Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/summulatheologia0001jose

SUMMULA
THEOLOGIÆ MORALIS

QUAM IN SEMINARIO REATINO

TRADEBAT

JOSEPHUS D'ANNIBALE
CATHEDRALIS BASILICÆ REATINÆ CANONICUS
EPISCOPUS CARISTENSIS, I. P. I.

PARS I.

PROLEGOMENA.

239.02
LIBRARY
AN 77
Alma, California

EDITIO II.ª
EMENDATA ET AUCTA

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

MEDIOLANI
Ex Typographia S. Josephi, Via S. Caloceri N. 9

1881

5651

PROPRIETAS LITERARIA

ÆGIDIO MAURI

PATRITIO FALISCO

O. PP.

SACRÆQ. THEOL. MAGISTRO

EPISCOPO REATINO

DOCTO PRUDENTI VIGILANTISSIMO

QUAM IPSE E TENEBRIS EDUXIT INVITAM

SUMMULAM HANC

AUCTOR ADDICTISSIMUS

D. D. D.

SIGLORUM EXPLICATIO

I. EX JURE TUM CANONICO, TUM CIVILI.

I. Ex Jure Canonico

Ex Decr. Gratiani	C. 1. Dist. 101.	Canon 1. Distinctio 101.
	C. 2. Cau. 36. 2.	Canon 2. Causa 36. Quæstio 2.
	C. 40. De Cons. Dist. 5.	Canon 40. De Consecratione Distinctio 5.
Ex Decretalibus	C. 43. De Rescr.	Caput 43. De Rescriptis (in V. Lib. Decretalium).
	C. 15. De Rescr. in 6.°	Caput 15. De Rescriptis in Sexto (Libro Decretalium).
	Clem. 3. De hæret.	Clementinæ Caput 3. De hæreticis.
	Extr. 2. De Conc. Præb.	Extravagantes (Joann. XXII) Caput 2. De Concessione Præbendæ.
	Extr. Comm. 5. De Pœnit.	Extravagantes Inter Communes Caput 5. De Pœnitentia.
	Trid. XXIV. R. M. 10.	Tridentinum. Sessionis XXIV. De Reformatione matrimonii Capite 10.
	Trid. XXV. De Reg. 22.	Tridentinum. Sessionis XXV. De Regularibus Capite 22.
	Trid. XXV. R. 21.	Tridentinum. Sessionis XXV. De Reformatione Capite 21.

II. Ex Jure Civili

L. 43. C. De Transact.	Lex 43. Codicis in Titulo *De Transactionibus*.
Auth. *Ad eos* C. De Sec. Nupt.	Authentica quæ incipit *Ad eos* in Codice, ad Titulum *De Secundis Nuptiis*.
L. 40 De Legib.	Lex 40 Pandectarum, seu Digestorum in Titulo *De Legibus*.
Pr. (vel § 36) De Legat.	Proemium (vel paragraphus 36) Institutionum in Titulo *De Legatis*.
§ 2. Inst. L. 62 ff. (vel D.) L. 23. C. Mand.	Paragraphus 2. Institutionum Lex 62. Pandectarum (seu Digestorum) Lex 23 Codicis in Titulo *Mandati*.
C. G. 2219, It. 2105, Au. 1451.	Codex Gallicus Articulo 2219, Codex Italicus Articulo 2105, Austriacus paragrapho 1451.
NN. LL.	Novissimæ Leges, Novissimis Legibus (idest Codex, vel Codice Italico et Gallico).

III. Ex utroque

L. 3 C. L. 4 ff. C. 2. X. *De Pact.*	Lex 3 Codicis. Lex 4 Pandectarum. Caput 2. Decretalium in Titulo *De Pactis*.
De A. E. V.	De Actionibus empti et venditi.
De A. et O.	De Actionibus et Obligationibus.
De A. P.	De Acquirenda Possessione.
De A. R. D.	De Acquirendo rerum dominio.
De C. E.	De Contrahenda Emptione.
De O. D.	De Officio (Judicis) Delegati.
De O. L.	De Officio Legati.
De O. O.	De Officio (Judicis) Ordinarii.
De O. V.	De Officio Vicarii.
De R. D.	De Rerum Divisione.
De R. J.	De Regulis Juris.
De S. E.	De Sententia Excommunicationis.
De V. O.	De Verborum Obligationibus.
De V. S.	De Verborum significatione.
Alex. VII, 45.	Ex propositione 45 damnata ab Alexandro VII.
Innoc. XI, 64.	Ex propositione 64 damnata ab Innocentio XI.
Alex. VIII, 31.	Ex propositione 31 damnata ab Alexandro VIII.
Syll. 80.	Ex propositione 80 damnata in Syllabo (a Pio PP. IX).
R. P., RR. PP.	Romanus Pontifex, Rni Pontificis etc. Romani Pontifices, Romanorum Pontificum.
S. C. C.	Sacra Congregatio Concilii.
S. C. Epp.	Sacra Congregatio Episcoporum (et Regularium).
S. R. C.	Sacra Rituum Congregatio.

II. EX THEOL., CANONISTIS, ET J. C., QUIBUS SÆPIUS PRÆ CETERIS UTOR.

Acta IV, 300.	Acta excerpta ex iis quæ apud S. S. geruntur (Opus providentissimo consilio Romæ nuper edi cœptum, auctore cl. P. Avanzini f. r.) Tomo IV, pag. 300.
S. Alph. I, 89.	S. Alphonsus (Theologia Moralis) Libro I, numero 89.
S. Alph. H. A. XXI, 56.	S. Alphonsus. Homo Apostolicus (Modoetiæ 1832). Tractatus XXI, numero 56.
S. Alph. C. D. 22, 51.	S. Alphonsus. Confessore Diretto. Cap. 22, numero 51.
Ben. XIV. De Syn. XIII, 25, 35.	Benedictus XIV. De Synodo Diœcesana Lib. XIII, Capite 25, numero 35.
Benedictus XIV. Not. 107, 103.	Benedictus XIV. Notificazione (latine Institutio) 107, numero 103.
Croix VII, 350.	La Croix (Theol. Moralis). Libro VII, numero 350.
Durant. ad Lib. I, Tit. XI, 811.	Duranton. Corso di Diritto Civile (francese) al Libro I, Tit. XI, del Codice § 811.

Eng. V, 39, 20.	Engel. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, numero 20.
Haimb § 671 (c).	Haimberger. Diritto Romano. Paragrafo 671, nota (c).
Less. II, 10, 18.	Lessius. De Justitia et Jure, Libro II, Capite 10, num. 18.
Lugo De... 20, 50.	Lugo (Franciscus Cardinalis). Tractatu De... Disputatione 20, n. 50.
Moli. II, 40.	Molina (Ludovicus). De Justitia et Jure. Tractatu II, Disputat. 40.
Mazzoni Istit. § 53.	Mazzoni. Vol. I, § 53. Istituzioni di Diritto Civile Italiano. Firenze 1873.
Navarr. 24, 12.	Navarrus (Martinus). Summa (Latina) capite 24, num. 12.
Pirhin. V, 39, 40.	Pirhinghius. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, numero 40.
Reiff. V, 39, 40.	Reiffenstuel. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, num. 40.
Schmalz. V, 39, 40.	Schmalzgrueber. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, num. 40.
Salm. 10, 9, 80.	Salmaticenses (Theol. Moralis). Tractatu 10, Capite 9, numero 80.
Sanch. M. X, 20, 11.	Sanchez (Thomas). De Matrimonio. Lib. X. Disputatione 20, num. 11.
Sanch. Dec. (vel D.) IV, 3, 7.	Sanchez in Præcepta Decalogi Libro IV, Capite 3, num. 7.
Sot. X, V, 7.	Sotus (Dominicus). De Justitia et Jure. Lib. X, Quæst. V, Articulo 7.
Suar. De Legib. X, 8, 18.	Suarez (Franciscus). De Legibus Lib. X, Capite 8, num. 18.
Suar. de Censur. 51, 3, 25.	Suarez (Franciscus). De Censuris Disputatio 51, Sectione 3, num. 25.
Vinn. in § 30, n. 4 De Legat.	Vinnius in Paragrapho 30 Institutionum De Legatis, num. 4.
Voet 50, 13, 3.	Voet (ad Pandectas) Libro 50, Titulo 13, n. 3.
Zachar. 776, 3 (8).	Zachariæ. Corso di Diritto Civile francese § 776, num. 3, nota 8.

PROŒMIUM

De origine, progressu, et vicibus Theologiæ Moralis.

1. Theologia moralis de vita et moribus quærit: ideo *objectum* ejus *materiale,* uti ajunt, sunt actiones humanæ: quas proinde dispicit, non in genere naturæ, nec in genere artis, sed *in genere morum:* nempe inquirens quid in eis liciti sit vel illiciti. Hoc quidem et juris naturalis, et juris civilis officium est; verum in eo ab utroque distat scientia nostra, quod illud actiones versat qua rectæ rationi, hoc qua rei publicæ conveniunt, at Moralis Theologia eas præterea, immo cum primis, dispicit qua Deum spectant. Quocirca definiri potest: *Liciti atque illiciti, quoad Deum cum primis, scientia.* De qua acturus, ab ipsis scientiæ initiis repetendum paucis existimavi, ejusque originem et processum obiter demonstrare.

2. Principio igitur morum scientiæ studium a remotissima antiquitate initium cœpit. Uti Orientales prætéream, primus qui apud Occidentales e cœlo, ut Tulli verbis utar, hanc scientiam *devocavit*, fuit Socrates. E Socratis schola quam multi Philosophi morales prodierint, quamque insignes, neminem latet. E Græcis Philosophia Moralis manavit ad Italos: eaque tantum delectati sunt Romani Sapientes, et cum primis Stoici. Sed hos persequi nec juvat, nec vacat; veniam ad Nostros.

3. Initio religionis nostræ Christiani nullo Moralis Theologiæ libro utebantur, sed justi, atque injusti regulas petebant, cum opus fuerat, ex responsis RR. PP., ex Conciliorum decretis, ex PP. sententiis; sicubi hi obiter, et quasi aliud agentes, de his attigerant, quæ ad vitam et mores pertinent (1). Serius invaluit usus *Librorum Pœnitentialium.* Hi constabant tribus partibus: prima continebat sententias quasdam depromptas ex SS. Canonibus, et PP., altera docebat, quomodo oporteret excipere pœnitentes, eorum confessiones audire, eisque absolutionem impertiri: tertia demum recensebat satisfactiones singulis peccatis imponendas. His libris usi sunt Majores nostri usque ad sæculum XII (2).

1 Francol. de Pœnit. Lib. III Cap. VII, § 25.

2 Francol. Lib. II, Cap. VIII.

4. Anno, ut videtur, 1235 S. Raymundus de Pennafort opus edidit *Summa de Casibus Pœnitentialibus* (3), quas primitias dixerim Th. Moralis. S. Raymundi vestigiis mox ingressi sunt De Hales (4), Hostiensis (5), Franciscus Astensis (6), Paludanus (7), Bartholomeus a S. Concordio (8), Monaldus, De Butrio, De Burgo, aliique satis eruditi, ut temporibus illis.

5. Ineunte sæculo XV S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus (ut SS. Bernardum Senensem, et Joannem a Capistrano (9), præteream) edidit *Summam Theologicam* quatuor partibus distributam (10). Exinde Theologia Moralis cœpit velut adolescere; et sæculo XVI ac XVII, paulo ante Conc. Tridentinum, et eo constante, et maxime post illud absolutum, *virile,* uti ita dixerim, robur nacta est. Et huic scientiæ præclarissimam operam navarunt, ut ceteros præteream, sæc. XVII *Silvester* (11), Adrianus (12), Tabiena (13), *Cajetanus* (14), Victoria (15),

3 S. Raym. ortus est Barcinone an. 1175. Bononiæ juri operam, deinde O. P. nomen dedit. A Gregorio IX Romam accersitus V Lib. Decret. jussu ejus edidit. Scripsit *Summam de casibus Pœnitentialibus:* Romæ anno 1403 primum excusam. Obiit a. 1275.

4 Anglus, Minorita. Edidit *Summ. de Virtut.* etc. Appellatus est. *Doctor irrefragabilis: Doctor Doctorum.* Obiit 1255.

5 Henricus de Segusia, Episcopus Hostiensis. Edidit: *Aurea Summa.* Fuit celebris Canonista. Ob. 1271.

6 Franciscus, seu Astesanus, a loco quo natus est, Ord. S. Francisci. Edidit an. 1317: *Summa de Casibus Conscientiæ.* Opus celebre, et sæpius recusum.

7 Petrus de Palude, Gallus, O. P., Doctor Sorbonicus. S. Alphonso perfectæ scientiæ Doctor. O. 1342.

8 Pisanus, Ord. S. Francisci. An. 1338 edidit. *Summam casuum conscientiæ:* vulgo *Summa Pisanella,* et *Magistruccia.*

9 Quorum alter edidit Tr. *De confessione,* alter *Speculum conscientiæ, De Usur. et contract.*

10 Ortus Florentiæ an. 1389, ob. an. 1459. Edidit præterea *Summam Confessionalem,* et *Summulam De Confessione.* Quæ etiam nunc plurimum habent auctoritatis.

11 Prieras, Italus, O. P. In jure civili apprime versatus. Edidit *Summa Silvestrina:* quam Manhart *celeberrimam* vocat. Eum Sporer, *De Pœnit.* n. 529, *Magnum moralium magistrum* appellat. O. 1523. Porro quos heic describimus literis italicis illi sunt, *quorum doctrina, quanta sit, undique* PERFECTA EST S. Alphonso I, 70 n. LXXXVII (Bononiæ 1763). *Quos* autem hoc signo * distinximus, omnes Tutioristæ sunt, seu Probabilioristæ; ceteri omnes Probabilistæ, exceptis Fabiena, Petro Soto, Cano et Navarro: qui nec illis nec istis sunt accensendi.

12 Belga. Humili loco natus, dein Pontif. Max (Adrianus VI). quem Sotus *De Just. et Jur.* IV, VI, 3. vocat. *Theol. non infimæ notæ.* O. 1523.

13 Angelus. Italus O. P. *Summa Summarum.* O. 1525.

14 Thomas De Vio ortus Cajetæ. O. P. subtilissimi ingenii Vir. *Summa casuum Conscientiæ:* aliaque plura. O. 1534.

15 Hispanus O. P. Insignis Theol. qui insignes discipulos habuit Dom. Sotum, Ganum, et Bart. Medinam. O. 1546.

Medina (16), *Fumus* (17), De Castro (18), *Dominicus Soto* (19), Petrus Soto (20), *Canus* (21), *Navarrus* (22) *Saa,* vel *Sa* (23), *Toletus* (24), *Molina* (25), *Valentia* (26), *Bannez* (27), *Vasquez* (28), *Azorius* (29), Henriquez (30), *Sanchez* (31). Sæc. XVIII Salas (32), *Suaresius* (33), Rodriquez (34), Salonius (35), Filiuccius (36), Reginaldus (37), *Les-*

16 Franciscus, Hispanus. *De Restit. et Contract.* accurate scripsit. O. 1546. Fuerunt et alii duo Medinæ; Michael, qui Tridentino interfuit; et Bartholomeus, de quo mox.

17 Barthol. Placentinus, O. P. Edidit an. circ. 1550: *Aurea Armilla.*

18 Alphonsus, Hispanus, Ord. S. Francisci. O. 1558.

19 Segobiensis, O. P., S. Alphonso VII, 68, *doctissimus.* Multa edidit, sed in primis *De Justitia et Jure.* Multa Juris Civilis peritia. O. 1560. Et Bart. Medinæ viam stravit.

20 Cordubensis, O. P. *De Justitia et Jure.* O. 1563.

21 Melchior. Canus, Hispanus, O. P. Doctissimus; quem Muratorius appellat *Tertullianum Theologorum.* O. 1566.

22 Martinus Azpilcueta. A patria *Navarrus,* Can. Regul. O. S. August. Vir. Benedicto XIV, *Sacrorum Canonum* (quos Romæ docuit), *doctrina excellens.* Edidit. *Manuale Confessariorum* et *Variorum casuum* Lib. IV. O. 1586. Est et alius Navarra (seu Navarretus) Petrus, hispanus O. P. Scripsit *De Restitut.* O. 1590.

23 Emmanuel, Lusitanus, S. I. *Aphorismi confessariorum.* O. 1596.

24 Franciscus, Hispanus, S. I. Vir scientia insignis, adeo ut velut in proverbio fuerit *Toletus docet.* Ejus *Instructio Sacerdotum* a S. Francisco Salesio commendata fuit. O. 1596.

25 Ludovicus, Lusitanus, S. I. Jurisconsultissimus. *De Justitia et jure* latissime scripsit. O. 1600.

26 Gregorius, Hispanus, S. I. O. 1603.

27 Dominicus, Hispanus, O. P. Præclarissimus D. Tho. discipulus. O. 1604.

28 Franciscus, Hispanus, S. I. Profundo ingenio et Theologorum e Soc. Jesu forte princeps. O. 1604.

29 Joannes, Hispanus, S. I. *Instit. Morales* Lib IV. Præstat juris civilis peritia. O. 1608.

30 Henricus, Lusitanus, S. I. Magister Suaresii. O. 1608.

31 Thom. Cordubensis, S. I. Vir S. Alphonso III, 478, *piissimus et sapientissimus.* Multa late ac dilucide, sed in primis *De Matrimonio* tam plene, accurate ac solide scripsit, ut nihil supra. O. 1610.

32 Joannes, Hispanus, S. I. O. 1613.

33 Franciscus, Granatæ, S. I. A Bened. XIV. *Magnus Theologus* et *Doctor eximius* nuncupatus. Excelluit omnigena eruditione, *Communis* idcirco *Doctor sui ævi* nuncupatus. Permulta latissime et eruditissime scripsit, sed in primis *De Legibus,* et *De Censuris.* O. 1617. Est et alter Suarez (Joann.) Lusitanus, Ord. S. Aug., qui interfuit Tridentino, et ob. 1580.

34 Emmanuel, Lusitan. O. S. Franc. Theologus et Canonista. O. 1619.

35 Michael, Hispan. O. S. Aug. Edidit 1620. *De Justitia et Jure.*

36 Vincentius, Italus, S. I. O. 1622.

37 Valerius, Gallus, S. I. In jure civili apprime doctus. S. Carolus Borrom. et S. Francisc. Salesius Clero eum commendarunt. S. Alph. inter classicos eum recenset.

sius (38), *Layman* (39), Pontius (40), *Bonacina* (41), Koninchius (42), Palaus (43), Ildefonsus (44), Alvarez (45), Silvius (46), Dicastillus (47), Aversa (48), Lezana (49), *Lugo* (50), Diana (51), Terillus (52), *Contensonius (53), Tamburinus (54), Pyrrus Corradus (55), Gobat (56),

38 Leonardus, Belga, S. I. Multa scripsit, sed in primis ***De Just. et Jure*** (Opus a S. Fr. Salesio commendatum) late, solide et ex bono et æquo, magis quam ex apicibus juris, ab ipsis ævi sui TT. sapientissimis sæpe consultus. O. 1623.

39 Paulus, Germanus, S. I. *Theologia moralis.* Lib. V. *Theologus moralis nulli, aut fere nulli secundus* (Alph. Muzzarelli *De regul. opin. moral.* V. *Habes.*). Præstat ordine, perspicuitate et utriusque juris peritia, consultus idcirco undique dum viveret a remotis locis. O. 1625.

40 Basilius, Hispanus, Ord. S. August. Benedicto XIV *gravis Theologus.* Multa, sed in primis ***De Matrimonio***, scripsit late et erudite: Sanchezii in eo æmulus, et non æquus plerumque obtrectator. O. 1629. Est alius Pontius (Joannes) item Hispanus, Ord. S. Franc. qui o. 1644.

41 Martin. Mediolanensis, ex Congreg. Oblatorum SS. Ambrosii et Caroli. Disserit latius et accurate. Vir, teste Gobat, *sane prudens.* O. 1631.

42 Ægidius, Belga, S. I. Lessii discipulus. O. 1633.

43 Castropalaus-Ferdinandus, Hispanus, S. I. Apud suos æquales maximi fuit et magni proculdubio faciendus. O. 1633.

44 Joan. Baptista, Hispanus, O. P. Hujus opus *(Comm. in* 1. 2. *D. Tho.)*, in quo de Probabilismo latius et accuratius præ ceteris disserit, editum fuit ex formali præcepto Capituli Generalis sui Ordinis anno 1644. Ob. 1639.

45 Didacus, Hispanus, O. P. Ob. 1640.

46 Franc. De Boix, Gallus, Canonicus, Fidus interpres D. Thomæ. S. Alphonso *doctissimus* et *sapientissimus* (S. Alph. II, 55, VI, 604). O. 1649.

47 Joannes, Neapolitanus, S. I. Pius et doctus. O. 1653.

48 Raphael, Neapolitan. Cleric. Regularis. O. 1657.

49 Joann. Bapt. Hispanus, Carmelita. Magni eum fecerunt Urb. VIII, Innoc. X et Alex. VII. O. 1659.

50 Joannes De, Hispalensis, acutissimo ingenio; et Theologorum Moralistarum, post D. Thomam, facile princeps (S. Alph. III, 552). ***De Justitia et Jure*** latissime duobus libris, et fere semper ineluctabiliter disserit; sed nonnunquam, absit verbo invidia, ex apicibus juris: ut de eo dixerim quod de Fabro, J. C. celeberrimo, dixit Gravina *(De ortu et progr. Jur. Civ.), Meliora sunt quæ sunt minus acuta.* O. 1660. Frater ejus Franciscus scripsit ***De Sacramentis***, et ante eum decessit.

51 Antonius, Siculus, Cleric. Reg. Theatin. Auctor perdoctus, quem a laxitatis nota vindicavit Fr. Ant. Zacharia. Sed revera nimis, nec raro plus æquo, benignus (S. Alph. VI, 257). O. 1663.

52 Antonius, Anglus, S. I. Vir eruditissimus; et alter, post Barth. Medina, Probabilismi antesignanus. O. 1668.

53 Vincentius, Gallus, O. P. Rigidissimus et Probabilismo ac Probabilistis infensissimus. O. 1674.

54 Thomas, Siculus, S. I. Scripsit nimis indulgenter, sed aliorum sententiis magis quam suis. O. 1675.

55 Canonicus Neapolit. *Praxis Dispensat.* 1677. *Praxis beneficiaria.* O. 1679.

56 Gregorius, Germanus, S. I. Eruditus, sed satis benignus. O. 1679.

*Cabassutius (57), Abelly (58), Sporer (59), *Genettus (60). Sæculo autem XVIII Viva (61), Elbel (62), *Roncaglia* (63), *La Croix* (64), *Vitassus (65), *Habert (66), *Salmaticenses* (67), *Natalis Alexander (68), *Pontas (69), *Antoine (70), Mazzotta (71), Milante (72), *Concina (73), *Billuart (74), **Cuniliati* (75), Berti (76), **Petrocorensis* (77), Velasco (78), *Patutius (79), *Collet (80), Amort (81), S. Alphonsus Maria De Ligorio.

57 Joannes, Gallus, Congreg. Oratorii Rigidus. Canonista perdoctus. O. 1685.

58 Ludovicus, Gallus, Episcopus Ruthenensis. O. 1691.

59 Patritius, Passaviensis, Ord. S. Fran. Gravis et cordatus. S. Alphonso æquus, sed interdum *plus æquo benignus* (S. Alph. III, 333). O. 1700.

60 Franciscus, Gallus, Episc. Vasionensis. Rigidissimus. O. 1702.

61 Dominicus, Italus, S. I. *Theses damnatas* ab Alex. VII, Innoc. XI et Alex. VIII explanavit solide ac dilucide. Obiit ineunte sæc. XVIII.

62 Beniaminus, Germanus, O. M. Obiit ineunte sæc. XVIII.

63 Constantinus, Italus, Congreg. SS. Matris Dei. Cordatus, quem S. Alph. libenter sequitur. Opus suum edidit an. 1730.

64 Claudius, Belga, S. I. S. Alphonso (qui eo plerumque utitur) *doctus*. Præstat rerum copia. Multi ejus Theologiam faciebat Ben. XIV, et multum valet. O. 1714.

65 Carolus, Gallus, D. Sorbonicus, Rigidissimus. Noluit acceptare Const. *Unigenitus*. O. 1716.

66 Ludovicus, Gallus, D. Sorbonicus, rigidissimus. O. 1718. Est alius Habert (Isaacus) et ipse Gallus, sed Jansenistis infensus, qui o. 1668.

67 Carmelitæ discalceati, quorum Theol. Moralis prodiit an. 1722. *Sapientissimos* eos vocat S. Alph., eisque quasi magistris utitur. Disserunt late, solide, nec communi perspicuitate.

68 Gallus, O. P. Rigidus. O. 1724.

69 Gallus. *Casus morales* ordine Alphabetico. Rigidus. O. 1728.

70 Gabriel, Gallus, S. I. Rigidior. O. 1743.

71 Nicolaus, Neapol. S. I. O. 1748, quo anno ejus Theol. moralis prodiit.

72 Thom. Neapolitanus, O. P. Edidit: *Exercitationes* etc. *in Prop. proscriptas ab Innoc.* XI. Neapoli 1739. O. 1749.

73 Daniel, Italus, O. P. Doctus, sed Rigidissimus. Effinxit: *Storia del Probabilismo*; opus inanibus declamationibus, et vituperationibus refertum, ut ab ipsis confratribus suis reprehendi meruerit. O. 1756.

74 Carolus, Belga, O. P. Probabiliorista. Doctus et gravis. O. 1757.

75 Fulgentius, Italus, O. P. Rigidior. O. 1759.

76 Laurentius, Italus, Ord. S. August. Perdoctus et gravis. O. 1766.

77 *Theol. Mor. ad usum Semin. Petrocorensis*. Gallus anonymus. Rigidissimus.

78 Achatius, Hispanus, O. P. O. 1768.

79 Vincentius, Italus, O. P. S. Alphonso infensissimus. Multa edidit sub nomine Eusebii Eranistæ, multa sub nomine Adelphi Dositei. O. 1769.

80 Petrus, Gallus, Continuator Tournely. S. Alphonso I, 64, doctissimus. O. 1770.

81 Eusebius, Germanus, Canonicus Regularis Pollingæ. *Vir doctrina undique conspicuus* (S. Alph. I, 69). Egregius Probabilismi defensor. Is omnium primus innuit, opinionem libertati faventem sequi posse, dummodo æquali, ac sua contraria, probabilitate polleat. O. 1775. Sed satis huc. Etenim omnes recensere, qui haud communem in Theol. Morali scientia laudem sibi compararunt, prope infinita res foret. Nihilominus præterire non possum

6. Augescente scientia quæstiones subtiliores et abstrusiores sensim sine sensu (ut naturaliter evenire solet) ingredimur. Vertente igitur sæculo XVI, quæstio inter Nostros gravissima exorta est, auctoribus illinc Antonio Cordubensi, hinc Bartholomeo Medina, (illo Minorita, hoc O. P., utroque Hispano), quæ scholas in duas veluti sectas distraxit. Cujus rei, ut obiter sciamus, hæc fuit origo.

7. In Theologia Morali, quod neminem præterit, prout in ceteris scientiis, multa sunt dubia et incerta. Super his ante id temporis steterat cuique sententia sua, multis (quoties dubium grave ac probabile ultro citroque videbatur) libertati studentibus, multis legi: sed nondum alicui venerat in mentem suscipere ex professo patrocinium alterutrius adversus alteram: id primum factum est opera Antonii Cordubensis, et Bartholomei Medinæ. Itaque Cordubensis, an. 1572, pro lege decertare instituit, contendens, in dubiis hujusmodi semper partem tutiorem esse eligendam (82). Sed ei ex adverso stetit an. 1577 Bartholomeus Medina, Professor Salmaticensis; et oppugnatam ab adversario suo libertatem pro viribus tueri cæpit, ratus prudenter, atque ideo sine reprehensione, agere eum, qui in his dubiis sequitur opinionem libertati faventem, dummodo vere graviterque probabilis ea sit, relicta etiam *probabiliore* pro lege (83). *Inde Tutiorismus* et *Probabilismus; Tutioristæ* et *Probabilistæ.*

8. Et hucusque, utraque schola stare poterat. Sed mox (quæ humani ingenii natura est) multi ex utraque eos fines prætergressi sunt, quos ultra citraque veritas consistere nequit, donec auctoribus, illinc Syn-

nomina eorum qui hoc Sæc. XIX Moralem Theol. suis studiis illustrarunt, tum ex Italis Galani, Panzuti, Scavini, Porpora, Grassi, Frassinetti, De Varceno, Pianori, Berardi, Del Vecchio, Ghilardi; tum ex exteris, et præsertim Gallis, Bouvier, Gossuet, Berman, Albrand, Martinet, Sala, Gury, quem consultissimis adnotationibus locupletavit P. Ant. Ballerini (S. I.) acuto ingenio, nulliusque merito addictus jurare in verba magistri. Porro nullum ego Juris seu Canonici seu Civilis peritum recensui, ne ex his quidem quibus utor: scilicet *Nostri* tantum recensendi erant. Nihilominus silentio præterire non possum Carolum Latini, olim in Reatino Semin. utriusque juris Antecessore, Magistroque meo desideratissimo. Eximia edidit *Elementa Juris Civilis, Canonici et Criminalis ad usum Semin. Reatini.* O. an. 1841. *

82 *Quæstionar. Theol.* Lib. 2, quæ. 3. Is de rebus Moralibus scribere cœpit a. 1553.

83 *Commentar. in* 1, 2, q. 19, art. 7, quod edidit jussu Seraphini Cavalli, Ordinis PP. Magistro Generali (Manhart. *De ingen. indole Probabilismi* Cap. II, § 2.) Nonnulli putant Probabilismi antesignanum fuisse *Mercados*, qui opus suum edidit lingua Hispana, a. 1569. Utcumque principium, quo Probabilismus primo initio, et diu post, innixus est, fuit illud: ***Qui probabiliter agit, prudenter agit.***

nichio (84), hinc Caramuele (85), ad extrema dilapsum est; illis negantibus, opiniones quæ favent libertati sequi posse vel *probabilissimas;* his contra affirmantibus, sequi posse *vel tenuiter probabiles.* Inde *Rigorismus* et *Laxismus;* utrumque monstrum, alterum tetrum, alterum ludricum. Laxismum damnavit Innoc. XI an. 1679, rigorismum Alexander VIII an. 1690.

9. Nec lis ideo finita est. Scilicet ex eo tempore nulli amplius incertum fuit quanti in dubiis facienda esset opinio sive *probabilissima,* sive *tenuiter probabilis.* At vero, si quæ proponeretur media inter utramque (idest *vere graviterque probabilis*) favens libertati, utrum illa sequi posset, lis remanserat sub Judice. Tutioristæ grandi supercilio negabant; Probabilistæ affirmabant, et satis hercule confidenter. Diu heic certatum est, nec amice (nempe decipimur specie recti). Primo initio Probabilismus discessit superior; et ab an. circiter 1610 (quando egressus est ex finibus Hispaniæ), usque ad an. circiter 1650, scholis fere omnibus potitus est: præsertim ex quo Suaresius illum ad sententias coercuit probabiles probabilitate, non facti, sed juris (86). Namque ei nomen dederunt discipuli D. Thomæ omnes, uno vel altero excepto (87); PP. Soc. Jesu omnes prorsus (88), eisque ceteri omnes

84 Joannes, Hibernus. *Saul. Exrex.* Lib. I, CC. 94, 98. Docuit in Univ. Lovaniensi. E schola Probabilismi in Tutiorismum descivit, et Dianæ, Tamburino, et Caramueli refellendis enixe incubuit. Ob., nec sine Jansenismi suspicione, a. 1650.

85 Joannes, Hispanus, ex Certosino Nolanus Episcopus. Is scibile pene omne didicit. *Phœnix* proinde *eruditorum* ævi sui nuncupatus; et fere de omnibus scripsit, sed in primis *Theol. fundamentalem* et *Theol. Intentionalem,* quibus Laxismi fundamenta jecit. Alexandro VII carissimus fuit: Integre vixit, et pie obiit. Alter Laxismi antesignanus fuit Joan. Sanchez, vel Sancius in opere: *Disputationes Theol.,* quod edidit an. 1624.

86 Suar. in 1, 2. D. Thom. Disp. 12, Sect. 6. Scilicet Bart. Medina docuerat opiniones probabiles sequi posse in *omnibus negociis.* Hoc Suaresio merito displicuit; et probabilismum ad eas sententias limitavit, in quibus *de solo licito* vel *illicito* agitur. Quam limitationem mox amplexus fuit Bannez O. P. 1, 2, q. 10, art. 1, dub. 3, concl. 4, et exinde universa schola Probabilistarum. Ex quo liceat obiter animadvertere, PP. S. I. Probabilismi, non auctores (ceu quidam calumniati sunt), sed moderatores fuisse (Cf. P. De Champs. *De hæresi Janseniana.* Cap. 8).

87 P. Ledesma O. P. *Summ.* etc. par. 2 Tr. 8, cap. 22. Ibi. *Hanc sententiam tenent....* PRÆCIPUE *discipuli D. Thomæ.* Et Steph. De Champs in *Quæst. facti,* edita Parisiis a. 1659, affirmat, se nullum legisse ex discipulis D. Th. negantem fas esse sequi opinionem pro libertate minus probab. probabiliore relicta. Inter quos, præter superius recensitos, honoris causa nomino, *Gravinam,* Ministrum Generalem (ob. an. 1643), *Joann. a S. Thoma* (O. 1644), *Villar* (O. 1650), *Candidum* (O. 1654), *Aravium* (O. 1664), *Prado* (O. 1668), *Bancel* (O. 1685). Dixi uno, vel altero excepto, nempe Mercorio (O. 1658), Contensonio et Jo. Bapt. Gonet, Gallo, qui scripsit circ. an. 1660 (Cf. Manhart *De ingenua indole Probabilismi* Cap. II, §2).

88 Superius enumeratis liceat addere

TT. suffragati sunt (89). At sæc. XVIII (quo TT. pene innumeri, ex quibus multi pingui et invita minerva, spartam hanc adornandam susceperunt) plerique libertati plus æquo indulgentes, modum opinandi invexerunt, ut Alex. VII verbis utar, *alienum omnino ab evangelica simplicitate,* docentes fas esse sequi opiniones libertati faventes vel tantum *probabiliter* (90); immo (quod a laxismo vix distat), vel *dubie* (91) probabiles.

10. Quamobrem Tutiorismus, nactus temporis opportunitatem, duce Candido Philalete, (idest Andrea Blanco S. J.) illico resumptis viribus, insperato Probabilismum impetiit; et quem, propter immoderatam multorum TT. intemperantiam, jam multorum subierat invidiam, fere undique extruso, sub nomine *Probabilioristi,* scholis incubuit pene omnibus (92). Multi igitur ex eo tempore in castra Probabilioristarum

Præpositum (O. 1634), *Franc. De Lugo* (O. 1652). *Stoz* (O. 1668), *Escobar* (O. 1669).

89 Cf. Croix 1, 269. Sane Rasler ap. Monschein *De Actib. Human.* Par. III, Quæ. IV, n. 598, enumerat pro hac sententia TT. 250. Terillus (qui diem suum obiit an. 1668) in opere *De Consc. probabili,* q. 25, an. 6 ducentos, sed non omnes recte. Melius Sarasa (qui decessit an. 1667) pro ea enumerat 189; quos omnes se legisse testatur: ex quibus 159 docentes, licitum esse sequi opinionem pro libertate probabilem, relicta etiam probabiliore pro lege. (Sarasa. *Ars semper gaudendi.* Par. 2, Tract. 4, post. n. 49. V. Gousset. T. II, Par. II, Tract. I, Cap. 1 et 2). Quos S. Franciscus Salesius, et S. Carolus Borromeus, *non probarunt modo, sed Confessariis, et Clericis Seminariorum alumnis impense admodum commendarunt.* (Francolin. *De Pœnit. Discipl.* Lib. 3, cap. 7, § 25).

90 Tambur. *Decal.* I, Cap. 3, § 9. Carden. *Cris.* etc. Dissert. IV, Cap. 3, n. 17. Illsung, Banholtzer, Arsdekin, etc. Et probabile visum Claudio La Croix 1, 368.

91 Cf. Carden. in I *Cris. Disp.* 58, Cap. 3. Et re quidem vera hoc sæculo prodierunt Joann. Sancius (qui opus suum edidit an. circiter 1620, Caramuel (ob. an. 1649), Leander (ob. 1667), Laxistarum antesignani: hisque proximus Moya (cujus *Selectæ quæstiones morales* editæ sunt an. 1670); et vix non proximi Diana et Tamburinus; et, plus æquo benigni, Pasqualigo (O. 1630), Zanardus (O. 1641), Fagundez (O. 1645), et Gobat. Ex eo tempore Probabilismus in duas sectas abiit: et qui, Veteribus inhærentes, opiniones pro libertate non recipiebant nisi *certe, graviterque* probabiles, *Moderati;* qui fovebant vel *tantum probabiliter* probabiles *Lati* Probabilistæ dicti sunt: inde Probabilismus moderatus, et latus.

92 Probabiliorismus mediam revera inter Probabilismum et Tutiorismum viam tenet; nam tenet, licitum esse sequi opinionem minus tutam, dummodo sit probabilior: nempe quia id prudentia suggerit; et nemo peccat qui actiones suas dirigit juxta prudentiæ regulas (Billuar. *De Actib. human.* Diss. VI, Art. 3, V. *Probatur* 3.° Et Art. 4 in pr. - Theol. Cursus Completus T. XI, in fine *Append. De Probabilismo* Cap. 2, n. 24. Parisiis 1839). At re quidem vera Probabilioristæ pene omnes, opinionem probabiliorem eam denique esse definiunt, cujus contraria *notis veritatis tam exilibus fulcitur, ut non aliter ac scrupuli contemni mereatur.* (Hoch *Doctrinæ Probabilioris Theoria* §§ 27, 31. Pragæ Veteris 1771): eam quæ

descivere, in his discipuli S. Thomæ prope omnes (93); et nonnulli ex S. J. Theologi (94), admitente cum primis Præposito eorum Generali Tyrso Gonzalez. Nec ideo signa Probabilismi deserta; quin magna TT. pars, præsertim ex S. I. in data a Veteribus Probabilismi fide manserunt (95).

11. Ita res stabant medio circiter sæc. XVIII. Probabilioristæ, alligantes onera gravia et importabilia, arctam semitam quæ ducit ad vitam pene occludebant; Probabilistæ lati, magistri prurientes auribus, quæ ducit ad interitum viam dilatabant, quum orbi illuxit S. Alphonsus Maria de Ligorio. Is, animarum zelo succensus, primum Probabiliorismo seu Tutiorismo; dein lato Probabilismo bellum indixit, quippe saluti animarum æque perniciosis. Itaque tuendum suscepit: *licitum esse uti opinione probabili etiam in concursu probabilioris pro lege, semper ac illa certum et grave habeat fundamentum* (96). Et ita

nititur motivis, quæ omnibus passim videantur convincentia, ac sententiam oppositam improbabilem reddant (Brocard. *De Conscientia.* Quæst. II *De Reg. Moralitatis* § 15, Sect. 3, v. *Dico licitum est)*: *eam quæ excludit omnem formidinem rationabilem falsitatis, et parit certitudinem saltem relativam* (Antoin. *De Consc.* Cap. IV, Quæs. 1): *quæ nullam omnino, nec modicissimam errandi formidinem relinquit* (Cunilia. *De Consc.* Cap. I, § 6, Art. 1): *quæ sit moraliter certa* (Habert To. 3, *De Cons.* Cap. 4). Et sententiam suam adstruunt iisdem principiis, quibus utuntur Tutioristæ; iisdem Scripturarum et PP. testimoniis. Hac re a Tutioristis vix distant, aut ne vix quidem. At profecto nec Probabilioristæ nec Tutioristæ confundendi sunt cum Rigoristis (quos nonnulli Tutioristas rigidos vocant). Ceterum Tutiorismi et Tutioristarum vocabulis Nostri raro admodum utuntur; sed Probabilistis antiprobabilistas seu Probabilioristas opponunt.

93 Cujus ea fortassis ratio fuit, quod in Comitiis Generalibus Ordinis Romæ habitis an. 1656, actum fuerat de refrænanda ea, quæ pridem grassari cœperat, morum laxitate.

94 Nempe Elizalde sub nomine Antonii Celladei (O. 1698). Muniessa, qui scripsit an. 1795. Taberna Belga (O. 1698), Camargo Doctor Salmantic. (O. 1702) et Antoine (O. 1743).

95 Idest, præter eos quos superius recensuimus, De Graffiis (O. 1794), Bissus (O. 1794) Cassinenses: Du Hamel (O. 1700), Gibertus (O. 1736), Holzmann, Anacletus, Ferraris, etc.

96 Dissert. *Pro usu moderato opinionis probabilis.* Neapoli 1749. Et iterum 1755, § 3. In priori Dissert. S. Alph. usus fuerat eo principio. *Qui probabiliter agit,* etc. Sed mox illud repudiavit. Et suam thesim, *Si pro libertate possumus probabiliorem sequi, possumus et minus probabilem* (§ 34), evicit ex natura tum legis, tum probabilitatis. Legis, *quia ex D. Tho., lex non potest dici satis intimata per opinionem probabiliorem* (§ 38), sed scientia ejus est necessaria; ac proinde *quamdiu non adest scientia legis, lex vel non adest, vel non obligat* (§ 31). Probabilitatis, *quia opinio, etiam probabilior, non removet prudentem formidinem oppositam* (cit. § 31); *non potest dici vera, alias opinio esset veritas, quod repugnat;* adeoque, *etsi appareat verosimilius vera, apparet etiam verosimiliter falsa* (§ 17). *Et cum veritas vero-*

moderatum probabilismum, at vero firmissimo ac solidissimo fundamento, restituit (97). Nempe ante omnia statuit illud: *Lex dubia non obligat* (98): ex quo deduxit: *In dubio melior est conditio possidentis:* ex hoc autem intulit, in dubiis neque pro libertate semper, neque semper pro lege respondendum esse; sed illud oportere animadverti, utra earum in possessione sit, proque ea respondendum esse: seu libertate, seu lege (99). Et sic doctrina hæc omnium forte antiquissima (100) postliminio reversa est. Et licet S. Doctor in suo Morali systemate moderatum probabilismum contra Probabilioristas (quem postea, seipsum forte satius explicando (101), ut latum probabilismum coerceret (102), *Æquiprobabilismum* appellavit) tuendum susceperit,

similiter stet pro altera parte, LEX EST DUBIA (§ 35), *et lex in dubio* NON POSSIDET (§ 34).

97 V. Dissert. *De Usu,* etc., an. 1755, et *Systema Morale*, insertum in *Theol. Mor.* Edit. 1762, 1763.

98 S. Alph. I, 26. Et hoc vocat *principiorum principalissimum* (l. c. Cf. *Vindic.* T. I, p. 14, Edit. 2, qua deinceps utor. Parisiis 1874.

99 S. Alph. cit. nn. 26, 27. H. A. I. 14. (Modoetiæ 1832). *Confessore Diretto* Cap. I, § 11. Verum putandum non est veteres TT. has regulas ignorasse. Nam illud *lex dubia non obligat* profitentur vix non disertis verbis Antissiodorensis (O. 1223) *in* IV *Sentent.* Lib. I, Cap. 5, q. 3; Alensis (O. 1245) *Summa*, etc. Par. I, Quæ. 68, Num. I, Art. 11. Nyder, qui floruit an. 1430. *Consolatorium* etc. Par. 3, Cap. 13. Henricus De Gant. *Summa,* etc. Vol. I, Art. 16, q. 6. Parisiis 1520. Illud autem: *In dubio melior est conditio possidentis,* inter Probabilistas Sæc. XVI communissimum fuit (Cf. Croi. 1, 502. S. Alph. 1, 53. Edit. 1762). Illud autem: *Qui probabiliter agit,* etc. multi deduxerant ex primo illo principio, multi ex altero, plerique vero ex utroque (Cf. S. Alph. I, 55, v. *Nec Valet,* et Bolgeni *Il possesso* § 113).

100 Cf. Bolgeni. *Il possesso* § 275, etc.

101 S. Alphonsus sententiam suam pedetentim explicuit, I Primo tempore, ab an. 1749, ad an. 1755, *minus probabilem* pro libertate tuendam suscepit. II Postea ab an. 1755, ad an. 1762, hac prætermissa, probabiliorem, vel saltem *æque probabilem* defendere cœpit (Theol. Mor. Lib. I, a n. 44). Demum III, repudiata *minus probabili,* probabiliorem, vel saltem æque probabilem ab an. 1762 propugnavit (Vindic. Ligor. p. 46. Romæ 1873). Et exinde cæpit *æquiprobabilismum* palam profiteri, eumque *systema suum* appellare. *Non admittimus minus probabilem, sed dumtaxat æque probabilem.* (Opusc. edit. post an. 1765, n. 22).

102 Præstat ipsum S. Doctorem audire. « *Perchè molti Probabilisti* INDISTINTAMENTE *diceano, potersi seguire la meno probabile quando vi è qualche appoggio di ragione o di autorità, perciò ho voluto* DISTINGUERE *col dire, che non può seguirsi l' opinione men tuta, quando è molta e certa la preponderanza per la più tuta. (Apolog. cont. il P. Patuzzi* an. 1765). Et ita a Confessariis sui Instituti teneri se jussisse testatur, *perchè non abbraccino il vero lassismo* (Lett. al P. Blasucci 25 Mag. 1767). Moderatum autem Probabilismum, ejusque sectatores nunquam impugnavit. » *Ho scritto, non contro gli* AA. *di dottrina soda, ma contro gli* AA. *troppo benigni, per non vedere la morale cristiana allargata dalla smodata libertà di opinare. (Dichiaraz. del Sistema* etc. n. 50. Napoli 1874).

in tota sua Theologia Morali hac regula perpetuo usum fuisse, nemo profecto inficias iverit (103).

12. *En Theologiæ Moralis* origo, incrementa, vices. Cujus liceat nunc tum necessitatem tum præstantiam paucis animadvertere. Et necessitatem quidem ejus qui non sentit, seipsum fugit. Nam cum cæteræ scientiæ opportunæ sint singulæ rebus fere singulis, hæc res plurimas, quin omnes, continet; nullam hominum neque conditionem, neque ætatem patitur esse expertem sui: nec aqua, nec igni, ut ajunt, pluribus in rebus utimur, quam Morali Theologia.

13. De præstantia autem ejus quid eloquar? Scientia nostra ad animarum regimen pertinet: est autem ars artium, regimen animarum. Quod vel ipsi Ethnici sapientes professi sunt. Quorum sententia fuit, vitæ magistram esse Philosophiam; universæ autem Philosophiæ rationem contineri scientia morum. Eleganter id expressum fuit a Possidonio, et a Sexto Cheroneo; quorum alter Philosophiam *animali* comparabat; scilicet sanguini et carni Physicam, ossibus et nervis Logicam, animæ Ethicam; alter *ovo;* cujus testa (ajebat) refert logicam, albumen Physicam, vitellus Ethicam. Quapropter Aristotiles Ethicam antonomastice Philosophiam vocabat: quod nomen Ethicæ soli convenire Tullius quoque existimavit. Eique soli propterea studendum esse plerique ex Gentilium sapientibus duxerunt; eique soli ex tota philosophia revera studuerunt Romani illi qui, quas gentes non amplius tenent imperio, eas adhuc legibus tenent, semperque tenebunt. Porro si Pagani tanti Ethicen faciebant, quanti a nobis facienda erit Theologia Moralis, quæ tantum distat ab illa, quantum distat Ortus ab Occidente? De qua si ego gracilem hanc summulam, unaque litura delendam (quam subsecivis horis, integra adhuc ætate, mihi interpolaveram) *edere* ausus sum, ignoscant qui in rerum moralium cognitione versantur: invitus edidi: et utinam de inopia mea intulerim in gazophylacium Domini cum illa paupercula (Marc. 12-41), vel dimidium quadrantis!

De Fontibus Theol. Moralis.

14. Theologia Moralis inquirit quid liciti, quid illiciti sit in actionibus humanis; ideo in his dispiciendis et judicandis versatur tota. Uti autem possit de his judicari, primum oportet eas in seipsis dispicere;

103 Cf. S. Alph. *Theol. Mor.* Lib. I, 29, 33, 38, 39, 99, 195, 197. Lib. III, 483, 563, 699, 711, 902, 1009, 1036. Lib. IV, 150, 154, 174, 230, 237, 374. Lib. VI, 282, 405, 473, 600, 901, 905, 954, 1133, etc

deinde metiri singulas ex obligationibus quibus quisque est obstrictus, seu qua homo est, seu qua Christianus. Quocirca hujus Summulæ tres erunt partes : prima versatur circa actus humanos in genere, altera obligationes ingreditur quæ hominum omnium communes sunt: tertia prosequitur eas obligationes, quæ sunt Christianorum propriæ.

In his autem dijudicandis utimur in primis revelatione, seu potius jure divino ; tum jure Canonico et Civili ; demum quæcumque ex recta ratione deprompsit sapientia Theologorum nobis adscivimus pro re nostra.

15. Primum jure divino. Hoc diducitur in vetus et novum. *Vetus* tripartitum erat: constitit enim ex præceptis cæremonialibus, judicialibus, et moralibus. Cæremonialia consumata sunt Christi, quem figurabant, adventu et passione: judicialia, Hebræorum republica eversa, exciderunt. Moralia supersunt ; sunt enim ipsa juris naturalis præcepta, quibus abrogare, derogare, subrogare nefas est (1). Jus *novum* manet integrum, manebitque. Verum admonendi sumus, non omnia quæ in novo Testamento continentur ad jus pertinere, licet expressa verbis imperativis; etenim multa magis consilii sunt, quam præcepti. Quænam vero in præcepto sint, quænam in consilio, hoc petendum est ex Ecclesiæ sensu, et communi interpretatione Theologorum.

16. Deinde utimur jure seu canonico seu civili. Canonico idest novo, uti vocant, et novissimo. Civili, nempe eo quod penes nos viget, et ad illud explicandum, supplendumque *Romano* (2). Porro *nulli Sacerdotum licet Canones ignorare* (3); quid autem Canonista valet sine jure Civili? Omnino nihil (4); huic igitur juri nullatenus operam dare, et Theologum Moralem se polliceri, desipere est.

17. Postremo nobis adscivimus quæ ex naturali jure hausit sapientia Moralistarum. Quorum opiniones, nedum communissimas, sed et communes vix non semper secuti sumus (5) ; ceteras vero pro cujusque

1 V. D. Tho. Quodl. 2, Art. 8.

2 Quanti jus Romanum faciendum sit licet intelligere, nedum ex omnium cultarum gentium ad hæc usque tempora ducto consensu, sed ex ipsa Romanorum Pontificum observantia. Hi Romanas leges *venerandas* appellant (C. 1, Cau. 30, 3), docent docueruntque, eas aspernari non posse sine delicto (Gelas. PP. I.), et ne latum quidem unguem ab eis recedendum, paucis exceptis (C. 1 De *nov. oper.* C. 12 *De Arbitr.* C. 28 *De Priv.*). Quid quod vel ipse Apostolus ad hoc jus interdum provocare videtur (Hebr. 9, 17. Galat. IV, 1, 7).

3 C. 4, Dist. 38.

4 Zoes. Jur. Can. Proem. n. 5. Fagnan. in C. *Super Specula. Ne Cler. vel Mon.* Inde illud: *Legista sine Canonibus parum valet, Canonista sine legibus nihil.*

5 V. Croi. I, 469. Sententiis communissimis contradicere periculosum est, non tamen inauditum (V. S. Alph. VI, 257, 427).

rationum momentis. Nec quibuscumque TT. utimur, sed quibusque probatissimis; et in primis *S. Bonaventura, S. Antonino, Suaresio, Soto, Azorio, Cano, Silvio, Cajetano, Bannez, Navarro, Paludano, Toleto, Silvestro, Lessio, Sanchez, Angelo, Vasquez, Armilla, Valentia, Laymanno, Molina, De Lugo, Palao, Bonacina, Sa, Pontio, Cabassutio, Continuatore Tournely* (Collet.), *Roncaglia, Salmanticensibus, Petrocorensi, Abelly, Cardenas, Coninchio, La Croix; quorum scientia quanta sit* UNDIQUE PERFECTA EST (6). Ex quibus (quia nobis pro instituto nostro satis erit summo digito, et quasi per indicem ea attingere, quæ magis necessaria et obvia sunt) diligentior scientia petenda erit. Sed in primis, juxta Doctorem Angelicum, qui *rigat montes de superioribus suis*, S. Alphonsi (quem hodie inter Ecclesiæ Doctores lætantes reveremur) vestigiis erit inhærendum, quia in eo et sanctitas multa (7), et doctrina multa (8), et usus rerum permultus; sed præsertim (quod singulare est) quia ex ipsius S. Sedis Oraculo accepimus, opiniones *quas in sua Theol. Morali profitetur S. Alphonsus*, (quas videlicet non reformavit), *tuto sequi ac profiteri posse* (9). Heic igitur sistere juverit, hunc nocturna diurnaque versare manu, et ille se multum profuturum sciat, cui S. Alphonsus valde placebit.

6 S. Alph. I, 70 in fin.

7 Cujus scripta proinde decurri possunt *inoffenso prorsus pede* (Gregor. XVI in Bull. Canoniz. § 7). *Animæ viri Sancti enunciant aliquando vera quam septem circumspectores sedentes in excelso* (Eccl. 37, 18).

8 Immo plurima, qua, *inter implexas Theologorum sive laxiores, sive rigidiores sententias, tutam stravit viam, per quam Christifidelium animarum Moderatores tuto incedere possent* (S. R. C. II Mart. 1871 probante Pio IX, Const. 7 Jul. 1871.

9 S. Pœnit. 5 Julii 1831, probante Greg. XVI. *Quin tamen reprehendendi censeantur, qui sequuntur opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas* (Ibid.) immo et quas ipsimet ex propria scientia probabiles judicaverint *(Vindiciæ Ligorianæ.* Romæ 1873 App. III, § 2, IV). Porro opiniones S. Doctoris, quas tuto profiteri licet, heic accipere debemus, regulariter, libertati faventes; nam quis quærat, utrum tuto sequi possint quæ favent legi? Nec omnes prorsus, sed quæ nulli, postea editæ vel evulgatæ, S. Sedis Const. aut declarationi, vel SS. Urbis Congregat. decretis, quæ vim legis habeant; nulli nec legi civili (alias justæ, postea latæ), vel consuetudini legitimæ invectæ, contrariæ sint *(Cit. Vindic.* cit. § IV). At vero non eas tantum opiniones S. Alphonsum profiteri tenendum est, quibus adhæret expresse sed et illas quas ipse *veriores,* aut *probabiliores,* aut *communes* vocat *(Vind. Ligor.* App. III, § 3, n. 8); immo et eas quas solas (idest nulla ex adverso opinione relata) vocat *probabiles,* si eis nihil opponat (Vind. n. 5).

At vero S. Doctor sæpius docuit unicuique licitum esse, eas opiniones sequi quæ sibi probabiles videntur, licet oppo-

PARS PRIMA

PROLEGOMENA.

Divisio hujus primæ partis.

18. Theologia Moralis in actibus humanis judicandis versatur tota; ideo ante omnia nosse oportet qui sint capaces faciendi actus hujusmodi: et hos prosequar Tractatu, quem I. *De Personis* inscribere liceat. Porro actiones humanas dijudicamus ratiocinando: Exempli

sitæ videantur probabiliores (Lib. III, 669): et reprehendit tum Confessarios qui cogunt pœnitentes sententias deserere, quæ *non sint omnino improbabiles* (Lib. III, 669), tum alios, *qui de facili notam laxitatis inurunt his quæ aperte improbabiles non videntur* (Lib. IV, 52). Itaque dispicere juverit quænam sententiæ S. Doctori videantur improbabiles prorsus, ut ab eis cavere possimus. Et interèrit, utrum post recitatam alicujus sententiam, ipse suum de illa judicium proferat, an judicium alterius, an nullum. I Si *suum*, improbabiles dicendæ non sunt nedum illæ, quas dicit *non improbabiles*, has enim habet *ut satis probabiles* (Vind. App. III, § 2, n. 3, V. S. Alph. III, 2012. V. 265, q. 1, 585, d. 2), sed et illæ quas *non audet improbabiles dicere*, vel aliis *se remittit, an sint satis probabiles:* cæterum in has regulariter eundum est pede claudo; immo nullatenus est eundum; eoque minus in eas, quas *non audet probabiles dicere.* II Si *aliorum* tantum judicium profert, v. c., *Salmantic. hanc opinionem satis probabilem putant*, videtur cum eis sentire (Ex Lib. I, 70, § 85. Edit. 1762, Lib. V, 52). Sin demum III *nullum* neque suum, neque alterius judicium exprimit, ita statuendum videtur: 1° Si ei sententiæ quam retulit nihil prorsus opponit, et illa a gravibus Auctoribus traditur, tenendum est eam judicare satis probabilem: item si post relatam sententiam aliquam, quam probabilem dixit, prosequitur: *Addit Lugo,* vel: *Præterea Salmaticenses animadvertunt* etc. (Vind. n. 3). Sed heic admonendi sunt qui S. Doctorem legunt, ne putent ipsum tenere eas *Busembaum* sententias quibus non contradicit, nam si illum suo Operi inseruit, id fecit, quod ipsemet profitetur, non ut doctrinas, sed ut methodum ejus sequeretur (Præfat. ad Theol. Edit. 1762-1763); et *methodum tantum* (Dissert. an. 1774, cui titulus: *Dichiaraz. del sistema che tiene l'Autore).* Et re quidem vera illas quandoque alias rejicit (V. Lib. I, 60. Edit. 1762, VI, 55). 2° Si ait « *hanc sententiam neque probabilem, neque improbabilem dico* », videtur aliorum judicio eam relinquere (*Vind.* n. 3). Item si dicit « *non audeo eam damnare,* vel, *non propterea intelligo eam probabilem dicere* »; quod ipsemet nos admonuit (In Præf. *Th. Mor.*). Demum 3° quoties unam sententiam *probabiliorem,* aut *veriorem* vocat, ipsemet nos docet sententiam illi contrariam, *incerta;* contrariam huic *nulla solida* probabilitate sibi pollere (Lib. V, 76): ideo ab utrisque cavendum est.

instar sint illa Iscariotæ verba (Matt. 27, 4): *peccavi tradens sanguinem justum.* His verbis hæc continetur ratiocinatio: *Ego tradidi sanguinem justum: Qui tradit sanguinem justum peccat: Ergo peccavi* (1). Hac autem ratiocinatione tria judicia continentur, quorum primum *actionem* exhibet, alterum *legem,* tertium de actione cum lege comparata judicium; quod judicium, cum de propria (ut hic) actione fertur, *Conscientiæ* nomen subit. Ex quo licet intelligere nullum de quavis actione nostra nos inire judicium posse, nisi antea noverimus quid sit actus humanus, quid lex, quid conscientia. Quamobrem, post Tractatum De Personis, sequuntur II Tract. *De Actibus humanis,* III *De Legibus,* IV *De Conscientia.*

19. Verum Theologo satis non est de actione humana judicasse utrum licita sit an illicita, sed, si est illicita (de licitis ulterius non quærimus), inquirere præterea debet, quatenus quis ea peccaverit, quam multipliciter, quam varie; ideo alio Tractatu opus erit, quem V *De Peccatis* appellant. Demum explorare necesse est, si forte aliqua pœna, vel censura in peccantem constituta sit, utrum, et quatenus eum teneat: quapropter VI *De Pœnis et Censuris* erit agendum. Hisce adjicimus Tract. VII *De Irregularitatibus,* quippe multæ ex eis pœnis proxime accedunt. Et hæc sint Theologiæ Moralis velut *Prolegomena.*

TRACTATUS I

DE PERSONIS.

Prænotanda.

20. Cum Theologia Moralis circa actiones humanas dijudicandas versetur, ante omnia scire oportet quæ sint personæ capaces actionum hujusmodi. Porro capacitatem accipimus cum primis *mentis consilium;* ut ecce cum aliquis dicitur capax culpæ, capax doli et injuriæ faciendæ. Et de ea capacitate dispiciemus, quæ necessaria est ad pec-

1 Item consultum illud Principum sacerdotum. *Non licet eos* (30 argenteos) *mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est* (Ibid, v. 7). Hæc pecunia est pretium sanguinis. Sed non licet mittere in corbonam pretium sanguinis. Ergo etc. Actionem primo loco ponimus ordine præpostero, quia actiones sunt *objectum* Th. Moralis *materiale,* quod vocant. Judices quoque externi fori factum primo seu *speciem,* dein legem versant.

candum, quæ ad delinquendum, quæ ad actus, maxime inter vivos vel mortis causa, ineundos; alias, quæ est necessaria, ut quis suis actionibus Deo, reipublicæ, singulis demum hominibus obstringi atque obligari possit.

21. Verum ea capacitas, quæ necessaria est ad actus ineundos, plerumque pendet ex juribus, quæ statui cujusque personæ adscripta sunt legibus sive Canonicis, sive Civilibus; quamobrem de his quoque juribus agendum erit. Ideo prius necesse est scire quid sit *jus:* et quia nullum jus potest consistere, cui non aliqua *obligatio* stet ex adverso, inquirendum erit paucis, quasi e contrario, quid sit obligatio.

22. Itaque *jus* dicitur pluribus modis: sed in primis accipitur, uti Recentiores loquuntur, *obiective*, et *subiective*. *Obiective* jus appellatur plurium ejusdem speciei legum complexus, ut puta *jus* divinum, *jus* humanum etc.: de quo serius. *Subiective* jus dicitur *potestas alicujus rei faciendæ, vel ab alio exigendæ,* de quo hic. Hoc jus nulli, nisi personis, competit: et vel statui personæ cohæret (JURA *personarum*), utputa civi, patri, marito: vel REI alicujus causa nobis constitutum est. Et hoc iterum vel *ad rem* est, vel *in re*. Jus ad rem *(personale)* dicitur quod alium nobis obstringit ad aliquid dandum, vel faciendum, vel non faciendum: jus in re *(reale)* quod nobis obnoxiam facit rem aliquam; velut servitus, hypotheca: illo igitur experimur adversus eum tantum, qui nobis obstrictus est; hoc adversus quemcumque rei possessorem (1). Omnia aut natura competunt, ut jus emendi et vendendi; aut lege (seu civili, seu canonica), ut jura adoptionis, jura beneficiaria; aut hominis voluntate, ut *usus, habitatio.*

23. Obligatio definitur: *Juris vinculum, quo necessitate adstringimur ad aliquid dandum, vel faciendum, vel non faciendum* (2). Dicitur *vinculum,* quoniam is qui nobis obligatus est, quodam quasi vinculo obstrictus intelligitur, ut evadere nequeat, nisi hoc vinculo soluto (3). Dicitur *juris*, quia nulla obligatio potest consistere, quæ non jure aliquo sustineatur. Scilicet quæ nullo jure sustinentur, contra jus sunt: quæ sunt contra jus, impossibilium loco habentur (4); *impossibilium* autem *nulla est obligatio* (5). Et vel solo jure naturali sustinetur, vel sola æquitate juris civilis (seu canonici), vel utroque (6):

1 LL. 3, 24. *De Action. et Oblig.* CC. 8, 40. *De Conces. præb. in* 6°.

2 Pr. Inst. *De Obligat.*

3 Ex L. 3 *De Act. Oblig.*

4 Ex L. 15 *De Condit. Instit.* L. 6 C. *De Pact.*

5 L. 185 *De Reg. Jur.*

6 Cf. Vinn. Inst. De Oblig. in pr. *Solo jure naturali,* velut obligatio restituendi rem alienam usucaptam mala fide. *Sola æquitate* civili, v. c., ne quis rem, olim suam, extorqueat ab alio bona fide usu-

inde diducitur in naturalem, civilem, et mixtam. Mixta obligat in foro interno (de hoc enim nobis est inquirendum) semper; civilis, nisi falsa præsumptione facti sit innixa, et dum ne sit injusta; naturalis, nisi lex eam sustulerit nominatim (7).

24. Jura, adeoque et obligationes (nam *contrariorum eadem est ratio*), quæ personæ cohærent, cum persona expirant; ut puta usus-fructus, votum: realia transeunt ad successores, seu universales, seu singulares (8). At vero jura ad rem quæ ex lege seu canonica, seu civili statum capiunt, si eis prosequendis tempus aliquod in lege ipsa statutum sit, eo tempore elapso inutiliter, evanescunt etiam in foro conscientiæ, ut puta restitutiones in integrum (9); et contraria lege pereunt (10).

25. Et quia *forum* nominavimus, non abs re erit quid sit forum (seu forus), et quotuplex, paucis explicare. Itaque forus est: *Exercendarum litium* (seu potius negociorum quæ auctoritate judicis finiuntur) *locus* (11). Et in *externum* et *internum* diducitur. Internus vel *sacramentalis*, vel *conscientiæ* (12). Ad forum sacramentale pertinent peccata; ad forum conscientiæ cetera omnia, quæ salutis nostræ spiritualis intersunt (13). Est et forum *pœnitentiæ:* hoc nonnullis est forum sacramentale (14), aliis conscientiæ forum (15); quod magis

captam. *Utroque*, velut obligatio restituendi rem alienam nondum usucaptam, etsi bona fide possessam.

7 L. 1 *De Const. pecu.* L. 2, 38 *De Condict. indeb.* Cf. Sanch. *De Matrim.* I, VII, 16. Scilicet obligationum naturalium duplex genus est, unum earum quas jus fori exterioris non tuetur, alterum earum quas sustulit; velut obligatio faciendi eleemosynam, vel solvendi debitum rite præscriptum. Itaque si lex obligationem naturalem sustulerit, obligatio in foro quoque interno evanescit, v. c., pactum restituendi creditos nummos aureos vel argenteos, prout sibi crediti fuerant (S. Pœnit. 21 Jan. 1873).

8 Successores *universales* dicimus, qui succedunt *in universum jus defuncti*, idest hæredes: *singulares*, quibus certum ac determinatum aliquid ab alio pervenit; ceu legatarii, donatarii, emptores, etc. Hi *causam habentes* (aventi causa) hodie dici solent. Illi autem a quibus jus in nos transit, et a quibus causam habemus, *auctores* dicuntur (Vicat. V. *Auctor*).

9 Laym. *De Pact.* XVII, 29. Reif. 1, 12, 12. Quamvis non culpa sua, v. c. ob inopiam, vel probationum defectum, eo jure usus non sit (Regin. 25, 150).

10 L. 101 *De R. J.* Ibi. *Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt.* Ut puta usufructus Patrifam. super bonis filiorumf. constitutus.

11 C. 10 *De V. S.* Sed et negotiationum locus dicitur forus.

12 Cf. *De Just. De Disp. matr.* Lib. I, Cap. VII, n. 213.

13 V. Sanch. M. II, 45, 16. Salm. 18, 1, 33. Porro quoties deinceps dico: *utrumque forum, in utroque foro;* regulariter internum et externum intelligo.

14 Sanch. M. VIII, 34, 29.

15 Suar. *De Legib.* VIII, 6, 15. Silv. Bonac. Pal. Salm. l. c. Quod igitur alicui committitur *in foro pœnitentiæ*, v. c. dispensatio, absolutio a censuris,

puto, quippe est favorabilius. *In foro* externo *nihil est nisi quod apparet* (16); in interno, regulariter, creditur asserenti pro se, et contra se (17), nisi aliud appareat manifeste. In externo adversus debitorem, qui implendæ obligationis moram facit, *actionibus* experimur. Est autem actio: *jus prosequendi in judicio quod sibi debetur* (18). Actiones *exceptionibus* submoventur. Qui in judicio actionibus experitur *actor*, is quocum agitur *reus* (a re quæ debetur) dici solet (19). Et quia in hoc foro nihil est nisi quod apparet, actor intentionem suam (id quod petit) probare debet, et reus exceptionem, quippe excipiendo fit actor (20).

CAPUT I.

DE SINGULIS PERSONIS.

Art. 1. De diversitate personarum quoad corpus.

26. Personas inspicere oportet: 1° qua singulæ sunt; 2° quoad familiam; 3° quoad societatem.

Qua singulæ sunt. Liceat ab his qui sunt in utero matris initium capere. Ili sunt vel inanimati, vel animati. Olim creditum est, fœtum anima haud donari statim a conceptione (1): contra penes nos semper certum fuit ea jam præditum esse antequam in lucem ederetur (2):

expediri potest extra Sacrament. Pœnitentiæ; quamvis mandatum directum fuerit *Sacerdoti Confessario* (S. Alph. I. App. *De Priv.* n. IV).

16 Ex L. 77 *De C. E.* C. 4 *De except.* Reiff. III, 5, 348. Et ideo in hoc foro *res tunc fieri dicuntur, cum innotescunt* (Sanch. M. I, 63, 2).

17 D. Tho. Quodl. 1, 12.

18 Pr. Inst. *De Action.* Et, prout jura, vel *in rem* sunt, vel *in personam (reales, personales)*.

19 Pr. Inst. *De except.* Actor *creditor*, reus *debitor* est: scilicet lata significatione *creditor* est cui quidlibet ex quavis causa debetur; *debitor* autem is a quo id debetur; idest is a quo invito aliquid exigi potest (LL. 108, 110, 111 *De V. S.*)

20 L. 4 C. *De edendo.* L. 19 *De Probat.* L. 1 *De exception.*

1 D. Tho. 1, p. 16, 6. Arg. Exod. 21, 22, ap. LXX. Et apud veteres Hippocrates et Galenus. Nunc obtinuit contraria sententia (cujus auctor fuisse videtur Hyeron. a Florentia, Cong. Matr. Dei, in Op. *De Baptis. abortiv.*) Zacch. *QQ. Med. Legal.* Lib 1, Quæst. 2, n. 23. Fredault. *Physiologia Gener.* pag. 733. V. *Kergaradec* Memoria exhibita Academiæ Parisiensi an. 1861. Nec sine plausu obtinuit (S. Alph. III, 394, q. 3), vita enim corporis nostri in anima est.

2 Ex *Luc.* 1, 41. Innoc. XI, 25. Dixi *penes nos*, nam veterum philosophorum (V. Plutarch. *De Placit. Philosoph.* Cap. XV, 26, Lisia. *Orat. De Abortu*), sed in primis Stoicorum sententia fuit:

verum quo medio tempore fœtus anima donaretur, non satis conveniebat. Obtinuerat sententia existimantium id fieri in maribus die 40 ex quo concepti sunt, in fœminis 80 (3): eaque etiamnum utimur in pœnalibus (4). Utcumque, in civilibus *nasciturus, quoties de commodo ejus quæritur, pro nato est* (5), dummodo et vivus et vitalis postea nascatur.

27. Scilicet nasci aliquis potest mortuus, abortivus, vitalis. *Abortivus,* præsumptione juris, is creditur qui nascitur ante diem 180; posthac habetur vitalis (6). Qui nascuntur mortui, neque nati neque procreati videntur (7); qui vitales, contra, quamvis incontinenti decesserint (8). Abortivi, si mox diem suum obeunt, perinde habentur quasi qui mortui, sin minus quasi qui vitales nascuntur (9). Demum si non appareat, utrum infans natus sit abortivus, an vitalis, (idest si non appareat utrum ante, an post diem 180 editus sit), quia *in obscuris inspicimus quod plerumque fieri solet* (10), vitalis natus præsumitur (11).

28. Eorum autem qui vitales sunt, vel habentur, multiplex distinctio est quoad corpus, quoad animum, quoad ætatem. Quoad corpus spectanda est forma, sexus, pubertas. Ex forma sunt vel homines, vel *ostenta,* vel *monstra.* Homines qui non contra; monstra qui contra formam humani generis editi sunt; ostenta quibus membra sunt ampliata, vel diminuta. Ostenta hominibus accensentur; monstra non item (12), nisi forte caput humanum habeant (13).

Non in utero conjungi animam..., sed effuso jam partu, vivo infanti extrinsecus imprimi (Tertull. *De Anim.* C. 25). Hisce Rni J. C. adhæserunt, quibus proinde fœtus, quoad in lucem ederetur, non animal, homo erat, sed *spes animantis* (L. 2 *De Mort. infer.*) *hominis* (L. 14 C. *De Fideic. libert.*); et *mulieris portio, vel viscerum* (L. 1, § 1 *De inspicien. Vent.*).

3 Ex *Levit.* 12, 4; seu potius ex Aristotil. *Histor. Animal.* L. VII, C. 3.

4 Elbel. n. 470. Et tenet S. Pœnitentiaria (S. Alph. III, 394 in fin.).

5 L. 231 *De V. S.* Ideo vix concepto donari potest, et vidua prægnante relicta, hæreditas defuncti ad eum pertinet, qui nasci speratur.

6 C. G. 312, 314. It. 161, 162, 163. V. C. Au. 138. L. 3, § ult. *De suis et legit.*

7 L. 129 *De V. S.* Ideo si, v. c. Vidua prægnans relicta mortuum ediderit, proximiores cognati viro, non ipsa filio, hæredes erunt.

8 Ex L. 2 C. *De Post. hæred.* CC. G. et It. ll. cc.

9 Ex cit. L. 2 *Mox,* sed hoc peritorum judicium est (Zachae. § 273, n. 20).

10 L. 114 *De R. I.* C. 45 *Eod. Tit. in* 6°.

11 Ex C. G. 314. Zach. § 80. C. It. 724.

12 L. 14 *De Stat. hom.* L. 38 *De V. S.* Rit. Rom. *De Baptiz. Parv.*

13 Ex L. 44 *De Religios.* Haimb. § 58. Durant. ad Lib. III, Tit. I, § 75. Sed Recentiores communius putant monstra omnia homines esse, quia ex muliere nasci nisi homo non potest (V. Eschbach. *Revue De Legisl.* I, 167. Edit. 1847).

29. Quoad sexum sunt vel mares, vel fœminæ. Utrorumque eadem fere conditio est (14); et verbum masculini generis etiam fœminas continet (15). Dixi *fere,* quia in his quæ prudentiæ et dignitatis sunt, deterior; in his quæ infirmitatis, melior est conditio fœminarum (16): inde a publicis quidem officiis remotæ sunt (17); at si deliquerint, *in judicio* regulariter mitius coercentur (18): si contraxerint, perinde ac viri obligantur (Sed. V, § 48). Demum qui per ætatem liberis procreandis idonei sunt natura, puberes dici solent (19); nihilominus in jure fœminæ a 12, mares a 14 anno puberes esse intelliguntur (20). Dixi *per ætatem,* nam mares qui utroque testiculo carent *(spadones),* quia verum semen emittere nequeunt, generando, atque ideo matrimoniis contrahendis, inidonei sunt (21).

Art. 2. De diversitate personarum quoad animum.

30. Heic videamus de mentecaptis, de cæcis, surdis et mutis, nec non de ebriis et dormientibus.

Mentecapti sunt vel amentes vel dementes. Amentem seu furiosum (1) dixerim qui insanit quoad omnia; dementem *(monomaniachum)* qui

14 L. 3 *De Negoc. Gest.*

15 LL. 1, 195 *De V. S.* Nempe in plurali numero (Ex L. 129 *Eodem.* Schmalz. IV, 17, 2); ut puta cum dicimus *filios* (L. 122 *Eod.*), *fratres* (L. 91 § *Quæsitum est. De Leg.* 3).

16 L. 9 *De Stat. homin.*

17 L. 2 *De R. I.* Et a civilibus quidem, moribus (L. 1 *De Judic.*); ab Ecclesiasticis, si hæ ordinem desiderant, jure Divino; sin jurisdictionem tantum, certe Canonico, sed probabilius etiam divino (Ex I Corint. 14, 34. C. 10 *De Pœnit.* V. Suar. *De Censur.* 2, 3, 5. Salmat. 10, 1, 48).

18 V. Latini. *El. Jur. Civ.* Lib. I, Tit. III, § 4. Dixi *in judicio,* nam pœnas latæ sententiæ subeunt perinde ac mares. *Præter* mares et fœminas, jura et Nostri recensent hermaphroditos. *Hermaphroditos,* seu *Androgynos,* vocant qui habent aliquid utriusque sexus, vel utrumque. Hos et inter homines nasci (imperfectos inquam), Physici haud dubitant; at perfectæ utriusque naturæ, et inter se vicibus coeuntes, extitisse aliquando, nullo exemplo compertum est. His accensent qui in alterum sexum mutantur. Verum marem fœminam factum nullum adhuc scimus (V. Lugo *Resp. Mor.* I, 31, 3); fœminæ in mares, si quas mutatas accepimus (V. A. Gell. N. A. IX, 4), mares erant, quibus sexus, qui in utero matris ob defectum caloris prodire nequivit, serius erupit (V. Moller. *De Hermaphrod.*).

19 C. 3 *De despons. Impub.* V. pr. Inst. *Quib. mod. tut. finit.*

20 L. 3 C. *Quando tutor. vel curat.* CC. 3, 6. *De Despons. impub.* V. C. Au. 631. Hæc pubertas dicitur *minus plena.* Plena jure nostro in fœm. 14, in maribus 18 anno completur (Ex L. 14 *De Alimen. legat.* L. 40 *De Adoption.*). NN. Leges pubertatem prætereunt.

21 Xistus V. Mpr. *Cum effrœnatam.* Eoque minus *castrati,* sive *eunuchi,* quibus virilia penitus abscissa sunt (§ 9 *De Adopt.*).

1 L. 2 *Inoff. Testam.*

circa unam rem tantum, vel alteram. Amens per omnia et in omnibus dormientis loco habetur; ideo, quidquid faciat, nihil agit (2); adeo ut nec acquirere sibi per se quidquam possit (3); præterquam in intervallis, quibus sapit (4). Demens, in foro conscientiæ, æquiparatur amenti in his quæ ad dementiam ipsius pertinent (5).

31. Amentibus accensentur surdi muti cæcique simul a nativitate (6), quos *idiotas* vocant. Surdi ac muti (scilicet a nativitate) si instituti sint, et peccandi, et delinquendi, et contrahendi capaces habentur (7). Sin minus, quidam idiotis eos comparant (8), quidam ratione utentibus (9); *quæstio delicatior quam vulgo existimetur, obscura et difficilior* (10). Illud jam fere nemo dubitat, eos ne scire quidem posse quæ pertinent ad fidem (11); eaque ignorare quæ ad jus positivum pertinent (12). Utrum vero sciant quæ sunt juris naturalis? Nostri communius affirmant (13); ideo tenent eos peccare posse, et contractus inire (14).

2 L. 2 § 2 *De Jure Codicill.* L. 47 *De Acquir. hæred.*

3 L. 1 *De Acquir. Poss.* Dixi *per se*, nam per tutores, vel curatores suos acquirere posse translatitium est.

4 § 1 *Quibus non est permissum facere test.*

5 Sanch. M. I, 8, 22. Pont. M. IV, 1, 9. V. Tropl. *Delle donaz. e dei testam.* § 447. Talis erat ille, *Haud ignobilis Argis, Qui se credebat miros audire tragœdos, In vacuo lætus sessor.* Horat. *Epist.* Lib. 2, *Epist.* 2, vv. 128, 129, 130): ille Theophilus Medicus, qui, dum ægrotaret, tibicines in angulo cubiculi se videre putabat et jubebat expelli (Galen. ap. Sanch. n. 23): et ille qui postquam judicibus omnia recte et bene respondisset, jussus acta subscribere, subscripsit his verbis; *Jesus Christus* (Chardon. *Potestà tutelare*, n. 214).

6 Michelor. *De surdis et mutis* C. 49, n. 39. Sanch. M. I, 8, 13. Croix VI, II, 1875. S. Alph. VI, 303.

7 Bargut: *Sullo stato fisico, intellettuale e morale de'sordo muti.* Cap. 5.

8 Anchar. Angel. Flam. ap. Sanch. M. I, 8, 12. Et hac ætate nostra Carmign. *Elem. Jur. Crim.* I, 175. Giulian. *Diritto Penale* L. 1, C. VI, § 3. Quibus præiverant, (quod me plurimum movet) *Bonetus, et Sicardus*, qui surdis-mutis instituendis perpetuam, et quam præclarissimam navarunt operam.

9 Ant. Matt., Borzelott. *Medic. Legal.* Vol. 1, C. 5, § 221.

10 Renaz. *Elem. Juris Crim.* I, VIII, 5. Cf. Bargut. l. c. Is, allatis ultro citroque Doctorum sententiis, rem in medio reliquit.

11 *Civiltà Cattolica* Ser. 3, Tom. V, pag. 18: *Fides ex auditu.* Maxime quod hæc a sensibus et humano intellectu remotissima sunt. Atque ita respondisse tradunt, anno 1854, quatuor S. R. E. Cardinales, viginti Episcopos, et plus quam viginti surdorum mutorumque Institutores. V. *Il sordo-muto nella Società Cristiana.* Bergamo, 1877.

12 Puccinotti *Elem. Jur. Crim.* I, 1, 19. Renazzi *Elem. etc.* I, VII, 5. Carmign. *Elem.* etc. § 186. Ideo si quid admiserint quod sub censura vetitum est, censuram profecto non subeunt.

13 Michelor. *De surdis mutis*, C. 42. Sanch. M. I, 8, 12., eoque teste, TT. et Canonistæ antiquiores fere omnes. Salm. 4, 7, 12. S. Alph. VI, 603.

14 Azor. Par. III, Lib. VI, Cap. 14, q. 1.

Hæc sententia congruit juri Civili (15), quo *inhabilitatis* æquiparantur (16); et forte etiam Canonico (17): utrum et rei veritati, non satis scio, nec si scirem dicere ausim. Cæci a nativitate, quoad negocia sua contrahenda vel distraenda, jure nostro æquiparantur surdis et mutis (18).

32. De ebriis expedita res est; etenim ebrietas, cum fuerit perfecta, mentem intervertit, et est quædam suavis amentia. At si non inviti in hanc amentiam inciderint, quæ ebrii contra legem admittunt, imputantur (19), si ea previderint. Somnus quoque et intellectum et voluntatem intercipit, et somniator deliro proximus est (20); ideo nec ea quæ dicit, nec ea quæ facit, vitio tribuenda sunt, licet somnambulus hæc faciat (21); dum ne culpa fuerit in causa (22). Sed et ea quæ facit dum evigilat, etsi illa nonnihil animadvertat, vix est, aut ne vix quidem, ut imputari possint: scilicet in his quæ moraliter æstimantur *minimum pro nihilo reputatur* (23). Ceterum in hoc ab amentibus maxime distant ebrii et dormientes, quod si alicui aliquod mandatum dederint cum suæ mentis erant, quæ mandatarius fecit postquam ille incidit in amentiam irrita sunt, quæ fecit dum hi ebrii erant, aut dormiebant, verius, rata (24).

Art. 3. De diversitate personarum quoad ætatem.

33. Ætatis nostræ tres præcipui sunt gradus (1) infantia, major, et minor ætas. *Infans* dicitur qui nondum septimum (2), *major* hodie qui 21 (3), et Clericus in beneficialibus, et aliis spiritualibus causis,

15 L. 5 *De Acquir. hæred.* C. It. 340.

16 L. 10 C. *De Testam.* § 3. *Quib. non est perm. fac. test.* L. 5 *De A. H.* C. Au. 275. It. 34, 786.

17 Ex C. 23 *De sponsal.* ibiq. Gonzales.

18 C. It. 340.

19 Ant. Matt. *Proleg. De Crimin.* II, 13. Renazz. 1, V, 12.

20 Pereir. Lib. 2 *De Magia. Quæ.* 9. Sanch. D. II, 38, 55. Lug. *De Sacram.* 8, 106. V. D. Tho. 1, 84, 8 ad 2.

21 Clem. Un. *De Homic.* D. Tho. 2, 2. 154, 5. Carmig. *Elem.* § 190. V. Schenkium. *Observ. Medic.* Lib. 1, Tit. *De Noctamb.* Horstium. *De Noctamb.*

22 Renazz. I, VIII, 9. Veluti si nutrix infantem oppresserit.

23 D. Tho. 2, 2, 62, 2 o. 4. Ibi. ex Aristot., *Quod modicum deest nihil deesse videtur.* Et 1, 2, 14, 3. *Quod parum* est *quasi nihil accipit ratio.* Jure quoque civili *quod parvi refert nihil refert* (Brisson. *Vocab. Jur.* V. *Parvi*). Utputa si minor in contrahendo modice læsus fuit (L. 1 *De Rest. in int.*): si in recitatione officii, in auditione missæ modicum aliquid omiseris.

24 Ex L. 38 *De Solution.* Sanch. M. 11, 11, 12.

1 V. D. Th. in 4, D. 27, q. 2, art. 2.

2 L. 5 *De Admin. Tut.* Sed et amentes, et idiotæ infantium appellatione alias continentur.

3 C. G. 388. It. 323. Jure Austriaco, qui 24 an. excessit. C. Au. § 21.

qui 14 ætatis an. explevit (4); inter utrosque tenent *minores*. Infantes regulariter neque intellectum, neque rerum experientiam habent, ideo regulariter neque peccare possunt, neque delinquere, nec per se quidquam acquirere (5).

34. Minores sunt vel impuberes, vel puberes (§ 29); et illi iterum vel *infantiæ proximi*, vel *pubertati*, quod æstimatur ex annis æque utrinque divisis (6). Omnes sunt capaces peccandi: item et delinquendi, exceptis proximis infantiæ, quia hi sunt expertes doli (7), et delictum sine dolo malo non fit. Minores contrahendo civili jure conditionem suam meliorem tantum facere possunt (8); ideo qui cum eis contrahit obligatur naturaliter, et civiliter semper; ipsi vero eis eodem modo obligantur si vel auctore tutore cum eis contraxerint, et ceteris paribus; vel emancipati de his contraxerint, egerint quæ ad administrationem bonorum pertinent (9). Sed obligantur naturaliter; quæ communissima sententia est (10); nisi lex obligationem quoque naturalem

4 C. 3 *De Judic. in* 6°.

5 L. 3, § 1 *De Acquir. Poss.* § 3 *De Inut. stipul.* CC. 4, 5 *De Desp. impub.*

6 Conf. Vinn. in § 9 *De Inut. stip.* NN. LL. has distinctiones ignorant.

7 L. 31 *De minor.* L. 14, § 1 *De Dol. Mal.* Nostri his verbis: *doli capaces*, aut non utuntur, aut eis intelligunt majores infante, seu pubertati seu infantiæ proximos: idest capaces peccandi.

8 L. 9 *De Auct. Tut.* §§ 2, 3. *Quib. alien.* C. Au. § 244. Ideo, v. c., donationem acceptare possunt (L. 2 *De A. R. D.* L. 2 *De Accepti* 1), hæreditatem non possunt (§ 1 *De Auct. Tutor.*): nec alienare, ne parta quidem proprio labore, aut industria: lex non distinguit (Mazzoni II, 389. Durant. III, 683. Secus ex C. Au. § 246). Si minor a majore aliquid accepit, non restituit (Ex L. 58 *De Act.* et *O.*); nisi aut penes se extet, aut ex eo factus sit locupletior (L. 5 § *Pupillus. De Auct. Tut.*). Quid si perdidit? Sane minoribus captis non delinquentibus subvenitur (L. 10, § 2 *De minor.*): itaque si ea perdidit dolo malo tenebitur; sin malo more non item; utputa si nummos, a debitore paterno acceptos, dissipavit (LL. 7, 27 *Eod.*).

9 C. G. 481, It. 317. Et præterea, adstante, ei Curatore, permittitur judicio agere, et conveniri et sortes exigere, sed collocandas. (C. G. 482, It. 318) ipsius Curatoris periculo (Arg. ex C. It. 1243. Durant. III, 68. Mazzo. II, 389).

10 Moli To. II, D. 224. Less. II, 17, 61. Lay. *De Pact.* IX, 7. Lugo n. 288. Sanch. M. VII, 38, 34. Et jure prorsus. L. 21 pr. *Ad L. Falcid.* L. 101 *De V. O.* L. 1 *De Novat.* C. G. 1304, 2012. It. 1300, 1899. Zach. § 297, n. 2, § 775. n. 2. Toullie. VI, 105. Proinde si sponsalia, si votum inierint, tenentur sponsalibus (C. 1 *De Despons. impub.* L. 14, § 1 *De Spons.*), voto (D. Tho. 2, 2, 88, 9). Itaque si minor dederit quod promiserat, et ipse transfert dominium, (ideoque et periculum) in accipientem; et is licite illud accipit, et retinet (Mol. l. c. Less. II, l. c. dub. 8. Lugo *De Just.* 22, 295), quamdiu ille non obtinuerit restitutionem in integrum. Nihilominus minor, si quid promisit, non cogitur solvere, cum repetere possit (L. 5 C. *De Pactis.* Lugo n. 300. S. Alph. III, 918).

sustulerit (11): immo et civiliter, sed datur eis in integrum restitutio. Testamentum vero a 18 ætatis suæ anno facere possunt (12).

35. Majores suis contrahendis distrahendisque negociis (paucis speciebus exceptis, de quibus suis locis) omnino capaces sunt; nisi fuerint bonis *interdicti*, vel *inhabiles* renunciati. Interdicitur quis vel ob infirmitatem mentis (13), vel in pœnam (§ 119). Renunciatur inhabilis qui suæ quidem mentis est, sed excors, vel ineptus, vel prodigus; item a nativitate surdi et muti, vel cæci (14). Interdicti æquiparantur minoribus, ideo sub tutela sunt (15). Inhabilitatis curator dari solet; cumque eo omnia recte gerunt: sine hoc ea tantum quæ pertinent ad bonorum administrationem (16). Ceterum si non appareat utrum quis ea ætate sit, qua contractus inire, vel testamentum facere potest, suæ ætatis præsumitur (17).

36. Sunt et senes. Nostri (quamquam hæc huc non pertinent) senes accipiunt mares, et fœminas, quæ sexagesimum ætatis annum sunt ingressi, tametsi viribus valeant. Senes igitur soluti sunt lege jejunii (18), et non sunt obnoxii reservationibus Pontificiis, quoad peccata et censuras, de quo serius.

37. Adhuc de viventibus, pauca de mortuis. Mortuum accipimus naturaliter et civiliter. Naturaliter qui diem suum obiit; civiliter damnatum in mortem, vel opus publicum in perpetuum; et *regulares*. Ex quo autem aliquis mortuus est, aut mortuus fuisse intelligitur, successio ejus defertur: et in hoc utraque mors convenit; nam quoad cetera differunt. Verum quoties mortis simpliciter mentio fit, naturalis intelligitur (19). Jure civili mortuus præsumitur qui ubi sit ignoratur, si vel centum annos excesserit (20); vel post ann. 30 ex quo *absens* (idest incertus an vivat) officio judicis declaratus fuit (21). Porro si duo (v. c. pater et filius) eodem tempore (e. gr. eodem naufragio, prælio, ruina) perierint, nec appareat uter prior, uterque eodem

11 Ex L. 7 C. *De Præd. minor.* S. Alph. III, 918.

12 C. It. 763, C. Au. 569, V. C. Gall. 903, 904.

13 §§ 3, 4. *De Curat. furio.* C. G. 489. It. 324.

14 Cit. § 4, C. G. 513. It. 324, 339. 340. V. C. A. 269. At jure communi, et Austr. § 21, prodigo *interdicitur* bonorum administratio.

15 C. G. 509. It. 329.

16 C. G. 513. It. 339.

17 Ex L. 9 *De Probat.* L. 4 *De injusto rupt. testam.*

18 S. Alph. III, 1036, 1037.

19 L. 121 *De V. O. Mors* civilis hodie pene obsolevit.

20 L. 26 *De Usur.* C. G. 129. It. 36. *De Just. De Dispens. Matrim.* II, XI, 2.

21 C. Gall. 115 etc. It. 20 etc. V. Au. § 24.

temporis momento præsumitur decessisse (22). Qui mortuo sive *ex asse,* sive ex *quota* parte (v. c. triente, semisse, dodrante) succedit, dicitur hæres. Et quia in omnia jura et obligationes defuncti succedit, fictione juris, *una atque eadem est persona defuncti, et hæredis* (23).

38. Heic admonendi sumus, duo hæc, *mortis articulum,* et *periculum mortis*, in jure Canonico, et apud Nostros, idem plerumque significare : significant autem illud rerum discrimen, in quo cum quis constitutus est, ipsum, et superesse, et occumbere posse, utrumque est vere graviterque probabile (24) ; sive periculum immineat ab *intrinseco,* ut puta ex morbo, vulnere inflicto, partu difficili, extrema senecta (25); sive ab *extrinseco* immineat, velut ex bello, navigatione periculosa, etc. Hoc amplius ; si quis versetur in periculo incidendi in perpetuam amentiam, perinde habetur ac si versaretur in periculo mortis (26).

39. Et quoniam de ætatibus incidit sermo, abs re non erit dispicere quemadmodum tempora supputanda sint, nempe civiliter. Itaque tempora horis, diebus, mensibus, annis, digesta sunt. *Hora* præteriisse intelligitur cum primus horologii ictus sequentem cœperit indicare (27) ; seu horas primum indicet, seu horæ quadrantes (28). *Dies* a media nocte incipit, et sequentis noctis media parte finitur (29).

22 C. It. 924, Au. 25. Secus ex jure Gall. A. 720 et jure communi.

23 Ex L. 9, § 1 *De edendo.* Et non proximus hæres tantum una cum defuncto persona intelligitur, sed ulteriores omnes (LL. 65, 170 *De V. S.* L. 155 *De R. J.*). Ideo v. c. si testator jusserit hæredi, ut singulas missas singulis mensibus celebrari curet, perpetuum legatum est (S. C. C. 4 Aug. 1864). Ex *quota parte;* nam si defunctus *certam* rem alicui relinquat, v. c., fundum Sejanum, is dicitur *legatarius.*

24 C. 29 *Can.* 17, 4. C. 5 *De S. E.* C. 22 *Eod. tit. in* 6°. Trid. XIV *De Pœnit.* C. 7 Rit. Rom. *De Pœnit.* Sanch. D. II, 13, 1. Lug. *De Pœnit.* 18, 21. Laym. *De Pœnit.* XII, 13. S. Alph. VI, 561.

25 Rit. Rom. *De Ext. Unct.*

26 Sylv. Croix VI, II, 1559.

27 S. Alph. VI, 282. Concordant J. C. Merlin. *Repert. V. Prescriz. Sect. II.* § 1, n. 3. Schmalz. III, V, 306.

28 Lugo *De Euch.* 15, 38. Porro ubi publica horologia signant *tempus*, uti ajunt, *medium,* hæc sequi oportet (et non privata, quæ verum indicant) in jejuniis, et officiis ecclesiasticis; tametsi non proprii, sed alieni meridiani tempus indicent. (S. Pœnit. 18 Junii 1873. *Acta* VII, 399).

29 L. 8 *De Feriis.* C. 24 *De O. D.* Interdum ecclesiastice computatur (v. c., quoad lucrandas indulgentias); idest *a primis vesperis unius diei, usque ad integrum subsequentis diei vespertinum crepusculum* (Ben. XIV. B. *Peregrinantes* § 6).

Mensis in jure constat 30 diebus (30). *Annus* 365 diebus (31). Quoties igitur leges diei, vel mensis, vel anni faciunt mentionem, diem, mensem, annum plenum accipimus (32); solum cum lex obscure loquitur, in dubio utrum cœptum, an plenum requirat, in favorabilibus cœptus pro pleno erit (33). Ceterum quoties opus est mense, vel anno pleno, novissima mensis vel anni, jure canonico (nam ex NN. LL. non satis liquet), *dies cœpta pro plena erit* (34), præterquam in odiosis (35). Hæc de supputatione civili; *naturaliter* tempus computatur ad momenta. Ætas hominis naturaliter computatur (36). Utcumque autem computetur tempus, non fit heic locus regulæ *minimum pro nihilo reputatur* (§ 32, n. 23): nam in his quæ natura,

30 L. 12 *De Stat. hom.* L. 2, § *ult. De suis et leg.* Nihilominus si dies *a quo* definita sit, utputa Kalendis Junii, quota die mensis cœpit, tota sequentis mensis die finitur (Ex L. 5 *De Testam.* Bonac. *De Censur.* Dis. 3, P. 3, n. 3. Durant. *Præscrit.* § 339. Tropl. *Præscrit.* § 815): quamquam hoc et jure communi, et nostro difficultate non careat. Quamobrem is qui Kal. Jan. cœpit possessionem beneficii, si fidei professionem non fecit, post Kal. Martias; si non recitavit officium, post Kal. Junias, fructus non facit suos.

31 L. 4, § 5 *De Statu liber.* Et bissextus 366; non est enim Februarius amplius mensis intercalaris.

32 Ex L. 134 *De V. S.* L. 5 *De Testam.* Ex C. 2 juncto C. 11 *De Despons. Impub., De Just., De Disp.* III, VIII, 19. *Diem:* ideo si quid jussus fueris intra „ e. g., tres dies facere, *dies termini* (a quo) *non computatur in termino* (Ex L. 1 *Si quis caution.*). *Annum:* quamobrem si tibi aliquid testamento relictum sit, *cum* 14 *annorum eris,* vel cum ad 14 ætatis annum perveneris, capies cum eos impleveris (LL. 47, 51 *De Legat.* I). Et cum in Trid. XX *De Reg.* 5 cautum sit, ne Abbatissa eligatur *minor. an.* 40, S. C. C. censuit, annis impletis opus esse (Ferr. V. *Abbatissa n.* 2).

33 L. 8 *De Muner. et hon.* V. C. ne quis ante an. 14, beneficium obtineat; ne ante 22 ad Subdiaconatum promoveatur (Trid. XXIII *De Ref.* 6, 12).

34 L. 34 *De V. S.* Etsi minimum momentum novissimi diei præterierit (L. 15 *De Div. et temp.*). Ratio est quia quidquid his 24 horis, quibus dies continetur (idest duabus dimidiatis noctibus, et luce media) actum est, perinde habetur ac si quavis hora diei actum esset (L. 8 *De Feriis*). Hac re, si natus Kal. Jan. testamentum fecerit, vel matrimonium contraxerit pridie Kal. Jan. anni 18, vel 14 (V. n. 12), et testamentum (L. 5 *De Testam.*), et matrimonium (Sanch. M. VII, 104, 2) valet. At vero, etsi fictione Juris dies cœpta pro completa sit, non ideo ea subinde quæ insequitur dies, cœpta intelligitur. Propterea qui, v. c., ingreditur 22 ætatis an. vespere Sabbati, non poterit ad Subdiaconatum (qui an. 22 cœptum desiderat) promoveri mane ejus diei (S. Alph. IV, 112; VI, 800). Et si quis suspensus fuerit a divinis, v. c., per mensem, nisi novissima mensis dies preterierit, non liberatur (Suar. *De Censur.* 29, 1, 5.).

35 Ex L. 5 *De A. et O.* Hinc, v. c., si Novitius professionem emiserit ultima 16 an. sui die, aut. minor novissima 21 an. die obligationem contraxerit (L. 3, § 3 *De Minor.*), nihil agunt.

36 L. 3 § *Minore. De Minor.*

aut jure definita sunt, non est morali æstimationi locus (37): itaque etsi momentum temporis desit aut præterierit, computabitur.

40. Porro *dies* in jure plerumque tempus significat: et modo *certa* dicitur, modo *incerta*. Duo videlicet inspicienda sunt, *utrum* et *quando* sit extitura: si neutrum ignoratur, dies dicitur certa, sin alterutrum, incerta (38). Et si ignoratur, utrum sit extitura, semper pro conditione est (39). Dies certa, si multiplex potest esse, v. c. *Kalend. Januar., in Paschate,* nec appareat, de qua actum sit, dicitur *indefinita,* et proxima accipitur (40). Obligationes (adeoque et jura) plerumque ex die initium, aut finem capiunt; et tunc dicuntur ex die, vel in diem: *ex die* deberi est post aliquod tempus deberi, adeoque ante illud obligatio non intelligitur: *in diem* vero deberi, est usque ad certum tempus deberi, quo proinde exacto, cessat obligatio (41). Demum, quoad obligationem præstandam, *diem cedere* dicimus cum aliquid deberi incipit; *diem venire* cum peti potest (42); scilicet medium tempus relinquitur debitori (43). Ad ultimum, tempus in jure modo *longum* dicitur, modo *longissimum;* illud decem ann., non plus; hoc 30, non minus spatium continet (44).

41. Et quando de conditione incidit sermo, perutile reor de ea heic pauca delibare. Definitur: *Eventus, ex quo voluntas aliquid facientis, aut facere volentis, pendet* (45). Eventus autem hujusmodi vel præteritum aliquid est, vel præsens, vel futurum. Conditio quæ in præteritum vel in præsens confertur, aut protinus perimit voluntatem, aut omnino non differt, licet eventus apud nos sit incertus (46). Quæ confertur in futurum, si eventus certus est, perinde habetur ac ea quæ

37 Ex L. 1 *De Manumissio.* L. 5 *De Testam.*

38 LL. 21, 22, 26. *Quan. dies leg. ced.* V. c. *in Paschate proximo. Cum Sejus* 14 *annorum erit. Cum Osius morietur.*

39 Citt. LL. 50, § 2 *De Legat.* 1. V. c. *Cum Sejus ad majorem ætatem pervenerit.* Sed de hoc alias.

40 L. 41 pr. *De V. O.*

41 L. 43 *De A. et O.* V. c. qua ætate incipiat obligatio jejunandi, qua cesset.

42 L. 113 *De V. S.* Ex. gr. implendi præcepti Paschalis dies *cedit* Dominica Palmarum, *venit* Dominica in Albis (Ex L. 70 *De Solut.*).

43 L. 41, § 1 *De V. O.*

44 Tot. Tit. C. *Quæ sit long. Cons. Can. Placuit.* 6, 3, L. 2 *De Prescr.* 30 an.

45 Ex L. 37 *De Reb. Credit.* C. G. 1168, It. 1157, Au. 696.

46 LL. 6, 100 *De V. O.* Idest aut protinus adest voluntas, aut protinus abest (LL. 37, 39 *De Reb. Credit.* S. Alph. VI, 892). Proinde si, v. c., voveas ingredi Religionem, aut ineas sponsalia cum Seja *si pater tuus vivit,* siquidem is vivit, statim et votum reservatum intelligitur, et ex sponsalibus publicæ honestatis impedimentum; neutrum vero si is eo tempore mortuus fuerat (Sanch. M. II, 2, 2. Laym. *De Voto* VI, 1).

in præsens confertur, sive certum sit, eventum hujusmodi extiturum (47), sive non extiturum (48) Si est incertus, interdum actum suspendit, interdum resolvit: inde conditio vel *suspensiva*, vel *resolutiva*. Utra vero sit, pendet ex intentione volentis; nam regula est: *Voluntas regit conditiones:* itaque si is velit actum valere post quam conditio extiterit, hæc suspensiva est: sin protinus, quoad extiterit conditio, hæc est resolutiva (49). Conditio exprimitur verbis *si, modo, dummodo.* Et interdum *ablativo,* uti ajunt, *absoluto* (50), sed hoc non est perpetuum; nam si eo exprimuntur quæ actui tacite insunt, verius, non conditio intelligitur, sed magis monitio quædam, quæ nihil mutat: quippe *eadem est vis taciti et expressi* (51); nisi quid expressum sit ut faceret conditionem (52).

APPENDIX.

De Personis Moralibus.

42. Hucusque de personis quas vocant physicas: sunt et, uti nunc ajunt, morales. *Persona moralis,* lata significatione, dicitur, *quidquid juris acquirendi, exercendique lege capax habetur;* sive pluribus personis physicis constet *(Corpora)*, ceu Capitula Ecclesiarum, v. c., Cathedralium, Monasteria, Civitates, Collegia (1); seu minus, uti hospitalia, beneficia Ecclesiastica, etc.; sive, uti ajunt, *universitates bonorum.* Omnium triplex fere genus est, nam vel ad divinum cultum obeundum sunt instituta, uti pia sodalitia in Ecclesiis erecta; vel ad civilia expedienda negocia, uti societates industriales; vel ad exercenda Caritatis officia, uti Nosocomia, Montes Pietatis, etc. Illæ ecclesiasticæ sunt; istæ laicales; hæ utræ sint, ex fundationum tabulis æstimari debet (2): in dubio in jure Canonico censentur ecclesiasticæ. Nihilo-

47 L. 9, § 1 *De Novat.* Salm. 9, 7, 15. Schmalz. IV, 5, 26. v. c. *si cras sol orietur, si morieris.* Nisi forte ignoraveris necessarium esse eventum hujusmodi (Lugo *De Just.* 22, 336), vel alia fuerit mens volentis (S. Alph. VI, 891).

48 L. 7 *De V. O.* E. g. *Si digito cœlum attigeris. Si Podum ebiberis.*

49 Ex L. 19 Pr. *De Cond. et demon.* Et si non appareat utram esse voluerit suspensiva intelligitur (Reiff. IV, 5, 9.); primo quia hæc propriissime conditio appellatur (L. 1 *De Leg. Comm.* L. 3 *De C. E.* C. Gall., It. et Au. ll. cc.): deinde quia non ligat quamdiu in pendenti est.

50 De Luca *De Feudis* Disc. 108, n. 33. Bened. XIV, Not. 87, 68.

51 L. 68 *in fr. De Condit. et demon.*

52 L. 19 *De Condit. et demon.* V. § 76.

1 L. 6 *De V. S.* L. 1 *Quod cujusq. Universit.* V. Suar. *De Legib.* VIII, 3, 4.

2 De Luca *Disc.* 1 *De Alienat. Disc.* 50 *De Regularib.* Personis moralibus hodie

minus Pia sodalitia, Confraternitates, etc., si non Clericis (nempe qua Clerici sunt) sed laicis constant, laicalia et haberi et dici solent (3); et ipsorum quoque bona laicalia censentur. Nobis de his cum primis *quibus permissum est corpus habere Collegii,* seu quæ pluribus physicis personis constant agendum est paucis.

43. Principio igitur personæ morales injussu Principis coire non possunt (4); exceptis his quæ suapte natura, et quasi necessario consistunt, ut Civitates, Municipia. Et quæ ad divinum cultum pertinent, indigent auctoritate R. P., vel Ordinarii (5); quæ ad civilia negocia, Regis auctoritate indigent (6); quæ demum ad officia charitatis, sine alterutrius auctoritate constitui non possunt.

44. Cum autem semel coierint *instar privatorum* habentur (7). Ideo possunt sibi acquirere actibus seu inter vivos, seu ultimæ voluntatis (8), contractus inire, judicio agere, etc. (9). Quoties autem aliquid decernendum est, convocare oportet omnes, quibus suffragii jus competit (10): quod autem major *absolute* pars præsens decreverit, perinde habetur ac si omnes decrevissent (11). Cæterum civitates et Ecclesiæ in multis

accensendæ sunt *Societates anonimæ,* quas vocant; ut puta quæ coeunt damnis ex incendiis, naufragiis, etc. reparandis; dummodo Principali rescripto fuerint comprobatæ; Arcæ compendiorum, seu parsimoniæ, quas dicunt, etc.

3 Ex C. 4 *De Relig. dom.* Berardi J. E. U. To. 2. Dissert. *De Benefic. impropriis.* V. *Vulgaris.*

4 L. 15 Ad *Munic.* L. 16 *De V. S.* C. It. Art. 2. 433. Et Collegia minus quam tribus constare non possunt (L. 7 *De V. O.*). Et ex hoc capite ab eis distant toto cœlo *cœtus* et *Ordines* personarum licet ejusdem civititatis vel oppidi, qui non faciunt, ex principali auctoritate, unum corpus collegii, utputa Clerici, nobiles, artifices (Suar. *De Censur.* 28, 3, 7).

5 Clem. VIII. C. *Quæcumq.* Sed Ordinariis vetitum est erigere duas pias Confraternitates, vel Sodalitia ejusdem Instituti, in eodem oppido, vel Civitate.

6 L. 1 *Quod cujusq. univ.*

7 Cit. L. 1, L. 16 *De V. S.*

8 L. 9 *Eod.* L. 21 *De Reb. Dub.* Sed ex C. It. nequeunt injussu Principis delatas sibi hæreditates adire (art. 932).

9 L. 1, 7, 9 *Quod cujusq. univ.* Ideo Syndicum habent, qui procuratoris fungitur officio (LL. 1, 6 *Eod.*).

10 L. 9 *De Decur.* Suffragari autem potest vel consanguineis, patri quoque, vel filio (L. 5 *Quod cujusq. univers.*).

11 L. 45 *Eod.* L. 19 *Ad Munic.* CC. 14. *De his quæ fiu. a major.* C. 42 *De Election.* Nec requiruntur duæ partes, nisi id in jure sit expressum, ut in C. Un. *De Cleric. ægrot. in* 6°: saltem ex jure canonico. Dixi *absolute.* Scilicet major pars dicitur duobus modis, *absolute* (quoad universos), et *relative* (quoad alias partes). Illa in Collegiis requiritur, hæc in singulis. (Ex C. 3 *De jure patr.* Reiff. III, 38, 92. Schmalz. III, 38, 30). Nempe Collegii, *quasi unius hominis* (L. 25 *Ad Munic.*), unum suffragium intelligitur; contra singulorum quot singuli sunt. Ideo si, v. c., ex 12 canonicis, duo prædium Sejo locare censuerint, quatuor Cajo, sex *Osio,* neutri locabitur (Azor. P. II, lib. VI, 21, q. 21. Ben. XIV *De Syn.* XII, 6, 6). Contra si ex duodecim *patronis,* qui uti singuli nominant, quatuor Sejum, tres Sempronium, tres Cajum, duo Titium elegerint, Sejus potior erit (Azor. q. 20.-Lay. *De Benef.* 13, 18).

minorum jure censentur (12), ideo immobilia vel mobilia pretiosa injussu supremæ potestatis alienare non possunt (13). Demum qui lædit personam moralem unius injuriæ tenetur, nisi forte hæc ea sit, quæ redundat in singulos (14).

45. Porro uniuscujusque personæ moralis causa separata est; adeoque ipsorum jura et obligationes permisceri prohibentur, quamvis ipsæ ejusdem plane naturæ sint; ut puta duæ Ecclesiæ ejusdem oppidi, vel duo monasteria ejusdem Ordinis (15). Ad hæc, persona moralis nil commune habet cum his quibus constat; ideo quod, v. c., Collegio debetur, singulis non debetur; nec quod debet Collegium, singuli debent (16).

46. Persona moralis suapte natura perpetua est (17); nihilominus extinguitur si is, cujus auctoritate *coierat,* eam dissolvat. Ad hæc collegia evanescunt collegis dissolutis (18), vel omnibus extinctis; *omnibus*, nam si unus supersit, jus *omnium* in unum recidit (19). Persona morali extincta, bona ipsius, si illa *publicæ* utilitatis causa instituta fuerat, ad Ecclesiam, vel Fiscum (pro cujusque natura) deferuntur; sin privatæ (ceu Societates industriales), ad socios seu collegas, eorumve hæredes revertuntur (20).

12 L. 4 *Quib. ex caus. Minor.* C. 1 *De Rest. in integ. in* 6°.

13 Ex L. 14 *De Decr. ab Ord. facien.* C. G. 2045. Quod ad sola instituta Ecclesiastica! redegit C. It. 434. Loca Pia Ecclesiastica subsunt Ordinario, qui negociis eorum superesse debet (C. 4 *De Relig. dom.*); ea visitare, (Trid. XXII, Ref. 6), et rationes eorum quotannis inspicere (Ib. Ref. 9.); quamvis extent in Eccl. Regularium (S. C. Epp. 14 Novembris 1698). Laicalia non item: nihilominus, cum ipse in sua diœcesi omnium piarum voluntatum Executor sit constitutus (Trid. ib. C. 8. Espen. J. E. U, II, 28, 31), rationum eorum inspiciendarum jus habet (Trid. cit. C. 9 Esp. l. cit.).

14 Ex L. 28 *Ad Munic.* ut ecce si prohibeas capitulum cogere comitia, eligere ad beneficium etc. *Nisi;* puta si quis furetur ex massa capitulari (Salm 20, 12, 51).

15 Ex L. 23 *De Fidejuss.* C. 1 *De Reb. Eccl. non alien.* C. 1 *Eod. tit. in* 6°. Reiff. III, 13, 50.

16 L. 6 *Quod cujusq. univers.*

17 L. 3, § *Quamquam. De Censib.* Suar. *De Legib.* VIII, 3, 4.

18 Haimb. § 69 in fine.

19 Cit. L. 7, § 1. Adeoque et Regularibus e suis Cœnobiis nefaria, non lege, sed vi detrusis, si unus vel alter Custos, aut Cappellanus, ibi remanserit (Ex S. C. C. 16 Sept. 1871. Acta VII, 34). Dixi *extinctis*, non immutatis (L. 76 *De Judic.*).

20 Haimb. l. c. Makeld. § 146. Porro personis moralibus prope accedunt *dignitates,* utputa Episcopi, vel Parochi: nam et hæc perpetua sunt. Ac proinde quod ab his, vel his concedetur. (v. c. a Rom. Pontifice, vel ab Episcopo, Ordinario loci, vel Parocho Oppidi etc.), resoluto jure dantis, vel accipientis (v. c. morte, abdicatione officii), non evanescit (Ex LL. 58, 59 *De Leg.* 2. C. 14 *De O. D.* C. 5 *De Rescrip. in* 6°, Sanch. M. VIII, 28, 64. S. Alph. I, 197).

CAPUT II.

DE PERSONIS QUOAD FAMILIAM.

Art. 1. De viro et uxore.

47. Prima hominum societas coita est ex viro et muliere matrimonio conjunctis. Ex matrimonio multa jura profluunt, tum natura, tum lege, dummodo valide initum sit. Et ut naturalia jura constare possint sufficit, ut matrimonium naturaliter validum sit; ut civilia necesse præterea est, ut secundum cujusque Civitatis leges coitæ sint nuptiæ (1).

48. Principio igitur *caput uxoris est vir;* ideo mulier sub viri potestate est (2) in his quæ ad matrimonium, idest ad individuam vitæ consuetudinem, pertinent (3). Proinde I sine consensu viri regulariter nequit obligari voto (4); II necesse habet viri domicilium sequi (§ 83); III *Non potest* (et hæc NN. LL. sunt introducta) nisi eo præsente, vel sine ejus in scriptis consensu 1° res suas immobiles donare (ne filiis quidem suis), alienare, pignori dare (5), sortes exigere, mutuum accipere, fidejussiones interponere (6); nec 2° de his judicio agere, vel sine eo conveniri (7); nec 3° negotia alterius gerenda suscipere (8). At enim nulla eget viri, vel alterius auctoritate, mulier viro interdicto; vel pœnam anno longiorem expiante, vel absente (9): nec mulier quæ mercaturam exercet, vel separata, officio judicis, sine culpa sua (10). Qui cum nupta de his contrahit injussu viri (cum eo opus est), obligatur mulieri naturaliter et civiliter; sed et

1 § 12 *De Nupt.* V. C. G. 165. It. 93. A. 44.

2 I Corint. 14, 34. Gen. 3, 16.

3 § 1 *De Patr. Potest.* C. A. 138, 163.

4 D. Th. 2, 2, 88, 8 ad 3. S. Alph. III, 234. Ex Numer. 30, 4.

5 C. G. 217, It. 134. V. C. Au. 91. Ne eas quidem, quas labore suo et industria sibi comparavit (Prohud. II, 433. V. § 34, 8).

6 C. G. et It. 11. cc. Sed an pro viro fidejubere possit? Et posse, ut domesticis necessitatibus consulat, jam fere inter omnes convenit; alias verius negatur, quia, ceu tutor minori, ita et vir uxori *auctor in rem suam* fieri non potest (Ex L. 1. pr. *De Auctor. tutor.*

7 C. It. 134. V. C. G. 215.

8 C. It. 1743. V. C. G. 1990.

9 C. It. 135. V. C. G. 221, 222. Utrum et *inhabilitato,* non convenit (Mazzo. II, § 209). *Absente.* Nempe, non ut in § 37, 21, sed utcumque (Toull. II, 651. Zachar. § 472, 12. Cattan. et Borda in cit. art. 135).

10 C. It. 135. V. C. G. 220, 222.

mulier ei obligatur; at mulieri, et quibuslibet ejus successoribus, immo et viro, constante matrimonio (11), et fortasse etiam creditoribus (12), datur in integrum restitutio.

Art. 2. De Parentibus et liberis.

49. *Parentum* appellatione continentur omnes adscendentes (1), *liberorum* filii, eorumque descendentes (2). Ex his qui in primo gradu consistunt dicuntur filii. Sunt autem 1° *legitimi et naturales*, 2° *naturales*, 3° *legitimi*. Legitimus et naturalis is dicitur qui ex viro et uxore ejus nascitur (3). Quid si controversia paternitatis mota fuerit? Principio sciendum est, fœtum edi nono plerumque mense, ex quo conceptus fuit; interdum septimo ineunte, nonnumquam decimo pleno (4). Itaque ejus qui vel post septimum ab inito, vel ante decimum mensem a soluto matrimonio nascitur, *is pater est, quem nuptiæ demonstrant* (5). Editus ante habetur legitimus dumtaxat, si vir duxit sciens volens mulierem prægnantem, vel natum præsens illico non repudiavit (6). Non item serius editus, nisi matris valetudo, et mores, et rerum circumstantiæ id suadeant (7).

50. Nati extra matrimonium dicuntur filii illegitimi (8). Qui si orti sunt ex viro et muliere inter quos matrimonium constare potuisset,

11 C. It. 137. V. C. G. 225.

12 Mazzo. II, 213. Contra Toull. VII, 566.

1 L. 51 *De V. S.*

2 L. 220 *Eod.*

3 L. 6 *De his qui sui.*

4 L. 12 *De Stat. hom.* L. 3, § *ult.*: *De suis et legit.* C. A. 138, 163. Nempe non ante 180 nec post 300 diem C. G. 315. It. 161, etc.

5 Citt. LL. Nisi aliud constet evidentissime (L. 6, § 1 *Eod.*). Nec obstat filio, si mater adultera fuerit (L. 9, § 11. Ad L. Juli. *De adult.* C. G. 313. It. 165. Au. 158): nec si ipsamet eum adulterinum professa sit; nisi talia proferat indicia, quæ in foro exteriori satis forent (Lugo *De Just.* 13, 26): quamvis sit fide dignissima et jurato ac moriens id asserat: primo, quia *nulla est causa quæ unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur.* (C. 23 *De Testib.* Less. II, X, 54. Suar. *De Censur.* 40, 45. Salm. 10, 9, 46. S. Alph. III, 654, 924): deinde quia nemo meretur fidem allegans turpitudinem suam (L. 5 C. *De Serv. pign. dato* C. 8, § *ult. De donat.*).

6 L. 1, 2 *De Agnosc. Liber.* C. G. 314. It. 161. Zachar. 546, 1.

7 Voet. 50, 5, 4. Reiff. IV, 17, 23. V. C. G. 315. Ital. 169.

8 L. 23 *De Statu hom.* Sed licet filio, quamdiu vivit, docere quo ex patre, *scripto* quovis *authentico*; qua ex matre, etiam *indiciis*, editus sit (C. G. 329. It. 177). Et, ipso mortuo, licet hæredibus (C. G. 329), et, penes nos, his vel *liberis*, sed in quinquennio proximo, a majore ætate, si forte minores fuerint, computando (C. It. 178).

sive tunc cum ipsi concepti, sive tunc cum in lucem editi fuerunt (9), jure Canonico *naturales* dicuntur, secus *spurii*, seu potius *orti ex damnato coitu* (10). Filii illegitimi sequuntur conditionem ejus parentis qui ipsos agnoverit, aut legitimaverit (11). Agnoscuntur autem jure civili parentum confessione, quæ actu aliquo publico contineatur: canonico vel simplici et nuda (12). Legitimantur *ipso jure* subsequenti matrimonio (13), etiam mediato (14), et clandestino (15); nempe si agniti fuerint (16). Et ex eo tempore perinde habentur ac si nati fuissent ex justis nuptiis (17). Exceptis natis *ex damnato coitu*, quos neque agnoscere, neque legitimare fas est (18).

51. Demum legitimi fiunt per adoptionem. Adoptio, jure *communi*, est *Actus quo in locum filii adsciscitur is qui natura talis non est.* Diducitur in *plenam (adrogatio)*, qua adoptatur homo sui juris, et *minus plenam*, vel *imperfectam*, qua non sui juris quis adoptatur. Per illam adoptatus 1° in adoptantis familiam ac potestatem transit;

9 L. 11, C. *De natur. Liber.* Sanch. M. VIII, 7, 19. Pont. M. XI, 3, 2. Engel. IV, 17, 11. Reiff. IV, 17, 39. Schmalz. IV, 17, 65.

10 Ex C. 6 *Qui filii sint legit.* Less. II, 19, 55. Spurii autem rursus 1° vel *adulterini*, 2° vel *sacrilegi*, vel 3° *incestuosi*, vel 4° *nefarii*; prout nempe ex parentibus, (vel uno eorum) 1° conjugatis; seu 2° obstrictis solemni castitatis voto, vel ordine sacro; seu 3° collateralibus quovis gradu (L. ult. C. *De Ritu Nupt.* Sanch. M. VIII, 17, 29), vel affinibus, seu 4° demum adscendentibus, et descendentibus nati sunt. Quæ cum primis ex matre existimantur (*De Just.* 1, VI, 551).

11 C. It. 185. Secus matris (L. 19 *De Stat. hom.* L. 5 *Ad S. Orphic.* Mazzo. 1, 15).

12 C. 10 *De Probat.* C. G. 334, It. 18. Sed, verius, confessio hæc merito non admittitur post mortem filii, nisi is reliquerit liberos (C. It. ex aa. 750, 718).

13 CC. 1, 6. *Qui filii sint legit.* L. 10 C. de *Natur. Lib.* C. Au. 161. It. 194. Etiam irrito, si bona fide, neque neglectis denunciationibus, initum fuit. V. C. Au. § 160.

14 Pirhin. IV, 17, 36.

15 Ex cit. CC. 1, 6. Schmalz. IV, 17, 52, clandestinitate nimirum impropria.

16 Ex LL. 5, 10. C. *Eod.* C. 10 *De probat.* C. G. 331. Ital. 194. V. C. Au. 161.

17 L. 4 C. *Qui filii sunt legit.* C. 1 *Eod. tit.* C. G. 333. It. 194. Schmalz IV, XVII, 73, 82. Fagn. in C. *Ad extirpandas* n. 33 *De Fil. presb.*

18 L. 5 et Auth. *Si quis C. De natur. liber.* C. 6 *Qui filii sint legit.* B. XIV. C. *Redditæ nobis.* C. G. 334, 331. It. 180, 195. Nihilominus si in dispensatione connubiali adsit clausula, *prolem susceptam vel suscipiendam legitimam declarando*, spurius quoque legitimus, quoad spiritualia, intelligitur (Schmalz. IV, 16, 229). Ad hæc filii naturales legitimari possunt *rescripto Principis: et ipso jure* legitimantur *per Professionem Religiosam* (C. 6 *De Fil. Presb.*): sed illa legitimatio valet quoad Civitatem tantum, hæc tantum quoad Ecclesiam; neutra quoad familiam valet (Ex L. 4 C. *De Emanc. Lib.*): nisi forte *illa* facta fuerit de consensu utriusque parentis, sine quo penes nos fieri non solet.

2° agnascitur patri adoptivo et liberis qui in potestate ejus sunt ; ac 3° perinde habetur quasi legitimus et naturalis (19). Per hanc non item (nisi adoptatus fuerit ab avo paterno), sed tantum ad intestatam adoptantis successionem admittitur (20). At jure nostro adoptio hoc fere solum adrogationis habet, quod adoptatus habetur perinde quasi filius legitimus et naturalis (21). Quoad cetera convenit cum adoptione imperfecta; nam adoptione nec patris naturalis jura minuuntur (22); nec adoptatus patris sui naturalis potestati eximitur (23), nec in patris adoptivi potestatem (24) et familiam (25) transit. Et, quod nobis maxime animadvertendum est, non agnascitur his qui de familia ejus sunt (26). Adoptio jure nostro perpetua est, et ne mutuo quidem consensu dissolvitur (27).

52. Porro filii legitimi et naturales, quoad familiæ jura, pro natis habentur ex quo concepti fuerunt ; at ceteri tunc procreati et nati videntur cum agniti fuerint, vel adoptati, vel legitimati; nam prius est aliquid esse, quam *operari* (28). Nunc videamus quæ jura parentibus in liberos constituta sint.

53. Jura parentum in liberos profluunt ex jure naturali, et Civili. Natura parentibus (sive legitimis, sive illegitimis) debetur pietas ; et patri et matri æqua, et perpetuo competit (29). Ad hæc potestas parentibus constituta est *circa ea* quæ ad spiritualem filiorum salutem

19 L. 19, 23 *De Adopt.* Adeoque fit hæres *necessarius* patri adoptivo (Cit. L. 23). Scilicet *agnasci* est jus agnatorum, idest successionis, acquirere (L. 12, 6 *ult. De Ritu Nupt.*). Porro adoptio nobis ex jure cum primis communi æstimanda est, ut sciamus quandonam ex ea oriatur *cognatio legalis* ex jure Canonico, quippe hoc jus illam ex jure communi metitur.

20 L. 10 C. *Eod. tit.* Ita jus vetus turbavit Justinianus, nam antea omnes in patris adoptivi familiam et potestatem transibant.

21 Ex C. G. 350. It. 737.

22 Ex C. G. 372, 384, 389. Ex C. It. 63, 220, 228, 241, 242. Secus ex C. Au. 182, etc.

23 C. G. 349. It. 212.

24 Ex C. G. 348, 349. Ex It. 220, 212. Mazzo. II, 313. Secus ex C. Au. 183.

25 Ex C. G. 314. It. 321.

26 C. It. 212, 737. G. 350.

27 Ex C. It. 217. Et ita Gallici quoque J. C. Secus ex C. Au. § 185. Jure communi solvitur emancipatione, eaque soluta, omne jus adoptione quæsitum evanescit. Quocirca, adoptio hujusmodi nec perfecta est, uti censent Bouvier, Carrier, etc., nec penitus imperfecta, uti Andrè, Corbière, Gury II, § 869; sed imperfectæ proxime accedit, ex qua originem, et formam traxit (V. Durant. hic § 271).

28 Ideo, v. c., legitimatus per subsequens matrimonium non succedit fratri legitimo ante legitimationem mortuo: contra revocat donationes a patre antea factas.

29 Exod. 20, 12.

pertinent. Et hæc quoque competit utrique pariter (30). Qui si dissentiant, is prævalet, qui filii saluti consulit (31). Hæc potestas, in iis quæ pertinent ad salutem animæ, septennio; in his quæ ad electionem status, pubertate (32); in his quæ ad disciplinam vitæ, et curam domesticam, emancipatione, si quid opinor, finitur. At in his quæ spectant *ad substentationem corporis, et generationem prolis*, filii sui juris sunt (33).

54. Jure communi patria potestas soli *patrifamilias* (34), sed ex NN. LL. *matri* quoque *familias* (35) *competit;* adeoque in filios legitimos tantum, sive naturales, sive adoptivos (36). Hæc exercetur a patre, eoque mortuo, a matre æquo jure (37). Quæ in personas, et in res filiorum familias diducitur. *In personas:* ex hoc capite filius prohibetur injussu parentum se in adoptionem dare (38) et coire nuptias (39): et parenti postremo decedenti tutoris dandi jus competit (40). *In res:* ex hoc capite is qui patriam potestatem exercet filii negotia gerit (41), ejusque bona administrat (42): sortes quoque exigere potest ex decreto Prætoris, hujus arbitrio iterum collocandas (43). At bona sive immobilia, sive mobilia (exceptis his quæ servando servari non possunt, et his quæ tempore deteriora fiunt) distrahere, vel pignori obligare non potest, nec mutuum accipere filii nomine, nisi ob evidentem hujus utilitatem, vel necessitatem, et ex Tribunalis Decreto (44).

30 Ben. XIV. Ep. *Probe te* § 20.

31 Ex C. 2 *De Conv. in fid.* Ben. XIV. Lit. *Postremo mense* § 16. Et patre mortuo, si dissentiant Mater tutrix, et Avia paterna, ob eamdem causam, hæc potior erit (cit. Ep. *Probe te* §§ 21, 23).

32 Ex C. 12 *De Regul.* D. Tho. in 4. Dist. 38, Quæ. 1, art. 1, q. ult.

33 D. Tho. 2, 2, 104, 5.

34 §§ 1, 4 *De Patr. pot.* C. 2 *De Conv. infid.*

35 C. G. 373. It. 220. Sed mater ea non utitur, quamdiu ea utitur pater. (Zacha. § 549. C. It. 46, 220, 330, 331). Quoties igitur heic patrem dico, ex NN. LL., etiam matrem intelligo.

36 § 2 *De Patr. potest.* Zacha. § 59. Ex C. It. 181, 220. Sed V. AA. 66, 181, § 2.

37 C. It. 220, 231. Nihilominus patri morienti fas est matri superstiti præscribere, quem velit in filiorum educatione et bonorum administratione modum servari (C. It. 235, 1059. V. C. G. 391).

38 C. It. 208. V. C. G. 346.

39 LL. 2, 3. *De Ritu nupt.* C. G. 142, 148. It. 63, 108. V. C. Au. 49, etc. Matre autem dissentiente, sufficit Patris consensus (C. It. et G. ll. cc.). Alias autem contrahere non prohibentur, sed jure Austr. sine consensu Patris *obligari* non possunt (C. Au. § 152).

40 C. G. 397. It. 242.

41 C. It. 224. Au. 149, 152. V. C. G. 189. Hac re ipse, non filius, judicio agere et conveniri debet: hereditates filio obvenientes ipse adit, confecto inventario, donationes acceptat (C. It. 226, 1059. V. C. G. 389, 390).

42 C. G. 389. It. 224. Au. 149.

43 C. It. 225.

44 C. It. 224. V. C. G. 389. *Quæ servando* etc., ut oleum, vinum, frumentum etc.

Quæ autem ab eo *ex jure* gesta sunt, etsi non utiliter, perinde habentur, ac si ab ipsomet filio majore facto gesta essent; atque ideo revocari non possunt (45): quæ vero non jure sunt gesta, licet utiliter, revocari possunt, perinde ac ea quæ a muliere gesta sunt injussu viri (46). Porro quæcumque parentibus competunt jure patriæ potestatis quoad filios legitimos, pene omnia eis competunt quoad filios illegitimos jure tutelæ (47).

55. Jus patriæ potestatis civilis solvitur filio emancipato (48). Emancipatur autem ipso jure coitis nuptiis (49), vel filio majore facto (50), ac demum mortuo utroque parente (51). In suspenso est his interdictis, vel furiosis, vel *absentibus* (52). Amittitur ob crimen, de quo viderint J. C. Soluta patria potestate filiusfamilias sui juris efficitur, et patrisf. nomen subit, sive habeat uxorem et filios, sive non habeat (53).

Art. 3. De viro et uxore putativis, eorumque liberis.

56. Restat ut videamus quid juris sit, si vir et mulier matrimonium irritum contraxerint. Et siquidem utroque nullitatis conscio, matrinium non intelligitur (1). Sin utroque inscio, quamdiu inscii erunt, perinde habetur quasi validum fuerit; eique interim sua jura constant (2); liberi quoque ex eo suscepti, ante latam divortii sententiam, *legitimi* (3); nati vero ante illud contractum, eo *legitimati,* ceteris paribus, intel-

45 C. G. 1314. It. 1304. Secus ex jure communi.

46 C. It. 227. V. § 48, 11.

47 C. It. 66, 184.

48 L. 3 C. *De emanc. liber.* § 3 *Quib. mod. jus patr.* C. Ital. 220. V. C. G. 372. Au. 174.

49 C. G. 476. It. 310. Secus ex jure communi et Austriaco.

50 C. G. 372. It. 220. Secus ex jure comm. et Austr.

51 Ex C. It. 43. V. Zacha. § 549, 8. Absentibus V. § 35, 21.

52 Non item si vidui alias nuptias coierint (V. C. It. 237).

53 C. It. 241. V. Zacha. § 553. L. 195. *De V. S.*

1 § 12 *De Nupt.* CC. 2, 10. *Qui filii sint legit.* Adeoque nec vir, nec uxor, nec dos, nec filii legitimi intelliguntur.

2 L. 4 C. *De Incest. nupt.* C. 14. *Qui fil. sint legit.* C. G. 10. It. 116. Nec inspicitur quodnam impedimentum dirimat matrimonium (C. 14 cit).

3 L. 57 *De Rit. nupt.* CC. 2, 14. *Eod.* C. G. 201. It. 116. Immo et post eam latam, si pendente appellatione concepti fuerint (Schmalz. IV, 17, 9). Nec obest bonæ fidei juris ignorantia (cit. L. 57, § 11). Verum, in jure Canonico, mala fides præsumitur, si contraxerint matrimonium in gradu prohibito, et *neglectis* (non item dispensatis) denuntiationibus (C. ult. § *Si quis vero. De Cland Desp.* Trid. XXIV. *De R. M.* 6. Sanch. M. VIII, 25, 32. *De Just.* III, 16, 4, etc.

liguntur (4). Sin demum altero sciente, altero ignaro, huic solum constant sua jura Civilia; sed filii ex eo matrimonio suscepti legitimi sunt quoad utrumque (5).

57. Quid si ignoretur, num aliquis ex justo matrimonio natus fuerit, an injusto? Et 1° si ignoratur utrum parentes ejus sint (an fuerint) vir et uxor, si vir mulierem domi habuit quasi uxorem, hæc talis reputabitur; *nisi corpore quæstum fecerit* (6). 2° Si ignoratur quorum parentum sit, quia *in dubiis inspicimus quod plerumque fieri solet* (7), legitimum habendum puto. Demum 3° si *expositus* fuit, tametsi quidam existiment hunc illegitimum censendum esse, quia hoc verisimilius; alii nihilominus contra tenent, quia in dubio benigniora præferenda sunt (8): et rectius (9), nam in *dubiis* hujusmodi *judex debet in bonum et commoda prolis propensior esse* (10).

Art. 4. De Tutoribus et Curatoribus.

58. His qui propter ætatem, vel animi, aut corporis vitium, se suaque tueri nequeunt (si sub patria potestate non sunt), datur tutor aut curator: inde *tutela,* vel *cura* (1). Utrique adjungitur concilium seu *consilium familiæ,* vel *tutelæ,* quod vocant (2). Sub tutela sunt minores non emancipati, et interdicti: sub cura minores emancipati, et inhabiles (3). Tutor *administratoris* mandato defungitur; et omnia

4 Ex CC. 2, 14. *Qui fil. sint legit.* Schmalz. IV, 17, 57. ibiq. Suar. Sanch. Pont. Pirhin. etc. Contra Zoes. Reiff. etc. Sane si *favor prolis* (cit. C. 14) facit legitimos filios postea susceptos, cur non et antea editos faciat?

5 C. ult. § *Si quis* 1 *De Cland. Despon.* Cit. C. 14. C. G. 202. It. 116. V. Schmalz. IV, 17, 18.

6 L. 24 *De Rit. nupt. De Just.* I, VII, 266. Schmalz. IV, 1, 233. Verum jure C. It. 120, hæc præsumptio locum non habet, quamdiu superest unus ex conjugibus; sed is factum a se matrimonium probare debet.

7 L. 115 *De R. I.* C. 45 *Eod. tit. in* 6°.

8 L. 57 *De R. I.*

9 Ex C. ult. *De Infant. expos.* Reiff. III, 18, 14. S. Alph. VII, 432. Et ita a Gregorio XIV cautum referunt Salmat. 10, 9, 44.

10 Ben. XIV *Ad Archiep. S. Dominici* § 4. (Bullar. To. I, 213).

1 C. It. 249, 315, 330. G. 402, etc. Au. § 198. Et competit Marito, Avo paterno, aut materno (cit. aa.): hisque deficientibus, ex C. Au., proximioribus consanguineis.

2 C. It. 249, 261. V. C. G. 405. Porro consilium *familiæ* appellatur quod filiis legitimis: consilium *tutelæ* (penes nos) quod illegitimis, nempe *agnitis* (§ 50), cavet.

3 C. G. 389, 482, 505, 513. It. 241, 329, 314, 339, 340. V. § 35.

per se recte gerit quæ intra administrationis fines continentur (4). Curator *auctoritatem* præstat ei qui sub cura est (5). Qui sub tutela est nihil prorsus facere potest. Qui sub cura, is, auctore tutore, siquidem est minor emancipatus, permittitur sortes exigere, et judicio agere (6); sin est major renunciatus inhabilis, vel a nativitate surdus et mutus, aut cæcus (§ 35), omnia prorsus facere, agere potest (7). Quæ autem *ex jure* geruntur sive a tutore, sive auctore curatore, non revocantur, licet noxia his qui sub tutela vel cura sunt, aut fuerunt (8).

59. Tutela — Cura finitur 1° ex parte tutoris, vel curatoris ipso excusato, vel remoto, vel mortuo; 2° ex parte ejus qui sub tutela, vel cura est, cum minor ad majorem ætatem pervenerit, *ipso jure:* aut causa interdicti vel inhabilitationis cessaverint, *officio judicis* (9), aut mortem obierint; 3° Si tutor vel curator sub conditione (a parentibus) datus fuerat, vel in diem, his impletis. Quamdiu autem rationes dispunctæ non fuerint, inter tutorem et eum qui sub tutela fuit nulla conventio valet (10); nempe perinde quasi a tutore cum minore inita (11); nec si quid minor tutori testamento reliquerit, licet ille post dispunctas rationes mortem obierit (12).

4 C. G. 450, 457, 481. It. 277, 296, 318. Au. 188, 243. Quæ hos fines excedunt non item, nisi ex justissima causa et de consulto familiæ, vel tutelæ (C. It. 296. V. C. G. 482. Au. 233). Ejusmodi vero sunt jure nostro 1° sortes exigere vel collocare, 2° pecuniam mutuam accipere, 3° res mobiles vel immobiles, nisi quatenus necessitas exigit, comparare, 4° hereditates repudiare, vel adire, donationes onerosas acceptare, 5° elocare prædia ultra novennium, 6° judicio agere de his quæ extra causam administrationis sunt (C. It. 296, etc.). Et si hæc alienationem sapiunt consulta familiæ, vel tutelæ a Tribunali confirmata (homologata) esse necesse est (C. It. 296. V. C. G. 457. A. 482). Idest, si res alienare, vel pignori dare velit, si transigere, compromittere, divisiones sive in jure provocare, sive extra jus inire; immo et pecuniam mutuam accipere (Art. 301).

5 C. It. 318, 339, 342.

6 C. It. 318. G. 482. Quæ autem tutor sine judice, ea nec Curator sine hoc facere potest (C. It. 318. G. 484).

7 C. G. 513. It. 339. Au. 269, etc.

8 C. G. 1314. It. 1304. V. C. G. 1450. Contra jus commune quo læsis dabatur in integrum restitutio.

9 C. It. 338, 342. G. 512, 514.

10 C. It. 307, § 1. V. C. G. 472. Ad hæc V. AA. 300, 769, 1457, § 2.

11 Pothier. *Delle persone.* Par. I, Tit. VI, Sez. IV, Art. 6.

12 C. It. 769. V. C. G. 907. Exceptis adscendentibus, descendentibus, conjuge, et fratribus testatoris; nam pro his valent. (Cit. AA).

Art. 5. De necessitudine.

60. Necessitudo est: *Propinquitas personarum natura, aut jure, seu Civili, seu Canonico constituta.* Inde est triplex: naturalis, legalis, spiritualis. Naturalis initium capit ex conjunctione viri et mulieris. Diducitur in *consanguinitatem* et *affinitatem.* Consanguinei dicuntur qui ex eodem stipite veniunt (1). Qui si per mares se contingunt, *agnati,* sin per fœminas, *cognati,* proprio nomine dici solent (2).

61. Consanguinitas stipite, gradibus, lineis metitur. *Stipes* vulgo intelligitur is, ex quo ceteri orti progenitique sunt (3). *Gradus* sunt singulæ generationes: series generationum, seu personarum a communi stipite descendentium, dicitur *linea.* Quæ dispescitur in *rectam* et *obliquam.* Recta est quæ complectitur genitores et genitos; utputa (Tab. 1) *supra,* patrem, matrem, avum, proavum, abavum, etc., *infra,* filios, nepotes, abnepotes, atnepotes, etc. *Obliqua* seu *transversa,* vel *collateralis* est, quæ continet eos quorum alter alterum alterius lineæ non genuit, sed eos qui ex latere veniunt, idest fratres et sorores, patruos et amitas, avunculos et materteras; quique vel ab istis, vel ab his oriuntur (4). Hæc, nisi ultro citroque, non intelligitur: et si consanguinei de quibus quæritur, æquali gradu distant a communi stipite (velut Tab. I, b, b), *æqualis;* secus (ut b, c), *inæqualis* nuncupatur. *In linea recta* utrumque jus tot numerat gradus quot sunt generationes, dempto stipite (5): in transversa, dempto pariter stipite, jus civile adhuc tot gradus recenset quot sunt generationes utriusque lineæ; jus Canonicum quot alterutrius tantum, vel (si lineæ sunt inæquales), remotioris (6).

1 L. 1, § 1 *De suis et legit.* Nec distinguitur utrum ex justo concubitu progeniti fuerint, an ex injusto (L. 54 *De Rit. Nupt.*).

2 § 1 *De legit. agnat. tut.* Dixi *proprio nomine,* quia cognationis vocabulum generale est, et agnatos et cognatos continet. L. ult. § ult *De grad.*

3 Ex CC. 2, 4, Cau. 35. Sanch. M. VII, 50, 3.

4 L. 1 *De grad.* Porro fratres ex utroque latere conjuncti, idest eodem patre, eademque matre progeniti, *germani,* eodem patre tantum *consanguinei;* eadem tantum matre *uterini,* appellantur. Duorum fratruum filii *patrueles;* duarum sororum *consobrini,* quasi *consororini;* fratris et sororis *amitini* dicuntur. Sed vulgus omnes istos consobrinos vocat. Consobrinorum filii *sobrini* vocantur. (L. 3 *Eod.*).

5 C. *Ad Sedem Apostolicam* Cau. 35, 2, 5. Ideo (Tab. 1), pater et filius uno gradu distant; avus et nepos duobus; proavus et pronepos tribus etc.

6 Cit. C. 2 et C. 9 *De Consang.* Hinc regula. *Gradus remotior trahit ad se propinquiorem.* (Sanch. M. VIII, 24, 24).

62. Affinitas (Tab. 5) est: *Duarum cognationum, per conjunctionem viri et mulieris, consociatio* (7). Videamus quomodo, a quibus, et quocum contrahatur. Itaque I contrahitur, non ex nuptiis, sed ex concubitu, quo vir et mulier fiunt una caro (8), adeoque necesse est ut non spado (§ 29, 21) sit vir (9). Sed utrum opus sit coitu utrinque perfecto? Et si sola mulier seminet, convenit affinitatem non contrahi (10); sin solus vir, multi putant non contrahi affinitatem quippe, ajunt, ex commixtione seminum fit una caro (11); alii contra putant, quia mulier generare potest etsi non seminet (12). Contrahitur autem ex concubitu, illicito quoque (13), vel cum muliere invita, vel ebria, vel dormiente (14). II Omnes igitur et soli consanguinei viri (a, d, l) fiunt affines mulieri (f), sed III ei tantum: et ex diverso omnes et soli consanguinei mulieris (b, g, m) fiunt affines viro (e), sed ei solum. Dixi *soli* consanguinei, non item affines seu viri (c, i), seu mulieris (h, n); quia *affinitas non parit affinitatem* (15): dixi mulieri *tantum*, vel tantum viro, quia *affinitas non egreditur copulatos* (16). In affinitate nullus stipes est, nulli proinde neque gradus, neque linea. Nihilominus est quædam lineæ species; eaque vel recta vel obliqua. Recta intelligitur quæ continet alterius conjugis (puta e) parentes et liberos (a, l); obliqua quæ continet ejus a latere (d) consanguineos (17). Quoto autem gradu aliquis est consanguineus uni

Et S. S., in dispensationibus matrimonialibus, super gradu remotiore dispensat, super propinquiore vero *litteras declaratorias* concedit. Proinde (Tab. 1), duo fratres (a, a) jure civili 2°, jure Canonico 1°: duo consobrini (b, b) illo 4°, hoc 2°: duo sobrini (c, c) illo 6°, hoc 3° gradu distant. Nepos a patruo (b, a) jure civili 3°, jure canonico 2° gradu remotus est. E. A. 3°, canon; 6°, civ. gradu distant.

7 L. 4 § *Affines De Gradib.*

8 C. 20 *Cau.* 27, 2. C. 1. Cau. 35, 10. Adeoque non ex copula sodomitica (Sanch. M. VII, 64, 13).

9 Sanch. n. 11. *De Just.* II, VII, 14.

10 Sanch. n. 10. Comunissima.

11 D. Tho. D. Bonav. V. S. Alph. VI, 1075.

12 Sanch. n. 21. Pont. M. IX, 20, 1. Nec amplius dubitandum videtur: nam hodie ex physiologia plane constat mulieri verum semen ad generandum deesse, quippe cui et organa desunt ad illud elaborandum. Ceterum commixtio seminum numquam non præsumitur (S. Alph. VI, 1075).

13 Cf. Laym. *De Matrim.* Par. IV, Cap. 3.

14 C. 6, v. *Sed nec. De eo qui cogn. cons.* Trid. XXIV *Ref. M.* 4. Sanch. M. VII, 65, nn. 16, 17.

15 C. 8 *De Consang.* Quocirca nemo prohibetur, uxore mortua, fratris ejus viduam ducere (*De Just.* II, VII, 25).

16 L. 4 § *Affines De Grad.* C. 8 *De Consang.* Hinc duo fratres (Tab. 5, d, e) duas sorores (f, g) ducere non prohibentur; et pater et filius (e, l) matrem et filiam (f, m), seu filiam et matrem (C. 5 *Eod.* Schmalz. IV, 14, 81).

17 Nomina affinium. In linea *recta* supra: socer et socrus (a, b) et, ex di-

Tab 1ª

Arbor consanguinitatis

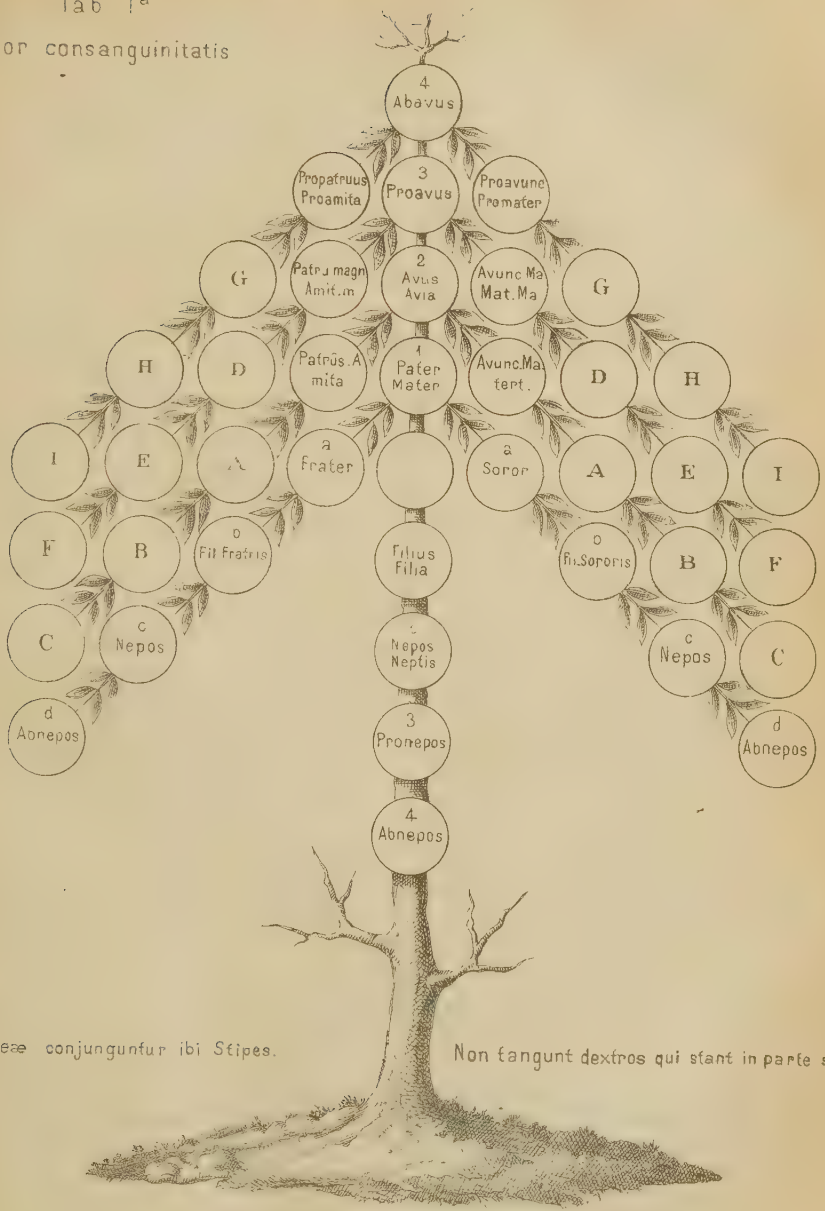

N. Ubi lineæ conjunguntur ibi Stipes.

Non tangunt dextros qui stant in parte sinistra.

Tab. 2ª

Duplex cognatio

d uxorem ducit consanguineam e

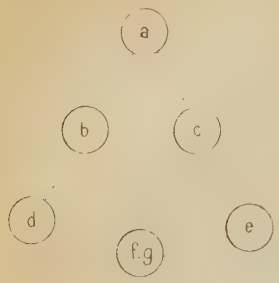

Tab 3ª

Duplex cognatio

a ducit duas consanguineas b c

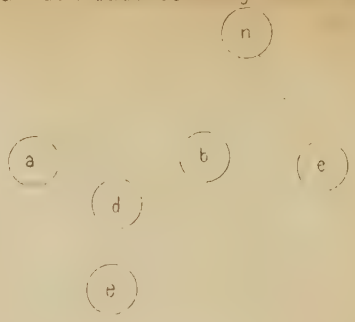

Tab. 4ª

Duplex cognatio

Duo consanguinei e g ducunt duas consanguineas b c.

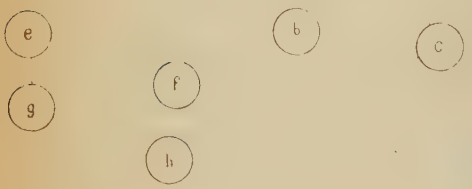

Tab. 5ª

Schema affinitatis

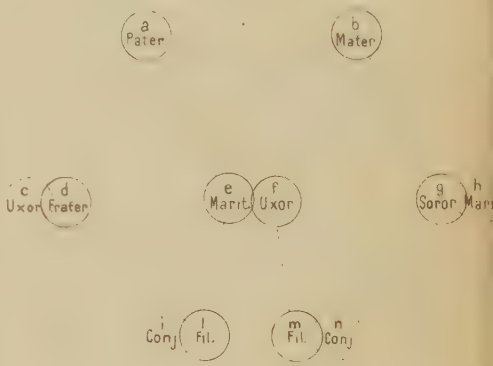

Tab 6ª

Schema cognationis legalis

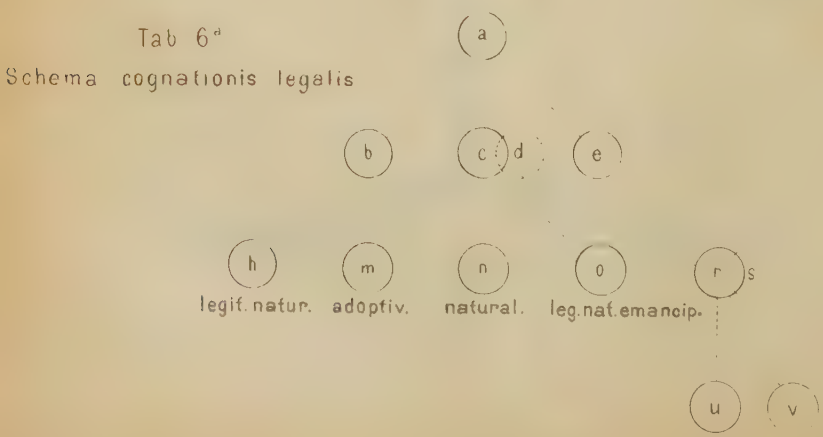

ex conjugibus, toto eo gradu affinis est alteri (18). Hucusque de consanguinitate et affinitate simplici, verum utraque potest esse multiplex, vel mixta.

63. Et consanguinitas potest esse multiplex ex triplici capite. Nempe (Tab. 2) I si quis (d) ex consanguinea sua (e) susceperit liberos (f, g); hi utriusque parentis et filii et nepotes, ipsi vero et fratres et consobrini sunt. II (Tab. 3) Si quis (a) ex uxore sua (b), et uxoris suæ consanguinea (c), habuerit liberos (d, e); hi fratres erunt consanguinei et consobrini (19). Demum III (Tab. 4) si duo consanguinei (e, g), ex duabus consanguineis (b, c) procreaverint liberos (f, h), alter ex his (f) erit alterius (h) et frater et patruus (20). Affinitas quoque potest multiplex esse (Tab. 3), nempe si quis (a) ad duas consanguineas (b, c) fuerit ingressus. Non item si cum eadem consanguinea pluries commiscuerit; quia non ex actibus affinitas multiplicatur, sed ex personis (21).

64. Mixta fit cognatio ex consanguinitate et affinitate, si quis consanguineæ commisceat, ut ecce (Tab. 2) si (d) cum (e) rem habuerit; ex hoc enim qui mihi consanguinei sunt (a, c), incipiunt esse et affines.

65. Cognatio legalis oritur ex adoptione (22), quæ jure canonico ex jure communi æstimatur tota (23). Adoptione, perfecta inquam; quæ communior et verior sententia est (24). Porro jure communi qui adoptatur, his *tantum* quibus agnascitur (§ 51, 19) cognatus fit (25); adeoque cognatio legalis hoc jure contrahitur cum patre adoptivo, et his tantum qui in familia, idest sub patria potestate, ejus sunt (26). At Nostris et Canonistis comunissime triplex est, paternitas, frater-

verso, gener, et nurus (f, e) *infra* privignus, et privigna (l, m), adeoque noverca et vitricus (f, e); in obliqua levir et glos (d, g).

18 C. 18, Can. 27, 2. Itaque ab e 1° gradu lineæ rectæ distant b, m utroque jure; g autem 1° lineæ obliquæ Canonico jure, 2° Civili.

19 Et præterea, d, est nepos et privignus, *c:* ac demum, e, est hujus et filius et nepos.

20 Adeoque, h, est, f, et consobrinus et nepos.

21 Sanch. *De Just.* I, IV, 162. S. C. C. ap. S. Alph. VI, 1140.

22 § 1 *De Nupt.* C. 1 *De Cognat. leg.*

23 Sanch. M. VII, 63, 3. Ben. XIV, *De Syn.* IX, 10, 5.

24 Sanch. M. VII, 63, 9. Laym. *De Matr.* P. III, C. VII, n. 3. Schalmz. IV, 12, 19. Pirihn. IV, 12, 4. S. Alph. VI, 1027. Aliud putant Tolet. Pont. M. VII, 4, 1. Reiff. IV, 12, 10, ex L. 23 *De Adopt.* Et recte, nisi hæc turbasset Justinianus (§ 51, n. 20). Nihilominus Nostris probabilis hæc sententia est. (Salm. 9, 12, 39).

25 L. 12 § *Ult. De Rit. Nupt.*

26 L. 55 *De Rit. Nupt.*

nitas et affinitas. V. Tab. 6. *Paternitas* in linea recta inter adoptantem et adoptatum (c, r), adoptatique liberos (u, v), quos is habet in potestate (27). *Fraternitas* in obliqua inter adoptatum et liberos adoptantis, sive legitimos et naturales (h, r), quod nemo dubitat; sive legitimos (28) tantum (m, r); non item cum illegitimis, nec cum emancipatis (n, o), nec cum fratribus, aut sororibus, aut parentibus (29) adoptantis (b, e, a). Sed *affinis* (adoptato), adsit reverentia vero, *omnino in ea familia nemo est* (30): ideo nulla prorsus necessitudo contrahitur inter adoptantem et uxorem adoptati (c, s), nec inter adoptatum et uxorem adoptantis (r, d). Jure nostro, si hæc cognatio metiri debet ex jure agnationis, nulla nedum affinitas oritur, sed neque fraternitas est, sed vix paternitas (§ 51) tantum: *vix* inquam etenim neque hæc perfectæ adoptioni ex jure communi per omnia cohæret (31). Optandum itaque est, ut hæc S. Sedis Oraculo definiantur (32).

66. Cognatio spiritualis jure Canonico est introducta (33). Profluit

27 L. 55 *De Rit. Nupt.*

28 Ex L. 23 *De Adopt.* Sed Nostri communius negant (Sanch. VII, 63, 28. Pont. VII, 44. *De Just.* II, VI, 51).

29 Ex cit. L. 23. V. Sanch. n. 29. Schmalz. IV, 12, 31. Vinn. in § 1 *De Nupt.* n. 3. Porro paternitas perpetua est, fraternitas soluta adoptione evanescit (L. 17, § 2 *De Nupt.*): at jure nostro adoptio dissolvi non potest (§ 51, 27).

30 L. 4 § penult. *De Grad.* Cujac. Gonzal. In C. un. n. 9 *De Cognat. Legal.* Objiciunt L. 14 *De Rit. Nupt.;* qua inter adoptatum, et viduam adoptantis; vel adoptantem, et viduam adoptati nuptiæ vetantur. Ita sane; immo et inter adoptatum, et sororem (L. 12 in fin. *Eod.*), vel amitam, aut materteram (§ *De Nupt.*) adoptantis, inter quos nihilominus consistere posse jure Canonico dubium non est. Scilicet non ex sola necessitudinis causa R.ni J. C. arcebant nuptiis. (Cf. Vinn. in § 1 n. 3 *De Nupt.*).

31 Etenim ex NN. LL. is qui in adoptionem datur soli adoptanti agnascitur (C. G. 350. It. 737): adeoque huic soli cognatus fit (L. 3 *De Adopt.*).

32 Interim quæstionis est, utrum cognatio quæ oritur ex adoptione inita ex jure Gallico, adeoque ex jure Italico (quippe in paucissimis distant), comprobata sit jure Canonico. Porro S. Pœnit. consulta a Vic. Gen. Petrocorensi, utrum cognatio legalis oriretur ex adoptione jure Gallico, die 17 Maji 1826, resp. *affirmative, si res sit de adoptione* LEGITIME *inita* (Scav. III, § 785, not. 5). Proinde affirmativam sententiam tenent Carrière, Bouvier, etc. Sed contra putant Andrè, Corbière, Gury II, 809: nec obstare, ajunt, responsum S. Pœnit., quia orator exposuerat, jus adoptionis *legaliter* receptum fuisse. Mihi quæstio hæc esse debet, utrum adoptio ex NN. LL. eadem præstet, quæ adoptio (nempe perfecta) ex jure communi; nam si non eadem præstat, alia ab ea est, adeoque aliena a jure Canonico, quamdiu ab hoc recepta non fuerit nominatim.

33 CC. 1, 2, etc. *De Cogn. Spir.* Sed nec jus civile eam ignorat. (L. 26 *De Nupt.*).

ex Baptismo et Confirmatione. Contrahitur hodie I inter Baptizantem (vel confirmantem), et Baptizatum (vel confirmatum), baptizatique (confirmative) patrem et matrem: II inter patrinum et baptizatum (vel confirmatum), ejusque parentes naturales, etiam illegitimos; at non adoptivos (34). Nec inter alios contrahitur (35). Et is qui baptizat, illam contrahit in baptismo quoque privato; non item patrinus, quæ verior sententia est (36). Hujus quoque cognationis duplex est quasi linea: *recta,* quæ complectitur baptizantem (seu confirmantem), nec non patrinum, et baptizatum (vel confirmatum); et *obliqua,* in qua ex uno latere veniunt baptizans (seu confirmans), et patrinus; qui conjunguntur, non inter se sed parentibus baptizati (seu confirmati). Et hæc quoque multiplex esse potest: multiplicatur autem non ex personis, sed vel ex sacramentis (37), vel si duo invicem alter alterius filios tenuerint (38).

CAPUT III.

DE PERSONIS QUOAD SOCIETATEM.

67. Adhuc de familiis; ex his coalescit societas generis humani. Quæ ex Sacerdotio, et Regno (velut homo ex anima et corpore) conflata est, quasi duabus formis invicem distinctis, tum naturali jure, tum divino (1); ut merito velut duas societates esse dixeris, nempe *Ecclesiam* et *Civitatem.* Quorum altera in æterna, altera in temporalia negocia incumbit, utraque in hominum felicitatem (2). Quocirca de utraque seorsim agendum est paucis; verum quia multa sunt utriusque communia, hæc prius persequi necesse est.

34 Sanch. M. VII, 54, 15.

35 Trid. XXIV, R. 2 adeoque nec a conjuge baptizantis, nec a conjuge patrini (S. Pius V, Mp. *Cum illius vicem);* nec inter ipsos patrinos (Sanch. M. VII, 54, 12) contrahitur.

36 Sanch. M. VII, 57, 10. Laym. *De Bapt.* VIII, 5. Filiucc. X, 197.

37 Reiff. III, 21. Appen. *De Dispens.* n. 201. Schmalz. IV, 16, 208. V. c., si Cajum in baptismo et confirmatione, non item si plures Seji filios in baptismo, vel confirmatione, tenueris (*De Just.* I, IV, 170). Et ita a Clem. VIII decisum fuisse tradit Garz. *De Benefic.* Par. VIII, Cap. 3, n. 78.

38 Sanch. M. VII, 54, 16. *De Just.* n. 171. Reiff. loc. cit.

1 LL. Paralip. 19, 2. Matth. 22, 21. Gelas. PP. Ep. 8 ad Anast. Imper.

2 *S. Isid. Pelus.* Lib. 3, Epist. 249.

Art. 1. Communia utriusque societatis.
De Jurisdictione.

68. Principio igitur universum genus humanum solius Dei Altissimi potestate continetur et regitur. Dei autem vices gerunt hi quibus summa rerum potestas credita est, *non est enim potestas nisi a Deo* (1). Ab his vero in eos diducitur, qui publicis muneribus obeundis ab ipsis constituti sunt; quæ potestas proprio nomine Jurisdictio dicit solet. Ceterum hoc vocabulum in jure Civili *stricte*, in jure Canonico *late*, et interdum *latissime* acceptum est: in illo enim *juris dicundi* potestatem significat, in hoc *potestatem* simpliciter.

69. Jurisdictio quid sit definire difficile est (2). Mihi, si quid judico, est: *Potestas jure publici muneris competens, ad gubernandum concessa, sine qua nonnulli actus valide exerceri nequirent* (3). *Potestas.* Quod loco generis est (4). *Competens jure* etc., ut secernatur ab ea quæ a Nostris dicitur *dominativa*, quæque etiam privatis hominibus inest, v. c., domino, patri, marito (5). *Ad gubernandum*, ut distinguatur a potestate ordinis, quæ ad sanctificandum pertinet. *Sine qua* etc., nam quæ sine ea valent, ut baptizare, ægrotos inungere etc., magis juris nostri, vel muneris, vel officii sunt; et lata dumtaxat significatione jurisdictionis vocabulo continentur (6).

70. Omnis jurisdictio dispescitur vel ex objecto, vel ex origine. Ex objecto est vel contentiosa, vel voluntaria. *Contentiosa* quæ exercetur super his qui judicio contendunt (7): quæ non sic exercetur, est *voluntaria* (8). Illa nemo potest uti in causa propria (9), hac potest (10),

1 II Paral. 19, 6. Rom. 13, 1. Ideo *ministri Ejus* vocantur (Sap. VI, 5), ab Eo præpositi *in unamquamque gentem* (Eccl. 17, 14).

2 Cf. Berard. *Comment. in J. E. U.* Diss. 1, C. 1, in pr.

3 Ex LL. 1, 8, 9 *De Off. Procons.*

4 L. 215 *De V. S.*

5 Schmalz. I, 32, 4. Laym. *De Legib.* V, 1.

6 Ex LL. 15, 20, *h. t. (De Jurisd.)* L. 7, § 10. *Interdicere. De Interd.* Quod obiter notavit Bonac. *De Censur.* D. III, P. IV, n. 8, et innuit Suar. *De Censur.* 14, 1, 2.

7 Ex L. 2 *De Off. Procons.*

8 Heinec. *Ad Pand.* 1, 249. Reiff. I, 29, 8. Velut *adoptio*, irrogatio censurarum per modum præcepti; quamvis exerceatur in invitum.

9 L. 10 *h. t.* E. g. sibi jus dicere.

10 L. 1 *De Off. Procons.* LL. 1, 2 *De Off. præt.* Suar. *De Pœnit.* 26, 1, 3. *De Voto* 6, 11, 2. *Sanch. Dec.* IV, 37, 39. Reiff. III, 7, 99. Et vel *indirecte* uti potest; ut ecce si Episcopus in sua diœcesi dispenset ab aliquo jejunio; nam ipse quoque potest ea dispensatione uti. Vel *directe*, veluti si ex juxta causa hodie seipsum dispenset a jejunio, vel

nisi resistat natura rei qua de agitur, aut lex (11). Ex origine est vel ordinaria, vel delegata: *ordinaria* dicitur quæ cohæret officio, cumque eo nanciscitur (12); *delegata* quæ, mandatur ab eo qui ordinariam habet (13). Illa profluit ex lege (14), vel consuetudine (15), et *munus proprium* est: quocirca mandari alteri potest, nisi lex vetet (16). Hæc datur ab homine, et est species mandati (17); qua proinde qui præditus est *proprium nihil habet, sed ejus qui mandavit jurisdictione utitur* (18). Ideo non potest eam subdelegare (19). Nihilominus si a Principe delegata fuit, recepta sententia est, subdelegari posse, nisi electa fuerit industria personæ (20), exceptis dispensationibus matrimonialibus.

71. Inter ordinariam et delegatam tenet ea jurisdictio, quæ dicitur *delegata ad universitatem causarum.* Habetur cum mandatur vel omne, vel certum aliquod genus negociorum (21). Hæc vel a jure est,

ab horis Canonicis. (Ex LL. 1, 34, *h. t.* Reiff. n. 160. Salm. 10, 1, 42. S. Alph. 1, 183. Cf. Sanch. M. VIII, 3, ubi latissime). Et ipsa quoque S. C. C. censuit, Episcopum qui in aliquod reservatum incurrit, posse Confessarium a quo absolvatur deputare (Suar. *De Pœnit.* 20, 5, 57. Lugo *De Fide* 23, 61).

11 Ex C. 7 *De Instit.* C. 26 *De Jurep.* Veluti seipsum a censuris absolvere (Ex L. 10, *h. t.*), vel beneficium sibi conferre.

12 Ex L. 7 in fin. *De Off. Procons.* Licet temporaneum sit officium, utputa Vicarii Generalis, vel Œconomi Curati.

13 Ex LL. 5, 6, etc. *Eod.*

14 V. Schmalz. I, 32, 8.

15 C. 1, § 2 *De Foro Comp.* S. Alph. VI, 673. Suar. *De Censur.* 2, 12, 12.

16 L. 5 *h. t.* C. ult. *De O. O.* Et vel universa mandari potest (L. 17 *Eod.* S. C. C. 12 Sept. 1874. Acta VIII, 138). Dum ne in officio suo alium substituat (C. 4 *De O. V.*); nisi forte substituat ad modicum tempus (Barbo. *De Off. Episc.* III, 54, 99. Reiff. I, 28, 54); idest ad duas tresve hebdomadas (Ex C. 29, Cau. 7, 1. Sanch. M. III, 31, 12). Dixi *nisi lex vetet;* ut hodie Parochis vetat jurisdictionem delegare ad confessiones sacramentales excipiendas.

17 L. 16 *h. t.* C. 2 *De O. D.*

18 L. 1 § 1 *De Off. ejus cui mand.*

19 L. 5 *h. t.* C. 62 § ult. *De Appellat.* Scilicet electa intelligitur industria personæ (L. 31 *De Solut.* Laym. *De Pœnit.* 10, 12. Suar. *De Censur.* VII, 2, 9. *De Just.* I, VI, 317). Nihilominus subdelegare potest ea quæ ad instruendum delegatum pertinent (Ex C. 27, § 1 *De O. D.*); sive, uti ajunt Canonistæ, in *aliquo articulo jurisdictionali* (Reiff. I, 22, 64): v. c. recipere a partibus juramentum, examinare testes, etc. (Clem. Un. *De Offic. Deleg.*).

20 Ex CC. 3, 43 *De O. O.* C. 42 *De Appellat.* L. 15 *De Judic.* Suar. *De Legib.* VI, 17, 1. Sanch. M. III, 31, 1. Salm. 10, 1, 34. De Rosa *De Exequut. Liter. Apost.* Pars I, Cap. IX, n. 43). *Nisi* etc. Ceterum non intelligitur electa industria personæ ex eo tantum, quod delegatio facta est dignitati vel officio; ut puta *Vicario Generali Urbis* A. *Parocho Oppidi N.* (Ex C. 14 *De O. D.* S. Alph. VI, 566): tametsi dictum sit in literis delegationis: *Prudentiæ* tuæ, de *qua specialiter confidimus* (Sanch. M. VIII, 27, 43. *De Just.* I, VI, 314).

21 Reginald. I, 50. V. c. potestas absolvendi a censuris reservatis, dispensandi ab irregularitatibus ex defectu natalium etc.

vel ab homine (22). Quæ est a jure cohæret officio, ideo, ex regulis juris Canonici, est vere ordinaria (23). Quæ datur ab homine, siquidem datur cum officio, ordinariæ jure censetur, nempe quatenus officio cohæret (24); sin absque officio, non item (25).

72. Jurisdictio 1° danda est ab eo qui illam habet; *expeditam*, inquam (26): et is debet illam dare *sciens volens*: data per errorem (substantialem) nullius momenti est (27); datam ex metu ratam esse est communius et verius (28). 2° Capaci danda est: incapaces sunt naturali jure qui mentis impotes sunt (29); jure divino fœminæ (§ 29, 17), et non baptizati (30); canonico laici (31). Demum 3° is cui datur debet eam acceptare expresse, vel tacite (32). Et si datur absenti, non antea data mihi intelligitur, quam cum id a te *directe* mihi, vel Procuratori meo fuerit renunciatum (33). Quamobrem, si medio tempore retractaveris voluntatem, nihil erit actum (34).

22 Reiff. I, 29, 33. A jure, V. c. Trid. XXIV, C. *Liceat.*

23 C. ult. *De O. O.* C. 1 *De O. V.* Ex Ben. XIV, C. *Ex gravissimo.* Suar. *De Legib.* VI, 15, 1. S. Alph. VII, 90. V. c. jurisdictio data Episcopis absolvendi a casibus occultis R. P. reservatis (S. Alph. VI, 566; VII, 243).

24 Ex L. 12 *De Judic.* C. 2 *De O. Leg.* in 6°. Laym. *De Pœnit.* 10, 13. Cujusmodi est ea, v. c., quæ decernitur Legatis, aut Vicariis Apostolicis, Œconomis Parœciarum, vel his quibus ipsimet Parochi discessuri suas vices (S. Alphon. VI, 566), etiam ad breve tempus (Lugo *De Pœnit.* 19, 16), committunt. *Quatenus*, etc. et hoc planum est. Heinc, v. c., Œconomus facultatem celebrandi matrimonia aliis subdelegare potest, facultatem absolvendi a reservatis, quam forte accepit ab Ordinario, non potest.

25 Ex C. 43 *De O. D.* Laym. l. c. S. Alph. VI, 566.

26 Ex C. 1 *De O. V.* in 6°. Scilicet *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (L. 55 *De R. J.*): sive, ut vulgo dicimus: *nemo dat quod non habet;* seu *rem*, seu rei usum et exercitium (C. 24, Cau. 1, 7). *Expedita* autem jurisdictio penes eum esse dicitur, qui non prohibetur ea uti; prohibentur autem *nominatim* excommunicati vel interdicti.

27 L. 15, *h. t.* L. 2 *De Judic.* Etenim *errantis nulla voluntas est* (L. 18 *C. De Jur. et fact. ignor.*): veluti si in persona erratum sit. Error accidentalis non obest (L. 11 *De C. E.*); utputa si Sacerdoti, quem doctum falso existimasti, dederis facultatem absolvendi a reservatis, non daturus si scisses (Wiestner IV, 3, 79. Sanch. M. III, 39, 14).

28 Sanch. M. III, 29, 13. Suar. *De Leg.* VI, 21, 15. Engl. 4, 3, 15. Schmalz. IV, 3, 194. S. Alph. 1, 184; III, 716; quia metus non aufert voluntarium. Dari autem potest expresse vel tacite: tacite autem regulariter data videtur, cum is, qui dare eam debet, patitur alterum, se præsente, ea uti (Spor. *De Pœnit.* § 710. Regin. I, 10).

29 L. 12 *De Judiciis.*

30 Suar. *De Censur.* II, 3, 2. Salmat. 10, 1, 51. Contra Bonac. Henriq. etc.

31 C. 10 *De Constit.* Navarr. 27, 6. Salm. 10, 1, 52. Croix VII, 24.

32 Ex L. 10 *De Donat. Quod cuique pro eo præstatur, invito non tribuitur* (L. 199 § ult. *De R. J.* Sanch. M. III, 36, 8. Lugo *De Pœnit.* 20, 18).

33 C. 12 § 1 *De Appellat.*

34 C. 7 *De Procur.* in 6°. Et ex di-

73. Nunc videamus quemadmodum sit exercenda. Principio igitur jurisdictio exerceri nequit nec licite nec valide, nisi ab eo qui illam expeditam habet (35). Hoc primum; deinde jurisdictio contentiosa exerceri debet in proprio territorio, ut valeat: voluntaria ubivis exerceri potest (36). Unaquæque autem exercenda est in suo foro (V. § 25). In jure Canonico quidquid conceditur pro foro externo, sive, uti ajunt, *in foro fori,* valet regulariter etiam pro foro interno; sed non contra (37). Et quod datur pro foro interno, valet pro foro tum sacramentali, tum conscientiæ (38); nisi agatur de peccatis absolvendis. At quæ dantur pro foro sacramentali, in hoc tantum exerceri queunt (39); adeoque audita confessione sacramentali: ceterum nihil oberit, si pœnitens non fuerit absolutus (nisi forte agatur de danda absolutione); aut si confessio fuerit sacrilega (40).

74. Deinde jurisdictio in proprios subditos exercenda est (41), et dum in proprio territorio versantur (42). Adeoque, regulariter, non potest exerceri nec in *subditum* absentem; nec in *peregrinum* qui versatur in nostro territorio, nisi forte vagum, vel advenam, vel factum subditum ex delicto (§ 86). Nihilominus quia *propensiora sunt jura ad solvendum quam ad ligandum,* quoties de solvendo agitur, jurisdictionem voluntariam exerceri posse cum advenis probabilissima (43); cum peregrinis, quamdiu in nostro territorio versantur et in his quæ pertinent ad universalis Ecclesiæ leges, probabilis sententia est (44).

verso, si repudiaverim, quamdiu id tibi vel Procuratori tuo directe non innotuerit, mihi integrum est, mutato consilio, eam acceptare (Ex cit. C. 7. Reginald. I, 105. Sanch. M. VIII, 32, nn. 2, 9).

35 C. 34, Cau. 1, 7.

36 LL. 1, 2 *De Off. Procons.* CC. 7, 9 *De Off. Leg.* Itaque contentiosa ne in locis quidem exemptis exerceri potest, ut puta in Monasteriis Regularium (Ex Trid. XIV, Ref. 5. S. Alph. I, 156; VII, 24). Excipto, si Episcopus e sua dicœcesi fuerit expulsus; petita tamen, etsi non obtenta licentia Ordinarii ejus loci (Clem. un. *De For. Comp.*). Sed et voluntaria, si expediri non possit sine aliqua solemnitate, velut ordinare, confirmare, etc. grave est ea defungi in alieno territorio, invito eo, qui ibi jurisdictionem habet (Ex Trid. VI, R. 5).

37 Covarr. To. II, Lib. II, Cap. X, n. 3. *De Just.* I, VII, 207. Salm. 18, 1, 32. Nihilominus concessa pro foro interno nonnunquam tolerantur etiam in externo foro (Leo. *Præx.* etc. P. IV in pr.).

38 Schmalz. II, 2, 2. Suar. nn. 15, 16. Tametsi datum fuerit cum clausula: *injuncta pœnitentia salutari* (Bonac. n. 8), vel commissum *Sacerdoti Confessario* (Suar. n. 6) vel: *Sacerdoti Confessario in foro pœnitentiæ* (Salm. l. c. S. Alph. I, App. II, 4. V. § 25, n. 14).

39 Suar. et Bonac. ll cc.

40 *De Just.* I, VIII, III. Pavone *La Luce* n. 114. Panzuti VII, 10: et ita a S. Pœnit. responsum fuisse tradit Scavin. III, § 930.

41 D. Tho. 2, 2, 47, 2.

42 Ex L. 20, *h. t.* C. 2 *De Const.* in 6°.

43 S. Alph. I, 158.

44 S. Alph. l. c. et VI, 594. D. 8. Itaque Ordinarius loci valide eos dispensat

75. Præterea necesse est ut quis exerceat jurisdictionem nec errore lapsus, nec metu inductus. Itaque si per errorem functus ea est, siquidem accidentalem, valet; sin substantialem, nihil agit (45). Si autem compulsus fuit metu gravi et injusto, verius est valere quod actum est (46), excepta absolutione a censuris (47).

76. Ad hæc qui mandata jurisdictione utitur, debet servare diligenter fines mandati, nam, si excesserit, aliud fecisse videbitur, ideo nihil agit (48). Nihilominus si quid faciat, quod potest fieri valide quidem, sed illicite, valet (49), prout valeret, si is qui mandavit ipse fecisset; nisi is eam *conditionem* adjecerit, ut fieret hoc modo, vel illo. Sed quæstionis est, si expresserit servari ea quæ ex jure facienda sunt (v. c. matrimonium contrahi *præmissis denunciationibus*), utrum hæc expressio sit *conditio,* ceu quidam putant, quia is qui mandat non præsumitur dare potestatem faciendi, nisi prout licite fieri potest (50); an simplex monitio, ceu putant alii (51), ut interdum in jure (52): atque ideo utrum non valeat, an valeat quod gestum est. Hæc posterior sententia communior est, et mihi verior, nam ea *quæ tacite insunt, si verbis fuerint expressa, non faciunt actum conditionalem* (53), nisi expressa fuerint ut facerent conditionem (54).

in irregularitatibus occultis, in votis etc., non item in censuris reservatis in ipsorum diœcesi.

45 Ex C. 2 *De S. E.* Utputa si absolverit a censuris Sejum, quem Cajum putabat. Ceterum si falso putavit sibi jurisdictionem deesse, et nihilominus eam exercuit, valet (Ex L. 2 *De Judic.* Lugo *De Pœnit.* 19, 18), quia *plus valet quod in re est, quam quod in æstimatione hominum.* (L. 4 § 1 *De Manum. Vind.* C. 4 *De Bigam.*).

46 LL. 1, 30, 32 *De Appellat.* C. Placuit 2, 2, 6. Schmalz. V, 39, 33.

47 C. 1 *De his quæ vi* in 6°.

48 L. 5 *Mandat.* Ceterum *cui jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potest* (L. 2, *h. t.* C. 5 *De O. D.*).

49 Navarr. 27, 37. V. c. si Parochus te rogaverit ut, se absente, matrimoniis celebrandis intersis, tuque eis assistas extra Parochiam, vel clandestinis (Sanch. M. III, 34, 3. Pont. M. V, 29).

50 Suar. *De Censur.* III, 12, 6. S. Alph. VII, 121.

51 Bonac. Sanch. M. III, 33. Laym. *De Censur.* VI, 8. Salm. 10, 2, 24. Schmalz. IV, 3, 218. Ronc., Pala., etc. Et probabile putat. S. Alph. VII, 121.

52 Ut in L. 6, § 1 *De Tutel.* L. 9, § 1 *De Condit. et demon.*

53 L. 98 *De condit. et demon.* L. 69 *De hæred. instit.*

54 Cit. L. 6, § 1. Ex L. 68, § 1 *De Legat.* 1. Sanch. M. V, 1, 7. Utputa si dixerit: *dummodo, modo;* nam hæc veram conditionem exprimunt. Quid si usus fuerit *ablativo* uti ajunt *absoluto,* an hic faciat conditionem? Puta si Episcopus mandaverit absolvi Sejum a censuris reservatis, *satisfacta parte,* vel, *audita Confessione Sacramentali.* Affirmant Nostri et Canonistæ plerique (Ben. XIV. Not. 77, 68). Sed non est perpetuum (V. § 40, 50. L. 108 in fin. *De Cond. et Demon.*). Itaque receptissima sententia est, in his, quæ natura aut jure insunt, licet

77. Jurisdictio ordinaria cessat abdicato officio, vel adempto (55). Est in suspenso, excommunicato, vel suspenso eo, qui eam habet, ex quo vitandus esse cœperit (56). Delegata 1° finitur finito negocio commisso (57), vel elapso mandati tempore (58). 2° Intercidit cessante causa delegationis finali (59); revocatione (60), vel renunciatione (61) mandati; nempe postquam *revocatio* ei cui jurisdictio delegata fuit, vel *renunciatio* deleganti; sive eorum procuratoribus vel internunciis renunciata fuerit directe (62). Demum 3° evanescit morte personæ

interdum irritent actum si prætermittantur, conditionem non facere; secus in ceteris (Sanch. M. III, 33, 6); adeoque, v. c., dispensatione concessa ad ineundum, vel revalidandum matrimonium, *servata forma Conc. Trid.* vel *factis proclamationibus*, si delegatus matrimonium contraxerit, aut revalidaverit, sine Parocho et testibus, nihil agit: sin prætermissis denunciationibus, valet (S. C. C. 12 Jul. 1721 ap. Caval. *Rit. Expens.* C. X, 11 *De Nupt.* Decr. 23, *De Just.* I, VI, 450. Salm. IX, 3, 101). Nec obstat ratio contraria, quippe interpretativa delegantis intentione nititur, quæ nihil est: alias, ex interpretativa intentione legislatoris, neque si factum sit potestate ordinaria valebit (Schmalz. V. 39, 101).

55 Sanch. M. III, 22, 56. S. Alph. VII, 168. V. c. abdicata Parochia.

56 Ex L. 6 *De Jurisd.* C. 2 *De O. O.* in 6°. Sanch. M. III, D. 30, 6. Ideo nec ipsi possunt eam valide exercere (C. 16, § ult. *De Elect.* C. un. *Ne sed. vac.* in 6°), nec aliis delegare (C. 1, *De O. V.* in 6°. C. 10, *De O. D.* in 6°): quia delegatio est usus jurisdictionis (Suar. *De Pœnit.* 26, 1, 3), et delegatus ejus qui delegavit jurisdictione utitur (§ 70).

57 C. 9 *De O. D.* Seu bene seu male; quia mandatarius jurisdictionem suam consumpsit (Ex L. 55 *De Re Judic.* C. 37, § 1 *De Elect.* in 6°). Itaque si quis pronunciaverit, rescriptum Pontificium, sibi præsentatum, *esse obreptitium*, non poterit, ne partibus quidem consentientibus, se retractare, et negocium resumere (C. 38 *De O. O.*), licet deceptum se noverit (Sanch. M. VIII, 27, 39. Corrad. *Prax.* etc.) Nisi forte aliquid pronunciaverit vel *ex sua persona;* v. c., falsum esse, vel non videri missum sibi mandatum, quod planum est; vel non servata mandati, seu juris, forma (Ex L. 25 § 1 *De Recept. Arb.* Pirh. 1, 29, 156. *De Just.* I, VI, 494) quia nihil agit (LL. 22, 41. *Mand.* Sanch. l. c.): v. c. si jussus absolvere in *foro sacramentali*, extra illud absolverit.

58 CC. 2, 24 *De O. D.*

59 Ex L. 30 *De Præb.* in 6°. Veluti si jurisdictio data sit ad absolvendum Sempronium, ut Cajam duceret, et Caja decesserit (Sanch. M. VIII, 36, 12).

60 L. 58 *De Judic.*

61 Suar. *De Legib.* VIII, 33. Scilicet *nihil tam naturale est, quam eo genere quodque dissolvi, quo colligatum fuit* (L. 33 *De R. J.* C. 1 *Eod. tit.* in 6°).

62 C. 7 *De Proc.* in 6°. C. 4 § ult. *De rest. spoliat.* L. 18 *De Off. Præsid.* L. 15. *Mandati*, Reiff. V, 30, 134. Pont. *De Matr.* VIII, 19, 33. Ideo gesta medio tempore valent. Sanch. M. III, 36, 9. *De Just.* III, 1, 94). *Directe* V. § 72, 33. Quid, si ego adierim delegantem, v. c., absolvendus a reservatis, et is negaverit absolutionem, an videatur adimere delegato jurisdictionem *quoad me?* Minime, quia denegatione hujusmodi nulla inest quoad delegatum prohibitio; ideo si is subinde me absolverit, valet. (Suar. *De Legib.* VI, 22, 7. Pont. M. VIII, 17, 4. Contra Sanch. M. VIII, 14, 5).

delegatæ (63); vel resoluto quoquo modo, re integra, jure dantis (64); nisi forte is eam dederit suæ dignitatis nomine (V. § 46, 20), vel eam dederit instar gratiæ, de qua alibi. Eo autem excommunicato, vel suspenso nominatim, in suspenso est (65).

78. Nihilominus jurisdictio potest regulariter prorogari (66). Nempe de persona in personam, de loco ad locum, de tempore ad tempus, de re ad rem (67); nisi lex vetet. Prorogatur autem ab eo supra quo exercenda est (68), sed ei tantum qui jam illa præditus est (69);

63 Ex L. 27, § *Morte. Mandat.* C. 30 *De O. D.* Dixi *personæ*, nam si delegata fuerit officio, vel dignitati (velut Episcopo Reatino, aut Vic. ejus Generali, vel Parocho N.) transit ad successorem (L. 11 *Quis et a quo.* C. 14 *De O. D.* Sanch. M. VIII, 26, 6; 27, 2 *De Just.* I, VI, 496. V. § 46, 20). Scilicet una est persona utriusque (Sanch. nn. 10, 24).

64 Ex C. 36 *De Præb.* in 6.° Reiff. I, 29, 30. Scilicet quia delegatus vices ejus gerit: ideo evanescit etsi delegata fuerit a Principe (C. 31 *De O. D.* C. 36 *De Præb.* in 6°); vel ad universitatem causarum (Ex C. 10 *De hæret.* in 6°. Sanch. M. VIII, 28, 34), nisi hæc, ut puto, delegata sit cum officio, v. c., Œconomi Curati, quia est instar ordinariæ (§ 71). Dixi *re integra,* quia si res non est amplius integra, jurisdictio durat, etiam resoluto (L. 6 *h. t.*), eoque magis suspenso (Sanch. n. 7) jure dantis: immo etiam elapso mandati tempore (CC. 19, 20, 30 *De O. D.* Lugo *De Pœnit.* 19, 24). Porro res dicitur non amplius integra, si delegatus mandata sibi jurisdictione uti (C. 30 *De O. D.* C. 14 *Eod. tit.* in 6°), idest si ex ea gerere aliquid (L. 6 *h. t.*) cœperit. E. g. si confessarius cœperit audire confessionem pœnitentis, et dum absolutionem differt, mandati tempus prætereat: vel delegatus ad dispensandum in impedimento connubiali inquirere cœperit, an vera sint exposita (Sanch. M. VIII, 28, 28. *De Just.* I, IV, 498), vel oratori consuetam pœnitentiam injunxerit (Ex C. 3 *De O. D*). Non item si eam subdelegaverit tantum, si subdelegatus nondum quidquam fecerit (Ex C. 14 *De O. D.* in 6°): scilicet subdelegando magis potestate a jure, quam a delegante sibi concessa uti videtur (Sanch. n. 18).

65 C. 1 *De O. V.* in 6°. C. 10 *De O. D.* in 6°.

66 Ex LL. 1, 2 *De Judic.*

67 Pirhin. II, 2, 182. Reiff. II, 2, 124. *De persona in personam* (LL. 1, 2 *De Judic.*); inde, v. c., Confessarius in sua diœcesi absolvit peregrinos. De *loco ad locum*, idest extra territorium (Ex C 11, § 3 *De Rescr.* in 6°); inde qui curam animarum habent valide absolvunt suos subditos in Parochia, vel diœcesi aliena (S. C. C. 3 Decem. 1707. Ben XIV. Not. 86, 7). De *tempore* ad *tempus*; quando scilicet partes, anteaquam tempus elabatur judici præfinitum, illud ulterius prorogant (L. 2 § *Si et Judex De Judic.* C. 3 *De O. D.*): heinc pœnitens reverti jussus a Confessario quem sibi elegerat in jubilæo, post illud elapsum absolvitur a reservatis (S. Alph. VI, 537, q. 4). Denique de *re* ad *rem* (L. 74 *De Judic.* Reiff. II, 2, 126): sed hæc in his tantum, quæ in patrimonio nostro (L. 74 *De Judic.* L. 28 *Ad Munic.*), non item de his quæ publici juris (Ex L. 61, § 1 *De Judic.*) sunt; quia *jus publicum privatorum pactis mutari non potest* (L. 39 *De Pact.*). V. c. ut simplex confessarius absolvat a reservatis.

68 Ex L. 2 *De Judic.* L. 28 *Ad Munic.*

69 L. 1 *De Judiciis.*

quippe alias non prorogata, sed data foret; et privati jurisdictionem dare non possunt (70). Prorogata autem ea solum intelligitur quæ data fuerat (71).

79. Itaque omnis jurisdictio vel datur, vel prorogatur. Ad hæc suppletur a jure, si jura potuissent eam dare (72), in duobus casibus. Primus casus est, quando aliquis jurisdictionem non habens, eam exercet cum *titulo colorato*, et *errore communi* (73); non item si eam exerceat cum solo titulo colorato, sine errore communi; quæ receptissima sententia est. Quid si illam exerceat cum solo errore communi, sine titulo colorato? Plures tenent et huic suppleri (74); quos sequor (75). Quando autem lex supplet jurisdictionem, perinde

70 L. 3 *De Jurisd.* Ideo, v. c., non potest jurisdictio prorogari de tempore ad tempus post elapsum mandati tempus (C. 3 *De O. D.*); v. c. potestas absolvendi a reservatis post finitum Jubilæum.

71 Lugo *De Pœnit.* 20, 134, nam secus data non prorogata esset. Ideo verius, non potest simplex confessarius, eum qui in jubilæo confiteri cœpit, et post jubilæum exactum absolvitur, absolvere a reservatis etiam post illud admissis (Lugo l. c.): nec Parochus suum subditum in aliena diœcesi a reservatis in propria diœcesi, licet in aliena non sint reservati.

72 L. 3 *De Offic. Prætor.* Quamobrem nunquam, v. c., ut mulier a censuris, Diaconus a peccatis, vel amens sive ab illis, sibi ab his absolvere possit (Less. II, 29, 66).

73 Ex cit. L. 3, C. 24 *De Sent. et re judic.* Suar. *De Censur.* II, 4, 3. Sive illam nunquam habuerit, sive ea exciderit; ut puta abdicato officio, vel adempto, vel elapso mandati tempore (Regin. I, 100. Less. II, 29, 67. Sanch. M. III, 22, 58. Bonac. Croi. VI, 1, 116). Porro *titulus* causam significat. (L. 13 *De petit. hæred.*). Diducitur in verum, coloratum, et putativum. *Verus* dicitur, cui nihil deest, ut jus de quo agitur transferre possit. *Coloratus*, cui specie tenus nihil deesse videtur, sed revera occulto vitio laborat, adeoque nihil transfert. Demum *putativus*, qui falso subesse creditur. Itaque, si quis ab Ordinario Parœciam rite obtinuit, *verus;* sin simoniace, *coloratus*, si nullimode obtinuit, sed aliis falso persuasit, sibi collatam fuisse, *putativus* titulus erit. Dixi si *ab Ordinario*, quia titulus ab eo debet proficisci, qui jure poterat hanc decernere potestatem. (Ex cit. L. 3, Less. II, 29, 65). Error autem communis est, si eo loco ubi aliquis jurisdictionem exercet (v. c. ubi Parochum agit) ea præditus esse publice existimetur (Ex L. 3 *ad S. C. Maced.*); seu facti error versetur, seu juris (Ex L. 41 *Mand.* Croix IV, 1, 113); dummodo error juris sit probabilis (Less. II, 29, 67).

74 Sanch. D. I, 9, 35. Pont. *De Matr.* V, 20, 3. Less., Suar., Lugo, Diana, etc. App. S. Alph. VI, 572. Gury II, 549. Schmalz. IV, 3, 180. Ferrar. etc. Contra multos ex Nostris, et J. C. fere omnes.

75 Ex cit. L. 3 *De Offic. Prætor.*, qua edicitur jurisdictionem suppleri *propter utilitatem eorum apud quos gestum est:* quod et hic valet; maxime quod titulus nec exhiberi vulgo, nec peti soleat; ut puta cum quis accipit potestatem excipiendi confessiones, vel absolvendi a reservatis. Sane error communis supplet ea quæ status et conditionis personarum sunt, quoties jure seu Civili, seu Canonico his opus est, ut aliquid valide fieri possit; nec eget titulo colorato: ut puta

est, ac quis ea præditus esset (76): ideo potest ea uti et ad solvendum, et ad ligandum (77); quamvis ipse eam usurpando, et exercendo lethali non careat (78).

80. Deinde suppletur in re dubia (79), modo dubium non sit facti, sed juris (80), et opinione TT. vere probabile (81). Ratio est, quia ita consuetudine est introductum (82), et consuetudine jurisdictionem acquiri posse explorati juris est (83). Atque ideo non intercidit, aut retractatur quod ex ea gestum est si postea apparuerit jurisdictionem defuisse; ut puta, si inferior confessarius, in dubio reservationis, absolverit (84).

in eo qui publice *Civis* (L. 1 C. *De Testam.*), *paterfamilias* (L. 3 *Ad S. C. Maced.*), *uxor* (L. 24 *De Rit. Nupt.*) *Clericus* (C. 12 *De S. E.* in 6°) *liber* (L. 2 *De Sent. et interl.*) habetur (Toull. V, 407. Durant. IX, 109. Zach. 670, 25. Less. II, 29, 67). Ideo, e. c., Diaconus, qui publice Sacerdos existimatur, delegatus a Parocho (V. Trid. XXIV R. M. I.) valide interest matrimoniis (Sanch. III, 22, 60. *De Just.* II, XIX, 72).

Itaque, in nostra sententia, valide agit is, cujus jurisdictio occulte cessavit, e. c., Vicario Generali revocato, vel Episcopo mortuo, quamdiu revocatio, vel mors ignoratur (Barbo. *De Offic. Episc.* III, 15, 54. Sbroz. III, 36, 9. Sanch. l. c. Lugo *Resp. Moral.* 1, 35. Less. II, 29, 67); Confessarius, vel Parochus, si ille, v. c., post elapsum mandati tempus, is post renunciatam Parochiam, pergant Confessiones audire; quamdiu hæc ignorantur (§ 118, 14).

76 Voet. I, 14, 16. Sanch. M. III, 22, 42. Salmat. 29, I, 18.

77 Less. II, 29, 66. Suar. *De Censur.* XIV, 1, 10. V. c., ad censuras absolvendas et irrogandas (S. Alph. VII, 10). Nec refert quam jurisdictionem exerceat, ordinariamne, an delegatam (Sanch. M. III, 22, 16; et quo in foro, interno an externo (Suar. *De Censur.* II, 4, 3). Proinde valide cum eo quoque exercetur, qui non ignorat eam exercenti deesse (Less. II, 29, 66. Lugo *De Just.* 37, 26. Croi. VI, 1, 114). Et jure prorsus, quia suppletur non singulorum, sed publicæ utilitatis causa.

78 Ex L. 2 C. *Si serv. aut lib.* Salm. 29, 1, 15.

79 Less. *De Just.* II, 29, 68. Bonac. *De Matr.* q. 2, P. 8, n. 30. Sanch. M. III, 22, 61. Salm. 6, 11, 75. S. Alph. 1, 50; VI, 573.

80 Suar. *De Pœnit.* XXVI, 6, 7. Sanch. *Dec.* I, 3, 35. *Non facti,* v. c., si dubitem (eo magis si ignorem) an mihi mandata fuerit jurisdictio; vel (si mandata fuit ad certum tempus, vel ad beneplacitum concedentis), an tempus præterierit, vel an adhuc vivat is qui mandavit, (Suar. l. c. Croi. VI, I, 120). Itaque juris dubium esse oportet; puta, an Ecclesia suppleat jurisdictionem cum solo errore commun. (§ 79); an valeant gesta ab eo qui aliquid facere jussus (v. c. matrimonium) servatis omnibus quæ leges cavent, ea prætermiserit (v. c. denunciationes) quæ actum non vitiant (§ 76), etc.

81 Lugo *De Pœnit.* 19, 29. Salm. VI, XI, 72.

82 Suar. *De Pœnit.* XXVI, 6, 6. Lugo n. 29.

83 Ex C. 13 *De For. Comp.* Ideo hæc sententia Nostris est communissima (Croi. VI, I, 118), tutissima (Lugo *De Pœnit.* 19, 31), moraliter certa (Sanch. D. I, 9, 35. V. S. Alph. VI, 573).

84 Suar. *De Pœnit.* XX, 20, 22. Salmat. 6, 13, 16. Croi. VII, 160. S. Alph. VI, 600, q. 2.

81. Amplius: is qui neque ordinariam jurisdictionem habet, neque delegatam, neque suppletam a jure, potest uti jurisdictione *præsumpta* absente eo, cujus ea jurisdictio est; nempe pro certo habens, hunc ratam rem habiturum, si de his negociis agatur, quæ sine ratihabitione valent (85); immo et de his quæ ratihabitione valida fiunt; prout collatio beneficii (86). Verum in extraordinariis ratihabitio hujusmodi non est facile præsumenda (87). At in his quæ nec statim valent, nec ex ratihabitione valere possunt, id nullatenus fieri potest (88), et planum est.

Adhuc de jurisdictione. Porro jurisdictio in subditos exercetur: subditus autem aut nascitur aliquis, aut fit: nascitur eo loci unde ipsi origo est; fit domicilio, vel quasi: quocirca de origine, domicilio, quasi domicilio heic pro re nostra, et in primis quoad conscientiæ forum, agendum est paucis.

De origine et domicilio, vel quasi domicilio.

82. Originem nativitas facit (1). Verum originis locus non is dicitur, in quo quis utcumque, sed in quo naturaliter natus est, aut nasci debuit, idest in quo, tunc cum in lucem editus fuit, domicilium fovebat pater ejus (2), vel, si spurius est, mater (3). Ad hæc, jure Canonico, locus originis censetur et ille, in quo quis baptizatur adultus (4); vel infans, si ignoretur unde huic (infanti) origo sit (5); vel ubi *expositus* fuit, si quorum parentum sit, lateat (6). Origo civem, civitas subditum facit (7).

85 Ex L. 47, § *Recte de Furt.* Velut baptizare (S. Alph. III, 700; VI, 236), confirmare, ordinare. Scilicet hæc ideo vetantur, ne fiat injuria ei, ad cujus officium pertinent; atqui nulla ei fit injuria, qui præsumitur consentire. Sed necesse est, ut id non levi præsumptione credat.

86 Spor. *De Pœnit.* 709, eoque teste, *certissima.*

87 Suar. *De Censur.* XXXI, 1, 19. Et jure prorsus, quippe extraordinaria ne in expressa quidem generali concessione veniunt (C. 81 *De R. J.* in 6°): ideo gravi et urgenti causa opus est.

88 Suar. *De Pœnit.* XXVI, 1, 14. Lugo *De Pœnit.* 19, 22. Velut assistere matrimoniis, absolvere a peccatis, etc. (S. Alph. III, 700, q. 1).

1 L. 1 *Ad Municip.* C. 1 *De temp. ordin.* in 6°.

2 LL. 6, 30. *Eod.* Innoc. XII, B. *Speculatores* § 4. Voet 5, 1, 91. Sanch. M. III, 23, 3. Et non quo tunc forte versabatur, v. c., itineris, negociorum, vel temporarii muneris (v. c. medici, Prætoris) causa (Schmalz. II, 2, 21).

3 LL. 1, 6, 9 *Ad Municip.*

4 Paul. III, B. *Cupientes Hœbreos.*

5 Barb. *De Off. Episc.* Salmat. 8, 4, 47.

6 Salm. l. c. S. Alph. VI, 777. Præterea jure communi filius adoptivus nanciscitur originem Patris adoptantis quamdiu in familia ejus remanet (LL. 6, 7 *De Senator.* L. 18 *Ad Munic.*). Non item, si quid opinor, ex NN. LL. (V. § 51, 23).

7 L. 7, C. *De Incol.* L. 29 *Ad Munic.*

83. Domicilium est *locus perpetuæ habitationis.* Itaque domicilium eo loco habere quis dicitur *ubi larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit* (8). Et pluribus locis habere potest, dummodo omnibus, quod difficile est, *æqualiter* sit instructus (9). Est autem triplex, originis, habitationis, et necessarium. Domicilium *originis* quisque sortitur eo loci unde ipsi origo est (10). *Habitationis* quo loco illud sibi constituit. Hoc ut acquiri possit opus est facto, et voluntate; idest ut eo larem, rerumque ac fortunarum suarum summam transferat reipsa (11): utque transferat intentione manendi ibidem perpetuo, *si nihil avocet* (12). Et si contestatus id fuerit, statim ac eo devenerit domicilium acquirit (13); nec semel quæsitum amittit, nisi cum discedit non amplius reversurus (14). Demum *necessarium*

Porro heic *civem* accipimus, non ex gente, puta Italum, Gallum, etc.; sed ex municipio, v. c. Romanum, Reatinum.

8 L. 7 C. *De Incol.* C. G. 102, It. 16. Locum vero heic accipere debemus jure Civili *Municipium,* jure Canonico *Parochiam,* quippe ex domicilio, illic munerum, hic sacramentorum participes efficimur. Utrum vero eo loci bona possideat, an minus, ad rem non pertinet.

9 LL. 5, 6, 27, § 1 ad *Munic.* C. 2 *De Sepult.* contra NN. LL. *Æqualiter* autem accipimus non mathematice, sed moraliter (Ex S. C. C. 29 Nov. 1851. Acta V, 609); veluti si hieme in urbe, æstate ruri degat (Sanch. M. III, 24, 3. S. Alph. VI, 1086).

10 Ex L. 11 *De Senator.*

11 L. 20 *Ad Munic.* L. 7 C. *De Incol.* Dixi *larem,* idest habitationem, domum; sive emptam, sive conductam (Schmalz. II, 2, 9). Dixi *summam,* sed nullo jure exigitur, ut majorem rerum ac fortunarum suarum partem ibi constituat (Schmalz. n. 10). Ex diverso, non sufficit, si eo loco domum tantum, aut prædia comparaverit (L. 4 *Eod.*), vel tabernam conduxerit (Ex L. 19, § 2 *De Judic.*): eoque minus, si ibi versetur studiorum (Ex L. 2 *Eod.*), aut colendi ruris causa (L. 27 *Ad Municip.*, C. 2 *De Sepult.* in 6°).

12 L. 7 C. *De Incol.* B. *Speculatores* § 3. C. G. 103, 104. It. 17. Itaque si quis, v. c., consanguineum suum ætate minorem sibi domi asciverit adoptandum, ille, quamdiu non fuerit adoptatus, Patris sui naturalis domicilium retinet (Ex S. C. C. 25, Jan. 1873. Acta VII, 507).

13 Sanch. M. III, 23, 2. Laym. *De Pœnit.* 10, 6; Croix IV, III, 720. S. Alph. VI, 778. Secus hæc intentio præsumitur ipso jure post decennii habitationem (Ex L. 2 C. *De Incol.* cit. B. *Speculatores* § 11). Sed ex NN. LL. hoc in æstimatione boni viri positum est (C. G. 105, It. 17). Ceterum in dubio, utrobi quis domicilium habeat, locone originis, an alio, illo potius habere præsumitur (Cujac. ad L. 3 *De Munic.* Masch. *De Probat.* II, 535). Heic admonendi sumus, jure tum Civili, tum Canonico appellatione *domicilii,* vel suæ *diœcesis,* vel Episcopi *sui,* intelligi, non originis, sed habitationis domicilium, diœcesim, Episcopum (Ex C. 5 *De Paroch.* L. 7 C. *De Incol.* Fagnan. in C. *Licet* n. 9. *De Foro Compet.* Reiff. II, 2, 25. Schmalz. II, 2, 23).

14 Ex L. 20 *Ad Munic.* L. 7, C. *De Incol.* Ideo non sufficit discessisse, si animum revertendi habeas; nec animus discedendi in perpetuum, quoad revera discesseris (Sanch. M. III, 23, 2).

eo loci inest, in quo necesse est commorari pœnæ causa; ideo relegatus ibi domicilium habet, ubi relegatus est; inclusus carceribus ubi detinetur (15). Ad hæc uxor mariti (16), filiusfamilias ejus parentis sub cujus patria potestate est (17): qui sub tutela est (§ 58) tutoris necessarium domicilium sequitur (18); et qui munus aliquod perpetuum exercet ibi domicilium fovet, ubi eo munere fungitur (19).

84. Quasi domicilium habere quis dicitur eo loci, ubi versatur animo manendi non perpetuo, non obiter, sed aliquamdiu. Ideo acquiritur, perinde ac domicilium, voluntate et facto; *voluntate* manendi alicubi majorem saltem, et non tantum notabilem, anni partem (20): quamobrem si venerit aliquo *quasi viator*, vel litis, aut negocii expediendi gratia, his expeditis discessurus, quamvis præter opinionem immorari eo loci, vel per annum, contigerit, quasi domicilium eo non acquiri verius est (21). *Facto:* ideo necesse est, ut eo revera deveniat; at cum eo devenerit, quasi domicilium statim acquirit (22). Amittit autem non cum ex eo loco discedere constituit, sed tunc cum revera discesserit non reversurus (23).

15 L. 22 *Ad Munic. Detinetur*, nempe, non custodiæ, sed pœnæ (S. C. C. 26 Maj. 1707. Benedict. XIV, Not. 33, 12) causa.

16 L. 28 *Ad Municip.* Eo quoque mortuo, quamdiu aliis nuptiis (L. 22 *Eod.* C. G. 108. It. 18), vel alias non permutatur.

17 L. 3 C. *De Municip.* C. G. et It. ll. cc. Nec permittitur illud alio transferre quamdiu est sub patria potestate (Ex C. G. 372, 374. It. 220, 221), secus ac jure communi (LL. 3, 4 *Ad Munic.*), quippe quo patria potestas perpetua erat.

18 C. G. 108. It. 18. Secus ex jure communi (L. 1, *Ubi petat. tut.*). Et hoc quoque *necessarium* esse videtur (Ex citt. aa.).

19 Ex L. 11 *De Senator.* L. 23 *Ad Munic.* Barbo. in L. *Heres. absens.* n. 162 *De Judic.* ceu Parochi, Canonici, et quotquot *residentiale* beneficium possident (Ex CC. 1, 3 *De Temp. Ord.* in 6°. C. 15 *De Privil.*). Nam qui non residentiale, is subjicitur quidem Episcopo in cujus diœcesi beneficium situm est (Innoc. XII, *B. Speculatores*), sed quoad ea solum, quæ ad beneficium pertinent (C. 29 *De Rescrip.* Reiff. II, 1, 94); at domicilium eo loci non acquirit (Pirhin. II, 2, 16. Schmalz. II, 2, 14).

20 Ex *C.* ult. *De Paroch.* Sanch. M. III, 23, nn. 7, 13. Leuren. *For. Eccl.* Lib. IV, 9, 90. Reiff. II, 1, 22. Salm. 4, 3, 150. S. Alph. I, 156, VI, 1091. Quæ recepta sententia est, contra Schmalz. II, 2, 19, aliosque existimantes minus temporis satis esse.

21 Laym. *De Pœnit.* 10, 6. Ideo inclusi carceribus custodiæ causa numquam eo loci quasi domicilium acquirunt (S. C. C. 26 Maji 1707, Bened. XIV, Not. 33, 12).

22 Sanch. M. III, 23, 14. Laym. *De Pœnit.* 10, 6. Croix VI, III, 722. Salm. 9, 8, 30. Reiff. IV, 3, 60, 61. Sed voluntas hujusmodi, in foro exteriori, apparere debet contestatione, vel facto aliquo (Barbo. *De Off. Par.* II, 21): veluti si eo loco tabernam conduxit, si operas suas locavit per majorem anni partem, etc.

Sed etsi pœnæ causa eo loci morari necesse sit, quasi domicilium acquiritur, si quid judico, dummodo pœna dimidiam anni partem excedat.

23 Ex L. 27 § *Celsus ad Munic.* Dixi

85. Qui alicubi domicilium transtulit, dicitur *incola* (24): qui quasi domicilium, *advena* (25); qui autem eo versatur obiter et quasi præteriens, *peregrinus* dici solet (26). At qui, nullibi fixum domicilium habens, incertis utitur sedibus; vel *relicto suo domicilio,* quærit quo se conferat atque ubi consistat, proprio nomine dicitur *vagus* (27). Unicuique autem jus est ubicumque maluerit domicilium (28), eoque magis quasi domicilium, constituere: adeoque etiamsi videatur id facere in fraudem hominis alicujus, aut legis (29), quia *nemo in fraudem agit, qui suo jure utitur* (30). Domicilium subditum facit (31).

non *reversurus*, nam si alibi ad momentum excurrerit, nec discessisse videbitur (Ex L. 27 *De Instr. leg.* L. 49 *De R. J.* Trid. 23, Ref. 1). Porro cum quasi domicilium requirat *habitationem* saltem *per majorem anni partem,* patet neminem posse duobus in locis (nec in eadem urbe) habere quasi domicilium. Sed an possit (v. c., in eadem urbe) in una Parochia, puta ubi natus fuit, domicilium; et in altera in qua moratur, e. g. famulatus, vel educationis causa (ut ephebi in Collegiis, puellæ in monasteriis), quasi domicilium habere? Et si potest in eadem urbe habere duo domicilia, domicilium et quasi domicilium habere quidni possit? Contrarium sentire videtur Ben. XIV, Not. 33, 12; 88, 16.

24 L. 239, *De V. S.* L. 1, C. *De Incol.*

25 Ex cit. L. 239, ibiq. Gl. Ben. XIV. C. *Inter præteritas.*

26 Ex L. 5 *De A. et O.* His consonat C. It.; distinguit enim quo loco quis *domicilium* habeat, quo *resideat* (quæ duo fere eadem præstant), quo *moretur* (AA. 8, 16).

27 L. 27 § *Celsus, ad Munic.* Ben. XIV. *Not.* 33, 10. Schmalz. II, 2, 17. Et *vagus* intelligitur, etsi destinaverit quo loco velit perpetuo consistere, non solum dum eum locum petit (Schmalz. n. 164), sed et postquam eo devenerit, si ibi plures extant Parochiæ, quamdiu non destinaverit, qua malit sedem figere, et in ea revera sedem fixerit (Sanch. M. III, 25, 4).

Juverit nunc de militibus aliquid addere. Hi vel Curionem, (Cappellanum) habent, vel minus. Si habent, is est quasi Parochus ejus cohortis. (Laym. *De Pœnit.* 10, 5), dummodo hæc potestas ei, non a Majori Capellano, vel Pœnitentiario Regio, decreta fuerit (S. C. Epp. 3 Apr. et 4 Aug. 1618. V. Ferrar. Verb. *Capellanus militum* n. 2), sed vel a S. Sede, vel ab Ordinario loci. Porro quæ datur a S. S. valet ubique locorum, quæ ab Ordinariis datur, extra diœcesim dantis non valet (S. C. C. 6 Mart. 1694. Reiff. IV, 3, 97); nisi dum in itinere sunt (Croi. VI, II, 1518). A quocumque autem data sit, exercetur *cumulative*, non privative quoad Parochos (S. C. C. 29 Maj. 1683 Ferr. n. 7). Si autem nullum Curionem habent, quo loco sunt addicti per majorem anni partem, eo quasi domicilium habere censentur; alias habentur quasi vagi (Schmalz. IV, 3, 165).

28 LL. 3, 4 *Ad Munic.*

29 Sanch. M. V, 25, 11. V. c. ne coram Parocho suo (Sanch. l. c. Filiucc. X, 4, 6, 19), vel ut sine Parocho et testibus, eo loci ubi Decretum Conciliare non obtinet (S. C. C. ap. Croi. VI, III, 710. Ben. XIV, *Notif.* 33, 9) matrimonium contrahere possit.

30 L. 56 *De R. J.*

31 LL. 1, 29. *Ad Municipal.* L. 3. *De Offic. Præsid.* L. 1, C. *De Incol.* C. ult. *De For. Comp.* Et si quis duobus in locis domicilium habet, *utriusque* jure continebitur. (Ex LL. 5, 6 *Eod.* C. 2 *De*

86. Subditi igitur sunt cives, et incolæ, hique tantum (32). Nihilominus *Vagi*, ne sint exleges, ubi in præsens versantur, eo, verius, domicilium habere (33), ejusque proinde loci subditi esse intelliguntur (34). Advena quoque ejus loci ubi quasi domicilium fovet *subditus* (35), et *Parochianus* (36) interim esse intelligitur. Sed jure canonico, *civis* regulariter tamdiu subditus manet eo loco, unde ei origo est, quamdiu alibi domicilium suum non transtulit. *Incola* vero quamdiu domicilium, *advena* quamdiu quasi domicilium fovent in loco habitationis; et tunc solum uterque subditus esse desinit, cum excesserit non amplius reversurus (37). De Peregrinis, hoc unum indubitatum est, eos, quodam quasi naturali jure, teneri legibus ejus loci, in quo versantur, quæ publicæ tranquillitati consulunt; et si quid contra eas admiserint, ipso jure fieri *subditos ratione delicti* (38), atque ideo coerceri posse: *nec distinguitur unde sint* (39). Utrum vero fiant subditi ejus loci, prout advenæ, non satis convenit: nonnulli affirmant (40), et S. Alphonso videtur satis probabile (41): com-

Sepult. in 6°). Adeoque utriusque forum sortitur (C. 15 *De For. Comp.*); eoque utitur (v. c. ibi recipit sacramenta, matrimonium contrahit) quo maluerit (Reiff. III, 28, 45. Sanch. M. III, 23, 45. Laym. *De Pœnit.* 10, 6); etiam ubi in præsens non degit (S. Alph. VI, 1086).

32 L. 3 *De Offic. Præsid.* C. 3 *De Paroc.*

33 Sanch. M. III, 18, 5. Suar. *De Pœnit.* XXV, 2, 7. Laym. *De Pœnit.* X, 7. Fagnan. in C. *Licet. De For. Comp.*

34 Sanch. M. III, 25, 5; ibiq. Sot. et Suar. Salm. XI, 3, 60. Barb. *De Off. Paroch.* II, 21, 89. Fagnan. Ben. XIV, Not. 33, 10. Sed negat sententia minus communis, quia id nullo jure cautum est. (Laym. *De Legibus* XII, 7. Croi. VI, III, 746. Et supponit Lugo *De Euch.* 18, 50). Hæc sententia est probabilis, et ideo in favorabilibus teneri posse videtur.

35 Ex L. 5, § 5 *De Injur.* L. 1, § *Hospes. De his qui dejec.* Sanch. M. III, 18, 9. Laym. *De Legib.* XII, 1. Et contraria sententia, quæ domicilium requirit, *non est practice probabilis* (Suar. *De Legib.* III, 33, 3. S. Alph. I, 156). Et subditus esse intelligitur verius licet in dignitate sit major eo qui in eo loco jurisdictionem habet (Schmalz. II, 2, 60. S. Alph. VII, 243); nam ibi privatus homo est (Ex L. 3 *De Off. Præsid.*).

36 Bened. XIV, Not. 33, 10. Espen. J. E. U. P. II, Tit. 38, Cap. 3, n. 8. Reiff. III, 28, 78. Et quoties dicimus *Parochum proprium*, etiam quasi domicilii Parochus intelligitur (Ex Trid. XXIV, R. M. I.). Quamobrem eo loci recipit sacramenta (excepto ordine), matrimonium contrahit; et (si ibi decesserit) sepelitur (§ 112).

37 Ex Clem. 2, *De Sent. et re judic.* V. Suar. *De Censur.* V, 5, 4. Nihilominus si eo loco deliquit, et antequam subditus (sive civis, sive incola, sive advena) esse desiit, citatione prævontus fuerit, ab his qui in eo habent jurisdictionem coerceri poterit (Clem. 2, *De Sent. et re judic.* Suar. *De Censur.* V, 5, 4, Salm. 10, 1, 15. S. Alph. VII, 26), sed de hoc alias.

38 CC. 19, 20. *De For. Compet.*

39 L. 3 *De Off. Præs.* C. G. 3. It. 11, sed de hoc latius alibi.

40 Suar. *De Legib.* III, 33, 33. Pont. M. V, 7, 5. Covarr. Salas, etc.

41 S. Alph. 1, 156, V. *Hæc Sent.*

munius negant (42); et recte (43). Nempe si in eo loco versentur quasi *in termino;* nam si in transitu sint, v. c. prandendo, pernoctando, negant fere omnes (44) et jure prorsus (45).

Art. 2. De personis quoad Ecclesiam.

De Clericis.

87. Ad Ecclesiam pertinent omnes baptizati. Baptismate charactere obsignamur, quo et idonei efficimur sacramentis recipiendis, et subjicimur legibus Ecclesiæ. Porro character omnino indelebilis est; ideo *illinc* Ecclesia non potest facere nos incapaces sacramentis recipiendis (1); *hinc* nemo potest se eximere legibus Ecclesiæ, licet ab illa recesserit, hæreticus forte, vel apostata. Summa divisio personarum, quoad Ecclesiam, diducitur in Clericos et Laicos; illi præsunt, hi subsunt: inter utrosque tenent Regulares.

88. Clerici sunt omnes mares baptizati tonsuram adepti. Nihilominus Clericorum appellatione in odiosis non veniunt Episcopi, Dignitates (2), et Canonici, qui dignitatibus accedunt (3). Clerici duplici potestate præditi sunt, jurisdictionis, et ordinis: illius regere, ligare, et solvere est; hujus consecrare, et benedicere (4). Utraque a Christo D. N. eis constituta est (5); nulli proinde humanæ potestati obnoxia (6). Utraque pluribus velut gradibus constat, quorum series dicitur *Hierarchia.* Inde hierarchia jurisdictionis et ordinis. De utraque seorsim pauca, pro re nostra.

89. Ordo est: *Gradus alicujus potestatis ad altaris ministerium.* Potestas ordinis confertur sacra ordinatione; nec alias conferri po-

42 Sanch. M. III, 18, 6. Dec. I, 12, 36. Tolet., S. Anton., Bonac., Salmat. XI, 3, 58. S. Alph. I, 156; III, 332; VII, 27. H. A. II, 41.

43 Ex C. 3. *De Paroch. Præses in suæ Provinciæ homines* TANTUM *imperium habet* (L. 3 *De Offic.. Præsid.*).

44 Cf. Sanch. M. III, 18, 24, etc.

45 L. 19, § *Proinde. De Judic.* Ex Trid. XXIV, R. 6.

1 Salm. 10, 3, 44. S. Alph. VI, 265, q. 3, VII, 159. *Communissima et certa.* V. c. ut Sacramenta collata excommunicatis etsi vitandis, non valeant (S. Alph. VI, 430).

2 Ex C. 15 *De Rescript.* C. 22 *De Elect.* in 6°. Fagnan. in *C. Bomemoriæ* n. 12 *De Postul. Prælat.*

3 Barb. J. E. U. I, 39, 6. Reiff. III, 1, 14. Et nedum Cathedralis Ecclesiæ (Ex C. 11. *De Rescrip.* in 6°), sed et Collegiatæ (Selvag. *Jus. Can. De Benef.* VI, 18, 16).

4 V. Berard. *Comment.* in *J. E. U.* Dissert. Prœm. Cap. I.

5 Matt. 28, 18.

6 Actor. 4, 20; 5, 29.

test (7). Gradus hujus potestatis dicuntur Ordines, inde Ordinis Hierarchia. Quæ constat Episcopis, presbyteris, et ministris (8). Ministrorum appellatio, lata significatione, continet Clericos minores, nempe Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, et Hypodiaconos; propria et vera, Diaconos tantum. *Clericos minores* prætereo, quippe horum officia hodie et laici obire solent. *Subdiaconi* munus est, in Missa (nempe solemni) canere epistolam, et diacono calicem et patenam offerre in usum Sacrificii. *Diaconi*, in Missa legere evangelium et ministrare presbytero celebranti; extra Missam prædicare, baptizare solemniter, et Eucharistiam fidelibus distribuere (9). Munus Diaconi in Missa ordinarium est, extra Missam extraordinarium (10); ideo hoc defungi non potest sine gravi necessitate, vel utilitate Ecclesiæ (11), et delegatione, saltem præsumpta, ejus cujus est hæc obire (12). Quæ delegatio in extrema necessitate, si denegetur injuste, suppletur ab Ecclesia (13).

90. Presbyteri sunt qui, minori Sacerdotio initiati, potestatem habent consecrandi Eucharistiam, et absolvendi a peccatis. Hac potestate (qua nulla major in Ecclesia intelligi potest) velut superstructa est 1° potestas conficiendi sacramenta, 2° benedicendi, 3° et Ecclesiasticas functiones obeundi, ceteris paribus. Episcopi sunt qui, in majori Sacerdotio constituti, potestatem habent exercendi Pontificalia (14); atque ideo ordinandi, confirmandi, et consecrandi. Sed unum eorum proprium est, ordines, nempe hierarchicos, conferre; nam cetera omnia presbyteri, si non proprio et ordinario jure, delegato profecto et extraordinario, facere possunt.

91. Potestas ordinis inest characteri, cumque hic sola ordinatione, nec alias, conferri possit, cumque semel impressus deleri nequeat, sponte sua fluit, potestatem ordinis nullo prorsus titulo, nec errore communi ab Ecclesia suppleri (secus ac jurisdictio) unquam posse his, qui eo, cui illa inest, ordine carent. Et ex diverso, ei qui eam semel, suscepto ordine, nactus est, extorqueri, aut minui, aut intercipi (suspendi) nullatenus posse. Adeoque valide, etsi non licite, extra proprium territorium ubivis exerceri.

7 Ex Trid. XXIII. *De Sacram. Ord.* Cap. IV.
8 Trid. XXIII. *De Sacram. Ord. Can.* VI.
9 Pontif. Rom. *De Sac. Ordin.*
10 Suar. *De Cens.* II, 3, 24.
11 C. 18, D. 93. S. Alph. VI, 116.
12 CC. 13, 18, Dist. 93.
13 Ex cit. C. 13. S. Alph. VI, 236.
14 V. Pont. Rom. *Pontificalia* accipimus usum mitræ, baculi pastoralis, et pallii; adeoque omnia quæ cum his fieri solent (Barb. *De Pot. Episc.* II, 6, 9. Bonac. To. 3, Disp. 3, Quæst. 3, P. 12, n. 2).

92. Jurisdictionis vocabulum in jure canonico patet latissime; et ideo quid, hoc jure, sit jurisdictio definire, et eam secernere a potestate ordinis difficile est (15). Ut generaliter dixerim, hac potestate continentur quæcumque ad christianam rempubl. et in primis quæ ad fidem et mores, quæ ad cultum, quæ ad disciplinam pertinent. Duo autem hujus potestatis sunt 1° docere, 2° jubere; atque ideo solvere *et* ligare. Dixi *et*, non *aut;* nam una potestas sine altera imperfecta esset; ideo una sine altera non intelligitur (16).

93. Hæc hierarchia duos habet gradus: in primo eminet Rom. Pontifex, in altero Episcopi sub Romano Pontifice sunt constituti. Romanus Pontifex Petrus est; adeoque ejus potestas nullis limitibus circumscripta est; neque *locorum* (17), neque *rerum*, nempe earum quæ ad Dei cultum et æternam salutem pertinent (18), neque *personarum;* nam, *quoad docendum*, officium suum est docere omnes gentes, *quoad jubendum*, omnes ei subsunt quotquot Ecclesiam aliquando per baptismum ingressi sunt (19). Et cum *ex Cathedra* docet ea, *quæ ad fidem et mores pertinent*, est *ex sese* fallere et falli nescius. Quod, si hæc revelationis deposito continentur *de fide* est (20); sin minus, est *certum theologice* (21). Quocirca nedum illa tenere necesse est, sed et hæc: primum quia secus ea quæ pertinet ad fidem et mores sarta tecta servari nequirent, deinde quia vix subjecta erit voluntas, si mens sui juris fuerit.

Verum cum nequeat defungi *per se* omnibus negociis, utitur

15 Cf. Berardi. *Comment. in Jus. Eccl. Univ.* Dissert. 1, Cap. 1, pr. Apud Romanos erat *juris dicundi potestas.* Jurisdictionis vocabulum in Ecclesia invexisse fertur. S. Gregor. M. Lib. XIV, Epist. 8.

16 Suar. *De Censur.* VII, 1, 2. Ex S. Ambros. in C. 1, Dist. 1. Hinc regulæ. *Nemo qui condemnare non potest, absolvere potest* (L. 38 *De R. J.*). Et, ex diverso *qui condemnare potest, is absolvendi quoque potestatem habet* (L. 3 *De re jud.*). Verum hæc pertinent ad eos tantum qui in alterutro hujus hierarchiæ gradu sunt constituti, non item ad eos qui derivata (§ 88) ab illis jurisdictione gaudent, quamvis ordinaria: hinc v. c. Judex in causis criminalibus ligandi, non solvendi (L. 15, C. *De Pœnis*); contra Parochus absolvendi a censuris non reservatis (C. 29 *De S. E.*), non ligandi, potestatem habet.

17 Is. 71, 8; Marci 16, 15. Adeoque non Ecclesia in Regno est, sed Regna sunt in Ecclesia.

18 Matt. 16, 19; 18, 18.

19 Marci 16, 15. Joann. 21, 16; I Corint. 5, 12.

20 Conc. Vatic. Sess. IV, Cap. IV. Porro ex Cathedra loqui intelligitur quoties eos qui contra sentiunt, aut hæreticos esse pronunciat, aut *res definita Ecclesiæ credenda proponitur sub pœna anathematis* (Charmes *De Prolegom.* Dissert. V, Cap. IV, Quæ. 2).

21 V. Lugo *De Fide* 20, 8; cl. Franzelin *De Divin. Tradit.* post thes. 12.

in Urbe Sacris Congregationibus, extra Legatis. Ex illis potiores sunt *S. U. Inquisitio*, quæ Fidei consulit (22). *S. C. Conc. Trid. interpres* (23). *S. C. Epp. et RR.*, quæ dirimit controversias cum primis inter Episcopos, et Regulares. *Dataria*, quæ confert beneficia Ecclesiastica, et dispensat ab impedimentis matrimonialibus quoad forum externum. Demum Sacra *Pœnitentiaria*, quæ ad forum cum primis internum pertinet, et conscientiæ necessitatibus providet (24), cujus proinde officium non cessat morte Pontificis (25). De *Legatis*, sive *natis*, sive *missis*, sive *a latere*, viderint Canonistæ.

94. Venio ad Episcopos. *Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (26). Hi in locum Apostolorum successerunt (27). Inde quæsitum est, an possint in sua diœcesi, in his rebus quæ diœcesis fines excedere nequeunt, quæcumque R. P. potest in Ecclesia universa (28). Illud certissimum est, potestatem Episcopalem potestate R. P., *sicut cardine ostium*, regi: illudque fere inter omnes convenit, Episcoporum potestate contineri, non quæcumque jus Canonicum eis permittit, sed quæcumque non vetat (29). Itaque Episcopus jure suo regit diœcesim, condit leges, sancit pœnas, et censuras; beneficia Ecclesiastica erigit, supprimit, confert; pias Confraternitates instituit; omnium piarum dispositionum, cessantibus his ad quos pertinet, executor est, et, in dubiis, interpres (30). Ab his qui possident beneficia Ecclesiastica

22 Xistus V. C. *Immensa*. Huic accedit *Indicis Congregatio*.

23 Pius IV, C. *Motu proprio*. Xistus V, l. c.

24 Innoc. XII, C. *Ad radicitus*; Ben. XIV, C. *Pastor Bonus*. Gratiæ *a Majori Pœnitentiario* quadrifariam concedi solent 1° in foro conscientiæ in actu sacramentalis confessionis; 2° in foro conscientiæ tantum; 3° in utroque foro; 4° simpliciter (*De Just.* I, 8, 24). Absolvit jure suo a reservatis R. P., dispensat in votis, juramentis, irregularitatibus; item cum simoniace vel male promotis ad ordines: convalidat titulos beneficiorum, quamdiu vitium est occultum; commutat divini officii recitationem, componit debita incerta etc. Et hodie dispensat etiam in publicis quibusdam impedimentis matrimonialibus.

25 Clem. 2, § *Eo tamen*. *De Election.*

26 Actor. 20, 22. Trid. VI, R. 1.

27 Trid. XXIII. *De Sacr. Ord.* 3. Conc. Vatic. cit. C. IV.

28 Sententia negativa communior est apud Canonistas. Affirmativam tuentur Vasqu. Victor. *Relect. De Matrim. Par.* I, n. 7. Sotus *De Just.* III, 1, 13. Pont. M. VI, 1, 12; Sanch. M. 1, 61, 3; Laym. Lib. I, Tr. VI, Cap. VII, n. 5; S. Alph. VI, 613, 980 et, teste Suaresio (*De Leg.* IV, Cap. IV), qui contrariam sequitur, multi ex Canonistis: apud quos velut axioma est, posse Episcopum regulariter in sua Diœcesi quod in tota Ecclesia Papa potest (Barb. *De Off. Ep.* II, 1, 6; 33, 16. Reiff. 1, 2, 77; Sanch. loc. cit.

29 Lugo *Resp. Moral.* I, 3. Suar. *De Voto* VI, 10, 4.

30 CC. 3, 6, 17. *De Testam.* Clem. 2. *De Relig. domib.* Trid. XXII, Ref. 8.

exigit Cathedraticum in obsequium suæ dignitatis (31), et procurationes, seu victualia cum ipse diœcesim visitat (32). Est Doctor in sua diœcesi; atque ideo officii sui est noxios libros in sua diœcesi proscribere (33); docere quæ ad fidem, mores, disciplinam pertinent. Verum quia errare potest, magisterium Episcopi in his tantum videtur obligare, quæ ab aliis docerentur non sine perturbatione, vel offensione fidelium (34). Porro Episcoporum appellatione, quoties in jure Canonico agitur de jurisdictione, veniunt quotquot episcopali jurisdictione gaudent (35); adeoque et Cardinales S. R. E. in titulis quisque suis (36), et Abbates *vere,* non item improprie dicti, *nullius diœcesis* in suo territorio (37). Et Prælati Regularium, idest Generales, et Provinciales; verum hi quoad subditos dumtaxat suos (38): et quia territorium non habent, subditis suis imperant ubique terrarum existentibus (39).

95. Hæc jure suo: in his vero quæ ad R. P. avocata sunt plurimum interdum potest Episcopus tamquam Sedis Apostolicæ delegatus; multa quoque ex receptis moribus, vel justa interpretatione, vel epicheja. Exinde 1° absolvit a casibus et censuris R. P. reservatis, quamdiu fuerint occulta; dispensat 2° in irregularitatibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus (40); 3° in impedimentis dubiis matrimonium dirimentibus (41); nec non 4° in minoribus Ecclesiæ legibus, ut puta in observantia festorum, in jejuniis, etc, prout latius suis locis.

31 C. *Placuit.* 10, 3.

32 C. 6 *De O. O.* in 6.° Nisi aliud loci consuetudo ferat (Trid. XXIV, R. 3). *Ipse,* nam si per alium eam peragit, huic debentur (Ex cit. C. 6 S. C. C. 22 Nov. 1613).

33 S. C. Indic. De Mand. SSmi 24 Aug. 1864.

34 Duplex obedientia distinguitur a TT. intellectus et voluntatis; illa debetur ei tantum qui non potest errare, hæc cuilibet superiori debetur (Cf. Suar. To. IV *De Religion.* Lib. IV, Cap. 15; Segneri *Lettere sul Probabil.* Lett. 3, § 1, n. 6). Atque ideo præcipuum Episcopi munus est prædicare (Trid. V, *Ref.* 2); ejusque solius est prædicatores mittere in sua diœcesi (Cf. Nardi *Dei Parochi,* Vol I, Cap. 10). Et nec ipsis Regularibus licet, eo contradicente, vel non petita ab eo benedictione, prædicare, ne in Ecclesiis quidem suorum Ordinum (Trid. XXIV, *Ref.* 4. Greg. XV C. *Inscrutabili;* Bened. XIV *De Syn.* IX, 15, 11).

35 Suar. *De Simon.* 32, 11. Sanch. M. VIII, 2, 12. S. Alph. VI, 593.

36 C. 11 *De Major. et obed.* Sed circa ea dumtaxat quæ ad disciplinam ecclesiasticam, et morum correctionem pertinent (Innoc. XII, C. *Romanus Pontifex*).

37 V. Ben. XIV. C. *Apostolicæ servitutis* et C. *Inter multa.*

38 Salm. X, II, 72, 80. Croi. VII, 141. Sanch. M. VIII, 3, 9, qui Prælatorum appellatione his quoque inferiores venire putat.

39 V. Bonac. *De Censur.* Disp. I, Quæ. I, P. XI, n. 5. Salm. 10, I, 103; S. Alph. VII, 20.

40 Trid. XXIV, R. 6.

41 S. Alph. Lib. 1, App. II, LV; VI, 902, v. *Ceterum.*

96. Et ipsi quoque, præter Senatum, Canonicos nempe Cathedralis Ecclesiæ (42), suos habent Vicarios Generales, et Parochos. Vic. Gen., in his quæ jurisdictionis sunt, fungitur vice Episcopi (43), ejusque utitur jurisdictione (44). Hac re una eademque est utriusque persona, unum utriusque tribunal (45). Nihilominus Vic. Generalis jurisdictionem effugiunt 1° negocia extraordinaria (46); 2° ea quæ Episcopus non facile præsumitur concessurus, nisi forte absit longe diuque (47); ac demum 3° quæ pertinent ad potestatem ordinis, licet Vic. Gen. sit præditus ordine Episcopali (48). Episcopo autem sublato, puta morte, renunciatione, translatione, captivitate (49), etc. omne jus et nomen Vicarii continuo evanescit (50); illo autem suspenso, jurisdictio quoque Vicarii in suspenso est ipso jure (51).

97. Vacua Sede Episcopali tota jurisdictio Episcopi, exceptis his

42 Trid. XXIV, R. 12, quorum consilio olim in gravioribus negociis uti debebat (Tot. Tit. *De iis quæ fi. a Præl.*).

43 C. 3 *De Appel.* in 6°. Sbroz. *De Vic. Episc.* Lib. II, Q. 5, n. 10. Ideo quoties in jure aliquid conceditur Episcopo, nisi addatur *tantum*, Vicario quoque ejus concessum intelligitur. (Sbroz. q. 43, 29).

44 Cit. C. 3. C. 2 *De Const.* in 6°. Sed quasi propria utitur (ex C. 2 *De Vic.* in 6°. Sbroz. n. 5), et potest alium Vicarium substituere (V. § 70, 16), si Episcopus hanc ei facultatem dederit (Sbroz. Lib. 2, q. 92 *De Just.* I, V, 84. Sanch. M. VIII, 27, 41).

45 C. 2 *De Consuet.* in 6° cit. C. 3. Etiam in foro interno (S. Alph. VI, 558). Et si Episcopus plures sibi Vic. Gen. constituerit (Ex C. 4 *De O. O.* Corrad. *Prax.* VII, IV, 6), nisi unus eorum principalior sit, vel nisi eos constituerit divisis negociis, vel territoriis, omnes in solidum agunt (Barb. J. E. II, 1, 15, 32. Sbroz. II, 62, 3); quasi plures mandatarii (L. 40, L. 60, *Mand.*). Nihilominus si unus negocium gerere cœperit, alii non poterunt se ulterius intromittere, nisi forte ille postea nequeat aut nolit negocium implere (C. 8, *De O. D.* in 6°. Ex L. 32, *De Procurat.*).

46 Ben. XIV. *De Synodo* II, 8, 1. Et in primis quæ alienationem sapiunt (C. ult. *De O. V.* in 6°).

47 CC. 2, 3 *Eod.* Sbroz. II, 35, 3. Schmalz. IV, 16, 91. *In generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verosimiliter concessurus* (C. 81 *De R. J.* in 6°). Ut puta concedere dimissorias, conferre beneficia, ea supprimere, dividere, unire (Garc. *De Benef.* P. II, Cap. 2, n. 69), dare ordinandis literas dimissorias (C. 3 *De temp. ord.* in 6°), dispensare in impedimentis matrimonialibus dubiis (Schmalz. n. 90, ibique Reiff.).

48 Ben. XIV *De Syn.* II, 8, 1.

49 C. 3 *De Suppl. negl.* in 6°.

50 Ex Clem. ult. *De Procurat.* Etiam re non integra (§ 77, 64) quia munus Vicarii est aliquid accessorium (Corr *Prax.* VIII, IV, 22. Sanch. M. III, 303. Reiff. I, 28, 103). *Nomen:* adeoque is quid a S. Sede ei delegatum sit, v. c. dispensatio matrimonialis, delegatio ipso jure cessat.

51 C. 1 *De Off. Vic.* in 6°. Etiam rebus non integris (Sanch. l. c. n. 1). Nihilominus quia retinet nomen Vicarii, si quid a Sancta Sede ei mandatum fuerit, potest mandato defungi, quia mandantis, non Episcopi, jurisdictione utitur (Sbroz. III, 18. Barb. J. E. II, 1; XV, 44).

quæ innovationem sapiunt vel alienationem (52), seu ordinaria seu *delegata a jure* transit in Capitulum (53), et ab eo in Vicarium Capitularem transit (54). Nihilominus is non potest visitationem obire, anno ab ultima S. Visitatione nondum elapso; nec literas ad tonsuram, vel ordines dimissorias concedere infra annum, præterquam arctatis (55); nec beneficia conferre, seu quæ vacant vacua Sede, seu quæ antea vacaverint; exceptis beneficiis patronatus laicalis (56). Cessat autem officium Vicarii Capit. statim ac novus Episcopus possessionem fuerit adeptus (57); sed gratiæ ab eo factæ manent quamdiu ab hoc non fuerint revocatæ (58): quæ si quasi contractum continent, ne revocari quidem possunt (59).

52 Tot. Tit. *Ne Sede Vacan.* Sed et ab erigendis Confraternitatibus, earum statutis approbandis hodie ei abstinendum est (S. C. Indul. 15 Nov. 1878, probante Leone XIII, 23 Nov. Acta XI, pag. 353).

53 CC. 1, 14 *De Major.* Ben. XIV, *De Syn.* II, 9, 2; XIII, 25, 2. Marchet. *Prax. Vic. Capit.* Tit. XII. Non item ea quæ Episcopo aut Vic. ejus Generali mandata fuerant speciatim.

54 Trid. XXV, Ref. 16. Scilicet ipso jure, ac tota prorsus, et quoad ipsum Capitulum *privative*, atque *irrevocabiliter* (Pius IX C. *Rnus Pontifex.* V. Kal. Sept. 1873).

55 Trid. VII, R. 10. *Arctatus* dicitur laicus præsentatus ad beneficium ecclesiasticum, et clericus qui ex adepto beneficio necesse habet aliquem ordinem suscipere intra tempus definitum vel a jure, vel a fundationum tabulis. In regno Neap. arctatos Vic. Cap. dimittunt quidem ad Ordines suscipiendos vel infra annum, sed de consensu pleni Capituli; non arctatos autem nec post annum, nisi de S. C. C. licentia (Concord. Bened. an. 1741, Cap. VI, n. 9).

56 C. 2 *De Sede vacante.* Regg. 2, 11. *Canc. Apost.* Ad hæc Fagnan. in C. *Significasti* n. 3. *De O. O.* et Reiff. III, 9, 76, rati sunt, Vic. Capit. nec literas formatas, seu *dimissorias* Clericis dare posse, ut e sua diœcesi abire valeant, et in aliam cooptari ex C. 5, *De Cleric. non resid.* Sed jura quæ laudant, huc non pertinent.

57 March. *De Vic.* Cap. 36, 1.

58 Sanch. M. III, 28, 83, v. c. literas dimissorias ad ordines (Suar. *De Pœnit.* XXVII, 4, 8. S. Alph. VI, 787).

59 March. n. 25 ex S. C. Epp. 15 Decem. 1587. Porro Episcopi vocantur quoque *Ordinarii*, sed nomen Ordinarii generale est, eoque et Epus, et Vic. ejus Gen., et Vic. Capit. continentur. Quamobrem si, v. c. 1° R. P. aliquid mandaverit *Ordinario* loci (v. c. ut Sejum a censuris absolvat), poterunt id prestare seu Epus, seu Vic. Generalis. (Sbroz. II, 9, 20. Reiff. IV, 11, 298), uter prævenerit (C. 8 *De O. D.* in 6°. Sbroz. II, 105, 2); seu, vacua Sede, Vic. Capit. (*De Just.* I, IV, 76). At si mandaverit Episcopo, expediri non poterit a Vic. Generali, ne jussu Epi quidem (Sbroz. II, 36, 5. De Rosa *De Exeq. Lit. Apost.* P. I, cap. 8, n. 21); vel Epo absente (Corrad. *Prax.* VII, IV, 39. De Rosa I, 2, 24). Et ex diverso 2° si aliquid mandaverit Vic. Gli, Episcopus non poterit hoc expedire (Corr. n. 38. *De Just.* I, IV, 56); ne Vic. quidem absente, aut remoto (Sanch. M. VIII, 27, 30. *De Just.* l. c.). Immo nec ipsemet Vic., si postea ejus diœcesis Episcopus creatus fuerit (Paris. *De Resig.* XI, VIII, 8. *De Just.* n. 66): sed negocium per novum Vic. erit expediendum

98. Præterea, uti in partem sollicitudinis R. P. vocati sunt Episcopi jure divino, ita in partem sollicitudinis Episcoporum vocati sunt Parochi jure Canonico. His igitur, quasi vicariis Episcopi (60), credita est animarum cura. Hac re cuique parochiale territorium constitutum est (61); et in eo territorio Ecclesia Parochialis (62). Jurisdictio Parochorum ad forum internum pertinet tota: eorumque est Sacramenta ministrare, (de quo alibi), et quasdam functiones obire, privative quoad alios (63). Functiones hujusmodi (quæ idcirco Parochiales dicuntur) sunt, missa solemnis in feria 5 Majoris hæbdomadæ (64), benedictio Sponsi et Sponsæ (65), domorum in Sabato Sancto, et mulierum post partum (66); item publicas supplicationes, etiam extra Ecclesiam, at non extra proprium territorium, obire (67), mortuos efferre, eisque justa persolvere; sed et de hoc alias. Verum hæc omnia competunt Parochis quasi Vicariis Episcoporum; quamobrem in potestate horum est ea quæ sunt Parochorum gerere sive per se, sive per alium, quotiescumque ipsis videbitur; dummodo nihil eis detrahant ex reditibus, sive certis sive incertis, obventionibus, oblationibus et id genus ceteris (68).

99. Restat ut de reliquis Clericis videamus; nempe quæ jura eis

(Paris n. 17. Sanch. M. VIII, 27, 31. *De Just.* n. 56). Quid si mandatum fuit Episcopo, aut Vic. ejus Gli, poterit ne illud expedire, utroque sublato, Vic. Capitularis? Negat ex Silv. Bened. XIV *De Syn.* II, 93. Sed verius affirmat Sanch. M. VIII, 27, 32, quia Vic. Capit. Episcopi loco est: et ita decisum fuisse a S. C. C. et pluries a S. C. Episc. tradunt Pyrr. Corrad. *Prax.* etc. VII, IV, 11; et Lucius Ferraris V. *Exequt. Liter. Apost.* n. 29: nisi forte negocium magis personæ, quam dignitati mandatum fuerit (Sanch. n. 2, Ferrar. n. 34).

60 Berar. J. E. U. To. 1, Diss. 4, Cap. 1, vers. *Ut commodiorem.* Scilicet dicœcesis Parochia est Epi (C. 5, Cau. 16, 3). Adeoque ipse mediate, Parochi vero immediate in Parochiis jurisdictionem exercent (Schmalz. IV, 3, 135).

61 Ex C. 1, Cau. 14, 1.

62 C. 15 *De Præb.* Trid. XXIV, R. 13.

63 V. Barb. *De Off.* Par. I, XIII. Ben. XIV. Not. 105, 103. Functionum duo sunt genera, Sacerdotales et Parochiales. *Sacerdotales* sunt quæ ex mera ordinis potestate consistunt, Parochiales quibus aliquid jurisdictionis inest (Barb. Ben. XIV, ll. cc.).

64 S. R. C. *Urbis et Orbis* 10 Decem. 1703 ad 8^{m}.

65 Trid. XXIV. R. M. S.

66 S. R. C. ib. ad 6^{m}.

67 S. R. C. l. c. S. C. C. 24 Decem. 1718. Ben. XIV, Not. 105, 57. Eas recenset Monac. Form. Tit. X, Form. 18, n. 4. Sed *functiones* Parochiales cum *juribus* Parochialibus permiscet. Ubi autem duo Parochi æquali jure præsunt uni eidemque Parochiæ, potestas utrique in solidum competit; adeoque uterque potest obire quævis munera parochialia, vel alii delegare altero invito (Regin. I, 49. Sanch. M. III, 24, n. ult.). Et planum est.

68 Berar. J. E. U. l. c. circa fin.

constituta sint, quæ privilegia. Itaque Presbyterorum munus est sacrificium offerre, et sacris vacare (69). Ideo unicuique sua Ecclesia esse debet. Et *sua* intelligitur in qua quisque beneficium possidet (70), vel cui ab Episcopo in sacra ordinatione fuerit adscriptus (71). In his igitur licet eis, *privative quoad Parochos,* omnes sacras functiones non parochiales obire, ceteris paribus (72). Nisi Parochus doceat, Ecclesiam sibi subjectam esse vel ex tabulis fundationum, vel ex privilegio, vel quia expensis Ecclesiæ parochialis fuit excitata, vel demum nisi legitima præscriptione aliquod in ea jus acquisierit (73). Denique omnes Clerici sunt capaces juridictionis ecclesiasticæ, etsi nullum ordinem habeant (74).

100. Privilegia potiora Clericis constituta hæc sunt: I *Privilegium fori,* quo eximuntur a magistratibus laicis (75); sicubi adhuc viget. Verum his tantum competit, qui vel constituti sunt in sacris, vel habent beneficium ecclesiasticum; non item aliis, nisi deferant habitum, et tonsuram, et alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inserviant, aut in aliqua schola, vel universitate, de licentia ejus, quasi in via ad majores ordines suscipiendos versentur (76). II *Privilegium. C. Odoardus.* Hoc *(beneficium competentiæ),* id præstat, ne Clericus, qui aliquid debet, condemnetur ultra id quod dare potest (77), adeoque relictis ei alimentis (78) pro taxa diœcesana (79), donec ad pinguiorem fortunam devenerit. Hoc quoque in regnis sæcularibus obsolevit; præterquam his locis ubi alimenta sequestrari prohibentur, ceu penes nos; sed valet quoad fructus beneficii dumtaxat, qui instar alimentorum habentur. Demum III *privilegium Canonis;* quo percussores Clericorum incurrunt ipso facto excommunicationem R. P. reserv., de qua serius. His privilegiis I expoliari potest officio judicis Clericus qui

69 Hebræor. V, 1. *Sacris vacare Sacerdotes oportet* (L. 37 *De Recept. Arb.*).

70 CC. 3, 4 *De Jure patr.* Proinde quod nos dicimus *beneficium* obtinere, retinere, abdicare, vacare, Canones dicunt: *Ecclesiam* intrare, retinere, dimittere (C. 3 *De Cleric. non resid.* C. 4 *De Renunc.*) vacare (C. 9 *De O. O. in 6°*).

71 Trid. XXIII. Ref. 13, 16.

72 Cf. Bened. XIV, *Notif.* 105, n. 102. S. Rit. Congr. 13 Jan. 1844.

73 C. 2 *De Capell. Monach.* C. ult. *De O. Arch.* S. R. C. 10 Dec. 1703 ad 5, 6, 11, 12, 13. De Luca *De Parochis* Disc. 21.

74 Suar. *De Censur.* II, 3, 11.

75 C. 2 *De Foro compet.* Et *qui cogunt sive directe, sive indirecte judices laicos ad eos trahendos ad suum Tribunal præter canonicas sanctiones,* incurrunt ipso jure excomm. R. P. r. (V. § 387, 7).

76 Trident. XXIII, Ref. 6.

77 C. 3 *De Solution.* LL. 19, 30 *De Re judic.*

78 Cit. L. 30. Innoc. XI, 3 Mart. 1679.

79 S. C. C. 18 Sept. 1868.

ludicram artem exercet; sed post annum, nisi, prænonitus ter ab Ordinario, non resipuerit (80): nec non is *qui tyrannidi vel enormitati sese immiscuerit* (81). II Ea vero amittit ipso facto clericus bigamus, qui duas legitimas uxores, aut viduam duxit (82) : et is qui amisit privilegium fori (83): amittunt autem ipso jure hoc privilegium Clerici minores, qui dimittunt habitum Clericalem (84).

De Regularibus.

101. Regulare institutum est: *Communis et perpetuus vitæ status christianam perfectionem sectantium, auctoritate R. P. constitutus.* Instituta regularia plurima sunt: omnium velut substantia consistit ex *votis* continentiæ, obedientiæ et paupertatis, nempe, excepta Soc. Jesu (1), solemnibus (2). Amplius; Moniales clausuram observare debent, ut eorum vota hodie solemnia dici possint (3). Nobis de Virorum institutis cum primis agendum est: nam quæ de his dicturi sumus, Monialibus facile aptari possunt; quippe quarum Instituta sunt quasi accessoria Religionum virorum, eorumque naturam sequuntur (4).

102. Et hucusque omnia regularia Instituta conveniunt: sed variant ex *regulis;* nam quædam contemplativæ vitæ student, quædam activæ, quædam utrique: inde *Monachi, Clerici regulares, Fratres.* Ex his autem *possidentia* dicuntur ea, quibus ex vi sui Instituti permissum

80 Clem. un. *De Vita et hon. cleric.* Non item excommunicatus vel depositus (Suar. *De Censur.* 22, 16).

81 C. 23 *De S. E.* Nec ulla monitione opus est (Navarr. 27, 81. Suar. n. 12). Nec obstant C. 45 *Eod.* et C. ult. *De Vita et hones. cleric.* illud enim ad privil. fori, hoc ad clericos negotiatores pertinet.

82 C. 1 *De Bigam.* in 6°. Dummodo habitum et tonsuram deferat, et alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inserviat (Ex Trid. l. c.). Sed amittit priv. *C. Odoardus* (C. un. § 1 *De Cler. Conj.* in 6°. Cf. Schmalz. V, 39, 218).

83 Cit. C. un. § ult. Fagn. in C. *Si quis,* n. 21. *De For. Comp.* Ben. XIV, *De Syn.* 12, 2, 1.

84 Pius IX, 20 Sept. 1860.

1 Gregor. XIII, C. *Ascendente Domino.* 2 Ex C. 1 *De Vot. Redempt.* in 6°. D. Tho. 2, 2, 188, 1. Suar. *De Relig.* (To. IV). Tr. IX, Lib. I, Cap. 1, n. 3. Ex quibus si unum desit, Institutum Regulare non intelligitur. Item si vel unum votum simplex fuerit, ceu votum paupertatis, quod Sanctimoniales quædam, præsertim in Galliis, omittunt, et rerum suarum neque dominio, neque disponendi jure se abdicant (S. Pœnit. an. 1820 ap. Lucidi De VV. SS. Lim. II, pag. 251, n. 298).

3 Ex C. *Pastoralis* S. Pii V, dummodo Papalis ea sit (Cf. Lucidi *De Vis. Sacr. Limin.* II, pag. 132, n. 42. Nec satis est sponte eam observare (Ex S. C. Epp. in *Æsina Votor.* 16 *Dec.* 1863).

4 Suar. l. c. X, 6. Quocirca gaudent privilegiis quæ concessa sunt Viris Religiosis ejusdem Ordinis, etsi non exemptæ (S. Alph. IV, 60).

est res immobiles possidere; cetera *mendicantia*, licet hodie immobilia possideant (5).

103. Regularem hodie sola expressa professio facit (6). Quæ quasi mors intelligitur (7). Ideo, illa edita, professi hereditas statim defertur; eique, nisi de ea disposuerit, succedit Monasterium, si et hoc capax sit possidendi bona immobilia (8), et jus civile non obstet; quia jura successionum ex lege civili cum primis æstimantur; et jure canonico non alia ratione cautum est, bona intestato profitentium, vel decedentium ad monasteria pertinere, quam quod eis *jure* debentur (9); secus heredes legitimi. Professi distinguuntur in Laicos et Clericos. Nobis de Regularibus *qua regulares* sunt, (atque ideo qua Laici, non qua Clerici) agendum est.

104. Itaque professus ex voto continentiæ prohibetur nuptiis; ex voto obedientiæ *amplius velle et nolle non habet* (10); ideo non potest contrahere nisi de superiorum consensu expresso, vel tacito, et si contraxerit alios monasterio obligat, non monasterium, vel seipsum aliis (11). Demum ex voto paupertatis verius non potest beneficia ecclesiastica possidere (12), et proprium habere nihil potest earum rerum quæ pretio æstimantur (13); sed quidquid acquirit quoquo modo, Monasterio acquirit (14). Omnes autem, seu mares, seu fœminæ, gau-

5 Abb. in C. *Causam* n. 2 *De Judic.*; Suar. l. c. VIII, 4. Possidentes sunt Benedictini, Mendicantes Carmelitæ, Prædicatores, Eremitani, Minoritæ etc. quibus ex concessione cum primis Nicolai III, datum fuit res immobiles possidere; exceptis MM. OO. MM. RR. et Cappucinis. Porro appellatione Monachorum utrum veniant et Mendicantes disputatur. Sententia affirmantium, præterquam in odiosis, videtur verior (Ex Rit. Rom. *De Patrin.* S. Alph. VI, 156).

6 Pius IX, C. *Ad Universalis* 7 Febr. 1861. Quæ hodie valide fieri non potest, nisi emissa, saltem triennio ante (quo tempore quave ætate antea solemnia vota nuncupari solebant) professione votorum simplicium. Quæ vota perpetua sunt, et reservata (S. C. Epp. 18 Mart. 1857, e cit. C. *Ad Universalis*).

7 L. 44 *De Episc. et Cleric.*

8 Ex C. 4 *De Regular.*

9 C. 2 *De Testam.* Seu, *quod ita aperta juris definitione decretum est* (C. 7, *Cau.* 19, q. 3. S. Gregor. M. *Epistol.* Lib. IX, Epist. 7). Et hoc jure utimur in Regno utriusque Siciliæ a 70 et amplius annis, S. Sede nullatenus reclamante; nec quemquam ex heredibus legitimis ob id inquietant Episcopi, vel Confessarii.

10 C. 27 *De Elect.* in 6°.

11 Salm. 12, 2, 216.

12 S. C. Episc. 17 Mart. 1671, jussu Clem. X. Schmalz. III, 5, 23.

13 C. 6 *De Stat. Monac.* Salm. 194. Dixi *earum* etc. quia res spirituales acquirere possunt; v. c. SS. reliquias, *Agnus Dei* (S. Alph. IV, 14), beneficia regularia; quorum idcirco plenam administrationem habent (Laym. lib. IV, Tr. V. C. VII, 7).

14 Trid. XXIV *De Regul.* 2. Et quæ eis deferentur ultimæ voluntatis actibus ad Monasterium *recta via*, quæ actibus

dent privilegiis clericorum (§ 100). Ad hæc mares, non item fœminæ (15), exempti sunt, fere omnes, a jurisdictione Ordinarii (16): eique subsunt in his tantum quæ pertinent ad Sacrificium missæ, sive ab ipsis, sive ab aliis peragendum in suis Ecclesiis (17): extra has vero fere quoad prædicationem tantum (18). Privilegia vero eis concessa Constitutionibus Pontificiis *Mare magnum* appellatis (19) revocata fuerunt a Conc. Trident. et Pio IV (20). Si quæ autem postea confirmata sunt a RR. Pontificibus eatenus dumtaxat confirmata fuerunt, quatenus tunc erant in usu, nec decretis Tridentinis adversa (21). Demum Regulares, qua Regulares, idest nisi clericalem tonsuram receperint, sunt incapaces jurisdictionis ecclesiasticæ (22).

seu potius donationibus inter vivos, ipsorum ministerio, adeoque nonnisi ipsis acceptantibus, transeunt (Lugo *De Just.* 3, 92, 93). Ex quo patet eos nec accipere quidquam posse nomine suo (Sanch. D. VII, 19, 55), quamvis datum ea lege ut ipsorum fiat (Laym. 12, 21. Salm. n. 169), nec in alios transferre quovis titulo. (Ex L. 55 *De R. J.*), nec remittere si quid forte eis debetur (S. Alph. IV, 20), ut puta livellum (S. C. Epp. 16 Junii 1739. Ferrar. V. *Monial.* 11, 12), nec permutare, nec commodare (D. Th. 2, 2, 32, 8 ad 1), ne ejusdem quidem Cœnobii fratribus (Suar. *De Relig.* Tom. III, lib 8, c. 15, Lugo n. 16); nec in eleemosynam dare (Clem. VIII, C. *Religiosa*). Excipiendi sunt Professi in Soc. Jesu quoad solemnia vota nuncupaverint; hi enim *radicale,* uti ajunt, bonorum suorum dominium retinent; et per hereditatem, donationes acquirere possunt, quamvis de eis uti, et disponere licite sine superioris consensu non possint. (Ferrar. V. *Votum* II, 119, etc.).

Hi quoque qui in ceteris Regularibus Institutis vota simplicia edunt, rerum, sive quæ tunc habent, sive quæ postea ante solemn. profess. acquisierint, dominium retinent; non item usumfructum et administrationem; quæ proinde *cedere* interim *debent* quibus eis placuerit, vel etiam suo Ordini (S. C. Epp. 12 Jun. 1857). Et matrimonium valide contrahunt. Ipsis vero e Religione dimissis ante professionem solemnem, vota simplicia ipso jure evanescunt (S. C. Epp. l. cit.); et si deinde matrimonium vel sacros ordines inire velint, Ordinarius cum eis perinde ac cum *Diœcesanis ceteris* sese gerere debet (S. C. Epp. ex Aud. SS. 20 Jan. 1860).

15 S. Alph. III, 233.

16 V. Lati. *El. Jur. Can.* Lib. I, P. I, Tit. 13. Nec ipsi tantum, sed et eorum Monasteria; quæ aut verior (Ex Trid. XIV, R. 5 in fin.), aut certe probabilis (S. Alph. IV, 56 in fin. VII, 24) sententia est.

17 Trid. XX *De Observ. in Celeb. Miss.* Et in novis Reliquiis, vel SS. imaginibus exponendis (Trid. ib. *De Invoc. SS.*). Moniales vero (exemptæ) in his quoque quæ ad clausuram (Greg. XV, C. *Inscrutabili*), et collocutionem cum Regularibus (V. Ben. XIV, *De Syn.* IX, 15, 7) pertinent.

18 Trident. XXIV, Ref. 1.

19 Idest Clem. IV *Virtute Conspicuas* 21 Julii 1625, et Xisti IV *Regimini* 31 Aug. 1474.

20 Pius IV C. *Principis Apostolorum* 18 Febr. 1564.

21 Greg. XIII C. *Ex benigna*, 20 Maji 1575. Clem. VIII 20 Dec. 1579. Pauli IV 19 Julii 1607. Nihilominus V. Reiff. V, 33, 139, etc.

22 Suar. *De Censur.* II, 3, 8. Nempe jure Canonico (§ 108).

105. Sed videamus de eorum novitiis, famulis, tertiariis. Novitii, cum nullis votis teneantur, possunt facere quæcumque Laicis non prohibentur; *hoc* tantum excepto, quod nulla renunciatio aut obligatio ab eis facta, dum in Novitiatu versantur, etiam jurata, vel in favorem causæ piæ, valet; nisi fiat cum licentia Ordinarii intra duos menses proximos ante professionem votorum solemnium; et tunc demum valet, si professio revera sequuta fuerit (23). Nihilominus in favorabilibus Religiosorum appellatione continentur (24). Demum famuli, quoad receptionem Sacramentorum, Regularium jure censentur, dummodo *actu eis inserviant et intra eorum septa ac domus resideant, et sub eorum obedientia vivant* (25).

106. Tertiarii sunt qui, promissa in manu superioris regulæ proprii Ordinis observantia, suo modo perfectiori vitæ student (26). Horum fere triplex genus est. Unum eorum qui collegialiter vivunt: ex his mares gaudent Ordinum privilegiis, et exempti sunt a potestate Ordinarii (27); non item fœminæ, quippe quas Ecclesia vix tolerat (28). Alterum mulierum tantum, quæ domi cœlibem, aut castam vidualem, expresso castitatis voto, et sub habitu ordinis vitam ducunt (29). Hæ indulgentiis Ordinum (non exemptione), et fori privilegio gaudent (30). Tertium denique eorum est (sive mares, sive fœminæ, sive

23 Trid. XXV *De Reg.* 16. Pius IX *Ad Universalis* Reiff. III, 31, 155. Quod etsi hodie forte non obtineat in foro civili; in foro conscientiæ nihilominus obtinere, mihi indubitatum est.

24 Reiff. n. 115. Secus in odiosis (Lugo *De Just.* 26, 23).

25 Trid. XXIV, *De Reg.* II. Clem. X, C. *Superna;* Salm. 18, 3, 8.

26 Cf. Lezan. *Sum. Quæst. Regul.* II, XIV, 8. Tertiarios sibi adjungere nulli Instituto Regulari, nisi ex licentia S. S., permissum est. Permissum autem est Minoritis, Prædicatoribus, Augustinianis, Carmelitis, etc. Porro S. Franciscus primum Fratrum, alterum Monialium, *tertium* utriusque sexus sæcularium de Pœnitentia Ordinem instituit; inde Tertiarii.

27 S. C. Epp. 20 Decem. 1616. His accedunt *Oblati* seu *Donati* (V. Mabill. in *Præf. ad Sæc.* VI. *Acta* SS. Ord. S. Bened. n. 32). At qui non vivunt collegialiter, nullo prorsus privilegio gaudent (Cf. Ben. XIV, Not. 105, 66).

28 Ex C. S. Pii V *Circa Pastoralis*, qua cautum fuit eas aboleri, nisi professionem emisissent cum voto perpetuæ clausuræ; et Clem. XII C. *Romanus* an. 1732. Hæ subsunt locorum Ordinariis, at non Parochis (S. C. C. 30 Jun. 1722. Ben. XIV, Not. 105, 80).

29 Leo X. C. *Dum intra.* Fagn. in C. *Nullus* a n. 66. *De For. Comp.* Dicuntur et *Beguinæ, Bizochæ,* et hispana voce, *Beatæ.*

30 Monacel. To. I, Tit. VI, For. 14. Istæ a suis quidem Superioribus regularibus habitum recipiunt, sed Ordinarii est id permittere, atque ideo explorare, an sint idoneæ. Etenim necesse est ut et probatæ vitæ sint, et an. saltem 40, fuerint ingressæ, et de suis reditibus vivere, et cum consanguineis vel affinibus in primo tantum gradu vivere possint

conjugati) qui nullo suscepto habitu, nec inito voto, perfectioris vitæ regulam profitentur: quæ nullo modo eos obligat, ne venialiter quidem (31): hi Regularium indulgentiis, non privilegiis participant (32).

107. Regularibus aliquatenus accedunt Religiosarum Congregationum seu viri, ceu *SS. Redemptoris*, seu mulieres, uti *Sorores caritatis*. Viri, et mulieres hujusmodi simplicia nuncupant vota (33), nempe paupertatis, castitatis, obedientiæ; seu perpetua, pro cujusque Congregationis instituto, seu temporaria. Sed neque ex voto paupertatis rerum dominio retinendo vel deinceps acquirendo, aut de iis disponendi fiunt inhabiles (34): neque ex voto castitatis fiunt inhabiles matrimoniis valide contrahendis (35): neque ex voto obedientiæ potestati Ordinariorum eximuntur; nisi id eis a S. Sede concessum fuerit nominatim (36). Quod virorum Congregationibus concedi solet (fœminarum non item, licet Generalis moderatricis imperio et jurisdictione regantur); ideo sine dimissoriis ac testimonialibus Episcopi *sui*, non secus ac sæculares, ordinari prohibentur (37).

De Laicis.

108. Laicos heic intelligo omnes baptizatos. Et vel Catholici sunt, vel Acatholici. Omnes sunt incapaces, jure Canonico, jurisdictionis Ecclesiasticæ (1). De Catholicis unum inquirimus; quatenus sint participes bonorum spiritualium; non eorum quidem quæ profluunt ex Dei miseratione immediate, nempe gratiarum, et virtutum; nec eorum quæ pertinent ad communionem Sanctorum (2); sed eorum quæ Ecclesiæ communione

(V. Ferrar. Verb. *Tertiarii* 6). Hæ nedum Ordinariis, sed et Parochis subjectæ sunt (Ben. XIV, C. *Emanavit super* 17 Sept. 1749): ideo his tantum licet eis ministrare communionem in Paschate, Viaticum et Extr. Unct. morituris (S. C. Epp. 17 Jun. 1639 Ben. XIV, Not. 105, 68).

31 Nicol. IV C. *Supra montem* V. Ferrar. Verb. *Tertiarii* n. 45.

32 Cf. C. *Romanus Pontifex* Pauli V, et *Ad Romanum Pontificem* Ben. XIV.

Sunt et *Eremitæ* de quibus V, si lubet, Ben. XIV, *De Canoniz. SS.* III, 35, 15.

33 Cf. Lucidi De VV. SS. LL. T. II, p. 252. Quæ S. C. Epp. nec *vota religionis* appellari passa est (23 Jul. 1860).

34 Ex S. C. Epp. 18 Febr. 1853. Quo pacto vero debeant ea administrare, eisque uti frui possint; ex cujusque Instituti regulis petendum est (Lucid. l. c. p. 261, n. 319).

35 Ex S. C. C. I. Apr. 1718 Lucidi ib. p. 256, n. 301.

36 Ex Ben. XIV. C. *Emanavit* 21 Jan. 1758.

37 S. C. Epp. 6 Maji 1864.

1 Salm. 10, 1, 52. Croi. VII, 24. Navarr. 27, 6.

2 Communio Sanctorum, idest justorum, fundata est in fide et caritate; quibus singuli, velut unius corporis membra, Christo, quasi capiti, conjunguntur; ideo bona cujusque opera omnibus communicantur (V. Suar. *De Censur.* IX, 3, 5. Salmat. X, 1, 8; 3, 1).

continentur, quæcumque idcirco D. N. J. C. Ecclesiæ administrationi concredidit. Porro communio hujusmodi in externam et internam diducitur. Ad externam spectat participatio Sacramentorum, divinorum officiorum, et sepulturæ Ecclesiasticæ. Ad internam partecipatio fructuum ex sacrificio Missæ, ex indulgentiis, ex publicis Ecclesiæ precibus. Quæ omnia non immerito *jura personalia* (V. § 22) hominis christiani esse dixeris. Itaque boni sunt utriusque communionis participes; mali exterioris tantum; excommunicati neutrius; cum quibus, si fuerint vitandi, ne communicare quidem licet.

109. Acatholicos dicimus quotquot Catholici non sunt. Horum genus triplex: schismatici, hæretici, apostatæ. Schismaticus dicitur qui ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, ejusque capitis R. P. pro tempore existentis obedientia se subduxit, vel recessit: Hæreticus, qui circa aliquem fidei articulum errat: Apostata qui a fide Christiana descivit (3). Apostasia hæresim continet; hæresi vero apostasia formaliter continetur: schisma, si schismaticus Rni P., a quo descivit, primatum et jurisdictionem nihilominus tenet, hæresi tantum proximum est, sin minus, est et hæresis (4).

110. Itaque Apostatæ, hæretici, schismatici, omnes extra Ecclesiam sunt, et excommunicati ipso facto; adeoque ex hoc capite bonorum omnium, quæ communione Ecclesiæ continentur, expertes. Nobis autem grave est ordines ab eis (Episcopis) recipere, et cum his qui aliquam sectam profitentur (ceu Lutherani, Calvinistæ, Rutheni), matrimonia coire: sed de his dicam suis locis. Quæstionis est, an liceat cum eis, quamdiu sunt tolerati, quoad cetera communicare in divinis; nempe in his, quæ obeunt more et ritu plane Catholico, remoto scandalo, et periculo perversionis. Plures negant, quibus Congregatio S. U. I. et de Propaganda fide numquam non adhæserunt (5); plerique affirmant (6), quippe ab ipsis nos tanquam ab excommunicatis prohibe-

3 V. D. Tho. 2, 2, 121.

4 Sanch. D. Th. l. c. Inde diducitur in purum, quod hodie vix amplius datur, et mixtum. Ad hæc schismaticis accensentur *intrusi*, idest qui, contra fas et Ecclesiæ jura, aliena officia et beneficia Ecclesiastica invadunt freti potentia sæculari (Pius VI C. *Charitas* 13 Apr. 1791. Bollar. n. 838, et 28 Maji 1793 n. 941).

5 Ben. XIV, *De Syn.* Lib. V, Cap. 2.

6 Suar. *De Fide* 21, 3, 4. Sanch. *Dec.* 11, 9, 7. Lay. *De Matr.* XX, P. II, Cap. IV, Salm. 21, 2, 252. Lugo *De Virt. Fidei* 22, 1, etc. Gotti *in* 2 2 D. Th. Quæst. IV, Dub. VI, § 3, n. 2. Azor., Tolet. etc. Quamobrem non est illicitum in templis hæreticorum, vel cum hæreticis orare (Pirhin. V, VII, 24. Reiff. V, 7, 24.), missam audire (Sanch. n. 26. Suar. n. 35), a proprio Episcopo, vel Parocho hæretico, seu schismatico, recipere, *ex hoc capite* (exceptis Ordinibus) Sacramenta

mur. Ceterum nemo dubitat licitum esse in necessitate recipere ab eis Sacramenta mortuorum: dummodo ea ministrent valide, etsi non ritu catholico (7). Prætereo illos qui numquam Ecclesiam sunt ingressi (hebræos, et infideles); hi enim non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ, adeoque nec legibus ejus tenentur (8). Sunt incapaces Ordinum jure divino, jurisdictionis ecclesiasticæ *certe* canonico, et *verius* divino (9). Inter ipsos autem et baptizatos matrimonia coita non constant. Demum nobis vetitum est *sanis* famulari hebræis, sive domi, sive extra domum; *ægrotis* vero eorum ministerio uti (10). Sed hæc hodie vix obtinent, aut ne vix quidem.

APPENDIX.

De Sepultura Ecclesiastica.

111. Sepulchrum, sepulchri jus, et sepultura differunt. *Sepulchrum* Nostris est: Locus benedictus, ab Episcopo (1), aut usu (2) addictus fidelibus, pie in Christo decedentibus, sepeliendis (3). Jus *sepulchri* est, ut quis in aliquo sepulchro, exclusis cæteris, sepeliatur. Hoc quoque latiori significatione dicitur sepulchrum; et vel *familiare (gentilitium)* est, vel *hereditarium*. Familiare quod quis constituit sibi et familiæ suæ, hereditarium quod sibi et heredibus (4). Denique

(Suar. Sanch. n. 10. Lugo nn. 11, 16); interesse, maxime ubi hæretici cum Catholicis permixti vivunt, matrimoniis, uti ajunt, *mixtis* (Schmalz. IV, 3, 243).

7 Gott. l. c. dub. 7, n. 11. Exemplo Christianorum qui Idololitis palam vesci non dubitabant, ne fame interirent (Teod. *Histor.* III, 15). Quin putant, non esse illicitum comitari hæreticos ad nuptias, vel ad sepulturam (dummodo nec hi sepeliantur in loco sacro, nec tu cæremoniis eorum religiosis intersis), quippe hoc habetur quasi quoddam officium civile (Sanch. n. 7. Lugo *De Fide* XIV, nn. 156, 159). Ceterum omnes subsunt legibus Ecclesiæ (Suar. *De Censur.* X, 3, 11. Lugo *De Fide* XV, Sect. 7), cujus subditi facti sunt per characterem in baptismo susceptum, qui deleri non potest.

8 I Cor. 5, 12. Ibi. *Quid mihi de his, qui foris sunt, judicare?* C. 8 *De Divort.* Trid. XIV *De Pœnit.* 2. Proinde si quid infideles admiserint contra leges Ecclesiæ, postea conversis non obest; v. c., vir et mulier, qui in infidelitate suos conjuges sustulerunt, ut matrimonium inter se contrahere possent, post susceptum baptismum non prohibentur illud inire (V. Sanch. M. VIII, 78, 43).

9 V. Suar. *De Censur.* II, 3, 2. Salmat. 10, 1, 51.

10 CC. 2, 13 *De Jud.* Greg. XIII, C. *Alias piæ memoriæ.*

1 Reiff. III, 28, 3.

2 Salm. 10, 3, 75.

3 V. Molin. *De Just.* T. II, 214.

4 L. 5 *De Religios.* Quod sibi, et *suis consanguineis;* aut *sibi et parentibus suis,* familiare est, et competit omnibus agnatis et cognatis (De Luca *De Jurepatr.*

Sepultura est actio ipsa et ritus, quæ in efferendis, sepeliendisque mortuis obimus (5). Sepultura Ecclesiastica duobus constat; loco sacro, vel alio ad id destinato (6), et ritu catholico (7).

112. Hæc sepultura est pars communionis Ecclesiæ (§ 108); ideo, regulariter, nulli fidelium deneganda est. Porro omnes sepeliendi forent in suis Ecclesiis Parochialibus (8); nihilominus unicuique concessum est sibi eligere sepulturam ubi maluerit (9); uxori quoque invito viro, et filiofamilias invito patre (10); exceptis impuberibus (11), et Regularibus (12). Qui nulla sibi electa sepultura decedit, sepeliendus est in

Disc. 28, n. 4), non item affinibus (S. C. Epp. 30 Aug. 1878. Acta XI, p. 352). Addunt et *mixtum;* quod nempe quis constituit suis et heredibus. In hereditario inferri possunt omnes heredes, quamvis extranei; in familiari nedum omnes de familia, sed vel tantum heredes (L. 6 *Eod.* LL. 4, 13. C. *Eod. tit.* Molin. l. c. n. 214). Jus sepulchri in Ecclesia constitui non potest sine licentia Ordinarii (Pirhin. III, 28, 32. Schmalz. III, 28, 7). Constitutum in *publicis cœmeteriis,* IN BONIS est (Ex L. 14, C. *De Legat.* De Luca *Miscell. Eccl.* Disc. 28, 11); constitutum *in Ecclesiis,* habetur quasi Ecclesiæ SERVITUS, et usufructui proxime accedit. (Salmat. 18, 2, 182). Ideo *illud* in alios transferri potest (Ex cit. L. 14 C. *De Legat.*); *hoc* non item. Illud, extincta familia, fit hereditarium, hoc cessat (Fargna *De Jur. Patron.* P. 1, Can. 1, 2. Can. 1, 2. Cas. 2, n. 4. De Luca Disc. 38, 7. S. C. C. 17 Septem. 1867).

5 Ex C. 105, Cau. 1, 1.

6 Reiff. III, 28, 3.

7 Rit. Rom. *h. t.* (*De Sepult*). Salmat. 10, 3, 77.

8 C. 3 *h. t.* Clem. 2. *Eod. tit.* in 6°. Pirhin. III, 28, 38. Schmalz. III, 28, 22. Moli. II, 214. Et in his tantum sepulchra haberi posse unanimis veterum Canonistarum sententia fuit. Et ita quoque censuit Rota Rom. ab ipsomet R. P. de hac re consulta (V. Acta V, 209).

9 C. 1, *h. t.* 2 *Eod. tit.* in 6°. Dum ne eligat in Ecclesiis Monialium (S. C. C. ap. Schmalz. III, 28, nn. 18, 20), et locum religiosum, aut saltem non profanum (velut oratorium privatum) eligat (CC. 2, 4, *h. t.*). Electio vero potest fieri vel ore tenus coram duobus testibus (S. C. C. 28 Maj. 1721. Ferrar. V. *Sepult.* n. 253), sed expresse (S. C. C. 14 Febr. 1666. Ben. XIV, *Not.* 105, 124); et conferri in arbitrium alterius (Ex C. 13 *De Testam.*): dummodo, (quidam ajunt) is eligat mandante adhuc vivo, quia privilegium odiosum est (Pirhin. n. 38. Schmalz. n. 22); sed hæc limitatio a jure tum Canonico (cit. C. 13) tum Civili (L. 12, § ult. *Mandat.*) aliena, et absona est.

10 C. 7 *h. t.* 4. *Eod. tit.* in 6°.

11 C. 4 *h. t.* in 6°. Potest his pater eligere sepulturam (cit. C. 4); aut mater, eo mortuo (S. C. C. 27 Novem. 1649. Ferr. h. v. n. 105), vel, ut puto, patria potestate non exercente (§ 54, 85). Sed pater probabiliter etiam si consuetudo terræ id non habeat (Ex S. C. Epp. 5 Mar. 1704 Ferr. n. 102), mater non item (Ex cit. C. 4). Dummodo et vivo eligant (cit. S. C. Maj. 1670; Acta V, 568); et non *in actu baptismatis, vel in actu proximo* (Ex C. 1 *h. t.* in 6°, cit. S. C. ibid.).

12 C. ult. *h. t.* in 6°. Nisi decesserint a propriis Monasteriis adeo remoti, ut ad ea commode deferri nequeant (cit. C. 13).

sepulchro majorum (13). Secus in ea parochia in qua decessit, si in ea domicilium (14), vel quasi domicilium habuit (15). Et si extra hæc loca decesserit, deferendus est ad locum domicilii, vel quasi (16). Qui si adeo remotus est, ut eo commode portari nequeat (17), sepeliendus erit in Ecclesia Cathedrali (18), si ibi extat; alias in Ecclesia ejus parochiæ, in quo diem suum obiit (19).

113. Jure autem speciali, uxor sepelienda est (dum ne diverterit) in sepulchro ultimi viri sui, sive eo jam mortuo (20), seu vivo (21) decedat. Infantes *expositi* in sepulchro hospitalis a quo alebantur (22). Clerici in ea Ecclesia in qua residentiale beneficium morientes possederant (23). Regulares in Ecclesia sui Ordinis, licet extra monasterium decesserint; si ad eam commode deferri queunt (24). Adeoque (§ 105) et hi qui Regularium jure censentur, seu Novitii (25), seu

13 C. 1 *h. t.* C. 1. *Eod.* in 6°. Infans quoque (S. C. C. 15 Mar. 1704. Ferr. *h. v.* n. 15). Et si is duo habeat sepulchra: alterum hereditarium, alterum familiare, hoc præfertur (Petra, Passer., Ferrar. n. 14).

14 Ex C. 1, 10 *h. t.* CC. 1, 3. *Eod. tit.* in 6°. Quid si ædes habebat in confinio duarum Parochiarum? Et profecto in ea sepeliendus est, in qua aditus ædibus patet (Ex L. 30 *De Legat.* 3); et si in utraque pateat, in ea in qua principalior patet (Schmalz. III, 28, 40). Et si defunctus duo habuit domicilia, sepeliendus est ubi decessit (Ferr. *h. v.* n. 25).

15 Pirhin. III, 28, 7. Reiff. III, 28. Sanch. M. III, 23, 12; Quamvis Parochia domicilii facile adiri possit (Schmalz. II, 2, 16); immo, si quid opinor, etsi eodem loco (V. § 84, n. 23), forte in alia Parochia, etiam domicilium habeat: nisi aliud vel consuetudine locorum, vel Statutis, ceu Romæ (V. Ben. XIV. *Not.* 33, 16), sit introductum.

16 Ben. XIV. *Not.* 105, 44, 45; licet in aliquo monasterio decesserit (S. C. C. 3 Feb. 1694, Pirhin. l. c. n. 8).

17 C. 5, *h. t.* in 6°. Puta, si ab eo distet iter unius diei (Donat. *De Sepult. in ord. ad Sæcul.* Tr. X, q. 2). Ceterum hoc ab Episcopo lege lata definiri potest (Ben. XIV, *Not.* 105, 24).

18 S. C. Epp. ad *Epum Fulginat.* 6 Julii 1592. Barb. *De Off.* Par. III, 26, 35. Dummodo eo loci defunctus commoratus fuerit aliquamdiu; quod ex cujusque civitatis consuetudine æstimari debet (V. Petra *Ad Const.* IX, Innoc. III, n. 5).

19 Ex C. 3, *h. t.* in 6.° Ferr. *h. v.* n. 41.

20 C. 3, § 1, *h. t.* in 6.° quamvis in domum paternam reversa fuerit. (Pirhin. III, 28, 12. Reiff. III, 28, 23).

21 Ex cit. C. 3, § 1. CC. 2, 3, Cau. 13, 2. Berardi To. II, Diss. VI, Cap. 3, 2. Idest in eo quod vir sibi elegit; et si nullum elegit, in familiari, vel hereditario. Alias sepelienda erit in suo; vel in parochia (Pirhin. et Reiff. ll. cc.; Ferr. *h. v.* n. 75). Et ex diverso, si vir prior decedat non electa sepultura, sepeliri debet in ea quam elegerit uxor (Ex C. 2, Cau. 13. Reiff. n. 24. Ferr. n. 83). Quæ verior sententia videtur.

22 Latini *E. I. Can.* Lib. II, Pars. II, Tit. VI, § 5.

23 Ex C. 4, *h. t.*

24 C. ult. *h. t.* Ferr, *h. v.* n. 44.

25 Ex C. 2 *De S. E.* in 6°. Pirhin. III, 28, 58, Engel. n. 12.

famuli (26), seu Tertiarii; immo et Tertiariæ quæ in Monasteriis, perpetuo degunt (27). Ac demum mulieres quæ de licentia Sedis Ap. monasterium intraverant, animo ibi perpetuo manendi (28). Non item puellæ quæ eo morabantur educationis causa; quæ sepeliendæ sunt in Parochia, intra cujus fines monasterium positum est (29). Porro cujus sit mortuos efferre, eisque justa persolvere; quæ funeralia, et cui debeantur, alibi dicendum erit.

114. Sed non omnes gaudent sepultura Ecclesiastica; quidam enim ea arcentur ratione censuræ, quidam ratione delicti. Ratione *censuræ:* regula juris est, ut *quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis* (30). Ideo ex hoc capite arcentur sepultura Ecclesiastica quotquot ab Ecclesiæ communione remoti sunt (31); sive ejus nunquam fuerint participes, ceu non baptizati (32); sive ab ea separati fuerint, nempe hæretici, eorum fautores, defensores, receptatores (33), et schismatici (34): ac demum nominatim excommunicati, vel interdicti (35).

115. Ratione delicti ea prohibentur qui in manifesto peccato mortali decedunt (36). Et in primis publici peccatores (37); qui mortem,

26 Reiff. III, 28, 21. Ex Const. Clem. V et Paul. III.

27 S. C. Epp. 20 Decem. 1616. Ferrar. V. *Tertiarii* n. 3. Pirhin. l. c. nn. 9, 50. Tertiariæ vero quæ seorsim vivunt, sepeliri possunt in Ecclesiis Ordinis, cujus assumpserant habitum, si in his extet earum communis sepultura, nec alia electa sepultura decesserint; secus in Ecclesiis parochialibus sepeliendas esse decrevit S. C. Epp. 17 Junii 1639 (Ben. XIV, *Not.* 105, 68).

28 Ex C. 4 *De Sepult.* Pelliz. de Mon. X, 233.

29 Pignat. *Consult.* 63 a n. 7. Ben. XIV, *Not.* 38, 12. S. C. C. 21 Apr. 1742. Girar. *E. I. P.* Sect. 488. Ferr. V. *Moniales* 1, 63. V. *Matrimon.* II, 122, contra alios. Scilicet habitatio intra septa monasterii, *quasi domicilium* in ea parochia, non *adlectionem* monasterio, præstat.

Porro hodie, extructis, fere ubique locorum, publicis cœmeteriis, jus sepulturæ sublatum est; *hæc* autem *cœmeteria subrogata intelliguntur singularum Ecclesiarum sepulturis* (Ex S. C. C. 24 Maji 1824). Ideo justa funebria in ea Ecclesia persolvenda sunt, in qua defunctus alias sepeliri debuisset (S. C. C. 24 Mart. 1821, 16 Jan. Acta V, 566). Sed de hoc alias.

30 C. 12 *De Sepult.*

31 Clem. I, *h. t.*

32 Rit. Rom. *h. t.*

33 CC. 8, 13 *De hæret.* C. 2 *Eod. tit.* in 6°.

34 Rit. Rom. *h. t.* Et hæretici quidem vel tantum notorii (Ex C. *Apostolicæ Sedis* V. § 390); schismatici vero, ut olim, si fuerint vitandi (Suar. *De Censur.* XXII, 4, 13).

35 C. 12, *h. t.* Rit. l. c. nominatim (Ex C. Ap. Sedis § 390. V. Suar. *De Censur.* Disp. 12, Sect. 4. Verum hi, si contriti decesserint, possunt (absolutis prius eorum cadaveribus ab his qui potuissent vivos absolvere) in loco sacro sepeliri (C. 28 *De S. E.*).

36 Rit. Rom. l. c. V. c., in adulterio, vel furto (C. 2 *De Raptor.*).

37 Rit. Rom. l. c. ut blasphemi (C. 2 *De maled.*), raptores (C. 2 *De Raptor.*), meretrices (Salm. 18, 3, 199), usurarii (C. 2 *De Usur.*).

sui compotes, sibi consciverint (38); adeoque et hi qui interierunt ex vulnere accepto in duello (39). Dixi *in manifesto* etc.; proinde opus est 1° ut de peccato dubitari non possit, nec quoad factum, nec quoad intentionem facientis (40); 2° ut peccatum sit publicum (41); 3° demum ut absque ullo signo contritionis obierint (42). Verum hi qui ex vulnere accepto in duello, sive in duelli loco, sive alio vitam finierint, arcentur Ecclesiastica sepultura quamvis absoluti decesserint (43).

116. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ est pœna fori exterioris, et pœna gravissima est. Ideo sepultura ecclesiastica in dubiis nemini est deneganda; immo quidam putant, neminem ea prohibendum esse nisi prius constiterit per sententiam Ordinarii, ipsum fuisse *reum talis criminis, et dignum tali pœna* (44). Utcumque, cum hæc pœna sit

38 Rit. Rom. l. c. De his duo dubitari possunt: 1° utrum ipsi se occiderint, et hoc constare debet evidentissime; itaque si quis veneno interemptus, vel laqueo suspensus inveniatur, in dubio tenendum est, ab alio fuisse interemptum (Pirhin. III, 28, 65. Reiff. 28, 89. Salm. n. 201); 2° utrum se occiderit compos sui, et hoc præsumendum est, nisi contrarium probabile videatur (V. S. Alph. III, 375); v. c. si mane confessus fuerat, si tristitiæ se dederat (Croix VII, 256). In dubio dari poterit ecclesiastica sepultura, *vetitis tamen pompis et solemnitatibus exequiarum* (S. U. J. 16 Maji 1866).

39 Trid. XXV, R. 19. Vel in hastiludiis, seu *torneamentis* (CC. 1, 2 *De Torneam.*). Præterii eos qui præcepto Comm. in Pasch. vel Confess. annuæ non satisfecerunt (C. 12 *De Pœnit.* Rit. Rom. l. cit.): quia hi non privantur sepultura Ecclesiastica, nisi post edictum propositum (S. C. Epp. 14 Jun. 1595), quod hodie amplius proponi non solet.

40 Croix VII, 255. Veluti si quis in ebrietate moriatur; nam dubitari potest, utrum ebrietas fuerit voluntaria.

41 Rit. Rom. l. c. Clem. 1, *h. t.* Publicum, idest notum *majoris Urbis* (pagi, oppidi) *parti* (Salm. 18, 3, 193. V. Gury II, 1012). Quamobrem ei qui fungebatur officio, quo per leges Ecclesiæ defungi non poterat, si id pauci sciant eccl. sepultura prohibendus non est (Frassin. et cl. Del Vecch. I, 540, 5).

42 Rit. Rom. l. c. Secus igitur si, v. c., confessarium arcesserint, si res sacras deosculati fuerint, si Deum invocaverint; et sufficit de his unus testis (Salm. loc. cit. Pirhin. n. 77. Laym. *De Justit.* Tr. V, Cap. XII, 11). Verum, si non appareat pœnitentes decessisse, arcendi sunt; quia pœnitentia, cum sit aliquid facti, non præsumitur (Laym. n. 12. Pirhin. et Croix ll. cc.).

43 Ben. XIV. C. *Detestabilem* § 9. Et quamvis duellum privatim fuerit indictum (Clem. VII. C. *Consuevit* § 9). Queis autem non licet dare sepulturam Ecclesiasticam, hos efferre ritu catholico, eisque justa facere, grave est (C. 12, Cau. 23, 5. Suar. *De Censur.* 114; 12, 4, 14). Nihilominus putat Croix VII, 268, non esse illicitum pulsare campanas, quia pulsantur ut fideles orent pro mortuo.

44 Salm. 18, 3, 194. Pelliz. Tr. VIII, C. V. Sect. IV, 147. Girar. E. J. P. Par. I, Sect. 912 et olim Scavi. Tr. VIII, Disp. 11, C. 11. Quod a Rit. Rom. videtur alienum prorsus.

Porro quibus opus sit ex jure civili, ad mortuos efferendos, ut Parochi pœnas et mulctas eo jure statutas cavere possint, invenies ap. cl. Del Vecchio, I, 541.

introducta jure Canonico, cujus nulla est obligatio cum incommodo gravi (§ 164), si Ecclesiastica sepultura negari non potest sine incommodo hujusmodi, eam dare (adeoque mortuum efferre ritu catholico, eique solemnia funerum solvere) aut omni, aut certe gravi culpa vacat; dum ne hæc extorqueantur in contemptum Ecclesiæ (45): et dum ne defunctus efferatur signis massonicis feretro, aut vexillis appositis (46).

Art. 3. De Personis quoad societatem Civilem.

117. In societate civili alii parent, alii imperant. De his qui imperant viderint alii. Qui parent vel *liberi*, vel *servi*. Liberi vel *cives*, vel *exteri*. Cives heic accipimus non ex municipio (§ 82, 7), sed ex gente. Jure nostro civis nascitur quis, aut fit. *Nascitur* qui ex patre, vel, si pater est ignotus (ut in *spuriis*), ex matre cive, vel si mater quoque ignoratur (ut in *expositis*), in Regno editus fuit (1). *Fit* electione (verum hoc non omnibus concessum est); adlectione, ex Principis decreto; ac demum matrimonio, si extranea civi nubat (2). Civitas amittitur 1° renunciatione et emigratione; 2° nova civitate alio quæsita; 3° si quis injussu Principis alio munus aliquod publicum nactus fuerit, vel alienæ militiæ se adscripserit (3). Qui cives non sunt, exteri sunt, licet in Regno domicilium foveant (4). Porro leges quæ ad personæ statum pertinent (§ 22), personæ cohærent, *ut lepra cuti*, et civem sequuntur ubique locorum (5). Servi vel simpliciter, vel servi pœnæ; *simpliciter* qui in bonis alterius sunt (6): *servi pœnæ* qui per sententiam judicis in opus publicum perpetuo dati sunt (7). Jura, quæ in societate civili hominibus competunt, sunt vel

45 Pikler. Lib. III, Tit. 28, Decis. 101. Reiff. III, 28, 78. Croix VII, 259. Et re quidem vera S. U. I. 13 Jul. 1609 censuit, sepulturam hæreticorum tolerandam esse, *si ei absque scandalo resisti non potest* (Girar. l. c. Sect. 809).

46 Pius IX *Ad Archiep. Parisien.* 26 Octobr. 1865; Acta XI, p. 210.

1 C. It. 4, 7. Gall. 10. V. C. Au. 27, 28.

2 C. It. 6, 8, 9, 10. V. C. G. 10, 12, 13. Au. 30, 32.

3 C. It. 11. V. C. G. 17.

4 Ex C. It. 8. V. Durant. II, 353.

5 C. It. 6. Gall. 3. Au. 34. Regol. Pontif. 7. Quod olim non mediocriter disputatum fuit. Quamobrem Italus qui 21 æt. ann. excessit in imperio austriaco, si ibi versetur, *majorum:* contra Austriacus qui 24 æt. suæ ann. agit, penes nos *minorum* jure censetur. Ususfructus in bonis filiorumfam. debetur Patri Gallico usque ad ann. 18 filii, etiam in bonis Italici soli; Patri Italo usque ad ann. 21 etiam in bonis Gallici soli, debetur.

6 § 2 *De Jure Person.* Huic servituti in Europa jamdiu abrogatum est.

7 L. 17 *De Pœn.* C. Pœn. art. 20.

naturalia, vel politica vel civilia. *Naturalia,* quæ naturæ hominum et societati humani generis ita cohærent, ut, his sublatis, societas interiret; e. g. jus coeundi nuptias, emendi, vendendi, res suas vindicandi, repetendi, etc. Hæc natura constant, cetera a societate civili initium capiunt: dicuntur autem *politica,* quibus aliquid jurisdictionis inest, nempe patria potestas, et ut quis in civitate sit munerum particeps; ut adoptare, ut tutorem, curatorem, ut tabellionem, testem juratum agere possit (8). *Civilia* quibus nihil inest hujusmodi; ceu jus usucapiendi res alienas, debitores judicio conveniendi, jus utendi ministerio tabellionum, etc., et ex perpetuo legum civilium sensu, factio testamenti, sive activa sive passiva (9).

118. Civibus omnia competunt; exceptis politicis, quæ regulariter non competunt fœminis: exteris civilia tantum, et quatenus apud ipsos nobis sua, sed penes Italos omnia (10). At naturalia omnibus competunt, servis quoque. Ideo etiam servi (ubi servitus viget) possunt acquirere; et res suas sibi vindicare in foro conscientiæ; et si contractus ineunt, naturaliter obligantur, et obligant (11). Nihilominus testamentum facere, vel testamento capere non possunt (12). Porro jura civilia, quæ statui personæ cohærent, æxistimantur ex propria cujusque civitatis lege, et conditionem, seu *statum personarum* constituunt, unde oritur *capacitas civilis* uniuscujusque. Hujus status triplex positio est; quoad singulos, quoad familiam, quoad societatem, seu civitatem. *Illi* cohæret capacitas (pro cujusque ætate) testandi, contrahendi, res suas administrandi: *isti* potestas maritalis, patria, jura tutelæ vel curæ, et legibus nostris jura successionum (13): *huic* jus fungendi muneribus publicis. Omnia constant ex jure cujusque civitatis; nihilominus si quis eis præditus publice falso æxistimetur, ea supplet interdum error

Sunt et *servi glebæ,* seu *adscriptitii;* qui nempe colendis prædiis perpetuo sunt addicti (V. L. 14, pr. C. *De SS. Eccles.*): hos præterii, quia (sicubi adhuc remanent) quoad cetera omnia suæ libertatis sunt.

8 Ex L. 1 *Ad Municip.* C. Pœn. art. 19.

9 LL. 8, 13, 19. *De testim. et qui test. fac.*

10 C. It. art. 3.

11 L. 14 *De A. et O.* LL. 62, 64 *De Condict. Indeb.* L. 71, § 3 *De Fidej.* L. 17, § 1 *De Interd. et releg.* Scilicet lex adimit in civili societate ea tantum quæ statui personarum civili, non quæ naturali cohærent. Hac re filiifamilias etsi contrahere non possint cum patrefam. ex jure communi, quia uterque quasi una persona computatur (§ 46 *De inutil. stipul.*), nihilominus, si contraxerint, uterque *naturaliter* obligatur, et obligat (L. 57, § 1 *De Fidejuss.* L. 13 *De A. et O.*).

12 LL. 8, 13, 19. *Qui Testam. fac. poss.* C. Pœnal. art. 20.

13 C. It. art. prælim. 8. Cujus dispositionis nullum penes alios Codices extat exemplum. Sed forte meliore jure nititur (V. Zach. § 31).

communis (14). Et ipsum quamdiu ejus civis est sequuntur, prout umbra corpus, ubique locorum (15).

119. Jura naturalia perpetua sunt, ideo ne *mortuis* quidem *civiliter* extorquentur (16). Politica et civilia amitti vel suspendi possunt. Utraque amittunt ipso jure capitis damnati, vel in opus publicum perpetuo dati: quin hi nedum testamento, sed nec donationibus quidquam, præter alimenta, capere possunt; et possessio et usufructus eis adimitur bonorum (17), quæ ante sententiam sua erant (18). Dati in opus publicum ad tempus, item reclusi et relegati *politicis* interdicuntur modo ipso jure, modo officio judicis; *civilibus* semper ipso jure; et ideo sub *tutela sunt,* regulariter, dum pœnam luunt (19). At vero interdictis in pœnam sua interdictio non prodest (20), ne lucrosa eis sua pœna sit (§ 302, 14). Interdictis in pœnam proxime accedit is qui foro cessit: etenim interdicitur administratione bonorum quoad cum cœtu creditorum, quos habebat cum foro cederet, se concordaverit per sententiam quæ transierit in rem judicatam. At interim non prohibetur acquirere, etiam civiliter, quæsita administrare, deque eis judicio experiri.

120. Statui personarum accensetur *existimatio.* Definitur: *Illesæ*

14 Ex L. 3 *De Off. Prætor.* Ut ecce in eo qui publice existimatur civis, liber, paterfam., uxor (§ 79, 74), maritus (S. Alph. III, 932), testis idoneus (§ 7 *De Testam. ordin.*) heris (V. L. 17 *De Transact.*). Ideo, v. c., ejus qui ob delictum ipso jure vocem activam amisit, suffragium valet, quamdiu delictum ignoratur (Suar. *De Legib.* V, 9, 5).

15 Voet. 1, 4, P. II, 7. Et ita hodie C. G. art. 3, Austr. 3. Reg. Pont. § 5, C. It. art. 6. Proinde utrum quis, v. c., major sit, an minor ætate, utrum subsit patriæ potestati, aut maritali, aut dominicæ; utrum possit contrahere, testamentum facere; quousque ususfr. bonorum filiorumf. ad Patrem, et an etiam ad Matrem pertineat (§ 52), æstimatur ex legibus ejus loci cujus ipse civis est, et non ejus ubi versatur, contrahit, testatur, bona sua possidet, etc. Quæstionis est inter Publici juris Interpp., utrum jura successionum personæ cohæreant; affirmantium sententiam penes nos C. It. sanxit art. 8.

16 L. 17, § 1 *De interd. et releg.* Ideo valide emunt, vendunt, conducunt, fœnus exercent, quæsita post mortem civilem pignori dare possunt, etc.

17 C. Pen. art. 20. C. Civ. Subalp. art. 44. In eo tantum distant a civiliter mortuis, quod nulla, quamdiu eis vita contigerit, hæreditas ipsorum est.

18 Ex cit. L. 17 *De Interdict.*

19 C. Pœnal. aa. 21, 22. *Regulariter:* nam si pœnæ cohæreat infamia, vel interdictio ab aliquo munere, vel negotiatione, vel arte, nec post expiatam pœnam restituitur (Cit. C. art. 135). Porro *reclusi* dicuntur qui *in una casa di forza* in opus aliquod damnati; *relegati* qui in arce detrusi sunt (C. Pœn. aa. 17, 18). At inclusi carceribus, deportati *(confino)* certis locis interdicti *(esilio locale),* etc. non amittunt jura civilia (Cit. Cod. a. 16).

20 Ex C. Civ. a. 1107, § 1. Durant. XIII, 38.

dignitatis status legibus ac moribus comprobatus (21). Existimationem consumit *infamia;* quæ idcirco potest definiri. *Æxistimationis jactura.* Infamia oritur ex facto turpi et notorio (22): et vel facti vel juris est (23). Infamia juris oritur ex turpi facto quod per leges notatur infamia (24). Hæc contrahitur vel post sententiam judicis, vel ipso jure (25). De ea quæ ipso jure contrahitur quæstionis est, an contrahatur ante sententiam declaratoriam criminis: multi negant, quia pœna est (26): et rectius, etenim si condemnatus appellaverit, *pendente judicio, famosus non habetur* (27). Infamia facti oritur ex facto aliquo quod per leges quidem notatum non est, sed æstimationem apud graves et honestos viros onerat (28). Hæc appellatur infamia, significatione lata et minus propria (29); nec onerat omnes, sed aliquos tantum; et varie pro cujusque conditione, munere, dignitate. Infamia juris arcet a publicis muneribus (30), et præterea jure canonico parit irregularitatem. Infamia facti non item; quæ verior sententia est (31).

121. At vero *omnis res per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur* (32); quamobrem infamia facti aboletur pœnitentia, et emendatione patrati criminis (33): adeoque et baptismo (34). Infamia juris Principis indulgentia aboletur; non quidem si pœnæ gratiam

21 L. 5 *De Var. et extraord.; Legibus moribus,* idest probitate civili et naturali.

22 Salm. 10, 8, 78. S. Alph. VII, 363.

23 Ex L. 3 C. *De his qui not. infam.* Suar. *De Censur.* XLVIII, 1, 3.

24 Voet. l. c. Schmalz. V. 37, 165. Jure Canonico sunt infames quoquot tales habentur jure Civili (C. *Omnes,* Cau. 6, 1), *propter delictum* (C. *Infames* Cau. 7, 19). Ideo infamis penes nos haud est vidua quæ nubit dum virum luget (Contr. L. 1 C. *De sec. Nupt.*); tutor qui pupillam ducit (Contr. L. 66 *De Rit. Nupt.*), etc.

25 Laym. *De Irreg.* IV, I. Salm. 10, 8, 18. Ipso jure sunt infames hæretici, monomachi, lenones, etc.

26 Vasq. 2, 2, q. 113, C. 1. Pal. *De Leg. Pœn.* XII, 15. Laym. *De Fide* 16, 4. Sanch. Mor. II, 36, 1. Azor. P. 1, Lib. VIII, C. 13, q. 8. Croix IV, 787. Reiff. V, 7, 293. S. Alph. VII, 363. Et ex J. C. Crema Lib. I, P. II, C. 11. Carm. *Inst.* § 182. Castro *De Lege pœnali,* Lib. 2, Cap. 15.

27 L. 6, pr. *De his qui not. inf.* Et sententia revocata, infamia evanescit (L. 1, § pen. *De Postul.* Thesaur. *De Pœn.* I, 34).

28 Voet. n. 2. Laym. n. 3. Croix n. 787. Suar. *De Cens.* XLVIII, 1, 3. Salm. cit. n. 78. Ex L. 25 C. *Ad L. Jul. de adult.* C. 21, § ult. *De Accusat.*

29 V. Anton., Matt. *De Criminib.* L. 48, C. 3, n. 2. Renazz. Lib. II, C. XII, § 2. Croix VII, 517.

30 L. 12 C. *De Dignitat.* C. 87 *De R. J.* in 6°. Scilicet ubique locorum (L. 9 *De his qui not. inf.*)

31 Haimber. § 67.

32 L. 36 *De Reg. Jur.*

33 Ex C. 4 Dist. 35, 6. Suar. *De Censur.* XLVIII, 2, 6. S. Alph. VII, 364.

34 S. Alph. VII, 390. Et alii *passim.*

fecerit, sed si existimationis restitutionem nominatim indulserit (35); vel reus pœnam luerit (36); dummodo infamia facti, seu quæ ex turpi facto contracta fuerat, revera sit extincta (37).

TRACTATUS II

DE ACTIBUS HUMANIS.

Cap. 1. De principiis actuum humanorum proximis.

122. Actus humanos Theologum inspicere oportet *in genere morum.* Porro omnium actuum principium (in ordine naturali) natura est: homo autem positus est velut in confinio corporalium et spiritualium entium (1): et ideo duplici natura constat, animali, et rationali. Utrique inest duplex vis, *cognoscitiva* et *appetitiva;* animali imperfecta, rationali perfecta. Scilicet naturæ animali inest imaginatio, et appetitus; (appetitum vero heic et deinceps sensitivum intelligo, ut Genes. IV, 8); rationali intellectus, et voluntas (appetitus rationalis): *illa* homini cum brutis, *hæc* cum Angelis communia sunt. Ex vi cognoscitiva, et appetitiva profluit omnium actuum nostrorum initium. Et primum ex cognoscitiva, quia nemo potest appetere quod nullatenus novit: unde illud — *ignoti nulla cupido;* tum ex appetitiva. Ad hæc homo *libero arbitrio* præditus est. Ex hoc autem fit actuum suorum dominus, atque ideo ex eo *moralitas* actuum humanorum initium capit (3).

Art. 1. De imaginatione et appetitu.

123. A natura animali ordiamur. Hæc bono sensibili studet: ejusque duplex est vis; una in imaginatione posita est, altera in appetitu. *Imaginatio* ea vis est, quæ percipit ea quæ nobis extra nos obversantur,

35 L. 3 C. *De general. abolit.*

36 Ex L. 8 *De Postul.* L. 3 *De Decurion.* Anton., Matth., Renazzi Lib. 2, Cap. 12, § 2. Carmign. *Elem. Jur. Crim.* § 335.

37 Thesaur. I, 34. Ibique Silvest., Suar., Laymann.

1 D. Thom. I, Part. 77, art. 2.

2 D. Thom. 1, 78, 1. Naturam vegetativam præterii, quippe cujus operationes, v. c., respiratio, pulsatio cordis, etc. ad mores non pertinent (D. Th. 1, 2, 17, 8).

3 D. Th. 1, 2, 1, 1.

qua secundum sensum (imaginem) et prima fronte videntur (1). *Appetitus* (virtus organi corporalis) diducitur in concupiscibilem et irascibilem. *Concupiscibilis* est quo animus ea quæ, secundum imaginationem, bona vel mala sunt, inhiat, aut refugit (2); *irascibilis* quo nititur submovere quæcumque nobis illa inhiantibus, vel hæc fugientibus obstant (3).

124. Appetitus cum urget nos in ea quæ secundum sensum videntur bona, reipsa vero sunt mala, concupiscentiæ habet nomen (4): sed Nostri plerumque concupiscentiam accipiunt ipsos concupiscentiæ motus, eamque diducunt in antecedentem (consensum voluntatis), et consequentem (5). Motus hujusmodi, si quasi vi et impetu quodam abripiunt animum, ut is videatur quodammodo sub eis pati, *passiones* vulgo dici solent (6).

Art. 2. De intellectu et voluntate.

Naturæ hominis rationalis insunt intellectus et voluntas; utriusque objectum est id quod eis convenit, nempe verum et bonum.

DE INTELLECTU.

125. Itaque objectum intellectus est verum. Definitur. *Adæquatio rei et intellectus* (1). Horum inæqualitas dicitur falsitas (2); nempe quia plerumque nos *fallit* specie veri. A veritate differt certitudo; quæ definitur: *Firmitas adhæsionis virtutis cognitivæ in suum co-*

1 D. Th. 1, 2, 15, 1; 17, 7, Obj. 3; V, 1, 50; 1, 57, 1 ad 2.

2 D. Th. 1, 2, 17, 7. Qua, v. c., æstuans febri avet aquam, medicinam fastidit.

3 D. Th. 1, 81, aa. 1, 2.

4 Ex Jacob. 1, 14. S. Aug. *De Civit.* 14, 7. Latiori sensu est, *motus appetitivæ virtutis sensibilis, qui est ex imaginatione boni vel mali* (D. Th. 3, Dist. 26, Q. 1, art. 1).

5 V. D. Tho. 1, 2, 77, 6, motus concupiscentiæ antecedentis, quia intellectum antevertunt et voluntatem præripiunt, dicuntur *primo primi;* veluti si quis, viso inimico, illico flagret: consequentis, *deliberati,* quia mentem non intercipiunt, et voluntas eos aut *probat,* aut *ciet;* ut puta, si quis, viso inimico, æstuet sciens volens: vel, dum illatas sibi injurias recolit, incalescat. Inter utrosque S. Alph. V, 23 ponit actus *secundo-primos*, qui scilicet menti caliginem, sed non omnem prorsus, offundunt.

6 V. D. Th. 1, 2, 22, 3. Ceterum, concupiscentia latiori sensu accepta (n 4), passiones quoque et bonæ, et malæ sunt (D. Tho. 1, 2, 77, 6 ad 2).

1 D. Tho. *De Veritate* Quæ. 1, art. 1. Rei, idest *entis*; intellectus idest *ideæ*. Quando igitur August. dixit *Veritas est id quod est* (*Soliloq.* Cap. 5): *Veritas est quo ostenditur id quod est* (*De vera Relig.* Cap. 26), *illic* fundamentum veritatis, *hic* effectum significavit.

2 D. Tho. l. c. art. 10.

gnoscibile (3). Et in metaphysicam, physicam, et moralem diducitur (de quo dialectici) : verum, quæcumque ea sit, nisi omne prorsus dubium excludit, exsulat. Utraque (veritas et certitudo) judicio continentur, at veritas habet aliquid objectivi, certitudo penitus subjectiva est (4).

126. Intellectus igitur est *percipere quæ sunt uti sunt* (5). Et quæ sunt *per se* evidentia actutum percipit, cetera inquirit ratiocinando. Et, cum quæsierit, 1° vel ei apparent prorsus vera, aut prorsus falsa ; aut 2° utriusque (veri et falsi) speciem habentia. Si primum, affirmat aut negat, nihil hæsitans : sin alterum, siquidem æqualem tum veri tum falsi speciem præferunt, nihil affirmat, nihil negat, sed hæret anceps (6) : sin inæqualem, in eam inclinat, quæ majorem veri speciem habet, sed verens oppositam. Inde *judicium* (dent logici hoc loco veniam verbis), *dubium, opinio.*

127. Itaque judicium heic dicitur: *Actus mentis, quæ constituta inter duos terminos contradictionis, uni eorum adhæret nihil hæsitans.* Judicium igitur nititur certitudine, non veritate, quia mens judicat ex his quæ apparent ; et ex his tantum. Et quia *multa falsa probabiliora veris,* sæpius errat.

128. Contra dubium est : *Status mentis quæ, inter duos contradictionis terminos constituta, hæret anceps;* idest neutri assentitur a neutro dissentit (7). Est vel facti, vel juris (8) ; at vero, dubium facti, nisi ex eo oriatur jus aliquod, vel obligatio, idest si factum non pertinet ad priorem syllogismi partem (v. § 18, 1), ad nos non pertinet (9). Dicitur negativum cum nulla neque affirmandi, neque negandi ratio subest ; affirmativum cum subest ultro citroque (10). Dubium juris subdistinguitur in *speculativum* et *practicum :* speculativum

3 D. Tho. in 3 Dist. 26, q. 2, art. 4.

4 D. Tho. *De Verit.* Q. 1, aa. 2, 10.

5 D. Tho. cit. art. 4. Intellectus quasi *intus legens.*

6 D. Tho. *De Verit.* XIV, 1. Necessarione ? multi affirmant ; alii negant (Cf. Sanch. Dec. I, IX, 12 Croi. 1, 399). Sed ni fallit, res plana est ; *intellectus* alterum præ altero probare, cum nulla suppetat ratio, non potest, quin sibi mentiatur, seipsum neget : *voluntas* quia libertate gaudet, potest utrum libet eligere. Nonne Tutioristæ et Probabilistæ in dubiis hujusmodi plerumque in contraria discedunt ?

7 D. Tho. *De Verit.* XIV, 1.

8 V. c. *Facti ;* an sit vivum, an aqua in qua baptizare vis, aut consecrare : *Juris* ; utrum liceat baptizare, consecrare in materia dubia.

9 Puta utrum cœnam ultra mediam noctem produxeris, nisi postridie tibi celebrandum sit, vel comunicandum, vel jejunandum.

10 Croi. L. 251, VI ; II, 599. S. Alph. 1, 20. V. c. an sydera sint paria ; utrum Ecclesia suppleat jurisdictionem cum solo errore communi (§ 79). Dubium negativum est *ignorantia.*

est cum quærimus in genere, seu in abstracto, an extet lex quæ hoc, vel illud fieri jubeat, aut vetet : dubium practicum ejus est, qui, manente hoc dubio speculativo, ambigit in re præsenti *(hic et nunc)*, utrum hoc vel illud omittere, utrum facere sibi licitum sit. Aliter : speculative dubitat qui de lege anceps est : practice qui hæret anceps, an *in hoc casu* hæc dubia lex obliget (11). Ex quo patet *objectum* utriusque dubii esse plane diversum ; speculativum versatur circa *existentiam legis ;* practicum circa *honestatem actionis* versatur (12). Practicum sine speculativo nec intelligitur ; speculativum sine practico consistere potest, et plerumque consistit (13).

129. Demum opinio est : *Actus intellectus qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius* (14). Quamobrem et judicii et dubii habet aliquid : judicii, quia discedit in unam contradictionis partem ; dubii, quia formidans discedit. Nititur probabilitate. Hæc definitur : *veri, judicio prudentum, similitudo* (15). Itaque duobus ni-

11 Cajetan. *Respons.* Opusc. 17 n. 3. Sanch. M. II, 41, 4. Croi. 2, 71. Paucis, speculativum est dubium *de errore*, practicum *de peccato*. V. c. Extatne lex quæ jubet confiteri circumstantias simpliciter aggravantes ? En dubium speculativum : quamdiu autem hæc lex dubia est, licetne mihi confitenti reticere circumstantias hujusmodi ? En dubium practicum. Dubium speculativum erat initio Religionis nostræ, utrum aliqua lex vetaret Christianis vesci suffocatis (Rom. 14, 1. etc) : practicum, an liceret suffocatis vesci. Et nihilominus Euseb. Amort. asserere non dubitavit, distinctionem *inter dubium speculativum et practicum totis sexdecim sæculis Ecclesiæ ignotam fuisse* (*De Consc.* Disp. II, § IV, n. 3) !

12 Cf. S. Alph. I, 21. Aliud visum Tutioristis : his unum est objectum utriusque dubii, nempe licitum actionis, vel illicitum ; unum proinde, atque idem prorsus utrumque dubium ; quorum alterum in altero, idest practicum in speculativo (prout species in genere) continetur. Quocirca dubium speculativum vocant cum dubitas in abstracto (generatim), v. c. an licitum sit pœnitentibus reticere circumstantias simpliciter aggravantes : practicum cum tu dubitas an id liceat tibi confitenti hic et nunc (Pisell. *De Cons.* in pr. Anton. *De Consc.* Cap. 2, q. 2, Resp. 1 ; Cap. 4, art. 3, Obj. 2). Sane (ajunt) *implicat, me dubitare, an aliquid accipere ultra sortem ratione lucri cessantis sit usura, et tamen simul esse certum, non esse usuram, me licite nunc accipere aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis* (Mut. Vitelleschi *De Recto usu Opin. Probab.* Dissert. VII, n. 84). *Etenim fieri non potest, ut idem intellectus de eodem contractu simul judicet esse in se usurarium, et esse in se honestum* (Ægid. Estrix. S. J. *Legistica Probabilitatum* ; Prolog. Assert. II).

13 Ex Rom. XIV, 3, 5 ; II Cor. 10, 25. Sane dubium speculativum est, an valeat baptismus collatus in pede, vel cum aqua rosacea ; et nihilominus quis *practice* dubitet, num utrumque sit licitum in casu necessitatis ?

14 D. Tho. I, 79, 9 ad 4.

15 Cf. Billuart. To. II, Fr. *De Actib. human.* Diss. VI, art. 1 : *Un verosimile ben fondato* (Segneri. *Lettere sulla materia del Probabilismo.* Lett. I, n. 26). Alias, probabile dicitur quod probari meretur (L. 11 *De Jurisd.* L. 4 *De hered. instit.*).

titur, *specie* veri, quæ æstimatur ex rationum momentis; et sapientum *judicio*. Quæ alterutro tantum nititur, verendum est, ne futilis sit: nam quæ mihi talis videtur *solis* rationum momentis meo judicio æstimatis, interdum fallacia est: *ne innitaris prudentiæ tuæ* (16): quæ *solo* judicio prudentum innititur, est magis probabilitatis præsumptio (17). Porro species veri vel adeo ingens est, judicio prudentum, ut vero proxima; vel contra, adeo tenuis, ut proxima falso videatur; vel tenet inter utrumque: inde opinio est vel probabilissima, vel tenuiter probabilis, vel probabilis simpliciter. Et quando heic *id quod parum distat a re, nihil distare videtur* (§ 32, 21), illa habetur perinde quasi vera, hæc perinde quasi falsa; hanc seu veram seu falsam asserere, menti quæ sic uti est eam apprehendit, impossibile est (18). Porro quoties Nostri opinionem aliquam probabilem vocant *hanc tantum* intelligunt. Itaque opinio probabilis ea est *quæ tam gravi ac solido nititur fundamento vel intrinseco rationis, vel extrinseco auctoritatis, ut trahere ad se valeat assensum viri prudentis etiam cum formidine oppositi* (19).

16 Prov. III, 5. Ad hæc proprium judicium, cum inter contraria versamur, raro æquum est: finge Petrum alicujus criminis accusari, v. c. furti: Osius, infensus Petro, facile sibi persuadet Petrum furem esse; Sejus amicus, vel necessarius, vel natura benevolus, contra.

17 Croi. I, 113. Et *per se nihil valet* (Salm. 29, 1, 35), licet plurimorum auctoritate suffulta, quia *numerus auctorum non facit ut opinio censeatur conformis rectæ rationi, aut voluntati Dei;* sed eis utimur, quia putandum non est, viros graves et sapientes *sine gravi fundamento loqui* (Croi. l. c). Adeoque *non ex numero dijudicantur, sed pondere* (Can. *De Locis.* VIII, 4). *Sunt* enim *opiniones instar monetæ, cujus valor, non ex numero, sed pondere et mensura æstimatur* (Sfondrat. *Reg. Sacer.* Lib. I, § 20). Non igitur *ex multitudine AA. quod melius est judicato, cum possit unius et forte deterioris sententia multos in aliqua parte superare* (Silvest. *Summa* V. *Opinio* n. 2). Itaque probabilitas nostris duplex est: *intrinseca*, quæ nititur rationum momentis, et *extrinseca*, quæ auctoritate Sapientum innititur. Hæc autem licet *per se* nihil valeat, nihilominus in his quæ sunt magis facti quam juris, in intrinsecam recidit (S. Alph. III, 1032): ut ecce cum quæritur quæ sit materia gravis in furto, in servilibus die festo, in jejuniis, in horis canonicis.

18 S. Alph. H. A. I. 19. Porro sententiæ, quæ extrinseca tantum probabilitate gaudent, non probabiles etc., sed communes, communiores, communissimæ dici solent. *Communes* accipimus quas tenent sex *graves* Doctores illas *ex professo* tractantes (Navarr. 27, 280. Sanch. M. III, 44, 2). *Graves etc. et non eas quas simpliciter habent plures AA. qui, quod a prioribus traditum est, sequuntur instar avium, et ovium.* (Bonac. *De Dec.* Disp. 2, 9, 4. L. 9): *communiores* quas major, *communissimæ* quas maxima pars *eorum* tenet.

19 S. Alph. I, 44. Edit. 1762. Brevius, ut Ben. XIV (B. *Apostolica Constitutio* § 21), *quam ratio suadet et firmat auctoritas.*

130. At vero probabilitas potest esse vel absoluta, vel relativa. Absoluta ea est, cui nulla; relativa cui alia probabilitas, seu opinio probabilis, stat ex adverso. Quando igitur duæ contrariæ sententiæ concurrunt, utriusque probabilitas, non ex seipsa tantum, sed ex probabilitate alterius quoque metiri debet (20); etenim sæpe major unius probabilitas alterius probabilitatem aut labefactat, aut *elidit* (21). Scilicet veritas divisionem non recipit; quatenus igitur una ex eis veritati proprius accedere videtur, eatenus alteram ab ea recedere videri necesse est. Porro major probabilitas, qua una sententia alteram exsuperat, aut parum aliquid est, aut plurimum, aut multum. Si *parum* pro nihilo reputabitur (§ 32, 21); atque ideo utraque sententia æstimatur pariter (22): si *plurimum*, ita nempe ut altera vero, altera falso proxima videatur, hujus probabilitas eliditur; et quæ, in *se spectata*, vere probabilis videbatur, in tenuiter, vel saltem in dubie probabilem desinit. Sin *multum*, quæstionis est, utrum major unius probabilitas elidat minorem probabilitatem alterius: Tutioristæ affirmant (23). Probabilistæ negant (24). Et jure prorsus, nam quamdiu una earum non est proxima vero, quomodo contraria videri poterit proxima

20 Ex L. 21 *De Testib.* C. 32 *Eod. tit.* Vasq. in 1, 2, Disp. 62, Cap. 4, n. 17. Quod Probabilistarum. qui Moderati vocantur, nemo unus diffitetur. Sane horum antesignanus Bart. Medina, *est,* ait, *opinio probabilis, quam asserunt viri sapientes, et confirmant optima argumenta* QUÆ SEQUI NIHIL IMPROBABILE EST (Medi. 1, 2, q. 19, art. 6, dub. 4). *Opinio probabilis est, quæ ratione alicujus momenti nititur; ita tamen, ut pro opposita nihil convincens sit* (Sanch. Dec. I, IX, 5). Brevius est, *Judicium incertum motivo absolute et* RESPECTIVE *gravi.* Ita La Croix I, 108, qui testatur hanc definitionem esse *communissimam.* Porro opinio probabilis, cui nulla probabilitas stat ex adverso, *unice probabilis* dici solet.

21 Cf. Viva in Alex. VII, 3, n. 10. Probabilitatem alicujus opinionis *elidere* est, eam opinionem improbabilem reddere (Croi. I, 86): ut ecce sententia Bellarmini de necessaria intentione baptizantis contra Ambr. Chatherinum, post damnatam ab Alex. VII, prop. 30. V. S. Alph. VI, 23.

22 S. Alph. I, 55 (Edit. VI).

23 Billuart *De Actib. hum.* Art. 1 Pr. Sane, ajunt, si ex undecim testibus pariter fide dignis, quinque negent Sejum reum esse, quinque autem affirment, illorum testimoniis totidem horum testimoniis elisis, unum tantum testimonium supererit, atque ideo *unica probabilitas.* Ita porro, si demonstraveris, illos decem testes ita sibi fidem adimere mutuo, ut omnem prorsus fidem invicem amittant; atque ideo eorum testimonia, testimonia nullatenus dici posse. Quid? Controversia inter duos orta de rei alicujus proprietate cujus alter dominium sibi vindicat, alter eam possidet, licebitne hunc e possessione dejicere, quia ab illo unius testimonio superatur? Sed ajunt *pondus grave superatum a graviori fit leve.* Semperne?

24 Ex S. August. Epist. 117 et ap. Gratian. Dist. 19, 6. Croix I, 263. S. Alph. *De Usu Moder. Opin. probab.* n. 13. Neap. 1755.

falso? Alias: quamdiu una non apparet probabilissima, quî fieri potest, ut altera tenuiter, aut saltem dubie probabilis videatur (25).

131. Probabilitas, ceu patet ex dictis, differt a certitudine. At vero in moralibus *certitudo vix unquam datur* (26): hac re certitudo nostra, non ea est, quæ *omnem prorsus,* sed ea quæ *omnem prudentem* formidinem falsitatis excludit; idest cujus oppositum *nullo modo videtur probabile* (27). Et quia *omnis fere cognitio humana conjecturalis est, præsertim in rebus agendis* (28), in his dijudicandis *sufficit conjecturalis probabilitas, secundum quam Rethor persuadet* (29): ideo quæ probabilissima sunt, ea penes nos quasi certa reputantur; et opinionibus probabilissimis utimur nedum quasi veris (§ 129), sed et quasi (moraliter) certis (30). Sed neque hæc (moralis) *certitudo est quærenda similiter in omnibus, sed in unaquaque re secundum proprium modum* (31); et ideo opinionibus vel tantum probabilibus interdum utimur quasi certis; nempe quoties eas tantum opiniones recipit res qua de agitur (32).

132. Est autem probabilitas vel juris vel facti. *Juris* dicitur quoties dubium circa solam legem, adeoque circa solam actionis honestatem

25 V. Croix I, 261. Multi ex Nostris hæc explicant exemplis a rerum materialium natura deductis: uti enim, ajunt, aliquis non desinit esse dives, fortis, sanus, etc., eo quod alter est ipso ditior, fortior, etc. Sed non bene; hæc enim in pluribus inveniri possunt, veritas in duobus contrariis inveniri non potest. Quod si Nostri ex duobus sententiis nonnunquam alteram probabilissimam, alteram probabilem dicunt, probabilissimam vocant, non ex rationum momentis, sed ex aliorum judicio, et si utramque penitus inspexeris, facile deprehendes, vel alteram probabilissimam, vel alteram revera non esse probabilem (cf. Baller. ad Gury I, 77, 4).

26 Salm. XI, 4, 5.

27 Less II, 10, 39. V. S. Alph. 2, 40.

28 Suar. *De Legib.* VI, 8, 6. *Et vix est aliquid ita evidens, quod non habeat aliquem contradicentem* (Id. *De Censur.* 40, 5, 6).

29 D. Tho. 1, 2, 105, 2 ad 8.

30 Ex Alex. VII, 3. *Moraliter*, nempe non ut philosophi moraliter certum accipiunt (§ 125): sed ut in communi æstimatione.

31 D. Tho. 2, 2, 47, 9 ad 2. Ideo, v. c., uti civilia judicia, licet *unius teruncii,* ita et pœnalia tametsi *capitalia* duorum testimonio finiuntur: scilicet quia nemo sui delicti testes adhibet. Et in his, in quibus mentiri nihil interest testium (e. g. cum quæritur an quis baptizatus fuerit), creditur vel *uni* testi fide digno. In his autem quæ nullum testem recipiunt, utimur *præsumptionibus;* v. c., cum dubitatur, an uxor adulterinum ediderit (§ 46): et quisque rite baptizatus, vel ordinatus fuisse creditur, quamvis ejus qui baptizavit, ordinavit, lateat intentio.

32 Laym. *De Consc.* IV, 40. V. g. cum non satis apparet, utrum is qui accedit ad sacramentum necessarias dispositiones habeat (S. Alph. VI, 57, 475). *Probabilis certitudo sufficit in moralibus, ut dicunt DD. de celebrante missam* etc. (Gerson *De Contract. Prop.* 13.

versatur : *facti* quum versatur circa damnum actionis, sive nostrum, sive alterius; quod seu justitia, seu caritas vetat (33) : brevius; probabilitas juris est cum incertum est, utrum actio tua licita sit, an illicita : facti cum non apparet utrum noxia sit, an innoxia. Hæc distinctio maximi momenti est. Ex hac prodit, et in eam recidit alia probabilitatis divisio in speculativam et practicam. *Speculativa* est quæ rem considerat in se, idest in abstracto (v. § 127); *practica* quæ in casu præsenti, sive, uti ajunt, *in concreto* (34). Sententiæ probabiles speculative, sed non practice, dicuntur illæ quæ, licet in se spectatæ, vero similes, similiores, simillimæ, videantur, eis tamen uti non possumus propter periculum damni, quod vel ex justitia vel ex caritate nobis cavendum est (35). Sunt denique sententiæ tutiores, et tutæ : *tutiores* quæ student legi : *tutæ* quæ libertati quidem student, sed nihilominus ex communi judicio Theologorum, cum de solo licito vel illicito agitur, sequi possunt sine periculo peccandi formaliter (36).

133. Intellectui contrarius est error : definitur — *falsum de aliqua re judicium* — Differt ab ignorantia, quæ est cognitionis carentia in eo qui scire potuit ac debuit (37) ; nihilominus error et ignorantia promiscue accipiuntur. De his tria quæri possunt 1° qua in re quis erraverit, 2° quid suus præstiterit error ; et (si pravum aliquid, vel noxium præstitit) utrum 3° erraverit culpa sua. Ex primo igitur omnis error, vel *facti,* vel *juris* est (38) ; ex altero vel efficax, vel conco-

33 S. Alph. I, 41. *Juris.* V. c., utrum hodie sit dies esurialis, utrum festivus; *Facti*, e. g., utrum sit fera an homo in quem venator telum jacere vult; utrum aqua, an vinum, in quo baptizas. Verum hæc distinctio verbis laborat; etenim probabilitas facti, quando cujusvis damnum abest, recidit in probabilitatem juris : v. g., utrum hodie sit dies jovis, an veneris; utrum media nox præterierit : et ex diverso probabilitas juris recidit in probabilitatem facti, quoties non removet periculum damni; ut puta, an liceat baptizare in lixivio, in aqua rosacea, in nomine *Genitoris*, *et Geniti*, *et Procedentis ab utroque.*

34 Sanch. Dec. I, IX, 44. Salm. 13, 1, 319. (Lugo ait *remotam* et *proximam. De Just.* 16, 97).

35 E. g. An liceat choræas ducere, an occidere calumniatorem, an uti compensatione occulta in creditis non satis certis, etc.

36 V. c., In confessione sacramentali non esse confitendas circumstantias simpliciter aggravantes; eum qui confessus est peccatum quasi dubium, si postea certo ejus meminerit, non cogi denuo confiteri illud quasi certum, etc.

37 D. Tho. 1, 2, 76, 3. *Potuit;* ideo in infantibus, fatuis etc. non ignorantia, sed nescientia intelligitur. *Debuit;* quis enim dixerit, v. c., ignorantia laborare Medicum, quia nescit quomodo infirmis danda sit absolutio; aut Parochus, quod non calleat quomadmodum febris sit depellenda ?

38 L. 1 *De Jur. et fac. ign.* Veluti si quis ignoret, eam quam duxit sibi affinem esse; vel sciat quidem, sed ignoret matrimonia cum affinibus coiri non posse.

mitans : *efficax* si sciens non fecisset, *inefficax*, seu *concomitans* si fecisset sciens quoque (39) : ex tertio demum involuntarius, aut voluntarius : *voluntarius* si scire noluit ; *involontarius* si scire nequivit : sed hoc est subdifficile. Principio, si nihil volitum quin præcognitum, ejus, qui de ignorantia, vel errore suo nihil dubitat, involuntaria semper et prorsus invincibilis ignorantia, vel error est (40). Si quis dubitat, inquirere debet, sive per se sive per alios (41). Nec utcumque, sed diligenter : diligentia non quidem summa, (hoc enim res foret infinita et scrupulis plena), nec perfunctoria, sed *communi et ordinaria ;* scilicet pro rei gravitate ac tempore (42). Et si explorare nequiverit, vel frustra exploraverit, adhuc involuntaria erit hæc ignorantia ; contra si non satis exploravit, vel nihil prorsus, est voluntaria. Quæ vel directe voluntaria esse potest, vel indirecte (43) : directe si noluit explorare, ne ab agendo prohiberetur ; quæ idcirco proprio nomine *affectata* dici solet (44) : indirecte si propter desidiam non exploraverit. Hæc *ex desidia ipsa* metiri debet, et ideo in eo qui aliquam, sed non sufficientem, pro rei gravitate, diligentiam adhibuit, *vincibilis* simpliciter ; in eo qui exiguam, aut nullam, *crassa, lata,*

39 Heinecc. *J. N. et G.* II, 50. Veluti si die esuriali comederis carnes, non comesturus si scisses, vel comesturus adhuc. Scilicet in priori casu *ex errore,* in posteriore magis *cum errore* videris fecisse.

40 Segner. *Confess. Istr.* Cap. 7. Vasq., Azor., Suar. *De Cens.* IV, 9, 17. Croi. V, 31. S. Alph. VI, 610. Obj. 3. Tametsi ei facillimum esset scire quod ignorat ; v. c. hodie esse diem esurialem, aut Festum (V. Genes. 29, 25. S. Alph. I, 172 ; V, 2). Quis enim exploret de quo non cogitat ? Ergo errant qui putant, vincibilem esse ignorantiam quotiescumque non deest addiscendæ ejus via.

41 Ecci. 37, 20. L. 2 § ult. *Quis ord. in bon. poss.*

42 Lugo *De Pœnit.* VII, 269, 270. S. Alph. I, 3. Salm. 20, 14, 15. *Nec supina ignorantia ferenda est, nec scrupulosa inquisitio exigenda* (L. 6 *De Jur. et fact. ignor.*)

43 D. Tho. I, 2, 76, 3.

44 L. 4 C. *De Inc. Nupt.* L. 23 § *Quod ait. Ad L. Jul. De Adult.* D. Tho. 1, 2, 6, 8. *Affectare* (ab effectione) desiderare est. Quæstio elegans est, utrum ignorantia affectata æquiparetur scientiæ ; Affirmant. Suar., Pal., quia dolo non caret : Negant. Sanch. D. I, 10, 58. Bonac. *De Censur.* Disp. Quæ. 2, Pun. I, n. 4, ibique Avila, Sotus, Henriquex. Item Silv., Azor. Cap. 14, q. 1, Ronc., Salmat. 10, 1, 199. Horum sententia, ait S. Alph. H. A. XIX, 8, *reapse improbabilis dici nequit.* Et quidni sit probabilis prorsus, immo probabilior ? Etenim ignorantia ex quacumque causa oriatur (quæ naturam ignorantiæ non mutat) differt a scientia 1° reipsa, quod planum est : 2° æstimatione agentium ; nam qui legem transgreditur sciens prudens, illam aperte contemnit ; qui causat ignorantiam, legem adhuc aliquantulum vereri videtur ; 3° demum ipso jure Canonico. V. C. 3, § *Si quis de Cland. Desp.* ubi, *non expertes, scientiæ* VEL SALTEM *affectatores ignorantiæ.*

supina, nuncupatur (45). Ignorantiæ æquiparatur inadvertentia, quippe brevis ignorantia est; eodemque jure metitur (§ 147, 27).

DE VOLUNTATE.

134. Voluntas est *appetitus rationalis.* Objectum voluntatis est *bonum*; quidquid enim aliquis vult, facit, illud vult quasi bonum aliquid, vel propter bonum aliquid facit; inde illud: *bonum et finis convertuntur* (1). *Unde voluntas proprie est ipsius finis: ea vero quæ sunt ad finem non sunt volita propter seipsa, sed ex ordine ad finem* (2). At enim voluntas non potest moveri nisi in aliquid cognitum, et determinatum, et possibile. Et 1° *cognitum:* alias enim quid vult? inde axioma, *nil volitum quin præcognitum.* Verum haud opus est, ut illud penitus et undequaque noverit, nam etsi noverit *in confuso* (imperfecte) illud, quale quantumcumque est velle intelligitur (3): nisi sit aliquid extraordinarium et insuetum (4). 2° *Determinatum:* scilicet actus voluntatis est motus in finem, in finem autem

45 Sanch. Dec. 1, 16, 17. Alas. *De Legib.* IV, XII, 7. Quibus tacite adærent hodierni MM. Scavi § 23, Gury § 13, Porpor. § 19. Contra Suar., *De Cens.* IV, 10, 10, *ex objecto* æstimandam putat, ideoque vincibilem dicit quæ versatur in re levi; latam, crassam, supinam quæ in re gravi versatur. Quamobrem in Sancii sententia utraque potest esse seu levis, seu gravis; in sententia Suaresii vincibilis leve semper; lata, crassa, supina, semper mortale peccatum est. Hæc communior (Laym. IV, 5); sed prior et verborum metaphoris, et utrique juri est longe convenientior. Etenim jure civili crassa ignorantia ea dicitur quæ in supinum *hominem* cadit (L. 15 *De C. E.*), eique opponitur inquisitio *scrupulosa* (L. 6 *De Jur. et fact. ign.*); jure autem canonico ignorantia vincibilis (non crassa aut supina) excusat ab irregularitatibus ex delicto (C. 1 *De Ordin. ab Episc. qui renunc.*), et a censuris (C. 2 *De Const.* in 6°), quæ materiam semper gravem desiderant. Nostri vulgo ignorantiam ex D. Thoma 1, 2, 6, 8 dispescunt in (consensum voluntatis) *antecedentem* (invincibilem et efficacem) *consequentem* (vincibilem et efficacem), et *concomitantem* (invincibilem sed ineffi-cacem).

1 D. Tho. 1, 5, 2 ad 2. Porro finis duplex est, *operis* et *operantis* (D. Tho. 2, 2, 141, 6 ad 1). Finis operis *(intrinsecus)* est ipsamet rei, seu actionis vis; seu id ad quod opus tendit natura sua: finis operantis *(extrinsecus)* est id in quod tendit agens; v. c. finis intrinsecus orationis est Deum honorare; extrinsecus, e. g., impetrare sanitatem. Hic multiplex esse potest, et in proximum et ultimum diducitur; proximus est quem propter seipsum prosequimur; quo si in alium contendimus ille proximi, hic ultimi nomen subit; et sic deinceps. Verum in finibus non itur in infinitum; sed in bonum perfectum, quod est beatitudo; beatitudo autem nostra est adhærere Deo (D. Tho. *Contr. Gent.* III, 27).

2 Cf. D. Tho. 1, 2, 8, 2.

3 D. Tho. 1, Par. 89, AA. 3, 4, L. 18, § *Si injuria. De injur.*

4 Ex L. 44 *De Act. Empt. et Vend.*

indeterminatum et incertum ferri absurdum est (5). Demum 3° *possibile :* sed hoc est subobscurum; quæstionis enim est inter Nostros, num vero et reapse velle intelligatur is, qui scit aut putat, fieri non posse id quod vult. Et si illud nec facto, nec jure fieri possit, ut puta digito cœlum attingere, flumen ebibere, non videtur posse id velle qui suæ mentis est : secus si fieri possit facto et reipsa, utputa baptizare in vino, ducere nuptam ; quia cum hoc sit facti, non juris, voluntas in facto non in jure consistit. Quoties autem aliquid voluntati (ab intellectu) proponitur, hæc vel illud acceptat, vel respuit, vel, utrum acceptare debeat, an respuere, hæret incerta : inde triplex actus voluntatis, *velle, nolle, et non nolle.* Nihilominus, si subtiliter inspicimus, voluntas, seu velit quid, seu nolit, seu non nolit, semper vult aliquid (6). Quod autem quis semel voluit, aut noluit, illud semper deinceps velle, aut nolle intelligitur, quamdiu non retractaverit voluntatem (7) ; aut mortem obierit (8) ; quamvis interim in amentiam inciderit (9). Amplius, voluntas non terminatur ad actum nullum (10); proinde si id quod quis fecit (v. c. matrimonium) irritum fuerit, idque ignorans fecerit, consequens est dicere permanere priorem voluntatem (11).

5 Boran. *De Sacram. in gen.* Ideo, e. g., sacerdos celebrans, qui habet coram se undecim hostias, si velit unam earum tantum, immo decem, consecrare, si non animo destinaverit, quam, vel quas vult consecrare, nullam consecrat (V. Rubr. Missal. *De Defect.* VII, 1) : et qui ex duobus unum absolvit, unum excommunicat, si animo eum non designat, neutrum excommunicat (Salm. 10, 1, 169), neutrum absolvit.

6 Ex L. 1, § *Scientiam. De Tribut.* D. Tho. 1, 2, 6, 3; 71, 5. Veluti si pecunia oblata pejeraturis, Osius pejerare velit, Cajus nolit, Sejus deliberet, is enim *differre* vult. Ex quo licet intelligere, eam actuum divisionem in *commissiones,* et *omissiones,* pertinere ad actiones dumtaxat externas : et in actionibus quoque externis omissiones rectissime commissionis vocabulo contineri (L. 163 *De R. I.*).

7 Ex L. 22 *De Probat.* L. 4 *De manum. Vind.* C. 3 *De Bapt.* Et qui ait, mutatam fuisse voluntatem, docere id debet. (L. 241 *De Probat.* L. 31, § 3 *De Usucap.*).

8 Ex LL. 26, 27. *Mandati* C. 5 *De Reser.* in 6°. Sed hoc generaliter accipiendum est : nam si agatur non de negociis contrahendis, sed de voluntate simpliciter *exequenda,* servandæ sunt defunctorum voluntates.

9 Ex L. 2, § ult. *Sol. Mart.* L. 27 *De A. P.* Sanch. M. VII, 28, 58. Ideo amens valide baptizatur (C. 3, § ult. *De Bapt.*). At vero ipse, quamdiu laborat amentia, iterum velle non potest (L. 15 *Locat*). Itaque si Episcopus dederit tibi facultatem absolvendi a reservatis *per annum,* et deinceps quamdiu silentio suo pateretur, si intra annum furere cœperit, prorogatio, si quid judico, non intelligitur.

10 Lugo *De Pœnit.* 22, 52.

11 Ex L. 20 *De Sponsal.* V. Sanch. M. II, 32, 9. Quamobrem si adultus, e. c., invalide baptizatus, rebaptizetur cum dormit, valet baptisma : et quæ nupsit nolens, si postea velit, et vir non retractaverit suam voluntatem, illico fit matrimonium (D. Tho. in 4, D. 29, Quæs. 1, Art. 3, Sol. 2).

135. Porro voluntas generale nomen est, diciturque tum finis, tum eorum quæ sunt ad finem: at cum *in* finem aliquem *tendit* (et maxime cum exterius tendit), intentionis nomen subit. Est autem triplex Nostris *intentio*, actualis, habitualis, virtualis. Scilicet intentio sine aliqua attentione (quæ est actus intellectus) ne intelligi quidem potest; nam qui possum velle quod nullatenus animadverto? Itaque intentio *actualis* est cui attentio adest continuo; ex diverso *habitualis* cui nullatenus adest: inter utramque tenet *virtualis;* nam ea est cui attentio primo initio tantum operi inest, et post (quia mens ad alia divertit) exsulat; ideo initio actualis est; deinceps habitualis, si tamen omnis prorsus ab ea intentio exsulet, quod difficile est (12). Et actualis recte prorsus intentio dicitur, et vere est principium humani actus, et planum est: item virtualis, quippe vere ab ipsa initium capit actus, et subinde antegressæ, qua cœptus fuit, intentionis velut impulsu et virtute prosequitur. At habitualis ne nomen quidem intentionis meretur (13); nam quæ hac intentione (exterius) fiunt, illa vi magis habitus, quam voluntatis obimus (14).

136. Voluntas proditur exterius signis; idest verbis, literis, nutibus (15); factis (16); silentio ipso (17); inde diducitur in expressam, tacitam et præsumptam. Et illa quidem, et ista vera voluntas est; ideo eadem, regulariter, est vis utriusque (18): hæc inesse creditur, sed utrum revera insit, an minus, veritas inspicienda est; *nam is, qui tacet non utique fatetur, sed tamen verum est eum non negare* (19). Regulariter, in favorabilibus *qui tacet consentire videtur* (20); regulariter inquam, nam neque hoc perpetuum est (21). Cum præsumpta non est confundenda voluntas interpretativa (licet sæpe promiscue penes DD., immo et in jure accipiantur); ea nempe quam quis nec antea habuit,

12 Sanch. Dec. IV, 4. Lugo *De Sacram.* 8, 80.

13 V. Suar. in 3 P., Disp. 13, 13. Salmat. 20, 5, 12.

14 Antoi. *De Sacram.* Cap. II, Quæst. 2. Sed habitualis melius dicitur, quia non fuit retractata. Spor. *De Sacram.* n. 117.

15 L. 21 *De Legat.* 3. L. 52 in fin. *De Action. et Oblig.*

16 L. 31 *De Legibus.* C. 21 *De Sponsal.* Veluti si prædii, sine mandato tuo venditi (L. 5 *Rem. rat. hab.*), vel a coherede (L. 12 *De eviction*), pretium receperis: si R. P. ordinet irregularem sciens prudens (S. Alph. VII, 353).

17 Ex C. 42 *De R. I.* in 6°. Utputa si parentes pro filiis præsentibus, et tacentibus contrahant sponsalia (C. 1 *De Despons.* in 6°). At vero silentium per se neque consensum arguit, neque dissensum (L. 185 *De R. J.*); sed interpretatur ex re qua de agitur, de quo alibi.

18 Ex LL. 2, 4, § ult. *De Pact.* L. 15 *Locati.*

19 L. 185 *De R. I. C.* 44 *Eod. tit.* in 6°.

20 C. 43 *De R. I.* in 6°. Ibiq. Barbo. n. 9.

21 V. Lugo *De Just.* 23, 82.

nec in præsens habet, quia illius objectum nunquam subiit animo, habiturus si subiret (22). Hæc uti patet, nihil est (23), adeoque nihil præstat. Nemo igitur velle, aut voluisse intelligitur id, de quo non cogitat, eo quia, si cogitasset aut cogitaret, vellet profecto aut voluisset (24); nec si (errore lapsus) aliquid vult aut non vult, illud nolle, hoc velle tenendum est, quia si sciret, alterum certe noluisset, alterum voluisset omnino (25).

Art. 3. De libertate.

137. Libertas est *potestas sui actus ad opposita.* Duplex est interna, et externa. *Interna (liberum arbitrium, libertas indifferentiæ)* definitur: *Vis electiva mediorum* (1). Inest autem hæc *vis* intellectu

22 S. Alph. VI, 15. Ex L. 97 *De Solut.* L. 16, § 3 *De testam. tut.* Velut in infideli indolis bonæ, voluntas recipiendi baptismum. Si Christianam Religionem nosset; vel in homine divitiarum cupido voluntas surripiendi thesaurum quod latet in fundo alieno, si nosset.

23 Alas. S. Alph. VII, 275.

24 Ex L. 54 *De A. et O.* L. 19, § 2 *De Donat.* L. 16 *De Testam. tut.* Sanch. M. VI, 10. Suar. *De Relig.* Tho. III, Lib. VII, Cap. 2. Ideo ei, v. c., qui rem alienam emit, et possidet ignorans, adhuc empturus, neque restituturus si scisset, nec peccatum a Deo imputatur, nec absolutio a Confessario est deneganda (S. Alph. VI, 610, Obj. 4).

25 Vasq. 1, 2, D. 126, n. 9. Sanch. M. IX, 32, 27. Quocirca irritum, v. c., non est matrimonium quod quis contraxit cum Seja, quam falso putavit virginem, alias non ducturus omnino: nec, ex diverso, est ratum quod iniit cum Osia, quam Sejam credidit, ducturus nihilominus libentissime, si animadvertisset. Ideo, e. c., non valet matrimonium cui Sacerdos interfuit sine Parochi licentia; contra valet ordo collatus indignissimo, licet, si scirent, Parochus licentiam certissime daturus fuisset, Epus certissime non fuisset ordinem collaturus. Dices; si Sacerdos celebraturus statuat particulas consecrare, et post consecrationem factam animadvertat, eas extra corporale positas esse, illas non consecrasse *communis et probabilior* sententia est (S. Alph. VI, 217); nempe (quia consecrari sine peccato letali non potuissent) ex præsumpta intentione celebrantis. Ita porro, si huic aliquando certum fuit, nolle se quidquam facere in missa celebranda, quod sine peccato mortali fieri non potest. Alias dicendum foret, nec eum consecrare, qui ignorans celebrat cum calice non consecrato, vel corporali non benedicto (Baller. ad Gury. II, 283. V. Reuth. P. IV, 155).

A voluntate differt desiderium et complacentia. Scilicet voluntas dicitur ejus rei quam quis perficere constituit; *desiderium* ejus quam perficere aut nullatenus, aut sic, vel modo non vult, aut ipse non potest, prout si hydropicus frigidam aveat: vel agricola pluviam exoptet; *complacentia* ejus rei in qua delectatur quin illam desideret.

1 D. Tho. 1, 83, 4. *Mediorum*, et, in perfecta libertate (beatorum) *servato, non prætermisso ordine finis. Arbitrium*, idest judicium (LL. 77, 78. *Pro socio*), quia ratio est causa libertatis (D. Tho. 17, 1).

tamquam causa, et voluntate tamquam subjecto (2). Dicitur *electiva mediorum*, quia finis, qua est finis, non est electio; et finis ultimi nec potest esse, quia finis hujusmodi est bonum in genere, et bonum omne animal necessario appetit (3). Porro eligere est ex duobus terminis alterutrum optare: hi autem vel contradictorii sunt, vel diversi, vel contrarii: inde libertas *contradictionis* (seu *exercitii*), *specificationis*, et *contrarietatis* (4). Libertas externa (tum a *necessitate*, tum *a coactione*) est potestas physica peragendi exterius quod lubet, positis omnibus ad agendum prærequisitis (5). Ex his autem libertas tantum interna pertinet ad principia humanorum actuum. Hac nos præditos esse et fide (6) et suo intimo cuique sensu compertum est. Per hanc autem homo est suorum actuum dominus, atque exinde solum ea quæ facit merito ipsi vel demerito tribui possunt (7).

138. Libertati contraria sunt vis, et metus (8). *Vis est majoris*

2 D. Tho. 1, 2, 13, 1. Scilicet nemo potest ex duobus, vel pluribus unum eligere, nisi alterum cum altero *conferat*, et alterum alteri *præferat*; quorum primum intellectus, voluntas alterum præstat.

3 D. Tho. 1, 2, 13, 3.

4 Anto. Cap. II, Art. 1. Ut puta: legere vel non legere; legere, aut scribere; amare, aut odisse.

5 V. Laym. Cap. II. V. c., ad scribendum, carta calamo atramento. Præter has est alia libertas quæ *Moralis* nuncupatur, idest. *Naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi quod jure prohibetur* (L. 4 *De Stat. homin.*). Scilicet quæ lege aliqua prohibentur *ea nec facere non posse credendum est* (L. 15 *De Condit. Instit.*), ideo impossibilia dicuntur (V. II Macab. 3, 13). Nempe *jure*, non facto.

6 Ecci. 15, 15; 31, 10; I Cor. 7, 37. Trid. VI, Can. 5.

7 S. Hieron. *Contr. Jovin.* Diu hic olim inter Catholicos et hæreticos certatum fuit. Lutherus (ratus humanam naturam peccato originali radicitus fuisse corruptam) sustulit liberum arbitrium, nec idcirco actionum humanarum meritum sustulit. Luthero damnato (Trid. VI, Can. 5), Bajus, de grege Lutheri, libertatem cum voluntate commutavit: scilicet ut impune docere posset, libere fieri quidquid voluntarie fit, adeoque pœna vel præmio dignum. Bajo quoque (a S. Pio V et Greg. XIII) damnato, Jansenius Baji discipulus, libertatem a voluntate discrevit; sed, libertatem in internam et externam dispescens, docuit, in statu naturæ lapsæ ad merendum vel demerendum sufficere libertatem externam. Jansenio quoque damnato (ab Innoc. XI), non ideo Jansenistæ victas dedere manus. Nam dispertientes libertatem internam in libertatem in causa, et libertatem in actu, docent hanc posteriorem nos amisisse per Adæ peccatum, atque ideo ea nos destitui (perinde ac is qui se inebriavit sciens volens) culpa nostra; ideo satis esse ajunt ad merendum vel demerendum (prout ebrio) libertatem in causa. Et hi quoque ab Alex. VIII, damnati sunt.

8 Libertati internæ opponitur *necessitas naturæ*. Definitur *determinatio naturæ ad unum*. Hoc unum est bonum in genere, et præterea nihil aliud. Ideo necessitas naturæ actus humanos, qui de particularibus sunt, ne attingere quidem potest. Quocirca eam præterii.

rei impetus qui repelli non potest (9). Duobus igitur opus est, ut vis facta dicatur: ut illata fuerit ab extrinseco, utque ei resisti nequiverit. *Metus est, instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio* (10). Est gravis, aut levis. *Gravis* si grave aut periculum sit (gravis *absolute*), aut trepidatio mentis (gravis *relative*); ille metitur ex damno quod imminet (11): hic ex affectione metum passi (12). Inde patet qui sit metus *levis*. Dicitur ab *intrinseco* cum res ipsa metum facit; *ab extrinseco* cum alius infert metum ad consensum extorquendum (13). Metus ab extrinseco potest esse justus, et injustus. *Justus* dicitur cum infertur ex justa causa, et servato juris ordine; *injustus* cum infertur vel ex causa injusta (injustus quoad substantiam), vel non servato (injustus quoad modum) ordine juris (14). Ex his autem vis in corpus, non in animum, cadit; nam

9 L. 9 *Quod met. cau.* Nostri: *Quod est a principio extrinseco repugnante eo qui vim patitur.* Quocirca distinctio in vim, seu coactionem *perfectam*, cui non potuit; et *imperfectam*, cui potuit resisti, absona est.

10 L. 2 *Quod met. cau.*

11 L. 5 *Eod.* CC. 4, 6. *De iis* quæ *vi.* in 6°. Puta si quis metuit sibi, vel carissimis suis, carcerem, verbera, stuprum (LL. 3, 7, 8 *Eod.*) jacturam magnæ rei, etsi dives sit (Pont. Sanch. M. IV, 5, 24), infamiam (Sanch. n. 13), etc.

12 L. 3 Ex *quib. caus. major.* Idest ex cujusque indole, ætate, sexu, valetudine, etc. In foro interno eadem est vis utriusque (Moli. II, 267. Less. II, 17, 46. Laym. *De Pact.* VI, 4. Lugo *De Just.* XXII, 135, 141. S. Alph. VI, 844, q. 3). In externo metus levis nulla excusatio est. (LL. 6, 7, 8 *Quod met. cau.*); quia nemo præsumitur compulsus hoc metu.

13 Sanch. M. IV, 12. Laym. 6, 3. Ab intrinseco veluti si nauta metuat naufragium (C. 17 *De Regul.*), reus pœnam (Ex L. 21, § 10. C. *Quod met. cau.*) viator latronum incursus (Sanch. n. 2). Ab extrinseco, ut puta si quis, stricto ense, me cogat.

14 L. 13, § *Eod.* Itaque si Pater v., c., cogat Sejum officio judicis, filiam, quam vi superavit, dotare, aut ducere, *justus* metus erit: sin *ipse* minis eum cogit, ut aut nubat, aut dotet, erit *injustus quoad modum;* sin, ut ducat, erit *quoad substantiam* injustus.

Est et *metus reverentialis.* Et ille dicitur, quem auctoritate sui facit is, in cujus potestate sumus, et quem reverentia et honore prosequimur; puta Prælatus, dominus, pater, maritus. (Ex L. 22 *De Rit. Nupt.* S. Alph. VI, 1056). Hunc nonnulli esse putant ejus, qui solam domini, patris etc. offensam veretur; alii, contra, ejus qui ab eo metuit aliquid grave; v. c. exhæredationem, expulsionem, etc. Neutrum plane; non primum quia metus sine periculo alicujus damni non intelligitur; non alterum, quia ubi tam grave damnum impendit gravis *simpliciter* dicendus est. Itaque timor reverentialis dicitur, cum aliquis patris, domini, etc. indignationem (quæ profecto malum est) metuit, licet absint verbera, aut minæ. Quæ si gravis et diuturna futura sit, malum grave, adeoque et metus gravis, non immerito existimabitur. V. Sanch. M. IV, 14, 17, 26. Pont. M. IV, 57. Salm. 8, 9, 33).

quis posset *nolens velle* (15)? Metus in animum; sed, etsi libertatem enervet, non enecat tamen, nam quisquis ad malum vitandum aliquid facit, hoc *mavult* (16). Itaque ut *faciat* quis cogi potest, ut *velit* cogi non potest.

139. At vero liberum arbitrium non est alia a voluntate potentia, sed utrumque una potentia est (17). Eique subsunt quæ nobis sunt sive cum brutis, sive cum Angelis communia; idest appetitus et intellectus, at non per omnia. Scilicet appetitus pendet tum ex imaginatione, tum ex dispositione corporis (§ 123); itaque ex priori subjacet voluntati, ex posteriori non item. Intellectus autem est apprehendere, judicare: primum voluntati nullatenus subest, alterum non subest in his quæ ei apparent manifesta, in ceteris subest (18). Hæc igitur sunt principia humanorum actuum, appetitus, intellectus, voluntas. Sed in primis voluntas, a qua omnis actus humanus initium capit tamquam a primo movente (19). Cui præterea obtemperant in actionibus exterius exequendis, corporis membra; at voluntas his utitur non quasi principiis sed quasi instrumentis. Sed numquid non est homini et memoria? Utique; verum memoria nihil facit, sed facta in mentem revocat, exhibet; ideo inter principia humanorum actuum recenseri non potest.

140. Hucusque de principiis actuum humanorum proximis, quæ dicuntur *potentiæ*. Age nunc *potentiæ se habent ad multa;* uti autem possint determinare se ad unum, et in *actus* prodire, necessariæ eis sunt speciales propensiones, quas vocant habitus (20). Est igitur habitus. *Quædam animi dispositio qua aliquid agitur cum opus est.* Et vel a natura sunt, ut miseratio; vel a Deo, ut fides; vel a nobismetipsis repetitis actibus comparati, ut scientiæ: inde *naturales*, *infusi*, *acquisiti*. Insunt vel intellectui, ut fides; vel voluntati, ut caritas: immo et appetitui, quatenus is subest imperio voluntatis; seu concupiscibili, ut temperantia; seu irascibili, ut fortitudo. Priores *intellectuales*, ceteri *morales* nuncupantur. Porro eadem potentia se habet et ad bonum, et ad malum: ideo naturales habitus quidam ad bonum, quidam ad malum, quidam nec ad bonum, nec ad malum inclinant (21). Ex illis initium capiunt *virtutes*, ceu pudor; castitas;

15 S. Anselm. *De Lib. Arb.* Cap. 6. Inde illud: *Voluntas in suis actibus internis* (sive elicitis, sive imperatis) *cogi nequit.*

16 D. Tho. 2, 2, 6, 6. L. 21, § 3 *Quæ met. cau.* L. 22 *De Rit. Nupt.* Ut ecce si nauta, pelago sæviente, dejiciat merces in mare: scilicet *si facit, voluntate facit.* (S. August. *De Spir. et Lit.* Cap. 21).

17 D. Tho. 1, 83, 4.

18 V. Rom. 7, 19. D. Tho. 1, 2, 17, 7.

19 D. Tho. 1, 2, 9, 1.

20 D. Tho. 1, 2, 49, 4, et ad 3.

21 D. Tho. 1, 2, 54, 3.

ex istis *vitia*, prout invidia, avaritia: hi demum, ut amor, odium, ira, ex objecto (quando voluntarie eis obsequimur) sunt vel boni, vel mali; ac proinde vel in virtutes desinunt, vel in vitia (22). Ceterum Nostri, quoties *habitus* simpliciter dicunt, *acquisitos* intelligunt: uti, et nos; quod velim ne excidat. Qui cum animo semel insederint, *vertuntur*, ait Angelicus, *in naturam* (23).

CAPUT II.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

Art. 1. Quinam dicendi sint actus humani.

141. Actuum qui a nobis fiunt duplex genus est; quidam sine electione, quidam ex electione fiunt: ILLI hominis, sed non totius hominis sunt, ut prima cujuslibet rei cognitio; et qui ex sola naturali animali profluunt, ut subita cupido, subitus pavor, subita ira: HI hominis sunt qua plane homo est, idest suæ mentis, suique arbitrii; velut orare, meditari, contractus inire. Illi proinde *actus hominis*, hi *actus humani*, dici solent (1). Est igitur actus humanus. *Quod procedit a principio intrinseco scienter ac libere.*

142. Uti igitur actus humanus dici possit, ante omnia necesse est ut quis suæ mentis sit: in infante, amente, ebrio, dormiente, si quid fecerint, actus humanus ne intelligi quidem potest (2). Ejus autem

22 Azor. P. 2, Lib. 3, Cap. 18, P. 5.

23 D. Tho. 1, 2, 58, 1.

1 D. Tho. 1, 2, 1, 1. Azor. Cap. 1, P. 2. Dicitur quoque actus *moralis*, quia solus ad mores pertinet; *liberum*, quia libero arbitrio fit; ac demum *voluntarium*. Sed voluntarium latius patet: nam latissima significatione idem est quod *spontaneum*, et ideo et brutis et beatis, et hominibus convenit: lata idem est ac *necessarium*, et competit beatis et hominibus: stricta demum atque usitata apud Nostros significatione, idem est ac *liberum*, et regulariter solius hominis proprium est.

2 Ex Clem. *Un. De Homic.* Itaque si, v. c., somnambulus, vel furiosus intersit sacro, recitet horas Canonicas, baptizet, contrahat, nihil agit (Sot. II, III, 9. Alas. *De Legib.* IV, VII, I); licet se hæc facturum præviderit, immo voluerit facere. Nam neque tunc valent cum ea vult, quia non facit; neque cum facit, quia non vult (Suar. *De Voto* 1, 10, 8. Sanch. M. 1, 8, 20. Laym. *De Voto* 1, 4. Salm. 29, 33, 34). Dices; atqui, si is secum constituat: *si somnambulus hoc, vel illud vovero, volo votum valere;* si dormiens voverit, obligatur (Suar.). Ita porro, sed quia sui compos vovit sub hac quasi conditione casuali, *si dormiens vovero;* atque ideo, impleta conditione, non ex præsenti voto, sed ex præcedenti voluntate obligatur.

qui suæ mentis est actus ut humanus dici possit, necesse est. 1° ut procedat a principio intrinseco, ut scienter, ut libere. Et primo ut procedat a *principio intrinseco;* nam quod est ab extrinseco, ab alio est; atque ideo non est actio, sed passio (3). Principium hujusmodi est voluntas, ideo quod a voluntate procedit, dicitur *voluntarium* (id autem quod volumus dicitur *volitum*). Cui opponitur involuntarium, vel non voluntarium: porro *involuntarium* dicitur quod est contra inclinationem agentis; *non voluntarium* quod secus (4). Voluntarium autem aliquid dicitur vel directe vel indirecte. *Directe* voluntarium est AGENTIS: *indirecte* NON AGENTIS, quando potest et debet agere; seu *nolit* agere, seu *velit non* agere (5). Porro quod quis vult, non propter se, sed propter aliud, si illud ægro animo vel invitus facit, alias non facturus, mixtum est ex voluntario et involuntario, et ideo dicitur *voluntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid* (6). Verum in suis actibus perficiendis voluntas plerumque utitur appetitu, plerumque intellectu: idcirco voluntarium dicitur etiam quidquid voluntate movente, aut probante appetitus avet, intellectus meditatur, judicat. Et hi actus quos voluntas per se perficit, ut ecce diligere, odisse, *eliciti;* quos ope appetitus, vel intellectus, ut irasci, aut meditari *imperati* dici solent.

143. Deinde ut scienter. Proinde *nil volitum quin præcognitum;* nec aliter volitum quam præcognitum fuit, quia voluntas fertur in suum objectum secundum quod a ratione *proponitur* (7). Idcirco opus est, ut agens sciat quid agat et materialiter et formaliter; idest et quoad factum, et quoad legem (8). Nulla igitur voluntas, nullum voluntarium est ejus, qui id quod agit ignorat; sed aut *involuntarium,* si ignorantia ipsius (vel error) efficax est; aut *non voluntarium,* si est concomitans; veluti si quis pro fera amicum occidat, vel inimicum. Quid si nec plane sciat quid velit, agat; nec plane ignoret: sive ut

3 L. 7 § *Proinde. Ad L. Aliquid.*

4 V. D. Tho. *De Malo* III, 8.

5 D. Tho. 1, 2, 6, 3; 77, 2. Ut puta furis, et non prohibentis furtum.

6 D. Tho. 1, 2, 6, 6. Ut ecce in eo qui sæviente pelago dejicit merces in mare levandæ navis causa; in ægroto qui amaram medicinam sumit. Sed magis voluntarium est, quam involuntarium; et ideo voluntarium simpliciter dici solet.

7 D. Tho. 1, 2, 19. AA. 5, 10. Hac re qui viduæ commiscet, quam nuptam putat adulter est coram Deo; qui nuptæ, quam retur viduam, non item (L. ult. C. *De Crim. expil. hered.*).

8 Vasq. Disp. 123. Cap. 2. Sanch. Dec. I, 16, 21. Hac re, v. g., ejus qui die esuriali comedit carnes, sive ignoret carnes esse quas comedit, sive diem esurialem esse, voluntarium (morale) non intelligitur. Scilicet is errat in una præmissarum (V. § 18, 1).

in scholis loquimur, si id noverit *in confuso* (§ 143, 3)? Quid si dubitet? Vel in præsens non animadvertat? Utique, in primo casu, totum voluntarium est id quod agit; vult enim quodcumque est, et voluntarium *implicitum*, (cui ex adverso stat voluntarium *explicitum*) dici solet (9). In secundo voluntarium est utrumque, idest et quod is se facere credit, et quod se facere metuit (10): nempe alterum explicite, alterum implicite. In tertio *in se* voluntarium profecto non est, sed nonnunquam *imputatur* agenti, quasi *voluntarium in causa*; verum de hoc postea.

144. Demum ut *libere*, idest *libero arbitrio*. Scilicet actus creaturæ rationalis potest fieri vel ex necessitate naturæ *(voluntarium)*, vel libero prorsus arbitrio *(liberum)*, vel libero quidem arbitrio, sed ex necessitate aliquid deterius avertendi *(voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid)*. Uti igitur sit actus humanus et moralis; atque ideo, ut vitio ac demerito verti possit, necesse est, et sufficit, ut libere fiat. *Necesse est*, quia *homo ab aliis irrationalibus creaturis distat in hoc, quod est suorum actuum dominus* (11): *ideo ibi incipit genus morum, ubi dominium voluntatis invenitur* (12). *Sufficit*, nam qui, ut unum caveat, alterum eligit, hoc *mavult* (§ 138, 16). Ceterum nihil est in singularibus actibus quod homo, si voluntate facit, non libere faciat: hac re cum de actibus humanis agitur, voluntarium ac liberum idem sunt, et idem significant.

145. Præterea quoties actus internus prodit in actionem externam ex utroque *una* actio coalescit, cujus interior veluti formalis, exterior veluti materialis pars est (13). Sed ut actio exterior humana dici

9 Ex L. 18, § *Si injuria. De injur.* C. un. *De Voto* in 6°. Croix IV, 1324. Sporer *De Sacram.* nn. 103, 104, (alii appellant *virtuale*; sed forte non bene; V. § 145, 5). *Heinc* infidelis qui cupit Religioni Cristianæ dare nomen, valide baptizatur dormiens, vel amens, licet baptismus quid sit nec audierit (Lugo *De Sacram.* 9, 120. V. S. Alph. VI, 82): et obstetrix, quæ ignara fidei nostræ, pueri mox editi vita periclitantis caput abluit his verbis: *Ego te batipzo*, etc., volens id facere quod Christianas Obstetrices in eo rerum discrimine alias fecisse vidit, vere baptizat (V. S. Alph. VI, 22). Dummodo hoc non sit aliquid extraordinarium prorsus, de quo cogitatum non fuerit (§ 134, 4): ut ecce si hæc obstetrix ea ablutione nil sacri inesse suspicetur, sed medicinam putet (§ 134, 4).

10 D. Tho. *Quodl.* IX, 15. Ut puta si venator telum jaciat in eam quam feram putat, dubitans ne forte sit homo; aut comedat carnes, anceps, ne forte sit dies esurialis.

11 D. Tho. 1, 2, 1, 1.

12 D. Tho. 1. c. Et *idem sunt actus morales, et actus humani.* D. Tho. 1, 2, 1, 3.

13 D. Tho. 2, 2, 18, 16; 20, 3. Ab actione externa, differt *effectus*, qui proinde cum ea confundendus non est; velut ex impacto pugione vulnus, ex hausto veneno nex (Lugo *De Pœnit.* 16, 437. S. Alph. VII, 366).

possit necesse est, ut ipsa quoque a principio intrinseco, idest ab intentione (§ 142) procedat: non actuali quidem, quia nemo eam habet in sua potestate; exceptis his actionibus, quæ ope intellectus perficiuntur; ut ecce in Confessario qui pœnitentem, vel Judice qui testem audit; quippe animadvertendo fiunt (14); neque habituali, quæ nec intentio dici potest; sed virtuali (15). Sed quæri potest, quid juris sit, si quis quod exterius facit intus in corde suo facere nolit; idest si aliter velit, aliter faciat? Porro duplex est actionum exteriorum genus, unum earum, quæ ex intentione facientis statum capiunt, alterum earum quæ natura, et vi propria constant: itaque illæ ex facientis intentione, hæ ex seipsis æstimantur: proinde in illis si desit intentio non actio intelligitur, sed simulatio; has si quis facit, licet invitus, voluntate facit (16).

146. Inter actus autem internos, et actiones externas plurimum distat. Nam solæ actiones externæ homines attingunt; et ex his tantum initium capiunt obligationes quoad societatem civilem, quoad Ecclesiam, quoad singulos: inde vulgatum illud *propositum in mente retentum nihil operatur aut mutat* (17). Actio autem externa tunc

14 Ex L. 209 *De V. S.* Sanch. M. III, 39, 5.

15 D. Tho. 3, 64, 8 ad 3. Lugo *De Sacram.* 8, 74. Ideo erit actio humana quamvis agens animo voluntarie distrahatur; v. c., dum absolvit, baptizat, consecrat, unget ægrotum, contrahit etc. (S. Alph. III, 177; v. *Ratio* 3, VI, 14). Dixi ut *actio:* nam in eo qui non agit, sed patitur, v. c., baptizatur, absolvitur; satis est intentio habitualis (Ex C. 3 § ult. *De Bapt.* Laym. 3, 4. S. Alph. VI, 81).

16 Sot. V, IX, 2, V. *Ad.* Laym. Lib. IV, Tr. X, Cap. IV, 3. Prioris generis sunt omnia Sacramenta, omnes contractus (Lugo *De Sacr.* 8, 18); verba (D. Tho. 2, 2, 76, 3); nempe quæ pertinent ad prodendum animi nostri sententiam: (V. Salmat. 20, 10, 27; 35, 2, 30); *et actus* qui solius signi vim habent (Sanch. D. II, 37, 22). Posterioris, delicta omnia, velut homicidia, furta, dectractiones; turpia verba, et id genus cœtera. Quamobrem si quis, v. c., metu mortis, exterius tantum adoret idolum, aut fidem neget, nec idolatria, nec hæresis intelligitur (V. Suar. *De Relig.* Tho. III, Lib. 1, Cap. VI, n. 8). At ridiculum esset, impacta a te mihi alapa, velle excusari, quod non animo lædendi feceris. Ex quo et illud patet, neminem posse ex duobus inseparabiliter connexis, alterum velle, alterum nolle; v. c., infantem baptizare, et cognationem spiritualem contrahere nolle; vel glorem petere, et nolle incœstum et adulterium admittere: itaque is, velit nolit, et cognationem contrahit, et incœstus et adulterii reus est. Unum excipiendum est; si quis ex duobus, quorum alterum principale est, alterum accessorium, illud nolit hoc velit; v. c., (in contrahendo matrimonio) Sacramentum facere, non contractum inire; ratio est, quia *cum principalis causa non consistit, nec ea quidem quæ sequuntur locum habent* (L. 172 *De R. J.* C. 42 *Eod. tit.* in 6°).

17 Ex L. 62 § 5. *Locati* Sanch. M. I, 18, 2.

intelligitur cum ab aliis percipi sensibus potest (18). Dixi cum *potest;* non enim opus est, ut alius ea percipiat, animadvertat (19). Nihilominus si actio externa constat signis, quibus animus proditur, necesse est, ut hæc demonstrent voluntatem dicentis, alias qui signa? Atque ideo pro non dicto erit si quis aliud velit, aliud errans dixerit (20); vel non integrum animi sui sensum prodiderit (21); vel adeo obscurum ut interpretatione patefieri non possit (22).

147. Porro intellectui obest error, libertati vis et metus; utrique concupiscentia et habitus; quæ idcirco *impedimenta voluntarii* dici solent (23). Error: sed hoc est implicitum et subdifficile: videamus utrum is, qui ex errore vel cum errore facit aliquid, erret 1° circa rem ipsam, an 2° circa ejus valorem, vel 3° an circa suam ipsam intentionem erret. Si primum *nulla voluntas errantis est* (24), nempe si nihil dubitet (§ 133, 39); licet concomitans (25), vel resupinus (26)

18 Ex L. 21 pr. *De Testam.* Salm. 10, 7, 13. Ideo, e. c, verba, si prolata fuerint voce adeo submissa, ut ne is quidem qui ea protulit audire seipsum possit, pro non prolatis habentur (Salm. l. c. V. S. Alph. VI, 414).

19 Soto I, VI, 6, Concl. 1. Suar. *De Fide* 21, 6. S. Alph. III, 349, 384. Non enim actio externa deficit, sed probatio.

20 V. L. 7 *De Supell. Leg.* Quamobrem si quis volens absolvere a censuris dicat; *ego te absolvo a* PECCATIS *tuis*, nec a peccatis absolvit, quia id non vult; nec a censuris, quia id non dicit (Ex L. 3 *De Reb. dub.*). Et si volens absolvere Sejum dicat: *absolvo Cajum.* Neuter absolutus erit (Cit. L. 7 § 2).

21 LL. 25, 29. *De Testam.* Lugo *De Pœnit.* 13, 19. Proinde si dixeris, v. c., *fabella est,* intelligens Christum de Virgine natum; vel *fur est,* nec expresseris quis; vel *tibi promitto*, nec prompseris quid, nec hæresis externa, nec detractio, nec promissio intelligitur (Lugo *De Pœnit.* 13, 22; *De Fide* 23, 18. S. Alph. VII, 34).

22 Ex L. 2 *De Supell. leg.* Quamobrem si, v. c., aliquid hæreticum scripseris characteribus a te confictis, tibique soli notis, hæresis externa non intelligitur. (Lugo *De Fide* 23, 13).

23 Cf. Laym. Capp. IV, V, VI.

24 L. 117 De *R. J. Nulla* nempe circa id in quo erratur; veluti si quis Clericum verberet Laicum putans, is injuriæ, non sacrilegii tenetur (C. 4 *De S. E.*). Et qui suscipit hypodiaconatum ignorans invincibiliter ei adnexum esse cœlibatum, hoc non tenetur (Croix VI, II, 2162. S. Alph. VI, 809), sed ordo valet.

25 D. Tho. 2, 2, 6, 8. *Quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est; ut puta si aliquis* VELLET *quidem occidere hostem, sed ignorans occidit eum putans cervum.* (D. Tho. ib. S. Alph. VII, 275): nec si dicat, v. c., dum telum mittit: *occiderem si esset inimicus* (Sanch. M. VII, 18, 6), vel, *utinam esset inimicus!* (Laym. IV, 8. Salm. 10, 1, 201); non enim voluntas quæ *esset*, sed quæ *est* facit volontarium. Nec si postea, errore comperto, factum probaverit, vel ratum habuerit, hoc illud mutat (Ex L. 2 *De Cond. et dem.*). Quamobrem is qui lætatur, se, pro cervo, inimicum interfecisse, non idcirco quasi homicida, pœnis, vel restitutioni fit obnoxius (Suar. *De Cens.* 44, 3, 29. Less. II, 7, 46).

26 Sanch. M. VII, 18, 6. Schmalz. IV, 9, 29. Ut puta si Caja nubat Osio, quem Sejum; aut servo, quem liberum putat (Sanch. M. VII, 19, 20). Ceterum in foro

error fuerit. Nec ad rem pertinet si forte non ignoret quod facit, sed in præsens non animadvertat (27); vel ignoret culpa sua, quia nihil potest esse hic et nunc volitum, nisi scitum sit hic et nunc (28); idest dum agit; nam si initio actionis animadverterit rem bonam vel malam esse, hoc satis erit, licet animus mox ad alia divertat (§ 145, 15). Quoad alterum, *falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat* (29); quamobrem si quid facit quod validum revera est, verius valet, etsi ipse irritum putet (30): is tantum, qui vult duo quæ invicem pugnant, ratus ea simul consistere posse, nihil agit (31); quippe una simul vult et non vult. Tertium fieri potest, cum quis facit aliquid, habens duas intentiones contrarias; sive quia prioris non meminit, sive quia falso putat utramque simul consistere posse. Et profecto ea intentio prævalet quæ sibi, errore comperto, potior foret (32): si nulla potior

externo non excusat ignorantia *quæ in supinum hominem cadit* (L. 6 *De Jur. et facti ignor.*); *ne melioris conditionis sint stulti quam periti* (L. 4 *Quod vi*).

27 Suar., Laym. V, 7. Salm. 10, 1, 189. S. Alph. V, 4, VII, 275, 350 v. *Idem.*

28 Azor. P. I, Lib. II, Cap. VIII, q. 12. Sanch., Pala., Salm. 20, 5, 10. Veluti si desidiosus Confessarius ignoret casus in sua diœcesi reservatos, et ab his aliquando imprudens, et nihil omnino tunc suspicatus, absolvat.

29 Ex § 11 *De Legat.*

30 Sanch. M. II, 32, 2. Veluti si falso putem, non esse meum prædium quod vendo, non esse aquam eam in qua baptizo, neque Parochum contrahentium eum, qui mihi mandavit eorum matrimoniis interesse (L. 4 § 2 *De Manum. Vind.* L. 9 § *Si ignorem De jur. et fact. ignor.*). Et si Clericus ducat uxorem, ratus minores ordines matrimonium dirimere, aut consanguineam suam esse eam quam ducit; si Confessarius absolvat falso putans se jurisdictione excidisse; valide ille contrahit matrimonium, hic absolvit (Sanch. M. VII, 31, 5. Sporer *De Matrim.* n. 48. Bonaci *De Sacram.* Quæ: 2, P. 1, n. 29).

31 Ex L. 149 *De R. J.* Ibi. *Ubi duo pugnantia inveniuntur neutrum ratum est.* Ut puta si voveris nolens obligari voto (S. Alph. III, 201, q. 2).

32 L. 92. *De hæred. instit.* L. 26, § 2. *De Milit. test.* Lugo *De Sacram.* 8, 120. Croix VI, 1, 69. S. Alph. III, 700; v. *Prima* VI, 24. Ut puta si statuas missam cras applicare pro Sejo, et postea, immemor, pro Cajo applicaveris. Itaque si alter eam petiit pro gratiarum actione, alter pro graviter ægroto, tenendum est, pro hoc fuisse applicatam: sive is prior illam petierit, sive posterior (Less. II, 40, 76. S. Alph. III, 210). Ex si non appareat utra sit potior, ea potior habebitur, quæ magis congruit rationi, aut legi: ideo non obest matrimonio error hæreticorum existimantium, matrimonia propter adulterium dissolvi posse (Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 20, 7). Prævalet autem potior intentio quamvis hæc generalis, posterior vero specialis fuerit (S. Alph. III, 700). Quamobrem si tecum statueris, *quodcumquæ posthac votum emisero sine licentia Confessarii, illud valere nolo*, et postea oblitus voveris aliquid Confessario inconsulto, non valet; nisi forte vovisses memor quoque (S. Alph. III, 210); velut in incendio, naufragio etc.

fuisset, siquidem prioris intentionis non meminit, novissima intentio prævalet (33); sin putat utramque stare insimul posse, neutra valebit (34).

148. Vis et metus distant; illa enim extinguit voluntarium, hic minuit tantum (§ 138 in fin.): ideo quod quis facit, compulsus vi pro infecto est, nam patitur magis quam facit; quod metu inductus, (non quod *cum metu,* ut fur) valet naturali jure, quia *mavult* (35). Nihilominus metus excusat aliquatenus si fuerit injustus (36) et gravis (37); gravis inquam in foro externo *absolute* (38) in interno etiam relative tantum (39). Nihilominus nonnunquam potest voluntarium esse quod quis facit coactus vi, si non repugnavit pro viribus, nam voluit pati (40); et, contra, quod facit metu potest esse involuntarium, si tam subito, tamque vehementer expaverit, ut mens ipsum penitus dereliquerit.

149. Concupiscentia aut movet voluntatem, aut ab ea movetur (41): cum movet ita demum aufert voluntarium si mentem penitus intercipit; quamobrem actus *primo-primi* (§ 124, 5) aut involuntarii sunt, aut non voluntarii: *deliberati* penitus voluntarii, etsi fiant in calore passionis supra modum vehementi (42). Inter utrosque tenent actus *secundo primi,* et ideo semivoluntarii *censentur* (43). Quoad habitum: quæ ex habitu excidunt voluntaria sunt, si ea animadvertis, *in se;*

33 Lugo *De Sacram.* 8, 124. Croi. VI, I, 69.

34 Ex L. 149 *De R. J.* Lugo, Croix, S. Alph. ll. cc. Puta si mulier velit nubere, aut aliquid vendere; sed nolit in virum, vel emptorem sui corporis, aut rei venditæ dominium transferre: sed V. S. Alph. III, 710, VI, 831.

35 L. 22 *De Rit. Nupt.* Ut puta si quis compulsus metu mortis recipiat baptismum (L. 3, § *Item. De bapt.*), aut latroni juratus promittat (CC. 8, 15 *De jurejur*); nisi receperit, promiserit simulate. (§ 138, 16).

36 L. 3, § 1 *Quod met. cau.* Sanch. M. IV, 13, 3. Pont. M. IV, 19, 7. Qui metum justum patitur *ipse sibi infert metum* (L. 26 pr. *Eod.*).

37 LL. 3, 6, 7, 8. *Eod.* Levis prorsus nulla excusatio est, nec in foro interno (Sanch. M. IV, 17, 2. Sporer *De Matr.* n. 16. Cf. Lugo *De Inst.* 22, 138, etc. scilicet magis concomitans est, quam efficax, metus hujusmodi.

38 LL. 1, 5, 6. *Eod.* CC. L. 3 *De iis quæ vi.*

39 Moli. II, 267. Less. II, 17, 46. Sanch. M. IV, 9, 4. Laym. *De Pact.* VI, 4. Lugo *De Instit.* XXII, 135, 141. S. Alph. VI, 844. *Certa* (Sanch. 3, 2); et jure prorsus, quia metus æstimatur immediate ex apprehensione mali imminentis, mediate ex objecto (Sporer *De Matr.* n. 15): in foro autem externo nemo præsumitur compulsus metu levi *per se.* (§ 138, 12).

40 D. Tho. 1, 2, 6, 5.

41 V. D. Tho. *De Malo* III, 11.

42 Sanch. M. I, VIII, 5. Pont. M. IV, 1, 3. Contra L. 9 *De Publican.* L. 49 *De R. J.*

43 S. Alph. V, 3.

secus in *causa ;* nempe quamdiu pravum habitum (qui voluntate inolevit) eluere non satagis (44).

150. Omnis igitur actus noster vel hominis est, vel humanus. Quid si non appareat uter fuerit? Et quia *in dubiis id sequimur quod plerumque fieri solet* (§ 57, 7), in eo qui suæ mentis est, actus humanus ; in eo qui est impos mentis, licet interdum sapiat, actus hominis intelligitur, quamdiu contrarium non apparuerit (45). Item si dubitet, utrum fecerit in motibus deliberatis an minus, in motibus deliberatis fecisse regulariter tenendum est (46).

Art. 2. Unde petenda sit bonitas vel malitia actus humani.

151. Nunc videamus unde petenda sit bonitas vel malitia actus humani. Principio igitur, ut generaliter dixerim, cujusvis rei bonitas vel pravitas æstimatur ex fine, seu destinatione ipsius (1) : unde dicere solemus bonos vel malos oculos, aures, cibos, ædes, enses, etc., qui multum aut parum vident, audiunt, nutriunt, etc. Age nunc ; omnis omnium actionum nostrarum finis Dei Altissimi gloria denique est (2) : quæ igitur actio in hunc finem tendit *bona* est, quæ ab hoc fine recedit est *mala,* quæ neutrum præstat, *indifferens* (3). Et quia finem prosequi, ordinem servare ; ab eo recedere, perturbare ordinem est, alias bonum dicitur quidquid ordinem servat, et quidquid illum perturbat dicitur malum ; quod neque servat, neque perturbat indifferens (4). Quod autem indifferens est, idest quod nullum determinatum finem intrinsecum habet, finem et speciem capit vel ex jure positivo,

44 Laym. 3, 6. V. Escob. To. I, Cap. 3, n. 36. Verum difficile est, ut ea quæ quis ex habitu facit aut dicit, nullatenus animadvertat (S. Alph. III, 126) : potius dicendum est, nullum in habituatis remanere vestigium advertentiæ : scilicet ea quæ ex habitu excidunt facile contemnimus (S. Alph. V, 4 v. *Tertio*).

45 L. 1 C. Ad *L. Corn. De Sicar.* Ex L. 14 *De Offic. Præsid.* L. 5 C. *De Condic.* Renazz. *Elem. Jur. Crim.* I, VIII, 6. Sanch. M. 1, 9, 13. Salm. 17, 1, 147. Itaque si, e. g. voverint qui suæ mentis, et qui amens est, sed habet lucidos intervallos ; et postea uterque dubitet, an sui compos voverit, ille obligatur quoad constiterit non fuisse compotem sui ; is quamdiu non apparet sui compotem fuisse, non obligatur.

46 Sanch. M. IV, 1, 10.

1 D. Tho. 2, 2, 23, 7.

2 Prov. 16, 4. Isai. 43, 7.

3 D. Tho. 2, 2, 18, 8. *Bonum est* CONTINENTIA, *malum est* LUXURIA *inter utrumque indifferens,* AMBULARE (S. Hieron. Ep. 89).

4 S. August. *Contr. Faust.* 22, 27. D. Tho. *Contr. Gent.* Lib. 1, 14. Quæ autem sint hujusmodi recta ratio nos edocet. D. Tho. 1, 2, 94, 4.

si illud jubeat aut vetet (5); vel ex intentione agentis (ut ludus) seu bona seu mala: exinde vero ipsum quoque vel bonum vel malum efficitur.

152. Verum hæc de humanis actionibus *in genere*. In *individuo* eas peragente voluntas ejus cum primis inspicienda est, quippe ex qua omnis actus humanus initium capit. Quamobrem bonitas, vel malitia sumenda est ex objecto, ex fine, ex circumstantiis (6); quia hæc omnia voluntatis actu comprehenduntur: quæque idcirco principia moralitatis dici solent. Et primo ex objecto: *objectum* dicitur id quod volumus: ex objecto autem omnes actus nostri speciem capiunt (7). Deinde ex fine quia *præcipuum motivum voluntatis est finis* (8). Quæstionis est, utrum necesse sit dirigere omnes actiones in gloriam Dei ut bonæ dici possunt. Affirmantium sententia est communior, et ex principio nostro (§ 151) verior: Ceterum sat est, eas in Deum dirigere virtualiter (9); quod facere intelligitur quisquis facit aliquid ob finem alicujus virtutis, vel honestum, et naturæ rationali consentaneum (10). Demum ex circumstantiis: circumstantiæ autem sunt actionis velut accidentia; sunt enim *conditiones extra substantiam actus, sed quæ aliquo modo attingunt actum humanum* (11). Uti autem, actio quæ

5 Suar. *De Relig.* To. I, Tr. III, Lib. IV. Cap. VII. 4. Velut certis diebus pluribus comestionibus, carnibus, vel servilibus abstinere. Scilicet est alius rerum ordo positivis legibus constitutus, quem perturbare pariter malum est, etsi non intrinsece malum. Inde duplex malorum genus; natura, aut lege; illa vetita quia mala; hæc mala quia vetita: illa idcirco semper mala, quia rerum natura mutari nequit; hæc quamdiu vetantur: Dicuntur etiam turpia, seu contra bonos mores. Porro quæ lege vetantur, tametsi non semper coram Deo sint illicita, nihilominus interdum turpia dici solent, nempe per accidens, cum aliquid turpe fovere possunt; ut puta renunciare hæreditatem viventis (L. 4 C. *De inutil. stipul.*): vel si Episcopus alicui promittat beneficium ecclesiasticum, cum is qui illud obtinet vita decesserit (C. 2 *De Conc. præb.* in 6°).

6 D. Tho. 1, 2, 18, 4.

7 Tob. 12, 8. Osæe 2, 10. D. Tho. 1, 2, 7, 2, 1. Ex objecto *quod* (volumus), non *cui* (aliquid volumus); alias odisse Deum optimum, dœmonem pessimum foret. Porro species heic dicitur propria cujusque rei bonitas vel malitia, qua ab aliis distinguitur; utputa orationis, eleemosinæ, jejunii blasphemiæ, furti, adulterii. Alias est *forma* qua corpus id esse agnoscitur quod est (L. 76, § ult. *De Judic.*) unde illud: *forma est quæ dat esse rei.*

8 D. Tho. 1, 2, 8, 4. *Ut sit voluntas bona requiritur quod velit bonum, et propter bonum* (D. Tho. 1, 2, 19, 7). Et uti actus exterior ex objecto, ita interior ex fine, quasi *ex proprio objecto*, speciem capit (D. Tho. 1, 2, 18, 6).

9 D. Tho. *De Virtutib.* Quæ. 2, art. XI ad 3.

10 V. D. Tho. 2, 2, 61, 1. Proinde si quis ludat recreandi animi causa, ut deinde promptius vacet ad opera virtutum, erit actus virtutis (D. Tho. in cap. 3 *In Isaiam*).

11 D. Tho. 1, 2, 7, 1. Actum huma-

est bona ex objecto et ex fine, ex circumstantiis quoque sit bona, necesse est; ut quidquid fit, fiat quando oportet, ubi oportet, et modo quo oportet (12).

153. Uti igitur actio humana bona simpliciter dici possit necesse est ut ex omni parte sit bona (13): et quia actus voluntatis, quo hæc omnia complectimur, unus est, actio si non ex omni parte sit bona, mala erit tota (14): nisi forte aut circumstantiæ sint leviter malæ (15); aut finis malus non precipuus fuerit, sed secundarius; utrobique enim modica subest inordinatio, quæ actionem non corrumpit (16). *Actio* inquam non *opus* materiale, nam hæc duo con-

num, nempe qua ad mores pertinet; nam quis inquirat, v. c., in furto, utrum quis furatus sit manu dextera, an læva? Et aliter J. C. aliter TT. eas considerant: illi enim qua gravius societatem perturbant; v. c. utrum quis furatus sit noctu, an interdiu: hi qua gravius Deum offendum; v. c. utrum furatus sit pauperi, an diviti. Porro circumstantia stricta significatione est *accidens moralis actus* (D. Tho. 1, 2, 7, 1): nihilominus vulgo circumstantias accipimus eas quoque, ex quibus novum *objectum* actioni accedit, seu physicum, seu morale: ut ecce si quis furetur rem communem pluribus, vel rem sacram (V. D. Tho. 1, 2, 78, 5).

12 D. Tho. 1, 2, 64, 1 ad 2. V. c.; ne materfamilias, vel Magistratus hæreant in templis quando illa rebus domesticis, et liberis superesse; hic quando juri consulendo et causis examinandis, dare operam debent.

13 D. Tho. 1, 2, 18, 4.

14 Ex D. Tho. 2, Dist. 38, q. 1, art. 4. Inde illud: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.* Quæ autem bona est ex objecto, fine, et circumstantiis non desinit bona esse eo quod non sit facta ex motivo fidei, vel caritatis, alioquin omnia infidelium et peccatorum opera peccata forent; quod et absurdum et hæreticum est. Nec confundenda est actio bona cum actione meritoria: sed de merito Dogmatici viderint.

15 Billuar. Art. IV, § 3.

16 Quod belle animadvertit cl. Costantini *Instit. Theol. Mor.* (Pars I, § 38, VI. Prati 1881); ut puta si in precibus recitandis levis tepor, in facienda eleemosina ostentatio levis obrepserit. Dixi *finis*, aut *circumstantiæ*, nam si fuerit mala ex objecto (mala inquam *natura*) impossibile est, eam cohonestari; nedum ex circumstantiis, sed ex quavis etiam sanctissimo fine, quia rerum natura mutari nequit: hinc non licet, v. c., vel leviter mentiri ad vitam servandam. Huc pertinet illud Apostoli: *Non sunt facienda mala ut veniant bona.*

Nunc attingenda est ea quæstio, utrum dentur actiones indifferentes in individuo. Thomistæ negant: nam si actus indifferens ad nullum finem ordinatur, contra rationem est; sin ad aliquem, hunc vel bonum vel malum esse oportet (D. Tho. 1, 2, 18, 9). Scotistæ affirmant (Vasq. 1, 2, 52, 2); primo quia nulla certa lex jubet eas dirigere in finem bonum; deinde quod alias, si agens animo aversus a Deo sit, ut quidam scelestissimi, quidquid agit v. c., si florem olfacit, si amicum obvium salutat, si comedit, bibit, si somno indulget, etc, peccatum erit; quod vix non absurdum est (Cf. Billuar. Art. IV, § 2). Mihi prior sententia videtur verior. Sane heic non loquimur de eo qui cum agit de Deo cogitat (is enim aut actionem suam dirigit ad gloriam Dei quoquo modo, aut Dei gloriam excludit), sed de eo qui de Deo in præsens non cogitat. Is

fundenda non sunt : illa enim ex voluntate agentis æstimari debet, hoc ex se ipso. Quærendum nunc igitur est, utrum circumstantiæ malæ, aut finis malus, corrumpant et malum efficiant opus, quod suapte natura bonum est; sive, utrum naturam operis mutent. Et circumstantiæ, cum sint aliquid accessorium, id efficere non posse vix dubium puto (17). Utrum id possit finis, quæstio est difficilior : quidam affirmant, alii negant; quos sequor : primo quia rerum natura mutari non potest; deinde quia nequeo animadvertere, quomodo intentio operantis mutare possit opus cui nihil addit, detrahit nihil (18). Itaque reor, malam nostram intentionem haud mutare naturam operis; adeoque nec quod bonum est malum reddere, nec quod malum est in aliam malitiæ speciem transferre (19).

igitur aut rem necessariam, vel utilem, vel rationabilem facit, (v. c. comedit, deambulat, ludit, sui conservandi causa), aut non : si primum actio hæc ad finem bonum naturaliter, atque ideo virtualiter in Dei gloriam tendit, et ideo bona est. Sin alterum, est ad minimum otiosa; si otiosa est, mala est (Ex Matt. 12, 36).

17 Nam quis dixerit, v. c., malam esse orationem quam in Ecclesiis prosequitur Materfamilias, quo tempore necesse habet superesse filiabus suis, quas solas, calente juventa, domi reliquit ? Aut sacrum quod facit Sacerdos in letali constitutus, vel hora, aut loco quibus non licet? Sane, si circumstantia opus mutat, ejus qui, ut vacet studio, omittit sacrum die festo, studium utique peccatum erit : ergo confiteri studium debebit. Quod nemo unus dixerit (V. Suar. *De Pœnit.* 32, 2, 11. Salmat. 21, 2, 33. Croix VI, 2, 943).

18 Cf. Sot. IV, VI, 3. Less. II, 12, 138. Sanch. S. Alph. III, 584. Alias quidni licitum sit, v. c., die festo vacare servilibus relaxandi animi gratia : et, contra, illicitum incumbere studio, lucri faciendi causa? Quidni testis, qui veridicum quidem, sed nocendi animo, testimonium dicit, peccet veritatem dicendo ? qui lætatur de opere bono alterius facto ob finem malum (V. Philipp. 1, 17)? Qui contrariam sententiam tuentur nituntur 1° Exemplo Dei, et dæmonis hominem tentantium : si is labitur, hoc dæmoni quidem imputabitur, non item Deo : nempe quia Deus hominem tentat ut probet, dæmon ut perdat; 2° Exemplo ejus qui, v. c., furem receptat; nam si recipit quasi furem, tenetur; sin quasi amicum, non item (Salmat. 13, 1, 23). Sed minus recte : nam (1°) *Deus neminem tentat* (Jacob. 1, 13), vel *facit cum tentatione proventum ut possimus sustinere* (I Cor. 10, 13). Qui autem (2°) receptat opus per se indifferens facit, quod huc non pertinet.

19 V. S. Alph. III, 584. Contra Lugo *De Just.* Disp. VIII, Sect. 6, et Disp. XVIII, Sect. 5. Itaque si, v. c., ego, ut tibi noceam, in meo puteum aperio, quo aperto, venæ putei tui præcisæ sunt, rem facio contra justitiam malam quidem *affective*, uti ajunt, sed non *effective;* nam jure meo usus sum. Qui contra putant jura heic contra nos allegant; sed de his in Tr. *De Restitutione*.

Nunc autem dispicere juvat quotuplex genus actuum in nobis esse possint. Sunt igitur vel *hominis*, vel *humani* (§ 141). Humanos inspicere possumus quoad agentem, quoad objectum, quoad utrumque. Actus humanus, et voluntarium idem sunt (§ 144). Ex 1° igitur voluntarium, quoad intellectum diducitur in *explicitum* et *implicitum* (§ 143, 3); quoad liberta-

154. Porro ex actu interno et externo una integra actio coalescit (§ 145); et utriusque una est bonitas vel malitia: quæstionis est, utrum actio externa augeat *per se* bonitatem, vel malitiam actus interni, quia eum perficit; an minus, quia voluntas, *qua peccatur et recte vivitur* (S. August.), omnem vim jam exseruit suam: Scholastici viderint. At *per accidens* auget profecto, sæpe enim voluntas aut intensior fit, aut magis diuturna (20).

Art. 3. De imputatione actuum humanorum.

155. Actus mali vitio et culpæ vertuntur, sive ut vulgo dicimus, *imputantur* agenti. Et quoad Deum, idest qua Deum offendunt, ex eo tempore imputantur quo quis eos *voluit* (1); nempe sciens malos esse, vel saltem dubitans (§ 143, 9). Quoad nos, cum in actionem externam prodierint; ex hoc enim incipiunt damnosi esse, atque ideo obnoxii pœnis, restitutioni, reservationibus. Ex hoc capite in unaquaque actione tria sunt dispicienda, *objectum* actionis, *circumstantiæ*, et *effectus*. Quoad objectum actio imputatur prout hoc visum fuit (§ 143, 6); ideo potest esse materialiter bona, et formaliter mala: vel contra materialiter mala, et formaliter bona; vel et materialiter et formaliter mala (2). Itaque in foro exteriori, nisi utroque modo sit mala, non imputatur (3), nam si est mala formaliter tantum, falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat (§ 147, 29); sin tantum

tem, in *voluntarium simpliciter* et *involuntarium secundum quid* (§ 142, 6): in *elicitum* et *imperatum*, *directum* et *indirectum* (§ 142), *in se*, et *in causa* (§ 143 in fin.). Ex 2° in *bonum*, *malum*, et *indifferens* (§ 151): et malum rursus in illud quod vel *natura*, vel *jure*, vel *ex intentione* agentis *malum* est (§ 151). Demum ex 3° in bonum vel malum seu *materialiter* tantum, seu tantum *formaliter*, seu materialiter insimul et formaliter (§ 155, 2).

20 D. Tho. *De Malo*. Quæ. 2, Art. 2 ad 8.

1 Ecci. 3, 27. Matth. 5, 28. D. Tho. Quodl. IX, 15. Licet postea ab actione perpetranda, v. c., a mœchando, furando, calumniando, abstinuerit sciens volens.

2 V. D. Tho. 1, 2, 19, 5. *Actus humanus judicatur virtuosus, aut vitiosus secundum bonum apprehensum, et non secundum materiale objectum actus* (D. Thom. Quodl. III, 27). Veluti si quis alienæ commisceat suam putans; vel suæ putans alienam; vel alienæ quam scit alienam esse. Proinde non est homicida (coram Deo) qui trajicit hominem feram putans (D. Tho. 1, 2, 6, 8); contra est qui trajicit feram putans hominem (D. Tho. Quodl. III, 27).

3 Ex L. ult. *De Crim. expil. hæred.* Ut ecce si quis auferat rem derelictam, quam deperditam (L. 44 *De furt.*); vel suam, quam alienam (L. 47, § ult. *Eod.*) putat; vel alienam putans dominum invitum esse, qui invitus non est (§ 8 *De Oblig. quæ ex delicto*); tametsi *quoad animi cogitationem* non sit innoxius (L. 22, § *Etsi ei servo. Ad L. Corn. de fals*).

materialiter, innocentia consilii tuetur facientem. Quod si ejusdem actionis duo sint effectus, quorum alter est in intentione, alter præter intentionem sequitur; ut puta in eo qui occidit invasorem cum non possit aliter se defendere, quod præter intentionem sequitur, quasi secutum per accidens, regulariter, non imputatur (4). De circumstantiis expedita res est; nam quæ agenti comperta, immo et incerta (§ 143, 9) fuerunt, imputantur; velit nolit: quæ ipsum prætereunt, non imputantur quamvis rem malam faciat sciens prudens (5).

156. De effectibus quæstio est implexa, difficilis. Effectum accipimus *quod sequitur ex actione nostra, tamquam ex causa, contra, vel præter intentionem agentis.* Ex *actione* nostra: ergo debet esse aliquid ab ea diversum; huc igitur non pertinent effectus qui actionem externam integrant, complent (§ 145, 13). Tamquam *ex causa:* scilicet effectus dicitur *qui præexistit in sua causa* (6); adeoque ex insita ei vi, non aliunde, æstimari debet. Itaque animumadvertendum est, num inter actionem, et id quod ex ea sequitur intercedat connexio aliqua, an minus; si intercedit, est causa; nempe *physica*, si connexio hujusmodi sit naturaliter necessaria; *moraliter,* si moraliter tantum (7). Sin minus erit *occasio,* non causa (8); quod autem sequitur ex aliquo

4 D. Tho. 1, 2, 13 ad 3; 2, 2, 64, 7, Salm. 26, 8, 46. S. Alph. III, 482, v. *Excipitur*. Hinc licet hosti, v. c., ignita missilia jacere in urbem quam juste obsidet, etiam cum cœde innocentium. (*Omnes*. Sanch. M. IX, 20, 14): mulieri prægnanti, quæ letali morbo decumbit, sumere pharmacum etiam cum periculo abortus (S. Alph. III, 394). Dixi *regulariter*, idest nisi aut justitia, aut caritas actione hujusmodi abstinendum jubeant. Ut ecce si venator nequeat ferum animal occidere, quin domesticum alterius una simul occidat; aut mulier pharmacum sumere, quin enecet fœtum, qui alias vivus edi et baptizari posset.

5 D. Tho. 1, 2, 76, 6. Ex C. 4 *De S. E.* L. 18, § *Si injuriam. De injur.* Communissima (S. Alph. VII, 386). Quamobrem Davidi, e. g., imputatur adulterium cum Bersabea (II, Reg. XI, 15), Judæ incœstus cum Thamar non imputatur (Gen. 38, 16). *Velit nolit.*: hinc, v. c., qui saccum habentem pecuniam surripit, etiam sacci nomine tenetur, quamvis non sit ei animus sacci surripiendi (L. 79, *De Furt.*); et qui clericum calumniatorem cœdit, invitus quia clericus est, sacrilegio non caret.

6 D. Tho. 1, 2, 20, 5, o. 1.

7 V. Laym. Cap. III. Velut ex nimia potatione vini ebrietas, ex gravi percussione mulieris prægnantis aborsus; ex falsis testimoniis, quæ vera prorsus videntur, innocentis condemnatio, ex turpi lectione vel colloquutione pollutio, etc.

8 L. 61, § ult. L. 62 *Pro Socio.* D. Tho. 2, 2, 43, 3. Utputa si quis ex equitatione, vel ebrietate, vel ingluvie patitur pollutionem (S. Alph. III, 484. Inf. 2); si filio a grassatore occiso, pater mœrore vitam finierit (Less. II, 9). Et, in primis, quod profluit ex alterius voluntate; ut ecce si ædes meas altius tollendo obscuraverim ædes vicini, isque exinde mihi irascatur, maledicat, etc.

tamquam ex occasione, per accidens sequitur, atque ideo, salva justitia et caritate (§ 195, 24), imputari non solet (9). Immo si ex causa levi oriatur aliquid grave, illa magis occasio, quam causa dicenda est (10), quia non potest effectus major esse sua causa. Demum *præter, vel contra intentionem agentis;* nam si eos vult, sunt *per se* objectum voluntatis, atque ideo voluntarii *in se*, licet sequantur per accidens (11).

157. Ideo autem imputantur effectus hujusmodi, quia is qui causam posuit cavere eos debuisset: quamobrem, ut imputari possint necesse est, ut is illos præviderit, ut potuisset, ut debuisset eos præcavere (12). Et 1° ut præviderit, quia nil volitum quin præcognitum; quamvis ex illicita actione prodierint (13); nec ut possibiles tantum præviderit, sed probabiliter sequuturos (14); vel ut saltem de eis dubitaverit (15). Deinde 2° ut potuisset eos præcavere; quia *nemo peccat in eo quod nullo modo caveri potest* (16). Demum 3° ut præcavere eos debuisset nam (cum præter intentionem sequantur) quî culpabitur si non debuit (17)? Quid igitur si effectus manaverit ex actione tua illicita et mala? Nempe si antea omnia observaveris, quæ diligens quisque observaturus fuisset, ut non amplius probabile videretur, eum sequuturum, et nihilominus sequutus est? Quidam putant et hunc tibi imputari, quia ab actionibus hujusmodi abstinendum est (18); alii contra,

9 LL. 40, 55 *De Furt.* D. Tho. I, 2, 20, 5. Suar. *De Censur.* 41, 1, 2. S. Alph. III, 398. *Adventitii casus imputari non solent* (L. 6 *Qui et a quib.*).

10 S. Alph. III, 484 *Hinc.* Velut ex adspectu, lectione, aut collocutione venialiter turpi, pollutio (Sanch. M. IX, 45, 18).

11 Navarr. XVI, 6. Ut puta, si quis equitet, vino aut cibis se ingurgitet; ea data opera, ut polluatur (Sanch. nn. 16, 20).

12 D. Tho. 1, 2, 6, 3.

13 Lugo *De Just.* 18, 86. Salmat. XIII, 1. S. Alph. III, 658. V. Gen. IV, 37. Aliud juris est in foro externo civili et canonico; nam, si potueram prævidere eos, tenebor (L. 31 *Ad L. Aquil.* C. 9 *De injur.*). Et sufficit si eos præviderit *in confuso* (§ 143, 9).

14 Ex Cit. L. 31 et C. I. S. Alph. III, 398. Nam divinare, aut præcavere quæcumque possibilia sunt, sollicitudinum plenissimum, et durissimum foret (Croix VII, 11, 200. Salmat. 25, 2, 29): et ab ipsis legibus fori exterioris alienum est (V. § 5 *Ad L. Aquil.*).

15 Laym. III, 5. Et planum est (§ 143, 10).

16 S. August. *De Lib. Arbitr.* Lib. 3, Cap. 18, n. 50.

17 Salm. 10, 8, 38. Sive ex justitia, sive ex caritate, sive ex qua alia virtute. Itaque si non debueras eos evitare, non imputantur: ut puta si ex actione necessaria, vel utili, vel honesta prævideas pollutionem in somno sequuturam tibi Chirurgo, Confessario, studioso (S. Alph. III, 483): si ob dilatam, non ultra annum, confessionem peccatorum, aliquod excidat (Spor. *De Pœnit.* n. 458).

18 V. Salm. 10, 8, 37.

quippe computari debet quasi casus fortuitus (19). Et verius : nam si nullum probabile ejus periculum in causa inest, quî voluntarium in causa? At si is qui præstitit causam præviderit effectus hujusmodi, et potuerat et debuerat eos præcavere, nec fecit, imputantur (20), non quidem in se, quippe illos noluit, sed *in causa;* et ideo voluntarii *in causa,* vel *indirecte;* et mali *denominative* (21) dici solent.

158. Et tunc imputantur, cum quis causam eorum præstitit; immo in foro conscientiæ, cum voluit (§ 155, 21). Sed an hi actus, qui nova nostra actione vel omissione constant, sed nobis insciis vel invitis sequuntur, denuo imputari debeant tunc cum sequuntur, perinde quasi actiones externæ quas quis facit sciens volens (22)? Atque ideo utrum sint non solum materialiter mali, sed etiam formaliter, ac proinde obnoxii his quibus externæ actiones humanæ, quæ internas integrant complent, obnoxiæ esse solent; idest, pœnis, reservationibus,

19 Cajet. 2, 2, 64, 8. Suar. *De Censur.* 45, 6, 1. Nam neque *in se* voluntarii sunt, quia eos nolumus; neque in causa, quia nullum in causa probabile periculum inest (Salm. n. 34. S. Alph. 711, 387). Utique abstinendum est actionibus illicitis, sed propter *se,* non propter effectus. Nec ad rem pertinet illa Bonacinæ, aliorumque distinctio, utrum opus sit *per se* periculosum, an minus: nam si est periculosum *per se* caveri debet, etsi licitum sit (C. 7 *De homicid.*); si autem diligentia adhibita periculosum esse desiit, in simpliciter illicitum recidit (Less. IX, 103). Proinde non tenetur fur, si dum equos furtivos abigit, casu mulier inter eos collisa abortum fecerit (C. 48, Dist. 50); qui inebrietate, præter omnem suam opinionem, occidit hominem (Suar. *De Censur.* 46, 1, 12); qui induxit alium ad furandum, si is in furto fuerit occisus (S. Alph. n. 386). Alias is, qui incautus, dejiciens prope viam publicam ramum ex arbore quem cœdebat, oppressit prætereuntem, dicendum erit cum Sylvestro, si ramum furtivum cœdebat, vel die festo, teneri; secus esse innoxium; quod perquam ridiculum est (Navarr. 27, 237. Sot. V, I, v. *Sententia*).

20 Ex C. 16 *De homic.* Proinde non excusatur, v. c., puer, aut senis, qui equo insidet, cujus impetum retinere non potuit, si aliquem oppresserit (§ 8 *De Leg. Aquil.*). Huc pertinent qui delinquunt ex ignorantia voluntaria; ex passione, quam compescere negligunt; ex habitu, quem eluere non curant, etc. (V. S. Alph. V, 4).

21 Lugo *De Pœnit.* XVI, 446.

22 Puta blasphemiæ quæ temere excidunt ex habitu, vel temulento, perinde ac illæ quas evomit, sciens volens? Omissio horarum canonicarum presbytero naviganti, qui projecit breviarium in mare, perinde ac ei, qui domi illas omittit? Dixi qui *nova nostra actione constat;* nam quæ sequuntur sine ulla actione vel omissione nostra, v. c., si quis ex turpi lectione pollutionem patitur, si mulier cui dederat abortivum, ejiciat, hæc ei imputari denuo, si sequuntur, v. c., cum dormit, postquam incidit in amentiam postquam ea penitens confessus est (et quidni etiam postquam mortem obierit) absurdum est. Dixi *denuo,* nam tunc *primum* imputari, ceu delirarunt Marsilius et Palatius, absurdissimum foret.

et confessioni sacramentali? Et multi negant, tunc iterum imputari, quia is qui causam posuit tunc non agit sciens volens (23): multi contra, quia sciens volens causam posuit (24). Mihi prior sententia videtur verior; nam in quo malitia eorum posita est, in se, an in causa? Si *in se*, cur, sodes, eos appellamus voluntarios in causa, et malos tantum *denominative?* Sed hæc generatim, utrum autem sint obnoxii pœnis, reservationibus, confessioni, de his suis locis singillatim.

159. Illud nemo dubitat pravas et illicitas actiones, et effectus qui exinde sequuntur, seu pravos, seu noxios, imputari quoad culpam nedum ei qui per se, sed et ei qui per alium facit: inde regula *Qui facit per alium est perinde ac si faciat per seipsum* (25). Per alium vero is facere dicitur, qui jubet, mandat, rogat aliquid fieri (26). Nec distinguitur, utrum ea quæ jubet, mandat, rogat, per alium fieri possint, ut puta aliquem occidere, domum ejus incendere, pecus abigere; an secus, v. c. blasphemare, adulterari, uxorem ducere, quam non licet, etc.

23 S. Bonav. in *Q.* Dist. 22, Art. 1, q. 3. Vasq., Azor., Saym., Bonac., Lugo *De Pœnit.* XVI, Sect. IX. Filiucc. XXI, 272.

24 Cajet., Pal., Navarr., Salmat. 20, 10, 27. Et huic sententiæ favere videtur D. Thomas.

25 C. 72 *De R. J.* in 6°. *Is damnum dat qui jubet dare* (L. 130 *De R. J.*). *Dejecisse videtur qui mandavit, vel jussit ut aliquis dejiceretur* (L. 1, § 12 *De Vi arm.*).

26 Citt. LL. et L. 1 *De eo per quem fact. erit, etc.* Quisquis igitur facit per alium, v. g. aliquem cædit (LL. 2, 3 *De Vi priv.* C. 6, § 1 *D. S. E.*), detinet (cit. L. 1), furatur (L. 7, § 5 *De jurisd.*), calumniatur (L. 11 *De Injur.*), accusat (L. 5 *De accusat*), decipit, terret; uno verbo, quamlibet injuriam facit (L. 1 *De injur.*), perinde est, ac si ipse per se, vel suis manibus fecerit.

Ad ultimum quæri potest, si duo pluresve eamdem (numero) actionem præstiterint, et unus utriusque vel omnium fuerit effectus, utrum hic omnibus pariter imputari debeat? Et videamus utrum omnes adæquatam, an omnes inadæquatam, an unus adæquatam, alter inadæquatam actionem, causam præstiterit. Porro adæquata intelligitur quæ effectum sola præstare potest; quæ non potest, dicitur inadæquata. Et profecto hic (effectus) utrique pariter imputabitur (L. 24 *De injur.*) sive utraque fuerit adæquata; utputa, si duo aliquem baptizaverint, eamdem hostiam consecraverint eodem temporis momento (D. Tho. 3, 67, 6): sive utraque inadæquata ut ecce, si duo trabem furati sint, quem singuli tollere non potuissent (L. 21, § ult. *De furt.* L. 52, § ult. *Ad L. Aquil.*); sive demum altera adæquata fuerit, altera, inadæquata; veluti si duo trabem sustulerint, quem unus eorum solus tollere potuisset, alter non item (Ex L. 21, § ult. *De furt.*); non enim is excusabitur, quod se recedente, alter nihilominus solus auferre potuerit, quia non ex effectu, sed ex insita cuique vi, causæ æstimantur (V. Less. II, XIII, 2. Lugo *De Just.* 19, 2, etc.). Ceterum hæc ad voluntarium pertinent, non ad pœnas, nec ad restitutionem damni, de his enim suis locis.

160. Itaque (ut quasi e diverticulo redeamus in viam) bona sunt quæ ordinem servant, mala quæ illum perturbant (§ 151). Sed hoc generatim : verum cum de singulis actionibus quæritur, unde scire possum quænam actio mala dicenda sit, quænam bona ? Utique ex singulis regulis, quibus ordo hujusmodi continetur et regitur : regulæ hujusmodi dicuntur *leges* (27) ; ergo de legibus hic.

TRACTATUS III

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

DE LEGIBUS IN GENERE.

Art. 1. Quid lex, et quotuplex.

161. Lex *ampliori* appellatione regulam significat, quo sensu omnis creatura suas habet leges : *propria* regulam, quæ actiones humanas in fines suum dirigit : hoc sensu breviter definitur : *Justorum et injustorum regula* (1) : plenius : *Principis jussum, propter bonum commune, perpetuum, sufficienter promulgatum* (2).

162. Uti igitur lex constitui possit, necesse est 1° ut feratur a *Principe*, idest ab eo qui perfectæ communitati præest (3) ; ac proinde *subditis* suis, et intra suæ jurisdictionis limites. Jubenti vel non sub-

27 L. 1 § 2 *De Legib.* D. Th. 1, 2, 90, 1.

1 L. 2, § 2, *h. t.* Cf. Salas. *De Legibus*, et inter Recentiores. Bouquillon. *Instit. Theol. Mor. fundam. h. t.* sed in primis Suar. *De Legibus*, opus longe præclarissimum.

2 Ex L. 1, *h. t.*, § 11 *De Jur. nat. et Gent.* Suar. *De Legibus* Lib. I, Cap. 10, n. 5. Alias, lex est : *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam habet Communitatis promulgata* (D. Th. 1, 2, 90, 4).

3 D. Th. 1, 2, 90, 3 ad 3. Perfectam communitatem accipimus quæ politici regiminis capax est (Suar. I, 1, 9) ; ut Ecclesia, Regnum, Provincia sui juris (Alasia *De Legib.* Dissert. I, Cap. II, § 13). — *Præest :* quid si illegitimus ? Et, quia sine Principe brevi civitas interiter, huic quoque parendum erit postquam in pacifica imperii possessione esse cœperit, et quamdiu in ea fuerit ; nempe ex potestate ei a civibus tacite permissa (Victor. *Relect. De Potest. Civ.* n. 23. Less. II, 29, 70. Suar. III, 10, 9. Lugo *De Just.* 37, 27).

ditis suis, vel extra suæ jurisdictionis limites, *non paretur impune* (4). 2° Ut propter bonum commune (5). Ex hoc capite necesse est ut sit justa, æqua, et non inutilis. *Justa,* quia *justitia elevat gentes, miseros facit populos peccatum* (6) : et erit justa si et rationi et religioni congruat (7): *æqua,* idest accomodata viribus subditorum (8); sed si forte sit durior, servanda erit (9): *non inutilis,* quia onus inutile injustum est (10). 3° Ut sit sufficienter *promulgata* (11): scilicet lex est quædam regula, et mensura (§ 160, 47); regula autem, mensura, non regulat, non mensurat, nisi applicetur his quæ regulantur, quæ mensurantur ; ideo *ut lex virtutem obligandi habeat, oportet ut applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent, talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione* (12). Alias ; *oportet ut lex attingat ipsum cui imperatur, attingit autem ipsum per scientiam* (13). Et quemadmodum nemo potest mensura, regula uti, si eam non intuetur ; ita et ei qui vult uti lege, *eam intueri necesse est* (14). Lex igitur ex hoc capite debet esse *certa* et *manifesta* (15). Et primum certa (16) ; moraliter inquam (§ 131, 29). Certa autem erit lex, si constet (moraliter) latam fuisse : quamdiu igitur hoc non apparet, pro non lata est (17). Hinc axioma *lex dubia non obligat* (18). Dein *manifesta.*

4 L. 3 *De O. Præs.* L. 20 *De Jurisd.* L. 25 C. *De Decurion.* C. 21 *De S. E.* C. 2 *De Const.* in 6°. C. 1 *De Priv.* in 6°.

5 L. 2, *h. t.* D. Tho. 1, 2, 90, 2. Suar.

6 Prov. 14, 34. Et quî regula si obstipa ?

7 Gratian. in C. 5, Dist. 1. Quid quod, interdum tuetur facta quædam illicita, v. c., usucapiones mala fide completas ? Nempe cavet deteriora (D. Tho. 1, 2, 96, 2); inde aureum illud : *Non omne quod licet* (scriptis legibus) *honestum est* (L. 107 *De R. J.*).

8 Cf. Suar. *De Legibus.* Lib. I, Cap. 9, n. 16.

9 L. 12 *Qui et a quib. man.* Ibi. *Perdurum hoc est, sed lex ita scripta est.* Ut C. It. 960. V. I Reg. 14, 24. Suar. VI, 8, 6.

10 Suar. VIII, 30, 20.

11 L. 9 C. *h. t. (De Legibus).* C. 1 *De Concess. Præb.* D. Tho. 1, 2, 90, 4. Inde velut axioma. *Leges instituuntur cum promulgantur* (Gratian. in C. 3, Dist. 4). Ceterum promulgatio, verius, non pertinet *ad essentiam* legis, quia de essentia legis est, ut sit regula morum ; promulgatio autem nec regula est, nec pars regulæ, sed actus quo ea subditis ostenditur, exhibetur.

12 D. Tho. 1, 2, 90, 4.

13 D. Tho. *De Verit.* Quæs. XVII *De Consc.* art. 3.

14 Sot. I, I, IV. S. Alph. I, 65, v. *Hanc autem.*

15 C. 25, § *Contra De V. S.* Cf. Terill. *De Consc. Probab.* Qu. 23, 14.

16 Cit. C. 25. Immo, ut ex D. Tho. 1, 2, 19, 4, o. 3, docet S. Alph. I, 64, *certissima.*

17 Ex C. 31 *De Off. Jud. Deleg.*

18 S. Alph. I, 75. V. Deuter. 28, 8 ; I Cor. 14, 8. V. c., Utrum contractus trinus sit illicitus ; utrum sit obligatio recipiendi

Erit autem lex manifesta si sententia ejus perspicua sit et aperta: quamobrem si est obscura vel ambigua, et justa interpretatione patefieri non possit, *contra eum qui potuit legem dicere apertius est interpretatio facienda* (19). Sed etsi et certa et manifesta ea sit, singuli *non ligantur, nisi mediante scientia illius* (20): quamdiu igitur eam ignorant inculpabiliter, si quid contra eam fecerint, excusantur (21). Illud autem interest inter legem dubiam, et ignoratam, quod illa pro non lata est, atque ideo nulla ejus transgressio, ne materialis quidem, intelligitur; at hæc non deest cum lex ignoratur, quia nostra ignoratio rei veritatem non mutat.

163. Hactenus de lege qua *jussum:* sed ut jussum lex dici possit necesse præterea est ut sit *commune* præceptum; id est, ut non in singulas personas, sed generaliter sit constitutum (22). Utque in *perpetuum;* nempe non irrevocabiliter, sed tandiu duraturum quamdiu communitas durabit, pro qua lex lata fuit; nisi ante abrogetur, vel obsolescat (23).

sacramentum confirmationis, etc. Sane orta, initio Religionis nostræ, controversia, nec mediocri, utrum licitum esset vesci idololitis: utrum sanguine et suffocatis, Paulus respondit: *Unusquisque in suo sensu abundet.* (Rom. XIV, 5. I Cor. X, 25). Serius cum Novatiani secundas nuptias, Tertullianus autem nuptias cum infidelibus vetitas dicerent, obstitit illis S. Gregor. Nazianz. Orat. 39, huic August. *De Fid. et oper.* 19, 3; quærentes, quibus legibus vetita essent. Et Sæc. XIII, exorta quæstione, utrum confitendæ essent circumstantiæ peccatorum aggravantes, D. Thom. in 4, Dist. 3, art. 2, sol. 5 sententiæ negantium adhæsit. Et, ne recentioribus exemplis carere videamur, S. C. C., proposita quæstione, *utrum Clericis licitum* esset *negociari per alios,* cum multi TT. id affirmarent, multi negarent, noluit id definire (Ben. XIV, *De Syn.* 10; 6, 4). Item, cum quæreretur, an Prælati Regularium tenerentur, perinde ac Parochi, cum et ipsi suas oves habeant, applicare pro eis missam diebus festis, quæstio hujusmodi bis proposita apud S. Sedem, bis insoluta remansit (Giraldi *Expos. Jur. Pontif.* Par. II, V, 35).

19 L. 46 *De Pact.* C. 57 *De R. J.* in 6°. V. Deut. 28, 8. I Cor. 14, 8. Lex autem dicitur dubia, si verba legis nullum præferant sensum, quod vix accidit (V. L. 5 C. *Fin. Regun.*), ideo hunc casum prætereo; vel æquivocum, vel ambiguum. Heic valet regula: *Semper in obscuris quod minimum est sequimur* (L. 9 *De R. J.* C. 30 *Eod. tit.* in 6°). Hinc, e. g., cum cautum sit, ut beneficiatus qui *post sex menses ab obtento beneficio* horas canonicas non recitaverit *fructus suos non faciat,* (S. Pius V. C. *Ex proximo*), fructus accipere debemus, non anterioris et posterioris temporis, sed posterioris tantum (Suar. *De Relig.* To. II, Lib. IV, C. 29, n. 14).

20 D. Tho. *De Verit.* XVII, 3.

21 Ex C. 1 *De postulat. prælat.* Suar. *De Cens.* XL, 5, 14. S. Alph. I, 153.

22 LL. 1, 8, *h. t.* Salm. XI, 1, 7. Sive omnibus prorsus (v. c., omnibus Christifidelibus); sive omnibus ex aliquo cœtu, vel Ordine (v. c., omnibus Clericis) sit imposita (V. Suar. l. c. n. 23).

23 Ex § 11 *De Jur. nat. et gent.* Suar.

Omnis autem lex in naturalem et positivam diducitur: illa recta ratione constat, hæc arbitrio eam ferentis: ideo quæ lege naturali præcepta aut vetita sunt, omittere facere, suapte natura malum est; adeoque semper: at ea omittere quæ jubentur, ea facere quæ vetantur jure positivo, malum est non natura, sed lege; ac proinde quamdiu ea lex viget. Lex autem positiva vel Deum, vel homines habet auctores; inde est vel divina, vel humana; et humana vel Canonica, vel civilis.

Art. 2. Quæ sit legum virtus: seu de obligatione legis.

164. *Legis virtus hæc est: imperare, vetare, permittere, punire* (1). *Imperare, vetare;* et hoc expeditum est. *Permittere;* non ea quidem quæ consistunt ex libertate naturali, sed ea quæ ex jure positivo statum capiunt (§ 117). *Punire;* verum ea pars legis, quæ pœnam irrogat, ad sanctionem legis, idest ad eam sarctam tectam servandam, pertinet, ne impune violetur (2). Hæc autem omnia præstat lex ex quo publicata fuerit; nec enim retro valere potest, quippe est regula actionum nostrarum; adeoque futurarum tantum: sed de hoc serius.

165. Principio igitur, ut omnia licite fiant, facienda sunt ea quæ lex jubet, omittenda quæ vetat. Et primo faciendum est quod lex jubet. *Hoc* inquam, nam aliud præstare nec licet, nec oportet (3). Tantum si lex ex duobus jubeat alterutrum tantum, subditi, regulariter, (quasi debitoris) est electio, utrum præstare malit (4); et licet unum elegerit, nihilominus poterit variare, quia *nemo vetare sibi, aut præ-*

1, 10. Quod autem generaliter quidem, sed non in perpetuum fertur, *edicti, decreti*, etc., habet nomen: et quod nec generaliter, sed singulis datur, *præceptum* proprio nomine dici solet; de quo propediem.

Ex dictis autem apparet legem neque solius rationis actum esse, alias qui *jussum?* neque solius voluntatis, alias posset et *injusta* esse; sed utriusque: adeoque et a *legendo* et a *ligando* rectissime dici, quippe quæ et *injustum ab injusto secernit, licitum ab illicito* (L. 1 *De Orig. Jur.*), et præcipiendo, aut vetando libertatem hominis coercet et *ligat* (LL. 1, 7, *h. t.*).

1 L. 7, *h. t.*

2 L. 9, § *Proprie. De Rer. Divis.* Et ideo dicitur *sanctio* legis (§ 10 *De Rer. Divis.*). Huic prope accedunt leges *inhabilitantes*, et *irritantes;* de quibus infra.

3 Ex L. 2, § 1 *De Reb. Cred.* Itaque die festo, v. c., si vales missam audire, non satisfacis totum psalterium pro ea recitando; si non vales, non cogeris quo alio religionis opere, ut puta Rosario, defungi.

4 § 33 *De Action.* V. C. 14, § ult. *De Vit. et hon. cleric.*

cipere quidquam potest (5). At ex quo cœperit unum non observare, manet ipso jure obnoxius alteri (6). Quod autem lex jubet hoc præstandum est humano modo, suo tempore, totum.

166. *Humano modo,* quia lex hominibus datur. Nihilominus intererit, utrum lex præcipiat aliquid faciendum, an dandum, an non faciendum. Si *faciendum* debes facere compos tui (§ 142). Verum haud opus est ut facias *sciens* (legem), et volens (legi satisfacere); quia lex, regulariter, opus præcipit ob ipsius operis finem, atque ideo opus dumtaxat exigit, et non intentionem satisfaciendi (7). Sed si illud præcipiat ob finem aliquem extrinsecum, tunc necesse est ut facias volens, adeoque sciens legem (8). Verum etiam in casu hujusmodi, siquidem sciveras legem, et immemor legis id feceris quasi pro lubitu, si tibi jam certum fuerat satisfacere legi, et (in eo casu) si lex subiisset animo ei satisfacere maluisses, satisfacis (9); nam prævalet

5 L. 56 *De Recept. Arbitr.* Nisi forte electio intersit alterius; nam, postquam electio huic renunciata fuit, non datur amplius variationi locus (Ex L. 20 *De Op. legat.*).

6 Suar. *De Censur.* III, 2, 14. Salm. 10, 1, 64. Veluti si pœnitens jussus a Confessario singulis sabbatis aut eleemosynam facere aut jejunare, jejunium fregerit.

7 Suar. in 3 P. Disp. 88, Sect. 3. Sanch. D. I, 13; 9, Vasq., Laym., Bonac. Q. I, P. 10, n. 9. Velut horas canonicas recitare, missam audire die festo: ideo si devote recites, intersis, satisfacis, etsi dicas, nolle te Ecclesiæ præcepto satisfacere; nam quod lex jubet vere facis (Lugo *De Euch.* 22, 24),

8 Ex L. 2 *De Cond. et Dem.* Nam *quod quis ignorans facit, per accidens facit* (D. Tho. 1, 2, 100; 9). Veluti si quis, his diebus, quibus jejunandum est ad lucrandum jubilæum, ignarus jubilæi, ex sua devotione jejunet. Adde L. 62 *De A. H.* Cf. Alas. IV, VII, 2. At si sciens volens feceris, satisfacis, etsi invitus feceris, v. c., compulsus metu (Bonac. Q. I, P. 10, n. 6).

9 Ex L. 97 *De Solut.* Alas. IV, VII, 12. S. Alph. III, 700, q. 2, v. *Prima.* Et si ex pluribus causis hoc præstare debuisses, ei satisfactum censebitur, quæ gravius urget (cit. L. 67, Sanch. D. I, 14; 8 Bonac. Q. 1, P. 10; n. 13. Croi. III, 1, 638). Si nulla gravior, siquidem res divisionem recipit, omnibus pro rata; sin minus, ei cui postea malueris; quod innuit et Bonac. n. 17. Itaque si Parochus obligatus ad restitutionem ob omissas horas canonicas, immemor suæ obligationis, fecerit eleemosynas, liberatur. Idem juris est in aliis obligationibus, v. c., ex voto, ex pœnitentia sacramentali: immo et justitiæ, veluti si immemor debiti donaveris creditori (S. Alph. III, 700. H. A. VI, 27). Et si missam audire debueras ex præcepto Ecclesiæ (die festo), ex pœnitentia sacramentali, et ex voto, prius illi (Sanch. et Bon. ll. cc.), tum isti, demum huic (Sanch. et Bonac. contra putant) satisfactum censetur; quia debita ex causa onerosa, debitis ex causa gratuita potiora sunt. (Ex L. 73 *De Jur. Dot.* V. Lugo *De Just.* 12, 41). Dixi 1° si legem sciveras, nescienti enim non proderit quod, si scisset, voluisset utique legem implere (L. 2 *De Cond. et Dem.*); interpretativa enim intentio cum nihil sit (§ 136), nihil præstat. Dixi 2° maluisses: ceterum hoc præsumitur.

prior intentio (§ 147, 32). At si lex aliquid dari jubeat, v. c., decimas, aut fieri vetet, puta servilia die festo, sufficit te illud dedisse, hoc abstinuisse etiam non tuæ mentis, vel invitum, ut dicaris legem non violasse (10).

167. *Suo tempore.* Principio omnia præcepta legis sunt vel negativa, vel affirmativa. *Negativa* quæ vetant; ut puta non blasphemare, vacare a servilibus diebus festis: *affirmativa* quæ jubent; v. c., orare, adesse sacro: *illa* obligant continuo *(semper et ad semper), hæc* suo tempore obligant *(semper sed non ad semper);* de *his* quærimus quo tempore obligent. Itaque si hoc tempus in lege definitum est, lex intra id tempus implenda erit, nempe ex quo cessit usque dum venerit dies (§ 40). Nihilominus si medio tempore immineat aliquod impedimentum, perinde habendum erit, quasi eo superveniente dies venerit (11). Quæsitum est, an possit quis legem implere antequam dies ejus cedat; an debeat postquam præterierit? Et si hoc pertinet ad justitiam (ut votum, satisfactio sacramentalis) alterum potest, regulariter, alterum debet; quia duo heic sunt præcepta, dari, et certo tempore dari (12). Si ad Religionem (velut jejunium, auditio sacri), cum Religionis præcepta sint affixa diei, neutrum potest, atque ideo neutrum debet (13); nisi aliud in lege fuerit expressum. Si autem nullum tempus in lege definitum est, si lex jubeat fieri *statim*, hoc adverbium cum aliquo temperamento accipiendum est (14); si *quanprimum,* tempus erit in æstimatione boni viri (15): sin denique nihil prorsus edixerit, dies venit eo tempore, quo exacto, legi amplius satisfieri nequiret (16);

10 Suar. II, 10; 9. V. Alas. IV, VII; II, 24. Etsi, quoad Deum, culpa non desit.

11 Suar. *De Voto* IV, 15; 7. S. Alph. IV, 155; VI, 298. Ut puta si necesse habeas ipso Paschatis die longam peregrinationem inire. Heinc tenetur diluculo horas canonicas recitare, missam audire qui serius nequit (Lugo *De Euch.* 16, 75. *De Pœn.* 15, 182. Salmat. XI, III, 66, 67. S. Alph. IV, 155).

12 L. 28, § 1 *De Recept. arb.*

13 S. Antonin. P. II, Tit. IX, Cap. 9. Tolet. Lib. VI, Cap. 18; 5.

14 Ex L. 105 *De Solution.* Nostri accipiunt infra triduum. Ex L. ult. C. *De Error. Advoc.* C. 8 *De Regular.* S. Alph. VI, 266.

15 Ex L. 1 *De jure deliberan.* Ut in C. 23 *De S. E.* in 6°. Trid. XIII *De Euch.* 7.

16 D. Th. in 4, Dist. 17, Quæst. 3, art. 1, Solut. 4. Vasq. *De Pœnit.* 2, 90; 1, 5. Ideo, v. c., præceptum communionis annuæ omissum in Paschate non obligat ante novissimum illius anni diem, præceptum baptismi suscipiendi, vel contritionis post lethale peccatum admissum eliciendæ, ante tempus mortis non obligat (D. Tho. et Vasquez ll. cc. Sporer *De Pœnit.* nn. 177, 520. S. Alph. VI, 437). Et qui putant, legem implendam esse quum opportunitas aderit, omnino desipiunt; nam alias quoties quis eam prætermitteret peccaret moraliter; v. c., non faciens eleemosynam quoties pauper occurrit (D. Tho. cit. sol. 4).

nisi aut alia lex urgeat (17), aut de his præceptis agatur quæ dilatione minuuntur (18).

168. *Totum.* Qui autem totum præstare non potest, debet eam partem præstare quam potest; dummodo res quæ præcipitur et divisionem recipiat (19), et hoc quod præstari potest non sit aliquid minimum (20). Ceterum nihil prohibet implere duo præcepta *uno tempore,* si utrumque opus præstari possit una simul (21); vel *uno actu,* si omnia ad eamdem virtutem pertinent (excepta justitia), et simul incidant (22). Qui, quod lex jubet, præstitit humano modo, et suo tempore, et quantum potuit, si finem legis non assequitur, nihil culpabitur, quia *finis præcepti non cadit sub præcepto* (23): veluti si ex jejunio, vel abstinentia a ciborum delectu, nullum prorsus incommodum sentiat.

169. Quid si dubites an legem impleveris, dubio nempe positivo et gravi? Et videamus utrum dubium in jure, an in facto consistat. Si *in jure,* idest si dubitas num bene, recte, probe feceris, *in dubio omne factum præsumitur recte factum* (24): nisi agatur de damno alterius, vel de æternæ tuæ salutis periculo (25). Sin utrum feceris,

17 Sporer cit. nn. 177. E. g., caritas, religio; ut puta si is qui differt baptismum aliis scandalo sit; si ei qui in letali versatur communicandum sit ex voto, vel ex pœnitentia sacramentali, etc.

18 Scilicet *minus solvit qui tardius solvit* (§ 33 *De Action.*). V. c. in actibus fidei, spei et caritatis elicendis (Ex Innoc. XI, 17); in Religione quam quis vovit ingredienda (S. Alph. III, 221).

19 Ex C. 6, § *pen. De Dol. et Contum.* L. 72 *De V. O.* Ut in horis Canonicis. (Innoc. XI, 54). Proinde quæ nupsit obstricta voto castitatis debitum reddere quidem debet, at petere non potest: et qui habet peccata reservata et superiorem adire nequit, verius non reservata confiteri debet (S. Alph. n. 265, q. 1). Porro divisionem non recipit id quod divisum inutiliter datur: veluti si voveris statuam dare, si postea perierit, et brachium supersit.

20 Alas. IV, 7, 27. Gury I, 109. *Minimum pro nihilo reputatur* (Ex L. 4 *De Rest. in int.*). Minimum vero accipio quod non pertingit ad materiam gravem.

21 S. Alph. I, 166. Idest si unus actus non impedit alium. V. c., recitare horas canonicas dum ades sacro die festo (S. Alph. III, 309). Scilicet quoties lex duo jubet, id solum jubet ut præstetur utrumque, non ut seorsim (Alas. IV, VII, 29).

22 Alas. n. 30. V. c., si festum S. Josephi incidat in Dominicam, satis erit unam missam audire. Dixi *excepta* etc., ex Alex. VII, 35.

23 D. Tho. 1, 2, 100; 9.

24 S. Alph. III, 700, v. *Occurrit.* VI, 505, 906. V. c., an recitaveris horas Canonicas attente ac devote: si confessus reservata postea dubitare cœperis, an Confessarius potuerit a reservatis absolvere; vel an bene confessus fueris (S. Alph. VI, 505).

25 V. S. Alph. I, 33. Si dubites v. c., in articulo mortis, an bene confessus fueris; an valeat baptismus, ordo, etc., a te collatus.

plerique tenent, obligationem cessare; primo ex præsumpta intentione legislatoris (26); deinde quia legis obligatio incerta esse incipit (27); et huic sententiæ adhæret obiter S. Alph. (28): alii contra, quia lex possidet (29); illi æquitati forte convenientius, hi juri (30).

170. Hucusque de his ad quæ lex obligat directe et per se. Ad hæc quoties lex aliquid præcipit, indirecte et per consequens, 1° *cum jubet*, præcipere intelligitur quidquid legi adimplendæ præterea necessarium est; 2° *cum vetat*, ea quoque vetare intelligitur quæ legi transgrediendæ periculum continent. Insuper, seu jubeat, seu vetet, semper 3° vetat agere in fraudem legis; et 4° legi transgrediendæ alteri auctorem esse.

171. Principio igitur lex quæ jubet aliquid fieri, ea quoque tacite jubet sine quibus legi satisfieri non potest. Scilicet *obligatus ad finem tenetur ad media* (31); non omnia quidem, sed *ordinaria, communia, et consueta* (32). Ex hoc capite oportet quæ legibus implendis opus sunt adstruere (33), et quæ obstant removere (34); dummodo et illa adstrui, et hæc removeri possint, regulariter, absque incommodo gravi (35). Qui sive illa sive hæc non præstat, transgressor est legis; eoque magis is qui impedimentum aliquod sponte subit (36). Nihilo-

26 Cf. S. Alph. H. A. 1, 17, et op. Mor. VI, 150, qui hanc sententiam vocat *communissimam*.

27 Carden. *Cris.* D. 60, 4. Jils. V, 150. Lugo *De Pœnit.* 16, 59. Croix 1, 600. Gury 1, 80, ibiq. Baller. Nempe, ajunt, si probabile est me legi satisfecisse, non potest esse certum quod obliger, quia contra certitudinem non datur probabilitas.

28 S. Alph. I, 99. Et nihilominus eam explodit nedum quoad debita (III, 700), et vota (I, 28), sed et quoad horas Canonicas (V. Elench. 23. Reform. Add. n. 1), et quoad confessionem sacramentalem (VI, 477). Quod igitur eo I, 99 dicit, tenendum est, esse vestigium prioris sententiæ, a qua postea discessit.

29 Salm. XI, 2, 119; ibiq. Pal., Sanch. etc.

30 Ex L. 1 C. *De Probat.* Utique contra certitudinem non datur probabilitas, sed in eadem re: atqui probabilitas heic cadit in *facto* solutionis, non in lege, v. g., recitandi horas canonicas; hæc enim certissima est.

31 L. 135, *De R. J.* Ibi « *Qui potest facere, ut possit legi parere, jam posse videtur* ».

32 S. Alph. III, 324, 325. Scilicet lex constituitur pro his quæ frequenter et communiter, accidunt (LL. 4, 5, 6, *h. t.*).

33 V. Croi. I, 782; III, II, 1334. Itaque si, v. c., Episcopus, jussus a R. P. Sejo beneficium conferre, tonsuræ ei conferendæ moram fecerit, non parere videtur (Ex L. 86 *De legat.* II).

34 V. S. Alph. III, 325. Hinc, v. c., debitor qui potest creditores dimittere, hereditatem acceptando, aliquod munus obeundo, vel artem, vel ministerium, illam acceptare (Sanch. M. VI, 4, 9), hæc obire tenetur (Lugo *De Just.* 20, 137. Moli. n. 435).

35 V. Croi. I, 790. S. Alph. III, 325.

36 L. 64, § *Tempus pro Socio.* Ibi: *Hoc facere posse quis videtur, quod dolo*

minus in legibus humanis, ex præsumpta voluntate legislatoris, quoties de solo licito vel illicito agitur, excusatur et is qui subit impedimentum aliquod non invitus (37); dummodo hoc sit indirectum et remotum (38); nec illud subeat, vel non removeat eo consilio, ut legi se eximat (39). Ceterum hæc in praxi sunt difficillima (40).

172. Et ex diverso omnis lex quæ aliquid vetat, ea quoque tacite vetat, quæ legis transgrediendæ periculo nos committunt; et in primis *occasiones*. Occasio dicitur quidquid legis transgrediendæ nobis exterius periculum præstat (41). Periculum autem hujusmodi vel tenuiter probabile est, vel graviter probabile; quod varie ex personis æstimari debet: si primum occasio dicitur remota, sin alterum proxima (42).

fecit quominus posset. Croi. 783, 790. Heinc, v. c., gravi non vacat debitor qui, ludo indulgens, reddit se non solvendo: Parochus qui venationi plus æquo incumbens in morbum incidit, et exinde officio suo deest. Nec excusatur qui subit hæc impedimenta ex causa alias licita, immo et pia (D. Tho. 1, 2, 147; 4 ad 3. S. Alph. I, 152); ut puta in die jejunii pedibus iter facere ad visendum amicum (S. Alph. III, 1046); vel ad Sanctuarium aliquod peregrinari, si possit differri (S. Alph. III, 1049; IV, 156). Nihilominus postquam impedimentum subiit, etsi peccaverit in causa, si non eo animo illud subiit ut a lege eximeretur, materialis transgressio legis non imputatur. Si quis igitur die quo jejunandum est, ea defatigatione luserit, ut puta saltando, jaciendo, luctando, ut deinceps jejunare nequeat, omittendo jejunium non peccat *in se* (Laym. *De Jejun.* III, 5. S. Alph. III, 1045. Croi. III, II, 1334).

37 Salm. XI, 2, 160. Reiff. III, 6; 4. Scilicet non præsumitur legislator voluisse a subditis caveri omnia quæcumque impedimentum præstare possunt, quippe hoc durissimum foret (Suar. *De Pecc.* III, IV, 6.

38 Ex L. 36 *Locati.* C. 2, Can. 7, 1. Quamobrem is qui culpa sua incidit in morbum, excommunicationem, interdictum; et ideo non potest recitare horas canonicas, chorum adire, interesse sacro die festo, excusatur (S. Alph. III, 325): idest non peccavit cum sciens volens morbum contraxit, excomm. etc. (Suar. *De Euchar.* IX; VII, 2, 8. Salmat. 1. c.).

39 Sporer Tr. III, IV, 26. *Omnes communiter* (Croi. III, II, 1334).

40 Croi. I, 782. Duo autem ob oculos semper habenda sunt 1° obligatum ad finem teneri ad media; 2° legem semper obligare cum incommodo levi.

41 V. Croi. V, 252. Dixi 1° *periculum*, et non opportunitatem (*occasio materialis*) tantum; 2° *transgrediendæ*, adeoque periculum consensus, et non tentationis dumtaxat (V. S. Alph. VI, 452); nisi vehemens forte tentatio sit (V. S. Alph. H. A. Tr. ult. n. 2). Demum 3° *exterius*, quia neque fragilitas naturæ, neque passiones, neque habitus occasiones dici possunt; quamquam Nostri interdum habitus vocent *occasiones intrinsecas*.

42 Croi. V, 252. S. Alph. V, 63. De remotis ulterius non quærimus. In proximis periculum æstimari potest tum a priori, tum a posteriori. *A priori* (si numquam antea in ea occasione versatus fueris), si hoc sit vere graviterque probabile (S. Alph. VI, 452, v. *Ex præmissis*). *A posteriori* belle Gobat periculum hujusmodi dispescuit in moraliter certum, probabile, et leve: nempe si in occasione, v. c., decies constitutus, lap-

Proxima triplex; necessaria simpliciter, voluntaria, et moraliter necessaria. Necessaria simpliciter ea dicitur, quæ non potest; voluntaria, quæ facile potest removeri; moraliter necessaria quam quis removere quidem potest, sed non sine gravi suæ vel existimationis, vel rei familiaris detrimento (43). Utraque rursus dicitur *in esse*, si quis eam penes se habeat, secus *non in esse* (44). Itaque is quis versatur in occasione necessaria debet eam remotam efficere (45); voluntarias non subire prorsus, vel removere debet (46). In moraliter necessariis versari (perinde quasi simpliciter necessariis) ex causa gravi non est illicitum (47), sed ea lege, ut remotas eas reddas (48); alias (quasi voluntariæ) deserendæ, detrudendæ sunt protinus (49), etiam cum vitæ jactura (50). Ceterum exponere se periculis et occasionibus non est illicitum ex justa causa: idest gravi, si periculum labendi est grave; gravissima, si hoc gravissimum est (51), *nisi certo moraliter prævideatur lapsus in peccatum* (52).

173. Fraudare est, aliquem re, vel jure sibi debito privare dolo et fallaciis (53). Legi autem fraus fit cum quis, *salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit* (54). Et fieri potest innumeris prope modis;

sus fueris octies aut septies, *moraliter certum;* sin ter aut quater, *probabile;* sin demum semel, *leve* tibi in ea occasione periculum est. Quamobrem, ex hoc capite, occasio proxima nec ea solum dicenda est, in qua quis constitutus ut plurimum peccavit, ceu visum nonnullis; nec ea in qua pariter peccavit et a peccando se abstinuit, ceu visum aliis; sed ea in qua frequenter peccat (S. Alph. l. c. et H. A. Tr. ult. n. 1).

43 S. Alph. VI, 455. V. c. in his qui facile inebriantur: filio cœnopolæ, necessaria simpliciter; ei qui cauponam petit voluntaria; ipsi cœnopolæ, qui ex ea victum lucratur, moraliter necessaria est. Item in eo qui famulæ commiscet; v. c., filiofamilias, aut patrefamilias, aut viduo cujus liberis domuique illa superest fideliter ac diligenter.

44 S. Alph. VI, 454. Veluti si quis amicam domi habeat vel foris adeat.

45 S. Alph. VI, 452. Nempe oratione, sensuum custodia, frequentia sacramentorum, etc.

46 Innoc. XI, 61, 62, 63.

47 Salm. 26, 2, 46. S. Alph. VI, 455. Ut ecce in his qui periculosa exercent officia, velut histriones, milites, mercatores, curiales etc. (CC. 3, 4 *De Pœnit.* Dist. 5. V. Matt. III, 13, 14): item in chirurgis, et Parochis, medendo vel confessiones excipiendo pollutionem passis (Sanch. M. IX, 455): immo et simplicibus confessariis, si munus confessarii sine gravi detrimento deserere nequeunt (S. Alph. III, 458, 483).

48 S. Alph. VI, 455.

49 C. *Falsas*, C. *Fratres, De Pœnit.* Dist. 6.

50 Marc. IX, 85, etc. S. Alph. VI, 457.

51 Cf. Potton. O. P. *Theoria Probabilitatis* Par. 1, Cap. 7, § 20.

52 S. Alph. V, 63.

53 Ex L. 7 § *De Dolo Pact.* V. Briss. V. *Fraudare.*

54 L. 28. *h. t.* C. 88 *De R. J.* in 6°. Alias « *Fraus legi fit ubi id fit, quod lex fieri noluit, fieri autem* (expressis

sed in primis mutatione rerum, vel actuum, vel personarum (55). Utcumque autem fiat, ut fraus legi facta esse dicatur, semper necesse est legem extare, quæ id quod fieri vult fieri vetet, saltem implicite (56); nam quod nulla lex fieri vetat quisque suo jure facit, et *nemo in fraudem agit qui suo jure utitur* (57).

174. Demum quoties lex aliquid præcipit, vetitum est, aliis legis transgrediendæ auctorem fieri seu verbis, seu exemplo. *Verbis* (jubendo, rogando, consulendo), et hoc ipsa virtus quæ læditur vetat; e. c., religio, temperantia, justitia, si v. c., aliquem ad blasphemandum, non jejunandum, furandum incitet (58). *Exemplo,* et hoc vetat caritas. Quæsitum est, utrum id vetet ea quoque virtus, quæ læditur? Utique, si id facis ea data opera, ut alter permotus exemplo eadem faciat, et planum est. At si non eo animo es, et alter contra vel præter intentionem tuam faciat, non satis convenit: quidam affirmant (59); nam quid interest, utrum verbis, an factis eum per-

verbis) *non vetuit* » (L. 29 *h. t.*). Alias; cum quis verba legis amplexus, contra, legis nititur voluntatem (L. 5 C. *h. t.*). Scilicet *lex est, non quod scriptum est, sed quod legislator voluit* (L. 1 *De Const. Princip.*). E. c. Si testator Sejæ centum legaverit *si non nupserit,* conditio pro non scripta est; secus si dixerit *si non nupserit Sejo;* quid si dixerit: *si Aritiæ non nupserit?* Et si ea esset Seja, quæ alibi nuptias non facile posset invenire, conditio fraudandæ legis gratia adjecta, pro non scripta erit, et legatum debebitur, etsi nupserit Aritiæ. (L. 63 *De Cond. et demon.*).

55 V. Reiff. in C. ult. *De R. J.* in 6°. *Rerum:* V. c. si Prælatus cui a S. Sede vetitum est peccata reservare, his censuras adjungat, hasque reservet (V. S. Alphon. VI, 583). *Actuum:* V. c. ei, cui vetitum est plura beneficia conferre, unum in titulum dare, aliud in commendam ad vitam (C. 32 *De Præb.* in 6°): aut beneficium (quod vendi nefas est) Cajo renunciare, reservata pensione ab eo redimenda. *Personarum:* veluti si, quod vetitum est donare filio adulterino, donaveris matri (Ex L. 5 *De Donat. inter vir).* Ad hæc in fraudem legis facit, v. c., beneficiatus qui omittit horas canonicas, ut applicet sibi (pauperi) fructus beneficii (S. Alph. IV, 128 in fin.); qui exiguos beneficii sui reditus adhuc minoris locat, ne *quotidie* (V. S. Alph. III, 664) Officium recitet (Ex L. 16, § 1 *De Jurepatr.*); qui die, quo jejunandum est, operatur ne jejunet (S. Alph. III, 1045).

56 L. 39 *h. t.* Alias cui fraus?

57 L. 156 *De R. J.* C. 31 *De Elect.* S. Alph. VI, 569. Hinc, v. c., jure Clericus renunciat alteri beneficium religionem ingressurus (Reiff. I, 9, 28), vel mox per sententiam judicis amittendum. (Moli. IV, 78, 2. Suar. *De Censur.* XL, 2, 19. Schm. V, 37, 98; ibique Croix et Pal.); reus criminis postulatus interim a debitoribus exigit (L. 41 *De Solut.*); obstrictus jejunio bibit vinum, ne famem sentiat (Croix III, II, 1290). Qui igitur, dices, agit in fraudem legis is, qui laborat (præter suam conditionem) ne jejunet? Nempe quia hæc duo consistere nequeunt; qui igitur unum jubet, alterum vetat.

58 Lugo *De Pœnit.* XVI, 156, 275.

59 Sanch. D. I, VI, 5. Cajet., S. Alph. II, 45, v. *Secunda.*

ducas ad legem transgrediendam? Alii negant, quia si tu eo facto abstinere debes propter alium, ideo id debes, quia teneris evitare peccata proximi: atqui hoc solius caritatis est (60). Illud nemo dubitat hæc vetita esse ipso naturali jure: adeoque non excusaris eo quod vel *tu* non tenearis ea lege, cujus transgrediendæ alteri es auctor (61); vel *is* eam transgrediendo non peccet formaliter; puta, quia non est suæ mentis, vel ignorat legem (62); nam facit rem materialiter malam: et si is rem damnosam fecerit, damnum tibi æstimabitur (63): et si bona fide alterum induxeris ad rem malam faciendam, ignorans eam esse rem malam, cum id animadverteris, eum protinus dedocere debes, dummodo id possis absque incommodo gravi (64). Eum vero qui legi non est obstrictus perducere ad aliquid contra eam faciendum, cum is neque formaliter, neque materialiter peccet, innoxium est (65), remoto scandalo.

175. Porro si non licet alteri legis transgrediendæ auctorem esse, eo minus licebit ei in lege transgredienda cooperari, licet is forte eam transgrediendo non peccet (66). Verum hoc est subdifficile. Cooperatio in externis dumtaxat transgressionibus locum habet. Externa legis transgressio constat intentione, et opere externo: qui est particeps utriusque *correus*, seu cooperator formalis; qui intentionis tantum, *complex:* qui tantum operis, *cooperator* materialis dici solet. De illo, et isto plana res est; de hoc suboscura. Cooperatio materialis præstari potest opere vel malo, vel indifferenti: quæ opere malo præstatur mala est, seu hoc natura sit malum, seu jure, seu destinatione hominum (67): et qui hanc præstat non excusatur, quod, se non cooperante, alius certissime cooperaturus fuisset (68). De ea quæ præ-

60 Suar. *De Carit.* X, 2, 9. Lugo l. c. n. 160.

61 Lugo *De Pœnit.* 16, 56. Veluti si Judæus suadeat Christiano edere carnes die esuriali; vel exercere servilia die festo.

62 Lugo ib. XXII, 65. Utputa si provocaverit infantem, vel amentem ad turpia, blasphemias, etc.; vel ebrio carnes die esuriali dederit comedendas (Laym. 10, 2. S. Alph. I, 153), vel pejerare faciat eum qui jurare se putat (Salm. 21, 8, 80).

63 Lugo *De Just.* I, 19, 35.

64 Lugo *De Pœnit.* 22, 74.

65 Salm. XI, 3, 47. Veluti si famulo hæbreo carnes dederis die esuriali, vel injunxeris servilia die festo (S. Alph. III, 271).

66 Lugo *De Just.* 19, 14.

67 V. S. Alph. II, 63. Veluti si quis emat a fure; vel operam præstet exercenti servilia die festo; vel sculpat idola (D. Tho. 2, 2, 160, 2 ad 4) pro Idolatris (Silvest. V. *Infidelitas* 2, 4. in fin. Valent. 2, 2, D. 1, q. 20, p. 5). Secus si vendat agnum hæbreo suum Pascha celebraturo, quippe hoc non communi destinatione, sed mentis, malum est (Sanch. D. I, VII, 6).

68 S. Alph. III, 427, 562. Ut puta si quis furi, adultero, homicidæ, suppetias tulerit, quas ferre alii parati erant.

statur opere indifferenti, non convenit. Quidam putant qua virtute aliquid operari vetatur, eadem et cooperari vetitum esse : quod falsum est; alias cooperatio in his quæ sunt per se mala nunquam licita foret; utputa nubere existenti in letali. Alii distinguunt inter justitiam et virtutes ceteras ; et putant illicitum esse quamlibet operam præstare *ei* qui lædit justitiam, et alterum afficit damno ; *aliis* non item ; sed neque hi recte, quia justitia non plus constringit quam ceteræ virtutes (69). Alii demum rentur cooperationem hujusmodi licitam esse ; nisi aut officium, aut caritas jubeat cooperationem impedire (70). Hæc sententia mihi videtur melior. Et re quidem vera, si cooperator non peccat, nec quoad intentionem, nec quoad opus externum, unde sumitur malitia cooperationis (71)? Et ideo nihil refert utrum cooperatio hujusmodi proxima sit, an remota (72). Immo si alter incœptum opus perfecturus fuisset absque alterius cooperatione, vix est, ut cooperator dici possit qui operam præstat, quæ in transgressionem legis nullatenus influit (73).

69 Laym. *De Char.* 13, 4. Sanch. *Dec.* 1, 7, 8. Lugo *De Sacram.* VIII, 180, 181. S. Alph. II, 63, 66, v. IV. Et sane licet christianis captivis apud infideles, triremes in bello contra Christicolas agere (Sanch. n. 17. Lugo n. 182); tormenta bellica parare, schalas admovere muris obsessarum urbium (Less. II, IX, 122. Lugo *De Just.* 19, 74. V. S. Alph. II, 73).

70 Sanch. n. 19. Laym l. c. Lugo *De Pœnit.* 16, 161. S. Alph. III, 39. *Officium* utputa parentis, judicis, ministri sacramentorum, etc.

71 Valent. 2, 2, D. 5, Q. 21, P. 4. Sanch. Dec. I, 7, 18. Plus : si cooperatio materialis vetita est, aut eadem virtute vetita est qua operatio vetatur, aut alia: Atqui non alia, nam qua, excepta caritate? Sed nec eadem; alias quamdiu tibi non licet operari (v. c. matrimonium contrahere, debitum petere, conferre sacramentum), tamdiu alteri erit illicitum cooperare tibi in ea re (v. c. nuptias tecum inire, debitum reddere, sacramentum petere): atqui nemo unus hoc dixerit; ergo, etc.

Quidam putant actionem cooperatoris conjunctam pravæ alterius voluntati, fieri malam : sed non bene; primo quia mea cooperatio sine voluntate mea operi tuo conjungi nequit; deinde quia tua voluntas actionem cooperantis mutare non potest (S. Alph. II, 63, 66). Dices forte: qui cooperatur actioni alterius damnosæ, damni causa ipse intelligitur. Ita porro, si ea actione cooperatur quæ lædit jus alterius, quæque idcirco mala est; veluti si quis dono accipiat a beneficiato, quæ is in pias causas erogare debuisset (Sanch. *Cons.* II, 38, 14): quippe donatio unius datione, et alterius acceptatione perficitur (S. Alphons. III, 722); at si nullum jus ejus lædit, nullam profecto ei facit injuriam; qui igitur causa damni?

72 S. Alph. III, 571, v. *Secundo.* Et re quidem vera, num dari potest cooperatio proximior ea, quam præstat is qui contrahit matrimonium cum eo qui versatur in letali; vel reddit debitum conjugi obstricto castitatis voto? Excipe, nisi quis cooperatur ea actione, quia inest transgressio legis; v. c., furi effringendo fores, vel rem alienam auferendo (V. Less. II, 13, 35. Salm. 13, 1, 128).

73 Ex S. Alph. III, 563. Puta si scalam teneas furi fenestram ascendenti,

Art. 3. Quemadmodum cesset legis obligatio, aut lex ipsa.

176. Duo hæc sedulo distinguenda sunt. Legis *obligatio* cessat in casu aliquo speciali quoad aliquem, lege nihilominus manente quoad ceteros. At *lex ipsa* quum cessat, quoad omnes cessat. Itaque obligatio legis cessat 1° quando duæ leges contrariæ concurrunt: Quod cum fit, gravior servanda erit (1). Si nulla earum prægravat, naturalis divinæ præferenda est, hæc humanæ (2). Si utraque ad idem legum genus pertinent, primo loco parendum est his quæ religionis, tum his quæ reipublicæ, postremo quæ singulorum intersunt (3): et si omnia singulorum intersint, justitia caritate prior esse debet (4).

177. Deinde nulla est regulariter, legis obligatio cum incommodo gravi (5), quamvis tantum probabili (6). *Regulariter:* nam leges qua

quam vel sine scala ascendisset (S. Alph. II, 66).

1 C. 1, Dist. 13 (*Ex Conc. Tolet.*). Alas. IV, VII, 25. Hinc, v. c., danda est Eucharistia peccatori occulto palam petenti, ne fama ejus oneretur (C. 2 *De O. O.*): occultum matrimonii (jam contracti) impedimentum a Parocho dissimulandum est, si deteriora timentur (C. 6 *De Consanguin.*). Verum, quæ sit ex duabus legibus gravior, plerumque æstimari debet ex re præsenti: interdum vero pendet ex usu et receptis moribus. Ut ecce, morituro licet etsi non jejuno, communicare; Sacerdoti non jejuno utrum liceat celebrare ad communicandum moriturum, non satis convenit: at celebrare in azimis Græco, in fermentato Latinis, certe, hujus rei causa, non licet.

2 S. Alph. II, 51. Hinc non licet, v. c., peccatum in præsens confiteri, si ejus confessio alteri graviter sit nocitura; et morituro non licet omittere viaticum quia jejunus non est.

3 Ideo, v. c., non licet prodere sigillum sacramentale, tametsi Resp. interitura sit; nec, regulariter, licet prodere secretum commissum, auxilii vel consilii petendi causa, etiam cum damno innocentis.

4 V. S. Alph. III, 789. Hinc ab herede, si hereditas omnibus solvendo non est, debita hereditaria prius solvenda sunt, quam legata. Articulum hunc de collisione legum, seu jurium, late et nove prosequitur cl. Victor Constantini. *Instit. Theolog. Moral. De Actib. human.* § 39 etc. (Prati 1881).

5 Ex C. 4 *De R. J.* in 6°. S. Alph. H. A. II, 44. Inde illud. *Id possumus quod sine gravi incommodo possumus* (Fagnan. in C. 3, n. 2 *De Eccles. Ædif.*). Sive humanæ illæ sint, ut jejunium; seu divinæ (V. I Reg. 21, 6; Matt. 12, 3) prout integritas confessionis; seu naturales (S. Alph. l. c. Suar. II, CC. 13, 14) velut caritas, restitutio, votum (v. Suar. VI, 7, 10). Nec oberit quod tute forte culpa tua conjeceris te in incommodum hujusmodi; ut puta si qua die jejunandum est ea defatigatione pila luseris, ut amplius jejunare non valeas (S. Alph. III, 1065); itaque reus eris tantum *in causa.* Dices; atqui monialis quæ graviter ægrotat non potest egredi e monasterio ad curandam valetudinem injussu R. Pontificis. Ita porro, verum quia sponte sua hac lege se obstrinxit.

6 Suar. n. 13. Salm. 10, 5, 45. S. Alph. I, 192, 195; IV, 154. Ut puta si laborans

magis Religionis vel Reipublicæ intersunt, eo majori cum incommodo obligant; ideo, v. c., quæ jubent denunciari sacerdotes sollicitantes obligant cum incommodo vel graviore. Verum, hæc regula non est perpetua: excipiuntur I leges naturales cum aliquid vetant; hæ obligant etiam cum vitæ dispendio, quippe ea quæ vetant sunt *per se* mala. II Leges divinæ quæ aliquid præcipiunt quod suapte natura præstari nequit citra incommodum grave (7). III Leges seu naturales seu divinæ, quoties id quod jubent necessarium est ad æternam salutem necessitate medii (8). Demum IV leges humanæ obligant etiam cum discrimine vitæ 1° quoties eas servare est utilius bono communi quam vita singulorum (9); 2° Cum aliquid extorqueri vult (v. c., ut

adversa valetudine metuas, ne si jejunaveris, in morbum incidas (S. Alph. III, 325, 1031, 1036). Sed utrum, in dubio hujusmodi, petenda sit a Superiore dispensatio, si is commode adiri possit? Affirmant Suar. VI, 8, 8. Verum Salmat. et S. Alph. ll. cc. id consultius esse putant: Et rectius, nam si lex cessat quorsum dispensatio? Nisi incommodum dubium appareat.

Porro incommodum accipimus seu 1° corporis, v. c., si ægroto jejunandum esset: seu 2° existimationis, veluti si quis quod clam surripuit nequeat restituere quin prodat seipsum (S. Alph. III, 653, 698): seu 3° rei familiaris; seu hoc sit damnum grave, seu etiam amissio lucri *extraordinarii et notabilis* (S. Alph. 301, 1046); velut in homine tenuis fortunæ libellæ (hodie) circiter 20; in paupere 10 (S. Alph. 332). Amplius, incommodum grave varie æstimari debet tum ex rebus, tum ex legibus. Ex *rebus:* hinc, v. c., Parochus qui levi morbo laborat, ab horis quidem canonicis recitandis excusabitur, a sacro faciendo die festo, si alius sacerdos desit, non excusatur. Ex *legibus*; etenim divinæ strictius obligant quam humanæ (Ex S. Alph. VII, 161): hinc, e. g., quo incommodo quis excusatur ab audienda missa die festo, eodem a communione in Paschate facienda non excusatur. Ad hæc præcepta negativa strictius obligant quam affirmativa, quia hæc plus incommodi habent (Lugo *De Just.* 13, 49); ideo, e. g., caritas facilius excusat eum qui peccantem non corripit, quam eum qui scandalum præbet: et justitia patitur aliena retinere in gravi necessitate, in qua non sineret illa surripere (Moli. IV, 202, 14).

7 Suar. III, 30. Velut Confessio sacramentalis; ratio est, quia *Deus cum instat præcepto præcurrit auxilio* (V. Croi. VI, II, 1142).

8 V. c. proximas occasiones dimittere: conteri post admissum letale, vel confiteri. Porro necessaria quædam dicuntur necessitate medii, quædam necessitate præcepti. Necessaria *necessitate medii* ea sunt, sine quorum ope finis (vita æterna) assequi nullatenus potest: prout baptismus infantibus, fides adultis: necessitate *præcepti* quæ, si præstari nequeunt, sine ullo discrimine prætermittuntur; ut Eucharistia, jejunia. Porro interdum quæ uni necessaria sunt necessitate medii, alteri sunt necessaria necessitate solius præcepti, et contra: v. c., baptismus, confessio sacramentalis; etenim attritis necessitate medii necessaria sunt, contritis necessitate præcepti.

9 Salm. XI, 2, 127. Ejusmodi sunt quæ v. c., vetant Sacerdotibus, Medicis, recedere tempore pestis; militi stationem deserere tempore belli (Suar. III, 30, 5. Salm. n. 25).

quis die esuriali comedat carnes) in contemptum Religionis, aut Clavium (10), verum hæc duo manifeste recidunt in legem naturalem: 3° Si irritantes sint, vel inhabilitantes; sed de his propediem. Demum 4° cum ita fert consuetudo, quippe quæ est *optima legum interpres* (11).

178. Lex ipsa autem cessat 1° si ei derogatum vel abrogatum fuerit; 2° si finis ejus cessaverit *adæquate* et *quoad omnes;* 3° Si obsoleverit. Abrogatur, derogatur legi expresse, vel tacite: expresse cum legislator eam tollit nominatim; tacite cum aliquid constituit legi existenti aperte contrarium (12); dixi aperte quia nec abrogatio, nec derogatio in dubio præsumitur, sed *leges posteriores ad priores trahendæ sunt* (13). Amplius; lex generalis nunquam per se derogat Statutis, et consuetudinibus locorum, quippe quæ magis in facto quam in jure consistunt (14). Ex hoc patet, leges novas, quæ superioribus derogant, regulariter strictæ interpretationis esse (15); exceptis his quæ favorem continent; nam, cum favores sint ampliandi, latam interpretationem recipere verius est (16).

179. Finis legis cessare dicitur vel contrarie vel privative: *contrarie*, si lex evaserit noxia; *privative*, si inutilis tantum (17). Itaque cessat lex si finis ejus cessaverit adæquate, idest ex omni parte et quoad omnes; aut saltem quoad majorem civium partem, utcumque cessaverit: quo enim inutilis lex (18)? Non item si cessa-

10 Ex C. 5 *De iis quæ vi.* Sot. I, VI, 4; v. *Supremum.* Salm. XI, 2, 130; v. II Machab. 6, 26.

11 L. 37 *De Legib.* C. 8 *De Consuet.*

12 L. 102 *De V. S.* Ibi. *Derogatur legi aut abrogatur: derogatur cum pars detrahitur, abrogatur cum prorsus tollitur.* V. c. *Derogatoria* est lex Tridentini XXIV R. 12, quæ cognationem spiritualem ad primum gradum coercuit, *abrogatoria* Constit. *Romanus* Clem. XII, an. 1732, qua privilegia et exemptiones a Ben. XIII, concessa Beguinis (§ 106, 29) penitus revocavit. Derogatoria simul et abrogatoria est C. *Ap. Sedis*, qua censuræ latæ sententiæ limitantur (§ 386).

13 L. 27 *h. t.* Idest oportet jura juribus concordare (L. 11 C. *De Inoff. Dot.* C. 29 *De Elect.* in 6°); v. c., cum ex C. 5 *De Reb. Eccl. alien.* liceat bona Ecclesiæ pignori obligare, et in Extr. *Ambitiosæ* vetitum est ea hypotecæ supponere, hoc de *speciali* hypoteca intelligendum est (Fagn. in C. *Nulli Eod. tit.* n. 30).

14 C. 1 *De Const.* in 6°. Immo nec specialibus legibus derogat; quæ communissima Canonistarum sententia est (Fagn. in C. *Cum esses* n. 88 *De Testam*).

15 Ex L. 27 *h. t.* C. 27 *De Elect.* in 6°. Et maxime si lex nova recedat a ratione vel æquitate juris, vel aliquid odiosum contineat. Sed hæc regula difficilis est.

16 Cf. Everar. *Topic.* VII, 79. Vinn. in § 3, n 3 *De Adopt.* Voet. 1, 3, 44. Reiff. I, 2 a n. 509.

17 Alas. IV, X, II, 1. Cf. Suar. VI, 9, 2.

18 Salm. XI, 4, 3. Ex C. 60 *De Appellat.* D. Tho. 1, 2, 103, 4 ad 3. Velut

verit tantum ex patre, licet quoad omnes (19); vel ex toto (quæ nunc recepta sententia est), sed quoad singulos tantum (20), quia publice interest partes non esse a toto discordes, nisi forte lex singulorum cum primis causa lata sit, velut præceptum correctionis fraternæ (21). Nihilominus si finis lex in aliquo casu cessaverit *contrarie*, adeo ut hæc servari nequeat sine incommodo gravi, cessat in eo casu legis obligatio (§ 177).

180. Demum cessat lex si obsoleverit, idest si in desuetudinem abierit. Hoc non pertinet ad leges naturales et divinas; immo nec ad eas Ecclesiæ leges, quæ christianos mores tuentur, vel nexum ecclesiasticæ disciplinæ (22). Ceteræ (de Civilibus viderint I. C.) abrogantur voluntate legislatoris vel interpretativa, vel præsumpta; sive, uti vulgu dicitur, *via* aut *præscriptionis*, aut *conniventiæ*. Priori modo, verius, decennio (23); posteriori citius, æstimatione boni viri (24). Et quando utrumque nititur legislatoris voluntate, illud non quæritur, utrum consuetudo fuerit introducta bona fide, an mala (25). Ceterum

Actor. 15, 29. Ex hoc capite lex mosaica antiquata fuit (Hebr. 7). Nec reviviscit si postea causa redierit (Ex L. 83, § *Sacram. De V. O.*). Ut puta si tempore belli vetitum fuerat urbe excedere, rebus compositis lex evanescit; nec reviscit si postea denuo bellum exarserit (Salm. n. 3; V. Josue V, 6).

19 Salm. XI, 4, 3.

20 S. Alph. I, 199. Quapropter nemo solvitur lege baptismi, vel pœnitentiæ quantumvis contritus; nec jejunio, vel abstinentia a ciborum delectu solvitur is, qui nullo prorsus, sive ex illo, sive ex ista, afficiuntur incommodo.

21 V. Suar. IX, 9, 15.

Ad hæc si quis desierit esse subditus illius qui legem tulit, aut pars ejus communitatis cui lex lata fuit, ipso jure eximitur legi (Ex L. 3 *De Off. Præsid.* C. 19 *De For. Comp.*). Nec prohibetur quis quoquo modo legi se eximere, dum ne lex id vetet nominatim (Salm. XI, 1, 7); utputa nacta dignitate, vel officio, quo eximitur legi; vel alio discedendo (Salm. 2, 158. S. Alph. I, 156; v. *Non*). Scilicet legislator obligat legem servare subditos quamdiu subditi sunt; ut subditi maneant non obligat (Baller. ad Gury I, 110).

22 Ex C. 5 *De Consuet.* V. c., ne Parochi resideant in suis Parochiis, ut liceat vesci carnibus diebus esurialibus, ut vacare quibusvis servilibus diebus festis.

23 Suar. VII, 15, 5; 18, 12. S. Alph. I, 107, III. Et de jure canonico nominatim iterum, n. 139. Less. II, 6, 46. Lugo *De Just.* VII, 94. Reiff. I, 4, 105. Schmalz. I, 4, 20. Et in hanc sententiam inclinat vel ipse Ben. XIV *De Syn.* XIII, 5, 4. quasi veriorem ex jure communi (Ex tot. Tit. C. *Quæ sit long. consuet.* L. 10 *Si servit. Vindic.*). Qui autem exigunt an. 40, ex C. 21 *De Consuet.*, consuetudinem cum præscriptione confundunt, quod vel ipsi Suaresio VIII, 1, 24, merito displicuit Cf. Less. n. 47.

24 Less. II, VI, 45. Suar. VII, 15, 8; 18, 17. Reiff. I, IV, 95. Ex C. 3 *De Cognat. spirit.*

25 Suar. VIII, 1, 24. Salmat. XI, 6, 13. Verum quando introducitur mala fide, initio omnes peccant, et puniri possunt et si pœna est latæ sententiæ, ipso jure eam incurrunt (Suar. VII, 19, 10): post

si dubitetur, utrum lex abrogata fuerit, vel utrum finis ejus cessaverit adæquate, vel demum an ipsa obsoleverit, pro lege respondendum foret, quia lex possidet: Nihilominus in dubio positivo, si vere probabile, sit, legem abrogatam, vel contraria consuetudine deletam fuisse, vel finem ejus prorsus cessasse, plures tenent, in his S. Alph., pro libertate respondendum esse (26).

181. Demum, etsi nec lex cesset, nec legis obligatio, a transgressione legis excusat interdum ignorantia vel error. Verum ignorantia dispicienda est 1° quoad culpam 2° quoad lucra, et 3° quoad valorem actus. Quoad culpam, involuntaria excusat prorsus a transgressione legis, sed formali tantum: voluntaria, si quis dubitans fecit, nullatenus excusat (§ 143, 3): inter utrumque tenet is qui ignorantia voluntaria quidem laborans agit, sed nihil dubitans; is enim excusatur a culpa *in se*, non item in causa. Quoad lucra vel damna regula juris est, *ignorantia facti non juris excusat* (27). Nihilominus suum petentibus, aut repetentibus, regulariter, nec ignorantia juris nocet (28): Scilicet *quia nemo locuples fieri debet cum aliena jactura.* Nisi de eo jure agatur quod competit ex sola potestate legis civilis, et

elapsum decennium et pœnæ, et culpæ sunt expertes (S. Alph. I, 107; II): medio tempore Salm. et S. Alph. l. c., docent non peccare eos qui consuetudinem contra legem sequuntur a majori parte introductam.

26 S. Alph. III, 290, in fin. Salm. 22, 4, 4. *Quando probabile est quod lex abolita sit, cessat præsumptio pro lege et possidet libertas* (S. Alph. 112, v. *Secunda*). Item in dubio de consuetudine derogante legi, *si probabile sit adesse consuetudinem.* Et *sufficit, ut dicunt Salmat., dictum unius Doctoris eximii qui consuetudinem afferat* (cit. n. 290); *vel asserentis legem abrogatam esse, ut a lege deobligemur* (Id. Lib. I, 107, II; v. *An vero*). At enim SS. Congregationes Urbis non admittunt consuetudines contra SS. Canones, quibus nempe tuendis ipsæ constitutæ sunt. (Rigant. *Ad Reg. Canc.* I, § VIII, n. 152); nisi inveteratas prorsus, et universales: quod velim ne excidat.

27 C. 13 *De R. J.* in 6°. L. 2 *De Jur. et Fact. ignor.* Nihilominus jure communi, adeoque, ut puto, et Canonico (v. § 201 in fin.) ignorantia juris minoribus nunquam nocet (L. 43 *De Minor.*); rusticis non nocet in damnis (L. 8 C. *Qui admit. ad bon. poss.*); ac demum fœminis in casibus a jure expressis (L. 9, ff. L. ult. C. *De Jur. et fact. ignor.*). Ex C. Gall. erroris juris et facti eadem ratio esse videtur (Zachær. § 28; ibique Toull., Merlin, Delvinc.). Contra ex C. Au. nunquam prodest juris ignorantia præterquam si quid indebitum solutum sit (§§ 2, 1431, 1436). Jure nostro idem pene ac Gallico dicendum videtur: nam quando obesse voluit id expressit nominatim. (C. G. 1356, 2052. It. 1360, 1772). Sed de hoc melius suis locis.

28 LL. 7, 8. *Eod.* Laym. 29, 7. Ut puta si quid solverim ex testamento, quod revocatum (L. 14 *De Condit. ind.*), vel non jure factum esse (L. 4 C. *Eod. tit.*) ignorabam. Heic valet illud. *Nemo ignorans rem suam amittit* (L. 35 *De A. R. D.*).

quis, legem ignorans, eo jure suo tempore, usus non sit (29). Demum quoad valorem actus, cum falsa nostra existimatio non mutet rei veritatem, non prodest ignorantia legis, involuntaria licet prorsus, et invincibilis: sed de hoc, quia pertinet ad leges inhabilitantes, et irritantes, latius infra.

Appendix. De interpretatione legum.

182. Interpretatio legis est. *Explicatio sensus in lege contenti* (1). Triplex est, authentica, usualis, et doctrinalis. *Authentica* dicitur quæ fit ab ipsomet legislatore, vel successore ejus. Hæc instar legis est (2). Verum quia *is qui interpretatur nihil novi dat* (3), non eget publicatione, et valet retrorsum (4): excepta ea quæ protrahit legem de casu ad casum, vel de persona in personam (5). Huic interpretatione proxime accedit ea quæ fit officio judicis inter partes judicio contendentes; quippe potestate et nomine legislatoris jus dicit; atque ideo eas tenet etiam in foro conscientiæ (6). *Usualis* dicitur quæ usu et consuetudine est introducta; *est autem optima legum in-*

29 L. 9, § *Si quis. Eod.* Puta si heres falcidiam (jure communi) e legatis non detraxit (cit. § *Si quis*); si unus ex fidejussoribus non sit usus beneficio divisionis, et solidum solverit (L. 40, ff. LL. 10, 11 C. *De Fidejuss.*): si minor (§ 34, 10), non petiit restitutionem contractus intra tempus a lege definitum (L. ult. C. *De Temp. in int. restit.*). Scilicet *jus vigilantibus scriptum est:* et ea *quæ jure contrahuntur contrario jure pereunt* (L. 101 *De R. I.*).

1 Alasias IV, IX, Art. 1, § 2.

2 LL. 9, 11. C. *h. t.* Ut Mp. S. Pii V, quo declaratur, cognationem spiritualem a conjuge Patrini (C. 4 *De Cogn. spir.*) hodie (Trident. XXIV, R. M. 2) non contrahi.

3 L. 21, § 1 *De Testament.*

4 Ex L. 3 C. *De Pact. pignor.* Ut ecce LL. 8, 9 C. *De incest. nupt.*, quibus matrimonia inter consanguineos; et Mp. Xisti V. *Ex frequenti*, quo spadonum matrimonia, sive ineunda, sive jam inita, irrita declarantur (v. § 162).

5 Suar. VI, 1, 3. Reiff. I, II, 374, 376. Adeoque hæc promulgatione indiget. S. Alph. I, 200; III, 1027. Et facit C. 36 *De S. E.* Cujusmodi erant quæ latam in *percussores* Clericorum excommunicationem produxerunt ad mandantes, et ratum habentes (CC. 6, 23 *De S. E.*). Porro authenticæ sunt omnes interpretationes, quæ Romæ prodeunt a S. Rit. Congr. in forma Decreti, et cum clausula, *ut serventur,* (S. Alph. VI, 464): scilicet S. R. C. est organum Papæ (Ex Const. 74, Xisti V). Non item quæ ab aliis SS. Congreg. prodeunt; adeoque non habent vim legis, nisi R. P. jussu *publicatæ* (et non tantum editæ) solemniter fuerint (Suar. l. c. Sanch. M. VIII, 2, 10. Salm. XI, 3, 30. S. Alph. I, 106), nec *tollunt probabilitatem* sententiæ contrariæ (Salm. 10, 2, 56; v. S. Alph. VI, 556); *nec eis proinde necessario standum est* (S. Alph. VI, 593; H. A. XV, 87).

6 D. Tho. Quodl. IV, Art. 14. S. Alph. VII, 68.

terpres consuetudo (7). Huic proxima est constans omnium pene DD. interpretatio: inde regula. *Minime sunt mutanda quæ interpretationem certam semper habuerunt* (8). Denique *privata* est ea, quæ a privatis DD. manat, idcirco *doctrinalis* appellata; de qua solum hic: materia per quam necessaria, verum implexa, obscura, difficilis, et Nostris minime familiaris.

183. Hæc igitur definitur. *Voluntatis legislatoris, in re obscura diligens investigatio. Voluntatis* ecc., quia *lex est quod legislator voluit;* in re *obscura*, quia *in manifestis non est opus interpretatione, sed executione* (9). Porro voluntas legislatoris ex verbis legis petenda est (10); *cum nulla* igitur *in verbis est ambiguitas non debet admitti voluntatis quæstio* (11), sed tenendum est, non *aliud* legislatorem voluisse, neque *minus*, neque *plus*, quam verba demonstrant. Nihilominus, quia *scire leges non est verba earum tenere, sed vim, et potestatem* (12), si verba sic uti sonant accipere videatur inconveniens; et in primis si iniquum forte videatur, vel absurdum, vel alienum a re qua de agitur, justæ interpretationi erit locus (13). Nempe *declarativæ*, (nostri *comprehensivam* appellant), si quid obscurum verbis irrepserit; *ampliativæ*, si hæc minus; *restrictivæ*, si plus quam legislator voluit continere videantur.

7 L. 36, *h. t.* C. 8 *De Consuet.* C. 40. *De Elect.* V. c., ut hi qui sunt in letali ad Eucharistiam non *probati* (I Cor. 1, 15), idest non *confessi* (Trid. XIII *De Euch.* 7) haud accedant. Et quoad illud, Christi *Dico vobis, non jurare omnino* (Matt. 5, 34).

8 L. 22, *h. t.* Ne in odiosis quidem. V. c., in C. I *De S. E.* in 6° cautum est, irregularitatem contrahere eum qui *celebrat* in loco interdicto: *celebrare* heic accipere debemus, *quævis divina officia peragere*, juxta omnium interpretationem (Suar. *De Censur.* IV, 4, 15). Quod eo magis valet in non odiosis. V. c., in C. 29 *De S. E.* cautum est, excommunicationes Pontificias non reservatas posse absolvi *ab Episcopo,* VEL *proprio Sacerdote:* reservatas, si R. P. adiri nequeat, item *ab Episcopo* VEL *proprio Sacerdote absolvi posse.* Porro ex constanti DD. interpretatione 1° *proprium sacerdotem* accipimus quemvis confessarium: 2° Adverbium *vel* in priori casu cumulative, in posteriori subrogative intelligitur: demum 3° hæc omnia trahimus ad suspensiones, et interdicta.

9 D. Tho. 2, 2, 120, 1 ad 3.

10 Ex L. 67 *De Legat.* 3. *Quorsum enim sunt verba, nisi ut demonstrent voluntatem dicentis* (In L. 7 *De Supell. Leg.*)? Recte igitur S. Alph., cum Trident. XIV: *De Pœnit.* CC. 2, 3, edixerit, materiam confessionis esse dumtaxat peccata *post* baptismum admissa, exclusit (contra communissimam TT.) admissa in ipsa susceptione baptismatis (S. Alph. VI, 427).

11 L. 25 *De Legat.* 3°.

12 L. 16 *h. t.*

13 Ex L. 18 *Eod.* INIQUUM, jus enim est quod *æquum ab iniquo secernit, licitum ab illicito* (L. 1 *De Just. et Jur.*); ABSURDUM quia lex est *virorum prudentum consultum* (L. 1, *h. t.*); ALIENUM etc., nam quod est hujusmodi vix non absurdum, aut ridiculum est.

184. A declarativa ordiendum. Principio igitur hæc regula esto. *In re dubia melius est verbis edicti servire* (14): verba autem ea significatione accipienda sunt, quæ propria, et usu recepta communiter est (15). Ab hac autem *recedi non oportet, nisi cum* MANIFESTUM *est aliud sensisse* legislatorem (16). Tenendum est autem legislatorem aliud sensisse quoties lex verbo tenus vitio non caret; et in primis si foret injusta (17), vel absurda (18), vel inutilis (19). Heic igitur necesse est, qua mente quid dictum fuit animadvertere. Quocirca ante omnia explorare oportet, quid agatur, et eam interpretationem sequi, quæ rei de qua agitur est aptior (20); tum eam quæ ceteris legibus melius cohæret (21); demum eam quæ magis

14 L. 1, § *sed si sciente* 20 *De Exercit. action.* D. Tho. 12, 96; 6 ad 2.

15 Ex L. 7 *De Supell. Leg.* C. 7 *De Sponsal. Propria:* itaque cum statutum sit, cognationem spiritualem contrahi cum baptizato (vel confirmato) ejusque *patre et matre* (§ 66), patrem et matrem accipere debemus naturales, non adoptivos (Sanch. M. VIII, 54, 15). *Usu* etc., nempe ejus temporis quo condita fuit lex; v. c., cum quis concubinam habere permittitur (C. 4, Dist. 34), cum vetatur (Trid. XXIV, R. M. 8).

16 L. 67, pr. *De Legat.* 3° L. 15, § *Aliud. De Excus. Tut. Cum non intentio verbis, sed verba intentioni debeant deservire* (C. 15 *De V. S.*). V. c. *Non alligabis os bovi trituranti* (Deut. 25, 4). *Numquid de bobus cura est Deo* (I Cor. 9, 9)? Quocirca ridicule prorsus quidam Monachi, ob ea Christi verba, *Qui non accipit crucem suam*, etc., cruces ligneas perpetuo gestabant; nec, nisi eis onusti, prodibant (Cassian. *Collat.* VIII, 3). Hæc interpretatio dicta est *pharisaica* a Phariseis, qui, jussi legem Dei ob oculos *semper* habere, illam, descriptam phylacteriis, circum brachia involutis, continuo gestabant.

17 L. 15, § *Aliud. De Excus. Tutor.* V. c., *non tradas servum domino suo, qui ad te confugerit* (Deut. 23, 15), nempe si eum quærit *ad occidendum, vel ad aliquod peccati ministerium* (D. Tho. 105; 4 ad 2). Item; *qui non* ODIT *patrem suum vel matrem non potest meus esse discipulus* (Luc. 14, 26).

18 C. 6, § 1 *De Majorit. Furiosus et furiosa matrimonium contrahere non possunt; sed si contraxerint* (intellige, cum suæ mentis fuerunt) NON *separentur* (C. 26, Cau. 32, 7).

19 Ex L. 1, § ult., *ad Munic.* Veluti si aliqua Ecclesia dicatur subesse Rno Pontifici (C. 10, *De Priv.* in 6°); nisi intelligas, *immediate*, idest exemptam a potestate Ordinarii.

20 Ex L. 17, § 1 *Locat.* L. 68 *De R. J.* Idcirco tota lex perlegenda est (L. 23, *h. t.*). V. c., *Qui percutit* servum suum, si is uno vel altero die supervixerit, *non subjacebit pœnæ* (Exod. 21, 21); pecuniariæ, scilicet; de hac enim eo loco agitur. Impuberibus *nullum* animi judicium est (§ 1 *Quib non est perm. fac. test.*), intellige, quo testamentum facere possint. Adde C. 5 *De Cond. appos.* Sanch. M. V, 8, 5).

21 Ex LL. 25, 27, *h. t.* Suar. VI, 1, 18. Ut puta cum quis eligi jubetur *plena concordia* (C. 12 *De Sent. et re jud.*), plenam concordiam accipimus majoris partis eligentium (C. 3 *De jure patr.*). Et si forte dissidere inter se videantur, ei interpretationi standum est, quæ magis congruit juri naturali: ut ecce cum

convenit æquitati (22); adeoque in odiosis stricta intepretatione utendum erit, in favorabilibus lata (23), quantum proprietas verborum permiserit (24).

185. Deinde tenendum est verba legis neque plus continere, neque

disputatur an contractus metu initi nullius momenti sint ipso jure, an potius obnoxii restitutioni in integrum, hoc magis tenendum est, quia possidet jus naturale.

22 L. 91 *De R. J.* Scilicet *jus est ars boni et æqui* (L. 1 *De Just. et Jur.*). Porro æquitas in naturalem et civilem diducitur. Naturalis æquitas justitia est; ut puta cum dicimus, hoc *natura æquum esse,* neminem cum alterius jactura fieri locupletiorem (L. 14 *De Condict. ind.*). Civilis, multipliciter dici solet, sed in primis ea quæ moderatur rigorem juris; v. g., cum dicimus *summæ æquitatis esse, eum qui donationis causa pecuniam promisit, de mora solutionis usuras non debere* (L. 22 *De Donat.*). Hæc non patitur ratiocinari, neque ex apicibus juris, neque ex juris subtilitate. Ratiocinari *ex apicibus juris* cavillari est (L. 29, § 2 *Mandati.* V. L. 32 in fin. *De Usur.*) V. c. qui uno vel altero die abest a choro, vel aliud pro alio officium recitat, non peccat graviter (S. Alph. III, 675; IV, 161): nempe quia officium unius diei cum alterius diei officio non coalescit; ergo nec is qui id facit quotidie, vel sæpius. Non ex *subtilitate,* idest rigore, *juris* (L. 17 *De inj. rupt. testam.*), quippe hoc durum est semper, et interdum est injustum. Hac re, v. c., testamentum ruptum filio testatori nato, si filius hoc vivo moriatur, convalescit (L. 19 *Eod.* C. It. 889): et fur non restituit rem furto sublatam, si apud dominum æque interitura fuisset (L. 14, § 1 *Depos.* Less. II, XII, 92). Heinc, licet quisque possit re sua quemvis prohibere, pati debet vicinum in suo consistere, ut reficiat suas ædes labentes; vel ut aggerem flumine dejectum restituat; *hoc æquitas suggerit etsi jure stricto deficiamur* (L. 2, § *Labeo autem. De A. P. A.;* V. n. 38). In hunc scopulum illidunt interdum Theologi quique acutissimi, qui pene omnia subtilius persequendo, nonnumquam, ut S. Greg. M. verbis utar, *nimia subtilitate falluntur.* Itaque *in omnibus quidem, maxime tamen in jure, æquitas spectanda est* (L. 91 *De R. J.*). Ideo *semper in dubiis benigniora præferenda sunt* (L. 57 *Eod.*): et *leges benignius interpretandæ sunt: quo* VOLUNTAS *earum conservetur* (L. 17 *De Legib.*): Proinde *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam* TUTIUS (L. 153, § 1 *Eod.*).

23 C. 15 *De R. I.* in 6°. Ibi. *Odia restringi, favores convenit ampliari.* Hac re, v. c., cum in C. *Ap. Sedis* SIMONIA excommunicatione coerceatur, simoniam accipimus *juris divini,* quæ vere ac proprie simonia est (S. Alph. III, 103). Contra, cum statuitur, filios illegitimos legitimari posse, si ex his parentibus nati sunt, qui vir et uxor esse potuissent cum eos *susceperunt,* suscepisse accipimus, in jure canonico, sive cum *concepti,* sive cum in lucem *editi* fuerunt (§ 50, 9).

Utrum vero lex sit favorabilis, an odiosa, hoc æstimari debet (nisi Legislator aliud edixerit) ex materia (Suar. V, 2, 6). Odiosæ igitur cum primis sunt 1° leges pœnales; 2° irritantes; et 3° derogatoriæ (Suar. n. 15). Et si lex uni sit favorabilis, alteri onerosa, ex fine ejus æstimari debet utra ea sit. (Ex L. 40 *De condit. indeb.* Suar. n. 12); ut ecce quæ concedunt restitutionem in integrum.

24 Sanch. M. VIII, 1, 5.

minus quam legislator voluit. Proinde si specialiter concepta sint, specialiter accipienda erunt (25); sin generaliter, *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus* (26); tam in favorabilibus, quam in odiosis (27). Verum si a recta ratione alienum videatur

25 Ex L. 9 *De Supell. leg.* L. 65, § *De Viro. Sol. matrim.* L. *Uxorem* 39, § *Legaverat. De Legat.* 3°. C. 4 *De Transl. Episc.* V. Suar. VI, Cap. 3. V. c., in C. 9 *De Usuris*, pecunia usuraria adjudicatur pauperibus; non recte hoc a quibusdam extenditur ad pecuniam simoniacam. *Item*, cum Trident. jusserit « *Si necessitate urgente* SACERDOS (*letalis sibi* CONSCIUS) CELEBRAVERIT *absque prævia confessione, quamprimum confiteatur* (XIII, cap. 7), perperam quidam hanc legem ad *Laicos* extendunt (V. Lugo *De Euch.* 14, 138); vel ad eos Sacerdotes qui *post* missam celebratam letalis meminerint (V. S. Alph. VI, 267).

Huc accedunt aliæ duæ regulæ: 1° *Exceptio legis firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis* (Ex L. 18 *De testib.* C. 12 *De judic.*). V. c., licet Epis dispensare in irregularitatibus *ex delicto* (Trid. XXIV, or. 6); ergo in irregularitibus *ex defectu* non licet. 2° *Inclusio unius est exclusio alterius.* (Ex L. 4, § *Si cui; De penu legat.*); quam vocant *a sensu contrario.* E. g., Urbe interdicta, permittitur his, qui interdicto causam non dederunt, alio audire divina (C. 16 *De S. E.* in 6°); ergo his qui dederunt causam interdicto, vetatur (Suar. *De Censur.* 37, 1, 15). Verum hæc regula *efficax est quoties agitur de pœna, aut damno vitando* (Suar. *De Censur.* 45, 5, 6); in aliis nec perpetua est (V. C. 12, § ult. *De Regular.*), nec satis firma (Suar. *De Cens.* 45, 6, 2, ibique Sotus; Salm. 19, 3, 46). Nam quis dixerit, v. c., vetitum est attingere *parvulorum* terminos (Prov. 33); calumniari *advenæ, viduæ, pupillo* (Hier. 7, 6); ergo licet, etc. Obligant juramenta præstita sine *vi et dolo* (C. 28 *De Jurejur.* C. 2 *De Pactis*): ergo extorta metu gravi non obligant? (V. C. 15 *De Jurejur.*). Pensio, quæ beneficio imponitur injussu Epi, *vitam debitoris non excedit* (C. 5 *De Transact.*): *Si sciens* emam ab eo cui bonis est interdictum *dominus non ero* (L. 26 *De C. E.* 3). Ergo, etc.? Adde C. 5 *De Homic.* C. 28 *De Simon.* Itaque tunc solum hæc regula vera erit, cum in superiorem recidit; idest quoties inclusio unius, idest ejus rei quam in casu præsenti lex permittit aut vetat aut jubet, est quædam quasi exceptio juris alias vel præcipientis vel vetantis vel permittentis (V. Sanch. *Matr.* Lib. IV, Disp. 20).

26 Ex L. 69 *De Legat.* 2, C. 22. *De Privil.* C. 6, § pen. *De Major.* L. 8 *De Postul.* V. c. Nulli ad monasteria sanctimonialium accessus pateat (C. Un. *De Stat. Regular.*): ergo nec Episcopis, nec S. R. E. Cardinalibus (S. Alph. VII, 243).

27 C. 1, § ult. *De S. E.* Alas. IV, X, II, 9. S. Alph. VI, 554. In *favorabilibus.* Hinc, v. c. quum Trident. potestatem fecerit Episcopis absolvendi ad omnibus casibus occultis R. P. reservatis, immerito prorsus quidam id limitant ad reservatos ante Concilium (S. Alph. VI, 504). *In odiosis* Lege civili cautum fuit. *Si quid subtractum erit* in domo ejus apud quem alea luditur, *judicium non dabo.* Quærentibus utrum sola actio pœnalis, an etiam civilis adempta fuisset. I. C. respondit, hanc quoque, quia lex *simpliciter ait, judicium non dabo* (L. 1 *De Aleator.*). Procurantes abortum, effectu sequuto (§ 389, n. 2) hodie excomm. tenentur: ergo sive animatus fuerit fœtus, sive inanimatus. Verum non semper hæc religio Nostros incessit; et, ne res exem-

metiri voluntatem legislatoris ex verbis, *non oportet jus calumniari et verba captari,* sed, quæ mens legislatoris fuerit, animadvertere (28). Itaque si hæc plus, quam verba patere videatur ampliativa; sin minus, restrictiva interpretatione utimur (29).

186. Principio *neque leges,* neque canones *ita scribi possunt, ut omnes casus qui quandoque inciderint comprehendant* (30): immo nec debent, alias infinitam confusionem parerent (31); sed jura constituenda sunt *de iis quæ frequenter accidunt, non quæ raro* (32). Quoties igitur casus inciderit, qui in lege quidem comprehensus non est, sed ei qui in lege comprehensus est similis sit, utimur interpretatione extensiva (33). Non quidem semper, sed si utriusque casus et eadem sit ratio (34); et alias iniquum, aut absurdum aliquid seque-

plis careat, paucis agam. Jure tum civili, tum canonico, quam rem quis a non domino possidet, si justo titulo, et bona fide, et toto tempore a legibus definito possederit, suam facit. Quibusdam ex Nostris I placuit, hoc in foro fori, non in foro conscientiæ, locum habere. Aliis, et in foro conscientiæ, verum II pro his tantum qui eam comparaverint titulo oneroso, non lucrativo. Aliis, et pro his qui lucrativo, sed III si dominus in ea vindicanda negligens fuit. Demum alii concedunt rem usucapi, tametsi nulla negligentia domino objici possit, at IV quoad dominium utile tantum (Cf. Moli. II, 61. Lugo *De Just.* VII, 4)!!!

28 L. 19 *Ad Exhib.* C. 6 *De V. S.*

29 Vinn. *Select.* Lib. I, Cap. II. Ampliativa in foro exteriori *judex* uti necesse habet cum deficit lex (L. 11, § 2. C. *h. t.* C. Gall. 4. It. 3); contra restrictiva caute admodum uti decet: quin multi ex J. C. eam explodunt omnino (V. Forster II, 3, 3).

30 LL. 9, 10 *h. t.* D. Tho. 1, 96, 6; 2, 2, 154, 2.

31 Aristol. 5 *Ethic.* Cap. 10. D. Tho. 1, 2, 96, 1.

32 LL. 3, 4, 5 *h. t.* D. Tho. 2, 2, 120, 1.

33 LL. 12, 26, *h. t.* C. 4 *De Rescr.* C. 2, § 1 *De Translat. Episc. Valeat æquitas,* ait Tullius, *Top.* n. 22, *quæ in paribus casibus, paria jura desiderat.* Laym. 18, 9. Salm. XI, 3, 34. *Æquitatis ratio similia jura suadere videtur* (L. 19 *Ad L. Falcid.* C. 4. § *Nos De Confirm. uti*).

34 Ex L. 27, § *Ratio Ad L. Jul. De Adulter.* L. 9, § ult. *De jur. et fact. ignor.* V. S. Alph. I, 200. *Eadem,* idest *adæquata* (S. Alph. l. c.), *identica* (Thibaut § 17, Chassagn. § 98 in fi. Salm. XI, 4, 33). Hac re, v. c., beneficium competentiæ (§ 100) marito concessum adversus uxorem, *æqua lance* ad uxorem adversus maritum productum est (L. 20 *De Re judic.*); et impedimentum *Criminis* favore uxoris introductum (C. 6 *De eo qui dux*) ad maritum productum est æquo jure. Contra; vetitum erat mulieribus, *propter periculum rei familiaris,* pro debitoribus fidejubere (L. 1 *Ad S. C. Maced.*): an et solvere? Minime (L. 8, § 5 *Eodem*); quia facilius se mulier obligat quam alicui donat (L. 4 *Eod.*). Et S. Pius V, in simonia confidentiali, pœnis *accipientem* non dantem coercet; nempe quia faciliores sumus ad dandum quam ad accipiendum (Suar. *De Cens.* 22, 6, 15). Inde regula. *A disparatis non fit illatio.* (Suar. VI, 2, 27).

retur (35); quod cum primis obtinet in correlativis, in æquiparatis, in connexis (36); exceptis tamen odiosis (37), et his quæ exorbitant

35 L. 28 § *De eo. De Petit. heredit.* Suar. VI, 2, 7. Ex L. 18 *h. t.* V. c., Monialibus vetitum est egredi e monasterio, præterquam ex causa incendii, vel epidemiæ, vel infirmitatis (S. Pius V, C. *Decori*): Et nihilominus si quid simile inciderit, puta inundatio, ruina, latronum incursus, egredi posse nemo dubitat (Reiff. III, 35, 50. S. Alph. VII, 229). At si nihil absurdi sequatur, vel iniqui, vel nisi sententia legislatoris aliunde appareat manifesta (L. 11 *h. t.*), non licet extensiva interpretatione uti. Ideo, v. c., minores ann. 21 nec quoad jejunium, nec quoad bonorum administrationem majorum jure censentur, quamvis plus his viribus polleant. (D. Tho. 22, 147, 4 ad 2. S. Alph. III, 270), et melius his res suas administrent. Quod etiam in odiosis locum habet. Heinc, v. g., cum in C. 4 *De S. E.* in 6° cautum sit, Episcopos non subjacere suspensionibus et interdictis in jure latis, *quia id periculosum est propter exercitium officii pontificalis,* nihilominus nemo est ausus hoc ad excommunicationem pertrahere (V. S. Alph. I, 200, v. *Quæritur*). Ergo non bene ratus est Vinc. *De Just.* II, 18, 75, *raptum* in viro quoque locum habere, si mulier, forte robustior, aut potentior virum rapiat (Pont. M. VII, 69, 6). Scilicet, ut dixi, *jura constitui oportet in his quæ frequenter accidunt, non quæ raro;* quæ enim raro accidunt, contemnunt legislatores (L. 5 *Eod*). Si quid igitur extraordinarium inciderit, hoc recidit in jus commune, nisi urgens ratio aliud exigat (D. Tho. 2, 2, 154, 2).

36 Salm. XI, IV, 32, 33. S. Alph. I, 200. I. *In correlativis* (L. 20 *De Re Judic.*). E. g. Si quid prohibetur vendi, hoc et emi prohibetur; vel contra (L. 20 *De A. E. V.*). Si sponsus, invita sponsa, alio migraverit, sponsalia solvuntur (C. 5 *De Sponsal.*); ergo et contra (Sanch. M. I, 54, 1). Nempe, si utriusque casus *eadem* sit ratio (Salmat. 10, 3, 52): hac re, v. c., judicium zelotypiæ, et divortium in V. T. viris tantum concessum fuit (Levit 20, 10. Deut. 22, 24). Et penes nos etsi tolerato sacramenta dare liceat, ipsi nihilominus ea petere regulariter est illicitum. II. In *æquiparatis*: Æquiparata ea dicuntur, quæ in legibus eodem jure censentur, etsi dissimilia; velut, in beneficiis ecclesiasticis, electio, præsentatio, postulatio (Salmat. n. 36): heinc, v. c., qui matrimonium inter se contrahere perpetuo vetantur, his et sponsalia inire vetitum est (L. 16 *De Sponsal.*). III. In *connexis* (Ex L. 2 *De Jurisd.* L. 12. *Comm. præd.* C. 5 *De O. D.*); idest quorum unum sine altero stare non potest. Cui igitur, v. c., permittitur tempore interdicti, vel in oratorio privato sacrum facere, ei et ministro uti licet. Et heic quoque si eadem prorsus in utraque casu ratio vigeat. Quamobrem etsi *absolutio* a censuris metu extorta irrita sit, *irrogatio,* verius, tenet; quia etsi potestas ligandi et solvendi connexa sit, non est hic par utriusque ratio; primo quia facilius cogitur quis ad solvendum, quam ad ligandum: deinde quia in priori casu labefactatur disciplina ecclesiastica, in posteriori non item (Cf. Suar. *De Censur.* II, 5, 7).

Sed numquid hæc regula locum non habet etiam *in contentis?* Utique, sed contenta pertinent magis ad interpretationem declarativam; seu potius interpretatione non egent, quia *in toto et pars continetur* (L. 114 *De R. J.* C. 80 *Eod. tit.* in 6°), et *plus semper in se continet quod est minus* (L. 111 *Eod.* C. 35 *Eod.*). Ideo, v. c., cui datum est in votis dispensare, eo magis ea commutare datum est (Suar. VIII, 28, 14).

37 C. 1, § 1 *De Fil. presb.* in 6°. Salm. II, 4, 38. Sane si odiosa latam in-

a jure communi (38). Nisi et in his aliud ferat constans omnium DD. interpretatio (39).

187. Ex diverso, cum jura generaliter constitui oporteat (40), et vix sit aliquod generale quod non aliquam restrictionem patitur, lex interpretatione restrictiva coercenda est: 1° Quoties id exigit res qua de agitur (41); 2° Si casus inciderit insuetus penitus, et a

terpretationem rejiciunt (n. 18), quanto magis extensivam? Hinc, v. c., excomm. lata in Religiosos qui (Parochi jurisdictionem usurpantes), sine ejus licentia ministrant viaticum, aut E. U., non trahitur ad eos qui baptizant infantes (Suar. *De Censur.* 22, 4, 13): irregularitas lata in eos qui rebaptizant, non extenditur ad eos qui ordinem, vel confirmationem reiterant. Nihilominus quidam putant, in odiosis quoque huic interpretationi locum fieri oportere, si et ratio legis in lege sit expressa, et in casu non expresso eadem prorsus ratio vigeat; nempe quia *ratio legis est anima legis* (Reiff. I, 2, 429). Quam sententiam Sanch. M. III, 42, 4, et ex eo Schmalz. IV, 3, 76 vocant communissimam, et receptissimam. Sed vereor ne recte. Sane irregularitati et denunciationi sunt obnoxii Sacerdotes *ad turpia* sollicitantes, quia *pro curatione vulnus, pro pane lapidem, pro medicina venenum porrigunt* (Ben. XIV. *Sacramentum Pœnitentiæ*); ergone et hi qui sollicitaverint, v. c., ad furta, perjuria, hæreses, apostasiam? Minime (S. U. I. 4 Febr. 1661). Conc. Trid. XXV, R. 15, vetuit conferri filiis illegitimis quodcumque beneficium in ea Ecclesia, in qua eorum patres beneficium ecclesiasticum obtinuerint, *ut paternæ incontinentiæ memoria a locis Deo sacris* LONGISSIME *arceatur*. Et nihilominus S. C. C. censuit, posse eos Capellaniam obtinere in Ecclesia in qua eorum parentes Capellani munus obierant (Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 24, 14). Et jure prorsus, lex enim non ratione qua nititur, sed verbis quibus concepta est continetur (§ 188, 48).

38 L. 184 *De R. J. Quæ a jure communi exorbitant* (extra orbitam juris sunt) *nequaquam ad consequentiam sunt trahenda* (C. 28 *De R. J.* in 6°). Ejusmodi sunt, jura singularia, privilegia et consuetudines. Non sunt trahenda *ad consequentiam*, idest ad alias personas, vel ad alias res.

39 Ex L. 22, *h. t.* Hinc, nedum is qui ministrat rebaptizanti fit irregularis, sed is quoque qui rebaptizat (v. § 405): et uti, *ex jure*, vir prohibetur debitum petere si cum uxore affinitatem contraxerit (CC. 1, etc. *De Eo qui cognov. cons.*), ita, *ex constanti interpretatione*, et uxor, si eam contraxerit cum viro (Schamlz. IV, 13, 25).

40 L. *Jura* 7, *h. t.* Suar. VI, 7, 4.

41 Ex L. 23, *h. t.* L. 6, § *quamvis*, *De jurepatro*. Ut in C. 12 *De Pœnit.*, quo jubemur confiteri *omnia* peccata semel in anno; *omnia*, nempe letalia; agitur enim de precepto divino, quod non pertinet ad venialia (Trid. XIV, *De Pœnit.* 5). Quamobrem incivile (idest contra regulas juris civilis) est, *nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare vel respondere* (L. 23 *h. t.*). Tria igitur cum primis explorare oportet, 1° contextum, 2° titulum seu rubricam, 3° speciem seu casum legislatori propositum. Errant igitur, e. g., ex 1° qui ex illis verbis, *Par est, ut* QUIBUS DIEBUS *a carne abstinemus, ab omnibus, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus; a lacte, videlicet, caseo et ovis* (C. 6 Dist. 4), docent, in omnibus jejuniis abstinendum esse a lacte, caseo et ovis; ibi enim de

ratione legis sic alienus, ut ei legem applicare videatur absurdum, vel injustum, vel abs re, aut a voluntate legislatoris remotum prorsus (42). Demum, quia leges benignius interpretandæ sunt quo earum voluntas conservetur (§ 171, n. 17, in fi.), 3° si legem sic applicare, ut scripta est, *nimis durum* videatur, ita ut *certo constet, legislatorem noluisse cum tanta severitate obligare* (43): quod Nostri *epichejam* vocant. Est igitur epicheja species æquitatis, et definitur. *Correctio* (restrictio) *legis cum deficit propter universale* (44). Ei locus est in foro conscientiæ tantum; non item in foro exteriori (45):

quadragesima sermo est: 2° qui ex C. 1 *De Cler. non ord. min.*, quo edicitur, irregularem fieri qui ordinem exercet quem non habet, putant Laicum, si missam celebraverit, fieri irregularem; nam titulus ille ad Clericos pertinet: 3° qui ex C. 28 *De Simon.*, quo cavetur, data ad redimendam vexationem in beneficium, restituenda esse, si is qui accepit *contra promissionem suam venisse constiterit*, inferunt, hæc retineri posse ab eo qui promissionem servavit; nam tenendum est, R. P. de eo consultum fuisse, qui contra promissionem suam venerat (Suar. *De Simon.* 50, 16).

42 Ex L. 77 *De C. E. Absurdum* (Ex L. 6, § *Quamvis De Jurep.*); v. c. *Prædicate Evangelium* OMNI *creaturæ* (Marc. 16, 15). *Injustum* (C. 5 *De Appellat.*) puta, *Filii obedite Parentibus per* OMNIA (Ad Coloss. 3, 20). Irregularis *fit* (ex delicto) *qui* QUALIBET *ætate rebaptizatur* (C. 10, Cau. 1, 7). *Abs re* etc. (Ex L. 33 *De Pact.* cit. § *Quamvis*). E. c. Trid. XIV, *De Pœnit.* 7, cavetur *in articulo mortis* OMNES *Sacerdotes a* QUIBUSVIS *censuris absolvere* posse; et nihilominus a suspensione a beneficio absolvere eos non posse (Sanch. *Sum.* XI, 12, 13. Bonac. *De Censur.* Q. 3, P. 3, n. 9), quamquam alii aliud sentiant, mihi vix dubium est. Qui animal vendit jubetur certiorem facere emptorem, si quid ei morbi vitiique sit; et nihilominus ea quæ exterius apparent impune reticentur (L. 1 *De Ædilit. Edicto.* Adde I, Reg. XV, 3, 6; I Machab. III, 41).

43 Laym. 19, 3. Si lex aliter redderetur *nimis dura* (S. Alph. II, 201). *Et præcipue in casu, in quo, si legislator adesset, non decerneret esse legem servandam* (D. Tho. 2, 2, 147; 3 ad 2), *sed aliter judicaret* (D. Tho. 2, 2, 60, 5). Et si id videatur tantum probabile, non licet uti epikeja, nisi cum Legislator non potest facile consuli (Cajet., Sot., Suar. VI, VIII, 6, 8, 9). Prouti v. c., 2. Paralip. 30, 18. V. Ester 15, 13. Veluti si quis die festo vacet servilibus (citra scandalum), ne extraordinarium ingens lucrum amittat (Suar. VI, 7, 14). Et recte, nam *qui vehementer emungit, elicit sanguinem* (Prov. 30, 33): *Noli esse justus multum.* (Eccl. 7, 17, C. 6, Dist. 4. C. 47 *De Pœnit.* D. 1).

44 D. Tho. 1, 2, 96. Est pars justitiæ (D. Tho. 2, 2, 120, 2), seu potius æquitatis (§ 184, 17). Huic Nostri (Suar. n. 11, Laym. 19, 2) locum esse docent, cum lex observari non potest vel 1° sine injustitia, ut ecce quæ vetat ali filios natos ex damnato coitu (Auth. *Ex Complexu* C. *De Incest. nupt.*); vel 2° sine incommodo gravi, ut Exod. 20, 10. V. II Machab. 2, 41; vel 3° quando durius est eam servare. Sed in priori casu cessat lex (§ 162, 5), in altero cessat legis obligatio (§ 177); in tertio igitur tantum, si quid opinor, epikeja locum habet.

45 L. 1 C. *h. t.* Ibi, *Inter æquitatem et jus interpositum, nobis solis et oportet, et licet inspicere:* nihilominus in foro quoque civili *habebitur ratio humanitatis* (L. 38 in fin. *Ex quib. caus. major*).

alias, propter arbitrium judicantium, apage leges (46): et cum lex generaliter, non cum in casu aliquo speciali, disponit (47). Porro interpretatione restrictiva parcius quam extensiva utendum esse DD. monent; quia hæc, jussa legislatoris *producendo*, voluntati ejus obsequi; illa, *coercendo*, magis refragari videtur.

188. Ex his autem licet intelligere quam caute, quam moderate procedendum sit in interpretatione, præsertim extensiva vel restrictiva, quæ usurpant quodammodo officium legislatoris. Quid igitur dicemus de his, qui, ex vulgato illo, *ratio legis est anima legis* (48), vix non omnem interpretationis regulam hauriunt; extensivæ quoque, et restrictivæ? Nam PROTINUS fidenter inferunt; ergo *ubi eadem est ratio, eadem debet esse juris dispositio:* et ex diverso (quod est longe periculosius), *ubi deficit ratio legis, deficit lex*? Utique ratio legis est anima legis, ex eaque licet interdum legem protrahere, vel coercere, at non semper; nonnunquam enim non satis apta est (49), interdum plus patet (50), interdum minus (51), inde aliud effatum

46 Cf. Card. Thomass. *De æquitate cerebrina.*

47 Ex L. 17, *qui et a quib. manim.*

48 Ex L. 32 *Ad L. Aquil.* L. 33 *De Pact.*

49 Gonzal. in C. 8, n. 3 *De Consang.* Ut in hoc c. 8., quo edicitur matrimonium ideo prohiberi usque ad 4 consang. gradum, *quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant quatuor elementis.* Et in C. 3, Cau. 33, 1, quo cavetur, in dubio de impotentia; muliere eam asserente, viro negante, huic credendum esse; quia *vir est caput mulieris.* In C. 10 *De cleric. excommunic.*, quo edicitur, sacramenta collata ab eo qui irretitus est excomm. minori, valida esse, quia is non est *a sacrorum collatione, sed perceptione remotus.* Et in C. 29 *De Sponsalib.* cavetur, pœnam adjectam sponsalibus contra resilientem (injuste) non deberi, *quia libera matrimonia esse debent.* Ergone sacramenta collata ab eo qui est irretitus excomm. majori sunt invalida? Et *liberum* est a sponsalibus injuste recedere? Ut in L. 30 *De A. et O.*, qua continetur, conditiones impossibiles vitiare contractus, non testamenta, quia contrahentes jocari intelliguntur, testator non item.

50 Ut in L. 2 C. *De annal. except.*, quo innuitur, et C. 5 *De Præscript.*, quo edicitur, præscriptionem introductam fuisse ad coercendam segnitiem dominorum res suas negligentium. Item in L. 63, § 5 *De Furt.*, qua cavetur. « Si mandato meo servum emisti, et is tibi furtum fecit, damnum mihi æstimari, quia justissime allegare potes, *non fuisse te id damnum passurum, si id mandatum non suscepisses.* Num igitur si rem tibi commodavi, quæ penes te casu periit, allegare possum, non fuisse me id damnum passurum, si eam rem tibi non commodassem? In C. 6, § 1 *De S. E.*, excommunicatur qui mandat percuti clericum, *cum is vere committat, cujus mandato comitti probatur.* Et nihilominus hæc regula in pœnalibus exsulat. In Conc. Trid. XIV, *De Pœnit.* 5, cavetur, confitendas esse circumstantias, quæ mutant speciem, eo quod alias Confessarii de gravitate criminum *recte censere* non possent; et nihilominus eas quæ simpliciter aggravant, confitendas non esse hodie nemo dubitat. Adde C. 4 *De S. E.* in 6° (§ 186, 30). C. 29, § 3 *De S. E.* C. 10, § 1 *De Sponsalib.* Trident. XXV, R. 5.

51 Ex L. 22, § ult. *De alim. legat.* Hinc,

ratio juris non facit jus (52). Quare hoc tenendum est, legem non ratione propter quam lata fuit, sed voluntate legislatoris contineri (53), voluntatem autem legislatoris eam esse, quam verba demonstrant (§ 183, 5). Liceat igitur ea regula uti; sed in obscuris, et cum aliquod inconveniens (§§ 186, 187) nos cogit: at cum nulla in verbis est ambiguitas, et nihil cogit ea protrahere vel coercere, verbis legis est standum, tametsi ratio legis in lege ipsa sit expressa (54), et manifesta videatur (55). Eoque magis verbis inhærendum erit, si alterutrum desit, idest si ratio legis vel non continetur in lege, vel non est manifesta (56). At, si desit utrumque, illam inquirere nec oportet; *alioquin multa ex his* quoque *quæ certa sunt subvertentur* (57). Et ut generaliter dixerim « *optima lex est, quæ minimum*

v. c., quamvis Episcopi eximantur a suspensionibus et interdictis ipso jure latis *propter exercitium officii pontificalis* (C. 4 *De S. E.* in 6°), nihilominus nemini unquam dubium fuit appellatione Episcoporum heic etiam non consecratos contineri (Suar. *De Censur.* 28, 2, 7). Non bene igitur quidam ex Nostris, ex iis Trident. XIV, *De Pœnit.* VII verbis. NE HAC OCCASIONE ALIQUIS PEREAT, *nulla est reservatio in articulo mortis,* argumentantur, inferiores sacerdotes non posse, præsente Superiore, a reservatis absolvere (Lugo *De Pœnit.* 18, 25).

52 Berard. J. E. U. Lib. II, Disp. V, Par. I *Ratio legis non est lex.* Pal., Bonac., Mazz. ap. S. Alph. 1, 200, v. *Quæritur hic.*

53 Suar. III, 20, 10. Qui docet rationem legis ne certum quidem indicium esse voluntatis legislatoris (Suar. VI, 3, 12); quamvis *multum juvet ad ea detegendam* (Salm. XI, 4, 26), et in subsidium assumatur (Puffen. I. N. G. 12, 10).

54 Suar. VI, 1, 20. Denunciationes matrimonii introductæ sunt ad detegenda occulta nuptiarum impedimenta (C. 3 *De Cland. Desp.*); fas ergo eritne Parochis illas omittere, quia sibi certissime constat, nullum revera impedimentum subesse (Sanch. M. III, 5, 6. Pont. M. V. 30, 3)?

55 Suar. VI, 1, 20. Ut in Trid. XXIV, R. M. 6, quo cavetur, inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Hoc eo spectare, ut libera sint matrimonia, neminem præterit. Et nihilominus, si quis mulierem rapuit ut Sejo nuberet, Sejo inscio, matrimonium, sive cum Sejo sive cum raptore contractum, muliere sub potestate eorum manente, ratum esse translatitium est.

56 LL. 19, 20, *h. t.* V. g., cur irregularitas ob defectum lenitatis non contrahatur ex homicidio admisso ante baptismum, ex bigamia vero ante baptismum admissa contrahatur? (Suar. *De Censur.* 44, 3, 31); cur dimidia pars thesauri cedat domino fundi; cur turpes vel impossibiles conditiones in matrimoniis pro non scriptis habeantur? (C. 11 *De Condit. appos.* V. Sanch. M. V, Disp. 3). In C. 4 *De Sepult.* in 6° cautum est, patremfamilias posse eligere sepulturam pro filiis impuberibus; nempe quia, ex jure communi, testamentum pro eis facere potest: numquid, quia hodie id non potest, prohibetur pro eis sepulturum eligere?

57 LL. 19, 20, *h. t.* Hinc erravit *De Just.* II, VIII, 54, quum ratus, impedim. publicæ honestatis introductum fuisse jure Canonico *ad tuenda sponsorum jura,* docuit, rescissis mutuo consensu

relinquit arbitrio judicis, optimus judex, qui minimum sibi. » (Baco a Verulamio).

189. Hucusque de interpretatione legum : in damnatis propositionibus (58) hac reg. utimur : *propositiones damnatæ interpretandæ sunt in sensu ab AA. earum intento, et rigoroso;* nisi damnatæ sint *uti jacent* (59). *Intento*, nempe cum verba sunt obscura, vel ambigua (60). *Rigoroso*, idest non ultra proprietatem verborum, quia versamur in odiosis (61) ; ideo interpretationem extensivam nunquam recipiunt, nisi evidens ratio eam exigat (62). Contra, si late conceptæ fuerint, restrictivam semper (63). Ideo heic non utimur ea juris regula, *ubi lex non distinguit* etc. Scilicet, ut una aliqua propositio erronea dici, atque ideo condemnari possit, satis est unam ejus, vel minimam, partem erroneam esse (64). Aliud juris est in propositione

sponsalibus, impedimentum evanescere. In C. 23 *De S. E.* in 6° cautum est, absoluto ab inferiore in necessitate a censuris reservatis, adeundum esse superiorem quamprimum. Avila, Henriq. Navarrus 26, 27, rati id ideo statutum fuisse, ut appareat, eum fuisse emendatum, et satisfecisse parti læsæ, docuerunt hanc obligationem cessare si ille hæc præstiterit (V. Salm. 10,2,66). Sporer., Sanch. aliique, existimantes brefotrophia pro pauperibus esse instituta, docuerunt non posse parentes divites ad ea filios suos mittere, nisi refusis expensis; etc. (V. S. Alph. III, 656). Haud ita sane.

58 Damnatæ, nempe quoad mores; quippe hæ solum ad nos pertinent; ut Alex. VII, Innoc. XI, Alex. VIII.

59 S. Alph. III, 760 in fin.

60 E. g. Innoc. XI, 51. *Famulus qui submissis humeris,* etc., de cooperatione formali, cum AA., non de materiali, accipienda est (S. Alph. II, 66, q. IV).

61 Ut Innoc. XI, 37. *Famuli possunt occulte surripere suis heris ad compensandam operam suam, quam majorem* JUDICANT *salario:* JUDICANT, ipsimet scilicet. Item. Prop. 53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro qui duas ejus partes* SIMUL *a diversis Sacerdotibus audit* (Innoc. XI, 34). SIMUL, ergo non item si successive.

62 Ex C. 15 *De R. J.* in 6°. Ut illa Innoc. XI, 1. *Non est illicitum in sacramentis* CONFERENDIS *sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore.* Hæc prop. ad ministros pertinet; utrum vero et ad subjectum sacramenti protrahenda sit, non leviter disputatur (V. S. Alph. VI, 32). Dixi, *nisi* etc. Velut Alex. VII, 34. *In* DIE PALMARUM *recitans officium paschatis, satisfacit*: numquid non idem dicendum, erit si recitet, v. c., in Dominica Passionis ?

63 Ex S. Alph. III, 760. Velut Alex. VII, 9. *Potest Sacerdos, cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio.* (V. S. Alph. VI, 321). Ib. 42. *Licitum est aliquid mutuanti supra sortem exigere si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus* (V. S. Alph. I. c.).

64 V. c. multi, nec infimæ notæ TT., docuerunt, licitum esse acceptare, immo et offerre duellum ab eo qui secus officio movendus esset, quo se et familiam sustentat (Cf. S. Alph. III, 400). Porro Bened. XIV, C. *Detestabilem* damnavit has propp.... I. *Vir militaris qui, nisi offerat et acceptet duellum, officio quo se suosque sustentat, privaretur... vel* PROMOTIONIS SPE CARERE DEBERET, *culpa*

singulari; hæc utique erronea tota dicenda est, adeoque interpretanda erit *a sensu contrario* (65).

CAPUT II.

DE LEGIBUS IN SPECIE.

Art. 1. De jure naturali.

190. Ordo, quo omnis rerum natura continetur, æterna Dei ratione et voluntate fuit constitutus, et regitur; quæ idcirco omnium prima hujus ordinis et suprema regula, seu *lex* est; *æterna* proinde appellata. Lex igitur æterna nihil aliud est (lata significatione accepto legis vocabulo) quam *Ratio et voluntas Dei æterna ordinem præscriptum servari jubens, perturbari vetans* (1). Hujus legis in homine, per rectam rationem, participatio legis naturalis nomen subit (2).

191. Quamobrem lex naturalis definiri potest. *Recta ratio insita natura, et voluntas* divina quæ *jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Ratio*, quia non consistit ex sola Dei voluntate, ceu rati sunt quidam; alias nihil esset intrinsece bonum, aut malum: *voluntas Dei*, quia non ex sola recta ratione consistit, ceu rati sunt alii, et quia sine legislatore lex ne intelligi quidem potest. Quæ *jubet ea quæ facienda sunt*, etc., his verbis *objectum* legis naturalis significatur. Porro *facienda* dicimus quæ omitti, *contraria* vero, quæ admitti sine ordinis perturbatione non possunt. Itaque *objectum* hujus

et pœna vacat SIVE *offerat*. SIVE *acceptet duellum*. IV. *Licitum est acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas*. Quidam contendunt, doctrinam illam damnatam fuisse a Ben. XIV. At non bene, uti videtur: non enim damnata dici potest in prop. I. quippe qua et alia continentur *(vel promotionis*, etc.); nec in IV, quia hæc damnat utrumque simul *(acceptare et offerre)* V. Struggl. Tr. VII, q. 3, art. 6, n. 65.

65 Velut in his. *Non peccat graviter maritus occidendo uxorem deprehensam in adulterio* (Alex. VII, 19). *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem* (Innoc. XI, 55).

1 S. August. *Contr. Faust.* 22, 27. Dixi *lata* etc. Nondum enim promulgata, qui lex (V. P. V. Pieralisi *Filos. Ratio. Prat.* § 76. Roma, 1873)? Alias, lex est *jussum*, et non simplex legislatoris *voluntas*; jussum autem, nisi editum, indictum, ne intelligi quidem potest.

2 D. Tho. 1, 2, 91, 2. *Lex naturæ nihil aliud est, nisi lumen intellectus infusum nobis a Deo, per quod cognoscimus quid agendum sit, quid vitandum* (D. Tho. *In præcept. Charit. Expos. Prolegom).*

legis habentur quæ sunt *per se* et intrinsece bona vel mala: *bona* jubet; non omnia quidem, sed ea quæ sine perturbatione ordinis prætermitti nequirent; v. c., Deum colere, parentes revereri, servare seipsum: mala vetat omnia prorsus, levissima quoque; utputa blasphemiam, furtum, mendacium vel officiosum. Leges hujusmodi *habent promulgationem æternam ex parte Dei promulgantis, non item ex parte creaturæ audientis* (3). Huic autem promulgatas fuisse dixerim, quoad genus humanum, quando Deus condidit protoparentem generis humani ad imaginem et similitudinem suam (4); singulis vere cum eis rationem indidit (5): quibus innotescit cum ratio eos docere incipit, idest cum rationis usum fuerint adepti (6).

192. Legum naturalium series conficit jus naturæ. Quod in absolutum et hypoteticum diducitur. *Absolutum* est, quod ab ipsa hominis natura statum capit, quodque proinde, ut Tullii verbis utar, augurari, profiterique omnes oporteret etiamsi nulla invicem societas esset, nullaque pactio: v. c., non blasphemabis, non mentieris, non occides. *Hypoteticum* quod initium capit ex aliquo hominum facto: seu communi, ut puta quod tributa dependere jubet, furari vetat; seu privato, ut ecce quod jubet pacta servari, quodque idcirco fidem fallere vetat: ideo subdividitur in *publicum et privatum*.

193. Est autem jus naturæ (cum sit ipsamet recta ratio) universale, evidens, immutabile. Universale, ideo tenet omnes cujusvis conditionis, vel ætatis; infantes quoque et amentes (7). Evidens, at non omne: scilicet eorum quæ hoc jure continentur triplex genus constitui potest, primum complectitur principia universalissima; alterum quæcumquæ ex *illis* proxime et velut necessario profluunt; tertium demum quæ ex *his* ratiocinatione, et plerumque nec prona nec facili, deducuntur: illa immediata, ista mediata evidentia pollent, hæc neutra (8); adeoque *illa* neminem suæ mentis fugere possunt: *ista* neminem fugere regulariter tenendum est (9): at *hæc* ut plurimum

3 D. Tho. 1, 2, 91, 1 ad 2.

4 Ex D. Tho. 1, 2, 90, 4.

5 Gonet *Dissert. De Opin. prob.* Art. VI, § 1, n. 172.

6 V. Silvi. 1, 2, 90, 4. Qui caute dixit *actualiter unicuique* eam promulgari, cum eis innotescit. Alias, si dicimus, ceu quidam, eam promulgari per rectæ rationis usum, non peccaret qui infantes vel amentes ad eam transgrediendam (v. c., ad blasphemandum, turpiter agendum) induceret (§ 174, 62).

7 § 1 *De Jur. nat.* Tullius *De Rep.* Lib. 1. S. Aug. *De Lib. Arbitr.*

8 D. Tho. 1, 2, 94, 6. Ut hæc 1° Deum cole, teipsum serva, neminem læde; 2° non blasphemabis, non te interimes, non furaberis; et generatim omnia decalogi præcepta. 3° Utrum vacet simonia in beneficiis redemptio vexationis iniquæ, utrum naufrago liceat alteri naufrago tabulam cedere, etc.

9 Croi. I, III, 720. S. Alph. I, 170, *Regulariter*, nam alicubi et hæc inter-

subobscura sunt et quandoque etiam prudentissimos fallunt (10): et hi, qui hæc quoque manifesta esse putant, insaniunt (11).

194. Domum est immutabile: idest huic juri nec abrogari, nec derogari, nec subrogari, nec obrogari unquam potest: et nedum absoluto, quod per se patet; sed nec hypotetico, quo homines ad invicem ordinantur (12), quippe quo sublato omnia perturbarentur. Nihilominus potest in casu aliquo speciali homo solvi obligatione legis, in his quæ ad vitam, et res nostras pertinent; sed ab iis tantum in quorum potestate vita, et res nostræ continentur. Quamobrem in his quæ *ad vitam* pertinent, solus Deus quandoque solvere potest (13); in his quæ *ad res*, possunt etiam humani legislatores quoties aut publice expedit, aut summa æquitatis ratio id expostulat (14). Amplius; in his quoque quæ seu facere seu prætermittere malum est naturali jure, lex silet quoties in re præsenti observantia legis everteret potius quam servaret ordinem a Deo præscriptum: ac proinde licitum est et *illa* facere (v. c., occidere injustum vitæ aggressorem, furari in extrema necessitate), et *hæc* omittere (e. g. imminente ruina, vel in incursu hostium sacrificium altaris imperfectum derelinquere) (15).

vertunt corrupti gentium mores, et opinionum commenta.

10 V. S. Alph. Lib. I, a n. 170.

11 V. S. Alph. l. c. S. Aug. refert, quemdam Antiochiæ, ad necem vitandam alteri permisisse suæ uxoris usum. Re narrata, inquit: *Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit.* (Lib. 1 *De Sermon. Dom.* Cap. 29). S. Joannes Chrisost. laudat mulierem, quod, viro consensiente, servandi ejus causa, adulterio se exsposuerat. (Ap. Sixtum Senens. *Biblioth. Sancta* Lib. 5, Adn. 89). Jurare per intemeratam Deiparæ Virginitatem Sotus et Covarr. nefandum et blasphemum putant; Sanchez. Decal. II, 32, 32, innoxium prorsus. Utrum *contractus trinus* licitus sit, an illicitus, lis est adhuc sub judice.

12 D. Tho. 1, 2, 100, 8 ad 3.

13 V. Genes. 22, 2 1. Reg. 15, 3.

14 Ex L. 6 *De Just. et Jur.* V. Suar. II, 14, 12. Inde usucapiones introductæ, rescissa pacta conventa, commutatæ supremæ defunctorum voluntates, etc. Heinc patet minus recte quosdam dixisse in præceptis *primæ tabulæ* ne Deum quidem dispensare posse, in ceteris posse: primum utique et verum, et perpetuum est; alterum verum, sed non perpetuum, ut in mendacio. Nec recte loquuntur sive qui affirmant R. P. *derogare* posse juri naturali, sive qui negant Eum in jure naturali *dispensare* unquam posse; nam sane jus naturale est ut is qui vovit, votum præstet, quando autem R. P. dispensat in voto, non solvit jus naturæ, sed voventem solvit, declarando hoc quod vovit non esse congruam materiam voti: adeoque juri naturali non derogat, sed in eo aliquo modo dispensat (V. D. Tho. 2, 2, 88, 10 ad 2).

15 S. Alph. VI, 918. Eoque magis licitum est ea permittere quæ sine graviori perturbatione impediri nequirent; v. c., ut in matrimonio nullo bonafide permaneant vir et mulier, si ex divortio scandala timeantur (Ex C. 6 *De Consang.*).

Art. 2. De jure divino.

195. Lex divina definiri potest. Lex a Deo per revelationem hominibus data. Harum legum series conficit jus divinum. Hoc autem aliud vetus et aliud novum. De veteri, seu Mosaico satis supra (§ 15).

196. Novum, seu Evangelicum, Christum Regem regum et Dominum dominantium, hominibus datum non solum ut Redemptorem cui fidant, sed etiam ut Legislatorem cui obediant (1), habet auctorem (2). Dividitur in *scriptum*, et *traditum*. Et tripartitum est; collectum est enim ex præceptis pertinentibus ad fidem, ad mores, ad sacramenta. Illa continent SS. Trinitatis, et Incarnationis mysteria (3); ista polygamiam et repudium vetant (4); hæc spectant ad materias, formas, etc. Sacramentorum N. L.; nec non ad obligationem ea ministrandi, et recipiendi. Nihilominus, si subtiliter inspicimus, præcepta quæ ad fidem pertinent, non jus novum constituunt, sed constituti potius materiam augent (5): quæ pertinent ad polygamiam et repudium, jus primævum restituunt (6). Quamobrem in tota lege Evangelica nullum contineri novum præceptum, demptis his quæ pertinent ad fidem et sacramenta, est *commune axioma* (7) *commune dogma* (8) Theologorum.

197. Jus Evangelicum promulgatum fuit per Apostolos, S. S. misso de cœlo; ideo non est evidens, uti jus naturale; sed est, ut illud (licet aliter), universale, et immutabile. Universale, quippe Christus omnibus gentibus Rex, dominus, legifer datus est (9); et ipse illud *omnes gentes* servare jussit (10). Immutabile, tum quia duraturum est usque ad consumationem sæculi, tum quia nemini datum est ei derogare. Quæsitum est, an R. P. qui Christi vices gerit, possit in

1 Trid. Sess. VI, Can. 21.

2 V. Salas. *De Legib.* D. 20, Sect. 3, n. 13. Quamobrem ad jus divinum non pertinent quæ ab Apostolis constituta fuerunt; ut puta de bigamis non ordinandis, de servanda die Dominica, etc.

3 Joan. 16, 3.

4 Matt. 19, 5.

5 Suar. X, 11, 5. V. D. Tho. 1, 2, 108, aa. 11, 17.

6 V. Alas. II, II. Cap. XI, n. 17. Suar. *De Charit.* 10, 2, 5.

7 Sanch. M. VII, 52, 2.

8 Suarez 10, 24. *De Censur.* 40, 4, 4. Sed nonne Christus mandatum *novum* (mutuæ caritatis) dedit nobis? (Joan. 13, 34). Minime, sed novum dixit, quia obliteratum (S. Clem., Alexan. V. Suar. 10, 2, 12). Quo sensu S. Gregor. M. dixit Eum *nova mandata* dedisse hominibus (*Homil.* 32 *in Evang.*).

9 Isai. 55, 4. Jerem. 31, 31.

10 Matt. 28, 20. Et de his quæ pertinent ad fidem, planum est: de his quæ ad mores, et ad baptismum recipiendum, nemo unquam dubitavit, aut dubitat: De ceteris sacramentis non satis convenit inter TT., utrum Infideles debeant ea suscipere, an minus.

eo dispensare: affirmarunt veteres quidam ex Matt. XVI, 19, *Quodcumque solveris*, etc. (11); negat sententia longe communior, et verior ex sensu Ecclesiæ, quæ nunquam usa est hujusmodi potestate (12).

Art. 3. De jure humano.

198. Jus humanum definiri potest. *Quod Princeps constituit subditis quisque suis* (1). Aliud est ecclesiasticum, aliud civile. Utrumque moderatur jura et obligationes inter cives et cives; inter cives et Principem; inter Gentem et Gentem, vel inter Ecclesiam et Regnum aliquod: inde diducitur in *privatum, publicum, et gentium.* Nobis de privato cum primis agendum est.

199. Jus condit in civitate, pro ejus regiminis forma, Princeps, vel Populus, vel uterque simul. In Ecclesia Papa, et Episcopi, sive soli, sive in Conciliis Œcumenicis, Provincialibus, Diœcesanis (2). Verum decreta Conciliorum Provincialium publicari nequeunt, nisi prius a S. C. C. *expensa ac recognita fuerint* (3). Et Statuta edita ab Episcopis extra synodum diœcesanam inconsulto Capitulo Cath. Ecclesiæ, resoluto jure ipsorum (v. c. morte, translatione, abdicatione), evanescere (velint, nolint) communior et probabilior sententia est (4). At privati leges condere nequeunt; ne Collegia quidem, nisi Princeps concesserit; quæ autem hæc sibi condunt Statuta, tenent quasi pacta conventa (5).

11 Sanch. M. VIII, 6, 5; aliique: et præterea ex votis, et matrimonio rato, in quibus R. P. interdum dispensat.

12 D. Tho. Quodl. IV, 3; IX, 15; 1, 2, 97, 4 ad 3. Nec obstat Matt. XVI, 19. Alias dispensare posset in omnibus (Suar. *De Charit.* 10, 6, 9). Vota autem ad jus naturale hypoteticum pertinent, in eisque dispensant et Episcopi: matrimonia autem rata nondum consumata ad jus Evangelicum non pertinent (V. Matt. 19, 5).

1 Ex L. 9 *De Just. et Jur.*

2 Matt. 16, 19; 18, 18. Actor. 15, 28. C. 20 *De Major.* C. 2 *De Const.* in 6.° Episcopi, idest quotquot alias Episcoporum nomine et jurisdictione censentur. Ad hæc *Legati* quoque (§ 91) leges faciunt in suis Provinciis, sed nomine et auctoritate R. P. (C. 11 *De O. L.*).

3 Xistus V. C. *Immensa.* Hæc Decreta ex omnium (quasi persona morali) collecta jurisdictione; quæ in Synodo Diœcesana ex solius Episcopi jurisdictione vim habent (Navarr. 25, 75. Suar. VI, 15, 6. Bened. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 8), ideo *his* derogare licet singulis Epis; *illis* non item; nihilominus et ab his dispensant in diœcesi quisque sua (§ 231).

4 Reiff. 1, 2, 70. Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 1. Barbo. S. Alph. VII, 6. Scilicet vetitum est Episcopis graviora negocia expedire sine consensu Capituli (C. 45. *De iis quæ fiunt a Præl.*). Et quod supponere videtur Scavini, in potestate Episcopi esse, utrum velit leges perpetuas an temporarias condere, a. cit. C. 45, alienum videtur.

5 L. 4 *De Colleg.* C. 11 *De Const.*

200. Humani legislatores ea omnia comprehendere possunt suis legibus, quæ non sunt contraria juri naturali absoluto (§ 192), aut juri divino. Verum duo eorum potestatem fugiunt: quæ sunt nimis ardua, et difficilia, de quo fere nemo dubitat (6); et 2° actus mere interni, quæ communior sententia est. Et hæc mihi verior primo quia actus hujusmodi societatem, sive civilem sive christianam non attingunt, quarum proinde nihil intersunt (7); deinde quia cum in foro externo nihil sit, nisi quod apparet (§ 25, 16), humani legumlatores de his judicare, eosque pœnis coercere non possunt (8): quo igitur inutilis lex (V. § 162, 10)? Dixi actus *mere interni;* nam qui necessarii sunt ad actiones externas perficiendas, ut humanæ dici possint, hos leges humanas præcipere posse, et revera præcipere cum aliquid exterius faciendum jubent, nulla prorsus dubitatio est (9).

C. 8 *De Stat. Monach.* Suar. IV, 6, 13. Statuta vero quæ sibi condunt Capitula Ecclesiarum Cathedralium, etc., ex approbatione Episcopi vim legis accipiunt (Bened. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 1). Quibus proinde, eo consentiente, derogari, obrogari potest; quamvis confirmatæ fuerint a R. P.: dummodo non fuerint confirmata in *forma specifica* (Fagn. in C. Ex *parte* n. 4 *De Constit.).*

6 S. Alph. I, 149; III, 472. V. c., prodere seipsum, vel carissimos suos (C. 87 *De Pœnit.* Dist. I. S. Alph. VI, 705); pœnam sibi irrogare gravem (Suar. V, 9, 5; et *De Censur.* 20, 3, 10. S. Alph. III, 112, q. 3. Vasq. Disp. 168, Cap. 6. Laym. IV, 2. Salm. XI, II, 58, 60). Nisi lex obliget magis ex electione et promissione nostra expressa vel tacita; ceu lex cœlibatus adnexa Ordinibus sacris, Statuta Regularium, etc.

7 D. Tho. 2. 2, 104, 5. Suar. IV, 12, 8.

8 D. Tho. 1, 2, 91, 4; 100, 9. Cajet., Sot., Laym. 4, 5. S. Alph. VII, 34. Scilicet potestas legislativa sine JUDICIARIA et COERCITIVA inutilis foret (Salm. 17, 1, 181). Atqui *Ecclesia non* JUDICAT *de occultis* (C. 11, Dist. 32), idest internis; ideo ea (ne censuris quidem latæ sententiæ) COERCERE *non potest* (C. 33, § ult. C. 34 *De Simon.* Hinc, v. c., cum excommunicantur *credentes* hæreticis (C. 15, § 2 *De hæret.*), et qui aliter quam S. Rom. Ecclesia *sentire* non metuit (C. 9 *pr. Eod.*), *credere, sentire* accipere debemus, quod exterius apparet (Salm. 10, 1, 30). Et cum in Clem. 2, § *Verum De Privil.*, excommunicantur Inquisitores injuste ex odio judicantes, illud *ex odio* sic accipiendum est, si appareat exterius (Vasq., Salm., S. Alph. VI, 1034). Nec obstat 1° quod hæc præcipere possint Prælati Regulares, et Confessarii; quippe illis parendum est ex voto; his quia Christi, quoad *singulos,* personam gerunt. Nec 2° quod nemo unus potest, interius *velle* quod lex vetat, aut *nolle* quod jubet (C. 5, Dist. 19); utrumque enim reprobat *jus naturale.* Nec demum 3° quod Ecclesia possit aliquid concedere *sub conditione* actus interni; v. c., indulgentiam, *injuncta* oratione; vel dispensationem connubialem, *nisi* sponsi ea mente coierint, ut facilius dispensationem impetrarent (S. Alph. VI, 1134), quia in potestate cujusque est quem velit suis beneficiis modum imponere (L. 152 *De R. J.).*

9 Sot. X, V, 5. Less. II, 37, 67. Suar. *De Censur.* IV, 2, 23. Salmat. 10, 1, 139. Velut animum orandi, promittendi, jurandi, cum orare, promittere, jurare ali-

201. Verum potestas humanorum legislatorum separata invicem est: cumque civili potestati temporalia, ecclesiasticæ spiritualia negocia credita sint (§ 67), illa de his tantum leges ferre potest, quæ pertinent ad negocia sæcularia; hæc de his tantum, quæ ad animarum salutem pertinent. Proinde si contraria decernant, unicuique parendum erit in his quæ suæ jurisdictionis sunt (10). Nihilominus cum utraque potestas a Deo sit, et ad eumdem *finem tendat* (cit. § 67), foventur mutuo: Eapropter, quoties materia communis est utriusque juris, jus civile suppletur ex jure canonico; et, contra, quod juri canonico deest suppletur ex jure civili (11). Non quidem Romano, quod olim viguit (12), sed eo quod nunc viget: 1° quia ideo utrumque *jus* fovetur mutuo, quia utraque *potestas* mutuo foveri debet; num potestas quæ desiit? 2° quia jus Canonicum non adscivit leges civiles quasi *consulta* virorum prudentum, sed quasi jussa legitimæ potestatis (13) quæ *æquitatis et justitiæ vestigia imitantur* (14); alias 3°, abrogato hodie fere ubique gentium foro Ecclesiastico, quo jure tuerentur se Clerici in foro civili (15)? Verum hoc non pertinet ad eas leges quæ in jus canonicum translatæ sunt, quippe non amplius leges (civiles), sed

quid jubent. Scilicet lex *actionem humanam* præcipit. Hinc, v. c., præcepto confessionis, vel communionis annuæ non satis fit confessione, vel communione sacrilega (Alex. VII, 14. Innoc. XI, 55). Et Clericus, qui Parochiæ possessionem cœpit sine intentione suscipiendi deinceps sacerdotium, jubetur primi quoque anni fructus restituere (C. 35 *De Elect.* in 6°).

10 CC. 5, 6, 10, Dist. 96. C. 7 *De Appellat.* C. 13 *De Judic.* C. 13 § *Rationibus. Qui fil. sint leg.* Hinc, v. c., in testamentis ad *pias* causas canonico, in reliquis civili jure utimur (CC. 10, 11 *De Testam.*). Et ut generaliter dixerim, quoties agitur de peccato vitando juri canonico est inhærendum; ut puta in usucapionibus et præscriptionibus sine bona fide completis.

11 C. 1 *De Nov. Op. Nunc.* V. c. C. 8 *De Consang.*, cautum est, matrimonia ultra 4 consanguinitatis gradum prohiberi non posse: num et in linea recta? Et obtinuit, ob L. 25 *De Rit. nupt.*, in hac linea in infinitum prohiberi. Sed jus Civile hodiernum a Canonico jure divertit.

12 Contra Perier, Barb. in cit. C. I. Cap. 1, n. 5.

13 Ex C. 3 *De Fid. instrum.*

14 C. 28 *De Privil.*

15 V. C. 4 *De Sepult.* in 6°, quo cavetur filium familias, nisi habeat peculium castrense, testamentum facere non posse; nempe ex L. 7 *Qui test. fac. poss.*, quæ ex NN. LL. non amplius obtinet. Hac re si, v. c., beneficiatus (qui fructuarii jure censetur) quærat, an possit hodie (penes nos) fodinas, v. c., lapidum, in prædiis beneficii inquirere, vel cuinam cedant arbores vi ventorum avulsæ, sibi, an Ecclesiæ; respondendum puto, ipsum non posse fodinas inquirere (C. It. 494 contr. L. ult. C. *De fund. dot.*); arbores vero ad ipsum pertinere, ceteris paribus (C. It. 490. Contr. L. 21 *De Usuf.*). Cumque locationes a fructuario initæ hodie non finiantur finito usufructu (C. It. 493), secus ac jure communi (L. 9, § 1 *Locat.*), non videtur amplius probabile (V. S. Alph. IV, 187, in fin.), posse (apud nos) beneficiatum elocare bona sui beneficii ultra triennium.

canones dicendi sunt (16). Nihilominus jus Canonicum, quando ex jure civili capit interpretationem, non ex eo quod nunc viget, sed ex jure communi interpretandum est; quippe hoc imperante conditum fuit.

202. *Leges humanæ tunc instituuntur cum promulgantur* (17); tunc autem promulgari dicuntur, cum Legislator ea subditis suis observandas proponit; ideo antea non obligant, etsi hi sciant conditam legem fuisse (18). *Quo* vero *modo*, et *ubi* publicandæ sint leges humanæ, cum nullo divino jure definitum fuerit, in arbitrio legislatoris positum est. Leges Canonicæ publicantur earum apographo ad valvas Basilicæ Vaticanæ Romæ proposito (19). *Lex autem non habet oculos retro*, idest retrorsum non valet; sed in futurum tantum (20); nisi de præterito quoque tempore, et pendentibus adhuc negociis caverit nominatim (21). Quando autem lex, ex quo rite promulgata fuit, incipiat obligare, hoc, quoad civiles leges, ex cujusque civitatis jure petendum erit; quoad canonicas, nonnemo putat eas obligare ex quo sciri a subditis poterunt (22); alii post duos menses (23); alii postridie (24); hi communius (25), et verius (26); et in Statutis diœcesani vere prorsus (27).

16 Fagnan. in C. *Inter alia* in 6° *De Imm. Eccles.* Ut puta quæ adoptarunt impedimenta *pub. honestatis* (Ex § 9 *De Nupt.*), vel cognationis legalis, trinam citationem in censuris per judicem irrogandis, etc.

17 Gratian. in C. 3, Dist. 4.

18 Suar. III, 16, 3. Ex C. 1 *De postul. Prælat.*

19 Suar. IV, 15, 3. Et ita a S. Pœnitent. die 8 Novem. 1821, quoad Const. *Ecclesiæ* Pii VII: et die 15 Junii 1870 quoad Const. *Apostolicæ Sedis* Pii IX, responsum est.

20 L. 7 C. *h. t.* C. 2 *De Constit.* Quamobrem si quis, v. c., cum quatuor tantum filios haberet, ante editas in ditione Pontificia NN. LL., bessem alicui donaverit, et post has editas leges mortem obierit, filii trientem capient, non semissem.

21 Clem. 1, § ult. *De S. E.* L. 19 in fin. C. *De SS. Eccl.* L. 7, C. *h. t.* Hinc jura, obligationes, impedimenta, quæ ex humanis legibus statum capiunt, et ea quæ velut in dies acquiruntur et quasi *continuo*, contraria lege lata, illico intercidunt. Scilicet *omnia quæ jure contrahuntur contrario jure pereunt* (L. 201 *De R. J.*). Hac re, v. c., ususfructus in bonis filiorumfam., ex NN. LL., licet antea quæsitus, majori filiifamilias ætate finitur (§ 52). si Et R. P. abrogaret, v. c., irregularitatem ex defectu natalium, proderet spuriis et antea natis (Suar. *De Censur.* 41, 1, 7). Dixi, quæ *velut in dies*, etc. Nam jura quæ plane jam quæsita fuerant, salva permanent (V. n. 20).

22 Suar. III, 17, 6; IV, 15, 16. Ex C. 1 *De Conc. Præb.* in 6°. S. Alph. H. A. II, 8.

23 Salm. XI, 1, 91. Sot. II, 1, 4. Ex Nov. 66, Cap. 1; quæ ad successiones pertinet. Vide Baller. ad Gury I, 97.

24 Sot. I, I, IV. Vasq. 1, 2. Disp. 136, c. 3.

25 Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 4, 2. Schmalz. I, 2, 28.

26 L. 65 C. *De Decur.* Vinn. in § 3 *De Jur. Nat. Gent.* Haimb. § 48. Scilicet jus Canonicum heic suppletur ex jure Civili. Et S. Pœnit. consulta respondit Const. Pii VII, (v. n. 19), obligasse omnes postridie ejus publicationis, singulos a die scientiæ.

27 Reiff. I, 2, 112. Ben. XIV, l. c. Et tenent *omnes DD.* (Salm. XI, 1, 82). V. Bened. XIV, *Not.* 150, 16.

203. Cumque omnis potestas a Deo sit, leges humanæ, sive canonicæ sive civiles, obligant nulla expectata populi acceptatione: qui proinde gravi non caret, si absque gravi causa legem repudiet (28), vel repudiatæ non pareat. Nihilominus si Legislator scit, subditos detrectare legem, et dissimulat, videtur silentio eam suo revocare (29): si id ignorat, lex post decennium evanescit (30); immo si major et sanior subditorum pars non obtemperat legi, tenendum est, legem reipublicæ non expedire, atque ideo cessat (31).

204. Nunc videamus quinam legibus teneantur. Et legislator, si est persona singularis, eis non tenetur, quia *nemo vetare sibi aut præcipere quidquam potest* (32): ac proinde nec successor ejus tenebitur (33). Et quæ actiones licitas vel illicitas præstant non tenent eos, qui sui compotes habitualiter non sunt; idest infantes (34), idiotas, et perpetuo amentes (35). Eos qui post infantiam in amentiam inciderint obligari multorum sententia est, quippe ajunt, amentia non solvit legibus (36): sed vereor ne vera sit (37). Ceteri omnes tenentur; subditi inquam (§ 162, 4). Adeoque Ecclesiæ legibus omnes Christifideles tenentur ubique locorum, quamvis in patria obsoleverint (38). Quoad leges eorum, quorum jurisdictio territorio finitur,

28 Alex. VII, 28. Salm. XI, 1, 108. Suar. III, 19, 10.

29 Suar. III, 19, 10. IV, 16, 10. Laym. 3, 3, S. Alph. I, 139. Lim. 3.

30 Ex C. 2 *De Temp. Ordin.* Immo et citius, arbitrio boni viri (Suar. IV, 16, 12. V. § 180).

31 Baller. ad Gury I, 99: qui testatur hanc esse veram TT. sententiam. Ceterum *in dubio* an lex recepta fuerit, siquidem *negativo,* lex obligat (S. Alph. I, 97); secus sin *positivo,* et probabili (S. Alph. III, 112).

32 L. 2 *De Recept. Arbitr.* L. 30 *h. t.* Quod si propter exemplum tenetur *(vi directiva,* non *coactiva),* charitas, non sua lex, eum tenet; et sub levi tenet (S. Alph. I, 154). *Quia nemo* etc., ideo ad eos actus non pertinet, qui ab aliis geruntur in favorem Principis: proinde v. c. Princeps institutus in testamento imperfecto non capit hereditatem (L. 2 C. *De Testam*).

33 C. 20 *De Elect.* Inde illud, *Par in parem non habet imperium.* Et nihilominus V. C. *Non liceat* 20, 12, q. 2, et Ben. XIII. B. *Pretiosus.*

34 V. Salm. XI, 3, 50. Nec si maturius ratione uti cœperint, quæ aut verior sententia est, quia ea quæ raro accidunt contemnunt Legislatores (L. 27 *h. t.*); aut certe probabilis (S. Alph. III, 270). At obligant ebrios (S. Alph. I, 153). Monomaniachos eis teneri putant Sanch. D. 1, 12, 4. Laym. X, 3. Croi. III, 2, 1267.

35 Sanch. D. 1, 12, 16, in fin., ideo impune diebus esurialibus carnes eis apponuntur (Laym. 10, 1. Salm. XI, III, 47, 48. Sanch. n. 9).

36 Sanch. D. 1, 12, 3.

37 Salm. XI, 3, 47. Croi. cit. n. 1267. Dices: hi fuerunt olim legibus obnoxii, quis postea eos solvit? Amentia: nam quorsum his leges?

38 Sanch. n. 49. Suar. *De Festis* L. 2. Cap. 14. Laym. XI, 4; XII, 3.

(civiles, et statuta diœcesana) inquirendum est quatenus eis teneantur tum subditi extra territorium, tum peregrini in territorio legislatoris. Leges civiles attingunt res, personas, actus: inde sunt vel personales, vel reales, vel mixtæ (39). *Personales* quæ de statu personarum (§ 22) decernunt; *reales* quæ circa immobilia versantur (40); *mixtæ* quæ actuum (v. c. contractuum, testamentorum, judiciorum) formam, solemnia, ordinem definiunt. Itaque *personales* sequuntur civem ubique locorum (§ 117, 5), etiam ubi domicilium transtulit (41); *reales* territorio cohærent in quo immobilia posita sunt, adeoque tenent et peregrinos (42); de *mixtis* regula est, *Locus regit actum* (43).

205. Quoad statuta cujusque diœcesis propria, quæstio hæc non ad incolas, nec ad advenas, nec ad vagos, sed ad *peregrinos* pertinet. Et quæstio hæc est, quibusnam statutis teneatur peregrinus: utrum suæ diœcesis, a qua abest; an alienæ, in qua versatur. Et verius videtur, neutrius lege teneri; non diœcesis *suæ*, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune (44); nec *alienæ*, quia nemo potest suis legibus nisi subditos suos obligare (45): adeoque, verius, etsi in utraque diœcesi, immo in utraque Parochia ejusdem diœcesis, eadem forte peculiaris lex vigeat (46). Nec prohibetur quis alio discedere ea data opera, ut legi se eximat (47). Verum quo die discedit, et quo revertitur, quoad discedat, et ex quo reversus fuerit, tenetur

39 Cf. Voet I, IV, P. 2, n. 4.

40 Voet l. c. Dixi in quo *immobilia*, quia recepta reg. est, *mobilia sequuntur personam, immobilia situm.*

41 Ghelardi. *Istituzioni di Teol. Mor. h. t.* Cap. VII. (Firenze, 1874).

42 Voet l. c. n. 6. *Communissima.*

43 Ex C. 1 *De Privil.* in 6.° Quæ tamen ad actus privatos non pertinet. Ideo si Italus, aut Gallus testamentum olographum fecerit, ubicumque fecerit, valet, ceteris paribus.

44 L. 20 *De Jurisd.* C. ult. *De Const.* in 6.° *Communissima* (S. Alph. I, 156). Idem juris est, si quis versetur intra Diœcesim in loco exempto (Silv. V. *Excomm.* II, 12. Laym. XI, 5. S. Alph. I, 156. Salm. 10, I, 114).

45 C. 21 *De S. E.* Quæ S. Alph. l. c. *probabilior* sententia est. V. Laym. XII, 4.

46 Less. II, IV, 55. Sanch. Dec. 1, 12, 24. Tambur., Laym. XI, 4. ibiq. Suar. Croi. I, 686; ibique Burgh., Tambur. Nec enim una lex augetur ex alia.

47 S. Alph. III, 1046. V. Salm. XI, 3, 66. Licet eodem die abeat, et redeat (Busem. ap. S. Alph. I, 157, 4); v. c., abeat *gratia emendi aliquid, aut deferendi epistolam, aut nuncium* (Sanch. D. 1, 12, 38). Hæc reg. duas exceptiones patitur; in matrimoniis contrahendis, et in casibus reservatis: de utraque suis locis. Verum nemo prohibetur eo transferre quasi domicilium hujus rei causa. Sane S. C. C., probante Urb. VIII, 14. Aug. 1627 respondit, valide contrahere matrimon. sine Parocho et testibus, ubi non viget decretum Concilii Trid. qui eo ubi viget quasi domicilium transferunt *eo solo animo*, ut ibi *sic* contrahere possint (Bened. XIV, *Not.* 33, 9).

ejus loci legibus negativis, ut puta, jejunio: immo et positivis, v. c., missam audire, quas discessurus implere jam debuisset quo tempore discedit (§ 167); vel quæ adhuc impleri potest cum redit (48). Nihilominus statuta alienæ diœcesis obligant, si nequeant violari sine scandalo, v. c., quæ prohibent servilia diebus festis: et statuta diœcesis propriæ obligant extra territorium, si id quod absens extra facit vel omittit, in patria noceat (49).

206. Cumque omnis potestas a Deo sit (§ 68, 1), legibus humanis parendum est, nedum in foro exteriori, sed, regulariter, etiam in foro conscientiæ, etsi legislator hoc non expresserit *ut his plane peccatum sit non parere* (50). Ideo obligant in utroque foro etiam civiles leges, sive 1° jura et obligationes constituant; sive 2° probationes eorum; sive demum 3° tempus hujusmodi jura in judicio prosequendi (51). Illæ dumtaxat civiles leges, quæ non præstant actionem in foro ex-

48 Sanch. M. III, 18, 21. S. Alph. I, 157, 4.

49 L. 2 C. *Quæ res export.* CC. 2, 11 *De Cleric. non resid.* Sanch. n. 14. Bonac., Laym. XI, 3. Veluti si Parochus, relicta Parochia, peregre abierit (C. 27, Cau. 7, 2. Salm. X, 1, 109; ibique Suar., Avila, etc.).

Demum leges Ecclesiæ quæ alicubi (v. c. Mediolani jejunium primis quatuor diebus Quadrag.) non observantur, extra eum locum tenent hujus loci incolas, et advenas (Laym. XII, 3); peregrinos eo loci non tenent (S. Alph. I, 156). Et ea quæ diversis locis, diversis temporibus vigent (e. g. vigilia SS. Apost. Petri et Pauli, quæ apud Gallos in Sabbat. sequentem transfertur), sufficit te semel implesse (Less. IV, 2, 52. Sanch. n. 20. Laym. XI, 1): etiam si, ubi serius venis, fixeris domicilium (Bonac. Q. I, P. 6, n. 57).

50 SS. D. N. Leo XIII. C. *Diuturnum illud* 29 Junii 1881. Rom. 13, 1. I Pet. 2, 13. V. Jos. 6, 18; 7, 19. 1 Reg. 14, 24, 43. C. 1, § ult. *De Testam.* in 6°. D. Tho. 1, 2, 96, 5. Et vel de fide est, vel fidei proximum (Suar. III, 21, 5). Ideo utrumque forum, quantum fieri potest, convenire debet (Sanch. D. I. 10, 2. Salm. 20, 6, 6. S. Alphon. III, 654): *Nec potest melior regula, et magis universalis tradi, quam quæ ex foro externo desumi potest; quoties enim in foro externo reus condemnaretur, idem in foro interno servandum est; quando vero in foro externo absolvitur, idem dicendum est in foro interno* (Lugo *De Just.* 23, 110). Hæc regula tunc solum cessat, cum forum externum præsumptione facti (§ 208), internum rei veritate nititur (Sanch. M. II, 41, 12. S. Alph. l. c.).

51 V. Salm. XI, 2, 3, etc. V. c. 1°. Quæ Patri concedunt *usumfruct.* in bonis filiorumfamilias, et filiis *legitimam* in bonis parentum; quæ dimidiam thesauri partem inventori tribuunt, dimidiam domino fundi. Quæ 2° uni testi, etsi probatissimo, fidem abnegant, v. c., matri adulteræ (V. § 49, 5); vel præsumptiones statuunt (§ 208) circa factum aliquod quoad contrarium apparuerit, e. g., debitorem fuisse qui solvit (L. 25 *De Probat.*); debitum remisisse creditorem qui cautionem reddidit, aut delevit, conscidit (L. 24 *Eod.* L. 2 *De Pact.*). Quæ v. c. 3° tempus præfiniunt, intra quod restitutio in integrum v. c. a minoribus (V. § 34, 10), vel a Regularibus (Trid. XXV, Reg. 19) petenda sit (C. 1, § 2 *De Rest. Spol.* in 6°).

terno, conscientiam non obstringunt; quippe illam non præstant ne forum litibus repleatur, vel ut sit aliquis litium finis (52); nisi manifestum sit, obligationem quoque naturalem sustulisse (53). Nihilominus illæ civiles obligationes quæ ex sententia judicis initium et statum capiunt, ante hanc latam non intelliguntur (54) ut puta restitutiones in integrum concessæ minoribus, nuptis. Quamobrem si hi, quibus hæc jura competunt, eis usi non fuerint intra tempus legitimum, non proderit quod in jure experiri non potuerint, v. c. ob inopiam; vel quia desunt testes, instrumenta, etc.; vel quia jus ignorabant; nec quod judex noluerit sententiam dicere aut iniquam dixerit (55): ei tantum qui per injuriam debitoris experiri prohibitus fuerit, competit ab hoc restitutio naturali jure (56).

207. Dixi *regulariter* idest 1° nisi lex pœnalis fuerit, aut 2° innixa falsa præsumptione facti, et 3° ceteris paribus. *Lex pœnalis* ea dicitur quæ pœnam irrogat ei, qui aliquid admiserit, vel omiserit: ideo duo semper continet; nempe *rem* aliquam (non faciendam, vel faciendam), et *pœnam*. Et si utrumque (res, et pœna) est in præcepto legis, hæc *mixta pœnalis;* sin alterutrum tantum, arbitrio nostro, *pure pœnalis* dici solet (57). Quæ sint leges pure pœnales æstimari debet 1° ex verbis legis (58); 2° ex usu et receptis moribus; 3° ex communi

52 L. 1 *De Const. pec.* LL. 11, 12. *Ad S. C. Maced.* L. 14 *De A. et O.* Ex L. ult. *Pro Socio* V. c. in læsione rei venditæ citra dimidium justi pretii (L. 2 C. *De Resc. Vendit.* CC. 3, 6 *De Empt.* Salm. 24, 134).

53 V. § 23, 7. Ut, jure communi, fidejussio a mulieribus præstita (L. 16, § 1 *Ad S. C. Vellejan.*). Jure nostro nulla forte est naturalis obligatio per leges civiles sublata, nisi earum rerum quæ fieri, vel earum personarum quas aliquid facere nominatim prohibet, et si facta fuerint, irrita infecta esse jubet; ut puta viventis hæreditatem renunciare.

54 Reiff. 1, 12, 2. Eoque magis non intelligitur si lex obligationem hujusmodi imponit quasi pœnam; prout obligatio restituendi ea quæ judex accepit a litigantibus (S. Alph. IV, 215); sed de hoc serius.

55 Suar. V, 22, 6, etc. Lugo *De Just.* 22, 296.

56 Sot. I, VI, 6. Suar. l. c. Laym. Lib. III, Tr. IV, C. IX, n. 7.

57 Laym. XV, 1. Salm. XI, 2, 42, V. c., mixta pœnalis est quæ jubet sarciri damnum quod sola culpa civili datum fuit (§§ 1, 3 *De Obl. quæ ex delict.* C. *Un de Commod.*): pure pœnalis, quæ jubet multam dependi ab his, qui fraudant vectigalia.

58 Suar. V, 4, 9. Nempe, si lex nihil jubeat aut vetet (quod difficile est), sed pœnam dumtaxat minetur (S. Alph. I, 145): Aut jubeat quidem, seu vetet, sed utatur verbis disjunctivis; v. c., *nemo in silvis ligna cædat, aut multam dependat* (Laym. XV, 1); vel si legislator edixerit, nolle se conscentiam obstringere (Salm. XI, 2, 42). Leges pure pœnales Sotus ab Henrico Gandensi (Sot. I, VI, 15). Suar. V, IV, 7, ab Institutis Regularibus (V. D. Tho. 2, 2, 186, 9 ad 1) repetit.

sensu Moralistarum (59) : in dubio exsulant, quippe recedunt a natura legis, quæ vi sua aut *jubet* aut *vetat*. Itaque lex mixta pœnalis obligat et ad rem et ad pœnam (60) ; pure pœnalis vel ad rem, vel ad pœnam, arbitrio nostro (61). At pœna neutrobi regulariter obligat ante sententiam judicis ; de quo dicam serius.

208. Præsumere est opinari (62) ; præsumptio, *rei incertæ probabilis conjectura* (63). Et vel hominis, vel legis est : illa in æstimatione boni viri tota posita est (64), et huc non pertinet ; hæc legibus est introducta. Et duplex est, una *periculi*, altera *facti*. Periculi, cum legislator ex his quæ frequenter eveniunt animadvertens aliquid non sine periculo fieri vel omitti, præcavens hujusmodi pericula, illud vetat, hoc jubet : *facti* cum pro certo habens, aliquid factum fuisse, quia sic communius fieri solet, ex eo facto (quasi revera factum fuerit) jura et obligationes constituit (65). Itaque lex quæ nititur præsumptione periculi obligat semper, etsi periculum cesset in re præsenti (66) ; contra quæ facti præsumptione nititur, si factum revera non subest, in foro conscientiæ non obligat (67) : at vero quamdiu

59 Ex LL. 22, 36 *h. t.* Suar. V, 4, 8. S. Alph. I, 155. Ejusmodi vero hodie censentur quæ civibus in publico cædere, depascere, piscari ; quæ urbe annonam extrahere, vel aliquid inferre vetant, non depenso vectigali (Laym. XV, 2. Salm. XI, 2, 54. S. Alph. I, 145) : quæ aleas, et ludos prohibent (S. Alph. 885). Nunquam vero leges pure pœnales quærendæ sunt in his quæ sunt mala natura, vel publice perniciosa.

60 Tolet., Sot. I, VI, 4. Suar. V, 3, 6.

61 D. Tho. l. c. Suar. V, IV, 7. *Communis sententia est, non dari leges Ecclesiæ mere pœnales* (Cl. Bouquillon. § 144).

62 L. 3 *De Condict. indeb.*

63 Reiff. II, 23, 3. *Conjectura ;* ideo præsumptio non dicitur earum rerum, quæ apparent ex naturali et necessaria connexione inter causam et effectum ; v. c., coisse quæ peperit.

64 V. III Reg. 2, 24.

65 Alas. IV, VI, II, 1. Præsumptione *periculi*, v. c., nititur lex quæ vetat legere improbatæ editionis libros : *Facti* quæ tenet, baptizatum fuisse eum qui natus ex parentibus christianis, inter christianos, more christiano, adolevit (C. 3 in fin. *De Præsb. non bapt.*). Hæc, si contrariam probationem admittit, *juris ;* sin rejicit *juris et de jure* dici solet. Juris, v. c., virum patrem esse (§ 49) ; juris et de jure, e. g., eos qui matrimonium contraxerunt in gradu prohibito, spretis denunciationibus, impedimentum non ignorasse (§ 56, 3).

66 D. Tho. 2, 2, 88, 9. V. Alas. IV, VI, II, 2. Scilicet lex non cessat quamdiu finis legis non cessaverit adæquate (§ 179). Hinc, v. c., nulli prorsus hominum licet legere improbatæ editionis libros, sine licentia Ap. Sedis.

67 C. 4 *De bigam.* C. 2 *De rest. spoliat.* LL. 24, 29 *De Probat.* Inde axioma : *Præsumptio cedit veritati ;* seu juris tantum illa sit, seu juris et de jure (Ex C. 30 *De Sponsal.* junct. C. 13, § *Porro De Rest. Spol.* Suar. III, 23, 9. Reiff. II, 23,52). Itaque regularis, e. c., qui, coactus vi, solemnia edidit vota, nec post quinquennium obligatur (Sanch. M. VII, 37, 9. Lugo *De Just.* 8, 9).

Si quando autem duæ præsumptiones

non constat præsumptionem falsam esse, pro veritate habetur in utroque foro (68).

209. Demum lex obligat *ceteris paribus*: idest nisi 1° magis consilium, vel exhortationem contineat (69): et 2° si ab eo lata sit qui potestatem habet, nec præter suæ jurisdictionis limites: et ad bonum commune, adeoque 3° si fuerit justa. Obligat autem in re levi sub levi, et in re gravi sub gravi: nec potest in re undequaque levi obligare sub gravi (70); quippe letalia et Deum nobis inimicum, et reos gehennæ nos reddunt; quæ duo gravissima sunt: sed contra potest in re gravi obligare sub levi, quia potest omnino non obligare (71). Quid si de his aliquod dubium occurrat? Et videamus de qua re dubium sit.

contrariæ concurrant, gravior prævalet: e. g., si quis indebitum solvit, præsumitur ignorans solvisse (L. 25 *De Probat.*); at si solverit sciens, donasse præsumitur (L. 54 *De R. J.*).

68 Ex C. 2 *De Rest. Spol.* in 6°, cit. L. 25. Proinde si creditor, v. c., obligationem conscidit, debitor non tenetur heredi solvere (Laym. *De Rest.* IX, 10), quamdiu non apparet creditorem per errorem conscidisse.

A præsumptione differt *fictio juris* (Schmalz. II, 23, 3): v. c., conceptum, cum de ipsius commodo quæritur, pro nato esse (§ 26, 5); unam eamdemque esse personam defuncti et hæredis (§ 37, 23); filium legitimum, vel adoptivum haberi quasi natum ex justis nuptiis (§§ 50, 51) etc. Fictio igitur pro rei veritate habetur; ex qua perinde quasi in casu vero, lex jura et obligationes constituit (V. Genes. 38, 9; 48, 16. Josue CC. 16, 17). At enim 1° fictio non habet locum nisi in casibus in lege expressis; 2° non debet plus operari fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero; nec 3° valet ultra id quod est expressum in lege (Ex L. 4 C. *De his qui ven. æt.*); atque ideo; 4° strictam interpretationem recipit. Quamobrem, ex 1°, ea regula: *ratihabitio mandato æquiparatur,* quæ pro negociis civilibus prodita fuit, perperam ad pœnalia traheretur. Ex 2° nasciturus pro nato est, si postea vivus et vitalis natus fuerit (§ 26). Ex 3° hæres non præsumitur scire quæcumque defunctus gessit (L. 43 *De R. J.*): nec potest revocare, v. c., testamento relicta prout ille potuisset. Ex 4° promissa in tempus liberorum, aut mortis Caji, non debentur filio adoptato (L. 53, § *Is cui De legat.* 2. L. 75 *De condit. et demon.*), aut Cajo *civiliter* mortuo (L. 79, § *Hæreditatem De Legat.* 2. L. 121, § *In insulam De V. O.*); et fictio qua Canonicus infirmus pro præsente (in choro) est, cum sit introducta ut lucraretur distributiones quotidianas, ad lucrandas distributiones inter præsentes nihil valet. At quoad ea quæ fictio parit, hæc in foro quoque conscientiæ locum habet (Reiff. I, 2, 185).

69 Sanch. D. VI, 4, 27. S. Alph. H. A. II, 23. Utputa si legislator dicat, *Rogo, hortor, moneo* (Salm. XI, 2, 12). Verum hoc in NN. civilibus LL. vix locum habet, aut ne vix quidem.

70 Alas. IV, VI; III, I. Dixi undequaque: aliud enim juris esset, si posset esse gravis ex rerum adjunctis (Suar., Laym. XII, 3). Hinc interdictum olim in Ecclesiis, sub pœna excommunicationis, usus pulveris nicosiani. (Urb. VIII, C. *Cum Ecclesia* 30 Jan. 1641). Atque huc pertinet Genes. 2, 17.

71 Suar. III, 27, 7. S. Alph. 1, 143.

210. Quando 1° non satis apparet utrum lex consilium seu exhortationem contineat, an præceptum ; nec constat aliunde legislatorem velle obligare, Nostri putant obligationem deesse (72) : quod vix in legibus Ecclesiæ locum habet, si quid opinor. Contra 2° docent, et recte, quia in dubiis melior est conditio possidentis, legi parendum esse quoties dubitatur, an is qui legem condidit eam condere potuerit, si est in legitima possessione imperandi (73); an suam jurisdictionem excesserit (74), vel an lex justa sit, an injusta (75). Demum 3° in dubio, utrum materia legis sit gravis, an levis, talis existimanda est qualis eam legislator judicavit ; atque ideo gravis, si legem tulit verbis gravioribus (76), vel sub pœna gravi latæ sententiæ (77), vel reservata sibi absolutione ab ejus transgressione in foro sacramentali. Si nec legislatoris judicium appareat, æstimabitur ex communi sensu Moralistarum : si hi diversi, tenendum est legem obligare sub levi (78).

APPENDIX.

De legibus irritantibus.

211. Nonnunquam actus, qui naturali jure valent, lege seu civili seu canonica irriti infectique ipso jure esse jubentur ; nempe vel

72 Salm. XI, 2, 12 ibiq. : Sanch., Pal., S. Alph. I, 99; VI, 183. H. A. II, 23. Utputa : *Primæ tonsuræ non initietur qui sacram confirmationem non susceperit* (Trid. XXIII, R. 4. S. Alph. VI, 180).

73 Less. II, 29, 73. Lugo *De Just.* 37, 27. Salm. XI, 3, 10.

74 Salm. 10, 2, 10. S. Alph. H. A. II, 23. *Nisi sit valde molesta, aut nociva res precepta.* S. Alph. I, 99; III, 616, q. 5.

75 Salm. XI, 1, 15. S. Alph. I, 99. Veluti si miles dubitet, an justum sit bellum (S. Aug. in C. 3, Cau. 23, 1). Hinc, v. c., cum Cod. Ital., art. 1564, bona vectigalia redimere sinat, quamvis non immerito dubitetur, num hæc lex sit justa quoad emphyteuses antea initas, nihilominus dubitandum non est, si quid opinor, licite ea redimi, dum ne ad Ecclesiam pertineant (V. C. Gall. 530. Neap. 453). Limitatur hæc regula, nisi lex sit nimis difficilis, vel grave damnum afferat (Lugo *De Just.* 36, 90, eoque teste, *omnes* S. Alph. I, 99, III, 617. Q. V. *Dices,* H. A. II, 23).

76 Suar. IV, 18. V. c. *Sub interminatione divini judicii,* vel, *in virtute S. Obedientiæ.* Ut in C. 1 *De Sepult.* in 6°. Trid. XXV, R. 5.

77 Suar. III, 26, 4. *De Censur.* 18, 3, 20. Salm. 10, 1, 135. S. Alph. I, 144; VII, 33. *Gravi,* et planum est : *latæ sententiæ,* quia pœna ferendæ sententiæ videtur imposita magis terrendi causa, et ideo non arguit culpam letalem (Suar. IV, 18, 4. Lugo *De Just.* VI, 51) : v. c. *Clerici arma portantes excommunicentur* (C. 2 *De Vit. et honest. Cleric.* Lugo l. c. Croi. VII, 50).

78 S. Alph. V, 52. E. g., utrum peccet graviter Episcopus, qui confirmat alio digito, quam pollice dextero (S. Alph. VI, 166); Parochus, qui in matrimoniis contrahendis omittit ea verba : *Ego vos conjungo* (S. Alph. V, 604; VI, 1094).

quia quasdam personas eis peragendis inhabiles reddunt, vel ob omissas solemnitates lege eis peragendis constitutas. *Actus*: porro actus heic accipimus quidquid negocii alicujus, vel rei gerendæ causa fit; ut puta contractus, testamenta, matrimonia, collationes beneficiorum etc. *Irriti* etc.; ergo huc non pertinent leges 1° quæ actionem non præstant in foro externo, quia naturalis obligatio manet (§ 206, 52). *Ipso jure*: proinde neque huc pertinent 2° leges quæ concedunt restitutionem in integrum, v. c., minoribus, nuptis; quippe actus hujusmodi interim valent etiam in externo foro (§§ 34, 10). Adeoque nec 3° leges quæ actum aliquem prohibent tantum; nam actus hujusmodi regulariter interim valent, et nedum jure canonico (1), quod nemo unquam dubitavit; sed et civili, quod jam fere nemo dubitat (2). Et, contra, neque huc pertinent 4° leges quæ aliquid fieri vetant, et si factum fuerit irritum infectumque esse jubent: nam, si factum fuerit, nullius momenti est in utroque foro (3), nisi nitantur præsumptione facti. Leges hujusmodi irritantes dici solent; verum eas quæ personas incapaces reddunt quibusdam actibus ineundis, melius dixeris inhabilitantes. Utrarumque duplex genus est; nam vel introductæ sunt in odium patrati alicujus criminis, vel secus: illæ pœnales sunt, de quibus propediem; hæ non item, de quibus hic. Materia implexa difficilis, salebrosa, Nostris vix non intacta (4): dicam plane quod sentio; quam recte viderint sapientes.

212. Itaque inhabilitantes dicuntur, quæ quasdam personas incapaces efficiunt vel quibusdam actibus perficiendis, vel ex eis quidvis capiendi (5). Quærimus; si personæ hujusmodi aliquid horum nihilominus fecerint, an valeat in foro interno? Et si de his agitur quæ introducta

1 C. 6 *De Regularib.* Ut puta matrimonia inter Catholicos, et hæreticos sine dispensatione R. P.

2 Cf. Vinn. LL. Lib. I, Cap. 1. Toulli. VII, 488. Suar. V, 27, 6. Scilicet olim id dubium fuit ob L. 5 *De Legib.*, quæ irrita et infecta esse jussit. Inconsulta lex (Suar. V, 25, 21), quæ innumeris limitationibus et sublimitationibus jamdiu prope evanuerat (V. C. G. 228, 180, 1304. It. 57, 104, 1300 etc.).

3 Suar. V, 27, 6. Ut puta matrimonia inter consanguineos vel affines, vel clandestina; renunciatio hereditatis ejus qui nondum vita decessit. Quidam putant esse et illicitos actus hujusmodi (Reuth. *De act. human.* n. 237. Gury I, 136). Ita porro si hæc sint contra bonos mores naturales, ut matrimonia etc.; secus non item (V. § 151), ut renunciatio hæreditatis.

4 Conf. Suar. l. c. et cl. Carrière, Bouqill., *Instit.* etc. *De Lege* § II.

5 Ut ecce quæ activam testamenti factionem adimunt civiliter mortuis, aut servis: quæ ea facere vetant his qui nondum 18 ætat an. (§ 34) excesserint: quæ ex testamento capere vetant Tutoribus, filiis natis ex damnato coitu etc.

sunt jure civili aut canonico; velut adoptiones, collationes beneficiorum; vel introducta esse creduntur, ut factio testamenti sive activa sive passiva, palam est, si quid opinor, nullius momenti esse; nam quo jure constant? Sin de his quæ consistunt ex jure naturali (quæ omnia pertinent ad contractus et testamenta), intererit, utrum incapacitas hujusmodi decreta sit ad tuendos bonos mores, an ad cavenda pericula; an profluat ex statu (civili) personis adempto: ut ecce quæ vetant quidvis donare filiis adulterinis, conjugi, servis. Et *illa* in foro conscientiæ infecta esse palam est; item et *ista* (§ 208, 66): at *hæc* tenent, quia lex non adimit ea quæ ad statum naturalem personarum pertinent (§ 118, 11).

213. Venio ad leges irritantes. Principio solemnia, seu solemnitates juris accipimus tum ea quæ ex jure positivo observari debent in actibus obeundis, v. c., ut res minorum vel Ecclesiæ veneant sub hasta; tum ea quæ ad *formam* cujusque actus pertinent. Quæ hæc est, ut quidam actus publicis instrumentis conficiantur, utque ipsa instrumenta publica ex jure fiant: quærimus quid juris sit, his omissis. Et refert, utrum lex nominatim caveat, his non servatis actum irritum fore, an esse rescissioni obnoxium, an neutrum caveat. Si neutrum cavet, actum relinquit arbitrio judicis; adeoque interim valet (6). Sin jubet rescindi, officio judicis, non alias rescindendus est, atque ideo interim obligat (7). Quæstio igitur eos dumtaxat actus respicit, qui irriti infectique esse jubentur; cujusmodi in primis sunt actus qui non sua forma constant. De his quærimus, non utrum valeant in foro externo, de hoc enim viderint I. C. (8), sed utrum in foro conscientiæ valeant.

214. Et si actus ad utrumque forum pertinent, ceu clandestina matrimonia, in utroque foro pro infectis esse nemo dubitat. Sin per-

6 Toullie. VII, 57. Zachar. § 37, 10.

7 Suar. *De Legib.* V, 20, 13; 21, 2. V. § 206, 54.

8 V. Perrin. *Delle nullità di diritto in materia civile.* Solon, *Sulle nullità delle convenzioni.* Hæc materia in NN. LL. obscurior est, perdifficilis, et maxime varia: quod belle ex Recentioribus animadvertunt Carrière *De Contract.* n. 112 et Bouq. *Instit.* etc. § 149. Vulgo docent, nullitates vel *absolutas* esse, vel *relativas*: absolutas quæ publicæ utilitatis causa; relativæ quæ ob favorem singulorum sunt introductæ: illas autem actum nullum infectumque reddere ipso jure; has officio judicis, si ille, cujus favore sunt introductæ, velit eis uti. At quænam sint illæ, quænam istæ, nulla certa regula definiri potest (V. Toull. VII, 499. Zachar. § 37, 14). Hoc primum: deinde receptum videtur, nulli earum, ne absolutis quidem, nisi ex sententia judicis, locum esse (Zachar. n. 16).

tinent ad forum cum primis externum, ut contractus et testamenta, non convenit. Porro solemnitates legibus introductæ sunt ad fraudes apprime removendas (9): et Nostris jam fere compertum est, leges hujusmodi niti præsumptione fraudis (10). Quæstio igitur, ni fallit, hæc est, utra sit hæc præsumptio; facti, an periculi (§ 208). Quidam *facti*; atque ideo, si fraus revera defuit, ratum putant quod actum est (11); alii *periculi*, atque ideo irritum semper (12). Sententia utraque gravis; quocirca alii possessori favendum putant, quoad judex fori exterioris sententiam dixerit (13): et jure prorsus (14).

215. Sed est et altera quæstio, quam Nostri vulgo prætereunt; nempe, utrum peccet is, qui actum ex alterutro capite vitiosum facit; et quæstio est implexa et obscura (15). Dicam plane quod sentio. Si quis heic peccat, ideo peccat, quia rem *per se* vel malam, vel damnosam facit. Si rem *per se malam* facit, eum peccare palam est; ut puta si mulier nubat affini, aut diaconus missam celebret; et hoc expeditum est: tenendum autem est, rem esse malam, si lex pœnis in facientes animadvertit. Si *damnosam*, siquidem aliis, procul dubio peccat; seu justitia, seu caritas vetet damnum hujusmodi (16); eoque magis, si Reipublicæ, vel Religioni noceat (17): sin ipsismet qui id agunt non item, et planum est; sed rem tantum inutilem faciunt, dummodo, si res inter duos agitur, unus alterum non decipiat (18).

9 Ex § 4 *De testam. ordin.* L. ult. § *Lex enim. De fideicomm.* L. 23, § *Præcipimus. De Admin. tutor.* C. G. 1350, 1. It. 1350, 1.

10 V. Salm. 14, 1, 49 etc.

11 Laym. *De Pact.* IX, 9. Reiff. III, 13, 53: aliique ap. Suar. II, 54, 1, et Engel. I, 2, 54. Et sic receptas esse leges hujusmodi testantur Less. II, XIX, 34 et Reiff. I, 2, 25.

12 Vasq. *De Testam.* Cap. III, D. 1, n. 4. Less. n. 35. Salas. Disp. 16, 12, 52. Suar. V, 24, 4 (qui tamen negat eas in præsumptione fundari, sed *in solida veritate*). Lugo *De Justit.* 22, 252.

13 Sot. IV, 5, 3. Sanch., S. Alph. III, 711, 927.

14 Ex L. 37, § *Veteranus. De milit. testam.*

15 Cf. Suar. Lib. V, Cap. 20.

16 *Justitiam.* V. c., si quis vendat, penes nos, *sine scriptis*, prædium juris ignaro; si Notarius, prætermissa forma juris, aliquod publicum instrumentum, vel testamentum exaraverit. *Caritatem;* ut puta si quis, ex testamento suo non rite facto, prævideat lites, rixas orituras, si a nemine coactus testamentum fecit.

17 Ut ecce in matrimoniis, prætermissis solemniis juris civilis, contrahendis; in electionibus ad officia ecclesiastica (Trident. XXV *De Regular.* 6): in collatione beneficiorum (V. C. 6, Dist. 29).

18 V. Navarr. 23, 56. Ut puta si quis faciat testamentum nondum suæ ætatis, vel olographum non adscripta die; si conjuges alienaverint bona dotalia quæ alienari prohibentur (Suar. n. 11), aut nupta paraphernalia sine marito. *Dummodo* etc., ut puta si emptor ignoret bona esse dotalia, aut eam, a qua emit, virum habere.

216. Restat ut videamus in quo leges hujusmodi distent a legibus ceteris. Principio igitur non prodest in his legibus ignorantia seu facti, quia nihil mutat ignorantia facientis; seu juris (19), quod *indubitatum est apud omnes* (20). Deinde nullam epichejam recipiunt (21); atque ideo nullum incomodum, ne gravissimum quidem, ab eis servandis excusat (22). Demum, quoad leges canonicas, probabile est eas ex præsumpta voluntate legislatoris non antea obligare quam sciri ab omnibus potuerint (23).

CAPUT III.

DE IIIS QUÆ RECEDUNT A JURE COMMUNI.

Art. 1. De juribus singularibus.

217. Lex est *commune* præceptum (§ 163): ideo tenet omnes. At vero non omnes *ordines*, vel *cœtus* personarum in eadem conditione sunt; immo interdum non omnes *personæ* ejusdem cœtus, ordinis *eadem* conditione utuntur. Porro æquum non est omnes eodem jure censeri (1): ideo favore *illorum* (ordinum, cœtuum) jure quædam *singularia* constituta sunt: *his* autem (singulis hominibus) interdum *privilegia*, interdum *dispensationes* conceduntur; quæ duo per *rescripta* concedi solent. Quare de juribus singularibus, de privilegiis, de dispensationibus, et de rescriptis, sed paucis, hic.

218. Itaque jus singulare est, *Quod contra vel præter communem legem certo personarum generi constitutum est* (2). Ex quo patet 1° jura singularia lege dumtaxat constitui, vel consuetudine introduci posse (3); et non singulis personis, sed certo dumtaxat personarum

19 Ex L. ult. *De Rit. Nupt.* C. 1, § 3 *De Concess. Præb.* in 6°. Suar. V, 32, 4. Sanch. M. III, 12, 4; VII, 9, 10. Salmat. XI, 1, 78.

20 Suarez V, 22, 7. Ut ecce si quis matrimonium cum infideli contraxerit, vel sine Parocho; si ineat professionem Religiosam ante an. 16, vel anno tyrocinii nondum impleto.

21 Suar. V, 23, 2. Laym. XIX, 2. Salm. IX, 8, 14. S. Alph. VI, 1079.

22 Sanch. M. III, 17, 4. Ut puta si matrim. inter consanguineos contrahendum foret. Ratio est, quia leges hujusmodi Reip. intersunt plurimum (Laym.); vel potius quia *capacitas* personis, *vis* actibus per leges adempta, restitui, nisi per leges, non potest (Suar. et Salm. ll. cc.).

23 Suar. V, 33, 8. Laym. II, 7, ibiq. Moli., Sot., S. Alph. I, 96, v. *Præterea.*

1 D. Tho. 2, 2, 88, 10.

2 Ex L. 15 *De Legib.* C. 3 *De Privil.* Appellatur etiam privilegium, et a Canonistis vulgo dicitur *privilegium clausum in corpore juris* (Reiff. V, 33, 10).

3 C. 36, § 1 *De V. S.* Reiff. n. 39.

generi, idest ordini, vel cœtui posse decerni. Proinde sunt instar legum; atque ideo, prout leges, indigent promulgatione (4); sed non acceptatione, immo nec scientia eorum quibus concessa fuerint, ut hi valide eis uti possint (5). Ceterum jura singularia non personis tantum, sed et rebus, favore personarum, constitui solent.

219. Inde sunt vel personalia, vel realia, vel mixta (6). *Personale* dicitur quod personæ cohæret, utputa privilegium *Canonis*, vel *C. Odoardus* (§ 180): *reale* quod rebus, locis, aut dignitati constitutum est; velut exemptio a decimis concessa beneficiis Ecclis, immunitas Ecclesiarum, jurisdictio a Trid. Episcopis delegata dispensandi ab irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus. *Mixtum* vero accipimus, quod personis quidem constitutum est, sed rei familiaris causa; velut restitutio in integrum concessa minoribus (7). Omnia vel juri communi derogant, ut priv. *C. Odoardus;* vel merum legis beneficium continent, ut priv. *Canonis:* illa sunt odiosa, hæc favorabilia (8).

220. Jura singularia recipiunt interpretationem declarativam prout leges ceteræ (9); idest favorabilia latam, odiosa strictam (10): exceptis his quæ constituta sunt publicæ utilitatis (11), et maxime Religionis causa (12). Item et restrictivam (13). At non extensivam quæ longe communior et vera prorsus sententia est (14). Verum numquam sic interpretanda sunt, ut his, quibus competunt, fiant

4 Suar. VIII, 25, 16.

5 Sanch. M. VIII, 36, 3. Proinde, v. g., Regulares valide dispensant in quibusdam irregularitatibus occultis ex privilegio concesso eorum Ordini, licet forte ipsos lateat (Suar. VIII, 25, 16).

6 L. 157 *De R. J.* C. 6 *De Præsum.* Reiff. V, 33, 12.

7 LL. 69, 167 *De R. J.* Reiff. V, 3, 15. Laym. XXIII, 4.

8 Suar. VIII, 27, 2.

9 Suar. VIII, 28, 7. Voet. 1, 4, 16.

10 CC. 16, 19, 31 *De Privil.* Suar. VIII, Cap 27. V. c., Episcopi, si quid admiserint quod sub interdicti, vel suspensionis pœna vetitum est, has censuras non incurrunt, nisi et in eos lata sit nominatim (§ 323); qui Episcopum lædunt incurrunt excomm. R. P. r. (§ 387, 5): itaque Episcopos accipimus, in priori casu, vel solum confirmatos (Suar. *De Censur.* 28, 2, 7. S. Alph. I, 207, 7): in posteriori consecratos tantum (Navarr. 97, 62. Suar. *De Censur.* 21, 2, 69).

11 Laym. XXIII, 5. Reiff. I, 3, 139.

12 Ex C. 30 *De privil.*, quia *summa ratio est, quæ pro Religione facit* (L. 45 *De Religios.* Suar. VIII, 27, 7); velut privilegia concessa Regularibus dispensandi in votis (Less. II, 42, 60).

13 V. § 187. Hinc, v. c., exemptione a decimis non continentur prædia emphyteutica (C. 8 *De Decim*).

14 LL. 13, 14, 15. *h. t.* C. 7 *De Privil.* C. 8 *De Decim.* Donell. *Comm.* XIV, 10. Vinn. in § 6, n. 3 *De Jur. Nat. et Gent.* Thibaut. *Theor.* etc. § 19. Pirhin. V, 33, 20. Schmalz. X, 23, 142. Suar. VIII, 28, 11. Contra Sanch. M. VIII, 1, 7, et alios. Quocirca nec ad alias res (C. 74 *De R. J.* in 6°), nec ad alias personas (C. 9 *De Priv.*) trahenda sunt; nisi aliud communi

onerosa (15), vel inutilia (16). Quod si duo contraria privilegia concurrant, idest si duo *privilegiati* stent ex adverso, is potior erit qui captus fuit (17): in pari causa, ætatis (18); in pari ætate (minori), possessoris ratio habetur (19); et si neuter possideat, invicem non agent (20).

221. Jus singulare, seu privil. clausum in corpore juris, cessat abrogatione ejus expressa, vel tacita, aut renunciatione (21); exceptis his privilegiis (quibus renunciari non potest), quæ vel aliorum causa (22), vel dignitati ordinis, cœtus, (23) constituta sunt; immo et his quæ tributa sunt imbecillitati personarum, quamdiu hæc duraverit: quæ mihi verior sententia est (24). Ad hæc personalia, extincta persona; realia, re extincta, extinguuntur; mixta ad heredes transeunt (25).

vivorum prudentum interpretatione sit introductum (Voet. 1, 4, 16); ut in beneficio *competentiæ*, quod, viris concessum, ad uxores (L. 20 *De Re Judic.*); et in dispensatione a choro, quæ ab his qui Theologiæ student, ad eos qui student Juri Canonico producta est (V. Suar. VIII, Cap. 27).

15 L. 24, ff. L. 6. C. *h. t. Quod in gratiam alicujus conceditur non est in ejus dispendium retorquendum* (C. 61 *De R. J.* in 6°). Hac re non cogimur, e. c., vesperi recitare matutinum diei sequentis quod postridie prævidemus recitare non posse. (Lugo *De Euch.* 22, 16. Salm. 5, 6, 57).

16 L. 1 § ult. *Ad Munic.* C. 30 *De Privil.* Ideo, v. c., quinquennium concessum ad rescindendam professionem metu initam (Trid. XXIV, *De Reg.* 19), a die quo metus cessavit decurrere, verius est. (Ex L. 7. C. *De Temp. in int. rest.*).

17 L. 12 § ult. *De Minor.* Veluti si duo minores rem inæqualem, sine compensatione, inter se permutaverint; v. c., duo horologia, duos libros.

18 L. 13, *Eod.* L. 33. *Proinde Ad S. C. Maced.* Voet. 4, 4, 35. Ut puta si minor crediderit mulieri, quæ virum habet, injussu viri (V. § 48, 6).

19 L. 12 § ult. *De Minor.* v. e., si minor minori pecuniam credidit, et is in aleis, commessationibus, etc., illam perdiderit.

20 Ex L. 37 *De Dolo malo.* Haimb. § 106, 3.

21 L. 29 C. *De Pact.* L. 32 *De Minor.* C. 6 *De Privil.*

22 Ex L. 2 C. *De Legib.* Veluti si Episcopus nollet dispensare a suspensionibus, vel irregularitatibus occultis, ceteris paribus; nam perinde esset, ac nolle suo officio defungi.

23 CC. 25, 36 *De S. E.* Ut privilegium *Fori* vel *Canonis*.

24 Wesemb. Ad Pand. 16, 1, 9. Suar. VIII, 6, 3. Velut restitutio in integrum concessa minoribus, et profitentibus Religionem ante ætatem canonicam, si minor nondum major factus, vel professus ante legitimam ætatem, restitutioni renunciaverint; quippe eadem esset levitas actus et renunciationis.

25 L. 19 § ult. *De Minor.*

Art. 2. De Privilegiis, et dispensationibus.

Prænotanda.

222. Privilegia et dispensationes sunt Principum gratiæ. Solemnis est apud Nostros, et Canonistas distinctio gratiarum in factas et faciendas. Quæ non ex *reipsa* petenda est, sed ex voluntate concedentis; non enim dicitur gratia facta cum perfecta fuerit ultro citroque, sed cum is qui illam concedit (sive per se, sive per alium), annuit petitioni; quamvis sub aliqua conditione eam concedat (1), et ignorante eo cui conceditur (2). Uti igitur sciamus utra ea sit, ante omnia dispiciendum est, utrum Princeps ipsemet eam concedat, an alteri concedendam remittat: sive, uti nunc ajunt, utrum eam det in forma *gratiosa*, an in forma *commissoria*. Quando ipsemet eam concedit, v. c. *Titio*, facta intelligitur; sive eam concedat propter ipsius Titii, sive propter communem aliorum utilitatem (3). Quando autem eam alteri concedendam remittit, modo facta, modo facienda intelligitur: intelligitur facta si eum, cui mandat illam concedere, constituit *exequutorem necessarium;* sin *volontarium*, facienda censetur (4). Utrum vero eum constituerit, hoc æstimari debet ex verbis mandati (5). Hoc autem distat inter gratiam factam et faciendam,

1 Reiff. I, 3, 256.

2 Suar. VIII, 31, 21.

3 Suar. n. 7. Ut puta privilegium Oratorii privati, dimissoriæ ad ordines: vel facultas prædicandi, absolvendi a reservatis, etc. Est et tertius casus, cum eam concedit in favorem singulorum, v. c. Titii, vel Caji, v. c., ut eum a reservatis absolvat, dispenset ab irregularitatibus, ab impedimento ad contrahendum matrimonium. Hæc recidit in mandatum; adeoque non est in forma gratiosa, sed commissoria: et ideo hæc modo *facta* est, modo *facienda* (Suar. nn. 8, 10. Sanch. M. VIII, 28, nn. 64, 80, 90).

4 Cf. De Rosa *De dispens. Literar. Apost.* Par. 1, Cap. 5.

5 De Rosa l. c. Itaque si dixerit (v. c., R. P. Ordinario), *dispenses, absolvas*, gratia facta intelligitur, nam jubet; etsi adjecerit conditionem, e. g., *si vera sint exposita* (Reiff. l. c.): vel addiderit, *pro tuo arbitrio et conscentia*. (Ex S. C. 6 Dec. 1846) quippe hæc clausula inseritur, urbanitatis, et reverentiæ causa (Cl. Trombetta, *Præxeos* etc. Cap. VI, § 3). Contra faciendam accipimus, si ei cui mandavit nihil jusserit, sed negocium remiserit *arbitrio et voluntati ejus* (Ex LL. 8, 9 *De O. Præs.* C. 9 *De O. O.* S. Alph. I, App. II, n. 13); puta si dixerit, *dispenses, absolvas, si expedire judicaveris;* aut ei remiserit preces *cum facultatibus necessariis et opportunis* (Bizzarri *Collectanea* etc., p. 666).

quod illa non expirat resoluto jure dantis (6); hæc expirat (7), nempe *re integra* (8).

223. Nunc videamus quid opus sit ad gratiam obtinendam: quod, ut intelligatur, altius repetendum est. Principio igitur quando negocium aliquod inter duos agitur, ut perfici possit necesse est, ut utriusque voluntas in idem conveniant; adeoque, quia *propositum in mente retentum nihil operatur, aut mutat* (§ 146, 17), ut utraque utrique innotescat (9). Quocirca dispiciendum est, utrum res agatur inter præsentes, an (inter absentes) per epistolas, an per procuratorem, vel internuncium.

224. Cum res agitur inter præsentes, necesse est ut vox unius pulsaverit aures alterius (10): deinde ut is cui aliquid pollicetur, offertur, acceptet, quia non potest quidquam acquiri nisi volenti (11); et continuo acceptet, idest quamdiu negocium agi videtur (12). Cum agitur per epistolas, hæ vocis locum obtinent (13): ideo si ego tibi aliquid polliceor, offero, necesse est ut et ego tibi id renunciem, tibique innotescat; et directe innotescat (14), et tu id quod offero, polliceor, acceptes. Deinde si negocium onerosum, (idest ultro citroque obligatorium) agitur, opus est, ut et tua acceptatio mihi directe renuncietur, quia tua repromissione opus habeo, ex qua mihi jus quæritur; sin

6 Ex C. 36 *De Præb.* in 6°. C. 9 *De O. D.* in 6°. Suar. n. 1 *Resoluto;* utputa morte, abdicatione officii, remotione, etc. Eoque minus in pendenti erit concedente excommunicato, aut suspenso (Sanch. M. VIII, 28, 57). *Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum* (C. 30 *De R. J.* in 6°).

7 Ex cit. C. 9. Nempe quasi finito mandato. Hinc regula *Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis* (Ex L. 31 *De pignorib.*). Verum quæ prodeunt a R. P. postridie electionis Successoris ejus reviviscunt (Reg. 12, Canc. Apost.).

8 Ex C. 26 *De Præb.* in 6°. L. 6 *De jurisdict.* V. § 77, 64.

9 Ex L. 1 pr. *De V. O.* Cf. Sanch. M. I, 18, 2.

10 Lugo *De Just.* 23, 83. Nempe sic ut is ea intelligat; et serio, non per jocum vel urbanitatis gratia, dici putet (Lugo ib. Sanch. M. I, 6, 13).

11 L. 19, § 2 *De donat.* Quod non positiva aliqua lege introductum fuit, ceu visum nonnullis, sed ipso naturali jure (Sot. III, 5, 3. Vasquez, Less. II, 18, 39. Sanch. M. I, 6, 10. S. Alph. III, 726).

12 Ex L. 137 *De V. O.* L. 6 § ult. *De duob. reis.*

13 Ex L. 77 *De Legat.* 2.

14 L. 25 *De milit. testam.* C. 12, § 1 *De appellat.* Less. II, 18, 42. Moli. To. 2, D. 264, 5. Sanch. M. III, 37, 7. Laym. 23, 10. Et profluit *ex ipsa rei natura* (Lugo *De Just.* 23, 70): etenim negocium nostrum inter nos agi oportet. Quamobrem si petieris ab Ordinario facultatem, v. c., absolvendi a reservatis, isque fortuito sermone dixerit Osio, se eam tibi concedere, vel concessisse; idque Osius tibi renunciaverit, nondum valet (Alas., Sanch. M. I, VI, 3. Schmalz. IV, 3, 205).

gratuitum non item, quippe actus gratuiti sola acceptatione perficiuntur (15). Demum quando res agitur per procuratorem, vel internuncium, ille mandantis, hic epistolæ vices gerit, si quid opinor.

225. Quamdiu igitur oblatio, seu pollicitatio mea tibi, et acceptatio tua mihi (cum id opus est) directe non innotuerit, utrique nostrum integrum est voluntatem retractare; eaque retractata perinde erit, ac si nihil inter nos actum esset (16). Idem regulariter juris est, si medio tempore res ad eum casum devenerit, a quo initium habere non potuisset (17). Dixi *regulariter*, nam si donatio versetur, quæstionis est, utrum si ego interim vita decesserim, tu nihilominus acceptare eam possis. Et in jure cautum est, non posse (18); scilicet quia ego ea mente fuisse videor, ne ante res mea esse desineret, quam tua fieret (19); nec ante tuam fieri quam donatam esse scires (20): quamobrem si eo animo fuerim ut, me vel mortuo, tua fieret, verius, acceptatione tua fiet (21): nisi forte mandaverim alteri tibi donari, quia mandatum morte finitur (22).

226. Age nunc quando gratia alicui conceditur (seu privilegium, seu dispensatio) necesse est, ut qui illam concedit, eam concedat sciens volens, et hoc planum est; utque illam acceptet is cui datur, quæ hodie recepta sententia est (23): seu hæc sit aliquid præter jus, quia non potest quidvis acquiri, nisi volenti (24); seu contra jus, quia nemo præsumitur beneficia sua invitis conferre, ne vilescant (25). Ceterum

15 Lugo *De Just.* 22, 27, etc. Nempe ex præsumpta voluntate ejus qui donat (Ex L. 38, pr. *De A. P.*): ut ecce si jubeas mihi habere rem tuam, quæ penes me est (Ex L. 10 *De Donation*): vel schedam nummariam dono miseris epistolæ insertam (Lugo n. 28).

16 Ex C. 7 *De Procur.* in 6°. Sanch. M. VIII, 26, 4. Suar. VI, 29, 21. Lugo nn. 26, 27, V. Zachar. § 343. Idem juris est inter præsentes, quamdiu alter non acceptaverit (Zach. l. c.)

17 Bald. in L. 3 *Mand.* Pothie. *Vendita* n. 32. Ut puta si sponsalia agantur per literas, et, nondum ultro citroque perfectis, vir eunuchus sit factus, vel susceperit sacros ordines, aut mulier mortem obierit.

18 Ex L. 2 § 10. *Sed si quis, De Donat.*

19 Ex L. 18 *De Vi arm.*

20 Ex L. 10 *De Donation.* L. 4, § 2 *De Manumiss. Vind.* L. 38 pr. *De A. P.*

21 Arg. ex citt. LL. Less. II, 18, 45. Sanch. M. I, VI, 4, etc. Lugo 23, 76, etc.

22 L. 19 § *Si quis* 3, *De Donat.* Lugo l. c.

23 Cf. Suar. Lib. VIII, Cap. 25, qui sex de hac re sententias recenset.

24 Ex L. 70 *De R. J.* Suar. n. 15.

25 Suar. n. 24, et C. 31, 21. Engel. V, 33, 12. *De Just.* I, 3, 53. Salmat. 18, 1, 64. Ceterum silentium, inter præsentes, pro acceptatione est (De Rosa Par. 1, Lib. 1, n. 78, ibiq. Gonz. et Lott.). Et si gratia concessa fuerit ei qui pro se illam petiit, petitio repræsentatæ acceptationis loco est. (Sanch. M. I, 6, 29; III, 36, 6. Salm. 18, 1, 40). Sufficit autem si a Procuratore meo acceptata fuerit; verum ea uti

acceptari posse etiam mortuo concedente, vel remoto, vel translato, quamdiu ea non revocaverit successor ejus, jam fere nemo dubitat; sive quia gratia facta est, sive quia una est utriusque persona (26). At vero quia privilegia, et dispensationes recedunt a jure communi, ab his tantum concedi possunt, quibus hoc jus subest; et his tantum seu personis, seu locis, qui potestate sua continentur (27). Illud non interest quis eam petierit (28), nec utrum petita fuerit pro ignorante (29); immo et pro invito (30). Et si duo ejusdem gratiæ concedendæ potestatem habent, ut puta R. P., et Ordinarius, et major ex his, (v. c. R. P.), eam negaverit, nec ego prohibeor ab inferiore eam petere, quia hoc nullo jure vetitum est; nec inferior prohibetur, ne delegatus quidem, eam dare, quippe unius repulsa alteri jurisdictionem non adimit (31).

De Privilegiis.

227. Privilegium est: *Beneficium Principis extra corpus juris concessum* (1). Dividitur ex subjecto, objecto, et causa. Ex subjecto aliud personale est, aliud reale (V. § 219). Porro quod alicui conceditur solo nomine ejus expresso, *personale* est; quod expresso solo dignitatis nomine, est *reale* (2); utroque expresso utrum sit, si mens concedentis non apparet, non satis convenit (3). Ex objecto aliud *contra*

licite non possum quamdiu id mihi innotuerit (Cf. Suar. VIII, 25, 25); valide verius possum (Laym. XXIII, 10. Regin. 1, 104. Sanch. M, VIII, 28, 24. Engel. IV, 33, 12. Salm. n. 69), quia verum est concessam fuisse.

26 Suar. VIII, 31, 21. Sanch. M. VIII, 28, 24. Bonac. Disp. 1, 28, n. 38.

27 Suar. VIII, 8, 2; 26, 7. Salmat. 18, 1, 4. *Seu locis:* nempe legislator *extra suum territorium privatus homo est* (Ex L. 3 *De O. Præs.*).

28 L. 6 C. *De prec. Imper. Offer.* C. 23 *De Præb.* in 6°.

29 Sanch. M. VIII, 26, 4.

30 Bonac. Disp. I, Quæ. 3, P. 3, n. 4. Et nullo jure id negant Salmatic. IX, 14, 28, et Neoterici quidam, quoad rescripta S. Pœnitentiariæ.

31 Sanch. M. VIII, 14, nn. 3, 7, 8, 9. Suar. IV, 22, n. 4, 7. Nec inferiori (S. Alphon. IV, 50; nec delegato (*De Just.* I, IV, 229). Et si inferior petentem remiserit Superiori, v. c., Ordinarius R. Pontifici, et ille hunc adierit, nihilominus adhuc poterit ipse ei gratiam concedere, quia jus suum non amisit (Sanch. Disp. XIV, nn. 7, 8, 9).

1 V. Salm. Tract. 18, per totum. Seu singulis concessum fuerit; seu alicui personarum Ordini, ut puta Fratribus Mendicantibus. Hæc privilegia sunt aliquid facti, quod legislator præsumitur ignorare (Reiff. V, 33, 11).

2 Ex C. 14. *De O. D.* Reiff. III, 21. App. n. 298. Schamlz. IV, 16, 220.

3 V. Sanch. M. VIII. Disp. 27, a n. 17. Communior sententia est, esse personale, quia nomen *personæ*, quod speciale est, latiorem *dignitatis* significationem coercet (Sanch. n. 20. Salm. 18, 1, 150).

jus, aliud *præter* jus. Contra jus dicitur quod legi derogat; præter jus quo Princeps, salva lege, meram gratiam concedit, et velut aliquid suum: illud odiosum, hoc favorabile (4). Demum, ex causa, quod ob certa merita nominatim conceditur, *remuneratorium*; quod sine his, vel his non expressis, *gratiosum* dici solet (5).

228. Privilegia tantum valent quantum sonant (6); ideo neque extensivam interpretationem recipiunt (7), neque, regulariter, restrictivam (8), sed declarativam tantum (9): scilicet privilegia præter jus latam, quippe his Princeps dat quod suum est, quin aliquem lædat (10); contra jus strictam, quia legem vulnerant (11). Nihilominus hæc quoque

4 Ex CC. 1, 2 *De Fil. Præsb.* in 6°. Laym. XXIII, 5. Reiff. I, 3, 23; V, 33, 11. Contra jus, velut privilegium Oratorii privati; præter jus, velut facultas absolvendi a peccatis, immo, et a reservatis; nam concedens *jus* tribuens, quod sibi soli competit, præter, non contra (si subtiliter inspicimus), legem agit.

5 Suar. VIII, 41, etc. Pala., Salm. 23.

6 Suar. VIII, 27, 1. Laym. XXIII, 7. Schmalz. V, 33, 139.

7 L. 1 § ult. *De Const. Princip.* C. 9 *De Privil.* Ideo ei, v. c., cui concessum est dispensare in gradibus consanguinitatis ad matrimonia contrahenda, in affinitate dispensare non licet (*De Just.* I, 2, 30). Sane cum Pius IX Episcopis Siciliæ facultatem indulsisset concedendi pauperibus *dispensationes matrimoniales in* 3 *et* 4 *consang. vel affinitatis gradu, sive* SIMPLICI *sive* DUPLICI, *ac etiam mixto* (Lit. *Multis gravissimis* 30 Oct. 1867), S. C. C. consulta, respondit, eos in gradu TRIPLICI dispensare non posse (S. C. C. 26 Apr. 1873). Non bene igitur quidam existimarunt, Regulares ex privilegio olim eis concesso absolvendi a reservatis R. P., a reservatis quoque ab Ordinariis absolvere posse (S. Alph. VII, 98). *A disparatis non fit illatio.*

8 Ex C. 16 *De V. S.* Dixi *regulariter*, quia si priv. concessum sit verbis generalibus, *in generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verosimiliter concessurus* (C. 81 *De R. J.* in 6°); idest *extraordinaria prorsus et insolita, de quibus nec in genere cogitatum est* (Laym. in C. 15 *De Rescript.* Reiff. in cit. C. 81). Nec ea quæ aut consuetudo, aut jus excludit. Proinde concessa, v. c., facultate absolvendi a peccatis, ea casus reservati non continentur: et concessa a R. P. licentia absolvendi a casibus reservatis, ea non veniunt casus eidem R. P. specialiter reservati.

9 Ex C. 7 *De Priv.* V. Suar. VIII, 27.

10 L. 3 *De Const. Princ.* Suar. VIII, 27, 2. *Beneficia Principum sunt interpretanda latissime* (C. 16 *De V. S.* C. 22 *De Privil.*). V. c.. Privilegium dispensandi (V. Sanch. M. VIII, Disp. 2. Pyrr., Corradus, Prax. etc. Lib. I, Cap. 1). Quamobrem si tibi concessum fuerit eligere confessarium qui te a reservatis absolvat, conferre beneficia, licebit quoties libuerit eligere confessarium (Suar. 29, 8. Regin. I, 96); et beneficia quoque duplicia (Sanch. n. 8) conferre: si dispensare cum filiis adulterinis vel incœstuosis, vel in consanguinitate et in affinitate, poteris et cum his dispensare qui utroque vitio, (Sanch. l. c. 2, 28 *De Just.* I, 2, 4), aut utroque impedimento, vel ex utroque parente (Sanch. M. VIII, 21, 9; *De Just.* I, II, nn. 7, 8) laborant.

11 L. 7 C. *De Precib. Imp. Offer.* CC. 1, 2 *De Fil. Præsb.* in 6°. Suar. VIII,

latam interpretationem desiderant, si 1° rei publicæ, vel Religionis interesint (12); vel 2° concessa sint *motu proprio* (13); vel demum 3° si alias forent inutilia (14). Ea sola privilegia quæ lædunt jus tertii, strictam semper interpretationem desiderant (15): quin omne privilegium hanc semper tacitam conditionem habet, salva *justitia, et jure tertii* (16). Adeoque, si revera lædunt jus tertii, nisi hic renunciaverit juri suo, quasi sub hac tacita conditione data, nihil valent (17).

229. Privilegia evanescere possunt pluribus modis. I. Ex parte concedentis, revocatione: quæ, si per legem fieri velit, expresse fieri debet (18); sin per rescriptum, tunc valere incipit, cum privilegiato

27, 5. Etsi neminem lædant (Sanch. M. VIII, 1, 4). Nempe in dubiis; nam si verba perspicua sint, nullam interpretationem (§ 184); adeoque nec rescrictivam admittunt: ideo concessa *tibi*, v. c., exemptione a decimis, agri novales (C. 27 *De Decim.*). et quos postea emeris (C. 22 *De Privil.*) continentur.

12 Suar. VI, 17, 11; VIII, 27, 7. V. § 220, 12. Ut privilegia Communitatibus concessa (S. Alph. Lib. 1, App. II, 8).

13 Ex C. 23 *De Præb.* in 6°. Suar. n. 8. Laym. 23, 5. Porro *motu proprio* concessum aliquid intelligitur quoties hæc clausula rescripto inseritur: quæ si desit, ad *preces supplicantis* concessum dicitur; quamvis Rescribens illud rogatus concesserit, hoc sponte sua (Cit. C. 23. Sanch. M. VIII, 1, 6).

14 Ex C. 20 *De Priv.* Sanch. Reiff. I, 3, 137. Hinc, v. c., qui permittitur retinere duo beneficia quæ *adsiduitatem* exigunt, ab alterutrius residentia dispensatus tacite intelligitur (Glos. in C. 21, v. *Retinere, De Preb.* in 6°): et facultatem testandi concessam Regulari, primo testamento condito haud finiri, sed testatorem, illud revocare, et alia facere posse verius est (Sarmien. *De Redditib.* P. IV, Cap. IV, n. 3. Sanch. n. 18).

15 Ex LL. 2, 7 *De Precib. Imp. Off.* L. 4. C. *De Emanc. liber.* C. 16 *De Privil.* Laym. XXIII, 6. Ideo, v. c., communicatio privilegiorum inter Regulares cessat in his privilegiis, quæ lædunt jura Episcoporum (Ex Ben. XIV. C. *Impositi nobis* 27 Febr. 1747. Id. Notif. 23, 4. Pignat. Cons. 1, 38).

16 Ex C. 12 *De O. O.* C. 15 *De O. D.* C. 12. *De Privil.* Abb. Suar. VIII, 24, 4. Itaque si R. P., e. g., mandaverit Episcopo, ut in beneficio proxime vacaturo instituat Sejum, is nec beneficium Patronatus optare poterit, nec quod ad liberam ipsius Episcopi collationem pertinet (Salm. 18, 1, 84. Rigant. Ad Reg. Canc. IX, § 3, 98). Ideo his privilegiis eatenus licet uti, quatenus neminem lædunt (V. *De Just.* I, 2, 56, etc.). Nisi concedens rescripserit sciens prudens, (C. 8 *De Rescr.* in 6°). Et si, cum antea neminem læderent, postea lædere cœperint, statim cessant (Ex C. 9 *De Decim.* Engel. V, 33, 21).

17 Cf. Sanch. VIII, 3, 26. Laym. 22, 19, *De Just.* I, IV, 99. Utputa dispensatio ab impedimento sponsalium.

18 Laym. XXIII, 26. Reiff. V, 33, 125. Nempe: *non obstantibus privilegiis quibuscumque sub quacumque verborum forma concessis.* Scilicet, quia hæc privilegia magis in facto, quam in jure consistunt (§ 165, 19). Et si fuerint remuneratoria non censentur revocata, nisi hoc quoque fuerit expressum (Sanch. M. VIII, 33, 3. Pirhin. V, 33, 189). Porro *gratiosa* possunt ad nutum revocari, remuneratoria nonnisi ex urgentissima causa (Laym. n. 13. V. Suar. VIII, 37).

directe innotuerit a revocante (19). II. Ex parte privilegiati cessat per renunciationem (20), per non usum, per abusum. Per renunciationem, ex quo hæc a concedente fuerit acceptata (21). Per non usum (vel usum contrarium) ea sola privilegia intercidunt, quæ lædunt jus tertii, postquam is adversus ea præscripserit tempore a legibus definito (22); de quo alibi. Per abusum; sed hæc pœna est, quæ, regulariter ante sententiam, saltem declaratoriam, judicis non incurritur (23). Demum III natura sua cessat privilegium concessum sub conditione (vel tacita), aut in diem, his expletis (24); personale morte personæ, reale interitu rei, vel loci, aut amissa dignitate (25). Quæsitum est an cesset, cessante in perpetuum causa ejus finali. Et privil. præter jus non cessat, quia recidit in donationem, quæ suapte natura perpetua est (26).

19 Laym. XXIII, 27. Salm. 18, 2, 47. V. § 75.

20 Ex L. 42 *De Minor.* Suar. VIII, 6, 2.

21 Suar. VIII, 33, 14. S. Alph. I, 197, III. Seu privilegium sit contra legem, quia hæc non potest, sine voluntate legislatoris reviviscere; seu præter legem quia nemo potest sibi obligationem imponere non utendi privilegio (Ex L. 2 *De Recept. Arb.* Suar. n. 19). Et si renunciatio agitur inter absentes, non poterit ab eo qui concessit acceptari, nisi ei a renunciante directe innotuerit (§ 77, 62).

22 Ex C. 16 *De Privil.* Suar. VIII, 34, 16. Pont. M. 18, 18, 29. Alas. IV, XIV, II, 14. Salm. 18, 2, 13, etc.; nisi aliud in jure cautum sit nominatim, ut in L. 1 *De Nund.* (Bonac. 2, 3, P. 8, § 4, n. 5). Scilicet, non uti privilegio est aliquid facultativum, et *in facultativis non datur præscriptio:* ut in priv. oratorii privati, celebrandi ante auroram, absolvendi, dispensandi, etc. (Engel V, 33, 19. Pirhin. V, 33, 176. Reiff. V, 33, 209). Heinc, v. c., *jus optionis* in beneficiis Ecclesiasticis amittitur per non usum (S. C. Epis. 26 Mart. 1860): vacatio a muneribus publicis, hæc suscipiendo, non amittitur (L. 12 C. *De Excus. Tutor.*).

23 Suar VIII, 36, 8. Bonac. Q. 3, P. 8, § 7, n. 1.

24 Ex C. ult. *De Imm. Eccles.* Ex LL. 2, 5. C. *De Donat. quæ sub modo. Sub conditione.* Ideo, v. c., non proderit canonico vacatio a choro studiorum causa, si studiis non vacet (Ex L. 1 *De his quæ sub mod.* Suar. 8, 35, 3). *In diem,* v. c., *ad annum,* vel *quamdiu vixero* illud enim anno, hoc vita concedentis, non antea, finitur; etsi antea ille moriatur (Sanch. M. VIII, 28, 51), is loco motus fuerit. Concessum *ad beneplacitum* NOSTRUM (non SEDIS EPISCOPALIS quia sedes non moritur S. Alph. I, 197), vel *quamdiu voluero* expirat morte concedentis (C. 5 *De Rescr.* in 6°. Sed V. § 134, 9); vel eo remoto (Sanch. n. 55. Laym. 23, 17): Concessum *quoad Romanierо* non cessat, si antequam iret fato suo functus est (Ex L. 12 § 1 C. *De Usufr.*): ac proinde nec concessum *quamdiu non revocavero,* si eo non revocato decesserit, aut loco cesserit; quia revocatio actum contrarium exigit, quæ communior (Suar., Sanch. n. 51. Laym. 23, 17. Reiff. V, 33, 170), et mihi verior sententia est.

25 LL. 69, 167 *De R. J.* C. 14 *Eod.* in 6°. Quamobrem privilegia concessa dignitati transeunt ad successorem, concessa personæ cum ea finiuntur. At priv. localia, si locus restitui speratur, eo restituto re viviscunt (Ex L. 63 *De Religios.*).

26 Suar. VIII, 30, 2.

Privil. contra jus cessat, si causa cessaverit, uti Nostri ajunt, *contrarie;* idest si evaserit injustum, vel illicitum (27). Sin *privative,* quidam putant cessare (28), prout cessat lex (§ 179, 18), quia veluti privata lex est, unde et nomen sumpsit (29): alii contra putant (30), quia *decet concessum a Principe beneficium esse mansurum* (§ 222, 6). Et rectius: utcumque beneficium possidet.

De dispensationibus.

230. Dispensatio in jure Canonico est. — *In casu speciali legis relaxatio* (1). Proxima est privilegio contra jus, ab eoque differt quia datur ad unum vel alterum casum tantum (2). Verum hoc explicatione indiget. Dispensatio solvit vinculum legis: porro hoc vinculum aut unicum est, aut multiplex: unicum quod una dispensatione finitur, ut puta dispensatio ab irregularitate, a voto castitatis, etc. Multiplex quod renascitur; ut ecce jejunii, horarum canonicarum, etc.: hoc autem solvitur dispensatione, vel pro *unico actu,* puta si dispensatus fueris ab horis canonicis hodie recitandis; vel *in diem,* veluti si fueris dispensatus quamdiu in peregrinatione eris; vel *in perpetum,* e. g. si dispensatus fueris a recitatione divini Officii sic et simpliciter; prior dispensatio unica est, altera virtualiter multiplex, tertia est magis privilegium contra jus, quam dispensatio.

231. Dispensatio est actus jurisdictionis: Ex hoc sequitur 1° ab eo tantum dari posse qui legem condidit, vel superiore ejus (3): inferior

27 Ex L. 33 *De Pupill. Subst.* Suar. n. 6.

28 Suar. n. 14. Bonac. Quæ. 2, P. 10, n. 5.

29 Est enim *priva,* idest privatis lata, *lex:* nam *Veteres priva dixerunt quæ nos singula dicimus* (Agell. N. A. X, 20.

30 Strein, in C. 1 *De R. J.* in 6°. Pikler, ib. n. 4. Reiff. ib. n. 2. Suar. VIII, 30, 7. Salm. 18, 2, 3. Quamobrem puella, v. c., dispensata a voto castitatis, ut nubere possit propter periculum incontinentiæ, eo quoque cessante licite nubit. Utique lex cessat cessante causa, eo quod alias foret onus inutile, at privilegium non fit inutilis favor.

1 Cf. Vincent. *De Justis. De Dispensat. Matrimonialib.* Cur sic dicta V. D. Tho. 2, 2, 88, 10.

2 Laym. 23, 4. Suar. VIII, 2, 10.

3 *De Just.* 1, 1, 10, etc. Differt a *licentia,* quæ datur cum lex aliquid prohibet (v. c., legere improbatæ editionis libros), non absolute, sed donec quædam conditiones impletæ fuerint. Differt ab *epikeja,* quia dispensatio *tollit,* epikeja *interpretatur* legem. Quamobrem si, v. c., Episcopus, in pari dubiæ valetudinis causa dispensaverit Osium a jejunio, Cajum vero non egere dispensatione declaraverit; et postea judicio Medici apparuerit, neutrum affici incommodo gravi, Osius nihilominus impune prætermittit jejunium, Cajus non item (V. Sanch. D. IV, 37, 2).

perperam dispensat (4). Nihilominus in jure Canonico Episcopis dispensare fas est, 1° si vel lex ipsa dispensationem permittat; nam si *verba aliquid operari debent* (5), cui, nisi inferiori, *permittitur* (6)? 2° si ita consuetudine sit introductum (7); 3° quoties non est facilis recursus ad R. P., et periculum (grave) est in mora (8): 4° in dubiis (9); maxime in dubio an res egeat dispensatione, vel an adsit causa sufficiens ad dispensandum (10). 5° Demum in casibus *qui* vel *frequenter occurrunt, et sæpe dispensatione egent* (11); vel levioribus, aut fere quotidianis (12). Et in his dispensant velut ordinario jure suo (13). Sed et Parochi, ex receptis moribus, adeoque jure suo (ac proinde etsi Episcopus facile adiri possit) dispensant in jejuniis, et observatione festorum; sed singulariter tantum (14): immo et in gravioribus, in quibus licet Episcopo dispensare; sed in his ex præsumpta voluntate

4 Ex C. 15 § 1 *De Temp. Ord.* Clem. C. 2 *De Elect.* Nec audiendi sunt qui, ex C. 29 *De S. E.*, contra putant (S. Alphon. I, 191. Suar. IV, 15, 15).

5 C. 10 § 1 *De Privil.* in 6°.

6 Ex C. 16 § 1 *De Priv.* in 6°. Suar. VI, 14, 8. Salas Disp. 20, Sect. 3, n. 31. Salmat. XI, 5, 37; X, 7, 16. Utputa si in lege dicatur, *poterit dispensari*, ut in C. 5 *De Election;* vel *nisi fuerit dispensatum*, ut in C. *De Cler. excomm.* C. 12 in fin. *De Pœnis.;* vel *donec dispensetur* (S. Alph. I, 190. V. Sanch. M. VIII, 5, 1, etc.). Exceptis dispensationibus matrimonialibus (Ex Trid. XXIV, *De R. M.* 5); hoc enim jure utimur; vel si dispensandi sint ipsimet Ordinarii, ut in C. 2 *De Bigam.*, qua tales sunt.

7 Ex C. 3 in fin. *De For. Comp.* Ex hoc capite Epi dispensant in legibus latis in Synodis Provincialibus; nempe in diœcesi quisque sua (Suar. 15, 7. S. Alph. 1, 190).

8 S. Alph. I, 190. v. *Item potest:* Utputa *in impedimentis matrimonii, in irregularitatibus, in votis reservatis, et similibus* (S. Alph. ib.).

9 S. Alph. Lib. I, App. II, n. 55. Nempe *in omnibus casibus, sive impedimentis R. P. reservatis* (S. Alph. VI, 902, v. *Ceterum*). Quamobrem, si postea apparuerit, dispensationem R. P. revera fuisse necessariam, sufficit ea nihilominus, quæ ab Ordinario data fuit (Suar., Lugo, Lezana, v. *Votum pro Rege*, n. 4. *De Just.* II, 2, 71).

10 S. Alph. I, 192.

11 S. Alph. I, 191 in fin.

12 Salm. XI, 5, 38. *Levia* accipimus quæ sub levi obligant (Salm. l. c., et S. Alph. I, 194). *Fere quotidiana*, ut in vigiliis, festis, horis Canonicis (S. Alphon. I, 190).

13 Salm. XI, V, 37, etc. *Communissima.* Adeoque (v. § 70), sive per se, sive per alios, et licet facile adiri possit is, qui habet facultatem dispensandi ex privilegio R. P. (S. Alph. I, 190, 192 in fin.). Et quod heic de legibus dicitur, ad eas quoque obligationes pertinet, quæ ex facto nostro statum capiunt, quoties factum hujusmodi dubium est (V. Sanch. Decal. IV, 44, 10); prout vota reservata S. Alph. l. c. v. *Item potest*). Præterea Episcopi *jure suo dispensant in legibus Pontificiis* latis pro sua Diœcesi, quippe habentur instar legum diœcesanarum (Sot. I, VII, 3. Salm. XI, 5, 39. S. Alph. I, § 190).

14 S. Alph. I, 190; III, 288. *Singulariter*, idest toties quoties.

legislatoris, atque ideo si Episcopus adiri nequit, et est in mora periculum (15).

232. Sequitur II° cum his tantum dispensari posse, qui dispensatoris jurisdictione continentur (16); idest cum incolis, sive in proprio territorio, sive extra versentur (17); cum advenis (18), quamdiu in eo territorio quasi domicilium fovent (19); et cum vagis quamdiu eo versantur (§ 86). An et cum peregrinis *non transeuntibus?* Quæstio in eo est, utrum hi fiant subditi in eo loco in quo versantur; cumque hi nec legibus hujus loci teneantur, quia dubium est, nec legibus propriæ diœcesis, quæstio hæc non pertinet ad leges seu dispensatoris, seu dispensandi, sed ad leges Canonicas, ad vota, et ad juramenta. Itaque *affirmant* qui rentur peregrinum quoque fieri subditum dum in territorio alieno est: et S. Alphonso videtur *satis* probabile (20), et hoc sufficit (§ 80); maxime si id exigat necessitas, vel utilitas dispensationem impetrantis. Verum si dispensatio habet tractum successivum, cum sit multiplex, cessat statim ac dispensatus subditus esse desiit, quod adeo est manifestum, ut probatione non egeat. Demum is qui dispensandi potestatem, vel mandatam habet, secum ipso dispensare posse tralatitium est (21).

233. Præterea necesse, est ut is qui dat dispensationem eam det sciens, volens; utque illam acceptet is cui datur (§ 226), nec antea data intelligitur, quam is eam acceptaverit (22). Potest autem dari (23),

15 S. Alph. VI, 613.

16 Suar. IV, 37, 23, sive in legibus, sive in votis, sive in juramentis, et id genus ceteris (S. Alph. 1, 158).

17 S. Alph. VII, 81.

18 S. Alph. I, 158; III, 262.

19 Ex Declarat. S. U. J. 22. Nov. 1865. resp. ad 4. V. *Acta* II, 671. Qui impetrata dispensatione uti possunt etiam cum peregre abeunt (Suar. VIII, 26, 12. Sanch. M. VIII, 31, 17).

20 S. Alph. I, 158, III, 262.

21 S. Alph. I, 183, V. § 70.

22 Ex L. 38 pr. *De A. P.* Sanch. M. VIII, 36, 2. Laym. 23, 10. Salm. 18, 1, 64. Itaque si, v. c., dispensatio matrimonialis a tertio fuerit impetrata, et sponsi id ignorantes contraxerint, nihil agunt (*De Just.* I, III, 62. Sanch. M. V, 8, 26). Ceterum quæ duobus conceditur, v. c., a cognatione ad matrim. contrahendum, necessario afficit utrumque, ideo sufficit unius acceptatio (Sanch. M. VIII, 26, 6. Bonac. 2, 3, P. 2, n. 3). Quod autem ex C. *Si motu* 23, *De Præben.* in 6° (!) cum M. Leone docet Scavin. § 248, dispensationes S. Pœnit., ut valeant, petendas esse vel a Confessario, vel a Pœnitente, vel a consanguineis ad 4° gradum, gratuitum est. Nam de hac re in eo C. 23, nec vola, nec vestigium.

23 Suar. VI, 13, 11. S. Alph. I, 187. Etiam ab inferiore: quippe eodem jure utitur: (*De Just.* I, VI, 481), quæ hodie merito recepta sententia est (Suar. n. 13. Sanch. M. VIII, 4, 17. Laym. 22, 7. S. Alphon. III, 251). Quidam putant dispensationes Pontificias irritas esse nisi datæ fuerint expressis verbis. (Ex Reg. 51.

et acceptari vel tacite, idest facto, et reipsa. Et dari intelligitur quoties id quod sine tua dispensatione fieri non potest, *sciens volens* aut ipse facis, aut ab alio, quem prohibere debuisses, et facile potuisses, fieri sinis (24). Dein acceptari (25): et acceptari intelligitur ab eo qui illa utitur sciens prudens. Demum utrique necessaria est *justa* dispensandi causa: alias dispensatio, siquidem ab ipsomet legislatore data fuit, valet quasi datio rei suæ (25); si a delegato non valet, quippe excedit fines mandati (26). Et quia *plus valet quod est in rei veritate, quam quod in opinione est* (27), non proderit, si eam subesse (28); et contra non oberit, si deesse (29) falso putaverint. Ceterum sufficit causa probabiliter justa ut dispensatio, nedum licite peti (30), sed (quia publice expedit hæc eximi scrupulis), licite ac valide dari pos-

Canc. Apost.). Sed hoc perpetuum non est, et in primis non obtinet quoties id quod fit, *alias nihil conferret aut operaretur* (Cit. Reg. 51). Ut ecce si R. P. reservet pensionem favore Episcopi, quos constat esse incapaces pensionum (Rigan. ad cit. n. 21).

24 Ex L. 57 *De Re Judic.* Sanch. M. VIII, 4, 1. *De Just.* n. 28. *Facis;* puta si Episcopus spurio beneficium, vel ordines conferat (S. Alph. I, 187); vel eum alio miserit ordinandum (Sanch. M. VIII, 1, 27). Et valet in utroque foro (Suar. *De Censur.* 41, 3, 5). Aut *fieri sinis* (Ex LL. 3, 4 *De nox. act.* S. Alph. II, 187. Suar. 17, 13, 21. Salm. XI, 5, 15). Puta si Episcopus videat irregularem occultum celebrare, vel obstrictum simplici castitatis voto contrahere matrimonium, et taceat (Sanch. M. VIII, 4, 26). Dixi sciens volens, quia nulla dispensatio intelligitur, ab eo qui ignorat dispensatione opus esse, quamvis, si sciret, certissime dispensaturus fuisset (D. Tho. 2, 2, 23, 8 ad I. Suar. VI, 13, 20. Salm. n. 12); vel cum subest aliqua dissimulandi causa, e. g., ne deterius aliquid contingat (Ex C. 18 *De Præb.*).

25 Suar. VI, 18. Salm. 63, verum dans peccat quia justitiam lædit. Ideo et is peccat qui eam petit; sed uterque leviter, quia nemini faciunt injuriam (S. Alphon. I, 178); at is deinceps, ea utendo, v. c., non jejunando, non recitando horas canonicas, *lege* per dispensationem *sublata,* ne leviter quidem (Suar. VI, 19, 14. S. Alph. I, 178) peccat.

26 Sanch. M. VIII, 17, 4. *Quæ est omnium DD. sententia* (Laym. 22, 11), ut puta si R. P. dispensaverit in voto (Suar. *De Vot.* Lib. VI, 17, 2). Et est grave in re gravi (Laym. n. 12). Nec excusatur, quod imposuerit dispensato aliquod pium opus, v. c., jejunium, vel in pium opus aliquid, v. g., stipem sacris ædibus reparandis; quia non est in potestate inferioris mutare opus præceptum (Sanch. D. 14, 2. Suar. VI, 18, 8).

27 § 11 *De Legat.*

28 S. Alph. I, 180, 3; III, 251, Nihilominus Sanch. M. VIII, 17, 8. Less. *De Just.* II, 40, 119. Salm. XI, 5, 71; ibiq. Sot., Azor., Dia., Schmalz. IV, 16, 167; ibiq. Perez. et Wiest., putant valere dispensationem a delegato factam (eoque magis valebit facta ab ipso Legislatore), ex presumpta voluntate Superioris (V. S. Alph. I, 181; III, 251). Hæc sententia extrinseca probabilitate non caret; ideo existimo sequi posse ab eo qui jam dispensatione usus fuit.

29 S. Alph. I, 181; III, 251; H. A. II, 53.

30 D. Tho. 2, 2, 88, 12 ad 2.

sit (31). Et in dubio, an concessa fuerit ex justa causa, stat (32): nec revocatur, si postea hæc minus justa apparuerit (33). Demum expedit gratiam concedere gratis omnino; sed non est illicitum delegato aliquod pium opus imponere dispensato, quippe est ei utilius (34).

234. Potestas dispensandi, si generaliter data fuerit, recidit in *privilegium* præter jus; ideo latam, non tamen extensivam, interpretationem admittit (35). Ipsa vero dispensatio strictam, quia legi derogat (36); nisi concessa fuerit ex motu proprio, vel Communitati, vel ad bonum commune (37); at non restrictivam nisi forte cum lædit jus tertii (38). At vero numquam sic interpretanda est, ut fiat ei cui concessa est onerosa, vel inutilis: immo, si absque alia dispensatione inutilis foret, hæc quoque tacite concessa intelligitur (39).

31 Laym. 22, 12. Salm. XI, 5, 46. S. Alph. I, 178, 195, III, 251.

32 D. Tho. l. c. ad. 3. S. Alph. l. c.

33 Ex S. Alph. VI, 600. q. 2. Scilicet *hoc exigit recta Ecclesiæ gubernatio* (Ex Lugo *De Pœnit.* 20, 22). Et heic recidimus in dubium juris, in quo Ecclesia supplet jurisdictionem. Hinc valide quis dispensatur (ab eo penes quem ea est jurisdictio) a votis dubiis, valide absolvitur a censuris dubiis; tametsi postea votum certum apparuerit (Sanch. D. IV, 44, 10. Lugo ib.), certa prorsus censura (V. § 80, 79 etc.).

34 S. Anton. Cajet. 1, 2, 97, 4. Navarr. 21, 22. Contra putavit Sanch. M. III, 10, 9. Sed postea a sua sententia recessisse videtur (M. VIII, 14, 2). *Delegato:* nam ei qui ordinaria jurisdictione pollet licitum esse definiti juris est (C. 7 *De Feriis*).

35 Ex C. ult. *De Simon.* Sanch. M. VIII, 1, 4; 2, 1. *De Just.* 1, 2, 1. S. Alphon. I, 192. Dixi *generaliter,* nam data pro singulis recidit in dispensationem; et prout hæc interpretatur (Ex C. 36 *De Præb.* in 6°. Suar. VI, 17, 6. Sanch. M. VIII, 2, 6).

36 CC. 1, 2 *De Fil. Præb.* in 6°. Ideo, v. c., dispensatus a choro non lucratur distributiones quotidianas (Sanch. M. VIII, I, 20). Eoque minus extensivam interpretationem admittunt. Proinde irregularis, v. c., dispensatus ad ordines, non censetur dispensatus ad beneficia (Corrad. *Prax.* etc. I, V, 15); dispensatio ad beneficium parochiale, ad simplex beneficium obtinendum non valet (Barb. *De O. E.* 38, 15. Corrad. n. 4).

37 Salm. XI, 5, 4. S. Alph. I, 195.

38 C. 20 *De V. S.* Sed et tunc salva proprietate verborum (Suar. VI, 11, 10). Quamobrem si in verbis nulla est ambiguitas (V. § 183), hæc accipienda erunt in propria significatione, seu stricta, seu lata (Laym. 23, 8). Quocirca irregularis, v. c., dispensatus ad ordines, ad omnes ordines (Suar. *De Censur.* 41, 3, 3); dispensatus ad beneficia, ad omnia beneficia dispensatus intelligitur (Sanch. M. VIII, 1, 28); dispensatus ad beneficium Parochiale non cogitur presbyteratum (C. 14 *De Elect.* in 6°) infra annum inire (*De Just.* I, II, 88).

39 Ex L. 3 § 2 *De Servit. Rustic.* C. 5 *De O. D.* Sanch. l. c. n. 19. Hac re, v. c., dispensatus ad contrahendum matrimonium, ab horis quoque canonicis recitandis dispensatus videbitur (Sanch. M. VIII, 8, 11. *De Just.* n. 87). Et minor ann. 24 dispensatus ab beneficium parochiale, ad Sacerdotium ante ætatem legitimam, et ad ceteros quoque ordines, quos non habet, suscipiendos (*De Just.* 1, 2, 93), dispensatus intelligitur (Suar. *De Cens.* 41, 1, 7).

235. Dispensatio cessat 1° *revocatione;* nempe si hæc facta sit ab ipso legislatore, etsi *nulla ;* si a delegato dummodo *justa* revocandi causa intercesserit (40): sed non antea cessat, quam revocatio dispensato renunciata fuerit, ut alias (§ 224, 14). 2° *Renunciatione:* et in his vinculis, quæ ex sola voluntate renunciantis statum capiunt (ut in votis, juramentis etc.), statim valet: in his quæ ex lege (utputa in impedimentis matrimonii, in horis Canonicis) tunc demum valet, cum dispensatori directe renunciata, atque *ab ipso* acceptata fuerit (41). Scilicet vincula dispensatione sublata, *illa* quidem sola voluntate nostra, at *hæc* nonnisi ex nova legislatoris voluntate restitui possunt (42). Demum 3° si dispensatio fuerit virtualiter multiplex, *cessat cessante causa* ejus motiva; secus sin unica fuerit (43). At numquam cessat non usu, nec usu contrario (44); quippe hæc non restituunt legem. Adeoque nec alia dispensatione impetrata, quæ cum priori consistere nequit (45). Demum ea quæ perpetua est (§ 230), non cessat dispensatoris territorio relicto: sive incola, aut civis e sua diœcesi migra-

40 Sanch. M. VIII, 33, 12. Salmat. XI, 5, 99; ibiq. Salas, Bonac. etc. S. Alph. I, 197. Porro dispensandi potestate potestas *revocandi* dispensationem inest tacite, quum ad rectum regimen sit necessaria (Suar. VIII, 37, 15).

41 Suar. VI, 20, 6. Salm. XI, 5, 101. S. Alph. I, 198, v. *Potest.* Adeoque potest renuncians, in posteriori casu, interim uti dispensatione (V. § 77). Nec sufficit si acceptata fuerit a delegato, qui eam impertiit (Sanch. VIII, 32, 4. *De Just.* 1, VI, 527), quippe ea impertita delegatus esse desiit (§ 77, 57).

42 V. Suar. VIII, 6, 20. Pont. M. VIII, 18, 18.

43 V. Suar. VI, 20, 18. Itaque dispensatus ab esu carnium ob infirmam valetudinem, si postea insperato convaluerit, cessat dispensatio (S. Alph. I, 196). At cum vinculum legis est unicum, eo sublato, dispensatio perpetua est: hinc dispensata a voto castitatis ad matrim. contrahendum, conjuge mortuo, non prohibetur alii nubere (V. Salm. 10, 5, 94. S. Alphon. l. c.): et dispensatus, ob paupertatem, ad ordines a defectu natalium, etsi, omnibus nondum susceptis, ditescat, dispensatio permanet (Suar. n. 15).

44 V. Suar. VI, 20, 8. Quamobrem si impetrata dispensatione super gradu prohibito, ut Sejam duceres, ea relicta, duxeris Osiam, vel castitatem voveris, poteris, Osia mortua (Salm. XI, 5, 103), vel obtenta voti dispensatione (S. Alph. I, 198), Sejam ducere.

45 Suar. VI, 23, 3. V. c., si impetrata dispensatione ad nubendum, Cajo, eo relicto aliam *validam* impetres ad nubendum Sejo. Sanch. M. VIII, 22, 19 putat, acceptatione posterioris dispensationis renunciationem prioris tacite contineri: verum gratis id asserit; et licet id verum esset, hæc renunciatio inutilis foret, quia deest acceptatio dispensatoris eam ignorantis: quod et Suaresius animadvertit. Dixi *validam,* nam, si posterior dispensatio nullius momenti esset, nec tacita prioris renunciatio præsumenda foret (Ex L. 18 *De legat.* 3); nec posterior aliquid operaretur: *non præstat impedimentum quod de jure non sortitur effectum* (C. 52 *De R. J.* in 6°).

verint; sive advena domum redierit; cujus est et alia ratio, quia *factum legitime retractari non debet, etsi postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset* (46).

Art. 3. De Rescriptis.

236. Privilegia, et dispensationes per rescripta plerumque concedi solent: et quæ prodeunt a S. Sede, nisi literis de more expeditis, in foro exteriori non suffragantur (1). Rescriptum est *Responsum Principis scriptum.* Rescripta alia justitiæ, alia gratiæ. Illa ad lites finiendas pertinent, de quibus viderint Canonistæ; ista Principis beneficium continent, de quibus hic. Ut rescriptum valide impetrari possit, necesse est, præter ea quæ superius recensui, ut is petat, vel pro eo petatur qui non sit ad rescriptum obtinendum inhabilis; utque petitio neque subreptione, neque obreptione laboret (2). Qui sint inhabiles, suis locis: interim V. § 353, 17. Quocirca de subreptione et obreptione solum hic. Itaque *subreptio* dicitur communius reticentia veri, *obreptio* expositio falsi. Dixi communius, nam alii contra, alii promiscue.

237. Ne petitio laboret subreptione, necesse est proponere ea omnia, et ea sola quæ, seu jus, seu stylus Curiæ (Romanæ) exponere jubent (3).

46 L. 86 *De R. J.* C. 73 *Eod. tit.* in 6°.

1 Greg. XV, C. *Romani Pontificis* 2 Jul. 1621. Regg. Canc. 27, 42. In foro conscientiæ valere sine his verius est (Ex Clem. 2 *De Sepul.* Navarr. Pont. Sanch. M. VIII, 22, 2. Alas. IV, XIV, 6. Engel. V, 33, 8. Reiff. V, 33, 31. *De Just.* II, 3, 25).

2 CC. 27, 42 *De Rescript.* Quod æstimari debet, non ex libello misso ab Oratoribus, si forte illud reformatum fuerit, sed ex libello Principi oblato (Sanch. M. VII, 21, 57); quippe huic ille rescribit.

3 Ex CC. 27, 42 *De Rescr. De Just.* I, IV, 14, 280. V. Sanch. M. VIII, 21, a n. 10. Et ita S. quoque Alph. noster sentire videtur (S. Alph. I, 185. H. A. II, 47). *Jus,* v. c., si spurius (V. § 408) dispensatus ad beneficium Parochiale obtinendum, postea, hoc defectu haud expresso, ad alterum parochiale beneficium dispensationem obtinuerit (C. 8 *De Fil. Præsbyt.*): cum enim irregularitas ad unum tantum beneficium sublata fuisset, nova pro novo beneficio dispensatione opus erat (Suar. VI, 23, 4). *Stylus Curiæ,* v. c., sponsam raptam fuisse ab eo, qui petit dispensationem ad matrimonium cum ea contrahendum. Dixi Curiæ *Romanæ,* quia hujus Curiæ stylus dumtaxat facit jus (C. 6 *De Crim. fals.*): et solum in Curia Romana; nisi forte a R. P. confirmatus fuerit (Grat. *Disc. Forens* Tom. II, C. 236. Bald., Rebuff., contra Sanch. M. VIII, 21, 16). Et quia stylus res facti est, de eo palam constare debet (Mantica *Dec.* 8, n. 4); maxime quod interdum variet, *et modo albus sit, modo niger* (*De Just.* n. 347). Quæ vero, seu ex jure, seu ex stylo curiæ proponenda sint, suis locis (V. Sanch. M. VIII, 21, 10 etc.).

Omnia: ideo si quid ex his reticueris, rescriptum nullius momenti est: quamvis et tu reticueris ignorans, vel bona fide (4); et Rescribens, eo quoque expresso, gratiam certissime concessurus fuisset (5). *Sola;* quæ communior, et verior sententia est (6); quamvis, ex diverso, Rescribens, cognito eo quod omiseris, gratiam nullatenus fuisset concessurus, tuque consulto illud reticueris (7). Quamobrem non erit petitio subreptitia, sive obstrictus pluribus vinculis, dispensationem a singulis seorsim petas (8); sive gratiam, quam nunc petis, jam impetraveris alia vice, idque silentio prætereas (9): nisi forte aut unum vinculum augeatur ex altero, aut posterior gratia sit velut ampliatio et extensio prioris (10).

238. Deinde opus est, ne petitio obreptione laboret: Scilicet, quovis rescripto semper ea clausula tacite inest, *si vera sint exposita* (11).

4 Parisius *De Resign.* Mascardus *De Probat.* 846. *De Just.* I, IV, 9.

5 C. 20 *De Rescript.* Sanch. M. VIII, 21, 13. Laym. 22, 18. *De Just.* I, IV, 15. Veluti si beneficium petat Sacerdos quam dignissimus, qui aliud unius teruncii beneficium possidet, quod reticuit (C. 23 *De Præb.* in 6°). Dixi *rescribens;* quisquis ille sit, seu R. P., quod nemo dubitat; seu Episcopus, quod non recte per omnia dubitat Sa (V. Sanch. M. VIII, 22, 24).

6 Felin., Henriq., Sa, Grat. Disc. 535, 26: Molin. etc. Et tenent DD. prope innumeri apud Sanch. M. VIII, 21, 10, et ap. *De Just.* I, IV, 4. Alias nulla fere gratia esset tuta, et certa; quod scite Pignatell.: *Controv. For.* Cap. 87, n. 13. Cent. 2, Garz. *De Benef.* VIII, 3, 25 et *De Just.* l. c. n. 12, observant.

7 Rebuff. *De Nominat.* Q. IX, n. 49. Scilicet nullitas hujus rescripti pœna esset, quæ nisi in jure sit expressa, et, regulariter, ante sententiam judicis non incurritur. Et in primis censeo non esse petitionem subreptitiam, 1° quia is qui aliquid petit, est eo indignus, puta, si Clericus criminosus (non tamen irregularis) beneficium petit (*De Just.* n. 3. Sanch. n. 12): numquid enim, debet infamare seipsum? Nec 2° quia id quod petitur lædit jus tertii; v. c., si is, qui inierat sponsalia cum Seja, petiit dispensationem, ut Cajam duceret: sed rescriptum nullius fieri momenti, si tertius postea non renunciaverit juri suo (Sanch. M. VIII, 23, 6. *De Just.* n. 99, ibiq. Laym., Bonac. etc., V. § 228, 17). Nec 3° quia petitio alias repulsam passa fuit (Suar. VI, 22, 1. Sanch. M. VIII, 22, 14. Pont. M. VIII, 17, 3. Reiff. IV, 21. Append. n. 154).

8 Salmat. IX, 14, 54. S. Alph. VI, 1139. Et contraria Sanchezii M. VIII, 23, 2, sententia nullo prorsus jure nititur (Suar. VI, 24, 21).

9 Pal., Salm. n. 47. Pont. M. VII, 17, 9. Suar. VI, 23, 21, qui contrariam sententiam *frivolam* vocat. Dixi *impetraveris,* nam vix aliquis dubitat si negata fuerit (Reiff. IV, 21. Append. n. 15), vel fuerit invalida (Sanch. M. VI, 22, 21. Ex C. 52 *De R. J.* in 6°), vel non fuerit acceptata (Suar. n. 17), quippe quæ pro non data est (§ 233, 22).

10 Navarr., Suar. VI, 22, nn. 9, 12. Pont. M. VIII, 18, 6. Salm. IX, 14, 51. S. Alph. VI, 1139. Ut ecce duo, alterum consanguinitatis, alterum affinitatis, impedimentum; vel si dispensatas a choro ad triennium, hoc elapso, illico novam dispensationem petat.

11 C. 2 *De Rescript.*

Oportet igitur ut causa proposita in supplici libello sit vera: sed hoc distinctionem recipit. Etenim si *una* tantum causa proposita fuerit, eaque sit falsa, seu motiva seu impulsiva illa sit, vitiat rescriptum (12). Sin plures, et aliquæ earum sint falsæ, siquidem sunt omnes motivæ, valet rescriptum si vel una sit vera (13); contra si omnes impulsivæ, corruit si vel una sit falsa, quia *omnes simul* pro una motiva computantur (14). Sin demum mixtæ, si nec una motiva sit vera, rescriptum nullius momenti est. Quod si uno rescripto duo impetraveris, et petitio quoad unum fuerit subreptitia vel obreptitia, rescriptum, quoad alterum, si feceris bona fide, ratum est; sin mala irritum, *in perversitatis pœnam* (15); adeoque post sententiam judicis tantum (16).

12 V. C. 20, *h. t.* Veluti si duo consanguinei petant dispensationem connubialem, falso allegata sola copula pro causa (Sanch. M. VIII, 21, 45). Motiva (*finalis, principalis*) causa dicitur quæ *movet;* impulsiva quæ *juvat* ad dispensandum (Ex Cit. C. 20 *De Just.* III, 1, 46. Salmat. IX, 14, 32). Utputa, eleemosinæ faciendæ causa motiva est egestas, impulsiva, v. c., pietas petentis. Illa recidit in conditionem sine qua non (Laym. 22, 22); hæc vix causæ nomen meretur, aut ne vix quidem (*De Just.* n. 54). Ideo ea clausula, *si vera sint exposita,* ad causam motivam non ad impulsivam refertur (Sanch. M. VIII, 21, 44. Laym. l. c. *De Just.* n. 58). Verum quæ motiva, quæ tantum impulsiva dicenda sit, hoc æstimari debet, non ex ingenio, vel præsumpta intentione rescribentis, sed jure, et reipsa; alias omnia erunt incerta, et obnoxia perpetuis scrupulis.

13 Ex CC. 4, 20 *De Rescript.* Sanch. n. 41. Pont. M. VIII, 17, 41. Salm. 9, 14, 36. S. Alph. 1, 185. V. c., si mulier petat dispensationem matrimonialem ob ætatem, et dotis defectum; et dote non careat (Sanch. M. VIII, 21, nn. 32, 44. Pont. M. VII, VI, 26, 41. *De Just.* III, I, 58, 59). Nisi forte plura petierit, et singulis causis singulæ dispensationes coeant (Laym. n. 25). Veluti si obstricta voto castitatis, propter incontinentiæ periculum velit nubere; et affini, propter locorum angustias, nubere velit: itaque si nullæ sint angustiæ loci nubere quidem poterit, sed non affini. V. *De Just.* I, IV, 93.

14 Sanch. M. VIII, 21, nn. 37, 34. S. Alph. I, 185. Veluti si mulier petat affini nubere, eo quod jam ei, ut ajunt, civiliter nupsit, et ægra valetudine sit, et sola; nec verum sit solam esse.

15 C. 20 *De Rescript.*

16 Rebuff. *De Nominat.* P. IX. n. 49. Sanch. M. VIII, 21, 18. *De Just.* I, IV, 36, Ad hæc plures tenent, petitionem esse obreptitiam, si vinculum a quo solvi postulas sit certum, tuque illud proposueris quasi dubium; quippe, ajunt, *error est in substantia rei.* Opinionem hanc omnium primus, uti videtur, prodidit Sanch. M. VIII, 21, 40; et in eam pedibus iverunt Bonac. Q. 2, P. 4, n. 7. *De Just.* I, IV, 84, *cum votum dubium* (ait Bonac.) *non sit vere votum.* Quod oppido falsum est, quia nostra existimatio rei veritatem non mutat. Dicam plane quod sentio: hæc sententia, si *nulla* causa dispensandi proponitur, sed ipsum dubium pro causa est, videtur vera, quia falsa dispensandi causa obtruditur; sin *gravis,* vix probabilis; sin *gravior* ne vix quidem: nam aut dispensator verba dat, aut vere dispensat quasi sub hac tacita conditione, *si voti obligatio subest.*

239. At vero utrum petitio subreptitia dicenda sit, et maxime an obreptitia, hoc æstimari oportet, ex eo tempore quo gratia conceditur. Scilicet ea clausula, *si vera sint exposita,* eo spectat, ne gratia concedatur sine causa. Quamobrem causa tunc adesse debet cum rescribitur (17). Itaque si tunc desit, nihil prodest si forte suberat petitionis tempore, aut si post gratiam expeditam supervenerit (18): vel si id, quod reticendum non fuit, supervenerit post eam petitam (19). Et ex diverso, si tunc subsit, nihil oberit, si forte antea defuerit (20), vel postea cessaverit (21). Et hæc expedita sunt si rescriptum fuerit in forma *gratiosa:* sed si est in forma *commissoria,* v. c., rescripto a R. P. ad Episcopum misso, quæstionis est, utrum sufficiat causam subesse eo tempore, quo Superior mandat eam concedi (22); an quo conceditur a delegato (23); an utroque tempore subesse debeat (24). Quæstio hæc est, quo tempore gratia concedi videatur. Et profecto, si R. P. constituit te executorem voluntarium (§ 222, 4), tunc concedi videtur, cum tu eam concedis ipsius nomine: si necessarium, cum et ipse rescribit, et tu concedis, et hæc duo tempora pro uno eodemque tempore computantur. Ergo, explosa in utroque casu priori sententia, quæ et a jure, et a ratione aliena est (25), si rescriptum

17 Ex C. 6 *De Consanguin.* et C. 9 *De Rescript.* in 6°. Pont. M. VIII, 20, 1.

18 CC. 6, 9, 1. c. Sanch. M. VIII, 30, 2, 4. Veluti si duo consanguinei petant dispensationem connubialem ad filium legitimandum, qui vel ante eam impetratam obierat (cit. C. 6); vel postea conceptus, et editus fuit.

19 S. Alph. VI, 1151. V. c., si post petitam dispensationem connubialem ab impedim. consanguinitatis sponsi commiscuerint (S. C. C. apud. Pitton. n. 878).

20 Sanch. 1. c. Pont. M. V, 20. Itaque si mulier, quæ nondum excesserat 24 ætatis annum petierit, dispensationem connubialem *ob defectum ætatis,* si dispensatio post illum expletum concessa fuerit, valet.

21 Suar. VIII, 30, 7. Pont. n. 4 *De Just.* III, 1, 82. Schmalz. IV, 16, 164. S. Alph. 1, 196; VI, 1032. Nam vel rescriptum est contra legem, et hæc semel sublata non reviviscit; vel est præter legem, *et factum legitimum retractari non debet, etiam si postea is casus inciderit a quo initium habere non potuisset* (L. 76 *De R. J.* C. 83 *Eod. tit.* in 6°). Utputa si puellæ dispensatæ ob defectum dotis, post expeditam dispensationem, pinguis hæreditas obtigerit. Aliud visum est Sancio, Bonac. aliisque, 1° ex præsumpta voluntate Rescribentis; 2° quia cessante causa cessat effectus: 3° exemplo legis, quæ cessat, si finis ejus cessaverit. Sed primum divinatorium est; alterum hic falsum; tertium incivile, quia cessatio legis ad solvendum, dispensationis cessatio ad iterum ligandum pertinet.

22 Masc. *De Prob. Concl.* 1123, 22.

23 Garzi. *De Benef.* VI, 11, 283. Pirr. Corr., *Prax.* etc. VII, 11, 25. Reiff., Schmalz. IV, 16, 162. Giovine *De Dispensat. matrim.* Cons. IV, § 27, n. 5.

24 Sanch. M. VIII, 30, 15. Pont. M. VIII, 20, 3. Bonac. *De Just.* I, VI, 299.

25 Ex C. 36 *De Præb.* in 6°.

continet gratiam *faciendam* mihi secunda sententia verior est, quippe tunc *ipse mandator* dispensat (§ 70, 18); sin *factam*, posterior (26). At media (inter hæc) tempora non nocent (27).

240. Quoties autem subreptio vel obreptio vitiat rescriptum, non proderit petenti nec quod ipse fecerit in bona fide (28), nec quod forte alius fecit se inscio (29): nisi is qui rescripsit rescripserit sciens volens (30), et jure suo (31). Nihilominus *motus proprius* (§ 228, 13) purgat subreptionem; nam perinde est, quasi quis non rogatus rescripserit: obreptionem non item, quia potuit falsa causa proposita eum decipere (32). Nec sanat vitium inhabilitatis, quia hæc non pertinet ad ea quæ sunt exprimenda (33). Ceterum rescriptum, in dubio utrum laboret subreptione, an obreptione, stat (34).

241. Nunc videamus quæ delegatum præstare oporteat, ut mandato suo fungi queat. Principio igitur mandatum non intelligitur, nisi post quam authographæ mandati literæ ad ipsum pervenerint (35): ideo, etsi certissime sciat, literas jam sibi missas fuisse, vel earum exemplar acceperit, si quid exequi cœperit, nihil agit (36). Deinde explorare debet, an vera sint exposita. Et si id omiserit (forte quia sibi constat vera esse, et vera sunt), siquidem in mandato dictum sit: *si preces veritate niti repereris*, irrita erit dispensatio; sin autem, *si preces veritate nitantur*, valet (37): scilicet prior clausula conditio

26 Ex C. 6 *De Consang.* C. 1 *De Rescr.* in 6°. Et innuit Schmalz. l. c.

27 Ex § 4 *De hæred. quæ.* Suar. VI, 20, 13. *De Just.* I, VI, 302; ibiq. Bonac., Filiucc., etc. Veluti si puella, acceptis a R. P. ad Ordinarium literis dispensationis ob dotis defectum, ante expeditam ab Ordinario dispensationem, thesaurum et repererit, et amiserit (Sanch. n. 16).

28 Sanch. M. VIII, 21, 56 *De Just.* I, XIV, 152. Ex C. 20 *De Rescript.* in 6°. V. S. Alph. H. A. II, 53, 214. Nec quod forte aliæ justissimæ subsint causæ, quas reticuit (Corrad., *Prax.* VII, V, 55. *De Just.* III, I, 90.

29 Ex C. 23 *De Præb.* in 6°. Sanch. n. 57. V. c., is qui preces reformavit.

30 Suar. III, 19, 6. Sanch. M. VIII, 17, 24. Salm. XI, V, 63.

31 Laym. 22, 11. S. Alph. VII, 353. (V. § 210, 25, 26).

32 C. 23 *De Præb.* in 6°. Sanch. M. VIII, 21, 48. *De Just.* I, IV, 40. Reiff. 1, III, 79, 206, 207.

33 Sanch. M. VIII, 21, 49.

34 S. Alph. 1, 185, III, 251; VI, 1133. Prout actus ceteri.

35 Ex C. 12 in fin. *De Appellat. De Just.* I, VI, 2. Sanch. M. VIII, 29, 10.

36 Sanch. l. c. Reiff. III, 21. App. n. 299. *De Just.* I, VI, 5. Schmalz. IV, 16, 222. Ceterum sufficit, si quid opinor, si missas ad Vicar. Gener. Curiæ officiales acceperint, et legerint, idque ei renunciaverint; quippe hi ad idem *officium* pertinent. Quæ si deperditæ fuerint antequam ad delegatum pervenerint, novæ erunt impetrandæ in forma *Vidimus*.

37 Ex L. 51 § 1 *De Acquiren. hæred.* Sanch. M. VIII, 34, 26. *De Just.* I, VI, 249. Garci. *De Benef.* VI, 11, 259. Regin. 31, 215. Filiuc. X, 354. Schmalz. IV, 16,

est; non item posterior, quippe tacite inest (§ 76, 53). Ceterum inquirere debes, non quidem juris ordine; sed in foro exteriori summarie tantum et extrajudicialiter (38), in interno vero Oratori fides habenda est (39). At si is cui mandatur certo sciat, exposita non esse vera, quidquid in *illo* testes deponant, vel in *hoc* Orator affirmet, si dispensaverit, nihil agit (40). Demum mandato ipse *per se* defungi debet (41); et pro eo tantum casu, qui in mandato continetur, non, eo omisso, pro alio, licet simillimo (42). At vero post rescriptum expeditum, si dubium sit, ne forte rescribens supra, vel ultra jurisdictionem suam (seu delegatam, seu ordinariam), rescripserit, pro rescripto respondendum est (43).

242. Hucusque de rescriptis generaliter: juverit nunc quæ specialia sunt in rescriptis S. Pœnitentiariæ paucis attingere (44). Rescripta hujusmodi, regulariter, ad forum internum pertinent. Mitti solent

224. Quæstionis est, an inquisitio sit necessaria quando *notorium est* causam subesse. Negant Sanch. 35, 24; 36, 16. Pont. M. VIII, 21, 16, quia *notoria inquisitione non egent.* Affirmant Garc. l. c. Gonzal. *Ad Reg.* 8 *Cancell. Glos.* IV, n. 89. *De Just.* n. 247; et est tutius.

38 Ex Trid. XXII, R. 5. Sanch. M. VIII, 34, 21. Schmalz. n. 245. Adeoque nec depositio testium est necessaria; nec subdelegatio eorum, quæ ad causæ cognitionem pertinent, vetita est (Garc. VI, II, 106. Corrad. VII, VI, 51. *De Just.* I, VI, 79).

39 Sanch. l. c. *De Just.* 263. S. Alph. VI, 1143. V. § 26, 17. Nec juramentum ab ipso exigendum est (Sanch. M. VIII, 24, 27. Bened. XIV, Not. 87, 34).

40 Sanch. M. VIII, 34, 21. Garc. *De Benef.* VI, II, 251 Corr. *Pr.* VII, V, 59. *De Just.* I, VI, 271.

41 V. § 70, 19. Nihilominus Vicar. Gen. si Episcopus ei ab initio permiserit, vel permittat in re præsenti, alium sibi Vicar. Gen. substituere, non prohibetur per alium quasi Vicarium, defungi mandato, etiam quoad dispensationes matrimoniales (Sbroz. 11, 67, 2. Sanch. VIII, 27, 41. *De Just.* I, V, 84).

42 Ex C. 6, § 1 *De Rescript.* in 6°. C. 27 *De Præb.* in 6°. Sanch. M. VIII, 21, 36. Itaque si jussus, v. c., conferre Sejo beneficium A., contuleris benef. E., etsi minus amplum, nihil agis (Ex cit. C. 27): et si cum Ecclesia N. duos census haberet, alterum aureorum 1000 contra Sejum; alterum contra Sempronium aureor. 100, si licentia data ad illum, tu ad hunc distrahendum uteris, nihil agis (Lug. *Resp. Mor.* Lib. III, Dub. 13, n. 2).

43 Sanch. Dec. IV, 44.

44 Litteræ quæ mittuntur ad S. Pœnit. inscribi possunt, vel *Emo Card. Pœnitentiario Majori;* vel *Sacro Tribunali Pœnitentiariæ Apostolicæ.* Scribi quidem illæ possunt seu latino, seu vulgari cujusque idiomate, verum locorum nomina vulgari, idest proprio Oratoris idiomate, distinctis ac perspicuis characteribus scribenda sunt; additis præterea nominibus Regni, Provinciæ, et Municipii, si Oppida sint Municipiis adlecta. Quæ autem occultos conscientiæ casus continent fictis nominibus proponere, et obsignatas mittere omnino necesse est, nec per Procuratores; quibus propterea nefas est factum enarrare, ut ipsi supplicem libellum conficiant Sacræ Pœnitentiariæ exibendum. (Monitum S. Pœnit. *Quamvis praxis.* Acta VII, 208).

Confessario, vel *Doctori in Sacra Theologia* aut *jure Canonico*. Itaque opus est eo *Confessario*, cui pœnitens alias confiteri potuisset (45); *Doctore* vero aut *Magistro* laurea prædito (46). Oratori autem integrum est eligere quem velit: et si electus displicet (v. c. propter nimiam severitatem), variare, quia dispensatio facta in foro conscientiæ sequitur hujus fori naturam (47).

243. Rescriptis S. Pœnit. plerumque hæc clausula continetur: *Dummodo res non fuerit ad forum contentiosum deducta*, vel *Dummodo res sit occulta. Deductum etc.* aliquid accipimus, *cum judex per narrationem negocii causam audire cœperit* (48): quod eo spectat, ne ordo judiciorum, et jurisdictionum perturbetur. *Occultum:* hoc pertinet ad vitanda scandala (49); atque ideo occultum accipere debemus *quod non est notorium, et potest aliqua tergiversatione celari, etiamsi per aliquot testes probari possit* (50); dummodo adhuc latere queat (51), adeoque non deductum ad forum contentiosum (52). Et duobus modis occultum dicitur; *materialiter*, quando factum latet (53); et *formaliter*, cum ipsum quidem scitur, sed aut culpa quæ

45 Ben. XIV, Not. 87, 31. Ideoque mulier, v. c., uti debet approbato (eo loci ubi eum adit) ad confessiones mulierum audiendas; vel (contra Filiucc. X, 352. *De Just.* I, VIII, 117): tali habito ex errore communi (Sanch. M. VIII, 21, 16).

46 Bened. XIV, n. 32. Ejusmodi autem habentur apud Minoritas Lectores jubilati, et apud PP. S. J. omnes confessarii a Præposito Generali ad hujusmodi dispensationes exequendas destinati (Bened. XIV, l. c.).

47 Sanch. M. VIII, 27, 46. Pont. n. 14. *De Just.* I, VIII, 122. Corrad. VII, 4, 72. Qui refert, S. Pœnitent. ita sæpius respondisse (V. Ferrar. V. *Exequ. Lit. Ap.*); et variare, etiam post cœptam confessionem, poterit (Ex Suar. *De Pœnit.* 27, 4, 7).

48 L. 1 C. *De lit. contest.* Schmalz. V, 37, 113. Quidam docent tunc dici deductum ad forum contentiosum, cum probatum fuerit saltem per unum testem; sed hoc est alienum a jure (Ex L. 37 *De Noxal. Action.* L. 17 *De A. et O.*).

49 Sanch. M. VIII, 34, 55.

50 S. Alph. VI, 593. V. *Hic autem Not.* 1°, cum Suar., Sanch., Azor., Bonac. et (ut ipse testatur) *aliis innumeris.* Sive ut alibi docet. *Ut crimen dicatur non occultum, requiritur ut sit notum fere omnibus, vel saltem majori parti oppidi, Viciniæ, Collegii,* etc. (Lib. VII, 76). Itaque occultum rectissime dicitur, etsi quinque vel sex in aliquo oppido id sciant; aut septem, vel octo in aliqua civitate (S. Alph. I, App. II, 33, VI, 593, 1111).

51 Salm. 13, 4, 53. Proinde occultum dici nequit, quod sciunt paucissimi qui, dem, sed rimosis auribus; vel quod alio publicum est, si exinde facile notitia pervenire possit eo loci, ubi danda est absolutio, dispensatio, etc. (S. Alph. VII, 78): At vero si dictum fuerit, *dummodo res sit omnino occulta*, talis non habetur si duo sciverint. (S. Alph. VI, 1111).

52 Bened. XIV, Not. 87, 49. S. Alph. VII, 76. Suar. *De Censur.* 41, 2, 6. Sanch. n. 37. Sed non obest quod forte in judicium deductum sit crimen complicis (Croi. VII, 1545. S. Alph. l. c.).

53 Ex C. 10 *De Choab. Cleric.* C. 24 *De V. S.* Croix III, II, 1219. Idest quamdiu non est publicum neque facto, neque

facto, aut pœna quæ culpæ forte cohæret, ignoratur (54). Quoties igitur requiritur ut *res sit occulta*, sufficit eam occultam esse vel *formaliter tantum:* seu ex errore facti, quod nemo dubitat (55); seu ex errore juris, quod est communius (56). Amplius; quod olim fuit publicum, si postea obliteratum fuerit, pro occulto est, dummodo longum tempus effuxerit (57). Immo si non est publicum ubique locorum, ubi ignoratur pro occulto erit, nisi ejus notitia facile ibi sit perventura (58). Denique, si reus fuerit absolutus, delictum quasi occultum reputabitur; tametsi injuste, vel ex falsis testibus, vel malis suis artibus (59), et tantum *ab instantia* (60) absolutus fuerit: non item si condemnatus, etsi pœnam luerit (61).

244. Demum animadvertendum est, quo in foro gratia elargiri jubetur, an conscientiæ, an sacramentali, an pœnitentiæ. Si primum non erit confessio necessaria; sin alterum confessione quidem opus erit,

fama, neque jure. Porro *facto* publicum aliquid dicitur ubi palam admissum: *fama* ubi divulgatum est (fama est, si penes majorem; rumor, si penes minorem viciniæ partem aliquid percrebuerit: ex C. 5 *De eo qui Cognov.* (Sanch. M. I, 71, 28. Schmalz. IV, 13, 33. S. Alph. VI, 593). Demum *jure* de quo reus in judicio aut condemnatus fuit, aut convictus, aut confessus (Lugo *De Just.* 14, 69. S. Alphon. VII, 141), postquam id innotuerit (Laym. Lib. III *De Just.* Tr. III, Par. 2, n. 4).

54 V. Bened. XIV, Not. 87, nn. 42, 48. Puta, Osius Clericum occidit: si is creditur fato suo obiisse, factum erit materialiter occultum. Si scitur fuisse occisum ab Osio, sed vel is occidisse fertur justæ defensionis causa, vel ignoratur homicidam fieri irregularem, erit occultum formaliter; nempe illinc errore facti, hinc juris errore.

55 Thesaur. *De Pœnis* Par. 1, Cap. 21.

56 P. Leo, et Navarr. S. Pœnit. peritissimi ap. Bened. XIV, l. c. Sanch. M. VIII, 34, 56. Reginal. 31, 219. *De Just.* I, 8, 169, ibique Navarr., Sanch. etc.

57 Ex Lugo *De Just.* 14, 85. Salm. 13, 4, 62. Leo l. c. *Longum* vero *tempus* dici ajunt, si res est de dispensando impedimento matrimoniali, decem; si de irregularitatibus, viginti annorum spatium.

Interdum gratia conceditur cum clausula, *contrariis quibuscumque non obstantibus;* interdum hac, *supplentes singulos defectus.* Illa non derogat peculiaribus consuetudinibus, quippe quæ Legislator creditur ignorare (C. 1 *De Const.* in 6°), nec Conciliis Œcumenicis (Paris. *De Resignat.* VIII, VII, 176), nec Regulis Cancelleriæ (Gomes *Ad Reg.* 8 *Cancell.* in proem. Quæst. 5). Hæc defectus tantum accidentales supplet, non item substantiales; ut puta si Orator fuerit inhabilis, aut petitio subreptitia vel obreptitia (Scavi, § 260).

58 Sanch. D. II, XI, 20. Salm. 10, 2, 62. Croi. VII, 144. S. Alph. VII, 78.

59 Sanch. M. II, 37, 12; VIII, 34, 57. Suar. *De Censur.* 41, 2, 6. Salmat. n. 60. S. Alph. VII, 76.

60 Sanch. cit. n. 57. Porro *ab instantia* absolutus dicitur, non is qui innocens apparuit, sed is cujus crimen semiplene tantum probatum fuit.

61 Suar., Pal., S. Alph. l. c. Nam revera publicum est.

sed non absolutione, adeoque non obest confessio sacrilega (§ 73, 40). Sin tertium, quia inter Nostros de hac re non satis convenit (V. § 25), dispensatio danda est procul dubio in foro sacramentali; sed si extra hoc data fuerit, standum erit pro valore actus.

Appendix I. De Consuetudine.

245. Consuetudo *morem*, *usum* significat; et modo nudum factum demonstrat, modo jus quod ex facto oritur: inde vel facti vel juris dicitur. Hæc profluit ex illa, et definitur: *Jus moribus receptum* (1). Diducitur in universalem, et particularem: *universalis* dicitur quæ obtinet in universa Ecclesia, vel in universa ditione alicujus Principis temporalis: *particularis* quæ obtinet, v. c., in una diœcesi, vel in oppido alicujus diœcesis (2). Videamus 1° quomodo consuetudo (juris) introduci possit; 2° quænam sit introductæ vis et auctoritas; 3° quomodo cesset.

246. Consuetudo est *jus;* uti igitur consuetudo facti transire possit in consuetudinem juris, necesse est 1° ut introducta fuerit ab his quibus jus seu commune seu singulare constitui potest (3): et consensu ejus, qui potest jus condere (4) interpretativo inquam (5): et de his rebus tantum, quæ jure, seu communi, seu singulari (non privilegiis) constitui possunt (6). Cumque hoc jus *moribus,* idest *usu,* inolescat, ut

1 L. 31 *h. t.* (*De Legibus*). Et dicitur jus *sine scriptis*, non quod scribi non soleat; sed quia necesse non sit scripto eam comprehendere (L. 35 *De Legib.*).

2 Suar. VII, 20, 7.

3 Suar. VII, 9, 11. Alas. IV, XIII, 1, 18. Velut a Provincia, Diœcesi, Officio, Collegio (L. ult. C. *Quæ sit long. consue.* L. 3 *De Ædific. priv.* C. 31 *De Election.*). Curia (cit. L. ult. et C. 5 *De Cognat. Spirit.*), Coetu personarum (Suar. l. cit.). Ceterum quod major pars communitatis introduxit, pro eo habetur ac si omnes introduxissent (L. 9 *Ad Municip.*). Privati igitur, uti legem ferre, ita et consuetudinem introducere non possunt (Alas. l. c. S. Alph. I, 107).

4 Ex L. 2 C. *Quæ sit long. cons.* D. Tho. 2, 2, 97, 3 ad 3. Præter quam in statu democratico (L. 31 *De Legib.*).

5 Suar. VII, 13, 7. Reiff. I, 3, 137. Ideo non potest introduci, si is eam *corruptelam* nuncupaverit CC. 7 e 11, *h. t.* (*De Consuet.*), nisi rebus postea mutatis. (Sanch. M. VII, 4, 14; Reiff. 46; Suar. VII, 7, 8).

6 C. 8 *De Sent. et Re Judic.* C. 10, *h. t.* Ac proinde non contra jus 1° naturale, v. c., ut in negociis liceat invicem se circumvenire; aut 2° divinum, e. g., ut liceat plures uxores habere; aut 3° Canonicum in his *quæ disrumpunt nexum Ecclesiasticæ disciplinæ* (C. 5, *h. t.*) cujusmodi sunt, quæ Ecclesiæ libertatem (CC. 8, 49 *De S. E.*), vel jurisdictionem coercent (C. 3 *De Consuet.*), quibus impeditur correctio morum (C. 13 *De O. O.*), quæ scandalum gignere possunt (Sanch. VII, 4, 2), etc. Dixi *non privilegiis,* quia non omnia quæ possunt privilegio ac-

legitime introduci possit, 2° opus est actibus a majore parte civium (7) pluries usurpatis, et constanter, et diu. *Pluries* (8), idest non semel, aut iterum, sed sæpius, arbitrio boni viri (9). *Constanter*, idest qui nunquam interrupti (10), et dissimiles fuerint (11). *Diu* idest longo tempore (12); sed quodnam longum: num 10 annorum, ut plures; an. 40, ut alii putant (13)? Et licet illi alias ex jure (§ 40, 44), nihilominus, quia hic non de solvendo agitur, sed de ligando, cumque jura promptiora sint ad solvendum quam ad ligandum, hos sequor (14). Denique uti hujusmodi *jus receptum* dici possit, 3° opus est quadam quasi tacita conventione recipientium (15); adeoque actibus, non utcumque usurpatis, ut puta vi, aut errore, vel qua alia causa; sed animo introducendæ consuetudinis, seque obligandi (16). Quæ omnia apparere oportet (17): in dubiis, si dubium sit, utrum consuetudo

quiri, consuetudine introduci possunt; v. c., ut plura beneficia habere liceat (CC. 28 *De Præb.*), ut laicus acquirat decimas ecclesiasticas (C. 17 *De Decim.*).

7 Ex LL. 31, 34 *De Legib.*

8 Ex L. 1 C. *Quæ sit long. cons.*

9 Menoch. *De Arbitrar.* Cas. 81, 4. Voet. 1, 3, 29.

10 Ex L. 37 *De Legib.* Suar. VII, 8, 15. Una tantum vice interruptis, non procedit consuetudo (S. Alph. 1, 107, 3).

11 L. 37 *Eod.* Voet n. 31.

12 L. 2 C. *Quæ sit long. cons.* Et hoc est quod canones dicunt, consuetudinem *legitime præscriptam* esse oportere (C. 11 *De Consuet.* C. 2 *Eod.* in 6°).

13 V. Salmat. XI, 6, 16. S. Alph. I, 107, III.

14 C. 3 *De Probat.* Et juri congruit, quod consuetudinem *inveteratam* (L. 31, *De Legib.*), *diuturnam* (L. 32 *Eod.*), *longævam* (L. 1 C. *h. t.*) desiderat. Et receptissima sententia est (Suar. VII, 8, 7). Est tertia sententia Vasq., Sot., Pont., et, ex J. C., Cujacii, Vinnii, Voeti, existimantium id relinquendum esse arbitrio boni viri; quam Salm. probabilem vocant; sed aleæ, et arbitrii plena est.

15 L. 37 *De Legib.*

16 Suar. VII, 105; 12, 11. S. Alph. I, 107, IV. Hac re non obligat, v. c., mos confitendi in Paschate, contrahendi matrimonium coram Parocho sponsæ, audiendi ter sacrum in Nativitate Domini vel confirmandi pueros (V. Reginal. 29, 26, etc.); quia primum commoditatis, alterum honestatis causa, tertium ex sola devotione vel erronea opinione præcepti, obtinent (V. Salm. XI, 6, 29).

17 L. 1 C. *h. t.* C. 50 *De Elect.* Porro S. Alph. docet., *Cum Auctores*, immo vel unus eximius Doctor (Salm. XI, 6, 18. S. Alph. III, 290), *de aliqua consuetudine testatur, id non temere, et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est* (S. Alph. III, 1025). Contra Lugo (*De Euch.* 20, 97), monet, non facile credendum esse Scholasticis; *hoc enim vitium eis commune est, ut consuetudines judicent ex eo, quod in illa civitate aut Provincia fieri vident, in qua versantur.* Sane, ut unum vel alterum exemplum proferam, Dicastillus *De Pœnit.* Disp. IX, d. 2, tenet, peccata quæ quis confessus fuit quasi dubia, si postea certo eorum meminerit, confitenda esse denuo, et *contrarium esse inauditum in Ecclesia Dei. Et nihilominus.* V. Spor. *De Pœnit.* 396, et S. Alph. V, 473. S. Antonin., Cajet., Laym., ap. S. Alph. VI, 597, docent, Superiorem posse, solis reservatis; Durandus, quemvis Confessarium, solis

revera obtinuerit, hæc non obligat; sin quo animo fuerit introducta, tenendum est introductam fuisse cum intentione obligandi, si constanter observata retro fuerit, et cum incommodo gravi (18).

247. *Consuetudo legitime invecta pro lege non immerito custoditur* (19). Ideo obligat in re levi, sub levi, in re gravi, sub gravi: et si pœnas introduxerit, vel inhabilitates, vel nullitates, hæc quoque tenent (20). Nihilominus in dubio utrum obliget sub gravi, an sub levi; utrum pœnas quoque, etc. secum ferat, quod minimum est, sequimur (21). Uti autem lex, ita et consuetudo recipit interpretationem seu extensivam, seu restrictivam (22). Et consuetudo specialis derogat universali, uti lex (23). Tollitur autem contraria consuetudine, aut lege. Ceterum quia consuetudines particulares sunt aliquid facti, quod legislator præsumitur ignorare (24), contraria eis lege derogatum non intelligitur, nisi hæc adnexam habeat eam clausulam « *non obstante quacumque contraria consuetudine* », vel, si consuetudo excedat memoriam hominum, hanc, « *non obstante quacumque consuetudine etiam immemorabili* (25) ».

Appendix II. De Præceptis.

248. Præceptum est « *Jussum singulis datum* ». In multis cum lege convenit, nam et ab eo ferri debet, qui jubendi potestatem habet; et his solum ferri potest, qui sub potestate ejus sunt; et justum, et manifestum esse oportet (§ 161). In multis distat: etenim ab omnibus

non reservatis (nulla etiam urgente necessitate), absolutis, pœnitentem dimittere; uterque fretus consuetudine; quam Suar. *De Pœnit.* 31, 1, 1, *imaginariam* appellat.

18 Salmat. XI, 6, 30. S. Alph. I, 107.

19 L. 31 *De Legib.* idest, *pro jure et lege est* (LL. 32, 37 *Eod.* L. 1 C. *Quæ sit. lon. cons.*) in utroque foro (Suar. VII, 9, 14).

20 Ex C. 3 *De Cognat. Spir.* C. 6 *De Cleric. conjug.* Nihilominus, utrum censuras introducere possit, non satis convenit; irregularitates non posse, verius est (V. Laym. *De Irreg.* I, 6. Salm. 10, 7, 8).

21 S. Alph. I, 107, § 4.

22 Suar. VII, 16, 14; 19, 28.

23 Ex C. 34 *De R. J.* in 6°. Reiff. I, IV, 16.

24 C. 1 *De Const.* in 6°.

25 Suar. VII, 20, 18. Reiff. 1, 4, 189. S. C. C. *ap. Fagn. in C. Ad hæc* n. 34 *De Relig. Domib.* Hæc de consuetudine, *præter legem:* addunt consuetudinem *contra legem, et secundum legem.* Has omisi; primo quia his non convenit definitio consuetudinis; deinde quia illa magis desuetudo est, de qua jam suo loco (§ 180); hæc quid sit, ne convenit quidem; alii enim eam esse dicunt, quæ legem obscuram interpretatur, alii quæ vigentes leges usu et moribus firmat, alii quæ legem obsoletam suscitat. Sed perperam: illa enim nihil novi dat (L. 25 § 1 *De Testam.*); ista prorsus cerebrina est (V. Salm. XI, VI, 2, 3): hæc recidit in consuetudinem præter legem.

ferri potest, qui quavis potestate præditi sunt, seu publica, seu privata; utputa maritali, patria, dominicali. Quod autem fertur privata potestate, adhæret personæ, et eam sequitur ubique locorum (1); quod publica, ferentis territorio finiri, etsi non communius sit, verius puto (2): nisi forte is, cui præcipitur, ex aliqua speciali promissione præcipienti obtemperare teneatur (3): velut Regulares suis Prælatis ex voto; et Presbyteri suis Episcopis, ex promissione in presbyteratu suscipiendo.

249. Sed in primis illud præcepti proprium est, quod resoluto jure præcipientis (§ 222, 6) evanescit (4), etiam re non integra (5). Cumque eo evanescit pœna, si qua pœna præcepto erat adnexa (6). At qui, nondum resoluto jure præcipientis, violavit præceptum; vel alias jam pœnam contraxerat, pœnæ reus erit; quam idcirco, et post resolutum jus præcipientis, luet (7), quia *factum legitime retractari non debet etiamsi postea is casus inciderit a quo initium habere non potuisset.* Quæri potest, quid juris sit, si quis ex duobus alterutrum præceperit: nam uti legibus, ita et præceptis imperari sub disjunctione aliquid posse, dubitandum non est (8). Et profecto ejus, cui præcipitur, erit electio utrum præstare malit (9); sed alterutrum eligere debet, non

1 Alas. IV, IV, V, 3. Croi. VII, 43. Scilicet hæc potestas in personam est, non in territorium aliquod.

2 Ex L. 20 *De Jurisd.* C. 2 *De Const.* in 6°. L. 7 § *Interdicere* 10 *De Interd.* Ægid., Avil., Henriq., Sayr. apud Laym. *De Censur.* IV, 6. Contin. Tourn., Ronc., Holzm. apud S. Alph. VII, 23, qui sententiam nostram probabilem vocat. Sane quod non in toto (potestate ferendi leges), in parte quî continetur?

3 Silv. V. *Excomm.* II, 15. Laym. XI, 2, 10. Sanch. D. VI, 8, 33. Ronc. Salm. 10, 1, 103. *Ratio* autem *generalis, vel particularis præcepti, non variat jurisdictionem* (Suar. *De Cens.* 5, 5, 18).

4 Ex L. 43 *De Pœnis.* Suar. I, 10, 9. *De Cens.* 3, 4, 12. Salmat. 20, 1, 15. Croix 1, 876. Et eo suspenso suspenditur (Salm. 10, 1, 16). *Et est vulgare principium* (Suar. VIII, 21, 3).

5 Sanch. M. VIII, 28, 47. Reiff. I, 2, 45. V. c., si jam cœperas obtemperare. Scilicet *nemo potest quidvis præcipere in id tempus, in quo potestatem non amplius sit habiturus* (Suar. *De Censur.* III, IV, 10, 12).

6 L. 43 *De Pœnis.*

7 V. Glo. in C. 1 *De S. E.* Abb. in C. *Cum ad hoc. De Cler. non resid.* n. 9. Itaque si Ordinarius jusserit, v. c., concubinam extrudere, sub pœna excomm. infra mensem, eo infra mensem translato, mortuo etc., excomm., cessat (Laym. *De Censur.* II, 2. Suar. *De Censur.* 3, 4, 12); post mensem tenet (Suar. n. 10. Salm. 10, 1, 16. Contra Croi. VII, 104). *Vel alias:* ut puta si propter ebrietatem clericum per mensem suspenderit, suspensio non cessat eo intra mensem mortuo, translato, quia jam est incursa (Suar. et Salm. ll. cc.).

8 Suar. *De Censur.* 3, 2, 14. Salm. 10, 1, 64. V. c., *aut jejunet, aut oret.*

9 § 33 *De Action.* Nisi forte unum præstari non possit natura, aut lege (L. 72 § *Stichum De Solut.*).

utriusque partem (10): et cum elegerit perinde tenebitur, ac si id solum præceptum fuerit (11). Elegisse autem videtur is qui voluntate sua fecit, ut unum ex his amplius præstari non possit (12). Et si neutrum præstare velit, in eo peccat, quod minimum erit (§ 162, 19). At si, citra hanc intentionem, unum prætermiserit, vel præstari nequeat, vel casu (ante electionem) perierit, alterum deberi puto, quia pura fit obligatio (13).

TRACTATUS IV.

DE CONSCIENTIA.

CAPUT I.

De Conscientiæ natura, et Divisionibus.

250. Hucusque de actibus humanis, et de legibus. Porro mens nostra actionem humanam cum lege comparando, judicat, utrum licita illa sit, an illicita: judicium hujusmodi cum de propria actione fertur, *conscientia* proprio nomine dici solet (1). Quæ proinde definiri potest. « *De actione nostra, utrum licita, an illicita judicium.* » Dicitur conscientia, quia est *applicatio scientiæ* (morum) *ad aliquem actum;* cumque scientia in ratione sit, conscientia est *quodammodo dictamen rationis* (2). Et duplex est antecedens, et consequens; illa actionem faciendam judicat, hæc jam factam (V. § 18, 1).

10 Ex L. 15 *De Legat.* 2.

11 L. 3 § 1 *Quod cert. loco.* L. 20 *De Opt. leg.* Et si deinceps electum præstari nequeat, liberatur (L. 95 pr. *De Solut.*). Nihilominus in foro conscientiæ puto etiam post electionem variari posse, quia nemo vetare, aut præcipere sibi quidquam potest.

12 Ex L. 65, pr. *De Solution.* Suar. 3, 2, 14. Salm. 10, 1, 64. S. Alph. VII, 62.

13 L. 34 § 6 *De C. E.* L. 91 § *Sequitur De V. O.*

1 V. Salm. 20, 3, 1. *Recta ratio* cum universaliter apprehendit intelligibilia, *intellectus;* cum agibilia, *sintheresis:* hæc cum de particularibus judicat in re propria, *conscientiæ* nomen subit: illa habitus est, hæc actus (D. Tho. 1, 79, 13).

2 D. Tho. 1, 2, 19, 5. Dictare autem *præcipere, ordinare* significat (L. 9 § 1 *De hered. instit.*). Inde conscientia est velut lex interior quæ vere hominem ligat. (D. Tho. *De Verit.* 17, 4). Ideo, strictiori sensu, magis *dictamen* est, quam judicium: scilicet judicium est etiam de his quæ fieri vel omitti *possunt*, dictamen de his tantum quæ fieri vel omitti *debent.* Hac re vulgo definitur, *Judicium practico practicum dictans quid hic et nunc sit faciendum ut bonum, vel fugiendum ut malum.* Dicitur judicium practico practicum, ut distinguatur a minore syllogismi (V. § 18, 1), qua judicium *speculative practicum* continetur.

Art. 1. De Conscientia antecedenti.

251. Conscientia antecedens strictissima significatione est ea, quæ dictat quid hic et nunc faciendum sit, vel omittendum; minus stricta quæ judicat quid hic et nunc fieri omittive possit, aut debeat. Hujus duplex positio est, quoad rei veritatem *(objective)*, et quoad extimationem judicantis *(subiective)*. Ex primo capite diducitur in rectam, et erroneam: *recta* est, quæ judicat licitum esse, vel illicitum, quod tale revera est; *erronea* quæ contra (1). Ex altero vel certa est, vel probabilis: *certa* quæ judicat freta certitudine saltem morali (§ 131); *probabilis* quæ judicat innixa probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca; nempe vera et gravi (§ 129, 19); adeoque non sine gravi errandi formidine judicat (2). Dixi *vera et gravi*, nam quæ nititur opinione probabilissima habetur instar certæ; quæ tenui, in laxam aut scrupolosam desinit: *laxam* cum aliquid licitum esse confidit; *scrupulosam*, cum illicitum esse metuit (3).

252. Est autem conscientia *regula* omnium humanarum actionum proxima (4): scilicet quia actus imputatur agenti prout visus (§ 143, 7). Adeoque *subjectiva* dumtaxat; nec omnis. Etenim non potest regula esse ea quæ laborat dubio practico; seu hoc hæreat in *parte priori* syllogismi (dubium facti), seu in posteriori (dubium juris); quippe continet peccandi periculum, immo et voluntatem implicitam seu virtualem (§ 143, 10): adeoque nec probabilis, nec laxa, nec scrupolosa (5),

1 S. Alph. 1, 3. Recta et vera nonnullis eadem est; aliis diversæ (Laym. III, I).

2 S. Alph. 1, 40.

3 V. Sanch. M. II, 41, 2. Ad hæc mens nostra quandoque inter duas contrarias *leges*, vel inter duas *sententias* contrarias hæret anceps: hunc quoque ancipitem animi statum Nostri conscientiam vocant; nempe alterum *perplexam*, alterum *dubiam*. Sed minus recte; conscientia enim judicium est, quodnam vero heic (§ 128) judicium? Nihilominus conscientia probabilis, quum dubio non careat, lata significatione dubia dici potest, et dici solet

4 S. Alph. 1, 1. *Remota* enim est lex. Sed unius actionis num duæ sunt regulæ? Minime; sed lex actiones considerat *generatim*, et in *abstracto*: conscientia *singillatim*, et *in re præsenti*; ideo hæc in illa (prout species in genere) continetur. Alias; conscientia est, legis (seu versæ, seu existimatæ) ad singulos casus applicatio.

5 V. S. Alph. I. Salm. 20, 7, 1, etc. Dices: scrupulosa cavet peccata. Utique in re præsenti, verum per se alæe plenissima est. An igitur liceat contra eam agere? Negat Rodriq. *Sum.* To. II, 51, 3, eo quod agere contra conscientiam non liceat; affirmant Salm. 20, 2, 9, quia hoc non est contra conscientiam, sed contra scrupulos agere. Mihi, in eo qui ignorat (quod difficile est), se scrupulis laborare, Rodriquez; in eo qui id scit, Salmaticensium sententia videtur verior (V. Ronca. C. IV, q. 2).

sed certa dumtaxat (6), vel saltem probabilissima (§ 131, 30); quamvis erronea (7). Quisquis igitur juxta hanc conscientiam agit, nunquam peccat (8): nam si suus error est invincibilis, culpa caret omnino: sin est vincibilis culpa erit solum *in causa* (9). Ex diverso, qui contra eam agit peccat semper (10); nam si conscientia recta est, peccat reipsa; si est erronea, peccat opinione sua (11).

253. Quoties igitur quis vult aliquid facere vel omittere, et dubitat quid facere, quid omittere liceat, explorare debet diligenter, si inter duas contrarias sententias hæret anceps, utra sit verior; sin inter duas contrarias leges, utra sit potior; nec antea quidquam committere, quam id sibi exploratum fuerit (12): alias peccat quidquid agat, quia peccandi periculo se committit (13). Quoties autem explorare nequit, et res urget, si hæret inter *duas sententias,* aut certam sibi conscientiam efformare debet, aut partem tutiorem sequi; sin inter *duas leges,* malum eligendum est quod sibi videtur levius (14), et si nequit animadvertere utrum sit levius, quidquid eligit caret peccato, saltem *in se,* quia libertate caret (15).

6 Rom. 14, 23. L. 77 *De R. J.*

7 D. Tho. 1, 2, 19, 5 *Communissima.* V. Salm. 20, 5, 2.

8 D. Tho. *Quodl.* 3, 27. Immo meretur, (Azor. P. I, Lib. II, Cap. VIII, q. 13), ceteris paribus.

9 Azor. P. I, Lib. II, Cap. VIII, n. 13.

10 C. 13 *De Rest. Spoliat.* Ibi. *Quod fit* CONTRA CONSCIENTIAM *ædificat ad gehennam.* Et Paulus. *Quod non est ex fide* (idest juxta dictatum conscientiæ C. *ult. De Prescr.*) *peccatum est* (Roman. 14, 23).

11 V. Salm. 20, 5. Punt. 1. Itaque testis, qui in judicio capitali putat, se contra caritatem peccare si verum dixerit, interrogatus, an viderit Sejum et Cajum (quos vidit revera) occidentes Osium, mentiri debebit. Et si respondeat, se vidisse Sejum (quocum forte gerit inimicitias), Cajum non vidisse, illinc coram Deo peccat, hinc meretur. (V. Laym. IV, 3. S. Alph. I, 5). Ex quo patet, errare Confessarios, qui prætereunt cum pœnitentes se accusant de his, quæ non sunt *per se* mala.

12 Ecci. 37, 20. L. 77 *De R. J.* Tull. *De Offic.* Lib. I.

13 D. Tho. 1, 2, 19, 6 ad 3. Eoque magis peccat qui potest utroque abstinere. Heinc rectissime docent, eum qui vi rerum potitus est, peccare sive leges condat, sive (quando Reipublicæ sunt necessariæ) non condat (Salmat. XI, 2, 11); et eum qui, usurpata Parochiali jurisdictione cum titulo colorato et errore communi, existentes in letali absolvit, vel arcet: nisi periculum sit in mora.

14 CC. 1, 2, § ult., Dist. 18. Sanch. M. IX, 20, 19. S. Alph. V, 77. Scilicet minus malum quasi bonum aliquid est (S. Alph. II, 57). Ut puta quum testis, si reum prodat caritatem, sin minus religionem jurisjurandi se lædere putet.

15 Laym. IV, 4. Salmat. 20, 5, 9. *Nemo peccat in eo quod nullo modo caveri potest* (S. Aug. *De Lib. Arbitr.* 18, 50).

Art. 2. De Conscientia consequenti.

254. Sapientis est, cum judicaverit, facere; stulti postquam fecerint, judicant: Præposterum hoc judicium conscientia consequens est. De qua res est expedita: nam uti scire aliquis possit, utrum bene an male aliquid fecerit, dixerit, omiserit, hoc unum ei respiciendum est; utrum juxta conscientiam, an contra eam egerit. Si juxta, culpa deerit; nempe tum *in se*, tum *in causa* si fecit rem licitam; saltem *in se* si illicitam rem fecit. Sin contra, peccavit, etsi rem licitam fecerit. Item, regulariter, si dubitans fecit, quia exposuit se peccandi periculo. Ceterum nulla regula est posterior suo regulato, atque ideo conscientia hujusmodi judicium est; conscientia, stricta et propria significatione, revera non est.

255. Videamus nunc quid agendum sit ei, qui versatur in dubio, quando res moram patitur. Nobis de eo est dispiciendum qui hæret inter duas sententias contrarias: duas inquam. Nam si aut nulla, aut nulla vere probabilis ratio apparet dubitandi, et sententia sua est, uti vocant, *unice probabilis*, stultissimi hominis foret, existimare se ab agendo prohiberi (16). Nam quid eum prohibet? Itaque is (dubio contempto) agere, facere potest (17); alias in omnibus hærere oportebit, et ab omnibus abstinendum erit. Sed de eo loquimur qui probabilem dubitandi rationem habet. Ergo is, nisi velit partem tutiorem sequi, necesse habet dubium deponere. Deponitur autem duobus modis; 1° *directe* comperta (inquirendo, consulendo, etc.) rei veritate: 2° *indirecte*, ope alicujus *principii*, uti vocant, *reflexi*. Heic igitur de principiis hujusmodi. Disputatio gravis, et salebrosa; qua Th. Moralis, quasi præcipuo cardine, vertitur.

16 Billuart. *Summa* S. Tho. 1, 2. *De Actib. human.* Art. V, § 2. V. *Dico.* Antoi. *h. t.* Cap. IV, q. 5. Ut puta si dubites, an liceat legere hunc librum, alloqui mulierem, Caji domum adire, rem a vendítore emere, etc.

17 Ex C. 44 *De S. E.*, quo cavetur conjugem leviter dubitantem de valore matrimonii, et reddere et petere posse. Et Nostri docent, posse nos juratos aliquid asserere vel promittere, cum nulla probabilitas in contrarium apparet (S. Alph. III, 148.

CAPUT II.

MORALISTARUM SYSTEMATA.

Art. 1. Quæ sint præcipua systemata moralia.

256. Quoties non satis apparet, utrum aliquid licitum sit, an illicitum, duæ plerumque sententiæ concurrunt ultro citroque; quarum altera negat id fieri posse, altera affirmat: illa certat pro lege, hæc pro libertate certat. Principio unicuique profecto licet sibi regulariter eam eligere, quæ stat pro lege, quippe tutissima est (1). Deinde, quoad eam quæ pro libertate stat, cum sententiæ probabilissimæ pro veris habeantur, contra tenuiter probabiles pro falsis (§ 129, 18), illas sequi posse (2), has non posse (3), utrumque omnibus compertum est (V. § 8). Quæstio igitur ad eas tantum sententias (libertati faventes) pertinet, quæ sunt certo graviterque probabiles (4). Tutioristæ, legem tuentes, negant sequi posse; contra Probabilistæ, tuentes libertatem, affirmant; alii demum, medium inter utrosque iter ineuntes, censent pro ea respondendum esse, quæ in possessione est, seu libertate, seu lege: inde regulæ, *in dubiis tutius, in dubiis libertas, in dubiis possessor* (5).

257. Verum controversia hæc non ad eas opiniones pertinet libertati faventes, in quibus agitur de sola probabilitate *facti*, (§ 132) idest de damno necessarie cavendo (6); nempe de vitæ propriæ, seu spi-

1 E. c., sententiam Hugon. de S. Victore, Guliel. Parisiensis, et D. Bonavent., existimantium hominem teneri ad confessionem statim atque peccavit. Dixi 1° *sibi*, idest in his quibus sui juris est, non item cum Superior jubet. (Croi. 1, 1443. S. Alph. 1, 24). Huic enim parendum est *haud secus ac si præcipiat Deus* (S. Bernar. *De Præcæpt. et Dispens.* Cap. 2). 2° *Regulariter*, quia scrupulos cavere debet.

2 Alex. VIII, 3. V. c. Missam licite celebrari, nondum recitato, quamvis omisso ex levi causa, matutino.

3 Inn. XI, 4. E. g. Satisfacere qui horas Canonicas *inchoat* ante mediam noctem diei sequentis. Huc recidunt opiniones *dubiæ*, seu *probabiliter probabiles* (§ 9, 90).

4 V. c., an satisfaciat qui recitat horas Canonicas voluntarie distractus animi Cf. Manhart: *De ingenua indole probabilismi.*

5 Finge Titium et Cajum invitatos fuisse ad cœnam, escis paratis ex carne; et utrumque sub mediam noctem, illum Sabbato, hunc feria 5, exeunte. Horologia quædam horam 11, cum dodrante: quædam 12, cum quadrante indigitant. Quærentibus, an liceat accumbere, Tutiorista vetat utrique, Probabilista utrique indulget; is qui sequitur regulam quæ possessori favet, Titium epulis prohibet, Cajum, non item (V. S. Alph. I, 99).

6 Eccl. 3, 27. Nempe 1° in his quæ necessariæ sunt ad salutem *necessitate medii*, quam vocant; ut puta in Religione ab infidelibus deligenda (Innoc. XI, 4).

ritualis seu temporalis, periculo subeundo, vel de damno spirituali, seu temporali alterius, qui est in certa possessione sui juris (7); quia cum in his versamur, certo in jure versamur (8): sed ad eas tantum opiniones pertinet, in quibus agitur de sola probabilitate *juris;* idest quum de *solo* licito, vel illicito agitur. De his autem deliberaturis hoc velut axioma statuendum est, nihil esse illicitum nisi quod *lege aliqua* vetitum sit (9); quod nemo amplius negat; *legem* autem *nullam* obligare, nisi fuerit promulgata sufficienter (§ 162, 11): et de hoc quoque inter Tutioristas (seu Probabilioristas), et Probabilistas jam fere plane convenit. Verum quando lex dicenda sit *sufficienter* promulgata, heic diversi. Et dissensio hæc est, utrum lex dubia (ea nempe quam viri sapientes, ex gravibus rationum momentis, alii extare negant, alii extare affirmant) sufficienter promulgata dici possit. Hoc toto, aut certe præcipuo, versamur cardine rerum (10).

258. Tutioristæ, seu Probabilioristæ statuunt. I. Lex sufficienter

Et 2° in his quæ proximum peccandi formaliter periculum continent (S. Alph. VI, 453. H. A. Tr. ult. n. 7); sive propter humanam fragilitatem, prout in lubricis (S. Alph. VI, 456); sive propter hallucinationis periculum, ut in expetenda punitione offensoris (S. Alph. II, 29), in materia simoniæ (S. Alph. III, 52), etc.

7 S. Alph. I, 41. *Et est certum apud omnes* (S. Alph. V, 63). *Spirituali;* hinc non licet, v. c., uti opinione probabili relicta tutiore, Ministro Sacramentorum (Inn. XI, 1), vel si imminet periculum scandali. *Temporali:* heinc illicitum est uti hujusmodi opinionibus, v. c., *Judici* (Innoc. XI, 2), medico (S. Alph. I, 44), fœneratori (S. Alph. III, 778, 786): creditori *probabili* quoad compensationem occultam (S. Alph. III, 521) etc. Dixi *qui est in certa possessione sui juris* (S. Alph. H. A. I. 21): nam si jus alterius incertum est, vel melior erit conditio possidentis (L. 2 *Uti possid.*); vel saltem, quia nullum jus certum alterius læditur, nulla erit obligatio restituendi (V. S. Alph. n. 28). Ut puta si clericus disponat de peculio suo parsimoniali, si is qui furatus est in extrema necessitate, non restituit; vel crimen publicum evulget, ubi criminosus adhuc latet.

8 S. Alph. 1, 33. Edit. 1762. Præterea lex dubia aut non extat, aut non obligat: at facta semper eadem sunt, et falsa nostra existimatio ea non mutat; atque ideo nunquam removet periculum damni alterius injusti.

9 Roman. IV, 15; VII, 8, § 1 *De Jure personar.* D. Tho. in 4 Dist. 15, q. 2, ad 4. Belle Ulpianus QUOD PER LEGES LICEBIT: *hæc clausula non illud significat, si leges permittant, sed si leges non prohibeant* (L. 28, § 2, *Quando major.* etc.). Adde sensum communem; nam cum quis reprehenditur in eo quod facit, si non appareat hoc esse illicitum, illico respondet, sive doctus sive indoctus, *Quo jure prohibetur?*

10 Concina *Storia del Probabilismo*, To. II, Diss. 3, Cap. 2, n. 2. V. c., an extet lex naturalis quæ jubeat conteri statim a letali admisso; an lex divina quæ jubeat confiteri circumstantias simpliciter aggravantes; an lex canonica quæ Clericis jubeat recitare horas canonicas cum attentione interna, vel quæ eis vetet disponere de peculio parsimoniali, etc.

promulgata intelligitur, non cum est certum illam existere, hoc enim *paradoxon est probabilistarum* (11), continens *laxitatem intollerabilem* (12); sed *cum id prudenter affirmari potest* (13); idest *cum est certe et solide probabile illam dari; tunc enim lex fit dubia, et ideo sufficienter promulgata* (14): in summa, *lex dubia et controversa est vera lex* (15). II. Tametsi lex dubia nullam ex se se haberet vim obligandi, nihilominus obligaret ex illa certissima et perpetua regula juris canonici, *in dubiis tutior pars est eligenda* (16). Immo ex ipso naturali jure; quo, in his quæ ad animæ salutem pertinent, vetamur certis incerta præferre: *tene certum, dimitte incertum* (17). Sane huic obtinendæ duo *pariter* necessaria sunt, fides et opera; quia *sine fide impossibile est placere Deo;* et *fides sine operibus mortua est:* atqui in Religione deligenda (quod pertinet ad fidem) nefas est uti opinione minus probabili (18); ergo et in his quæ ad mores pertinent. Demum III (et hoc est omnium argumentorum Tutioristarum urgentissimum), si opinio probabilis non vacat dubio, si cum dubio non licet agere, quomodo id licebit cum opinione probabili? Utique is qui sic agit, conjiciet se in periculum peccandi, atque ideo in æternæ damnationis periculum. Hactenus Tutioristæ (19).

259. Contra Probabilistæ I. ut lex dici possit sufficienter promulgata, debet esse CERTA et MANIFESTA (§ 162): at cui sano videri potest *certa et manifesta* ea lex, de qua graves TT. graviter dubitant (20)? Hinc II. jure canonico diserte cautum est. *Quoties lex non invenitur expressa, procedas, æquitate servata, semper in humaniorem partem declinando* (21). Et jure civili. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quam* TUTIUS (22). Et re quidem vera III. alienum est a recta ratione, et vix non ab-

11 Conci. *Storia ecc.,* l. c., n. 2.

12 Antoin. *De Conscient.* Cap. IV, P. 2, Obj. 6.

13 Antoi. l. c. Q. 2, n. 3. Patuzzi *La Causa del Probabilismo,* § IV. Brocardus. *De Conscien.* Quæ. II. *De regul. moralitatis,* Art. VI, § 7, *Dico.* 3.

14 Billuart. *De Actib. hum.* Dissert. VI, Art. 2. *Monitum ad Probabilistas.* V. Patuzzi. *La Causa del Probabilismo richiamata all'esame,* 1764.

15 Conci. l. c. Cap. IV, § VI, n. 4.

16 Antoi. Cap. IV, Q. 3. Idest C. 3 *De Sponsal.* CC. 12, 18, 24 *De Homic.*

17 S. Aug. *De Bapt.* Lib. 1, Cap. 3.

18 Innoc. XI, 4.

19 Scilicet puri; nam sunt et alii, qui regulam, *in dubiis tutius,* in solis legibus naturalibus habere locum putant; et alii qui ne in his quidem, si opinio quæ favet libertati sit vere probabilis vel ex Scriptura, vel ex PP.

20 V. S. Alph. H. A. I, 36. *Ad constituendam legem dubiam sufficit vera probabilitas in contrarium* (S. Alph. I, 57. Edit. 1762, 1763).

21 C. 11 *De Transact.*

22 L. 153, § 1 *De R. J.*

surdum, ex lege incerta certam obligationem deducere; numquid potest effectus existere sine causa, vel causam excedere? Quamdiu igitur lex non fuerit *certa et manifesta*, sive dubitetur utrum extet, sive utrum acceptata fuerit, vel utrum obsoleverit, licitum erit (ajunt) sequi opinionem libertati faventem; dummodo illa sit *certe graviterque* probabilis; relicta etiam probabiliore pro lege. Hucusque Probabilistæ (23).

260. Mediam viam ineunt qui sequuntur regulam *de possessione*, quam vocant; in his (V. § 11, 98). S. Alphonsus (24). Sed ut sciamus quatenus valeat hæc regula prius nosse oportet quæ sint commoda possessionis. Principio igitur *qualiscumque possessor, hoc ipso*

23 Scilicet *puri*, quos vocant; nam trifariam partiri dicuntur. Nempe opinio quæ favet libertati, aut minus probabilis est ea quæ favet legi, aut probabilior, aut æque, vel fere æque probabilis: multis illa arrisit, aliis ista, aliis hæc; inde *Probabilistæ puri, Probabilioristæ, Æquiprobabilistæ*. De puris satis: Probabilioristas prætereo, Tutioristæ revera enim sunt (§ 10, 92). Æquiprobabilismum mediam, inter Probabilismum purum, et Tutiorismum, viam tenet. Hunc profitentur hodierni TT. fere omnes, auctore S. Alphonso M. De Ligorio, de quo protinus.

24 Sed numquid non mediam inter Probabilismum, et Probabiliorismum viam iniit S. Alphonsus, Æquiprobabilismo introducto? Utique S. Doctor statuit: *Non licere sequi opinionem minus probabilem cum opinio quæ stat pro lege est* NOTABILITER *et* CERTO *probabilior, tunc enim opinio tutior* (pro lege) *est* MORALITER, *vel* QUASI MORALITER CERTA, *unde fit quod opinio minus probabilis* (pro libertate) *sit tenuiter, vel saltem dubie probabilis* (S. Alph. H. A. 1, 56). Sed eam regulam universalem tradidit latis Probabilistis cum primis coercendis (§ 11, 101): nam uti scite animadvertit cl. Vitozzi « *Se si sarà largo nel principio sistematico, ben presto si addiverrà lassista nella pratica* » (V. *La Scienza e la Fede* Serie 3, Vol. 25, pag. 194, nota). At, in singulis quibusque casibus definiendis, quænam sententia sit notabiliter et certo probabilior, id cujusque arbitrio definiendum reliquit: « *Nelle opinioni particolari ciascuno si regola secondo il proprio dettame* (*Lett. al P. Blasucci* 25 Magg. 1767). Et tunc notabiliter et certo probabiliorem ab unoquoque judicandam esse retur, *quando trova una ragione convincente, che si oppone alla libertà, e stima che a tal ragione non possa darsi moralmente adeguata risposta* (S. Alph. *Dell'Uso moder. dell'opin. Probab.* Cap. 5, n. 26. *La Scienza e la Fede*, l. c. pag. 198). Sane ejus qui adversario suo respondere non potest, desperata causa est; quam sequi salva *fide* (conscientia) nemo potest. Heinc S. Doctor, non de quavis probabilitate disserit, sed de ea quæ *intellectui* (judicantis) *diserte apparet;* et de eo loquitur, qui si ab hac probabilitate discederet, a proprio judicio *per quemdam conatum voluntatis* discederet, et contra suam conscientiam ageret; cui proinde aptat illud Apostoli Rom. 14, 23, *quod non est ex fide peccatum est* (S. Alphon. I, 55. Edit. 1767. Ad hæc V. § 262). Et re quidem vera *si excessus sit magni aut notabilis momenti, in præxi ordinarie non subsistit suasio rationum pro contraria sententia;* uti scite animadvertit Alph. Muzzarelli *De Regul. Moral. Opin. pro Confessar.*

quod possidet, plus juris habet quam ille qui non possidet (25): cumque *hoc jus certum sit* (26), *non potest elidi nisi ab alio jure certo* (27). Proinde quoties controversia de dominio movetur possessori, non illud quæritur, utrum *reus* (ipse) jure possideat, sed utrum *actor* jure petat (28); *quamdiu* igitur *is non potuerit probare, rem suam esse, remanet in suo loco possessio* (29), tametsi reus nihil probaverit (30). Itaque hi freti illa Canonici, et Civilis, immo naturalis juris, et æquitatis regula, *in dubio melior est conditio possidentis*, tenent, neque semper pro lege, neque pro libertate semper respondendum esse, sed pro ea quæ in possessione est: ideoque si lex possidet, in sententiam Tutioristarum; si possidet libertas, in Probalistarum sententiam concedunt (31).

261. Ab hac regula Tutioristæ jam fere non amplius abhorrent; Probabilistæ ab ea nunquam revera abhorruerunt (32): sed potius utrique illam ad se trahere student. Quamobrem nova hic oritur quæstio; nempe, utra earum, in possessione fuerit ab initio; atque ideo utra, in dubiis quæstionibus, in possessione sit. Et jam fere hoc quoque inter ipsos convenit, eam ab initio in possessione fuisse, quæ tempore prior extitit. At vero Tutioristæ contendunt, legem prius extitisse; seu naturalem, quippe est ipsa Dei voluntas æterna; seu positivam, quia *omnis regula est prior suo regulato*. Probabilistæ libertatem; quia tunc cum lex datur homini, is jam extare sive coram Deo (quoad jus naturale), sive reipsa (quoad jus positivum) intelligitur: regulatum vero accipere debemus, non hominem, sed

25 L. 2 *Uti possidet.*

26 S. Alph. I, 35; IV, 210, q. 2. Atque ideo *prævalet cuicumque probabilitati oppositæ* (Id. VI, 905), *et est potius omni jure* (Id. III, 927, v. *Triplex*).

27 S. Alph. IV, 210, q. 2.

28 Ex pr. Inst. *De Action.* Ipsi enim incumbit onus probandi (L. 2 *De Probat.*): nec utcunque, sed luculenter (LL. 9, 28. C. *De R. V.* L. 2 C. *De Probat.*). Atque ideo, ut reus dejici possit, necesse est, UT CONSTET *de jure alterius, ut dicunt communissime* (S. Alph. 1, 36).

29 § 4 *De Interdict.* Licet probabilius sit rem suam esse (S. Alph. I, 47; IV, 210, q. 2).

30 LL. 4, 5 C. *De edendo.* C. Un. *Ut Eccl. Benef. sine dimin.* C. 36, § 1 *De Jurejur.* S. Alph. I, 36; VI, 905, 906. Idque in omnibus locum habet (S. Alph. I, 53. Edit. 1762, 1763).

31 C. 6 *De Prescr.* C. 11 *De R. J.* in 6°, § 4 *De Interd.* Itaque si, v. c., testator Osio legaverit, et duo sint Osii, nec appareat, de quo senserit, neutri debetur (L. 30 *De Test. Tut.*). Contra si utrique seorsim legavit, et postea uni ademit, nec appareat cui ademptum sit, debetur utrique (L. 3 § *Si Duobus*, 7 *De Alimen. Legat.*). Porro et libertati et legi sua jura constant: libertati quidvis faciendi vel omittendi; legi obligandi, ne quis contra legislatoris voluntatem quid omittat, aut faciat. Quando autem quærimus, utra ipsarum sit in possessione, id quærimus, utrius jura prævalere debeant.

32 V. S. Alph. I, 55. V. § 11, 99.

actiones humanas. Quod mihi est omnino verum; et sententia contraria a natura legis alienissima est. Etenim si lex in possessione fuit ab initio, nihil profecto licitum erit, nisi quod lex subinde permiserit: sin libertas, nihil erit illicitum, nisi quod postea lege vetitum fuerit. Atqui id licitum intelligimus quod lex non vetat, illicitum quod lex prohibet (§ 257, 9). Ergo etc. Sane Tutioristæ fatentur, promulgationem legis necessariam esse ut lex obliget; quorsum; si ea tantum quæ lex permittit licita sunt (33)? Paucis; lex ligat, an solvit? Coercet libertatem, an parit? Si coercet (nam quis parere eam dixerit?) ergo posterior ea est.

262. Sed non ideo libertas in omnibus possessoris commodo fungitur. Scilicet hæ cum primis quæstiones moveri possunt: 1° Utrum lex extet: si extat, 2° quinam sit legis sensus et intelligentia: atque ideo utrum forte, in re præsenti, 3° extensivam, an ex diverso 4° restrictivam interpretationem recipiat: 5° utrum sit justa: utrum 6° cessaverit. Et quandoquidem lex non intelligitur nisi fuerit sufficienter promulgata, nec sufficienter promulgata, nisi fuerit *certa et manifesta* (§ 162, 15); quamdiu talis non fuerit, libertas in possessione est; atque ideo pro libertate cum Probabilistis respondendum erit in primo (34), secundo (35), et tertio (36) casu. Contra, si lex est certa et manifesta, lex in possessione est atque ideo respondendum erit pro lege cum Tutioristis in casibus quarto, quinto, et sexto (37). Et si

33 S. Alph. I, 77. V. *Ergo.*

34 C. 25, § *Contra De V. S.* V. c., an pueri adepti usum rationis ante septenn. teneantur legibus Ecclesiæ (§ 204, 34).

35 C. 57 *De R.* in 6°. L. 40 *De Pact.* Et vel obscura est lex, vel ambigua (§ 162, 19). *Si obscura,* pro non lata erit. Sane, cum olim disputaretur ex Matth. V, 27, utrum licitum esset ab uxore divertere propter adulterium, S. Aug. non est ausus damnare letalis eos, qui, dimissa adultera, aliam ducebant (*De Fid. et Oper.* XIX, 35): et Eug. IV, in Conc. Florent. passus non fuit, cogi Græcos stantes pro divortio, a sententia discedere (Lupo *Opusc.* To. XI, Diss. *De Opin. Probab.* Cap. 5. Venet. 1749). *Sin ambigua,* quod minimum est sequimur. Edixerat Apost., *oportet Episcopum esse unius uxoris virum* (I Tim. 3, 2): quæstio olim fuit penes Orientales, utrum Paulus vetuisset ordinari bigamos, an polygamos; et penes Occidentales (qui de bigamis intelligebant), utrum bigamus quis dicendus esset, quocumque tempore (ut Itali), an a baptismo (ut Hispani) iteratis nuptiis: et quamdiu ab Ecclesia non fuerunt hæc definita, stetit cuique sententia sua (V. Selvag. *Antiq. Christ.* Lib. I, P. II, Cap. IV. Lupo l. c.).

36 Ex L. 67 pr. *De Legat.* 3. Puta, an peregrini teneantur legibus loci, in quo versantur (§ 205); an confiteri debeant circumstantiæ aggravantes; utrum die festo abstinendum sit ab operibus de quibus ambigitur, an sint servilia, etc.

37 V. Laym. *De Legib.* XX, 5. In 4° ex Clem. 1, § *Item De V. S.* Elbel. n. 458; v. c., An *sollicitantes* sint denunciandi, etsi fuerint emendati (S. Alph. VI, 686). In 5° (V. S. Alph. I, 99; III, 617; VII, 68). Ut puta si miles dubitet ne forte bellum,

non satis appareat utra sit in possessione, libertas, an lex, *pro ea stat possessio, pro qua stat præsumptio* (38).

Art. 2. Quodnam systema præferendum sit.

263. En Moralistarum systemata: singula patronos nacta sunt plurimos, atque doctissimos (1), et nullum eorum damnavit Ecclesia:

in quo militat, sit injustum (§ 210): si Prælatus aliquid tibi præcipiat, quod probabile est licitum esse, etsi tu probabilius putes esse illicitum (Croi. I, 433. S. Alph. III, 669). In 6° expeditum est.

Nihilominus, excepto 5° casu, in quo omnes conveniunt, in cœteris recedunt a regula nostra hi quoque qui eam profiteri videntur. Sane in 4° casu vix invenies qui pro lege respondendum putet; et vel ipsemet S. Alph. III, 1036, generatim docet: « *Cum dubitatur an lex comprehendat aliquem casum vel subjectum, proinde est ac si dubitetur, an existat lex pro illo casu, vel subjecto, et ideo possidet libertas.* » In 6° idem S. Doct. paucis quidem, sed disertis verbis docet: « *Quando probabile est, quod lex abolita sit, tunc cessat præsumptio pro lege, et possidet libertas* » (Lib. 111, 112). Sed quoad hunc postremum casum forte locum habent quæ alias animadvertit (§ 169, 28): non enim admitti potest nisi ea reg. admissa, *qui probabiliter agit prudenter agit.* Et Vindic.: Alphonsianæ, mentis S. Doctoris probe consciæ, docent, in dubio an lex cessaverit, pro lege respondendum esse (Par. I, Cap. I, p. 41. Edit. 1874).

38 S. Alph. III, 200. Præsumptio autem pro eo stat, qui onus probandi in adversarium transfert (V. § 208). Adversarius autem est is qui actoris personam sustinet: idest lex, quamdiu hæc est incerta; posthac libertas. Ut ecce si quæras an hodie tibi jejunandum sit, et non satis appareat, utrum 21 annum excesseris, an 60 fueris ingressus. Et si, v. c., *voverint* Osius exeunte 7°, Cajus ineunte 8° ætatis anno; in dubio, an suæ mentis fuerint, illius votum irritum habebitur, hujus ratum (Sanch. D. I, 10, 3).

1 Tutiorismus Gallis, Probabilismus Hispanis TT. cum primis arrisit: S. Alphonsus utitur regula *de possessione* (§ 11, 98) eaque fretus quæstiones fere omnes, dirimit. Ad hæc sunt et recentiora. In primis cl. Potton O. P. (*Theoria* Probabilitatis. Parisiis, 1874) explodit regulam: *Lex dubia non obligat.* Nempe, ait, nefas est committere se periculo faciendi rem malam: atqui transgressio legis, vel tantum materialis, etsi peccatum non sit (§§ 50, 51) malum aliquid est (§§ 35, 36, 39, 40), non secus ac transgressio formalis (§§ 6, 8), adeoque etsi lex dubia sit (§§ 56 ad 60): Ergo etc. Unum distat inter legem certam, ac dubiam, quod ab *illa* excusanda gravior causa requiritur, ad hanc minus gravis (§ 10). Quæ omnia late prosequitur, ordinatim dilucide, tum argumentis tum exemplis. Sed utrum, quum versamur in sola probabilitate juris, *illis* peremptoriis, *his* ad rem prorsus, viderint Sapientes.

Contra cl. Victor., Constantini (*Instit. Moral.* Prati, 1881) extrudit regulam, *in dubio melior est conditio possidentis,* in omnibus *quæ proprie non pertinent ad justitiam.* Quin multis nec despiciendis difficultatibus obnoxiam putat (Par. 1, § 101). Nempe ait, omnis nostra obligatio oritur vel ex lege, vel ex facto aliquo nostro: atqui legis, adeoque et facti (quod est instar legis) incerti, nulla est obligatio; quo igitur mihi regula de possessione, quam vocant? Sed utrum hæc regula perpetua sit, utrum ei sit locus etiam cum

neque Tutiorismum, neque regulam, quæ possessori favet, quod nemo negat; neque Probabilismum, secus ac insimulant Tutioristæ (2); et in his P. Concina, qui eum ab ipsis Alex. VII et Innoc. XI proscriptum fuisse pronunciat (3): quin potius aperte indulget eum sequi (4), et nonnunquam sequitur ipse (5). Unicuique igitur liceat *sibi* eligere

lex in possessione est (§ 262), hoc quoque viderint sapientes. At profecto si regula *in dubio melior*, etc., non est necessaria in his quæ non pertinent ad justitiam, nec in his quæ ad justitiam pertinent immo eo minus in his, necessaria videtur: nam ejus qui *jus* aliquod (quod est objectum justitiæ) sibi vindicat, *titulus certus esse debet: si certus non sit (si nempe lex non sit certa, vel certum non sit factum)* NULLUS EST *juris valor* (Cit. *Instit.* Par. I, 45, p. 47).

Denique cl. Auctor (P. Gasbar Maria a S. Aloisio, Passion. D. N. J. C.) libelli: *L'ultimo fine dell'uomo e la Suprema legge di carità applicate alla soluzione delle famose quistioni intorno al Probabilismo* (Ediz. 2ª, Boscomarengo 1877) utramque regulam profitetur (Pref. p. 6). Sed, novam viam ingressus, censet omnes actiones nostras æstimandas esse ex fine ultimo; et a caritate ordinandas (Par. I, § 3). Ordo autem caritatis, hic est, ut quæ præstantiora sunt bona, ea potiora ceteris habeantur. Age nunc ait, *liberum arbitrium* (libertas moralis ne? V. § 137, 5) ex bonis præstantissimis est; illudque caritas violare *vetat* (§ 3): quod proinde lædere in dubiis quæstionibus, nisi quid præstantius occurrat, nefas est (§ 2, n. 5). Quamobrem in dubiis hujusmodi pro eo respondendum est, etsi lex in possessione *morali* versetur; præterquam in præceptis negativis juris naturæ (§ 6). Sed num hæc satis pervia sint, id quoque viderint sapientes. Nobis tritis itineribus incedendum est.

2 Cf. Manrath. *Dissert. Theol.* etc. Cap. 1, § 1 (obiit an. 1773). Ubi refert, Innoc. XI pluries, dum viveret, sed frustra, sollicitatum fuisse, ut hanc propositionem damnaret: *Licitum est sequi opinionem* (pro libertate) *minus probabilem, quæ sit vere probabilis.* Et nihilominus, si a veritate aliena erat, damnare eam debuisset (S. Alph. *Risp. apol. al P. Patuzzi* 16 del 1774), ne videretur eam approbare: nam *error cui non resistitur approbatur* (C. 3, Dist. 83).

3 Concina *Stor. Del Probab.* To. II, Dissert. 3, Cap. IX, § 10.

4 Superiori sæculo, quum Clem. XIII, die 26 Febr. 1761, damnasset undecim circa Probabilismum theses cujusdam Avisii Parochi, Tutioristis continuo undique conclamantibus, Probabilismum tandem aliquando a S. Sede proscriptum fuisse, Major Pœnitentiarius, S. Alphonso *respondit*, jussu et auctoritate ejusdem Clem. XIII. *Non si è inteso di condannare veruna delle proposizioni che si controvertono nelle scuole cattoliche, e da molti* CATTOLICAMENTE *si difendono* (S. Alph. I, 86). Et nihilominus in Theol. Mor. P. Cuniliati Venet. 1767. *De Consc.* Cap. I, § VII, legitur. *Hoc* UNUM CERTUM, COMPERTUMQUE *est, Ecclesiam Probabilismi doctrinam improbasse, et Probabilismum* DETESTARI!

5 V. Christ. Lupo *De Antiquitate, auctoritate*, etc. *sententiæ probabilis.* To. XI. Venetiis 1729. Hujus rei innumera extant exempla. Proferam unum, vel alterum. Mulier quædam, rumore de morte viri sui falso perlato, solemnia vota nuncupaverat. Viri jussu domum reversa, mox, eo vita functo, cogitur ad Monasterium redire: Renuit: Cœlest. III, consultus, respondit; *Congruentius ad salutem est, ut ad Monasterium redeat, sed invitam credimus* NON COGENDAM (C. 12 *De Conv. Conj.*). Quidam conjuges proprium filium e sacro fonte susceperant: Innocent. III consultus, an essent

quod magis arriserit (6): dummodo, si Tutiorismum sequi malit, non putet se hac obligatione teneri (7). *Sibi,* inquam, nam cum alii idem jus habeant, nemini licet, ne confessario quidem, in alienis actionibus judicandis, vel dirigendis, quemquam cogere sententias suas derelinquere *licet oppositæ videantur probabiliores* (8); nisi forte sint OMNINO *improbabiles*, APERTE *improbabiles* (9), EVIDENTER *falsæ* (10).

separandi, cum jura juribus contraria viderentur; respondit. *Nobis* VIDETUR *quod non sint ab invicem separandi* C. 2 *De Cogn. Spir.*). Regerunt Tutioristæ, Romanos Pontifices heic dispensasse; nempe *quia poterant!* Sed esto: idem Inn. III, conjugi impotentia laboranti indulsit experimentum triennale (C. 15 *De Frig.*); et Eug. IV vetuit inquietari Græcos dimittentes adulteras, et alias ducentes (§ 262, 35). Num, sodes, quia ille poterat ratum facere matrimonium nullum ex capite impotentiæ; hic ratum et consumatum facere irritum? Quid plura? Ineunte Sæc. XVII, Indis quibusdam in Regno Paraquariæ ad fidem conversis, qui plures uxores habebant, quæstionibus super validitate eorum matrimoniorum subortis, Urb. VIII Joanni (postea Cardinali) De Lugo respondit, *Ubi DD. sententiæ concurrunt utrinque probabiles, sequendas esse opiniones, pro conditione locorum et hominum, barbaris* FAVORABILIORES. (De Techo. *Hist. Paraquariæ* Lib. X, 15. Carden. *Cris. Theol.* Diss. II, § 553).

6 Ben. XIV, *De Syn.* VII, 11, 2.

7 Bancel (O. P.). *Brev. Univ. Theol.* To. V, P. II, Tr. V. Art. 5. Nempe propter conscientiam erroneam.

8 S. Alph. III, 669. Hac re non licet ignorantibus obtrudere tutiora; exceptis his qui perfectioni student, si parati sint ea sequi (Croi. VI, II, 1737), et dummodo in errorem non inducantur.

9 S. Alph. III, 609; V, 52.

10 S. Alph. VI, 604. Et nihilominus sunt qui putant, propositionem hanc cl. Gury: *Licitum est sequi opinionem* VERE *et* SOLIDE *probabilem, relicta tutiore æque probabili, vel etiam vere probabiliori,* explodendam esse quasi laxam, ex S. Alphonsi doctrina. Ergo grave erit eam sequi. Atqui S. Alph. perpetuo docuit, *Ut non sit peccatum grave sufficit ut vera probabilitas habeatur, intelligo illam quæ fundamento* NON TENUI *nititur, ut tuto (juxta commun. sentent.)* SEPOSITA QUÆSTIONE DE PROBABILIORI, ET MINUS PROBABILI, *possit teneri et doceri.* (S. Alph. III, post. n. 130. *Epist. resp.* v. *Adversarius in Dissert.*). Sed esto. Ergo præter Æquiprobabilismum et Probabiliorismum, hodie nullum aliud superest Morale systema, quod licite defendi et sequi possit: ergo Probabilismus moderatus exsibilandus erit; tenendumque est, turpiter errasse Theologos prope innumeros omnium Ordinum, et in primis O. PP. et S. J., inter quos tot pietate insignes, ingenio, doctrina, consilio præstantissimos, qui ei nomen dederunt? Et si ita est, ubinam est systema illud Morale, quod *in Ecclesia Catholica, catholice defendi* a Clem. XIII. an. 1761, ipsimet S. Alphonso responsum est? Et si illorum sententia *laxa* dicenda est ex S. Alphonsi judicio, *dicant* (nam ante S. Doctorem inter Probabilismum moderatum et Tutiorismum, seu Probabiliorismum, nihil fuit tertium), quænam est sententia illa, quam ipse ann. 1748, 1755, tuendam suscepit quasi pro aris et focis; quam *communissimam* et *probabilissimam appellavit;* (Dissert. *De Usu. Moder. Opin. probab.); quæ per duo fere secula labores tot sapientum exhausit;* quæque ipse ignorabat, *quomodo posset rejici* (S. Alph. *Theol. Moral.* Edit. 1762, 1763, *Pref. ad Lector)*; de qua idcirco pluries. etiam post an. 1762 (V. § 11, 102) conquestus est, quod esset *a giorni* (suoi)

Immo nemo prohibetur modo una probabili opinione uti, modo contraria (11); nam si tibi licet, alteram sequi, mihi alteram, utramque

così contrastata (Lett. al P. Patuzzi 16 del 1764): *quod ei tam acriter* (ea) *tempestate reclamaretur* (Dissert. a. 1767, n. 3)? *Quæ* (et hoc caput est), *si fuisset falsa, Ecclesia eam non tolerasset.* (Cit. Dissert. an. 1755) *O dovrem dire, che la Chiesa per tutto quel tempo, non resistendo a quest'errore, l'approvò, e così tenne ingannati i fedeli* (Cit. Lett. 16 del 1764)? Reponunt 1° S. Alphonsum non explodere omnes probabilistas, sed eos dumtaxat, qui probabilem tuentur *in se spectatam*, posthabitis rationibus contrariæ sententiæ. Verum inter eos qui sequuntur moderatum et solidum probabilismum, vix aliquem ex his reperies, aut ne vix quidem (V. § 130, 20). 2° Veteres Probabilistas, quos S. Alph. laudat, revera ab ipso non dissidere; nam cum docent, licitum esse inhærere opinioni libertati faventi, relicta *etiam probabiliori* pro lege, probabiliorem intelligunt eam quæ *parum* sua contraria probabilior sit. Sed nonne *omnes probabilistæ et antiprobabilistæ conveniunt, parum pro nihilo reputari* (S. Alphons. *Theol. Mor.* I, 65. Edit. VI)?

Sed nos umbras verberamus: liceat audire ipsum S. Alphonsum. *Utrum liceat cum opinione probabili operari, tres adsunt sententiæ; prima quarum est, ut possit quis licite sequi opinionem etiam* MINUS PROBABILEM *pro libertate, licet opinio pro lege sit certe probabilior. Hanc sententiam* ELAPSI SÆCULI *AA. quasi communiter tenuere; sed nos dicimus esse laxam, et licite amplecti non posse* (Cf. *Vind. Ligor.* To. I, p. 75. Edit. 1874). Cl. Vitozzi, systematis S. Alphonsi strenuissimus propugnator, pro certo habet, S. Doctorem eum probabilismum repudiasse, quem La Croix I, 301, exposuerat his verbis. *Licitum est operari secundum* (opinionem) *probabilem, licet evidens sit oppositam esse probabiliorem, uti habet communis cum Illsung*, etc., *contra Terillum*, etc. (V. *La Scienza e la Fede* Serie III, vol. 25, p. 180). Atqui hunc esse, non moderatum, sed *latum* (non laxum) probabilismum patet 1° ex verbis ipsis quibus latissime conceptus est « opinionem *probabilem* » (V. § 9, 90); Moderati non quamlibet probabilem defendunt, sed *certo et graviter probabilem* (§ 7, 83). Patet 2° ex AA. quos laudat, sive pro eo probabilismo (Illsung etc.), sive contra illum (Terillum etc.); illi enim probabiliter probabilem tuentur pro viribus (Illsung ap. Croi. I, 368), hi pro viribus impugnant (Terill. *Reg. Morum.* Quæ. 23, n. 23). Et re quidem vera S. Doctor eam sententiam laxam appellat, quæ etiam *minus probabilem* pro libertate tuetur *sine ulla distinctione* (§ 11, 102): eam quam AA. *elapsi sæc.* (XVI) *quasi communiter* tradiderunt; ergo non eam quam tenuere AA. sæc. XV, nec AA. sæc. XVI, *di dottrina soda* (cit. n. 102) puta Suar., Less., Laym., Bonac., Pal., Ronca., Pont., Silv., De Lugo, Abelly (§ 5), quorum doctrina S. Doctori (§ 17), *quanta sit undique perfecta est.* Sed illud in primis meminisse juverit, S. Doctorem ea quæ primo initio jecit fundamenta *Probabilismi* (§ 11, 96), nunquam postea mutasse (Tannoja. *Vita di S. Alf.* Lib. IV, c. 16, p. 647. Torino, 1867); *probabilismi* Moderati, inquam, et non Æquiprobabilismi nondum extantis. Et quæ postea æquiprobabilismo tuendo scripsit, disseruit, ab. an. 1748, et 1755 (V. § 11) usque ad vitæ suæ exitum, illa ad tuendum moderatum probabilismum apprime deservire.

11 V. Lugo *De Euch.* 15, 50. Gury I, 80. Hinc., v. c., potest peregrinus, qui Reate versatur in pervigilio S. Barbaræ, et vesci carnibus (§ 205), remoto scandalo; et dispensationem voti impetrare ab Ordinario ejus loci (§ 232).

utrique quidni liceat? Neque enim, eo quod una usus fuerim, altera probabilis ac tuta esse desinit. Excipe, dum ne lex in alterutra contineatur, tuque velis uti utraque simul (12): vel si una eademque opinione velis uti qua prodest; qua vero nocet, non ea, sed contraria uti velis (13). Utrumque manifestam rationem continet.

264. Hæc in praxi: nihilominus, quoad rei veritatem, abs re non erit paucis dispicere quodnam systema meliori jure sit. Et puto illud esse quod possessori favet: primo quia nititur justitia, et naturali æquitate; deinde quia scripto jure nititur; demum quia profluit ex ipsa legis natura; nam si hæc nunquam obligat quamdiu non fuerit sufficienter promulgata, ergo, æqua lance, ex quo sufficienter promulgata fuerit obligat *semper*. Quod ut melius appareat expediemus paucis quæ sive Tutioristæ contra Probabilistas, adeoque contra primam regulæ nostræ partem; sive Probabilistæ contra Tutioristas, atque ideo contra regulæ nostræ partem alteram, objicere solent.

265. Itaque Tutiorismus I° laborat falso supposito: tenet enim legem, tunc sufficienter promulgatam dicendam esse, cum probabile est ipsam extare; ac proinde legem dubiam et incertam veram legem esse, et habere vim obligandi (§ 258, 15). Atqui hoc et a jure (§ 162) et a recta ratione (§ 259) alienum est: neque enim lex heic subest, sed opinio: nam id, quod solius probabilitatis finibus continetur, solius opinionis vim habet. Ergo Tutioristæ opiniones, et *suas* nobis opiniones quasi leges obtrudunt (14). Et II° duæ illæ juris, seu canonici, seu naturalis,

12 Ex L. 4 *De Bon. libert.* E. c., si quis puellam privatim baptizavit, et subinde alius, propter dubium baptisma, eam rebaptizaverit solemniter, neuter contrahit impedimentum: et si duo rebaptizaverint alter solemniter, sed clam; alter coram multis, sed privatim, neuter irregularitatem contrahit (§ 405): at si uterque baptizavit, vel rebaptizavit utrumque, impedimentum, et irregularitatem contrahere planum est. Quamobrem cum Trident. XXIV, R. 7, potestatem dederit Episcopis absolvendi a casibus occultis R. P. reservatis sibi subditos, *in diœcesi sua*, cumque inter TT. non satis constet, utrum hæc verba ad absolventem pertineant, an ad absolvendum, atque ideo uter extare debeat in diœcesi sua, non bene Sanch. D. II, 11, 18, existimavit, neutrum requiri, quia utrum que est incertum.

13 Baller. ad Gury I, 80, in fin. Veluti si quis ex testamento minus solemni (quod alii ratum, alii irritum putant) *quasi rato*, hæreditatem capere velit; *quasi irrito*, legata præstare nolit. Generatim; hæc non ex apicibus juris, sed ex bono, et æquo æstimari debent. Nam quis ferat, v. c., eum qui media, Sabbatum inter et Dominicam, nocte, velit et in præsens vesci carne, et postero die sacrum facere; eo quod ex uno horologio eam præteriisse, ex altero nondum advenisse appareat? Aut eum qui, cum incertum sit, utrum hodie sit jejunium, an cras, neque hodie jejunare velit neque postridie (Lugo *De Euch.* 15, 48, etc.)?

14 Segneri *Dell'Opin. Probab.* Lett. 1, *Ut quid libertas mea judicatur ab aliena conscientia* (I Corint. 10, 29)?

uti ajunt, leges (§ 258) nihil eis suppetunt; nam quo jure (canonico) edicitur, in dubiis tutiorem partem *esse eligendam*, eodem jure cavetur, in dubiis humaniora præferenda esse (§ 259), et præferuntur (§ 263, 5); illud igitur in dubiis, etc., aut consilium continet (15), aut pertinet ad dubium practicum (16), aut huc non pertinet (17). Nec incertis præferunt incerta, cum certissimum sit legem dubiam non obligare. Et si ea quæ pertinent ad fidem necessaria sunt ad vitam æternam, prout ea quæ ad mores pertinent (§ 259), cur TT. Gallicani (ex quibus schola Tutioristarum coaluit) ab an. 1414 usque ad Conc. Vaticanum. discesserunt ab ea, tutiori procul dubio, sententia, quam semper universa tenuit Ecclesia, in condendis fidei decretis R. Pontificis irreformabile esse judicium? Denique III° Tutioristæ dum clamitant contra conscientiam dubiam et periculum peccandi, umbras verberant (18). Utique opinio probabilis non vacat dubio, sed speculativo, non practico: atqui speculativum non obest, practicum exsulat ope principii reflexi; ergo qui sic agit, nec utitur conscientia dubia, nec periculo peccandi formaliter (etsi forte materialiter), atque ideo nulli æternæ damnationis periculo sese committit (19).

15 S. Bonavent., S. Anton., Gerson., Nyder., Suar. in 3 Par. D. Tho. Diss. 40, 5, 14. Sanch. D. I, 10, 11.

16 Vasq. 1, 2. Diss. 6, Cap. 9, n. 45. Silvestr. V. *Opinio* Cf. Navar. 27, 288.

17 V. S. Alph. I, 79. Et hoc forte est verius. Porro sex sunt RR. PP. responsa, quæ hujus regulæ mentionem faciunt. Ex his *unum* (C. 3 *De Sponsal.*) alienum a re est: *tria* (CC. 12, 18, 24 *De Homic.*), cavent scandalis (V. Cit. C. 18 § 4. Laym. V, 39), et specialem Ecclesiæ disciplinam continent, juri civili coherentem (L. 52, *Ad L. Aquil.*), quæ serius mutata est (V. Clem. un. *De Homic.* et Lupo To. II. Dissert. *De opinio. probab.*). *Quintum* (C. 5 *De Cler. excomm.*) ad forum externum pertinet. *Ultimum* (Clem. *Exivi De V. S.*) regulam nostram, de interpretatione restrictiva non admittenda (§ 262, 37), confirmat.

18 Tutioristæ (licet hodie non omnes) nullum reflexum principium admittunt (V. Segneri Lett. I, n. 36); et Probabilistas per derisionem *Reflexistas* appellant (V. Opus. cui titul. *Doctrinæ probabilioris theoria* § 32, in fin. Pragæ Veteris 1775). Et Euseb. Amort., licet Probabilista, asserere non dubitavit, principia hujusmodi totis sexdecim sæculis ignota fuisse (V. § 128, 11). Et nihilominus his principiis innixi RR. Pontifices responderunt, dubitanti de morte prioris conjugis debitum petendum non esse, sed esse reddendum (C. 2 *De Secun. Nupt.* C. 44 *De S. E.*); S. August. docuit, militem dubitantem essetne bellum injustum, et posse et debere signa sequi (C. 4, Cau. 23, 1); et Paulus dubitantibus, an licitum esset vesci suffocatis respondit, *Unusquisque in suo sensu abundet* (Roman. XIV, 5). Sed hodie hi qui Probabilioristæ dici malunt ea admittunt, ceu Berti, fratres Ballerini, Wigandt, etc. (V. S. Alph. I, 69).

19 V. S. Alph. I, 69, 70. Tutioristis utrumque dubium est unum atque idem prorsus (§ 128, 12). Inde nequeunt (aut nolunt) animadvertere, quomodo id, quod speculative dubium est, non sit etiam

Quid quod hæc omnia retorqueri possunt? Nam quæro, utrum ipsi sententias probabilissimas rejiciant, an admittant? Si rejiciunt, abeant ad Rigoristas: sin admittunt, cum hæc dubio non vacent, ergo nec ipsi tutiora sequuntur; et certis (in his quæ ad animæ salutem pertinent) incerta præferunt. Et qui, explosis principiis reflexis, non secernunt dubium practicum a speculativo (§ 128, 11), ipsi vere agunt cum *conscientia dubia;* et vere peccandi (nec materialiter tantum), ac proinde æternæ damnationis vere periculum subeunt (20).

266. Venio nunc ad Probabilistas. Hi, absit verbo invidia, parum sibi constare videntur. Nam si lex dubia non obligat, quia non est sufficienter promulgata, ergo (etenim *contrariorum eadem est ratio*), postquam sufficienter promulgata fuerit, fatendum erit eam obligare; atque ideo pro ea semper respondendum esse, etiam cum dubitatur an restrictivam interpretationem recipiat, vel an cessaverit (21). Qui autem id fateri nolunt, hi necesse habent se tueri ope exceptionum, quas regula ipsorum non capit, nostra non novit (§ 257, 6). Sed illa cum primis, nec mediocris, probabilismi difficultas est, quod imper-

practice dubium; et hac perpetua æquivocatione et cavillatione insectantur Probabilistas. Et nihilominus aperta res est. Si ita ratiocinaverim. *Non constat, utrum extet lex, quæ vetet contractus trinos inire: sed hic, quem inire volo, est contractus trinus. Ergo...* Quidnam sodes, inferre licebit? Num, esse illicitum inire hunc contractum? Haud certe, sed *Ergo non constat contractum hunc lege vetari.* Item. *Incertum est an baptismus collatus in pedibus valeat. Sed ego baptizaturus sum infantem hunc (semieditum, et moriturum) in pedibus:* Ergo? *Ergo incertum erit, an fuerit valide baptizatus.* Sane si ego, ignorans ex lege incerta vel dubia nullam obligationem oriri, hæream, verens ne sit illicitum inire contractum hujusmodi, vel baptizare, palam est, me dubio practico laborare; atque ideo contrahere, baptizare non posse. At si, id sciens, prosequar, *Quod nulla certa lege vetitum est, licet: atqui hic contractus nulla certa lege vetitum est: ergo licet;* quis non videt omne prorsus dubium heinc evanescere? Nam quæ ex duabus præmissis certissimis eruitur conclusio, quomodo non certa illa est, nec certam conscientiam præstat? Et quis dixerit, me in eo casu, rebus desperatis, illicite baptizare? Ad ultimum, si miles petat a Tutiorista, an sibi liceat, an oporteat, signa sequi, cum dubitet ne forte bellum sit injustum, is procul dubio affirmabit utrumque. Qui, sodes, quamdiu reflexa principia repudiat, nec dubium practicum a speculativo secernit? Ergo, et se quoque his principiis uti, et distinctione se quoque uti inter hujusmodi dubia, ipsum fateri oportebit.

20 Est et aliud Probabilioristarum argumentum. *Quia absurdum est dicere, graviter peccasse innumeros DD. doctrina et pietate insignes, docentes istas doctrinas probabiliores* (Billuart. *De Actibus human.* Dissert. VI, Art. 3). Sed hoc argumento et Probabilistæ uti possunt.

21 Ad rem prorsus Vindiciæ Alphons. Par. I, Cap. I, Art. 2, IV. *Jura legis et libertatis, in pari causa, æqualia sint oportet.* Uti igitur, ajunt, lex dubia non evincit certam libertatem, ita, ex diverso, nec dubia libertas certam legem evincit.

vius sit, præterquam oppido paucis: nam æstimare quanta unaquæque opinio, seu intrinseca, seu extrinseca probabilitate polleat, hoc plerumque arduum, et salebrosum est (22); et diverse, ut plurimum, a diversis TT. (23); immo, interdum, ab eodem (ex doctissimis licet, ac sapientissimis) æstimatur (24).

267. Ad ultimum neque Tutiorismus, neque Probabilismus carent incommodis. Nam, primo, si duo de damno certent, in dubio gravi ultro citroque, et Tutiorista, et Probabilista cogitur utrique eadem, idest contradictoria, respondere (25). Deinde neque Tutiorismo, neque

22 S. Alph. Dissert. etc. an. 1775. Alph., Muzzar. Dissert. *De Reg. Opinion. Moral.* Verum hic Auctor nullam ex superius recensitis regulis admittit, sed hanc tantum. *Tenenda est sententia quam suadet ratio, et firmat auctoritas.*

23 Et ne res exemplis careat paucis agam. Si quis Titio consilium dederit, v. c., ut Seji ædes incenderet, consilio revocato, quidam putant, damni (quod postea a Titio datum fuerit) eum non teneri. Hæc sententia Roncagliæ. (*De Rest.* Cap. IV, P. IV, r. 2) *probabilissima,* Laymanno (Ap. S. Alph.) *multum,* S. Alphonso (III, 559) *satis probabilis,* Lessio (II, 13, 18) *non improbabilis* visa est. Docuerunt quidam ex Nostris, fas esse, die jejunii, sumere ad cœnulam octo uncias panis cocti cum aqua et oleo. Sententiam hanc Tamburinus (*Dec.* Lib. IV, Cap. V, § 3), ausus non fuit probabilem dicere; Layman. (ap. S. Alph. III, 1029), existimavit non carere probabilitate; Elbel vero II, 499, probabilissimam dixit!

24 Liceat unum, vel alterum ab ipso Moralistarum Principe exemplum promere. Docet Lessius, non esse illicitum suadere minus malum parato gravius inferre: hæc sententia S. Alphonso *probabilior* (II, 57), *satis probabilis* (V, 77) non *improbabilis* (H. A. VIII, 7) visa est. Item, ea sententia quæ docet, cessare votum, si ea supervenerit mutatio rerum, qua ab initio extante aut prævisa, non vovisses, cum semel et iterum S. Doctori *probabilis* (III, 187, 198), et subinde *forte probabilior* (n. 226) visa fuerit, demum quasi *certam* eam tradidit (n. 720).

Hæc de probabilitate absoluta: in relativa res est longe difficilior. Unde enim æstimare possum quanta utraque opinio probabilitate gaudeat, atque ideo utra sit potior? Num ex animi mei sententia? Sed *quis non videt, hoc esse onus moraliter intollerabile, utpote innumeris scrupulis, et periculis errandi obnoxium* (S. Alph. I, 56, XXVII. Edit. 1762)? An ex placitis Moralistarum? Sed nonne verendum erit, ne cuique ea videatur probabilior, quæ sibi magis arriserit? Nam *quod in opinionibus maximam partem sibi sensus proprius, sive passio vindicet, et non ratio, passim accidit doctis, et indoctis; immo sæpius doctis. Considera Scotisticam scholam a tot sæculis Thomisticæ oppositam.. Per hæc tempora nullum legimus ex Fratribus MM. doctrinis O. PP. adhæsisse; nec quemquam ex istis adhæsisse illis* (S. Alph. l. c. XXIX).

25 Finge, v. c., legatum mihi relictum fuisse in testamento juris solemnitatibus destituto (V. § 214, 13), illudque proinde hæredem præstare nolle: si Tutiorista quod utrique tutius, Probabilista vero quod utrinque probabile est, respondere velit, utique *ille* jubebit et hæredi legatum præstare, et mihi legato abstinere: *hic* vero respondebit hæredi, sibi non esse obligationem solvendi; mihi

Probabilismo certi fines constituti sunt, ideo ansa datur utrisque ulterius prosiliendi. Et re quidem vera numquid non sæpe utrisque in utramque partem modus defuit? Quis ignorat plures Tutioristas ad rigorismum, et contra plures Probabilistas ad laxismum prope, et nonnunquam proxime accedere? Demum Tutiorismus plerumque in desperationem adigit; Probabilismus, nisi eo cautim utaris, peccandi licentiam fovet: his incommodis caret regula nostra.

268. Et nihilominus obtrectatore non caret: cumque non possint eam penitus explodere, contendunt (et in primis Tutioristæ) ei locum esse in his tantum quæ pertinent ad justitiam; et in his, ajunt, recte, sive quia is qui possidet præsumitur dominus rei, quam possidet (26); sive quia rerum dominia Legislatorum potestate continentur, quibus ad lites præcidendas licuit id jure suo constituere (27). Sed errant: etenim quoties inter duos aliquid controvertitur, in judicio *possessorio* utique melior causa est ejus, qui possidet, quia præsumitur dominus; at in *petitorio* (ut hic), idest cum de dominio, seu jure disputatur, causa possessoris ideo est potior, quia *actori incumbit onus probandi* (28); quod non jure aliquo positivo introductum, sed naturali, et summa æquitate constitutum est. Quid quod virtus obedientiæ est pars potentialis justitiæ (29), obedientia vero quoddam quasi debitum est quod legibus redditur? Quamdiu igitur lex dubia est, quî potest debitum certum esse (30)? Demum libertas, qua quisque nostrum gaudet, *bonum* profecto aliquod, et *jus* est; ergo ad justitiam pertinet: et qui hoc aut adimit; aut labefactat injuste, justitiam lædit. Merito igitur TT. docent communissime, regulam nostram in omnibus locum habere (31).

vero petendi, et occulta compensatione utendi, jus esse (Granad., Silvest. V. *Hæreditas* III, 7. Molin. *De Justit.* I, 81. Less. II, XIX, 22, 30. Diana P. VII, Tr. 10. Res. 16. Salmat. XIII, 1, 321. V. Lugo *De Justit.* XVI, 95, et S. Alph. I, 34, cit. Edit. 1762, 1763).

26 Espen. *J. E. U.* ad C. 65 *De R. J.* in 6°. In cujus sententiam minus caute ivit Scavin. § 96.

27 Concina Cap. IV, Quæst. 3, obj. 2. Cunilia. Cap. 1, § IV, nn. 11, 12. Rationem hanc non bene impugnant plures ex Nostris: et aerem verberat V. Bolgeni dum clamat: *Il giusto nel foro esterno è differente dal giusto nel foro della coscienza* (*Del Possesso* § 95)? Ceterum non omnes Tutioristæ negant *huic* regulæ, *in dubio melior* etc., in foro quoque interno locum esse.

28 V. § 258. Quod et in his locum habet quæ non veram, sed *quasi* possessionem recipiunt: ut ecce cum quis creditam pecuniam repetit, nam is qui petit numeratam docere debet; quod cum docuerit, is qui solutam affirmat, probare id cogitur (L. 1 C. *De Probat.*).

29 D. Tho. 2, 2, 80, 1.

30 Gury 1, 79 in fin.

31 Sot. IV, 5, 3. Lugo *De Just.* 17, 37. Sanch. Dec. I, 10, 10. Ut ecce, an jejunare teneatur is qui dubitat, num 21

269. Obloquitur fortassis aliquis: sit hæc regula melior ceteris; quo mihi, si cuique licet sequi quas malit opiniones auctoritate TT. vere probabiles? Nempe, quia non omnium, quas MM. tuentur, opinionum probabilitas est explorata satis: deinde quia illi non omnia prorsus attigerunt, et novi in dies casus incidunt perplexi ac difficiles: in his probabilismus deficit, tutiorismus aliis obtrudi non potest; ergo sola superest regula nostra. Atque ideo non solum quoad rei veritatem tantum, sed et quoad praxim melior est ceteris (32).

270. Itaque, exceptis his casibus, unicuique integrum sit sequi opiniones libertati faventes: non quidem pro lubitu, sed vere graviterque probabiles. Quod æstimari debet ex rationum momentis (33). Et si hoc difficile videatur, ex Doctorum, qui eas tradunt, gravitate ac numero (34). Sufficit autem vel unius Theologi auctoritas, si unus

æt. an. excesserit, vel an. 60 fuerit ingressus. Finge, Titio cogitanti paternam hæreditatem adire et minores Ordines suscipere, matrem fateri, se ex adulterio conceptum fuisse. Hæret ille: is igitur poterit amplissimam viri matris suæ hæreditatem agnoscere, exclusis remotioribus consanguineis: ordines vero, propter irregularitatis suspicionem (§ 408), inire non poterit? (V. Gotti *De Conscient.* To. VII, Quæ. IV, Disp. 5, § 4, n. 15).

32 Ceterum nec regula nostra perpetua est: nam deficit 1° quando duæ leges contrariæ concurrunt, v. c., utrum is qui obstrictus voto castitatis commiscuit mulieri, promisso ei matrimonio, teneatur servare votum, an coire nuptias (S. Alphon. III, 649). Ex diverso 2° Quando nulla extat illinc certa lex, hinc certum libertatis jus; utputa, cui cedant res inventæ, si dominus reperiri nequiverit, inventori ne, an pauperibus. 3° Quando controvertitur, utra sit in possessione, lex an libertas; v. g., utrum dubitanti an sit jejunus liceat communicare. 4° Cum res ipsa neutrius possessionem recipit; veluti cum quæritur an inadvertentia excuset a peccato; vel de specie, aut numero peccatorum; v. c., quot peccata committat, qui scandalum præbet, qui alicui detrahit in multis, etc.

33 L. 1 § *Sed neque* C. *De Vet. jure enucl. Nec sufficit multitudo Auctorum sine ratione et fundamento probabili* (Suar. *De Relig.* To. I, Lib. 2, Cap. 14). Et qui perfunctorie aliquam opinionem attingunt prætereundi sunt (V. Pal. To. I, Tr. I, P. 1, n. 10).

34 D. Tho. 2, 2, 4, 8. Sanch. D. I, IX, 7. S. Alph. I, 69. (Edit. 1763). Porro quinam TT. *auctoritate* cæteris præstent V. § 17. Quoad *numerum sufficit*, ait S. Alph., *si eam tenent quinque Doctores auctoritate pollentes, etiam contra communem aliorum* (S. Alph. I, 70. Edit. cit.; V, 86). Quin *aliquando, licet raro, auctoritas unius Doctoris poterit constituere opinionem probabilem, et adhuc probabiliorem contra communem, si Auctor ille sit valde doctus, probus, et prudens, nec novitatum amans, et utriusque partes sedulo librarit, validamque rationem adducat; modo illa non fuerit ab aliis sufficienter soluta, nec animadversa. Quod si aliquis magnus Theologus testetur, aliquam opinionem esse probabilem, jam reddit nos moraliter certos de illius probabilitate* (S. Alph. l. c. n. 85). Cui præiverant Tapia, Azor, Pal., Spor. *h. t.* n. 41. Vasq. 1, 2, Disp. 62, Cap. IV, n. 3, et Viva in Alex. VII, 27. Et alii viginti tres auctores ap. Croix I, 155; aliique apud alios.

tantum aliquam attigerit quæstionem, quæ cœteros præteriit: et si omnes præteriit, sufficit auctoritas cujusvis in Th. Morali versati, dummodo sit doctus, et prudens (35); vel etiam proprii magistri (36).

TRACTATUS V

DE PECCATIS.

CAPUT I.

Quomodo peccetur.

271. Actio humana quæ a lege deerrat, interdum singulos, interdum rempublicam lædit, nunquam vero Deum non offendit: inde injuriæ, delicti, *peccati* habet nomen. Peccatum est: *Transgressio legis æternæ* (1). *Transgressio,* quia peccatum est tamquam transilire lineas; *legis,* quia *ubi non est lex, non est prævaricatio* (2): æternæ quia omnis lex, sive humana, sive divina, ab hac lege initium et statum capit (3). Verum hæc definitio convenit peccato tum materiali, tum formali: formale rectius dicitur: *contemptus legis æternæ.* Contemptum vero accipere debemus vel tantum implicitum et virtualem; eum nempe qui continetur in ipsa legis violatione facta scienter ac libere (4). Prout autem omnis lex in legem Dei æternam, ita cujusvis legis contemptus in Dei contemptum recidit. Per contemptum autem hujusmodi homo avertitur a Deo, et convertitur ad creaturas; in quo omnis malitia peccati posita est (5). Nunc videamus 1° Quomodo

35 D. Th. *Quodl.* 3, 10. Sanch. D. 1, 9, 7; ibiq. Silv., Angel., Navarr., etc. Gousset 101, I, 203. Et hoc est consultius, quam propriam opinionem sequi, etsi videatur probabilior (D. Th. 2, 2, 4, 8 ad 2).

36 Sanch. cit. n. 7. *Proprii,* etsi diversi diversa sentiant (Ex D. Tho. cit. art. 10. Tapia ap. Carden. *Cris. Theol.* Par. 3, Disp. 57, Cap. 3, Art. 1).

1 D. Tho. 1, 2, 71, 6.

2 Rom. 4, 15. *Peccatum non cognovi nisi per legem* (Ib. VII, 7). Dices: quam legem transgreditu is, v. c., qui, falso putans hodie esse diem esurialem, comedit carnes? Utique eam quæ est proxima omnium humanarum actionum lex (§ 252).

3 Salm. 20, 8, 1. Præterea his verbis *tangitur aversio a fine* (D. Tho. l. c. ad 3): nec dicimus, contra *rectam rationem,* quia peccatum a TT. præcipue consideratur qua Deum offendit (D. Th. ad 5).

4 Less. IV, 21, 33. Secus vix aliquid peccatum erit. Atque ideo peccat nedum si facit ex alia causa, ut puta si quis in quadragesima non jejunet ne afficiatur incommodo; sed et is qui facit invitus, ut ecce qui nuptam formosam init, invitus quia nupta est (S. Alph. II, 45, v. *Secunda*).

5 D. Tho. 1, 2, 87, 15. Et præsertim in aversione a Deo (D. Tho. 2, 2, 20, 3). Scilicet aversio a Deo veluti *formalis,* conversio ad creaturas veluti *materialis* peccati *pars* est.

peccetur, 2° unde peccatorum distinctio; 3° unde gravitas petenda sit. Ceterum quoties dico, aliquid peccatum esse, peccatum regulariter accipio formale. Et cum dico, aliquid non esse peccatum, intelligo ex eo capite quo de agitur; quamvis forte peccatum sit ex alio capite, v. c., propter scandalum, vel quia est aliquid otiosum.

272. Principio igitur peccatum nihil aliud est quam actus humanus malus (6). Porro omnis actus humanus a voluntate nostra initium capit: ideo non datur peccatum nisi voluntarium (7): Et quia voluntarium ex intellectu et libertate consistit (§ 142), peccatum non intelligitur, nisi admissum fuerit, 1° scienter, ac 2° libere. *Ex primo* igitur necesse est, ut quis et id quod facit, et legem quæ id facere vetat, *animadvertat;* idest hic et nunc (§ 147, 28) sciat, aut saltem (practice) dubitet, se legem transgredi; qui hic et nunc nihil dubitat, hic et nunc nihil peccat (8). *Hic et nunc;* nam si ignorantia vel inadvertentia fuerit voluntaria, *ipsa* peccatum est: et si præviderit effectus ignorantiæ suæ vel inadvertentiæ, ejus quoque quod facit *in causa* (§ 157) reus erit (9). *Ex altero,* ut agat libero arbitrio: idest ut possit abstinere ea re quam facit; et, in jure positivo, ut possit ea abstinere absque incommodo gravi: ideo in præsens non peccat qui, constitutus inter duas contrarias leges, leviorem pessumdat; vel factus impos legis, legem non implet (§ 177, 5). Eoque minus, *ex utroque* capite, peccat *in se* qui nec scienter nec libere, contra vel præter intentionem suam aliquid facit; veluti si ebrius blasphemet, quamvis forte in causa peccaverit (§ 157).

273. Itaque peccatum initium capit a voluntate nostra; scilicet tamquam a primo movente; et præterea interdum etiam ab intellectu, vel appetitu, tamquam ab eo motis, vel non cohibitis (§ 142). Et voluntate quidem peccatur *semper*, ceteris paribus: peccatur autem, seu

6 D. Tho. 1, 2, 71, 6.

7 D. Tho. 1, 2, 74, 2. *Voluntas* enim *est qua peccatur et recte vivitur* (S. Aug. *Retract.* IX). *Aut igitur negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi* (Id. *De Ver. Relig.* C. 14).

8 Suar. *De Censur.* 4, 8, 18. *Communissima* (Croix. V, 15). Quamvis forte ignorantia, vel inadvertentia fuerit culpabilis in causa. Utputa si Sacerdos suspensus ab officio baptizet, vel ungat ægrotos, putans hæc sibi non interdici.

9 S. Alph. V, 4. Erit autem ignorantia vel inadvertentia hæc voluntaria, si oriatur vel ex negligentia addiscendi (D. Tho. 1, 2, 76, 4), vel ex passione (D. Tho. 77, 7), vel ex habitu (D. Tho. 6, 8). Ea sola inadvertentia qua quis de lege Dei *actu non cogitat*, non excusat a peccato *in se*, quia *cum non cogitat, eam contemnit per modum omissionis cujusdam* (D. Tho. 74, 7 ad 2): merito igitur explosum est peccatum philosophicum (Alex. VIII, 2).

velit quis quod lex vetat; seu *nolit* quod lex jubet; seu *non nolit* (§ 134) quod lex jubet aut vetat, quoties in suspenso est, deliberaturus, utrum illud omittere, hoc facere, (v. c. obedire, pejerare) expediat, intersit sua. Intellectu et appetitu *non semper* peccatur, sed cum pervenerint ad consensum voluntatis (10); sed de his seorsim.

274. Intellectu peccatur 1° Cum quis sciens prudens recedit a doctrina Ecclesiæ, quæ *est columna et firmamentum veritatis;* sive non teneat ea quæ docet, sive teneat ea quæ *per se* damnat; 2° Cum de fratre suo temere aliquid judicat, aut suspicatur, aut dubitat: et hæc exploratissima sunt; 3° Cum ea quæ facienda sunt, vel erant, contemnit, vituperat, exprobrat; nam perinde est ac exprobrare, vituperare, contemnere eum qui hæc jubet (11). Aut, ex diverso, ea quæ facienda non sunt vel facienda non erant, jactat, probat, laudat (12); quia injuriam jactare nova injuria est (13); nisi laudet, jactet, non rem malam, sed modum, forte novum, callidum, strenuum, quo confecta ea res fuit (14). Ad hæc, utrumque aut vix scandalo vacat, aut nullo modo (15).

275. Appetitu, seu concupiscientia peccatur 1° desiderio, 2° delectatione, 3° oscitantia. *Desiderium* rei malæ peccatum esse palam est (16): quæstionis est, an sit peccatum desiderium rei malæ sub conditione, qua extante peccatum cessaret. Et si conditio posset locum habere, ut in his quæ non sunt intrinsece mala, salva caritate, pec-

10 D. Tho. 1, 2, 74. Scilicet, quoad *intellectum*, cum nil volitum quin præcognitum, prima cogitatio in quavis re est necessaria; adeoque naturalis, non moralis: quoad *appetitum* vero peccatum non potest esse in sensualitate, sed in ratione (D. Tho. art. 4).

11 Less. II, 47, 42. Sanch. D. I, 3, 4. Utputa ephœbos aut puellas, quod sacro intersint, ad sacram Sinaxim, vel ad Pœnitentiæ Sacramentum accedant, etc.

12 V. D. Tho. 1, 2, 74, 5. Veluti si quis Confessarium laudet quod reticentem nomen complicis inabsolutum dimiserit.

13 Lugo *De Pœnit.* 16, 273. Sive ipse fecerit hæc, sive alius. Et si ipse fecit, quoties ea sibi placent, idest quoties probat ea quæ male fecit, toties iterum peccat (D. Tho. 3, 84, 8). Ex hoc capite sæpius peccant qui juvenes vellicant, carpunt, objurgant quasi ignavos, vel ineptos rebus turpibus perpetrandis.

14 Lugo ib. 266, quippe hæc jactantia non est de re ipsa mala, sed de bono aliquo naturali (Salm. 20, 13, 64). Scilicet dummodo absit periculum delectationis rei malæ, et scandalum absit.

15 V. Sanch. D. 3, 6, 7. Navarr. 23, 7. Idest raro aliis incitamentum, vel oblectationem non præstant. Et si is qui illa exprobat vel hæc laudat, de illis tristetur vel de his oblectetur, novum, ex hoc capite, peccatum admittit.

16 Et malum est prout actio ipsa, quia unum est objectum utriusque (desiderii et actionis). Proinde qui nuptam avet, perinde ac is qui eam init, et fornicationis et adulterii reus est. Ceterum desiderium ad naturam quoque rationalem pertinet.

catum cessat (17): alias non cessat, ut in his quæ sunt mala natura. Nihilominus hæc quoque desiderare desiderio inefficaci, et remoto periculo desiderii efficacis, caret letali: non enim desiderat quis, sed magis prodit, quid vellet in alia conditione rerum (18).

276. *Delectatio* est complacentia alicujus rei sine illius desiderio (§ 136, 25). Potest esse vel in appetitu, vel in ratione (19). Porro *talis est delectatio quale est ejus* OBJECTUM (20), quare delectatio rei malæ peccatum est (21); seu hæc sit mala natura, seu lege tantum (22). Nihilominus si est mala ex duplici capite, qui ea delectatur ex uno tantum, ex hoc solum peccare plurimorum sententia est, quam et S. Alph. probat (23). Quid si res mala patrata fuerit citra

17 Salm. 20, 13, 59. V. c., *ederem carnes nisi esset Sabbatum, ducerem Sejam nisi jam Caiam duxissem, furarer rem illam si essem in extrema necessitate.* Dixi sub conditione *qua* etc. Nam quis hæc excuset dicentem, v. c., *mœcharer, non jejunarem, nisi essem Sacerdos?* Et nihilominus hæc quoque excusant si dicta fuerint *enunciative:* v. c., accepta injuria, *juniori illata non fuisset impune,* significans, non quid velles nunc si junior esses, sed quod forte junior fecisses (Sanch. D. I, 2, 29).

18 S. Alph. V, 13, v. *Quæritur.* Porro desiderium inefficax hic accipere debemus, non solum quod caret voluntate faciendi, sed quod omni affectione animi, et commotione appetitus caret. Amplius, si res *sic uti accidit,* non sit mala nec alteri noxia, eam desiderare non est per se illicitum; quamvis *alias* esset intrinsece mala; v. c. pollutionem quæ in somno naturaliter evenit (Sanch. D. I, 2, 19).

19 D. Tho. 1, 2, 72, 2. Quæ inest ratione melius dicitur *gaudium* (D. Th. 1, 2, 31, 3): quamquam Nostri gaudium a delectatione distinguant ex tempore; docentes gaudium esse rei *præsentis*, delectationem *futuræ aut præteritæ.*

20 Sanch. D. 1, 2, 8. Scilicet delectatione dilectio inest; *nullus enim delectatur nisi in eo quod est conforme appetitui ejus* (D. Tho. I, 2, 74, 8). Et *talis quisque est qualis est ejus dilectio* (S. Aug).

21 D. Tho. 1, 2, 74, 8 ad 4. *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt* (Osee 9, 10). Delectatio, scilicet voluntaria seu *morosa* (morosa dicitur ob necessarium consensum voluntatis, et non ob necessariam alicujus temporis moram. D. Th. a. 6 ad 3); quia non delectatio, sed consensus in delectationem peccatum est (D. Tho. a. 8).

22 Azor. To. I, Lib. IV, Cap. VI. Ut puta si quis delectetur quod inimicum occiderit; vel carnes die esuriali comederit. Ceterum de his delectari, quæ sola lege (positiva) sunt mala, seclusa animo et cogitatione prohibitione legis, non est illicitum: ut puta si quis videns ægrotum die sabbati vescentem carnibus, de cogitato earum esu, nolens tamen eis vesci, voluptatem capiat (Salmat. 10, 13, 38. V. Less. IV, 3, 114. Lugo *De Pœnit.* 16, 338).

23 Cf. Lugo *De Pœnit.* XVI, 363, ubi latissime S. Alph. III, 475; V, 15. Ut puta si quis aveat copulam cum nupta vel consanguinea, non qua nupta vel consanguinea est, sed qua mulier pulchra (Lugo 384). Et re quidem vera si qui audiens Osium Clericum verberatum a Sejo fuisse, gaudeat quia homo turbulentus est Osius, ægre tamen ferens quia est Clericus, damnare eum sacrilegii durum est.

omnem culpam? Utrum liceat de ea delectari, quia fuit innoxia (24); an non liceat, quia non caruit peccato materiali (25)? Ego hoc verius puto, maxime in his quæ sunt mala naturali jure (26). Nec licet de ea delectari sub conditione aliqua, quia conditio delectationem non admit (27); nec propter effectus bonos, vel utiles inde sequutos (28). At de effectibus hujusmodi tantum voluptatem capere; vel de modo, puta, novo, callido, strenuo, quo res illa confecta est, vel confici potuit; profecto, cum objectum delectationis malum non sit, non est illicitum (29). Nec unquam peccatur sola recordatione peccati olim perpetrati, eo quod illud neque placeat recordanti, neque displiceat (30); et planum est (§ 139 in fin.).

277. Denique peccatur, sit venia verbo, *oscitantia,* idest non resistendo motibus concupiscentiæ. Scilicet concupiscentia, licet ipsa peccatum non sit, ad peccatum tamen inclinat (31): quamobrem necesse est ei *positive* resistere (32). Et hoc, si adsit periculum consensus, est grave (33). Nihilominus sufficit ei resistere *negative* tantum 1° si experimento didiceris, eam compescendo irritari potius (34); 2° si motus concupiscentiæ *durent diu, et nimis molestum foret eis positive resistere* (35); 3° si ortum habeant ex causa necessaria vel

24 Vasq., Less., Lugo n. 389. Ut puta si quis delectetur de mendacio ex errore prolato.

25 Azor., Soto, Valent., Salmat. 20, 13, 50. Est tertia sententia, nempe eorum qui, si res est aut fuit mala jure positivo, *illis;* sin jure naturali, *his* adhærent (ap. Salm. n. 48). Hanc sententiam præterii, quasi deviam: etenim bonitas et malitia vel ex actione petenda est, vel ex objecto, nihil est tertium; ideo aut prima sententia vera est, aut secunda.

26 Ex Innoc. XI, 5. *Licitum est filio gaudere de homicidio parentis, a se in* EBRIETATE *perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.*

27 Croi. V, 82. Salm. 20, 13, 60.

28 Ex Innoc. XI, 5 (V. n. 26).

29 V. Joan. 11, 15. Salm. n. 38. V. c., quòd, latrone interempto, liceat tuto per itinera commeari. Vel de modo quo furtum patratum, aut bellum confectum est; vel (quod est delectari *de cogitatione* rei malæ), quo patrari, confici posset.

30 Laym. *De Pœnit.* II, 8. Sporer *De Pœnit.* n. 192. Cf. Suar. *De Pœnit.* Disp. 15, Sect. 4. Contra Palud., Silvestr., aliosque veteres TT. Sive jam, sive nondum ejus pœnitueris, quia nulla lege jubemur peccatorum pluries, vel hic et nunc pœnitere.

31 Trid. Sess. V. *De Pecc. Orig.* Jacob. 1, 15.

32 V. Salm. 20, 3, 12. Scilicet, motibus hujusmodi voluntas aut obsequitur, aut obsistit, aut negative se habet: in primo peccatum, in secundo meritum inest. In tertio quidam putant semper inesse peccatum letale, quidam nunquam; utrumque extremum.

33 S. Alph. V, 6, 7.

34 Salm. 20, 13, 16. Satius igitur erit, invocatis SS. JESU, et MARIÆ nominibus, mentem ad alia divertere, et præsertim ad Passionem D. N. J. C., vel ad Novissima.

35 S. Alph. V, 9.

utili, *et non facile negocium sit eos repellere* (36). Ex quo patet, eo magis cavenda esse quæcumque excitare queunt motus hujusmodi; nihilominus excusatur qui justam eos subeundi causam habet: quæ, si periculum consensus sit proximum, gravis esse debet; sin remotum, excusat etsi levis fuerit (37).

CAPUT II.

UNDE PECCATORUM DISTINCTIO PETENDA SIT.

Art. 1. De Specifica peccatorum distinctione.

278. Theol. Moralis ad Pœnitentiæ Sacramentum spectat; ad Sacram. Pœnitentiæ species et numerus peccatorum cum primis pertinent; proinde sedulo inquirere oportet quæ peccatorum vel speciem mutant, vel augent numerum. Species (forma) peccati dicitur propria cujusque pravæ actionis turpitudo, seu malitia: hæc ex vitio est. Atque ex eo nomen capit. Vitium virtuti contrarium est; quocirca primum de virtutibus et vitiis pauca. Virtus est *habitus mentis, quo recte vivitur, quo nullus male utitur* (1). Virtus tendit in bonum, bonum distinguitur ex objectis specie diversis. Quot igitur bonorum, tot virtutum species (2). Sunt autem vel supremæ, vel infimæ, seu atomæ. Supremæ, quasi *genera*, dicuntur quas nulla alia superior virtus in se continet, ut justitia, temperantia, fortitudo, etc. Atomæ seu infimæ quæ supremis his continentur: Scholastici *partes* vocant: et hæ rursus vel perfectæ quæ sunt vere species diversæ (partes subjectivæ), velut temperantiæ castitas et abstinentia: vel imperfectæ (partes potentiales); ut fortitudinis patientia et perseverantia (3).

279. Vitium est habitus pravus ad malum inclinans. Malum est

36 Salm. n. 20. V. c., *ex auditione confessionum; ex lectione rerum turpium scitu utilium; ex tactu necessario ad medendum* etc. (S. Alph. V, 9).

37 Sanch. D. 1, 2, 13. Salm. n. 16.

1 Tho. 1, 2, 55, 4. Virtutum duplex genus: sunt enim vel Theologicæ vel morales. Morales consistunt in medio (D. Tho. 1, 2, 64, 1), idest est modus eis constitutus. Porro medium est inter contraria, ideo corrumpitur virtus tum per excessum, tum per defectum. Ad hæc medium, seu modus virtutis est, ut quod faciendum est fiat *ubi oportet, et quando oportet, et propter quod oportet* (D. Tho. l. c. ad 2 et 2, 2, 92, 1).

2 D. Tho. 1, 2, 72; 1 ad 2.

3 D. Tho. 2, 2, 48 art. unic.; 128 art. unic. *De Virt.* 1, 12, 27. Partes subjectivæ sunt quas Logici *species* vocant, ut animalis, homo et bos.

turpe; ubi autem subest specialis turpitudo, ibi speciale inest vitium. Turpitudo inest objectis; ideo et species quoque vitiorum ex objectis petendæ sunt (4). Et hæ quoque diducuntur in supremas, et infimas seu genera, et species (5). *Genus* vitii, seu *species* suprema est, quæ in nulla alia vitiorum specie continetur, ut LUXURIA: species infimæ, seu species simpliciter sunt, quæ specie suprema continentur; ut in luxuria, *fornicatio, mollities, sodomia, bestialitas.* Vitium virtuti opponitur (6): et uni eidemque virtuti multa plerumque vitia opponuntur. Nempe modo vel inter se contrario (ultro citroque), idest *per excessum,* vel per *defectum:* velut SPEI *præsumptio,* et *desperatio:* vel diverso, ut puta JUSTITIÆ *homicidium, adulterium, detractio, furtum.*

280. Itaque virtutes et vitia ex objectis, atque ideo ex ipsa rerum natura speciem capiunt. Nihilominus leges quoque positivæ, cum aliquid jubent aut vetant, actum ejus virtutis faciunt, cujus intuitu illum jubent aut vetant: ac proinde transgressionem adscribunt vitio huic virtuti contrario (7). Et si lex nullam specialem virtutem præsefert, quod fit secundum eam legem, ad virtutem *obedientiæ*; quod contra ad *inobedientiæ* vitium pertinet (8). Porro in confessione sacramentali exprimenda est peccati species, non suprema quidem, sed infima, seu atoma; nisi forte infima desit (9); quamobrem nunc videamus unde petenda ea sit. Qua in re inter peccata commissionis, uti vocant, et omissionis distinguendum est.

4 D. Tho. 2, 2, 48, 1.

5 V. D. Tho. 2, D. 42, Qu. 2, Art. 2, Qu. 1 ad 1.

6 Non omnibus quidem, sed his quæ sunt in præcepto: ideo virginitati, v. c., nullum ex adverso vitium stat (Lugo *De Pœnit.* 16, 221).

7 Suar. *De Relig.* To. I, Tr. III, Lib. IV, Cap. VII, 4. Hoc autem fit 1° cum jubent, aut vetant aliquid indifferens; hinc, v. c., sacro adesse die festo, *religionis;* abesse, *irreligiositatis* species est. Hinc qui frangit jejunium ecclesiasticum, *intemperantiæ;* qui naturale (in sumenda Eucharistia) *sacrilegii;* qui ducit affinem vel sororem adoptivam, *incæstus* reus est. Deinde 2° quoties id quod jam alia lege, seu naturali, seu divina comprehensum est, præcipitur aut vetatur intuitu alterius virtutis: proinde qui rem sacram furatur, aut Clericum percutit, is ex jure naturali *justitiam,* ex jure canonico *religionem* præterea lædit. Dixi *alterius* virtutis, nam si omnes leges ad eamdem virtutem pertinent, ut ecce (naturalis, divina, canonica, civilis) quæ pejerari vetant, omnes pro una lege reputantur (Sanch. M. IX, 15, 6).

8 Ex D. Tho. 2, 2, 104, 2 ad 1. Ut puta vetitos libros legere, aut non legere. Nempe *obedientiæ* vocabulo late sumpto; quia propria significatione objectum obedientiæ sunt præcepta, non leges.

9 Ex Trident. XIV *De Pœnit.* Cap. 5 *Nisi,* etc., ut puta si quis misceat turpia colloquia, vel mulierem turpiter tangat, violatæ *castitatis* reus est.

281. Quoad peccata commissionis quæstio est inter Angelicum Doct., et Scotum, unde sumenda sit species peccatorum, utrum ex objecto (conversione ad creaturas), uti vult Angelicus; quia peccatum est actus humanus, actus autem humanus ex objecto speciem capit, et *ex diversa ratione ejusdem objecti* (10): an, uti Scotus, quasi e suo contrario, ex virtute quæ læditur (aversione a Deo); quia formale peccati consistit in privatione virtutis (11). Et licet utraque sententia in idem recidat, quia et virtutes et vitia distinguuntur ex objectis (12), nihilominus sententia Scoti planior est, et in scholis obtinet. Itaque distinctio specifica peccatorum sumitur 1° ex diversis virtutibus quibus peccata opponuntur; hinc, v. c., *hæresis, fornicatio, furtum* sunt peccata specie diversa, quia opponuntur virtutibus specie diversis; idest *fidei, castitati, justitiæ* (13). 2° Ex modo quo uni eidemque virtuti opponuntur, seu contrario; ut SPEI *præsumptio* et *desperatio:* seu diverso; ceu JUSTITIÆ *homicidium, adulterium, detractio, furtum* (14). Porro interdum unius peccati multiplex species est, velut furtum rei sacræ, adulterium, incestus: quod cum fit, minus proprie dicere solemus, circumstantias *mutare speciem;* non enim mutant, sed multiplicant.

282. In peccatis omissionis deest objectum, ideo hæc peccata speciem capiunt ex virtute quæ læditur. Porro qua virtute aliquid fieri jubetur, v. c., jejunare, sacro interesse die festo, eadem tacite vetatur omitti: inde patet qua ex virtute sumenda sit peccatorum omissionis species. Demum qui peccat ex ignorantia, nempe cum dubitans agit; et qui peccat in causa, ejus speciei peccatum admittit, cujus periculum subit (15), uterque enim id vult; alter implicite, alter quasi per consequens (16).

283. Ex his autem patet quot peccata specie diversa committat is qui id facit vel omittit, quod pluribus legibus vetatur, vel præcipitur:

10 D. Tho. 1, 2, 18, 2; 72, 1. Ideo enim v. c., *homicidium, detractio, furtum* differunt specie, quia diversa sunt *vita, æstimatio, res.*

11 Scot. in 4, Dist. 35, q. 2. Ideo enim qui, v. c., glorem avet, tenetur *fornicatione, incœstu, adulterio,* quia violat *castitatem, pietatem, justitiam.*

12 D. Tho. 2, 2, 23, 5. Nam cur diversæ sunt virtutes, aut vitia nisi quod habent objectum diversum? Ideo enim ter peccat qui *glorem* avet, quia in ea tres velut personæ continentur, *mulier, affinis, uxor.* (V. D. Tho. 1, 2, 88, 5). Amplius; actus humanus, in quo peccatum consistit, est animi motus; motus autem, non ex termino *a quo*, sed ex termino *ad quem* speciem capit.

13 Laym. II, 2.

14 V. Salm. 20, 12, 1, etc. Et ita interdum loquitur vel ipse D. Tho. 2, 2, 43, 3; 99, 2.

15 Lugo *De Virt. Fidei* XIV, 82.

16 Sanch. M. II, 41, 7.

nam si unaquæque lex id vetat aut jubet ejusdem virtutis intuitu, unum dumtaxat peccatum erit; secus quot sunt virtutes, quarum intuitu id præcipitur, aut vetatur, tot erunt peccata. Hinc, v. c., qui rem non sacram furatur unius *furti* reus est: licet furari vetent lex naturalis, divina, canonica, civilis; quippe omnes id vetant propter justitiam; at qui furatur rem sacram reus est et furti et sacrilegii, quia furtum hujusmodi prohibetur jure naturali et civili intuitu justitiæ; divino et canonico religionis intuitu (17). Ceterum quando aliquid jubetur, vetatur, non propter se, sed propter aliud, unum juberi, vetari intelligitur; atque ideo is qui neutrum facit, vel omittit utrumque, unius peccati reus est (18).

Art. 2. De numerica distinctione peccatorum.

284. Distinctio numerica peccatorum eo spectat ut intelligatur quando quis unico voluntatis actu plura peccata; vel, contra, quando pluribus actibus voluntatis unum peccatum admittat. Adeoque hæc non ad eum pertinent qui pluribus voluntatis actibus plura successive petit externa objecta; nec ad eum qui, post retractatam voluntatem, eam iterum repetit; nam est manifestum, *illum* toties novum peccatum admittere quoties novum aliquid vult (1): hunc autem iterum peccare cum a revocata voluntate iterum vult pravum aliquid; nisi brevissima mora intercesserit (2). Sed ad casus ceteros pertinet quæ heic dicturi sumus. Quæstio implexa, difficilis.

285. Principio igitur omne peccatum consistit 1° ex aversione a Deo; in qua *virtus* quæ læditur: 2° ex conversione ad creaturas; in qua ipsum materiale peccati *objectum* inspiciendum est: ac demum 3° ex voluntatis *actu* quo quis a Deo avertitur, et convertitur ad creaturas: ex unoquoque horum igitur, si multiplex fuerit, distinctio numerica peccatorum est repetenda. Primum expeditum est; quoties

17 Lugo *De Pœnit.* 16, 139. S. Alph. VI, 808.

18 Salm. 21, 2, 38. Croi. VI, II, 943. Ut puta, is qui est in letali jubetur confiteri, si velit ad S. Synaxim accedere; et is qui tenetur jejunare vetatur pila ludere ea defatigatione, qua impos fiat jejunando: itaque si ille non confitetur, hic pila ludit, unum dumtaxat peccatum admittunt.

1 Cf. Salm. 20, 12, 45. S. Alph. V, 43. Proinde bis peccat, v. c., qui domum ingressus pecuniam furaturus, furatur et anulum; qui petit inimicum eum percussurus, aut mulierem eam contrectaturus, si postea, succrescente ira, aut libidine, illum occidit, huic commiscet: et sacerdos qui mane constituit omittere matutinum, meridie horas, serius Vesperas, tria peccata committit.

2 Lugo *De Pœnit.* XVI, 550, etc.

unum est objectum materiale, unus voluntatis actus, sed virtutes quæ læduntur plures, quot sunt virtutes læsæ, tot erunt peccata (3). Nodus est cum unus est actus voluntatis, objectum multiplex; vel contra plures voluntatis actus, objectum unum.

286. Cum plura sunt objecta, numero distincta formaliter, unus autem voluntatis actus (4), quidam putant *unum* peccatum esse, quia uti plura accidentia physica, ita et moralia, solo numero distincta, in eodem subjecto esse non possunt (5). Alii *quot* sunt objecta; quia peccatum est motus voluntatis in suum terminum seu objectum: ergo, sicut diversitate specifica objectorum distinguitur specie, ita distinctione numerica illorum distinguitur numero (6). Demum alii, cum actus internus essentialiter ordinem gerat ad actum externum, si objecta hujusmodi uno actu externo attingi possunt, illis; sin pluribus attingi debent, his adhærent (7). Sententiæ omnes graves; verum secunda S. Alphonso merito gravior (8).

3 V. Laym. II, 1. *Species numerant:* ideo ter peccat qui glorem init (§ 281, 11). Sane unius ejusdemque virtutis obligatio interdum oritur ex diversis causis. V. c. *Religio* cogit et eum qui beneficium possidet, et eum qui in sacris est constitutus, horas canonicas recitare; sed illum propter beneficium, hunc propter ordinem. Item, is qui in sacris constitutus est, et is qui Instituto Regulari nomen dedit, castitati sunt obstricti; verum ille ex lege Ecclesiæ, hic ex voto. Porro qua ex causa obliget virtus, non inquiritur; ideo si in sacris constituti, Titius Parochus omiserit horas Canonicas, Sejus Religiosus turpiter egerit, unum dumtaxat tum ille (S. Alph. IV, 145), tum iste (S. Alph. VI, 808, III, 455) sacrilegium admittunt.

4 V. Salm. 20, 12, 39. Ut puta si quis velit uno ictu tres homines necare; vel pecuniam tribus communem surripere; aut tribus diebus quatuor temporum non jejunare, vel per hebdomadam non recitare horas canonicas.

5 Suar. *De Pœnit.* Disp. 22, Sect. 5, n. 34. Lugo *De Pœnit.* 16, 126 etc. Scilicet *deformitas comparatur ad actum deformem, sicut accidens ad subjectum* (D. Tho. *De Malo* II, 12, arg. 12).

6 Vasq. 1, 2, 75, C. 1, 7. Salm. 12, 39).

7 Laym. Cap. III, 2. Is igitur tenet, eum qui uno ictu tres occidit, unum peccatum admittere; tria vero, eum qui constituit non jejunare tres dies.

8 S. Alph. V, 45. Alias qui, v. c., furatur sex libellas duodecim viris communes, peccaret graviter; quod durum videtur. Quod autem *plura accidentia* numero distincta nequeant esse in eodem subjecto, hoc verum est in physicis, non in moralibus (S. Alph. l. c.); quia cum peccatum sit motus voluntatis *non individuatur unice a subjecto, sed ab objecto seu termino* (Salm. n. 68): atque ideo licet actus physice sit unus, potest esse moraliter multiplex. Et re quidem vera conjugatus qui conjugatæ commiscet, bis (fatentibus ipsis Suar., et Lugone) contra *justitiam* peccat; et quia suæ uxoris, et quia viri alienæ jus lædit. Reponit Lugo n. 140, hunc aliter suæ uxoris, aliter viri alienæ jus lædere; illinc enim fidem violat ipse, hinc cooperatur ut altera eam violet; atque ideo *diversa*, ait, *virtus esse videtur*, quæ læditur! Sed perperam; nam licet duplex hæc justitiæ obligatio oriatur ex causa diversa, *eadem* tamen justitiæ *virtus* læditur, et penitus *eodem modo;* nempe *utriusque* conjugis jura in eadem re in-

287. Ex diverso, cum plures (idest pluries repetiti) sunt voluntatis actus, intererit utrum 1° singuli ex seipsis completam atque individuam malitiam habeant; an contra 2° nullum habeant suapte natura definitum terminum; an 3° omnes ad unum aliquod ordinentur. *Illi* quoties physice interrumpuntur toties multiplicantur (9); ut omnia peccata cordis (10), homicidia, pollutiones, fornicationes (11) etc. *Isti*, ceu detractiones, convicia, percussiones etc., toties multiplicantur quoties moraliter interrumpuntur: quamdiu igitur eadem actio durare intelligitur, etsi pluries repetiti fuerint, unum ex omnibus peccatum coalescit (12). De *his* qui ad unum aliquod ordinantur (seu quasi media, seu quasi partes) distinguendum est, utrum opus pravum, ad quem tendunt, iniri cœptum fuerit actibus externis, an minus. Si primum, veluti si Titius, Osium occisurus, emat gladium, iter carpat, insidias paret, omnia hæc, *per qualecumque tempus duret prava*

tervertendo: eo plane modo, quo is auferendo rem uxori suæ, et viri alienæ (etiam ex titulo diverso) communem, utriusque jus pariter interverteret.

Dixi cum plura sunt objecta numero distincta FORMALITER; nam si, licet materialiter distincta, constituant aliquid unum moraliter, vera est Suaresii sententia. Hinc, v. c., unum peccatum admittit qui una simul plures articulos fidei negat (S. Alph. V, 50); vel plures ab Ecclesia vi extrahit (Salm. 20, 12, 40); vel plura uni furatur, ut puta vestes, mobilia, nummos (S. Alph. 48); quia unam fidei, Ecclesiæ, domino, facit injuriam. Qui alicui coram pluribus (S. Alph. 49); vel, probabilius, in pluribus detrahit, quippe *unam existimationem* onerat (Cajet., Moli., Navarr. 6, 17. Lugo *De Pœnit.* 16, 265. Salm. 6, 8, 75); qui diversa mala optat inimico, v. c., paupertatem, infamiam, mortem, sub *uno genere* mali (Croix V, 159); qui SS. Eucharistiam pluribus distribuit una simul, quippe est *unum convivium* (S. Alph. 50, Quæ. 6): et probabiliter qui unico actu blasphemat 12 apostolos, quia *omnes blasphemiæ in SS. malitiam desumunt ex una relatione ad Deum* (S. Alph. 47).

9 Salm. 20, 12, 55. Sive, uti ajunt, *si habent terminum definitum in quo complentur.*

10 S. Alph. V, 36. Sive, ex appetitu prodeant, ut turpes delectationes; sive ex intellectu, ut hæreses; sive ab ipsa voluntate eliciantur, ut odium. Nisi forte, ut puto, omnes ex uno eodemque passionis impetu eruperint.

11 Salm. l. c., Ideo qui pluries non suæ, eadem nocte, commiscet, pluries peccat. (Lugo *De Pœnit.* 16, 557).

12 V. Lugo *De Pœnit.* XVI, a n. 540, Salm. 20, 12, 56. Quamdiu scilicet eadem res agi videtur (Ex L. 6, § 1 *De duob. reis*). Proinde unum peccatum admittit qui ex eodem impetu *pluries blasphemat, turpiter tangit, percutit* (S. Alph. H. A. III, 62) *convitiatur, detrahit* (S. Alph. V, 41). Porro eadem actio continuare moraliter intelligitur, etsi finem ei imposueris, si ad illam nihilominus, brevissima mora interjecta, redieris. Veluti si quis die jejunii carnibus prandiderit, et sub finem prandii destinaverit nihil amplius cibi sumere; si quis, aliquo verberibus affecto, discedere cœperit; et mox, novis appositis escis, *ille* ad cibum (Lugo n. 552. Salm. 13, 1, 265); *hic*, novis lacessitus injuriis, ad ictus (Salm. 20, 12, 37) redierint.

voluntas, unum peccatum constituunt (13). Sin alterum, idest quamdiu hæc versat animo tantum, actus voluntatis interrumpuntur, atque ideo multiplicantur, si inter unum et alterum longior mora, idest, verius, biduum triduumve, intercesserit (14).

288. Porro lex et peccare vetat, et si peccaveris emendare jubet: an igitur is qui non emendat, novum peccatum admittat? Et, quia voluntate peccatur, intererit, utrum is nolit emendare, an nolit modo, an neque velit neque nolit. Si positive *non vult*, toties iterum peccat quoties iterum non vult (15); secus *si non vult modo*, nisi forte ex dilatione novum damnum immineat quod seu justitia seu caritas cavere jubet (16). Atque ideo nec is iterum peccat qui *neque vult, neque non vult*, quia intelligitur nolle modo (17). Ceterum, in praxi sola conscientia peccantium numerat peccata; qui subtilia hæc et exquisita passim ignorant.

CAPUT III.

DE GRAVITATE PECCATORUM.

289. Omne peccatum aut mortale est, aut veniale. Ut sit mortale necesse est, ex *objecto*, ut sit aliquid grave; ex *subjecto*, ut cum plena animi deliberatione fuerit admissum (1). Et primo ut sit aliquid

13 S. Alph. V, 40. Quid, si peccatum intentum exequutioni mandatum non fuerit, utrum hæc omnia explicanda sint in confessione, quasi peccata distincta numero, ceu retur Viva? Et quî, sodes, ea quæ hactenus *unum* fuerant, plura esse incipiunt? Ergo ne, si Titius Osium confodit, unum; si confossurus destitit, vel feriit incassum, plura peccata committit? V. Lugo n. 566.

14 Salm. 20, 12, 38. S. Alph. V, 39. Quid, si post id quoque tempus repetiti fuerint intra insequens biduum aut triduum? S. Alph. H. A. III, 60, putat eos interrumpi *per quamcumque temporis morulam*. Quod mihi quam difficile est: nam quî, sodes, repetiti in priori biduo vel triduo non interrumpuntur? Nempe quia voluntas per hoc breve intervallum virtualiter permanet (Salm. 10, 1, 88). Et quidni deinceps permaneat (Cf. Lugo n. 567. Spor. *De Pœnit.* n. 19)?

15 Spor. l. c. nn. 181, 430. Excipiunt furtum, quia voluntas non restituendi (quæ in ipso actu furandi inest tacite), in ipsa retentione rei alienæ continuo permanere intelligitur (S. Alph. III, 683; V, 40).

16 Spor. n. 181. E. g., si calumniator nolit modo nec confiteri, nec actum contritionis elicere. *Nisi* etc. Utputa si is, non elicito contritionis actu, in aliud letale sit prolapsurus; vel, omittendo confessionem, aliis scandalo sit: si is, cui calumniatus est, ab officio, propter calumniam, sit removendus.

17 Sporer l. c. Qui in contrariis diluendis non parum laborat.

1 V. S. Alph. V, 4, etc.

grave. Ex hoc capite quædam peccata semper gravia sunt (letalia ex *toto genere suo*); quædam levia semper; quædam, pro materia, modo gravia, modo levia (letalia *ex genere suo*). Prioris generis sunt quorum ea est materia ut in qualibet, vel minima ejus parte, tota insit malitia peccati: ejusmodi cum primis sunt quæ immediate *contra Deum versantur* (2). Alterius quæ levem suapte natura injuriam in Deum continent: talia sunt quæ lædunt veracitatem, temperantiam quoad cibos, et omnia otiosa (3). Cetera fere omnia ad tertium genus pertinent; quorum materia, *per se* neque gravis est, neque levis; sed et gravis, et levis esse potest. Et quandoque adeo levis est, ut ex ea nunquam consistere possit letale peccatum; velut furtum unius teruncii, non recitatio unius *ave* (4): quandoque adeo gravis, ut nunquam fieri possit peccatum leve, ceu furtum 100 libellarum, non recitatio matutini (5). Quandoque demum ejusmodi est, ut non facile discerni queat, utrum sit gravis, an levis; adeoque utrum sit mortale peccatum, an veniale: hæc nisi appareat manifeste vel ex Revelatione, aut ex PP., vel ex judicio legislatoris (§ 213), vel ex communi sensu Moralistarum, *periculose* (6), immo *periculosissime* gravem esse *determinatur* (7); ideo levem esse tenendum est (8).

2 Salmat. 20, 11, 7. Sive *ubi parvitas materiæ non minuit offensam* (S. Alph. H. A. V, 52). Veluti peccata contra virtutes theologicas, simonia, perjurium, turpia. His addenda sunt ex Ecclesiæ præcepto, jejunium naturale, et mixtio aquæ in vino quoad Eucharistiam sumendam, vel conficiendam.

3 V. Salm. 20, 11, 4.

4 Salm. XI, 2, 26. Quamvis alter illum teruncium tantum in bonis habeat; alter teneatur recitare illud *ave*, quod solum ob gravia peccata sibi a Confessario impositum fuit.

5 Salm. l. c., Licet illos homini quam ditissimo surripueris; vel hoc omiserit is qui integrum Psalterium recitare debet.

6 D. Tho. Quodl. 15. Quia *error quo creditur esse mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale* (Ib.). Quamobrem inconsultissime prorsus quidam docuerunt, concionantem, immo et acolytum inservientem celebranti, si est in letali, peccare letaliter (V. S. Alph. VI, 39, 40).

7 S. Anton. P. II, Tit. I, Cap. XI, 28. Unde autem æstimari debeat materiæ gravitas, vide, si lubet. Suar. *De Legib.* III, 25, 7, etc. Salm. XI, 2, 22, etc., 20, 11, 9. Duo tantum animadvertimus; falsam esse doctrinam existimantium, partis gravitatem aut parvitatem, relative, idest ex *toto*, metiendam esse, et gravem censendam, quæ pertingit ad tertiam totius partem (V. Sanch. D. 1, 4, 17, etc.). Nec verum esse (quod nonnemo putat) ea quæ gravia sunt, semper aut obligare sub gravi, aut nullatenus obligare; adeoque aut grave peccatum in his, aut nullum admitti: v. c., a sacerdote qui ne ter quidem aut quater per annum celebrat (V. Lugo *De Euch.* 20, 3, etc.).

8 S. Alph. III, 132. *Epist. Resp.* v. *Adversarius in dissertatione;* V, 52. In summa, ut responderi possit aliquid carere culpa letali, sufficit hoc probabile esse (Ex S. Alph. I, 53). Qui autem in re dubia consultus respondet, aliquid esse letale, idque consulenti persuadet, eum

290. Deinde peccatum letale sine plena ac perfecta animi deliberatione non fit (9), quippe est aversio a Deo plena atque perfecta (10); ideo plena, et actuali (11) mentis advertentia, et perfecto voluntatis consensu (12) opus est. Ex hoc capite facile a mortali excusantur semifatui, semiebrii, hi quibus aliquid obrepit dum evigilant, et interdum qui ex subita animi passione in transversum aguntur (13). Quod si aliquis dubitet, an perfecta animi deliberatione aliquid admiserit, id sequimur quod est verosimilius; adeoque in laxioris conscientiæ viris, eam non defuisse, regulariter, tenendum est; contra defuisse in his, qui Deum timent, et mandata ejus observant (14); maxime vero si scrupulis laborant (15).

291. Heic quæri potest, qua culpa peccet is, qui facit aliquid malum, sciens quidem malum esse, sed ignorans grave ne sit, an leve. Et profecto graviter peccat si animadvertit, saltem in confuso, periculum peccandi graviter; animadvertere autem dicendum est, si aut dubitat, sitne mortale an veniale: aut si conscientia ab ea re facienda multum refugit (16). Alias probabilius est peccare leviter (17): *modo objectum non sit certe per se peccatum grave; et homo sit timoratæ conscientiæ* (18).

292. Vulgaris quæstio est, utrum peccatum letale in veniale, et veniale in letale transire possit? Et *per se* id fieri non potest, *quia ea quæ differunt in infinitum non transmutantur, et æternum nunquam potest fieri temporale* (19). Nihilosecius in eo qui peccat fieri potest, ut quis in re gravi peccet leviter, et contra graviter in re

decipit; et si eum adducit in periculum peccandi letaliter propter erroneam conscientiam, letali non caret.

9 S. Alph. V, 5, 55.

10 D. Tho. I, 2, 74, 1.

11 S. Alph. V, 4; v. § 147, 27.

12 S. Alph. V, 5. Advertentia inquam ad actionis gravitatem. Quare, etsi intellectus aliquid cogitet, et animadvertat delectationem in se excitari, v. c., de inimico interempto, si non animadvertat, nec suspicetur, delectationem hujusmodi malam esse, *vacabit culpa quantumvis tempore duret* (Sanch. D. 1, 1, 8. Croix I, 548).

13 Sanch. n. 10. In his mortale fit leve *propter imperfectionem actus* (D Tho. I, 2, 88, 6.

14 V. Croi. I, 546, etc. S. Alph. VI, 476.

15 Croi. l. c. Ibi. *Hi nunquam credant se mortaliter peccasse, nisi jurare audeant, se plene advertisse malitiam gravem, et in eam plene consensisse.* Item S. Alph. VI, 476.

16 Croi. I, 2. Addunt; vel animadvertit obligationem rei examinandæ, nec examinaverit; sed manifeste, ni fallor, hic casus in priorem recidit.

17 S. Alph. I, 23. Quod in his cum primis locum habet, qui per Deum jurant, qui creaturas execrantur, vel imprecantur mala hominibus, filiis, etc. (Ronc. *De Consc.* Cap. I, in fin.).

18 S. Alph. 1, 23.

19 D. Tho. 1, 2, 88, aa. 4, 6.

levi, ex conscientia erronea; nempe cum putat bona fide leve esse quod est grave; aut grave ducit, vel esse dubitat, quod est leve. Sed in primis peccat graviter in re levi 1° propter contemptum explicitum et formale; idest cum præceptum violat, quia præceptum est; sive, ut ait D. Tho., quia præcipienti subjici non vult (20); 2° si ex peccato levi sequi possit aliquid grave (21); 3° ex fine sive adjuncto sive ultimo (22). Verum nostra existimatio rei veritatem non mutat: contemptus autem, damnum, finis, aliud a re sunt: ideo *illa* sunt letalia formaliter tantum; *ista*, et *hæc* magis duo peccata; alterum leve, alterum grave. Quæ accurate dispicienda sunt, ut sciamus quando pœnis, quando reservationibus sint obnoxia.

293. Quæri item solet, utrum ex pluribus venialibus fieri possit unum letale. Et neque hoc fieri potest (23), nisi talia sint, quæ si fuissent admissa uno eodemque tempore, coalescere, et ex omnibus, quasi ex partibus, unum aliquod constare potuisset; et admissa sint intra id tempus quo potuissent uniri, et coalescere: ut puta ex pluribus frustulis intercise editis *die* esuriali (24). At enim ut ad peccatum mortale perveniri possit, opus est quantitate tertia parte majori (25). Verum si singula hæc (levia) singulis fieri mandaveris, etsi

20 D. Tho. 1, 2, 186, 9. S. Alph. IV, 10. Non item si legislatorem contemnat qua privatus homo est; v. c., propter ejus inscitiam, imperitiam, etc. Immo, si *ex hoc capite* rem præceptam contemnit, non peccat graviter (Salm. XI, 2, 39). Eoque minus peccare ex contemptu dicendus est is, qui in eadem re sæpius peccat (S. Alph. 161, v. *Quarta).*

21 S. Alph. H. A. III, 68. Utputa si ex furto unius acus, sarcitor passurus sit damnum grave; vel tu, ex aspectu aut lectione leviter turpi, teipsum conjicias in periculum proximum peccandi graviter.

22 V. D. Tho. l. c. art. 4. S. Alph. V, 60. *Fine adjuncto,* v. c., si quis dicat puellæ verbum leviter inhonestum animo ad turpia eam trahendi. *Fine ultimo*, cum nempe eo animo est, ut, si opus foret, mallet peccare letaliter, quam his abstinere; v. c., die festo sacrum potius, quam ludum, omittere.

23 D. Tho. 2, 2, 88, 4. *Quia omnia peccata venialia de mundo non possunt habere tantum de reatu quantum unum peccatum mortale*, quod pœna æterna, et carentia visionis divinæ, punitur.

24 Ex Innoc. XI, 38. Sanch. D. 1, 4, 9. Item in servilibus exercitis uno eodemque die festo, in recitatione horarum canonicarum eodem die, etc., in furtis *eidem* pluries, diversis licet diebus, admissis, quamvis nova unumquodque intentione fuerit admissum. Non item in mendaciis, imprecationibus, verbis otiosis, etc.; tametsi omnia ex una eademque intentione processerint. Nec in servilibus diversis diebus festis, etc. (Laym. V, 7).

25 S. Alph. III, 530. Itaque is in ultimo, v. c., frustulo, opere, furtulo, quo completur materia gravis, graviter peccat, et nedum formaliter, sed, quia materiæ revera uniuntur, materialiter quoque, (Bonac., Lugo *De Just.* 16, 38. Salmat. XI, XIII, 5, 22. Croix III, 11, 1005). Atque ideo censuris et reservationibus, si peccato cohæreant, fit obnoxius.

quod universis mandatum est sit grave, et oppido grave, verius est, te non peccare letaliter, quia videris per alios facere, non quod universi, sed quod singuli faciunt (26): exceptis his, quæ justitiam lædunt (27).

294. Denique ex letalibus, venialia prætereo, aliud est alio gravius. Quod varie æstimari potest; et in primis ex aversione a Deo, seu ex *virtute* quæ læditur; ex conversione ad creaturas, idest ex *objecto* peccati: ex voluntatis *actu* quo quis avertitur a Deo et convertitur ad creaturas. Ex 1° igitur quo præstantior est virtus quæ læditur, eo peccatum est gravius; ideo, v. c., furto sacrilegium, sacrilegio hæresis gravior est. Ex 2° quo magis peccatum a recta ratione et a natura hominis abhorret, eo turpius ducitur; hinc fornicatione pollutio, homicidio sodomia fœdior est. Demum ex 3° illius culpa est gravior qui perfectiori utitur voluntario; seu plus ceteris valeat, seu plus ceteris sapiat: inde peccata *ignorantiæ, infirmitatis, et malitiæ.*

295. Peccati gravitatem circumstantiæ (§ 152) interdum minuunt interdum aggravant. Verum circumstantias heic accipimus lata significatione, ea quoque quæ peccata multiplicant. Itaque earum quæ aggravant duplex est genus; nam vel *simpliciter* aggravant, vel *in infinitum.* Illæ sunt quæ augent materiam peccati letalis, et ex gravi faciunt gravius; velut furtum unius aurei, aut decem, aut centum. Hæ sunt quæ quod est leve faciunt *grave;* veluti furtum modicæ rei, quæ nihilominus dominum afficit damno gravi: vel (seu leve seu grave) *multiplex,* seu numerum augeant, seu speciem mutent; veluti si quis furetur rem sacram, vel (in nostra sententia) communem pluribus. Ad alterutrum genus pertinent quæ faciunt peccatum quod peccatum non est; cum nempe aliquid fit tempore, loco, vel modo quod non licet (§ 152, 12).

26 Salm. 23, 1, 324. S. Alph. III, 306. Veluti si jusseris decem famulis vacare servilibus die festo per horæ dimidium.

27 Ex Innoc. XI, 38. Ut puta, si uni ex famulis tuis jusseris surripere vicino pullum gallinaceum, alteri ligna cœdere in ejus silva, alteri demum in prato ejus pecus depascere; si singula hæc levia sint, simul autem collecta sint aliquid grave.

TRACTATUS VI

DE POENIS ET CENSURIS.

TIT. I.

De Pœnis.

Actiones humanæ quæ a lege deerrant, quando rempublicam perturbant, *delicta* proprio nomine dici solent (§ 269). Delicta coercentur *pœnis*; quocirca de delictis, et de pœnis nunc; paucis et obiter, pro re nostra. Quæ heic dicturi sumus pertinent ad pœnas canonicas latæ sententiæ, et in primis ad censuras et irregularitates (ex delicto) probe noscendas et applicandas in foro interno: quod ante omnia velim animadverti.

Art. 1. De Delictis.

296. Delictum est: *Externa legis pœnalis violatio dolo malo facta* (1). Consistit igitur ex violatione legis pœnalis: legem pœnalem accipimus quæ lata est maleficiis coercendis; adeoque non naturalem nec divinam, sed humanam tantum. Quare hoc jure utimur, neque legis naturalis, nequæ divinæ violationem delictum facere (quamvis peccatum faciant), sed tantum humanæ, seu canonicæ, seu civilis (2). Nec cujuslibet (quis enim dixerit delinquere eum qui, v. c., non ex jure testatur, contrahit, judicio experitur?), sed *pœnalis* dumtaxat. Porro violatio legis ne intelligi quidem potest si desit lex; adeoque cessat delictum in eo qui falso putat se legem violare, licet peccatum non cesset (3). Hoc primum.

297. Deinde violatio legis pœnalis sine actu et interno, et externo

1 Ita Juris Criminalis Interpp. Verum illud *externa*, vix non redundat § 200, 7.

2 Ex C. 1, Dist. 82. Suar. IV, 8, 20. Laym. V, 2. S. Alph. VII, 44. *Quia cum lex Ecclesiastica imponit pœnam super crimine a lege divina vetito, novum jus condit* (S. Alph. n. 350).

3 L. 22 § *Etsi ei servo.* Ad S. Corn. *De fals.* Suar. 22, 1, 33; V. § 155, 23. Ut puta si quis cædat laicum, Clericum putans (C. 4 *De S. E.*): scilicet *nihil muta existimatio delinquentis* (L. ult. C *De crim. expil. hered.*); qui, non contra legem, sed contra conscientiam agit (Suar. I, 3, 7. V. § 155, 3).

non intelligitur; nam sine *illo* actus humanus (§ 142), sine *hoc* violatio legis humanæ, quæ interna non attingit (§ 200), ne intelligi quidem potest. Et primo sine *actu interno*, idest sine animo delinquendi; sive, uti I. C. ajunt, *sine dolo malo* (4). Scilicet lex potest violari dolo, casu, culpa. *Dolus* heic est: *Voluntas delinquendi* (5). Voluntas etiam indirecta et in causa; nempe cum aliquis delicti causam præbuit sciens volens (6); sive faciendo, sive omittendo (7); dummodo in his letali non careat (8). Casus est: *Eventus qui prævideri non potuit, vel cui prævisо non potuit occurri* (9): ideo et id quod pendet ex voluntate alterius casus est, si ejus injuriam prohibere non possis (10). Denique culpa in jure plerumque intelligitur: *Factum* (nempe effectu pro causa usurpato) *inconsultum quo alteri nocetur injuste* (11): *inconsultum*, idest *cujus exitus facile a diligente prævideri potuerit* (12). Ait lex *potuerit;* nam si revera prævisus fuit, nec is, qui fecit, omnia observaverit quæ diligens quisque observaturus fuisset (§ 157), erit culpa theologica, quæ in dolum recidit (13). Culpa in jure passim significatur appellatione negligentiæ (14), et a J. C. et TT. vulgo diducitur in levissimam, levem, et latam (15).

4 L. 3, § 1 *De injur.* L. 47, § *Recte De Furt.* Laym. IV, 4.

5 L. 1, § *Divus. Ad L. Corn. De Sicar.* In negociis civilibus dolus est: *Calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita* (L. 1 *De dolo malo*).

6 L. 15 *Ad L. Corn. De Sicar.* CC. 7, 16, 20. *De homicid.* At vero æquum non est punire delictum *in causa* eadem pœna, qua punitur delictum *in se*, nisi hoc in jure expresse cautum sit; itaque pœna extraordinaria (idest a judice decernenda) puniendum erit (L. 1 *De extraord. crimin.*). Quoties igitur dico, *pœnam non incurri*, pœna accipienda est ea dumtaxat, qua de agitur.

7 D. Tho. 2, 2, 64, 8.

8 S. Alph. VII, 377, 383, 384.

9 L. 16, § 2 *Loc. cond.* L. 4, C. *De peric. tut.*

10 Ex LL. 36, 37, 38. *Locat.* Ut puta latronum incursum.

11 Vinn. in § 2, n. 7. *Quib. mod. re contr. obl.* Ex L. 51 *Ad L. Aquil.* CC. 9, 13 *De homic.* Dixi in jure (seu civili seu canonico); nam penes Nostros culpa *peccatum* est. Inde distinctio culpæ in *civilem* seu *juridicam* (C. un. *De Commod.* C. 2 *De Depos.*), et *theologicam* (V. Lugo *De Just.* VIII, 26 etc.)

12 Ex LL. 8, 31. *Ad L. Aquil.* C. ult. *De homic.* in 6°.

13 Less. II, 7, 25. Lugo l. c. S. Alph. III, 551. V. not. 6.

14 L. 200 *De V. S.*

15 Vinn. in cit. § 2. Suar. 45, 5, 4 etc. S. Alph. III, 549. Et metitur, quasi e contrario, ex diligentia quam paterfamilias vel prudentissimus, vel solers, vel etiam desidiosus adhibet suis rebus. Itaque illius diligentiæ deesse *levissima* culpa est, istius *levis*, hujus *lata*. Levissima, e. g., culpa ejus est, qui e curru aliquid projiciens, prope stantem occidit, si priusquam jaceret circumspexit, et conclamavit: levis ejus qui circumspexit (Ex C. 14 *De Homic.*); lata ejus qui nec conclamavit, nec circumspexit (Ex L. 7 *Ad L. Corn. De Sicar.*). Hæc generaliter;

Itaque is qui casu deliquit, innoxius est (16); qui dolo (sciens volens), reus (17). Qui culpa in foro quidem exteriori (seu civili, seu canonico), aliquatenus reus habetur, si culpa fuerit lata (18); in interiori non item (19), quia culpa magis in casum recidit (20). Quid si dubitavit? Et si dubitanti agere nefas erat, voluisse intelligitur (§ 143, 10).

298. Demum opus est *actione externa*, ex hac enim initium capit transgressio legum humanarum (§ 146). Verum actio externa aut *opere* aliquo perficitur, aut *verbis* constat, aut *omissio* est. Quæ *opere* perficitur, interdum pluribus partibus constat, et velut initio, progressu, et fine: initio pravi consilii significatio, progressu conatus, fine consummatio delicti continentur (21). At vero consummata delicta non omnia

nam interdum culpa æstimari debet ex re, opere, negocio quod agitur; et quæ in re modica levissima culpa est, in gravi fit levis, in gravissima lata (Lugo *De Just.* VIII, 112. Salm. 13, 1, 37).

Sed et *pluribus aliis modis* culpa dicitur in jure: nam et *imperitia culpæ adnumeratur.* (L. 175 *De R. J.*); veluti si artifex gemmam, quæ includenda ei data est, imperitia sua fregerit (L. 14 *Si gemma. Locat.*): et *culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti* (L. 3 *De R. J.* C. 19 *Eod. tit.* in 6°); ut puta, si Clericus, peritus licet, ægrotum male secuerit (C. 19 *De Homic.*). *Lusus quoque noxius in culpa est* (L. 10 *Ad L. Aquil.* C. 21 *De Homic.*); ut ecce *si pannum rubrum ostendit quis, fugavitque pecus, quod in fures incidit* (L. 50 *De Furt.*). Demum etiam *intempestiva misericordia culpa est* (L. 7 *Depos.*); puta si Commentariensis compeditum solverit, et is evaserit (L. 7 *De Dol. mal.*).

16 L. 24 *De R. J.* C. 3 *De S. E.*

17 L. 1, § 3 *Ad L. Corn. De Sicar.* Sive pacato animo deliquerit, sive ex impetu (Renazz. *Elem. Jur. Crim.* Lib. 1, Cap. 1, § 5).

18 Ex L. 11 *De incend.* CC. 19, 21 *De Homic.* CC. 1, 3. *Eod.* in 6°. V. CC. 27, 33 *De Simon.* Sive quia culpa lata in doli suspicionem incidit. (Ex L. 226 *De V. S.* cit. C. 1): seu potius quia admittitur *malo exemplo* (Ex L. 38 *De Pœnis.* C. 7, § ult. *De Pœnit.* Less. *De Just.* II, 7, 30). Hac re culpa in jure appellatur, non maleficium, quia maleficia exigunt *voluntatem et propositum* delinquendi (L. 55 pr. *De Furt.*), sed *quasi maleficium, quasi delictum;* idest proxima delicto, maleficio. Si quando autem Nostri docent ex *culpa lata* oriri, v. c., irregularitatem, obligationem restituendi, etc., culpam latam accipiunt peccatum letale (Cf. Suar. 45, 5, 8. Salmat. 10, 8, 3. S. Alph. III, 550; VII, 377).

19 V. Lugo *De Just.* VIII, 51. S. Alph. III, 550.

20 Suar. n. 3. Lugo n. 107. Regin. 10, 59. Scilicet casus est *eventus cui non potuit occurri:* quis autem occurrere potest ei rei de qua non cogitat (§ 133, 40)? Ideo casus et culpa nonnunquam in jure quoque civili promiscue accipiuntur (LL. 11, 19 *De incend.* L. 28, § *Incendium. De Pœnis*).

21 V. Renazz. Lib. I, Tit. 1. Titius, v. c., necem Osio *minatur* (en pravi consilii significatio): serius eum 1° *quærit;* et viso, ensem 2° *strinxit,* illum confossurus; sed actu in ipso *destitit*, aut 3° *feriit incassum*, quia Sejus deflexit (en conatus *remotus, proximus, prætergressus*); sed mox iterum ferit et *occidit* (en actus consummatus). Dixi *interdum,* quia multa, et in primis quæ

accipimus eodem modo ; sed *factum* quum perfectum fuerit, adeoque, si ex effectu perfectionem capit (ut mandatum) effectu sequuto (22): *actum* (v. c. matrimonium, baptismus), quum nihil ei ex lege deest ut valeat ; et si lex quæ in eum pœnis animadvertit, irritum illum supponit (velut absolutio complicis, matrimonium religiosi professi, vel subdiaconi, baptismus iteratus), necesse est ut, dempto hoc vitio, nihil ei desit, quo alias jure valere potuisset (23). Quæ *verbis* constant (ut hæresis, blasphemiæ, perjuria, convicia) tunc perfecta esse intelliguntur, cum sic ore prolata fuerint, ut si quis præsens foret ea exaudire potuisset ; et totam atque integram prodant mentem loquentis (§ 146, 21). Demum *omissa*, postquam tempus, intra quod opus faciendum erat, penitus præterierit (24). Itaque, cum in pœnalibus strictissime interpretandum sit (§ 184, 23), *verba legis cum effectu accipere debemus* (25) ; atque ideo actione externa perfecta et consumata opus est, ut delictum pœna coerceri possit (26), nisi

verbis continentur, unico actu constant ; ut contumeliæ, hæreses, blasphemiæ, mendacia, perjuria, etc.

22 L. 53 § *Sane De V. S.* Itaque *reus*, v. c., *falsi* non est qui falsificatas literas nondum signavit (L. 6. *Ad L. Corn. De fals.*) ; reus furti nondum dicitur *qui furti faciendi causa conclave intravit* (L. 21, § *Qui furti* 7 *De Furt.*), *nec qui auferre rem cœperit ;* sed qui abstulerit (L. 15, § *Abduxisse de Injur.*). Dixi *si ex effectu* etc., nam si effectus actum non integrat, sed aliud ab eo est, nulla ratio ejus habebitur ; veluti si quis pejeravit ut reus absolveretur, et is nihilominus condemnatus fuerit.

23 Ex L. 6, § *Adigere. De Jurepatr.* Suar. 49, 5, 5. Salmat. 19, 3, 73. V. c., alienatio prædii Ecclesiastici, jure communi, re nondum tradita (L. 22, C. *De Pact.*) ; jure nostro, nondum confecta scriptura (Art. 1314). Dixi, vel *ut alias.* Ex L. 6 *Ad L. Corn. De Fals.* Scilicet quoties lex punit actum qui *per se* nullius momenti est, v. c., matrimonium solemniter Professi, non actum, sed ausum (*l'attentato*) coercet ; adeoque in eo actu *non juris effectus, sed animi destinatio cogitatur* (Ex L. 18, C. *Ad L. Jul. De Adult.*). Et ideo consumatus intelligitur, licet irritus fuerit. Sed oportet nihil ei deesse ex his, quæ alias necessaria forent ut valere potuisset : itaque si irritus fuerit ex alio capite, pro infecto erit, et nihil oberit. Ut ecce si quis complicem absolvat, corrupta absolutionis forma ; si religiosus, vel subdiaconus consanguineam ducat ; si is qui rebaptizat, sine intentione, verbo tenus, baptizet, aut in vino (Ex L. 16 *Ad L. Corn. De Fals.* Salm. IX, 3, 63. Suar. XI, 3, 14. Sanch. M. VIII, 48, 10). Scilicet quod nullum est nullum parit effectum (Ex C. 52 *De R. J.* in 6°).

24 Suar. *De Religio.* To. II, Lib. IV, Cap. 25, 19. Thesau. I, 14. V. c., indicta non recitantibus horas canonicas suspensionis pœna, omissio non incipit imputari quum, media nocte properante, certum est recitari residuo tempore amplius non posse, sed cum ea præterierit (Ex LL. 8, 124 *De V. O.*).

25 L. 1, § *Hæc* 1, *Quod quisq. jur.* L. 5 C. *Si mancipium*, etc. Suar. *De Legib.* VI, 34, 10. S. Alph. III, 90.

26 L. 56, § 2 *De furt.*

27 Ut in L. 3. *Ad L. Jul. De vi publ.* C. 1 *De homic.* in 6° etc.

aliud in jure sit expressum (27); *quid enim obest conatus, cum delictum nullum effectum habuerit* (28)?

209. Porro ex actione interna et externa *una* integra actio coalescit (§ 145); ideo necesse est, ut *idem* sit *objectum* externum utriusque. Proinde si actio externa, a voluntate deerrans, aliud attigerit, in foro conscientiæ quasi casus fortuitus computabitur; sive id acciderit revera fortuito casu, quod nemo dubitat (29): sive per errorem facientis, quod mihi est verius. Et hoc tripliciter fieri potest; 1° si quis vel circa rem erraverit (30); 2° vel circa personam (31); vel 3° circa rem quoad personam, nempe falso putans eam rem esse, v. c., Sempronii, cum sit Audisii (32). Verum in hoc posteriori casu si error fuit concomitans, et velut accidentalis, et alias ad perfectam externam actionem nihil defuit, hæc involuntaria, seu non voluntaria, dici non potest, atque ideo nihil proderit error hujusmodi (33). Ad ultimum utraque actio (interna et externa) mala, aut noxia *per se* sit oportet; itaque si externa sit mala ex sola intentione facientis, quia intentio eam non mutat (§ 153, 18), non erit pœnis obnoxia (34).

28 L. 1, § 1 *Quod quisq. jur.* C. 4, § 1 *De Cleric. non resid.*

29 L. 4 *De injur.* Veluti si, quum servo meo pugnum ducere vellem, in proximo te stantem percusserim.

30 Lugo *De Just.* 17, 75. Ut puta si putans te auferre vas aureum, æneum abstuleris (Lugo ib). Aut volens alicui surripere *Theol. Moralem* S. Alphonsi, Theologiam Moralem Concinæ surripueris. Porro multa ex his, quæ a Nostris traduntur in Trac. De Restitutione, ego in hunc Tract. transtuli; quia et restitutio pœna est: et quia est mitior pœna, quæ ad excludendam restitutionem valent, eo magis ad pœnas excludendas valere æquum est.

31 Suar. 22, 1, 54. Contra Lugo l. c. Veluti si percusserit Cajum, quem Osium putabat: nam neque Osio facit injuriam, quia non percutit; neque Cajo, quia non vult (S. Alph. III, 628). Secus in foro externo, quia semper civem lædit (L. 18, § *Si injuria, De injur.*).

32 Croi. III, 2, 194. Ut ecce si incenderit ædes Caji, putans Celsi ædes incendere (S. Alph. III, 629. Ibiq. Lugo et Molina): nisi, id forte dubitans, ignem admoverit.

33 Lugo *De Just.* 17, 75. Ut puta si quis rem depositam, vel equum furatus sit, falso putans illam esse depositarii, hunc Sempronii: vix enim, aut ne vix quidem, interest furium cujus sint res quas furantur; quippe lucrum quærunt (Sanch. D. II, 23. S. Alph. l. c., v. *Idem*). Vel si quis percusserit Osium clericum, Sempronium clericum putans, si non quasi Sempronium percusserit, sed quasi Clericum; nam eo animo erat ut quemcumque Clericum cæderet.

34 Sayr. Lib. VI, Cap. VII. Salm. X, VIII, 33, 45. Ut puta si quis occidat injustum aggressorem alias mortem vitare non valens; etiam animo injuriæ, alias acceptæ, ulciscendæ; et licet animus hujusmodi exterius non lateat.

Art. 2. De Pœnis.

300. Pœna generale nomen est: *Omnium delictorum coercitio* (1). Delicta ordinem perturbant quoad Deum, quoad societatem, quoad ipsum delinquentem (2). Pœnis ordo redintegratur; inde sunt vindicativæ, exemplares, medicinales. *Illæ* eo spectant, ut Deo suus honor vindicetur; *istæ*, ut alii, exemplo deteriti, minus delinquant; *hæ* demum, ut reus citius resipiscat. Quare illis utimur in foro interno, istis in externo, his in utroque. Nobis de pœnis agendum erit, quibus utimur in foro cum primis externo; et de Canonicis tantum. Quarum triplex distinctio constitui potest; nempe ex auctore, ex objecto, ex modo quo reum tenent.

301. Ex auctore sunt vel a jure vel ab homine. A *jure* quæ ad instar legis irrogantur, idest omnibus et perpetuo (§ 163): *ab homine* quæ irrogantur ad instar præcepti, idest singulis (§ 248). Inter has tenent quæ omnibus quidem, sed ad tempus irrogantur; quæ *sententiæ universales* dici solent (3). *Illæ* sunt perpetuæ; *istæ* cessant resoluto jure eas ferentis (4); *hæ* tenent ad instar legum, hoc excepto, quod, resoluto jure eas ferentium, intercidunt (5). Porro quæ feruntur in singulos dici solent *sententiæ particulares:* et vel ab ipsomet Superiore irrogantur per modum præcepti, vel officio judicis per modum sententiæ. Hoc inter eas distat, quod illæ cessant resoluto jure eas irrogantis, nisi jam fuerint incursæ, hæ non item (6). Verum judices non ferunt pœnas, sed infligunt (applicant) eas quæ in jure continentur.

302. Ex objecto sunt vel temporales vel spirituales. *Temporales*

1 L. 131 *De V. S.* Quod si interdum etiam sine ullo prorsus delicto, vel culpa pœna irrogatur (C. 23 *De R. J.* in 6°), hæc est magis privatio quædam beneficii alicujus, quam pœna: ut ecce quæ adimunt beneficia ecclesiastica simoniace collata inscio eo cui collata sunt (C. 27 *De Simon.*); vel eis prohibent filios hæreticorum, licet ipsi catholici sint (C. 2, § 2 *De hær.* in 6°); quæ ordinem exercere vetant ordinato in bona fide ante legitimam ætatem, vel ab Episcopo nominatim excommunicato, aut suspenso, aut interdicto (§ 393, 6).

2 Taparelli *Saggio di dritto natur.* Par. 1, § 131.

3 Laym. Cap. II, n. 2. Suar. 3, 1, 2. Schmalz. V, 39, 9.

4 Suar. 19, 2, 6. S. Alph. VII, 73. Ut ecce latæ ab Episcopo extra Synodum (S. Alph. VII, 6); nempe inconsulto Capitulo (§ 199, 4).

5 Salm. 10, 2, 51. S. Alph. VII, 73. Ideo quoties deinceps dico: pœnas a *jure* intelligo has quoque. V. Bonac. To. 3, Disp. I, Q. 22, P. 3, n. 8.

6 S. Alph. VII, 6. Schmalz. l. c.

quæ bonorum temporalium irrogari solent; ut puta publicatio bonorum, vincula, relegatio: spirituales quibus adimitur aliquid rerum spiritualium; v. c., degradatio, depositio, censuræ, irregularitates. Pœnæ autem hujusmodi, si delinquenti facile in mentem venire potuissent, uti vincula, exilium, *ordinariæ;* sin minus, uti censuræ, et irregularitates, *extraordinariæ* a Nostris dici solent (7).

303. Demum ex modo quo reum tenent sunt vel f. s. (ferendæ sententiæ) vel l. s. (latæ sententiæ). F. s. sunt quæ irrogantur officio judicis: l. s. quæ, delicto admisso, continuo per se reum tenent. Porro ea pars legis, quæ pœnam sancit, ad legem muniendam et tuendam pertinet (§ 164, 2), legem autem tueri magistratus officium est; ideo ad eos pertinet: adeoque ad judicis officium pertinet pœnas delinquentibus irrogare (8): hac re omnes pœnæ regulariter sunt f. s. (9). Uti igitur l. s. dici possint, necesse est, ut legislator caverit evidentissime, ut reus, delicto admisso, illico, sine judice, eis teneatur (10). Veluti si dixerit *ipso facto,* vel *ipso jure,* vel *statim,* vel *nulla declaratione præmissa,* vel *ante sententiam judicis* (11). Si his, aut similibus verbis usus non fuerit, dispiciendum erit, utrum verba, queis pœna irrogatur, sint futuri temporis, an præsentis. Verba futuri temporis pœnam ferendæ sententiæ; præsentis (eoque magis præteriti) latæ sententiæ pœnam demostrant (12). Si nec his usus fuerit, sed verbis imperativis, v. c., *solvat, amittat,* quia *modi imperativi anceps locutio est* (13), f. s. eam esse tenendum est (14). Eoque magis si dixerit *erit,*

7 S. Alph. VI, 1074; VII, 351.

8 D. Tho. 2, 2, 62, 3. Sot. I, VI, 6. Laym. *De Legib.* XV, 3. Ut puta si dicat: *sub pœna excommunicationis* (Reiff. I, 2, 208. Suar. *De Legib.* V, 6, 4. Ex C. 21 *De jurepatr.*): seu a jure, seu ab homine lata pœna sit (Suar. 3, 3, 6).

9 Ex L. 15 *De Donat.*

10 Suar. *De Legib.* V, 7, 5. *Evidentissime;* nempe ita ut aliud dici non possit sine *corruptione vel magna extorsione verborum legis* (Suar. ib.).

11 Suar. *De Legib.* Lib. V, Cap. 7.

12 V. Suar. ib. Cap. VI, 11, etc. Salm. 10, 8, 18. Futuri; v. c. *Excommunicetur:* præteriti, e. g., *sciat se esse excommunicatum, vel excomm. incurrisse* (C. 40 *De Appellat.*): præsentis, e. g. *excommunicamus,* vel, *sit excommunicatus* (Croi. VII, 9. Mazzot. Disp. 1, Cap. 2, v. *Secundo*); nam ipse legislator eam irrogat.

13 Suar. l. c., n. 24. Reiff. V, 39, 84.

14 Navarr. 27, 12. Suar. n. 26. Berar. *J. E. U. h. t.* Cap. V. V. *Ut autem.* Ut in C. 4 *De Vita et hon. Cler.*, et tota fere Dist. 30. Item si dicatur: *Sit excommunicatus, anathema sit* (S. Alph. VII, 8, H. A. XIX, 2). Sane cum Ben. XIV statuisset, Confessarii sollicitantes *perpetuam inhabilitationem incurrant ad Sacrificii celebrationem,* S. Pœnit., et S. U. I., censuerunt, pœnam hanc esse f. s. (V. Tr. *De Pœnit.*). Nisi forte aut 1° verba aliter cogant, utputa si dictum sit *maneat* excommunicatus: aut 2° consuetudo aliud habeat, ut in Can. *Si quis suadente diabulo* (§ 361, 3) *anathemati subjaceat;* aut 3° si natura pœnæ

v. c., *excommunicatus, suspensus,* etc.; quia hoc verbum *erit* interdum præsens, interdum futurum tempus demonstrat (15). Itaque si pœna est l. s., delicto admisso statim incurritur: sin f. s., ante sententiam judicis non intelligitur, licet is per metum aut sordes abstineat ab ea ferenda (16).

Art. 3. De pœnis singulis delictis irrogandis, et subeundis.

304. Restat ut videamus quemadmodum pœnæ singulis delictis irrogari debeant, et quemadmodum, cum irrogatæ fuerint, subeundæ sint. Sed ante omnia juverit de legibus pœnalibus interpretandis, quæ scitu magis necessaria sunt, paucis attingere. Porro interpretationi, nisi in dubiis, locus non est; ne in odiosis quidem (§ 185, 27). In dubiis autem semper id accipiendum est quod favorabilius est reo (1): seu facti sit dubium, quia iniquum foret propter incertum delictum certa pœna torqueri (2); seu juris, quia *interpretatione legum, pœnæ potius molliendæ sunt, quam exasperandæ* (3). Quamobrem si utendum sit interpretatione declarativa, verba legis *stricte* sunt accipienda (4): adeoque *in toto rigore ac proprietate teneantur, et strictissime limitentur, quantum proprietas verborum permiserit* (5): et si duas

aliud ferat: utputa si dixerit *jejunet, pœniteat, oret,* etc. Quid igitur si lex dicat: Si quis hæc fecerit *excommunicetur, suspendatur?* Bonacina *pro certo habet* hæc verba significare pœnam l. s., contra Suar. pœnam f. s. *sine controversia* eis contineri putat (*De Legib.* V, 6, 25); quia is qui dicit *excommunicetur, irritetur,* nondum excommunicat, nondum irritat. Et quis neget? Et nonne hæc verba minus urgent quam illa, *sit excommunicatus, anathema sit?*

15 L. 123 *De V. S.*

16 Ex Salmat. XI, 2, 76. S. Alph. VI, 196.

1 LL. 168, 198 *De R. J.*

2 V. Deuter. 21, 2. CC. 1, 14. *Qui fil. sint legit.* Thesaur. *De Pœnis* I, 10, r. 2. Sive 1° *factum* ipsum dubium sit, utputa, in eo qui procuravit abortum (§ 391, 2), utrum fœtus fuerit animatus (S. Alph. III, 396); sive 2° auctor facti, veluti si duo in Clericum telum jecerit, et unus ferierit, sed uter ex eis non appareat (Ex S. Alph. III, 658), nam *satius est impunitum relinqui facinus nocenti, quam innocentem condemnari* (L. 5 *De Pœnis.*); sive demum 3° (in his quæ bono et malo animo fieri possunt), intentio facientis (Ex L. 51 *Pro Socio.* L. 66 *De Judic.*), ut ecce in eo qui receptavit hæreticum consanguineum suum (§ 323, 41), si non appareat, utrum receptaverit quasi hæreticum, an quasi consanguineum (Suar. *De Fide* 24, 1).

3 L. 42 *De Pœnis.* Suar. 40, 5, 3. Thesaur l. c.

4 C. 15 *De R. J.* in 6°. V. c., interdicta *Parochia,* parochiam accipere debemus ecclesiam parochialem, non territorium. Et suspensionibus in *male ordinatos* (V. § 393, 6), non subjacent Episcopi, quippe nön ordinari, sed *consecrari* dicuntur (Suar. 31, 1, 29).

5 Suar. *De Legib.* V, 3, 4. V. c., qui irretitus censura exercet ordinem (sacrum)

interpretationes æque bene recipere possunt, semper benignior præferenda est (6). Quoad interpretationem extensivam hoc velut axioma tenendum est: *Nulla pœna sine lege* (7). *Et hæc est juridica ratio exponendi omnes canones pœnales; et destructo hoc generali fundamento, tollitur certitudo in his legibus explicandis* (8). Heic igitur ad legem producendam *argumentum neque a simili, neque a majori est validum, sed oportet ostendere jus expressum* (9): præterquam

fit irregularis (C. 1 *De sent. et re judic.* in 6°): num igitur fiat irregularis qui illum exercet in ipsa ordinis susceptione? Minime, quia exercitium hujusmodi quasi pars ordinationis intelligitur (S. Alph. VI, 799, d. 3).

6 L. 198 *De R. J.* C. 49. *Eod. tit.* in 6°. V. c. Parochi non *residentes* fructus non faciunt suos (Trid. XXIII, R. 1); residentiam æquius est accipere materialem tantum (Ben. XIV, Not. XVII, 16), et non tantum formalem (V. S. Alph. IV, 127). Qui abest a choro, primo anno *privetur* DIMIDIA PARTE *fructuum, quos ratione etiam præbendæ et residentiæ fecit suos* (Trid. XXIV, R. 12), dimidiam partem accipimus, non omnium, sed mensium quibus abfuit (S. C. C. ap. Fagn. in C. *Ex tua* n. 15 *De Cleric. non resid.*), et detracta portione pro ceteris officiis, quæ non omisit (Sot. X, V, 6. S. Alph. III, 673).

7 L. 19 *De V. O.* Sive, uti Nostri ajunt, *Nulla pœna incurritur nisi in jure sit expressa* (S. Alph. VI, 150. VII, 343, 345); atque ideo *Pœnæ non excedunt proprium casum* (Suar. *De Legib.* VI, 3, 5).

8 Suar. *De Legib.* V, 3, 7.

9 Suar. 45, 4, 5 et l. c. n. 5. Sanch., Laym., Salm. XI, 4, 39. S. Alph. VII, 345. Thesaur. Par. 1, cap. 1. Quocirca non extenditur 1° *de persona in personam* (Suar. n. 6): non bene igitur quidam ex Nostris, ex C. 5 *De Usur.*, quo pecunia usuraria extorquetur fœneratoribus, danda pauperibus, hoc ad simoniacos extendunt. 2° *De casu ad casum*, ne de minori quidam ad majus (Suar. 22, 4, 23. S. Alph. III, 473; VII, 345); nam jura sæpe delicta coercent, non quia atrociora illa sunt, sed quia frequentiora (L. 16, § *Evenit. de Pœn.* D. Tho. 1, 2, 105, 2 ad 9. Quodl. I, 18): hinc, v. c., Clerici, si commiscendo *sexum* mutant, excidunt privilegiis clericalibus (S. Pius V, C. *Horrendum*), si mutant *speciem*, non item (S. Alph. III, 479). Proinde pœna, qua *commissa* coercentur, ad *omissa* trahenda non est (S. Anton., Armil., Hurt., Giball., Turrian. ap. Salm. 10, 8, 41): hac re, v. c., pœna statuta in eos qui hominem occidunt, non tenet medicum qui ægrotum non secuit, vel deseruit; quamvis ea data opera id fecerit, ut ille interiret. Alii nihilominus heic aliud sentiunt (V. Salm. n. 42). Quidam putant interpretationi extensivæ locum esse ob *identitatem* rationis, si hæc in lege sit expressa (Reiff., Sanch., etc.). Sed non bene (Suar. *De Legib.* VI, 3, 5). Sane Diaconus qui missam celebrat, PROPTER TEMERITATEM fit irregularis (C. 1 *De Cleric. non ord. min.*). Num et laicus? Minime (Reiff. V, 28, 10). Qui dubitat, an admiserit homicidium, perinde se gerere debet, ac si irregularitatem contraxerit, quia in DUBIIS TUTIOR PARS EST eligenda (CC. 12, 18 *De Homic.*); num idem juris est, si dubitet, v. c., an rebaptizaverit? Minime (Sanch. Dec. I, 10, 48; § 186, 37). Unus casus est, in quo extensio locum habet: in *contentis* (L. 22 *Ad L. Jul. De Adulter.*): E. g. hæreticus fit irregularis: quis dixerit, apostatam irregularem non fieri? Sed si recte inspicimus, nulla neque hæc extensio (§ 186, 36).

1° in casibus, in quibus vel interpretatio extensiva recepta est consensu omnium Theologorum (10); vel 2° si, ea non admissa, sequeretur absurdum evidens intollerabile, quod alias vitari non potest (11). Contra interpretatione restrictiva utendum est quoties ratio legis eam patitur (12). At vero ubi nulla ambiguitas, dubium nullum occurrit, *nec severitatis, nec clementiæ gloria affectanda est* (13), sed legi parendum. Nec unquam pœna lucrosa reo esse debet (14). Demum quoties nova lege nova pœna fertur pro eodem delicto, prior cessat in eodem foro (15); tametsi nova pœna sit levior (16), aut prior sit latæ sententiæ; quæ mihi verior doctrina est (17). His delibatis videamus quid opus sit ad pœnam delinquentibus irrogandam.

305. Principio igitur ut possit in aliquem pœnis animadverti, necesse est 1° ut is vere deliquerit, II° ut sit subditus ejus cujus legem violavit, III° ut nulla excusatione possit se tueri. Et I° ut vere deliquerit (18). Ex hoc capite 1° pœna non tenet eum qui deliquit sola opinione sua (§ 296, 3), vel casu, aut culpa civili (§ 297). Deinde, quia delictum consistit ex actu interno et externo, 2° non obest actus internus si actus externus desit (19), vel ille ex hoc non appareat

10 Ex L. 22 *De Legib.* Ut in excomm. *Canonis.*

11 Ex L. 1, § 4 *Ad S. C. Turpil.* L. 7, § penult. *De Interd.* Suar. *De Legib.* IV, 3, 4. Salmat. 10, 3, 82. Ut in *Ministro* rebaptizante (V. § 407).

12 L. 42, *h. t.* C. 22 *De Elect.* in 6°. Jure communi puniebatur Patronus, qui *jurejurando adigebat* libertum, ne uxorem duceret; jure canonico coercentur excommunicatione *spectantes* duellum: et nihilominus si ille castratum adegisset (L. 6, § 2 *De Jure patr.*); hi si e conclavi respiciunt (V. S. Alph. III, 401, q. 3) abeunt impune.

13 L. 11 *De Pœnis.* Proinde si pœna, nulla apposita conditione vel die, irrogata fuerit, perpetua intelligitur (L. 10, C. *De Pœnis.*

14 Ex L. 3 *De Dolo malo.* C. 5 *De Donat. int. vir.* Adeoque nec aliquam immunitatem reo præstare debet (L. 7, § *penult. De Sent. pass.*); nec meliorem conditionem ejus facere (L. 177, *De R. J.*). Ideo, v. c., Clericus suspensus a beneficio, ab horis canonicis recitandis, aliisque officiis adnexis beneficio adimplendis, non eximitur.

15 Ex L. 14 *De Accusation.* C. 4 § ult. *De Judic.* Sanch. M. III, 48, 4. Ideo, v. c., suspensio qua jubetur coerceri Parochus qui interfuit matrimonio clandestino (C. ult., § ult. *De Cland. desp.*), excomm. l. s. qua coercentur Regulares qui intersunt matrimoniis celebrandis sine licentia parochi (Clem. I *De Privil.*), sublata intelliguntur postquam Conc. Trident. XXIV, R. M. I. jussit, hujusmodi Parochos et Regulares coerceri arbitrio Ordinarii (Sanch. l. c. Bonac. To. 3, Disp. 2, Quæ. 9, P. 5, n. 14 ibique Suar., Sayr., Filiucc. etc.).

16 Suar. 12, 4, 13.

17 Ex cit. L. 14 *De Accus.* V. Thesaur. I, XII. Contra Sanch. n. 8.

18 L. 22, C. *De Pœn.*, C. 2 *De Constit.* Et graviter (quod ipsum *delicti* vocabulum satis ostendit), quia leges regulariter in gravia dumtaxat animadvertunt.

19 L. 1, § 2 *Quod quisq. jur. Cogi-*

manifeste (20). Nec externus si desit actus internus; nempe in his quæ ex intentione agentis (§ 145, 16) statum capiunt (21); vel si externus non sit malus, *et per se* malus (22). Nec uterque, nisi uterque fuerit gravis materialiter et formaliter (23): et utriusque idem fuerit

tationis pœnam, in foro nemo patitur (L. 18 *De Pœn.* CC. 33, 46 *De Simon.*): velut ob simoniam mentalem (Cit. CC. 33, 46), ob hæresim internam (Suar. *De Fide* 21, 2, 4). Quid igitur si Titius dicat, se *olim* mysterio, v. c., Trinitatis non credidisse? Sane *confessio* dici nequit actio externa quando internam non integrat; ideo non puto excomm. incurrere, tametsi nec *in præsens* credat (quod reticet). Secus si dicat, se olim dedisse et accepisse aliquid intentione simoniaca; is excommunicationem (§ 402, 8) non effugeret, ceteris paribus; quia heic non factum externum defuit, sed probatio.

20 Ex L. 11, § ult. *De reb. dub.* V, § 146. Ut ecce si quis dicat: *Mysterium Trinitatis fabella est,* ex animo quidem, sed quasi audita referens, aut librum legens (Suar. n. 12. Croix VI, II, 1652): non enim ipse loqui videtur, sed alius, vel ex alio. Verum cum actus internus in externum prodierit, seu verbis seu factis, nihil proderit, quod hæc forte occultissima sint; v. c., quod nemo loquentem audierit, puta quia nemo præsens erat (Ex Ben. XIV, C. *Pastor bonus.* Suar. n. 16, Croi. VII, 48. Salm. 10, 7, 16), nam per accidens fit; si modo præsens aliquis exaudire potuisset (Laym. *De Legib.* IV, 5. Croi. l. c.). Sed V. § 146, 22. Dixi si non appareat *manifeste:* itaque si, v. c., hæreticum, eumque necessarium tuum, receptaveris nisi palam apparet te illum quasi hæreticum receptasse, excommunicatio cessat (Suar. IV, 3, 11). Eoque magis cessat si non integrum animi tui sensum prodideris (V. § 146, 21).

21 Ex C. 54 *De S. E.* Veluti si fidem neget ore tenus (Salm. 10, 1, 137. Suar. 43, 2, 2).

22 V. S. Alph. VII, 273. *Malus* et planum est; hinc non incurrit, e. g., pœnas hæreticorum qui hæresim suam prodit consilii capiendi causa (Sanch. D. II, VIII; 20, 24. Laym. *De Fide* XIV, 2, 3). Adeoque *per se* malus, quia mala tantum in causa mala sunt non reipsa, sed *denominative:* ideo has pœnas nec is incurrit qui hæresim suam profert in somno, vel ebrietate perfecta (Croix VI, II, 1650; ibiq. Sanch. et Dicast.). Proinde si pœna constituta sit, v. c., adversus eos qui blasphemant, verius puto non incurri ab eo qui ebrius blasphemat, etsi id præviderit (Azor. P. 1, Lib. I, Cap. VII, v. *In hac re*). Contra putant Salm. 20, 10, 26, ex C. *Mulieres De S. E.,* quo cavetur, *ajunt,* incurrere excomm. qui ebrius occidit clericum, si id præviderat. Quod profecto decretorium foret; sed eo Cap. de hac re, nec vola, nec vestigium! Aliud juris esset, si quis ideo se inebriaret, ut impune blasphemare posset (V. § 156, 11).

23 Lugo *De Pœnit.* 20, 5. Hinc v. c. excomm. non incurrit qui Clericum telo petit ex subita ira (§ 364); vel pacato animo, si telum vestes ejus tantum attigerit (S. Alph. VII, 34), aut leviter scarificaverit (Suar. 22, 1, 23). Nec pœnas latas in fures incurrit is, qui surripit anulum æneum, falso aureum putans Sot. IV, VII, 2. Less. II, VI, 27. Suar. n. 23. Lugo *De Just.* VII, 57, 58. S. Alph. III, 552). Ex hoc capite eximuntur pœnis venialia quæ fiunt *mortalia* ex conscientia erronea, vel ex contemptu, vel ex damno (§ 292). Quamobrem, e. c., excommunicationem forte latam in fures (C. 2 *De Const.* in 6°) non incurrit qui, sciens licet et volens, surripit acum sarcitori grave exinde damnum passo (Mazz. Disp. I, Q. I, Cap. V, § 3. Bonac. Q. I, P. 3, n. 11).

objectum (24). Demum 3° quia delictum consumatum fuisse oportet, eo nondum consumato, pœna cessat (25).

306. Deinde ut sit sub jurisdictione ejus cujus legem violavit (26). Ex hoc capite is, qui in sua diœcesi suæ diœcesis legem transgreditur, coerceri potest a proprio Ordinario etiam dum peregre abest (27); dum ne desierit esse subditus; immo etsi desierit, si antea citatione præventus fuerat (§ 86, 37). At is qui delinquit dum peregre agit, sive suæ a qua abest diœcesis legem violaverit, sive alienæ in qua moratur, neutrius pœnas incurrit; non suæ, quia *jus dicenti extra territorium impune non paretur* (28): nisi forte delictum in sua diœ-

24 V. § 299. Veluti si quis percusserit Sejum Clericum, Osium Clericum putans.

25 L. 56, § 2 *De Furt.* L. 53 *De V. S.* Veluti si Clericus ictum declinaverit, vel ab eo se defenderit (Suar. 22, 1, 23. Salm. 10, 1, 44). Itaque necesse est (§ 298) I *in factis*, ut facto nihil desit, quo perfectus dici possit; v. c.; ut fur rem abstulerit, itaque si antequam e loco discederet deprehensus fuerit, pœna (ordinaria) cessat. Et si factum capit perfectionem ab effectu, necesse præterea est, ut effectus quoque secutus fuerit; nec utcumque, verum ex causa a te præstita (Suar. 4, 3, 7). Hinc homicidii pœnas effugit qui aliquem vulneravit mortifere, si is per miraculum convaluerit (Suar. 43, 22): aut medici negligentia (Ex L. 30 in fin. *Ad L. Aquil.* Moli., Less. II, 9, 102. Sot. V, 1, 8), vel alterius ictu (L. 11 § *Celsus. Eod.*), vel quo alio casu, velut naufragio, ruina (L. 15 *Eod.*), maturius perierit. II. In *actibus*, ut perfecti fuerint, et ita, ut valeant, vel alias valere potuissent: ideo eximitur pœnis in jure statutis qui indigno suffragium tulit, si is non fuerit electus (C. 7 *De Elect.* in 6°). Demum III in *omissis*, ut tempus rei faciendæ præfinitum præterierit (§ 298, 24). Proinde qui, adepta Parochia, ad presbyteratum anno proximo non ascendit (CC. 14, 35 *De Elect.* in 6°), eam non amittit tunc cum certum esse cœperit, ipsum amplius ordinari non posse, sed post annum denique exactum (Reiff. I, 14, 34). Nec his obstat L. 14 *Ad L. Corn. De Sicar.* In maleficiis voluntas spectatur, non exitus: hoc enim vel ad artes magicas spectat (De Simoni, *Delitti di mero affetto* P. I, Cap. II, § 6): vel post factum est accipiendum (Niccoli: *Del Tentativo*, Lez. 1, § 10). Nihilominus fatendum est, olim in foro obtinuisse ea Farinacii, Clari, Carpzovii, illius ætatis in re criminali facile Principum, doctrina, *Affectus et conatus ad delinquendum punitur, etiamsi non sequatur effectus* (Clar. Lib. V, § ult. 2, 91): et in eam interdum pedibus ivisse plures ex Nostris.

26 L. 3 *De Off. Præsid.* C. 3 *De Paroch.* C. 21 *De S. E.* Clem. I *De Sent. et Re Judic.* Idest, ut in eo territorio sit *incola*, aut *advena* (§ 85. S. Alph. I, 156; VI, 591; VII, 27); aut *vagus* (V. § 86, Schmalz. II, 2, 18. Thesaur. I, 26).

27 Salm. 10, 1, 107; ibique Bonac., Diana, Conin. etc. S. Alph. VII, 22.

28 L. 20 *De Jurisd.* L. 3. *De Offic. Præsid.* L. 53, C. *De Decur.* C. 2 *De Const.* in 6°. C. 1 *De Priv.* in 6°. Idem juris est si deliquerit in loco exempto (Ex C. 7 *De O. O.* in 6°. C. 1, pr. *De Priv.* in 6°. Suar. V, 4, 5. Salmat. 10, 1, 14. S. Alph. VII, 24). Deliquisse autem quis intelligitur, non ubi delictum cœpit, sed ubi consumavit (S. Alph. n. 22). Et hæc nemo dubitat si Episcopus pœnam tulerit per *Statutum*. At si eam tulit per *sententiam universalem* (§ 301) multi putant, etiam delinquentes extra territo-

cesi noceat (§ 205, 49): non alienæ, quia non est subditus ejus loci (29), nisi forte delictum noceat in diœcesi aliena, puta si scandalo sit (30). Adeoque nec utriusque, si forte in utraque diœcesi eadem pœna sit constituta (§ 205, 46). Nihilominus qui alienæ diœcesis legem transgreditur, si exinde factus sit subditus ratione delicti, coerceri poterit officio judicis; dummodo, antequam ab ea discedat, citatione præventus fuerit (§ 86, 37). Verum, ut fiat subditus ratione delicti, necesse est ut legem Ecclesiæ *communem* fregerit (31); utque pœna in transgressores hac ipsa lege jam fuerit constituta (32). Nam si fregit statuta diœcesana, deest violatio legis (§ 205, 44); si pœna hisce Statutis decreta sit in violantes legem communem, deest violatio legis pœnalis (§ 296), nam pœna ex lege diœcesana est; et ideo utrobique delictum deest.

307. Ad hæc necesse ut nulla justa excusatione tueatur. Porro justissima excusatio ea est, quæ a peccato excusat; et si pœna est gravis, ea quæ excusat a peccato letali. Sed, beneficio legis, multa quæ non excusant a peccato letali, a pœnis excusant; nempe ætas, metus, et ignorantia. *Ætas* excusat impuberes (33). *Metus* excusat

rium pœnam incurrere. (Cf. Suar. Disp. 3, Sect. 5. Bonac. Disp. I, P. XI, nn. 6, 15). Scilicet, ajunt, hoc inter *Statutum* et *Sententiam* interest, quod illud obligat intra territorium dumtaxat, hæc vel extra territorium obligat (Suar. n. 18). At quo jure, sodes, innititur hæc distinctio? Nam hæc verba *lex, statutum, sententia* in jure canonico promiscue accipiuntur (V. C. 3 *De Paroch.* CC. 21, 29. § 4 *De S. E.* C. 2 *De Const.* in 6°. C. 8 *De Privil.* in 6°), et ex ipsis Decretal. et Clementin. Titulis *De Sent. Excomm.* palam apparet. Et eam distinctionem rejiciunt Panorm. in C. 1, n. 11 *De S. E.* Navarr. 27, 273. Covarr. in C. *Alma* P. 1, § 10, n. 3. Silvest. V. *Excomm.* II, n. 5. Laym. IV, 5. Ronc. Quæst. IV, q. 3. Et jure prorsus. Nam si vera esset, in *sola* legislatoris *voluntate* positum foret, subditos suos vel extra suum territorium suis legibus obligare; quod et a jure tum Canonico, tum civili remotissimum est (v. §§ 162, 205), et ipsismet hujus sententiæ Patronis merito displicuit (Bonac. n. 6). Verum hoc non pertinet ad Prælatos Regulares, qui, cum territorium non habeant, coercere posse suos subditos ubicumque existunt recepta sent. est (S. Alph. VII, 20).

29 Ex C. 1 *De Raptor.* C. 21 *De S. E.* C. 1 *De Privileg.* in 6°. Suar. V, 5, 7. S. Alph. VI, 591. Quamvis lex et pœna lata fuerint ab Episcopo *tamquam delegato Sedis Apostolicæ*, si hæc delegatio sit a jure, quippe recidit in potestatem ordinariam; utputa si vetuerit sub censura colloqui cum monialibus (Ben. XIV. C. *Gravissimo* 31 Octob. 1749. S. Alph. VII, 243).

30 Ex CC. 14 et ult. *De Foro Comp.* Sanch. D. 1, 12, 38. S. Alph. I, 156. V. *Limitatur.*

31 V. Laym. II, 5. Ut puta si in ea furtum fecerit.

32 Suar. 5, 4, 11. Lugo *Resp. Mor.* VI, 22, 5 etc.

33 CC. 1, 2 *De Delict. puer.* CC. 1, 60 *De S. E.* S. Alph. VII, 14. Sanch. D. 1, 12, 8, ibique Sotus, Suar. etc. Ratio est quia dolus (§ 297, 4) in hanc ætatem non cadit (L. 22 *Ad L. Corn. De Fals.*). Excepta violata monialium clausura.

omnes (34) : nempe injustus, et gravis, seu absolute seu relative (35). Quidam putant metum non excusare in iis actibus qui ex voluntate agentis statum capiunt (§ 145, 16) : v. c., si aliquem rebaptizaveris ; quia poteras interius nolle (36) : sed vereor ne verum sit, nam simulatio illicita est, atque ideo est quid moraliter impossibile. Quoad *ignorantiam* intererit, utrum sit facti, an juris, an pœnæ. Ignorantia facti et juris (canonici) excusat (37) *ut animarum periculis obvietur*, ex indulgentia juris canonici (38), atque ideo etsi letali non careat; quæ verior sententia est (39). Scilicet vincibilis semper (40); crassa, lata, supina, quoties pœna lata est in eos qui *temere* aliquid faciunt, vel facere *præsumunt* (41) : immo et affectata, si pœna constituta est in eos qui *consulto*, qui *scienter* aliquid fecerint ; quæ plurium (42) et

34 Ex CC. 15, 28 *De Sponsal.* Scilicet pœna adnexa est legi humanæ (§ 296), cujus nulla, regulariter, est obligatio cum incommodo gravi. Atque ideo excusat etsi quod quis admisit alias vetitum sit ipso naturali jure (Suar. VI, 3, 7); ut puta si quis Clericum occiderit jussus, alias ipse occidendus (Salm. 10, 1, 204. S. Alph. VII, 43). Unus casus excipitur, si velit aliquid extorqueri in contemptum Clavium (C. 5 *De iis quæ vi.* Suar. ib. S. Alphon. n. 46).

35 V. § 138. Nempe cum pœna subeunda est ab eo qui metum patitur : at si lex pœnis animadvertit in eum qui metum facit (V. § 392, 2), si is metum incusserit *per se* levem, licet *relative* gravem, eximitur pœnis, quippe usu juris metus gravis is intelligitur, qui *per se* talis est : et nos semper accipere debemus quod favorabilius est reo (Suar. 23, 4, 11. Sanch. D. IV, 4, 4).

36 Suar. 2, 5, 4. Salm. 10, 8, 61.

37 V. Salm. 10, 7, 48. *Facti*, veluti si quis percutiat Clericum, laicum putans (C. 4 *De S. E.*). *Juris* (Ex L. 38 § *Nam si. Ad L. Jul. De Adult.*) ; ut puta si sæpta monasterii ingrediatur, nesciens id vetitum esse (Ex C. 9 *De Cler. excommun.*). Etsi rem fecerit vetitam naturali jure, et sciens volens fecerit ; ut puta si adulteraverit (C. 2, Dist. 82. Salm. 49. S. Alph. VII, 43, 350; VI, 1072).

38 Ex C. 2 *De Const.* in 6°.

39 Sanch. M. IX, 32, 31. Negat id sententia communior. Sed en cit. C. 2. « *Ut* ANIMARUM PERICULIS *obvietur.... ligari* NOLUMUS *ignorantes, dummodo eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina* ». Ait Pontifex *nolumus :* ergo ignorantia excusat ex indulgentia legislatoris : Atqui inculpabilis excusat ipso naturali jure (S. Alph. VII, 205). *Ut animarum periculis obvietur.* Atqui *nullus perit ex ignorantia* quæ levem culpam non excedit (Ex S. Alph. l. c.). Sane legislator ignorantiam aut levem, aut gravem intelligit : si levem verba dat, quia si levis est culpa, ignorantia excusat per se, nam pœnæ regulariter cessant ubi levis est culpa, (S. Alph. VI, 31, 34) : ergo gravem, idest letalem, intelligit.

40 Silv. V. *Excomm.* q. 3. Pal. et Sanch. l. c.

41 Suar. IV, 10, 2. Laym. V, 8. Salm. 10, 1, 198. Navarr. 27, 74. Sporer, *De Matr.* 359. S. Alph. VII, 47. *Præsumere* enim, ajunt Nostri, *dolum* importat (Bonac. l. c. Sanch. M. II, 40, 4. *De Just.* II, 2, 143); nec aliquem præsumere dici potest, *nisi ignorantia ejus formalem dolum includat* (S. Alph. l. c.).

42 Sanch. D. II, 10, 38. M. IX, 32, 36. Bonac. Q. 2, P. 1, n. 11. Salm. 10, 1, 199. Ronc. Cap. V, Q. I, r. 4. Silv. Nec improbat S. Alph. I, 169; VII, 48. Nisi

mihi verior (§ 133, 44) sententia est. Quoties autem excusat ignorantia, inadvertentiam quoque, et oblivionem excusare, ex alias dictis palam est (43). At ignorantia pœnæ nullam excusationem habet (44), nisi forte pœna sit extraordinaria (45); ut censuræ, et irregularitates ex delicto: nemo enim unus ignorat pœnas manere delinquentem licet is nesciat quænam illæ sint. Quæstionis est, an delinquens effugiat pœnam, si pœnituit facti ante effectum sequutum: affirmant Azor, et Salmat. quia delictum non est amplius voluntarium in se (46): negat Suar. quia pœnitentia effectum non impedit, et hoc S. Alph. verius putat (47); et merito, regulariter, quia pœnæ ad exemplum aliorum, et ad tuendam rempublicam cum primis pertinent.

308. Nunc videamus quando reus cogatur, quoad conscientiam, pœnam subire. Principio igitur si hæc est f. s., reo nondum condemnato, ne intelligi quidem potest. *Condemnatum autem accipere debemus eum qui rite condemnatus est, ut sententia valeat* (48). Ideo oportet 1° ut condemnatus sit a suo judice (49); 2° ut servato ordine juris, 3° ut juste. *Primum* expeditum est. Ex *secundo* necesse est,

forte Canones expresse coercent eum, qui delinquit *scienter, seu affectata ignorantia;* ut in C. 2 *De Temp. Ordin.*: quæ *exceptio firmat regulam in contrarium* (§ 185, 25). Dices: ignorantia affectata non caret dolo, dolus autem nemini patrocinari debet. Ita porro cum agitur de fraudando jure alterius, aut leges, aut præcepta; atqui heic agitur de pœna evadenda, quod nulli non licet.

43 Suar. VI, 2, 12. *Communissima.* (Laym., Schmalz. IV, 7, 60. Salm. 10, 1, 189; 18, 4, 10. Sanch. D. 1, 16, 8. Thesaur. 1, 15, q. 1. S. Alph. VII, 350, v. *Idem*). Et planum est, quippe aufert voluntarium (§ 147, 27), et excusat a peccato (§ 272, 8). Secus in foro externo (C. 32 *De S. E.*).

44 Suar. *De Legib.* V, 12, 11. Alas. *De Legib.* IV, XII, 17).

45 Ex L. 6 *De Decret. ab ord. facien.* S. Alph. VI, 1074; VII, 351. Et hoc, quod olim Suaresio probabile fuit IV, 9, 21, hodie *instar regulæ est* (Schmalz. V, 37, 109). Quod velim ne excidat.

46 Salm. 10, 8, 4 (sibi contrarii. V. Salmat. 20, 10, 26)! Azor. P. I, Lib. I, Cap. VII, v. *Hac in re* (ait), eo ipso quod me facti pœnituit, *a voluntate receditur, atque ideo, non ex ea, sed aliunde, effectus naturaliter manat!* Ergo ne facta infecta fieri possunt?

47 Suar. 44, 3, 5. S. Alph. VII, 368. Nihilominus prior sententia improbabilis, propter auctoritatem eam docentium, dici nequit quoties delictum habet tractum successivum: ideo, v. c., beneficiatus qui navigans, breviario in mare projecto, horas canonicas, in ea navigatione, recitare nequivit, si postea facti eum pœnituit, et ex hoc tempore fructus non restituerit, absolvi poterit (V. Salm. 16, 3, 40, ibiq. Cajet., Silvest., Sot., Suar., Sanch. etc.).

48 L. 4 *De Re Judic.*

49 C. 2 *De Pœn.* Ideo is qui suæ diœcesis in sua diœcesi legem violavit, postquam in aliam diœcesim domicilium transtulit, nec ab illius (L. 1, C. *De Requir. reis*), nec ab hujus (C. 15 *De For. Compet.*) Episcopo judicari et puniri potest; nam *illius* subditus non est, *hujus* nullam legem violavit.

accusatum citare, eique contestari crimen a se perpetratum (50): sententia vero *certam* pœnam continere debet (51), et in scriptis ferenda est (52), et in jure est publicanda, et dein intimanda (53). Ex *tertio* oportet judicare ex *actis et probatis* (54), et ex legibus (55). Amplius in foro conscientiæ necesse est, ut judicatum sit *ex rei veritate*; quamobrem si quis condemnatus fuerit ex actis et probatis, sed non ex rei veritate, sententia erit injusta materialiter; sin, contra, ex rei veritate, sed non ex actis et probatis, erit injusta formaliter. Sententia lata a non suo judice, vel non servato, ceu supra, juris ordine, dicitur *nulla*: lata non ex jure, vel non ex actis et probatis, vel non ex rei veritate dicitur *injusta*. Uti igitur teneat condemnatum necesse est, ut non sit nulla; nec injusta, neque materialiter, neque formaliter (56). Quæ autem nec nulla est, nec injusta, si pœna est f. s., valere incipit ex quo lata fuit; sin est l. s. ad diem patrati criminis retrotrahitur (57). Huic autem in foro quoque conscientiæ parendum esse nemo dubitat: nihilominus si ab ea intra decem dies appellatum

50 L. 3, ff. C. 24, X *De Accusat.* L. 1, § 2 *De Requir. reis.*

51 Suar. 3, 2, 7. Nec sat est pronunciare reum incurrisse pœnas, vel censuras in jure statutas (Salm. X, 1, 162; 3. 17). Et si disjunctivam pœnam continet, v. c. *subjaceat excommunicationi, vel interdicto; sit suspensus ab officio, vel beneficio*, utrum valeat, incertum est (V. S. Alphon. VII, 62). Et de hoc dubitatur nedum si pœna officio judicis lata fuerit, sed etsi præcepto aliquo sit adnexa, v. c. si jussus fuerit aliquid facere sub pœna suspensionis vel interdicti, nec obtemperaverit. Etenim Sayrus et Bonac. utramque pœnam eum incurrere putant: contra Navarr. et Silv. neutram. Prior sententia incivilis est, quia in obligatione alternativa unum debetur (L. 27 *De Legat.* 2): posterior S. Alphonso l. c. probabilis: et hoc sufficit: licet ipse cum Salmat. putet, una earum spreta, alteram deberi: et rectius (§ 248).

52 C. 5 *De Sent. et Re Judic.* in 6°.

53 Cit. C. 5. Idest recitata palam in judicio (L. 5, C. *De Sent. et Inter.*); vel quo alio loco Episcopus maluerit (Ex C. 7 *De O. O.* in 6°). *Intimanda* ex *Instruct.* S. C. Epp. confirmata a SS. D. N. Leo. XIII, 11 Jun. 1880, art. 36.

54 L. 7, § 1 *De O. Præsid.*

55 S. August. in C. 3, Dist. 4. Et si sententia est contra leges manifestas, nullius momenti est ipso jure (L. 19 *De Appellat.* C. 1 *Eod. tit.* C. 1 *De Sent. et Re Judic.* C. 4 *De Judic.*).

56 Suar. IV, 8, 17. S. Alph. VII, 68, 334. Nam si judex eum condemnavit ex actis et probatis, sed non ex rei veritate, innocentia condemnatum tuetur; sin ex rei veritate, sed non ex actis et probatis, non videtur quasi judex sententiam dixisse, quia excessit fines mandati. Itaque sententiæ hujusmodi non paretur impune; dummodo omne hallucinationis periculum, et omne scandalum absit (S. Alph. IV, 279; VII, 68).

57 Ex L. 15 *De Donat.* Ex L. ult. C. Ad L. *Jul. Majest.* Sot. I, VI, 6, Concl. 4. V. Thesaur. Par. I, Cap. 6. Sententia qua irrogatur pœna f. s. dicitur *condemnatoria;* qua pœna l. s. *declaratoria;* quæ juverit meminisse.

sit, interim quasi pro non lata erit (58); nisi aliud in jure sit expressum: et, si fuerit revocata, evanescit.

309. Hactenus de pœnis f. s. In pœnis l. s. distinguendum est, utrum pœna sit positiva, an privativa, inhabilitans vel irritans. *Positiva* ea dicitur quæ *in facto* consistit; idest quæ sine facto aliquo nostro, vel alterius, irrogari non potest; ut puta publicatio bonorum, carcer, exilium, mulcta. *Privativa*, seu *negativa* ea est, quæ consistit *in jure;* idest quæ privat aliquo *jure quæsito*, velut officio, beneficio, jurisdictione, jure suffragii (59), etc. Demum ea quæ in odium patrati criminis nobis adimit capacitatem seu canonicam, seu civilem, seu naturalem faciendi, acquirendi contrahendi, etc., *inhabilitans;* quæ irritat actum (60), *irritans* proprio nomine dici solet (61).

310. Principio igitur cum humani legislatores præcipere nequeant ea quæ sunt nimis ardua et difficilia, pœnæ positivæ non tenent ante sententiam judicis (62): etsi in lege cautum sit, ut incurrantur *ipso facto, ipso jure*, immo etiam *nulla declaratione præmissa* (63): nisi aut leviores sint, aut ejusmodi quæ officio judicis irrogari non solent (64);

58 L. 1, § 1 *Ad S. C. Turpil.* L. 3 *De Appellat.* C. 55, X, *Eod. tit.* Decem dies inquam *continuos* (Auth. *Hodie.* C. *De Appellat.* C.16 *De Sent. et Re Judic.*); hodie ab ejus intimatione (Instruct. S. C. Epp. art. 38 computandos).

59 Suar. *De Legib.* V, 8, 2. Salm. XI, 2, 58. S. Alph. III, 112, q. 3.

60 Salmat. n. 62. Suar. n. 8. *Canonicam;* ut puta quæ hæreticos (C. 2 *De hæret.* in 6°), vel simoniacos ad Parochias examinatores (Trid. XXIV, R. 18), reddit inhabiles ad obtinenda beneficia ecclesiastica. *Civilem,* veluti quæ mortuos civiliter prohibet foro, et muneribus publicis (§ 118): *naturalem,* ut puta quæ matrimonium inter reos *criminis*, vel inter raptorem et raptam consistere vetat.

61 Sanch. M. III, 9, 4; IX, 32, 18. Suar. *De Legib.* V, 9, 17. Salas *De Legib.* XVI, 2. Ut in C. 27 *De Elect.* in 6°. Quidam negant esse pœnas, sed minus recte (V. CC. 20, 48 *Eod.* C. 20 *De Rescript.*)

62 Ex C. 19 *De Hæret.* in 6°. L. 29 *De Jure Fisci*, Sot. *De Just.* I, VI, 6, ubi latissime; D. Tho. 2, 2, 62, 3. Suar. *De Legib.* V, 8, 3. S. Alph. I, 148; III, 112, Q. 3. Huc pertinent leges quæ jubent restitui accepta ex turpi causa, vel lege prohibente; ut puta simoniace (Suar. *De Simon.* 59, 23. Salm. 13, 1, 153).

63 S. Alph. III, 112, 472. Ut in Cap. 1 *De Homic.* in 6°. Extr. *Ambitiosæ. Etsi millies id dicant* (Sot. loc. cit.). Scilicet 1° quia nemo potest inauditum reum condemnare (C. 1 *De Caus. poss.*); 2° quia a naturali æquitate alienum est ut idem sit reus, et judex, et vindex (Sot. VI, I, 6. Concl. 1): demum 3° quia hæc lex *esset nimis acerba, vel iniqua* (Suar. *De Legib.* V, 5, 8): immo *durissima esset, et ad nihil aliud utilis quam ad illaqueandas animas* (Lugo *De Instit.* 37, 134). Itaque dicendum est, aut aliter interpretandam esse, aut non esse usu receptam (Lugo n. 135. Sanch. D. II, 22, 20). Nec ideo supervacanea sunt, ea verba *nulla declaratione,* etc., nam etsi nulla declaratione *pœnæ,* at certe *criminis* declaratione opus est (S. Alph. I, 149).

64 Suar. *De Legib.* V, 7, 5; 2, 10; 9, 10. Bonac. *De Legib.* Disp. 1, Q. 1, P. 7, n. 28. Ut jejunium, recitatio precum etc.

tametsi citra infamiam subiri possint (65). *Privativæ*, siquidem jus aliquod quæsitum adimunt, ipsæ quoque egent regulariter sententia judicis (66); exceptis censuris, et irregularitatibus, de quibus propediem. De inhabilitantibus et irritantibus non satis convenit; nam quidam tenent, et verius, nulla indigere sententia judicis declaratoria (67); alii, de his quæ nos reddunt inhabiles obtinendis officiis et beneficiis ecclesiasticis, contra putant (68). At procul dubio, quia sunt pœnæ extraordinariæ, ignorantia earum excusat (69), ut alias (§ 307, 44): nisi forte inhabilitas aut nullitas actus principaliter, et pœna dumtaxat accessorie constituta fuerit (70).

311. Præter has sunt et pœnæ *conventionales*, quas vocant. Nostri sæpius cum inhabilitantibus eas confundunt. Ejusmodi sunt quæ, cum *aliquid* (v. c. Officium, vel beneficium) alicui *datur* sub modo vel tacita conditione, ut *aliquid faciat* vel non faciat, hoc non præstito, data adimunt, quasi modo vel conditione non impleta; et sic neglecta officia vindicant (71). Hæ et pœnæ et pacti habent aliquid, et utriusque

65 S. Alph. III, 112, q. 3.

66 S. Alph. I, 148; III, 472. *Probabilissima* (S. Alph. III, 112, q. 3). Ut puta quæ privant jure ferendi suffragium (Moli. II, 96. Sot. VI, I, 6, Concl. 2. Sanch M. IX, 30, 2), vel missæ celebrandæ (§ 303, 14). Eoque minus tenent ante sententiam judicis quæ aliquid pœnæ positivæ habent admixtum (Suar. *De Legib.* V, 8, 3); ut ecce quæ adimunt beneficium aliquod (Suar. 40, 2, 22), munus, officium (S. Alphon. H. A. II, 25), jus patronatus; ut Trid. XXII, R. 11 (Suar. *De Legib.* V, 8, 7), etc. Excipiendæ sunt pœnæ quæ suapte natura officio judicis regulariter irrogari non possunt, ne lex inutilis videatur (S. Alph. VI, 1074); ideo v. c. conjux incœstuosus amittit ipso jure petendi jus (Sanch. M. IX, 28, 14. V. Suar. *De Legib.* V, 9, 6. V. § 303, 14).

67 Ex C. 27 *De Elect.* in 6°. C. 22, v. *Statuentes. De Præb.* in 6°. Sot. I, VI, 6. Concl. 2. Thesaur. 1, 35. Salm. X, II, 62, 102. Suar. *De Legib.* V, 9, 2. *De Simon.* 58, 10. S. Alph. I, 149; III, 112.

68 Navarr. in C. *Fratres. De Pœnit.* Dist. 5, n. 45. Covarr., Silv., Moli. *De Just.* II, 96. V. *Dico;* quam sententiam Sanch. M. IX, 30, 1, vocat probabilissimam. Utcumque, quod dicimus, eis nos teneri ipso jure, *intelligendum est* 1° *si culpa* intervenerit (Ex C. 23 *De R. J.* in 6°); ideo excusat ignorantia inculpabilis, seu facti, seu juris (Sanch. M. IX, 32, 18. S. Alph. III, 112, q. 2): ut puta si duo bona fide contraxerint matrimonium sine Parocho, et testibus (V. Trident. XXIII, R. I.). 2° Si inhabilitas hujusmodi subiri non possit citra infamiam (Reiff. V, 3, 271. S. Alph. I, 148. H. A. II, 24), ut ecce privatio *vocis passivæ* (S. Alph. *Confess. diret.* II, 7).

69 Suar. *De Legib.* V, 23, 3; 26, 2. S. Alph. VI, 705, 1072.

70 Ex C. 37 *De Simon.* Schmalz. IV, 2, 60, 61. Velut (quæ mihi verior sententia est) impedimentum *criminis;* collationes simoniacæ beneficiorum, insciis his quibus conferuntur; quod *ad præcludenda mala* (S. Alph. III, 112, q. 2), quæ exinde in christianam, remp. dimanarent, cum primis constitutum est.

71 Ex L. un. C. *De his quæ pœn. nom.* § 36 *De Legat.* S. Alph. I, 149. Ut ecce quæ statuunt, fructus beneficii suos non facere beneficiatos, qui fidei pro-

jure æstimari debent. Ideo sine culpa neminem tenent; at si culpa non defuit, tenent ipso facto ante omnem sententiam judicis (72). Ad ultimum cujuscumque generis pœna sit, cum non teneat nisi postquam delictum consumatum fuerit, vel habuerit effectum (§ 298,25), reus, quamdiu de hoc certus non est, non cogitur in foro conscientiæ pœnam subire. Verum de hoc paullo latius agendum est.

312. Itaque in pœnis (et maxime in censuris) dubiis semper pro reo respondendum est (§ 304), seu factum (delictum), seu jus dubium sit: seu positivum sit dubium, seu negativum (73). Et 1° si *factum:* nempe si dubites 1° utrum deliqueris (74), vel utrum graviter (75). Sive 2° utrum delictum consumatum fuerit, vel utrum habuerit effectum (76). Sive demum, si pœna est f. s. 3° utrum sententia pronunciata fuerit, vel utrum conditio aut dies (si forte pœna irrogata est sub conditione vel ex die), extiterit, venerit (77). II° *Jus*, idest 1° cum non satis apparet, utrum pœna sit adnexa delicto a te perpetrato (78); vel, si constet esse adnexam, 2° utrum tu legi, vel pœnæ hujusmodi sis obnoxius (79); vel, si ei es obnoxius, 3° utrum sit latæ, an f. s. (80). At vero si pœna irrogata fuit præcepto aliquo, vel officio judicis, pro

fessionem omittunt, vel horas canonicas non recitant, choro non intersunt etc. (V. S. Alph. III, 665). Verum ademptio hujusmodi non est pœna in his, quæ citra peccatum letale omitti aut fieri possunt, ut puta si electus Episcopus consecrationem intra tres menses (Trid. XXIII, Ref. 2), aut Parochus intra annum presbyteratum (C. 14 *De Elect.* in 6°) non susceperint.

72 Suar. *De Legib.* V, 8, 12.

73 S. Alph. VI, 600; VII, 67. Porro dubium facti, et dubium juris cum lex est incerta (non cum obscura), recidunt in ignorantiam.

74 Salm. 10, 1, 208 etc. *Pœna ex dubio delicto non oritur* (Suar. 40, 6, 5). Ut puta, si mandaveris Cajo dare abortivum puellæ prægnanti, non teneris *excomm.* quamdiu ignoras datum fuisse: et si constet datum esse, et mulierem ejecisse, sed non appareat, utrum fœtus inanimatus fuerit, an animatus, cessat *irregularitas* (S. Alph. III, 396). Item, si censura adnexa sit adulterio, qui mulieri commiscet, dubitans an sit aliena, non tenetur censura quamdiu ignorat nuptam fuisse (Spor. *De Pœnit.* 733).

75 S. Alph. ll. cc. Sive circa *actum internum* dubium versetur; idest si *merito* dubites, an feceris compos tui, vel plena animi deliberatione (Salm. VI, XIII, 14, 15); sive circa *actum externum*, v. c., in dubio probabili an clericum percusseris graviter.

76 Salm. l. c. Ut puta si dederis abortivum prægnanti, quamdiu ignoras an illa ejecerit.

77 Sanch. Dec. I, 10, 58. S. Alph. VII, 66. Verum hi inquirere debent, an conditio extiterit, an venerit dies (D. Tho. Quodl. IV, 14), an prægnans ejecerit, etc.

78 Salm. 10, 1, 208. V. c. si receptaveris hæreticum, qui nihilominus deprehensus fuit (§ 323, 41); si alium Clericum pro alio (§ 364), vel Eremitam (§ 362) percusseris.

79 S. Alph. VII, 27. Peregrinus forte, vel exemptus, vel impubes.

80 Salm. 10, 1, 2, 10. S. Alph. VII, 66. Ut in § 359, 24.

ea respondendum erit, quia possidet, 1° quoties non apparet manifeste sententiam fuisse nullam, vel injustam (§ 210, 75); 2° quamdiu ignoratur, utrum ab ea absolutus fueris (81); et si absolutus fuisti sub conditione suspensiva, 3° quamdiu dubitatur utrum hæc fuerit impleta et planum est.

Art. 4. De Pœnis tollendis.

313. Superest ut videamus quomodo pœnæ, cum semel fuerint incursæ, tollantur. Non loquimur de his quæ irrogatæ fuerunt sub conditione resolutiva, vel in diem; *illæ* enim cessant ipso jure impleta conditione (1), *hæ* die elapso (2); verum de his quæ egent absolutione vel dispensatione. Porro *dispensatione* egent pœnæ, quæ aliquod impedimentum præstant, uti irregularitates, et suspensiones; quæ nihil præstant hujusmodi, e. g. censuræ, *absolutione* solvuntur (3). Inter dispensationem vero, et absolutionem hoc distat, quod dispensatio contra legem est, absolutio secundum legem (4): atque ideo illa strictam potius, hæc potius latam interpretationem recipit (5). Et de ea solum dispensatione, vel absolutione nobis agendum est, quæ datur in foro interno; seu conscientiæ, seu sacramentali.

314. Principio igitur pœnæ ad forum externum pertinent (§ 300); ideo dispensari, absolvi nequeunt, nisi ab his qui habent jurisdictionem in foro externo (6). Ejusmodi vero, præter R. P., sunt Episcopi, et verius, quotquot episcopali jurisdictione censentur (7). Hoc primum: deinde quia ejus est solvere, cujus est ligare (§ 92, 16), non ab omnibus tolli possunt, licet externa jurisdictione præditis, sed ab eo tantum qui illas tulit, vel superiore ejus, vel successore, vel delegato (8): verum hoc perpetuum non est; sed refert utrum pœna sit a jure an ab homine.

81 Ex C. 39 *De S. E.* S. Alph. l. c. Ceterum asserenti se absolutum fuisse, in foro interno (§ 25, 17) fides adhibenda est (S. Alph. VII, 160).

1 Bonac. *De Suspens.* P. ult. n. 2. Ibique Toletus. Filiucc. etc. Et *De Interdict.* Disp. 5, P. ult. n. 1. Thesaur. I, 26.

2 L. 8 *De Postul.* V. c. *Quamdiu restitueris,* vel *ad mensem.*

3 Suar. 41, 1, 4.

4 Suar. *De Legib.* VI, 10, 9. Thesaur. l. c. Illa enim est actus gratiæ, hæc justitiæ (Croix VII, 127).

5 Suar. 29, 1, 18. V. § 231.

6 Ex C. 29 *De S. E.* V. Suar. VII, 4, 8.

7 Sanch. D. II, XI, 5. Salmat. 10, 2, 54, S. Alph. VI, 593. Ut Vicarii Capitulares, et Abates *vere nullius* (S. Alph. l. c. et Lib. I, app. II, n. 31; Lib. VII, 79). Possunt id et Prælati Regulares quoad subditos suos, sed ex privilegio eis concesso a S. Pio V; 21 Jul. 1571. (V. Salm. X, 2, 62).

8 C. 51 *De Pœnit.* Dist. 1.

315. Nam si est a jure, qui Episcopali jurisdictione prædíti sunt quandoque absolvere possunt etiam ab his, quæ jure Canonico sunt introductæ. Nempe 1° ex jure Decretalium in pœnis l. s. incursis ob adulteria, et crimina his minora (9). Deinde 2°, ex potestate a Concilio Tridentino eis concessa, absolvere possunt in casibus, et dispensare in irregularitatibus et suspensionibus occultis. Demum 3° ex ipsa natura legum humanarum, quarum nulla est obligatio cum incommodo gravi, quoties gravis necessitas urget, et R. P. sine gravi incommodo adiri non potest (10). De *illis,* et *his* expedita res est; de *istis,* idest de potestate a Trident. eis decreta nonnihil implicita: videamus igitur 1° quidnam in potestate concessa a Conc. Trid. contineatur, 2° quomodo sit exercenda, 3° cum quibus exerceri possit.

316. Principio igitur duplex est potestas hujusmodi; dispensandi, et absolvendi (quas multi incaute permiscent): illa pertinet ad omnes *irregularitates* et *suspensiones* ex delicto occulto, et nondum deductas ad forum contentiosum; hæc ad omnes *casus* occultos R. P. (11) etiam post Concilium (12) reservatos pertinet; exceptis reservatis Ei *speciali modo in Const. Apostolicæ Sedis.* Porro *deducta ad forum contentiosum, et occulta* accipere debemus prout alias (§ 243). Deinde exercenda est *in propria diœcesi;* verum quia hæc verba, et illa præterea *in foro conscientiæ tantum,* ad absolutiones, non ad dispensationes pertinent (13), dubitandum non est (§ 73, 36), posse aliquem dispensare vel extra suum territorium, sive ipse, sive is qui dispensatur, sive uterque extra illud versetur (14). At vero nemo dispensare, absolvere potest nisi *suos subditos:* adeoque cives, incolas,

9 C. 4, § 1 *De Judic.* Quæ vero majora, quæ minora sint, æstimatur ex pœnis, quibus in jure coercentur (Abb. in cit. C. 4, n. 7). Itaque minora sunt furta, sacrilegia, perjuria; majora, homicidium, simonia, hæresis (Thesaur. I, 23, v. D. 4).

10 Sanch. M. II, 40, 2. Salas *De Legib.* XX, 3, 25. Barbo. *De Potest. Episc.* 32, 26. Thesaur. l. c. D. 5, 41; 1, 4.

11 Conc. Trid. Sess. XXIV, Cap. *Liceat* 6 *De Refor.* En ejus verba « Liceat *Epi-* « *scopis* in *irregularitatibus* omnibus, et « *suspensionibus* ex *delicto occulto* pro- « venientibus, excepta ea quæ oritur ex « homicidio voluntario, et exceptis aliis « *deductis ad forum contentiosum,* dispensare; et in quibuscumque *casibus* « *occultis* etiam Sedi Apostolicæ reser- « vatis, delinquentes quoscumque sibi *sub-* « *ditos in Diœcesi sua* per seipsos, aut « Vicarium ad id *specialiter* deputandum, « *in foro conscientiæ* gratis absolvere ». V. Fagnan. in C. *Dilectus* 15. *De Tempor ord.n.*

12 S. C. C. ap. Suar. 41, 2, 6. S. Alph. VI, 594; VII, 79.

13 Suar. 41, 2, 10. Sanch. D. II, XI, 12. Croi. VII, 472; ibique Pignatell., Pal. etc. S. Alph. Lib. I, App. II, n. 32, in fin. Et palam est.

14 Sanch. l. c. S. Alph. l. c. et VII, 81.

advenas tantum (15). Porro hæc potestas ordinaria est, quippe cohæret officio (§ 71), atque ideo delegari potest aliis (16). Et ipsa quoque potestas dispensandi *generaliter* delegari potest (17); at potestas absolvendi *specialiter* deleganda est (18). Verum de potestate *absolvendi* latius infra.

317. Hucusque de pœnis a jure: si autem pœna est ab homine per *sententiam particularem* (§ 301), intererit utrum pœna irrogata fuerit a Superiore per modum præcepti, an officio judicis per modum sententiæ; *illa* enim dumtaxat ab eo qui eam irrogavit, vel superiore ejus, aut successore, aut delegato (19); *hæc* a legislatore dumtaxat (20) remitti potest. Nec proderit ei, qui sive has sive illas jam contraxit, quod subinde desierit subditus esse ejus qui eam irrogavit: ut puta, si alio domicilium transtulit (21), si Instituto Regulari nomen dedit (22). Et si quis deliquerit in territorio alieno, et is qui in eo territorio jurisdictionem habet pœnis in ipsum animadverterit, ab eo tantum potest absolvi (23).

318. Porro inter delicta nulla est connexio, ideo is qui plura delicta perpetravit, licet ejusdem speciei, a singulis seorsim solvi potest (24). Et si petat dispensationem, vel absolutionem ab omnibus una simul, sat erit dicere, se *pluries* ea perpetrasse; immo, in actio-

15 V. § 86. De civibus, et incolis nemo dubitat; de advenis negat, S. Alph. VI, 593; VII, 93, ex Declarat. Greg. XIII. Hujus declarationis testis est Fagnan. l. c. n. 36. Verum de ea non constat authentice (Mazzo. *De Legib.* Quæst. 1, Cap. III, IX, 2); et ipsemet S. Alph. I, 158, de ea subdubitat, vel saltem non communiter receptam putat. Et Auctoribus eas proferentibus, licet probatissimis, facile credendum non est, qui vel ipsum Bened. XIV (V. *Not.* 87, n. 69, et Const. *Etsi Matrimonialis,* et S. Alph. VI, 1110, v. *Objicit.*) fefellerunt. Quid quod, ex doctrina ipsius S. Doctoris, publicari de buisset (S. Alph. I, 200, pr. III, 1027, v. *Sed.*)? Verum denique ipsemet S. Doctor I, 158 in fine id concedit.

16 Salmat. 10, 2, 54.

17 Suar. 41, 2, 8. Thesaur. I, 20, ubi late S. Alph. I, App. II, 34, VII, 93. V. c. omnibus Parochis.

18 Suar. S. Alph. VII, 93. Ceterum potestas hæc a Tridentino decreta his, qui Episcopali jurisdictione gaudent, exsulat ubi Conc. Trid. *nunquam* receptum fuit (S. C. C. ap. Fagn. l. c. n. 25); quia onerum et favorum par est ratio (Suar. 41, 2, 6): non item ubi receptum, postea repudiatum est (Sanch., Lugo *De Fide* 23, 54).

19 Ex CC. 8, 11 *De O. L.* Suar. VII, 2, 10. Thesaur. P. I, Cap. 24. Reiff. V, 39, 242, 250. Per sentent. *particularem,* nam si lata fuit per sentent. universalem perinde est, ac si *a jure* lata esset (S. Alph. VII, 73. V. § 301, 5).

20 L. 14, C. *De Pœnis.* Scilicet *Judex posteaquam sententiam dixit, judex esse desiit* (L. 55 *De Re Judic.*).

21 Ex C. 19 *De For. compet.* Suar. 7, 2, 26).

22 Suar. n. 29.

23 S. Alph. VII, 72.

24 V. Suar. *De Legib.* VI, 24, 10.

nibus ejusdem speciei repetitis in eodem subjecto, in quibus juris effectus (impedimenta, vincula, pœnæ) ex repetitis criminibus non multiplicantur, quia *in his accidens fit unum moraliter* (25), etsi peccata multiplicentur, satis erit dicere, se talia vel talia crimina perpetrasse (26).

APPENDIX.

De his qui in delictum concurrunt.

319. Nunc videamus quid juris sit, si duo pluresve ejusdem delicti participes fuerint. Et videamus, utrum omnes in ipso delicto perpetrando concurrant, an secus. Si PRIMUM aut seorsim agunt, aut communi consilio. Si *seorsim*, velut in rixa, *actio uniuscujusque contemplari oportebit* (1); ideo quisque pro suo facto tenebitur. Quid si duo admiserint eodem tempore, v. c., si duo in Sejum telum injecerint, et unus tantum ferierit, nec uter appareat? Et profecto *utrumque* teneri, iniquum est; *alterum* potius, absurdum; ergo *neuter* tenebitur (2). Sin communi consilio, jure civili, *singulorum proprium est maleficium* (3); jure canonico, uti videtur, non semper (4). Denique si ex duobus alter dolo fecerit, alter imprudens, et pœna sit ejusmodi, quæ si fuerit irrogata tenebit utrumque, ne innocens puniatur, neutrum tenebit (5).

25 Henriq., Navarr., Salm. 10, 8, 61.

26 Sanch. M. VIII, 24, 7. Pal. VI, 7, 3; ibiq. Suar., Conin. etc. Ut puta, si quis pluries eamdem consanguineam cognoverit, si Sacerdos irretitus censura pluries celebraverit, etc. (Sanch. l. c. S. Alph. VII, 353).

1 L. 17 *Ad L. Corn. de Sicar.* CC. 3, 4. *De Cler. percuss.* C. 6, §§ 2, 3. *De homic.* Itaque si unus mortifere aliquem vulneravit, alius postea exanimavit, prior non tenebitur ut homicida (L. 11 *Ad L. Aquil.*); adeoque non erit irregularis (S. Alph. VII, 369).

2 Suar 45, 3, 11. Sanch. M. II, 41. S. Alph. III, 658. Quid si omnes percusserint, nec appareat cujus ictu perierit? Et jure civili omnes tenentur (Cit. L. 11, § *Si plures*): quos et jure canonico teneri putat Suar. l. c., n. 9, ex C. ult. *Cau.* 23, 8. Ita porro, si constet omnes percussisse letaliter, quippe omnes causam mortis adæquatam præstant (§ 159, 26); secus si id non appareat (S. Alph. VII, 367). Nec obstat cit. C. ult. 23, 8, quippe nec alicujus R. P. nec alicujus Conc. Œcumenici est.

3 L. 24 *De injur.*

4 Ex C. 34 *Cau.* 23, 8. Et congruit doctrinæ Theologorum qui, cum de restitutione agitur, non in solidum (prout ex jure civili), sed quemque pro damno a se illato teneri putant (V. S. Alph. II, 579).

5 L. 5 *De Pœn.* Ex CC. 1, 14. *Qui fil. sint Legit.* Ut puta si duo matrimonium irritum contraxerint, alter sciens, alter ignorans (§ 56, 5); vel *crimen* admiserint, et nuptias inter se coire velint.

320. Sin ALTERUM, idest si non omnes concurrerint in ipsa delicti perpetratione, qui illud patrat *præcipuus*, ceteri *accessorii* delinquentes dici solent (6). Accessorii vel in animum, vel in opus externum agunt. In ANIMUM mandantes, et consulentes. *Mandare* intelligitur qui jubet, aut rogat aliquid fieri suo nomine (7). Dico *suo nomine*, nam alias magis hortari, consulere videretur (8). *Consilium dare videtur* qui *persuadet et impellit, atque instruit consilio ad delictum faciendum* (9). *Persuadet*, ideo non tenetur qui consilium præbet doctrinale, uti vocant (10): *et instruit*, idest monstrat in quem modum delinquat; quamobrem *si tantum consilium dedit, atque hortatus est*, v. c., *ad furtum faciendum, non tenetur furti* (11). Porro seu mandatum dederit, seu consilium, necesse est ut dederit *alias nolenti* (12); adeoque si dederit ei, cui jam certum erat crimen admittere, pœna cessat (13). Demum, si ante delictum admissum revocaverit mandatum, consilium, et de revocatione mature certiorem fecerit eum cui mandatum, vel consilium dedit, et is nihilominus delictum consumaverit, eximitur pœnis; primo quia mandatum proculdubio (14), consilium probabiliter (15) revocatione evanescunt; deinde quia ille magis improbitate sua fecisse videtur. Nisi forte pœna, lata fuerit in mandatum ipsum, vel consilium, quasi delicta *sui generis* (16). At vero nemo excusatur, quod, se non mandante, vel consulente, alius nihilosecius certissime mandaturus, consulturus fuisset; primum quia verum est, delictum consilio, mandato suo admissum fuisse (17); deinde quia secus nemo teneretur, quod est absurdissimum.

321. Qui in OPUS EXTERNUM agunt, seu qui opem præstant: idest

6 Carmign. *Elem. Jur. Crim.* § 209. Porro quasi accessoria coerceri dicuntur, quæ non *propter se* (uti raptus, homicidium, perjurium, furtum), sed *propter aliud* coercentur, idest propter illud quod impediri vult; velut mandatum, consilium, defensio. Si quando autem lex ea coercet per se, tunc quasi *delicta sui generis* intelliguntur.

7 LL. 12, 59 *Mandati.*

8 L. 6 *Eod.* L. 20 *De his qui not. inf.* Salm. 10, 1, 158.

9 L. 51 *De Furtis.*

10 Ex L. 118 *De R. J.* C. 62 *Eod. tit.* in 6°.

11 § 11 *De Oblig. quæ ex delict.* Licet acuerit ad citius, vel ardentius faciendum (Croi. VII, 65, contra Salm. n. 147). In summa, necesse est, ut furem juverit *ope et consilio* (L. 36 *De furt.*). Nec obest L. 1, § 4 *De serv. corr.* L. 36, § 1 *De furt*, quibus nudum consilium coercetur; ibi enim agitur de damno dato: et si recte inspicitur, instructio non deest.

12 L. 11, § *Attilicinus. De injur.*

13 S. Alph. III, 561; VII, 38.

14 L. 12 *Mandati.* Suar. 44, 3, 7.

15 Salm. 10, 1, 150, V. S. Alph. VII, 368, 373. *Si certiorem*, nam antea revocatio non intelligitur (§ 224, 10).

16 Croi. VII, 65.

17 Ex Spor. et S. Alph. VII, 562 in fin.

defensores, receptatores, quique auxilium vel favorem præbent, uno verbo *cooperatores*. Defendere est protegere aliquem, ut tuto et libere facere aliquid possit (18). Modus defensionis est eum receptare. Receptare, seu recipere est; *refugium abscondendi causa præstare in suo, vel alieno loco* (19). Auxilium præbere *est opem ferre ad patrandum delictum* (20). Demum favere est, quamlibet operam externam alicui præstare, seu faciendo, ut puta commendationibus, pecunia (21); seu omittendo quod facere ex pacto, vel ex officio debuisses (22). Hi omnes unum præstant, *opem;* adeoque non differunt nisi ut magis et minus (23). Sed ut opem quis præstare videatur necesse est, ut eam præstet 1° *formaliter* (24), idest ut reum defendat, receptet, etc., *qua reus est,* et non qua alia causa (25); et 2° ut alter *ope* hujusmodi delictum perpetrare valeat, non ut perpetrati pœnas effugere possit; nisi forte delictum habeat tractum successivum (26).

322. Interdum pœnis coercentur et qui non impediunt, et qui ratum habent. Qui non impediunt (delictum), nempe si tenentur impedire ex justitia, non si ex caritate tantum (27); et si id possint absque incommodo gravi (§ 307, 34). Ratum habere, propria significatione, dicitur quod ab alio, me ignorante, nomine meo gestum est (28). Ra-

18 Bonac. To. 3, Disp. 1, Q. 12, P. I, n. 26.

19 L. 1, § 3 *De serv. corr.*

20 Bonac. l. c.

21 Suar. *De Fide* D. 24, 1, 5.

22 C. 3, Dist. 83, C. 8, § 9 *De hæret.* in 6°. Ex officio, idest *jure officii sui* (Sanch. Dec. II, 10, 11), ac proinde quasi ex justitia (Suar. 45, 4, nn. 4, 5). Hac re, v. c., quamvis in C. 47 *De S. E.* generaliter cautum fuerit, excommunicationi obnoxios et eos fore, qui Clerici percussionem impedire potuissent, obtinuit, hoc ad eos non pertinere qui ex sola caritate, non ex justitia, debuissent impedire: licet ex odio non impedierint (S. Alph. VII, 269, 375), quia animus opus non mutat. Dixi quamlibet operam *externam,* quia non dicitur favere qui consilium præbet, quippe in animum agit (Suar. 21, 2, 17. Reginald. IX, 263).

Porro cum lex generatim *cooperatores* coercet, cooperatores accipere debemus, qui proximam, non qui remotam operam præstant (Thesaur. Par. I, Cap. 10); alias hujus rei æstimatio erit pro cujusque capite, cerebrosa.

23 Suar. *De Fide* 24, 1, 4.

24 Suar. IV, 3, 10.

25 Cajet. V. *Excomm.* Cap. 4. Sanch. Dec. II, 10, 5. Salm. 10, 4, 68. Bonac. Q. 2, P. 3, n. 2. Ideo non incurrit pœnas latas in receptatores hæreticorum, nec is qui abscondit hæreticum, quem milites quærunt ob aliud crimen, v. c., ob furtum, homicidium (de quo nemo dubitat); nec is qui eum abscondit, qui ut *hæreticus* quæritur, si eum abscondit quasi amicum vel consanguineum; quæ aut probabilior, aut certe probabilis sententia est (Cajet., Sanch. etc. ll. cc. S. Alph. VII, 307. Navarr. 27, 55. Suar. IV, 3, 11).

26 Suar. 21, 2, 72. Reginal. IX, 314.

27 Gl. in C. 47 *De S. E.* Suar. 45, 4, 4. Sanch. D. II, 10, 10.

28 Ex L. 16, § 1 *De pignor.* Non igitur quod tute feceris ignorans, vel errans, aut ebrius, si postea, re comperta, factum probaveris (Suar. 44, 3, 29).

tihabitio *fictione juris* retrotrahitur, et mandato æquiparatur (29); ideo hoc in pœnalibus vix obtinet. Ut igitur hi qui ratum habent teneantur necesse est 1°, ut id quod ratum habent suo nomine gestum fuerit, *quia ratum habere quis non potest quod suo nomine non est gestum* (30); 2° ut delictum sit ejusmodi quod mandari, idest per alium perpetrari potuisset (31); 3° demum, ut ipsi mandare illud potuerint quo tempore fuit perpetratum (32).

323. Cum igitur pœnæ non excedant proprium casum (§ 304, 7), nemo ex his tenetur pœnis in jure statutis, nisi in ipsum latæ sint nominatim. Ideo pœna *statuta,* v. c., adversus mandantem, non tenet facientem; et, ex diverso, statuta adversus facientem, mandantem non tenet (33): statuta adversus mandantes et facientes non tenet eos qui opem, auxilium præbent (34), qui non prohibent (35), qui ratum habent (36). Quod si et in hos manifeste lata sit, tenet eos proculdubio (37), sed post effectum sequutum (§ 298, 25); nisi palam appareat hæc coerceri *per se,* et quasi *delicta sui generis* (§ 320, 16). Verum

29 L. 22 *Rat. rem. hab.* C. 10 *De R. J.* in 6°.

30 C. 9 *Eod.* C. 23 *De S. E.* in 6°.

31 Reiff. in cit. C. 9. Schmalz. V, 39, 244. Prout furtum, homicidium, incendium; non item adulterium, blasphemia, ebrietas, etc.

32 Ex C. 10 *De R. J.* in 6°. Navarr. 27, 233. Molina, Bonac. To. III, Disp. I, Q. 12, P. I, n. 23. Quamobrem si quo tempore delictum perpetratum fuit ipse amens erat, vel infantiæ proximus, ratihabitio ne intellegi quidem potest. Secus si ebrius fuerat, quia ebrietas res momentanea est (Tolet. Lib. I, 31, 67).

33 Ex C. 6, § *Qui vero. De homic.* Clem. I. *De Pœn.* in 6°. Navarr. 27, 51. Sanch. M. III, 49, 2. Suar. 4, 3, 5; 21, 2, 14. S. Alph. VII, 371. Hinc, v. c., suspensio lata in eos qui conjungunt sponsos alienæ Parochiæ (Trid. XXIV, R. M. I.), non tenet eos, qui dant mandatum conjungendi (Sanch. l. c.): prout, ex diverso, excomm. lata in mandantes assassinium (C. 1 *De homic.* in 6°), ipsos assassinos non tenuit (S. Alph. III, 364). Ceterum mandatum heic accipere debemus, quod ad *nudum factum,* et non ad negocium aliquod, nomine mandantis, contrahendum, pertinet. Quamobrem si subdiaconus tibi mandaverit uxorem ducere suo nomine, aut prædium ecclesiasticum emere, heic valet regula. *Qui per alium facit per seipsum facere videtur* (C. 72 *De R. J.* in 6°).

34 Cit. C. 6, § 2. Auxilium, *proximum* scilicet (n. 22 in fin.).

35 Ex C. 47 *De S. E.* Et, nedum si ex sola caritate impedire debuissent, *quod certum est apud omnes,* sed si ex justitia (S. Alph. VII, 376).

36 Lugo *De Just.* 19, 34. Schmalz. IV, 7, 57. S. Alph. VII, 375. Si quando autem hos tenet, a ratihabitione (qua delictum *revera* continetur), non ab hoc admisso eos tenet.

37 Ut olim in C. 1 *De homic.* in 6°, contra *mandantes* assassinium; et in L. 3 *Ad L. Jul. De vi publ.,* contra ineuntes *consilium* seditionis faciendæ. *Manifesto* (§ 304); ut ecce si lata sit, in eum qui patrat homicidium, aut, *quacumque ratione, causa illius existit* (Salm. 10, 1, 145).

si in lege id expressum non est, quando, sodes, coerceri quasi delicta sui generis intelliguntur? Nempe, ajunt, quando lex punit mandatum, consilium, etc. *propter se,* et non propter id quod mandatur, consulitur, etc. (38). Ita porro; at quando hæc punit *propter se?* Sane si solum mandatum, consilium, auxilium punit, non diffiteor, illud puniri propter se; at si pœnis obnoxium facit UTRUMQUE, nempe et mandatum, consilium, etc., et id quod mandatur, consulitur, etc., res dubia est. Atque ideo tenendum est consulentes, mandantes, etc., pœnam post delictum denique consumatum incurrere: primo quia hoc favorabilius est reis; deinde quia hæc sunt delicta accessoria *per se;* demum quia absonum videtur delicta hujusmodi antea, quam principalia, pœnis teneri. Et vix non definiti juris est (39). Et penes Nostros de his, quæ præstari possunt solum ante delicti consumationem, ut consilium, mandatum, auxilium, communior (40); de his quæ post illud quoque consumatum non inutiliter præstantur, *satis probabilis* sententia est (41). Quamdiu igitur manifestum non est, hæc omnia coerceri *per se,* nemo tenetur pœnis quoad sibi certo constiterit et delictum revera fuisse perpetratum, et vere jussu, consilio suo, vel ope a se præstita perpetratum fuisse (42). At cum id apparuerit, non eximitur pœnis, eo quod is, qui delictum perpetravit, deliquerit materialiter tantum; v. c. ignorans, vel amens (§ 174, 62).

38 Croi. VII, 59, 60. Salm. 10, 1, 147. S. Alph. VII, 38.

39 L. *Qui serv.* 36. *De Furt.* Ibi: *Qui alicui malum consilium dedit,* v. c., servo fugiendi, *tunc incipit teneri cum* (servus) *fugitivus esse cœperit.* Et L. 53, § *Neque Verbo* 19. *Eod. Opem ferre* (ad furtum faciendum), *vel consilium dare, tunc nocet, cum secuta contrectatio est.*

40 Ex cit. L. 36, § *Plus.* Suar. 21, 2, 16. Sanch. D. II, 10, 9. Salm. 10, 1, 147. S. Alph. VII, 38. V. Bonac. To. 3, Disp. I, 2, 21, P. 1, n. 28.

41 Sanch. l. c. Laym. *De Fide* Cap. 14, in fin. Alter., Bonac. Q. 9, P. 2, n. 24. Contra putant hæc coerceri quasi delicta sui generis Sayr., Suar. *De Fide* 24, 1, 14. Lugo *De Fide* 25, 12. At Suaresius fatetur, rem dubiam esse. Et hoc sufficit (§ 312). Quamobrem si quis, v. c., defenderit, vel receptaverit hæreticum, ne caperetur, et ille nihilominus captus fuerit, effugit pœnas latas in defensores et receptatores hæreticorum (Sanch. et Laym. ll. cc.).

42 Ex L. 15 *Ad L. Aquil.* Salmat. 10, 1, 147. S. Alph. III, 562, VII, 39, 371.

TITULUS II.

DE CENSURIS.

CAP. I.

COMMUNIA DE CENSURIS.

Art. 1. Quid sit censura, et de censuris irrogandis.

324. Censura est pœna *medicinalis, qua Christiano delinquenti et contumaci usus quorumdam bonorum spiritualium aufertur* (1). Est pœna quippe qua in *delinquentes* animadvertitur; et pœna cum primis fori exterioris est (2). Est pœna spiritualis, quia adimit bona spiritualia, et ad pœnas privativas (§ 309) pertinet. Demum est pœna medicinalis (3), quia uti medicina morbos, ita hæc peccata aut cavet, aut removet. Cavet antequam committantur, removet cum fuerint admissa. Et ideo non ipsa bona spiritualia adimit reis, sed usum eorum tantum, quoad resipuerint; sive, ut in scholis loquimur, quamdiu reus *a contumacia recesserit.* Est autem triplex censura, excommunicatio, suspensio, et interdictum (4).

325. Cum autem censura sit pœna fori exterioris, et pœna hujusmodi sit quasi pars legis (§ 164), patet 1° *eos solos* censuras ferre posse, qui in Ecclesia leges condere possunt; in primis R. P., et Episcopos (5). Feruntur autem aut lege, aut præcepto aliquo: nec interest utrum in scriptis (6): lex enim scriptis non eget, præceptum autem singulare quasi privata lex est. Patet 2° in eos tantum ferri posse censuras, qui *jurisdictione eas* ferentium continentur; adeoque in Christifideles

1 Suar. Disp. 1, Sect. 1, n. 5. Laym. Cap. I, n. 1. *Censuræ* vocabulum a *Censoribus* deductum est. Scilicet *nota,* qua hi inhurebant cives non benemoratos, censura dicta est; quæ in privatione temporanea alicujus juris vel dignitatis constitit (V. Bodin. *De Rep.* Lib. 5, Cap. 26). In jure Canonico nullus est titulus *De Censuris,* sed *De S. E.* (*Sententia excommunicationis*). Verum quæ his titulis de excommunicatione constituta sunt, ad omnes censuras, sive irrogandas sive absolvendas, pertinent (Suar. VII, 3, 2. S. Alph. VII, 70); forte quia excommunicationis appellatione omnis censura olim venit (Berar. *J. E. U. h. t.* in pr.).

2 C. 2 *De iis quæ vi.*

3 C. 1 *De S. E.* in 6°.

4 C. 20 *De V. S.*

5 Salm. 10, 1, 20, etc.

6 S. C. Epp. 2 Mart. 1866 (Acta II, 684). Salm. 10, 1, 74. S. Alph. VII, 61.

tantum; non tamen (nisi a R. P. ferantur) exemptos (7), aut peregrinos (8). Et cum sit pœna spiritualis, in singulos tantum irrogari potest, non in cœtum aliquem, aut ordinem personarum, aut in *personas morales*, quæ ne capaces quidem sunt delinquendi (9). Sed admonendi sumus jure latis non esse obnoxios, nisi expresse comprehensi fuerint, Episcopos, excepta excommunicatione (10); nec impuberes, sive Pontificiæ censuræ sint, sive diœcesanæ, ne excommunicatione quidem excepta (11). Et, quia in odiosis versamur, quæ latæ sunt in populum, Clerum non tenent; et, contra, non tenent populum quæ latæ sunt in Clerum (12). Latæ in Clericos non tenent Regulares (13). Latæ in Regulares eos tantum tenent qui vota solemnia nuncupaverint, non item Religiosos qui alicui ex probatis a S. S. Congregationibus nomen dederint (§ 107).

326. Uti autem latam, seu jure seu quovis præcepto, censuram incurrere aliquis possit, opus est delicto et contumacia. *Delicto*, quia pœna est; nempe admisso in proprio territorio, nec in loco exempto (§ 205, 44); gravi, sive per se, sive per accidens (14), quia censura est gravis pœna; et externo, ut alias, et consumato. *Contumacia*, quia

7 V. Barb. *De O. Episc.* Alleg. 105. *Exemptos;* seu jure singulari, ceu Regulares (§ 104); seu speciali privilegio, ceu quædam Religiosæ Congregationes (§ 107). Nihilominus IN HIS *in quibus a jure communi, vel a S. Conc. Trid., vel a Const. Apostolicis tributa est Episcopo jurisdictio in Regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere* (S. C. C. 17 Febr. 1632 ap. Ben. XIV, *De Syn.* IX, 15, 5). Exceptis his Regularibus, quibus ea *specialis* exemptio tributa est, ut ab Episcopis censuris (etsi aliis pœnis) coerceri, nec IN HIS possint (C. 1, § *In eos de Priv.* in 6°); cujusmodi sunt, teste S. Alphonso, Mendicantes (V. § 102), et PP. S. I. (S. Alph. VII, 241): In hos Episcopi uno tantum, uti videtur, casu possunt etiam censuris animadvertere; idest, si *in alienis Ecclesiis, aut quæ suorum ordinum non sunt, absque Episcopi licentia; et in Ecclesiis suis, aut suorum ordinum, non petita illius benedictione, vel ipso contradicente prædicare præsumpserint* (Greg. XV, C. *Inscrutabili*).

8 Lugo *Resp. mor.* VII, 27. S. Alph. VII, 17. Nempe nisi facti sint subditi, ratione delicti (§ 86, 38).

9 Salm. 10, 1, 69. S. Alph. VII, 19. Sed in singulos eorum ferri posse, ut puta in singulos Decuriones, in singulos Deputatos, aut Senatores, nulla dubitatio est (Ex C. 49 *De S. E.* C. 27 *De Election.* in 6°. Suar. 21, 2, 88).

10 C. 4 *h. t.* in 6°. Reiff. III, 1, 17.

11 Ex CC. 1, 60. *De S. E.* Salm. 10, 1, 168. S. Alph. VII, 14. Excepta violata monialium clausura (Trid. XXV. Ref. 5). *Sive* etc. (Lugo *De Pœnit.* 15, 150).

12 C. 19 *De S. E.* in 6°.

13 S. Alph. VII, 331. Reiff. III, 1, 12. Nempe laicos, non Clericos (V. § 103. Suar. 28, 2, 9. Salm. 10, 5, 40). Immo nec Dignitates, nec Canonicos tenent (§ 88, 3).

14 Ex Trid. XXV, R. 3. Salm. 10, 1, 131. Alias censura erit nulla (S. Alph. VII, 31). Sed in dubio, utrum culpa sit gravis an levis, tenet censura (Salm. 10, 1, 132. S. Alph. n. 32), quia possidet.

est pœna medicinalis. Contumacia (a contemnendo) hic est *contemptus censuræ* (15): atqui non potest contemni quod non est; ideo nisi censura ante lata *(comminata)* fuerit lege aliqua, vel præcepto, ejus contemptus, ac proinde contumacia, ne intelligi quidem potest. Quisquis igitur factum aliquod, vel omissum, censuris punire vult, necesse habet illud prius vetare, hoc præcipere sub censura (16), eaque specifica (17). Itaque censuræ 1° sine contumacia constare (irrogari) non possunt: 2° hac remota, quia sunt pœnæ medicinales, constare (permanere) non debent. Ex 1° igitur nulli censuræ obnoxius est is, qui transgreditur legem aut præceptum, cui nulla censura, neque latæ, neque fer. sent., adnexa erat (18): atque ideo non potest censuris animadverti in transgressiones hujusmodi, licet gravissimas; nisi forte habeant *tractum successivum* (19). Ex 2° autem censuræ ferri, infligi nequeunt in perpetuum, nec in diem definitam, nec arbitrio eas ferentis; sed infligi debent in tempus indefinitum, ut, cum reus sese emendaverit *(a contumacia recesserit)*, absolvi possit (20). Demum quia censura ad rei emendationem pertinet, 3° quando irrogatur post delictum admissum, si irrogata fuit causa (delicto) non expressa, non valet (21): quid enim emendet qui ignorat cur puniatur?

327. *Quæri* potest, an quis possit obnoxius fieri pluribus censuris; etenim censuræ adimunt bona spiritualia, quod autem semel ademptum est adimi amplius non potest. Et propter *idem* peccatum ab *eodem* legislatore pluribus *ejusdem* speciei censuris obnoxium fieri, a regulis juris

15 C. 23 *De V. S.* Ex L. 38 *Ad L. Jul. de Adult.* Seu formalis sit contemptus, seu virtualis (Reiff. V, 39, 14).

16 Ex C. 11 *De Const.* CC. 3, 9, 13, *h. t.* in 6°. Suar. IV, 5, 6. Nempe ex illo Matt. 18, 17. *Si Ecclesiam* NON AUDIERIT, *sit tibi tamquam ethnicus, et publicanus.*

17 S. Alph. VII, 53. Etenim *genera* non extant in rerum natura (Salm. 10, 1, 62). Ceterum delicto quasi causa, contumacia vero quasi conditione, opus est ut censura irrogari possit: etenim propter delictum, et non propter contumaciam (idest ad contumaciam coercendam), irrogatur censura; alias tolle censuram, et contumacia ne intelligi quidem poterit.

18 Pirhin. V, 39, 32. Schmalz. V, 38, 67. S. Alph. VII, 54. Neque *ferendæ*, quia censura f. s. irrogari potest etiam ob delictum omnino præteritum, puta in eum qui non prohibuit clericum cædi (C. 47 *De S. E.*). Verum hæc magis pœna est.

19 Ex C. 5 *De S. E.* C. 23 *De V. S.* Suar. 21, 2, 3. S. Alph. l. c. *Tractum* etc. uti furtum, detractio, damnum injuria datum, etc.

20 Ex C. 11 *De Constit.* Suar. VI, 1, 5. Bonac., Pal., Salmat. 10, 1, 153. Non serius, ocyus (Suar. 25, 1, 3). Sane medicinæ nec in perpetuum parantur, nec in definitum diem, nec quamdiu videbitur medico; sed quoad ægrotus sanitatem receperit: qua recepta medicinis uti, nedum inutile, sed perniciosum est. Atque ideo censuræ toto cœlo distant a depositionibus, degradationibus, et irregularitatibus ex delicto.

21 Ex C. 1, § 1 *De S. E.* in 6°.

alienum videtur (22). Aliter potest, quia censura instar cujusdam *vinculi* esse intelligitur (23); seu 1° plura sint peccata, sive diversæ, sive ejusdem speciei, etiam unico actu perpetrata (24); seu 2° plures sint legislatores (25); seu demum 3° censuræ sint diversæ speciei, licet idem peccatum sit, idem legislator (26). Nunc videamus quomodo sint irrogandæ.

328. Porro omnis censura aut l. s. est, aut s. f.: illa delicto admisso statim incurritur (27), hæc post sententiam judicis eam irrogantis. At vero, seu f. s. illa sit, seu l. s., si velit irrogari officio judicis per sententiam seu condemnatoriam, seu declaratoriam, ut sententia reum teneat, *ferri debet* servato, etsi non ad unguem, ordine juris (28). Itaque opus est citatione et sententia. Quid utramque continere oporteat, qua censura *pœna* est, superius dixi (§ 308); hic videamus quid continere præterea debeat qua censura est pœna medicinalis.

329. Censura sine contumacia, hæc sine comminatione censuræ ne intelligi quidem potest (§ 326). Age modo: comminatio hæc vel a jure est, vel ab homine. *A jure,* quæ continetur in lege, vel præcepto, quo aliquid jubetur aut vetatur: *ab homine, (ex persona)* ea est, qua reo præcipitur aliquid præstare intra certum ac definitum diem (v. c. intra triduum restituere raptam, aut concubinam dimittere), alias tali censura, v. c., excommunicatione, coercendus: hæc est quæ vulgo *monitio*

22 Ex L. 14 *De Accusat.* C. 4 *De Judic.* Ideo, v. c., licet Sejus qui favet hæretico (§ 389, 1), et Cajus qui communicat cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso (§ 390, 16), uterque excomm. incurrat, nihilominus si Osius opem ferat hæretico, quasi hæretico excommunicato nominatim a R. P.; licet et ei faveat, et cum eo communicet in crimine criminoso, unam, si regula nostra vera est, excomm. incurrit (Contra Filiucc. XVI, 39).

23 C. 42 *De S. E.* C. un. *De Schism.* in 6°. Salm. 173.

24 C. 27 *De S. E.* Ut puta si quis Clericum cædat, et prædium Ecclesiæ emat ab usurpatore; vel uno ictu plures Clericos confodiat, una emptione plurium Ecclesiarum plura emat prædia (Salm. X, 1, 178, 175. S. Alph. VII, 28).

25 Ex C. 42 *De S. E.* S. Alph. VII, 28. Veluti si jure Diœcesano statuta sit suspensio adversus Clericos homicidas, et Clericus aliquis dederit abortivum prægnanti, et illa ejecerit. Item si Clericus censuris coerceatur ab Episcopo beneficii, et ab Episcopo domicilii (Extr. 3, § 1 *De Privil.* Salm. n. 176). Ratio est, *ex parte delinquentis,* quia duplex formalis (etsi una materialis) contumacia intelligitur (Bonac. D. 1, Q. 1, P. 5, n. 11): *ex parte legislatoris,* quia unius jurisdictio alterius jurisdictionem non consumit (Suar. V, 2, 13).

26 Suar. n. 9. Bonac. n. 3.

27 Ex C. 5 *De S. E.* Suar. 3, 9, 5.

28 Suar. 3, 13, 11. Ibi, *Cum censuræ sint pœnæ medicinales, de his censendum est tamquam de quibusdam mandatis ecclesiasticis, et medicinis quibusdam; quæ magis ad emendationem, quam ad punitionem applicantur.*

canonica dici solet. Principio igitur si censura quæ irrogari vult, est f. s., et in lege vel præcepto violato comprehensa non est (§ 326, 19), citatio continere debet censuram quæ irrogari vult (29). Quid si hæc jam comminata fuerat? Et siquidem *lege,* quidam putant non esse novam monitionem necessariam, quia lex monet pro homine; quidam contra, quia monitio *ex persona* esse debet (30): sin *præcepto,* omnes conveniunt non esse monitionem necessariam, quia præceptum monet (31). Sententia vero exprimere debet 1° reum, sed satis est condemnare *eum qui tale crimen admisit,* non expresso ejus nomine; 2° causam, idest crimen, ab eo perpetratum (32) et 3° censuræ speciem (§ 326, 17), *qua* in ipsum animadvertitur (33). Et in scriptis ferenda est, sub gravi (34); nihilominus oretenus lata valet (35). Ceterum sententia ferri potest sub conditione, vel ex die (36).

29 C. 26 *De Appell.* C. 24 *De S. E.* C. 5. *Eod. tit.* in 6°. Et hæc *monitio* Superioris nomine facienda est, alias qui ei non paret inobediens, et contumax dici nequiret (Suar. 3, 11, 2. Salm. 10, V, 95). Et trina esse debet, sed hoc ad validitatem non pertinet (Ex C. 48, *h. t.* S. Alph. VII, 58); vel una pro tribus, servato inter ipsas saltem *duorum,* vel inter hanc et sententiam, saltem *sex* dierum intervallo (Ex C. 9 *De S. E.* in 6°. L. 12 *De Testib.*): nisi ex urgentissima causa censura protinus irrogari debeat (Ex cit. C. 9, in fin.). Debet autem fieri reo *personaliter,* ex communi sententia DD. (V. Suar. D. II, 4); coram testibus, ut probari possit (C. 48, pr. *De S. E.*), saltem prima vice (Bonac. D. I. Quæ. 1, P. 9, n. 12. Salm. 10, 1, 96). Nihilominus fieri poterit ad domum si reus *se absentaverit* (C. 3 *De dol. et contum.*); vel (si domum non habeat, aut non *potuerit inveniri*) edictis penes Ecclesiam ejus propositis (C. 10 *Eod.*), vel quo alio loco publico (Salmat. l. c.). Ceterum validam puto sive in faciem, sive ad domum facta fuerit (Ex L. 15, § *Qui autem* 2 *De Excusat. Tut.*). Et satis est, si ille cam postea utcumque cognoverit (Ex Clem. 3 *De elect.* in fin. Suar. l. c.). Fieri autem solet in scriptis, sed oretenus facta valet (Salm. n. 73), quia nusquam in jure scriptura desideratur (Suar. 3, 11, 2. Salm. n. 25).

30 Cf. S. Alph. VII, 55. Qui priorem sententiam sequitur. V. Suar. 3, 10. Secunda sententia congruit regulis juris communis (V. L. 32, pr. *De Usur.*); et est æquior, quia censuræ legibus comprehensæ plerumque ignorantur. Dixi *si censura est f. s.*, nam si est l. s., cum jam fuerit contracta, nulla monitione opus est (Ex C. 26 *De Appellat.* Suar. 3, 10, 13).

31 S. Alph. VII, 55.

32 C. 1 *De S. E.* in 6°. Nempe ut reus sciat quid oporteat emendare (Salm. 10, 1, 75).

33 Suar. 3, 2, 7. Nec sufficit pronunciare, reum incurrisse *omnes pœnas,* vel *omnes censuras* in jure statutas (Salm. n. 62). Et si disjunctivam censuram irrogat, v. c., *subiaceat suspensioni,* VEL *interdicto,* quia probabile est neutra teneri (S. Alph. VII, 62), neutra tenebitur (§ 304, 1).

34 C. 1 *De S. E.* in 6°.

35 Ex cit. C. 1. *Ibi Superior* RELAXET (Suar. 6, 13, nn. 18, 19).

36 C. 40 *De Appellat.* Nec obstat (V. Suar. 3, 4, 7). C. 5, § *Caveant De S. E.* in 6°. V. C. *Nisi infra mensem*

330. Porro veteri jure quotquot censuram aliquam contraxerant vitari debebant ab his, qui eum censura irretitum esse non ignorabant: ideo omnes erant *vitandi*. Ast hodie ex B. *Ad evitanda*, quæ a Martino V. in Concilio Constantiensi lata fuisse dicitur, nemo (præter Clericorum percussores) est vitandus, nisi post sententiam in eum latam officio judicis. Amplius, ut condemnatus *vitandus* dici possit, necesse præterea est, ut sententia in eum lata sit *nominatim*, idest expresso ejus nomine, et cognomine; vel ea demonstratione, quæ vice nominis fungi possit (37): utque *sententia vel censura denunciata fuerit specialiter vel expresse;* idest proposita in loco publico, vel lecta in Ecclesia coram omnibus (38), jussu ejus qui illam tulit (39); alias non vitandus erit, sed *toleratus;* etsi notorius (40).

331. Cum autem sententia lata fuerit illud censuræ proprium est, quod statim a publicatione sententiæ reum tenet (41), et *executionem secum trahit* (42). Adeoque non suspenditur appellatione interposita (43); nisi interposita sit pendente die ex qua, vel conditione sub qua forte sententia lata fuerat (44). Nihilominus appellatio id præstat, ne appellatus interim sit vitandus (45): et si sententia *declaratoria* est, suspendit declarationem (46). Ceterum hæc sententia nunquam transit in rem judicatam: nam etsi post decem dies ab ea amplius

restitueris (Salm. 67), vel *donec satisfeceris* (Suar. 7, 1, 10. Laym. VII, 1). Lata sub conditione suspensiva, vel ex die, non intelligitur quoad conditio, vel dies extiterit; et si dies apposita fuit in favorem tertii, in potestate hujus est eam prorogare (Suar. 3, 6, 9; 7, 8, 23. Salmat. n. 69). Sed non expedit eam ferre sub conditione. V. S. Alph. VII, 123.

37 Salm. 10, 3, 15. S. Alph. VII, 136. V. c. *Excommunico Prætorem Reatinum.*

38 Suar. 9, 2, 8. S. Alph. VII, 137. Ait Bulla « sententia *vel* censura » vel, idest *et* (Ex L. 53 *De V. S.* Suar. l. c. Navarr. 27, 52. Salm. 10, 3, 15).

39 Salm. n. 16. Croi. VII, 135. Alias in potestate cujusvis erit vitandum præstare eum, qui toleratus est. Ceterum nemo vitandus declarari potest, nisi prius in jus vocatus, ut se defendat (Ex Clem. un. *De V. S.*); nisi crimen evidens sit et notorium (S. Alph. VII, 55, 137).

40 Reginald. I, 115. Salm. n. 17, ibiq. Sanch., Pal., Bonac. Ex S. Alph. VII, 137.

41 Suar. 6, 1, 4. Nisi lata sit sub conditione, vel ex die (Salm. 10, 1, 68).

42 CC. 37, 53 *De Appell.* Idest nullius eget executoris ministerio; quod heic singulare est (Suar. 3, 6, 5).

43 C. 20 § ult. *De S. E.* in 6°. Ben. XIV, C. *Ad militantis.* Suar. 6, 1, 4. Excepta suspensione a beneficio (Ex cit. C. 20. Salm. 10, 5, 51, ibiq. Silvest., Konin., Henriq., Dian., Hurtad., Palaus).

44 Ex L. 3, et C. 40 *De Appell.* Et dummodo ex *capite nullitatis* fuerit interposita, nam ex alio capite hodie non licet. (Ben. XIV, 1. c. § 36).

45 Avila., Giballin., Bonac., Salm. n. 16. Et recte, nam leges quæ juri communi derogant (V. § 184, 23), strictæ interpretationis sunt.

46 Navarr. Cons. 22. Salm. l. c.

appellari nequeat (§ 308, 58), nihilominus recursus ad S. S. contra ejus injustitiam semper admittitur (47).

Art. 2. De Effectibus censuræ.

332. Censuræ adimunt *usum* bonorum spiritualium (§ 324): non omnium quidem, sed eorum quæ communione fidelium (adeoque Ecclesiæ dispensatione) sive externa, sive interna (1) continentur (§ 108): et præterea Clericis usum eorum, quæ sunt Clericorum propria. Et excommunicatio quidem omnia prorsus adimit, interdictum et suspensio aliqua tantum (2): excommunicationem solus R. P. sic irrogare potest, ut auferat aliqua solum; interdictum et suspensionem potest quisquis ea irrogandi potestatem habet (3). *Illa,* cum lata fuerit, deinde suspendi non potest; *istud,* et *hæc* possunt (4). Demum *illa* eorum qui sunt vitandi communione nos prohibet; *istud,* et *hæc* non item (5).

333. Itaque is qui censuram contraxit spiritualia hæc, quæ sibi adempta sunt, nec petere sibi, nec præstare aliis potest, eisque abstinere debet, ut antiquitus; nec distinguitur utrum sit vitandus, an toleratus (6). Ast alii, quamdiu ipse toleratus est, perinde eum habere possunt, quasi nulla censura irretitus esset (7). Atque ideo non prohibentur spiritualia ei dare, velut sacramenta, vel ab eo petere, *ex hoc capite,* etiam nulla necessitate vel utilitate cogente (8). At postquam

47 Ex C. 48 *De S. E.* C. 36 *De O. D.* C. ult. *De Pœnis.* Suar. 1, 1, 8; II, 7, 64.

1 Suar, 6, 1, 3. Salmat. 10, 1, 8. *Fidelium,* non Sanctorum (cit. § 108). Non item ea quæ consistunt ex jure civili, ut potestas testandi; eoque minus quæ ex jure naturali consistunt, ut potestas contrahendi. Nec regulariter ea quæ consistunt ex jure Canonico, ut puta capacitas acquirendi beneficia, vel officia ecclesiastica, vel ad ea eligendi, præsentandi; nisi id in jure sit expressum.

2 Laym. *De Interd.* I, 3. Salm. 10, 5, 10. Dices: ergo interdictum et suspensio in excomm., quasi partes, continentur. Minime; etenim excommunicatio, reo foras ejecto, omnia ei adimit quasi *per consequens:* at interdictum participatione, suspensio administratione rerum sacrarum, *per se et directe* nos prohibent.

3 Bonac. Salm. X, V, 10; VI, 99.

4 Suar. 38, 4, 8. Salm. 10, 5, 4. Navarr. 27, 175. Alter., Bonac. *De Suspens.* P. 1, n. 3. Laym. *De Interd.* V, 3.

5 Suar. 28, 5, 4. Salm. n. 14.

6 Mart. V. B. *Ad evitanda;* qua protestatur, nolle se hos *in aliquo relevare, nec* eis *quomodolibet suffragari.* Nihil igitur quoad ipsos mutatum est.

7 Ex cit. B; S. Alph. VII, 139; quamvis notorium sit ipsum censura irretitum esse (Ex S. Alph. 139). V. § 330, 40. Et in foro externo *nemo est reputandus censura innodatus absque sententia criminis declaratoria* (Ben. XIV *De Syn.* 10, 1, 5).

8 Sanch. M. VII, 9, 8. *(Ex hoc capite;* nam, qua est indignus, nec dare

vitandus esse cœpit, ab omnibus cum eo abstinendum est, quibus ille per censuram prohibetur: nisi forte aut gravior necessitas aliud exigat (9); aut ipse versetur in eo loco, ubi ignoratur esse vitandum, nec id facile resciri poterit (10). Porro censura, quum adimat ea quæ cohærent statui personæ christianæ (§ 108) vel Clerici, reum sequitur ubique locorum (§ 118, 15), prout, ceu vulgo dicitur, *umbra corpus, et lepra leprosum* (11).

334. Nunc videamus de eo qui violat censuram. Ut censura violari possit necesse est, ut jam fuerit incursa: quamobrem distinguendum est inter ea quæ sub censura (seu l. seu f. s.) fieri vetantur, et ea quæ censura fieri vetat. Itaque is qui ILLA facit (v. c. qui jussus sub pœna excommunicationis restituere, loco discedere, non restituit, non discedit) *contemnit:* qui HÆC (v. c. excommunicatus qui recipit sacramenta) *violat* censuram. Qui censuram violat non caret letali, nisi eum excuset parvitas materiæ (12); sed nulla pœna eum tenet. Clericus tantum, si violat censuram ordinem exercendo, fit irregularis (13); de quo postea. Quæri potest, an valeant ea quæ geruntur, fiunt, ab eo qui est irretitus censura. Et ea quæ consistunt ex jure naturali, aut civili (§ 117), valent profecto: item ea quæ consistunt ex *characteris* potestate seu ordinis (§§ 87, 91), seu baptismatis: quam Ecclesia non potest extorquere, minuere, suspendere (14). At ea quæ ex *jurisdictionis* (ecclesiasticæ) potestate consistunt, valent, si a toleratis facta gestave sint; sin a vitandis, regulariter, non item:

ei, nec, salva caritate, ab eo petere licet). Quæ idcirco, ex hoc capite, ipse licite aliis præstat rogatus expresse vel tacite (Regin. I, 116. S. Alph. VII, 139, 140). Dixi *idcirco;* nam si præstando ea peccaret, caritas non sineret ab eo peti; atque ideo nihil prodesset aliis ex hac parte B. *Ad evitanda* (Salmat. 10, 3, 23). Porro tacite rogatus semper intelligitur is, qui necesse habet hæc præstare ex officio, uti Parochus (S. Alph. VII, 177); vel cum implenda sunt Ecclesiæ præcepta, v. c., missa audienda die festo, aliis deficientibus; licet ex officio non teneatur (S. Alph. VII, 169).

9 Suar. 10, 2, 1. Immo gravissima, (S. Alph. VI, 88, 1083), ne leges Ecclesiæ parvipendi videantur.

10 Ex C. 14 *De S. E.* Sanch. D. II, XI, 20. Salm. 10, 3, 20. S. Alph. VII, 78, 145. Porro effectus censurarum profluunt ex jure Canonico; ideo, cum fuerint irrogatæ, ille quoque abstinere his debet, qui censuram irrogavit (Suar. 2, 4, 5. Salm. 10, 1, 40).

11 C. 24 *Cau.* 7, l. C. 16 *h. t.* Suar. 26, 1, nn. 11, 19.

12 Suar. 34, 5, 10. Thesaur. I, 26. S. Alph. VII, 160.

13 C. 1, § 3 *De S. E.* in 6°.

14 Suar. 10, 3, 9. Lugo *De Euch.* 14, 102. S. Alph. VII, 159. Ideo baptizati valide recipiunt sacramenta; pœnitentiam quoque, si bona fides, aut gravis necessitas (S. Alph. VI, 265) eos excuset: Sacerdotes valide ministrant (Suar. X, 2, 11; XI, 2, 9. Croi. VII, 169. S. Alph. VI, 255; VII, 159, 166).

illis enim non adimitur jurisdictio nec in foro interno, nec in externo (15); his in utroque adimitur (16).

335. Ceterum a censuris *excusat,* ut alias (§ 307), metus gravis et injustus qui a lege canonica excusat (17): et ignorantia, nedum facti vel juris ecclesiastici, sed etiam censuræ (18); tum quia censura est pœna extraordinaria, tum maxime quia sine contumacia, adeoque sine contemptu, haud incurritur (§ 326), et *non contemnit qui ignorat* (19): immo etiam inadvertentia excusat (20). Porro censura eo tempore irrogari intelligitur, quo contrahitur, seu tunc cum effectum habere debet (21); ideo, non erit amplius censuræ locus, si medio tempore (post delictum videlicet admissum, et ante censuram contractam) res ad eum casum devenerit, in quo irrogari amplius non potuisset. Nempe 1° ex parte ejus, qui illam tulit, si appellatio interposita fuerit ante sententiam; vel post eam quidem latam, sed pendente die ex qua, vel conditione sub qua lata fuit (22). 2° Ex parte rei, si hic, his pendentibus, factus sit impos præstando quod sub censura præstare jussus fuerat, quamdiu impos permanserit (23); aut recesserit

15 Ex C. 24 *De sent. et re jud.* Suar. 2, 3, 2. S. Alph. VII, 168. Quamvis notoriis (Suar. 14, 1, 13). Quamobrem nedum solvere possunt (Ex C. ult. *De Pact.*), quod nemo dubitat, sed et ligare (Salm. 70, 1, 57); quod nullo jure negat Suar. 14, 7, 3.

16 Salmat. 10, 3, 27. S. Alph. VII, 314, 4. Et, ut generaliter dixerim, in his quæ faciunt, peragunt nomine Ecclesiæ, quasi mandato eis adempto.

17 Suar. 4, 3, 12. Salm. 10, 1, 203. Ut puta si quis eam violet ne prodat seipsum, vel ut offensionem, aut scandalum vitet (Suar. VI, III, 14, 20. Lugo *De Euch.* 14, 100. S. Alph. VI, 265, 585, VII, 46). Dixi *qui a lege* etc.; nam si metus mali gravioris, vel etiam gravissimi, non excusat a lege quæ censuras imponit, nec a censuris excusat (V. § 177). Ad hæc Bonac. D. 1, Q. 2, P. 2, n. 2, et Salmat. 10, 1, 205, docent, ex C. 5 *De iis quæ vi,* metum non excusare *si res quæ prohibita est sub censura sit gravissima.* Ita porro quoties transgressio recidit in contemptum clavium (§ 177, 10). Secus non puto: primo quia C. 5 *De iis quæ vi,* aut huc solum pertinet, aut nunquam ex metu excusationem admittit, quod nemo dixerit; deinde quia hæc interpretatio latissimam cujusque arbitrio viam sterneret; quod aleæ plenissimum foret. S. Alph. VII, 46, ivit in sententiam Salmat, sed postea ab ea discessisse videtur; etenim H. A. XIX, 8, solum excipit *contemptum legis.*

18 S. Alph. VI, 1074; VII, 43, 351.

19 L. 52, *Locati Cond.*

20 Suar. 6, 2, 12. Salm. X, I, 189, 191; XVIII, 4, 10. *Communissima.* Idest si de censura non cogitavit (Croi. VI, II, 1614. Ronca. Cap. 5, Reg. XI. V. § 147, 27): et planum est etenim excusat a peccato (§ 307, 43). Verum scandalis et offensionibus cavendum est in foro externo, præsertim in sacramentis administrandis.

21 Ex L. 140, § 1 *De V. O.* Covarr., in C. *Alma* P. 1, § 10, n. 6. Suar. III, IV, 10, 13; V, 1, 15. Salm. 10, 1, 68.

22 CC. 10, 40, 53 *De Appellat.* C. 36 *De O. D.* Salm. l. c. Thesaur. I, 25.

23 Less. II, 12, 21. Suar. 20, 2, 15. Adeoque etsi inciderit in amentiam (Ex L. 14 *De O. Præs.*); quo enim hæc pœna? Sed Nostri communius id negant (Suar. 5, 11, 21. Salm. 10, 1, 167).

a contumacia (24), sive ante latam sententiam, si censura est f. s. (quod nemo dubitat) ab ea recesserit, sive ante effectum dumtaxat sequutum, si est l. s. (25); quod aut verius est, nam quo medicina sanato morbo? aut æquius certe. Demum 3°, ex parte utriusque si, pendente conditione vel die, aut alter superior (26), aut alter subditus (27) esse desiit; v. c. si *ille* mortem obierit; aut *hic* Religioni nomen dedit, vel alio domicilium suum transtulit (28). At vero frustra mutat forum qui jam per citationem præventus fuerat (29), quia *ubi semel est acceptum judicium, ibi et finem accipere debet* (30). Nihilominus quidam putat censuram et hunc effugere, licet sententia jam lata in eum fuerit, si lata fuit sub conditione, vel ex die, et ipse, his pendentibus, alio domicilium suum citra fraudem contulit (31); quod alii verius negant (32).

336. Verum censura non ligat per se neque in foro interno, neque in externo si sententia fuerit nulla (33), vel injusta (34); seu tantum formaliter sit injusta (35), seu materialiter tantum (36): adeoque, s fuerit inflicta Clerico, ei jurisdictionem non adimit (37). Verum si absque scandalo contemni non potest, caritas ligat. Atque huc pertinet illud S. Gregorii M.: *Sententia Pastoris sive justa sive injusta,*

24 V. S. Alph. VII, 40, 368. Idest si animum retractaverit: licet sine contritione vel attritione, quia habitus gratiæ non augent retractationem (Lugo *De Pœnit.* 16, 444); et modo quo potuit studuerit effectum impedire (Pal. D. IV, P. VII, n. 15. S. Alph. VII, 40). Adeoque non oberit, si revocatio non potuerit innotescere ei cui forte mandatum, vel consilium dedit (Salm. nn. 153, 154. S. Alphon. l. c.).

25 S. Alph. VII, 40. Ut ecce si dederit abortivum puellæ, et, antequam illa ejiceret, pœnituerit.

26 Suar. III, IV, a n. 10. Ut puta si mortem obierit, si loco motus fuerit (V. § 77, 55). Item si usu jurisdictionis ei sit interdictum, v. c., ob excomm. vel suspensionem postea incursam (ib. n. 56). Verum si pendente conditione vel die eam recuperaverit, censura, his postea extantibus, valet (Suar.). Dixi *superior*, non judex; quia judex, posteaquam sententiam dixit, judex esse desiit (L. 55 *De sent. et re judic.*): et sententia ex lege, quæ perpetua est, vim et statum capit (Bonac. D. 1, Q. I, P. XI, n. 12).

27 Suar. III, 5, 2.

28 Suar. l. c. Non item si e sua Diœcesi ad tempus exierit, quia subditus esse non desinit.

29 CC. 10, 20 *De Foro Comp.* L. 30 *De Judic.* Suar. IV, 5, 5.

30 L. 30 *De Judiciis.*

31 Salm. 10, 1, 68. S. Alph. VII, 65.

32 Thesaur. 1, 26. Croi. VII, 104. Sed si qua justa causa domicilium mutaverit, prior sententia probabilis est, propter auctoritatem S. Alphonsi.

33 Suar. IV, 7, 2. Salm. X, I, 212. S. Alph. IV, 215.

34 C. 1 *De Sent. et re jud.* in 6°. V. Suar. loc. cit. a n. 4.

35 Ex cit. C. 1. Bonac. Dis. 1, Q. 1, P. 10, n. 4.

36 Suar. IV, VII, 8, etc. Schmalz. V, 39, 82. S. Alph. l. c. et VII, 334.

37 Suar. nn. 24, 27.

gregi est verenda. Caritas inquam, non censura (38); ideo qui hanc violat, letali quidem non vacat (39), sed irregularitati (§ 334, 14), non fit obnoxius (40). Amplius, si alias in omnibus odiosis, heic in primis, strictius interpretandum est; quia censuris utendum est parcius, ne vilescant, et ne magis perniciem quam salutem pariant (41): et maxime in excommunicatione, quippe qua nulla major pœna est in Ecclesia (42); nam pœna velut capitis est (43); quod velim ne excidat.

Art. 3. De censuris absolvendis. A quo danda sit absolutio a censuris.

337. Censura cum semel fuerit contracta, non solvitur *per se,* licet postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset; sive supervenerit ex parte ejus qui censuram tulit, resoluto jure ipsius (1); sive ex parte ejus qui censuram subiit, utputa si recesserit a contumacia (2), vel satisfecerit parti læsæ (3), vel mortem obierit (4); sive ex parte utriusque, si alter superior, alter subditus esse desiit (5). Unus casus est, in quo cessat ipso jure; si fuit irrogata sub conditione resolutiva, hac impleta (6). Itaque absolutione opus est (7). Et quamvis censura sit pœna fori exterioris, nihilominus absolutio in foro quoque conscientiæ dari potest; et de hoc solum nobis agendum est. Itaque videamus a quo danda sit, cui, quomodo. Et primum *a quo.* Censuras prætereo, quæ singulis irrogantur sive per modum sententiæ, sive per

38 Suar. nn. 17, 18. Salm. l. c. Et ne caritas quidem, si scandalum cessat (S. Alphon. VII, 68, 334).

39 Suar. 4, 7, 18. Quin poterit ob hujusmodi scandalum, si monitus non cessaverit, censuris coerceri (Laym. VII, 3).

40 Suar. IV. 7, 20. Bonac. n. 6. Laym. l. c. S. Alph. VII, 68.

41 Ex Trid. XXIII, R. 3. V. Bened. XIV, *De Syn.* Lib. 10, Cap. 2.

42 S. Aug. *De Corrept. et Grat.* Cap XV. Et ipsa degradatione est gravior (V. Bened. XIV, *De Syn.* IX, VI, 2).

43 S. Cyprian. *Epist.* 62. S. August. *Epist. Ad Heliodorum* XIV, n. 8.

1 Ex C. 11, § 2 *De O. Ord.* C. 1 *De Major.* in 6°. Salm. 10, 2, 8.

2 Ex Alex. VII, 44.

3 Pal., Salmat. 10, 2, 9.

4 CC. 28, 38, *h. t.* Nempe, ut sepultura ecclesiastica donari possit, si censura eam dari vetet. Sed mortuis absolutio dari non potest; nisi contriti decesserint, et ab his tantum qui potuissent eos viventes (non tamen in articulo mortis) absolvere. (Cit. C. 28 *De S. E.*).

5 Salm. X, 1, 165; II, 8.

6 Laym. VII, 1. Pal., Salm. X, II, 13; VII, 159. Thesaur. I, 26. S. Alph. VII, 123. Contra putat Suar. 19, 1, 5; quia hæc conditio inest tacite. *Sed aliud juris est si quid tacite continetur, aliud si quid verbis exprimatur* (L. 68, § 1 *De Legat.* 1); nam si expressum fuerit ut conditio fieret, pro conditione est (§ 41, 52).

7 Suar. VII, 1, 12. Laym. VII, 1. Salm. 10, 2, 7. Pirhin. V, 39, 179. Reiff. V, 39, 240.

modum præcepti, a quibus nullus inferior absolvere potest (8), ne in jubilæo quidem (9): quamobrem de his tantum quæ sunt *a jure* paucis agam.

338. Quarum quædam non reservatæ sunt, quædam reservatæ. Harum genus duplex; nam vel R. P. sunt reservatæ, vel Ordinariis: et R. P. vel speciali modo, vel simpliciter: Ordinariis autem vel a jure canonico reservantur (*reservatæ nobis*); vel ipsimet eas sibi reservant (*reservatæ a nobis*). In omnibus duo, verius, sunt reservationes; altera censuræ, altera peccati (10). In reservatis a R. P. reservatio censuræ principalis est, reservatio peccati est accessoria; ideo quidquid excusat a censura, excusat a reservatione (11). In reservatis ab Ordinario (*a nobis*) communior sententia tenet, utramque reservationem (censuræ et peccati) principalem esse; minus communis, censuræ (ut in reserv. R. P.) principalem, peccati accessoriam (12); quod aut verius est, aut certe probabile. Utcumque, concessa alicui facultate absolvendi a *peccatis*, si censuræ his cohæreant, ab his quoque absolvendis concessa intelligitur, quia nisi censuris absolutis peccata, regulariter, absolvi non possunt (13). Ad ultimum admonendi sumus reservationes strictissimam interpretationem recipere, quippe quæ et Confessariis jurisdictionem adimunt, et Pœnitentibus sunt onerosæ.

339. Principio igitur absolutio, cum sit actus jurisdictionis, in foro conscientiæ dari non potest, nisi ab his qui absolvendi saltem a peccatis jurisdictionem habent (14). Hi autem absolvere possunt 1° a censuris

8 C. Nuper. 39 *De S. E.* V. § 317.

9 Salm. VI, 13, 51; X, 2, 40.

10 Vasq., Suar., Sanch. D. II, 8, 5. S. Alph. VI, 580. Alias absolutus ab inferiore, v. c., a peccato hæresis, bona fide, *directe* absolutus foret, quod nemo dixerit.

11 Croi. VI, 2, 1614. S. Alph. l. c. Ex C. 42 *De R. J.* in 6°.

12 V. S. Alph. VI, 582. Qui priorem sententiam tenet. Posteriorem docent Gobat. Tr. VII, 360 et Salm. 18, 4, 9. Prioris sententiæ rationes hæ sunt. 1° Ut reservatio sit gravior et difficilior (Croix). 2° Verba, quibus reservationes hujusmodi proponi solent in tabellis reservationum, idest *Casus* RESERVATI *quibus est* ADNEXA *excommunicatio* etc. Sed primum alienum est a regulis juris, quia *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam tutius* (L. 153 *De R. J.*): et difficile est; nam quæ reservantur R. P. illa proculdubio graviora sunt, ergone mitior in his reservatio? Alterum non cogit, nam et NEXUS *pignori fundus* in jure dicitur (L. 2 *De Curat. fur. dan.*), et *res pignori* NEXÆ dicuntur (L. 22 *De jure fisci*); et nemo profecto fundum, rem, *accessoria* pignori dixerit.

13 Avila., Giballin., Salmat. 10, 2, 38.

14 Ex C. 29 *De S. E.* Suar. VII, 4, 8. Adeoque non simplices Sacerdotes, secus ac Veteres existimabant, rati hos a venialibus absolvere posse; quod hodie nemo amplius dixerit (V. S. Alph. VII, 71).

non reservatis (15); dummodo veræ censuræ sint, quamvis latæ ab homine per sententiam universalem (§ 301), sive in præteritum, sive in futurum (16). *Et jure absolvunt* etiam diœcesanos, qui in aliena diœcesi forte eas contraxerunt, et peregrinos in sua (17). 2° A censuris dubie reservatis, tum quia reservationes strictam interpret. recipiunt, tum quia in dubio melior est conditio jus suum possidentis, seu Confessoris, seu pœnitentis; atque ideo seu positivum, seu negativum sit dubium (18); seu facti, quod nemo negat; seu juris, quod est longe communius, et verius (19). 3° A censuris reservatis in Jubileo; verum de hoc in Tr. *De Pœnitentia.*

340. Præterea II° Episcopi *ex jure communi* absolvunt in quatuor casibus reservatis in C. Ap. Sedis (§ 391); et, ex jurisdictione eis delegata a Conc. Trident. (§ 315, 11), in casibus occultis R. P. simpliciter reservatis (§ 395). Utriusque hujus potestatis non una dissimilitudo est: nam 1° illa competit omnibus qui episcopali jurisdictione censentur (§ 314, 7), hæc his tantum qui habent diœcesim (20): 2° illa delegari potest vel universaliter, hæc *specialiter* tantum (21): 3° illa nullis limitibus circumscripta est, hæc exerceri permittitur tantum *in foro conscientiæ, in subditos dumtaxat suos, et in propria diœcesi* (§ 315, 11). Ceterum illud *in foro conscientiæ* non significat in foro sacramentali, ut nonnullis visum est, sed *in foro animæ* (22); adeoque absolvere eos posse vel extra confessionem, *est sententia fere omnium* (23). *Subditos* autem *suos* accipimus nedum vagos (24) et

15 Cit. C. 29, § 6. Suar. VII, 3, 2.

16 S. Alph. VII, 73, § 301, 5.

17 Ex cit. C. 29, § 6. Salmat. 10, 2, 37.

18 Lugo *De Pœnit.* 20, 18; ibiq. Suar.

19 S. Alph. VI, 600. *Communissima.* Dummodo hoc *dubium* (juris) *sit prudens, et virorum prudentum communiter* (Spor. *De Pœnit.* n. 733. Gobat. n. 358). Nec retractatur absolutio si postea censura, vel reservatio certa apparuerint (§ 80, 84).

20 Ex Trid. XXIV, R. 6. S. C. C. ap. Gallemart in eo C. 6, et ap. Barbo. *De Off. Episc.* Par. 2. Alleg. 39, 18. Croi. VII, 141, 470.

21 Ex cit. C. 6. *Specialiter* autem non ad casus, ut Henriquez, sed ad personas, uti ex communi Suarez, referendum est (S. Alph. VII, 93). Et forte ne ad personas quidem, sed ad Vic. Episcopi Generalem, uti Sanch. M. II, 40, 17; ibiq. Navarr. Quod ideo, ait, a Trident. expressum est, ut ostenderet, hoc ei non competere ex jure et munere suo. Quod et S. Alph. probare videtur VI, 594, d. 9. Qui et eum id posse docet, cui Episcopus *generaliter suam facultatem* commiserit (S. Alph. VII, 93).

22 S. Pius V. C. *Rom. Pontificis circumspecta* § 3.

23 Lugo *De Fide* 23, 64. Suar. *De Legib.* VIII, 6, 6. Sanch. M. VIII, 34, 29. Salmat. 10, 2, 54.

24 Sanch. D. II, XI, 8. S. Alph. VII, 79.

advenas (25), sed etiam peregrinos; verum hos in foro sacramentali tantum, in quo subditi, jurisdictione de persona in personam prorogata (§ 78, 67), proculdubio efficiuntur (26). Illa autem verba *in diœcesi sua,* utrum pertineant ad absolventem, an ad absolvendum, non satis convenit; ideo sat erit alterutrum in ea versari (27).

341. Ad hæc III° quia leges Ecclesiæ non obligant cum incommodo gravi, impediti Superiorem adire ab inferioribus absolvi possunt (28) sed non semper, nec semper eodem modo. Impeditus dicitur (quod velim deinceps animadverti) qui non potest ipsemet *per se* ad *superiorem* (seu ordinarium seu delegatum) accedere, tametsi per internuncium, vel epistolam commode possit (29). Impedimentum autem hujusmodi vel perpetuum est, vel diuturnum, vel breve. *Perpetuum* accipimus nedum quod vita finitur, sed quod vel in tempus indefinitum, vel in quinquennium protrahitur (30); *diuturnum* quod ultra sex menses, *breve* quod citra (31). Itaque a censuris R. P., etiam *speciali modo* reservatis, Episcopi, et, quoties Episcopus facile adiri nequit, quivis

25 Croi. VII, 136. S. Alph. l. c.; ibiq. Sanch., Suar., Bonac., Barbo. Quæstionis est, an Episcopus possit hos absolvere, extra Sacramentum. Pœnitentiæ. Affirmant Sanch., Suar., Bonac., Salmat. Negat S. Alph. VII, 81, ex Declar. Greg. XIII. Verum hæc etsi extet (§ 316, 15), huc non pertinet. Scilicet cum quæsitum fuisset, utrum Episcopus, ex cit. C. *Liceat,* posset absolvere, utrum dispensare fungentes in sua Diœcesi officio Prætoris, aut medici, Greg. XIII, respondit, *posse Episcopum absolvere* DUMTAXAT *in Sacramento Pœnitentiæ, non autem dispensare* (Fagn. in C. *Dilectus* n. 36 *De Temp. Ordin.*). Jam vero palam est, adverbium illud *dumtaxat,* juxta ea quæ proposita fuerant, ad verbum *absolvere,* non ad verba *in Sacr. Pœnitentiæ,* referendum esse: aut certe utrum ad hæc referri debeat ambiguum est.

26 Suar. 41, 2, 12. S. Alph. VI, 593.

27 Lugo *De Fide* 23, 68. Salmat. 10, 2, 53.

28 Salm. 10, 2, 63.

29 Navarr. 27, 90. Salm. 10, 2, 65. S. Alph. VI, 563, d. 3; VII, 89. S. Pœnit. 8 Julii 1860. Item si *nec eum* commode accire possit (Sanch. D. II, 13, 14): puta *si infirmus* eum *accersendo fama periclitaretur* (S. Alph. l. c.).

30 Ronca. Q. VI, q. 4, r. 2. S. Alph. Lib. I, App. II, 43; VII, 88. Perpetuo laborant I° Regulares, mulieres, et senes (CC. 6, 13, 60 *De S. E.* Salmat. 10, 9, 68), sexagenarii (S. Alph. VII, 88). II° *Valetudinarii, et membrorum destitutionibus impediti* (C. 13 *De S. E.*); quique laborant ægritudine longa et gravi, etsi non letali (Ex C. 26 *Eod.* S. Alph. l. c. n. VII); inopes, qui nequeunt Romam proficisci (Ex cit. C. 26. S. Alph. n. V). III° Hi quibus cura, vel officium incumbit quod sine publico (S. Alph. n. VIII), vel privato ipsorum detrimento, relinqui non potest (Silv., Sayr., Thesaur. I, 24); ceu Magistratus, patresfamiliàs, etc. Demum IV. Qui sub aliorum potestate sunt, ut puta *servi* (CC. 2, 32, 37 *Eod.*), milites, ephebi qui in Collegiis morantur, filiifamilias (S. Alph. VII, 88), etc.

31 S. Alph. VII, 86.

Confessarius (32) potest absolvere, etsi nulla necessitas urgeat (33): scilicet eos qui impedimento perpetuo laborant *absolute;* qui diuturno ad reincidentiam (34). Item et a censuris ab Episcopo reservatis, si Episcopus commode adiri non potest (35); quæ aut probabilior, aut certe probabilis (V. § 80), sententia est. At hi qui brevi impedimento laborant numquam *directe,* neque ab illis neque ab his, possunt absolvi (36); quamvis urgeat necessitas alicujus sacramenti suscipiendi.

342. Demum IV, *ne hac occasione aliquis pereat* NULLA unquam fuit, nec EST RESERVATIO *in articulo mortis* (37). Quamobrem omnes sacerdotes, quibus permittitur in eo rerum discrimine a peccatis absolvere, possunt absolvere a quibusvis censuris, etiam *ab homine* latis (38); et a suspensionibus, quæ nullum absolutioni a peccatis præstant impedimentum (39). Sed an possint absolvere præsente su-

32 C. 29, *h. t.* Regin. I, 135. Suar. 30, 3, 9. S. Alph. VI, 585; VII, 84, 88, 92. Thesau. I, 24. *Ampl.* 4.

33 Ex S. Alph. VII, 84, 86. Hinc vulgatum illud. *Casus Papales, si R. P. adiri non potest, fiunt Episcopales* (Ex C. 29, *h. t.*).

34 Ex C. 58, *h. t.* C. 22 *Eod.* in 6°. Lugo *De Pœnit.* 20, 218. Salm. 10, 2, 68. Thesaur. I, 24, r. 2. S. Alph. VI, 585, d. 1; VII, 88.

35 Sanch. D. II, 13, 24. Salmat. 10, 2, 45. Ronca. Quæ. I, Cap. VI, q. 5. ibiq. Hurtad.; Diana To. I, Tr. V, n. 18. Qui pro hac sententia allegat Marchant, Henriq., et Palaum.; Gury. II, 575, ibiq. cl. Balleri. Et ex parte Spor. *De Pœnit.* n. 751. Sane, si potest absolvere ab his qui *fiunt* Episcopales, ab his qui *sunt* cur non potest? Et vix non aperte cautum est in C. 22 *De S. E.* in 6°. Ibi. *Eos qui a sententia Canonis vel hominis... propter imminens mortis articulum,* AUT ALIUD IMPEDIMENTUM LEGITIMUM, ab alio (quam ab eo *a quo alias de jure fuerant absolvendi*) *absolvuntur, si cessante postea periculo, vel impedimento, se illi contempserint præsentare... in eamdem sententiam reincidere ipso jure.* Objiciunt (V. S. Alph. VI, 585). 1° *Inferiores, extra artic. mortis, nihil posse in casibus reservatis* (Trid. XIV, *De Pœnit.* 7). Ita sane, sed *regulariter;* alias nec hi absolvi poterunt, qui impedimento perpetuo laborant. Et nonne Trident. ad casus quoque R. P. reservatos pertinet? Obj. 2° Episcopi facilius adiri possunt. Ita porro: sed quo mihi, si ego meum commode adire non possum? Sane, in C. 29, § 6 *De S. E.,* is qui in excommunicationem incidit permittitur absolvi ab inferiore *si difficile sit ex* ALIQUA CAUSA *ad ipsum excommunicatorem accedere.* Statuta Diœcesana nec sunt, nec esse possunt, Ecclesiæ legibus graviora.

36 Suar., Lugo *De Euch.* 14, 100. Salmat. 4, 7, 38. S. Alph. VI, 265. Et huc trahenda sunt quæ S. Dr. habet VII, 86. Sed V. § 354, 5.

37 Trid. XIV, *De Pœnit.* 7. Sive, uti ait Rit. Rom. *De Sacr. Pœnit.* § 17, *Omnis reservatio cessat in articulo mortis* (V. § 38).

38 Ex C. 11 *De Pœnit.* C. 24, *h. t.* in 6°. Croi. VII, 131.

39 Vasq., Sot. V. Salmat. 10, 2, 49. Et de suspension. a jure latis nemo dubitat. Sed utrum absolvere possit a suspensionibus latis ab homine? Affirmat Busemb. ap. S. Alph. VII, 89. Negat Lugo *De Pœnit.* 20, 203. Quæ sententia mihi verior est,

periore? Et quidni, si in eo articulo *nulla est reservatio*, si *omnis reservatio cessat* (40)? Et nedum a reservatis *a R. P.*, quod jam fere omnibus constat, sed et a reservatis *ab Episcopo*, quod nihilominus S. Alphonsus negat (41).

343. Porro absolutis ab inferiore propter aliquod diuturnum impedimentum, vel in articulo mortis, *olim* necesse fuit, sublato impedimento, vel mortis periculo, superiorem adire, *mandatum ab eo humiliter* suscepturis (42). Conc. Tridentinum nullam de hac obligatione mentionem fecit: et Rit. Romanum eam, quasi extraordinarium aliquid, videtur attingere (43): proinde non immerito disputatum est, utrum hæc obligatio post Trid. superfuerit. Quidam omnino affirmarunt, alii negarunt omnino, alii demum existimarunt superfuisse quoad eos tantum qui non satisfecerant parti læsæ: obtinuit priorum sententia (44):

quia contraria videtur alienissima a mente Conc. Tridentini, et turbat obedientiam Superioribus debitam.

40 Rit. Rom. *De Sacr. Pœnit.* Contra putat Lugo *De Pœnit.* 18, 29. Scilicet, ait, is tenetur sistere se Superiori *quam primum* potest (C. 22 *De S. E.* in 6°): atqui potest *hic et nunc*. Sed hæc raro accidunt (V. § 186, 32); et lex non distinguit.

41 S. Alph. Lib. I, App. II, 45; VII, 92, distinguens inter peccata et censuras, docet, præsente Episcopo, inferiorem a *peccatis* absolvere posse. Quoad *censuras* subdistinguit; et a reservatis a R. P., etiam OCCULTIS, adhuc posse docet; a reservatis ab Episcopo omnino non posse. Verum cum Trident. et Rit. Roman. non distinguant inter peccata et censuras, et utrumque pateat latissime, cur nobis inter hæc, et dein inter censuras et censuras distinguendum erit (§ 185, 26)? Et privilegium coercendum, quod suapte natura latissimam interpretationem (§ 228, 10) recipit? Scilicet, ait S. Doctor, quia hæc potestas data est inferioribus confessariis, *ne hac occasione aliquis pereat.* Sed 1° hæc verba omisit Rit. Rom.; eisque 2° non lex, sed ratio legis (V. § 188) continetur. Et si 3° ea verba restrictionem exigunt, cur hæc non in peccatis quoque, immo in his primum, locum habet? Sed cur, sodes, inferior præsente Episcopo a censuris, etiam OCCULTIS R. P. reservatis, absolvere potest, a reservatis ab Episcopo omnino non potest? Nempe (ait) *quia non debet infirmus, elapso periculo, se præsentare Episcopo, sed Pontifici.* Haud (ignoscat S. Doctor) haud ita sane. nam ab OCCULTIS Episcopi absolvunt ordinario jure suo (S. Alph. Lib. I, App. II, 34). Quid quod hæc sententia cogit pœnitentem prodere seipsum? Demum si in articulo mortis nulla *unquam* reservatio fuit (Trid. l. c.), in eo rerum discrimine, non restituta, sed nunquam adempta, atque ideo plenissima nullisque limitibus circumscripta, ut origine sua, jurisdictione utimur. Quare S. Pœnit. de hac re consulta, quæstionem dirimere noluit respondens 21 Novemb. 1873: *Consulat probatos auctores.*

42 CC. 11, 13 *De S. E.* C. 22 *Eodem* in 6° (V. § 341, 35). Quidam existimarunt, obligationem hujusmodi ad forum externum pertinere, quod Gobat probabile Sporer *De Pœnit.* nn. 726, 775 probabilissimum putant. Sed *lex non distinguit.*

43 Rit. Rom. *De Sacr. Pœnit.* § *Si vero* 17. Ait enim: *Et si* ALIQUA RATIONE (absolutus) *se sistere teneatur ei a quo erat absolvendus*, etc.

44 S. Alph. VII, 87.

et quoad casus reservatos in *Bulla Cœnæ* definiti juris erat. At vero Const. *Ap. Sedis* obligationem hanc *firmam* esse voluit quoad casus reserv. R. P. *speciali modo;* quoad alios, sive ipsi R. P., sive Ordinariis reservatos, ejus ne meminit quidem (§ 395): ergo hodie quoad hos cessat (45). At in illis salva permanet, nedum quoad absolutos *in articulo mortis,* quod in C. A. S. expressum est, sed et quoad absolutos *propter impedimentum diuturnum* (46) quod veteri juri congruit (V. § 341, 34). Nec obest quod hos prætereat C. A. S., nam ad censuras dumtaxat coercendas pertinet. Nec liberantur ab hac obligatione eo quod satisfecerint parti læsæ, quia præceptum hoc huc non pertinet (47).

Cui et quomodo danda sit absolutio a censuris.

344. Censura ad instar cujusdam vinculi esse intelligitur (§ 327), quamobrem dubitandum non est, valide solvi a censuris posse et inscium, et invitum (1). Nihilominus absolutio ei solum danda est qui eam poscit humiliter (2); et dummodo recesserit a contumacia (3), scandalum, propter quod censuræ subjacebat, reparaverit (4); et, si quem læserat, satisfecerit parti læsæ (5); vel (si in præsens satisfacere ne-

45 Et S. Pœnit. heic quoque respondit: *Consulat probatos auctores.*

46 V. Commentariol. nostrum in Const. *Ap. Sedis.* § 218. Edit. 3. Contra clariss. Comment. Rnos et Patavinos. Dices, si censuras dumtaxat coercuit, ergo nec obligationem sustulit adeundi superiorem in aliis censuris. R. obligatio hæc in aliis censuris non omnibus constitit; ergo, cum eam silentio præteriit, opinionem eam affirmantium tacite exclusit; aut saltem rem dubiam reliquit.

47 S. Alph. VII, 87. Ceterum adire eum potest vel per se, vel per alium (S. Alph. VII, 86). Excipit F. Potestas n. 3351 percussorem Clericorum, *pro quo,* ait, in C. *Quod de his,* 26. *De S. E., taxative exigitur persona* (S. Alph. l. c.). Sed in eo Cap. *Quod de his* nihil occurrit hujusmodi, et eadem continet, quæ C. *Ea noscitur* 13 *Eod.;* quod ad omnes censuras (324, 1), pertinet. Quæri potest, an debeat se præsentare, si emendatus fuerit, et satisfecerit parti læsæ? Negant Avila, Navarr., Enriq. etc., quia hæc est, ajunt, mens Pontificis, et ratio legis: Affirmant ceteri fere omnes (Suar., Laym., Salm. 10, 2, 66. S. Alph. VII, 87). Et jure prorsus (§ 188, 57).

1 Ex L. 23 *De Solution.* Secus si detur a Confessario, cujus electio pertinet ad absolvendum, quippe ejus jurisdictio ex hujus electione consistit (S. Alph. VII, 131); ut in jubilæo (Salmat. 10, 2, 29).

2 C. 40, § ult. *De S. E.*

3 Ex C. 25 *De Appellat.*

4 S. Pœnit. 5 Jul. 1857. Gury II, 955.

5 C. 2, § 1, *h. t.* Idest ei quem affecit injuria (Ex C. 2, *h. t.* in 6°). Quid si jussus fuit absolvere, *satisfacta* parte, utrum hæc *conditio* sit (Cajet., Sot., Armilla., Suar. VII, 5, 42), an *monitio* (Bonac., Sanch. M. III, 33, concl. 3. Salmat. 10, 2, 25. Laym.)? Et, quia hæc tacite inest, hoc magis puto (§ 76, 53).

nequit) promiserit, cum primum poterit satisfacturum (6). Ad hæc, si crimen sit de atrocioribus, aut de percussione clericorum, jurare debet (nisi forte sit impubes), se nunquam in illud relapsurum (7).

345. Qui aliter absolvit, nisi ex justissima causa, v. c., si reus alias non resipisceret, non caret letali (8). Sed an valeat nihilominus, si data fuerit, absolutio? Utique si absolvit inscium vel invitum, seu potestate ordinaria eum absolverit quod planum est (9); seu delegata, quod est verius (10), quia delegatus delegantis vicem gerit (§ 70, 18). Sin adhuc contumacem, siquidem is qui absolvit potest abrogare legem, vel præceptum quo censura lata fuit, rata utique est absolutio; secus irrita (11): nempe cum censuræ eo spectent, ut reus resipiscat, rem facit contra finem censuræ, et a voluntate legislatoris alienissimam, et velut legi derogat, qui adhuc contumacem absolvit.

346. Dari autem potest absolutio a censuris, quamdiu non fuerint deductæ ad forum contentiosum, in foro interno, seu sacramentali seu conscientiæ (12), etiam in articulo mortis (13). Et licite ex urgenti causa datur absenti per literas, vel internuncium, nisi alicui mandatum fuerit absolvere in forma Ecclesiæ consueta (14): de qua V. Rit. Rom. *De Sacr. Pœnit.*

347. Et si quis plures censuras contraxit, absolutio ei dari potest sive ab omnibus, sive ab una earum tantum. A quibus autem data sit, hoc ex voluntate absolventis, voluntas autem absolventis ex verbis quibus ipse usus est, æstimari debet (15). Itaque si dixerit. *Ego te absolvo ab* OMNI *vinculo* etc., ab omnibus absolvisse intelligitur (16):

6 Laym. *De Excomm.* VI, 8. Reiff. V, 39, 270. Nec in foro interno necessaria est cautio fidejussoria, vel juratoria; nam *cautio* res est fori exterioris: et Canones qui illam exigunt ad forum externum pertinent, quia censura est pœna exterioris fori (Diana To. V, Tr. I, Resol. 186, n. 2. Spor. *De Pœnit.* 762). Et favet Rit. Rom. *Ordo min. sacr. Pœnit.* § 17, juncto Tit. *De Absolut. ab Excomm.* § 1. Cf. cl. Balleri. ad Gury II, 952.

7 CC. 10, 11, 26, *h. t.* Suar. 19, 2, 10. Etiam in foro interno (Salm. VII, 164, S. Alph. VII, 129). Scilicet *promissiones* in foro quoque interno locum habent.

8 S. Alph. VII, 131.

9 Ex C. 7, § *Ubi h. t.* in 6°.

10 Suar. VII, 5, 43.

11 Suar. VII, 7, 8. Salm. 10, 2, 28. S. Alph. VII, 131. Itaque si, v. c., Episcopus Parochum absentem a Parochia, et ideo a se excommunicatum, nondum reversum absolverit, valet absolutio: si absolvit retinentem prædium Ecclesiæ quod ab usurpatoribus emit, nihil agit (C. 5, *Cau.* 24, 2).

12 C. 29, 1, 4 *De S. E.* S. Alph. VII, 70, 126. Adeoque seorsum a peccatis dari potest (Suar. 7, 5, 38).

13 Suar. VII, 5, 36. Lex non distinguit.

14 S. Alph. VII, 117. Schmalz. III, 16, 147. Salm. 10, 2, 16.

15 V. Salmat. 10, 2, 32.

16 S. Alph. VI, 597; VII, 131.

maxime si absolvit in foro sacramentali, in quo nefas est, vel una censura non absoluta, a peccatis absolvere; exceptis his, quæ pœnitens dolo reticuit (17). At si quis extra forum sacramentale ab una tantum vel altera absolutionem petierit, ab his tantum absolutum fuisse tenendum est (18). Sed de hoc in Tr. *De Pœnitentia.*

348. Absolutionem a censuris dari posse sub conditione, etiam de futuro, tralatitium est. Et sic dari potest ut valere incipiat postquam reus aliquid fecerit (v. c. restituerit); vel ut statim valeat, sed nisi intra certum tempus aliquid præstiterit (e. g. nisi restituerit), ipso jure reincidat in eamdem censuram (19). Hæc posterior absolutio dicitur *ad reincidentiam.* Est autem reincidentia vel a jure, vel ab homine. A jure quæ inerat mandato adeundi superiorem (§ 343) cum quis absolutus fuerat ab inferiore diuturni alicujus impedimenti, vel mortis causa (20). Ab homine est cum me absolvis sub ea conditione, ut intra a te præfinitum tempus aliquid præstem, alias in eamdem censuram ipso facto recasurum. Reincidentia a jure inerat tacite (21); reinc. ab homine expresse adjicienda est (22). Porro censura, in quam quis recasurus erit, non eadem a qua absolvitur (quasi interim suspensa), sed verius nova (licet ejusdem speciei) censura est (23): ideo si reincidentia est ab homine, ab eo solo adjici potest qui potest ferre censuras (24): a quocumque vero ea sit, sine nova culpa et contumacia, ac proinde si absolutus reincidentiam ignoraverit, non incurritur (25). Ast hodie reincidentia a jure, si quid opinor, nulla est: nam Const. Ap. Sedis obligationem quidem adeundi superiorem firmam esse voluit, censuram huic obligationi adjectam (quæ duo profecto diversa sunt) silentio præteriit (26).

349. Demum absolutio danda est scienter et libere: non valet data

17 Salm. 10, 2, 32; ibiq. Covarr., Conin., Pal., Silv., Navarr. Nempe quia dolus et fraus nemini prodesse debent.

18 C. 27 *De S. E.*

19 Navarr. 26, 12. Suar. 7, 8, 7. Verum priori modo (*nunc* pro *tunc*) regulariter danda non est, maxime *ne reus judex suæ absolutionis constituatur.* (Salm. 10, 2, 12).

20 C. 22 *De S. E.* in 6°.

21 S. Alph. VII, 86.

22 Ex C. 8 *De O. O.* S. Alph. VI, 537, v. *Utrum.* Adeoque in eam non reincidit hac lege absolutus, ut *infra mensem satisfaciat parti lœsæ*, si non satisfecit (Bonac. To. 3, Disp. 2, Q. 3, P. 23, n. 9. Salmat. 10, 2, 22. Croi. VII, 168). Deest contumacia.

23 Sanch. M. II, 13, 28. Laym. C. VIII, in pr. 1. S. Alph. VII, 125. Alii contra putant. V. Salm. 10, 2, 4 etc.

24 Suar. VII, 6, 24. Croi. VII, 158.

25 Laym. Cap. VII, in fin. Salm. 10, 2, 6. S. Alph. VII, 87.

26 V. Comm. in C. *Ap. Sedis.* cit. § 218.

per errorem circa causam motivam (27), vel extorta metu gravi et injusto (28). Et aliquo signo externo danda est (29). Et si ab una vel altera, ex pluribus, detur, apparere debet a qua detur (30), alias perinde erit ac si non esset data (§ 146, 21). Et quamvis dari possit facto et reipsa, nunquam tamen præsumendum est sic datam fuisse; ut puta si R. P. communicet cum vitando (31). Cumque sit pœna fori exterioris, data in hoc foro valet semper pro foro interno (32); data in interno toleratis prodest in foro externo, sed non est impedimento, quominus contra eos agi possit (33): vitandis, quando id licet, (licet autem in Jubilæo (34), et in articulo mortis) non prodest omnino (35). Amplius; si censura sit publica, absolutio autem occulta, hæc ne tolerato quidem proderit, ut coram aliis facere, aut petere possit quæ censura vetat, quamdiu hos latet datam fuisse (36).

350. Qui est irretitus censura tenetur exposcere absolutionem cum primum id poterit absque incommodo gravi (§ 171). Secus peccat: et si censura est impedimento, quominus satisfacere possit præceptis confessionis vel communionis annuæ, immo et præcepto audiendi missam diebus festis, verius letali non caret (37). At is qui dubitat, an censuram incurrerit, cum non teneatur eam servare (§ 312), si dubium *in jure* consistit, nullatenus peccare puto, quia lex dubia non tenet; si *in facto,* quia falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat, caritas erga seipsum cogit petere absolutionem ab excomm. ad cautelam; ne, dum se in Ecclesia esse putat, forte extra eam sit, bonorumque ejus expers (38): sed nisi petat non peccat graviter, si quid opinor, prout is qui in letali versatur. Sed consultissimum est eam et ab aliis censuris petere. At si dubitat utrum censura justa sit, an in-

27 C. 42 *De S. E.* C. 5 *De O. D.* Veluti si absolventi falso persuaseris, te Clericum percussisse justæ defensionis causa (Salm. 10, 2, 35); vel parti læsæ satisfecisse (S. Alph. VII, 132).

28 C. un. *De iis quæ vi* in 6°. Dixi injusto; nam si metus caret injuria, sibi imputet qui eum patitur (L. 21 *pr. Quod met. Caus.* Bonac. Q. 1, P. 8, n. 3). Veluti si nolis eum absolvere, qui recessit a contumacia, et satisfecit parti læsæ, et absolutionem humiliter petit (S. Alph. VII, 119).

29 Suar. 19, 2, 8. S. Alph. n. 116. Sed non est opus censuram exprimere a qua datur absolutio.

30 Salm. 10, 2, 15; ibique Suar., Giballin., etc.

31 Ex Clem. *Un. De S. E.*

32 Suar. VII, 5, 21. S. Alph. VII, 131.

33 Suar. nn. 2,5. Pignat. To. 2. *Consul.* 59, n. 62.

34 Salm. 10, 2, 39.

35 Laym. VII, 7.

36 Suar. VII, 5, 25.

37 Cf. S. Alph. III, 325; VII, 161.

38 Sanch. D. 10, 1, 55, nullatenus teneri putat, sed nescio quomodo is caritatem erga seipsum non læderet.

justa, absolutio petenda est (39), quia censura præsumitur justa (§ 210, 75).

APPENDIX.

De censuris quæ irrogantur ad instar pœnarum, vel privationis cujusdam.

351. Hactenus de censuris in genere; antequam singulas ingredior admonendi sumus, excommunicationem vim habere solius censuræ, suspensionem vero et interdictum irrogari posse etiam per modum *pœnæ,* vel per modum *privationis* cujusdam (1). Irrogari autem videntur per modum pœnæ quæ 1° vel non contumaci, vel 2° contumaci, sed non quasi medicinæ irrogantur. Proinde excomm. ipso jure nullius momenti est (2), suspensio autem et interdictum tenent ut *pœnæ,* si irrogatæ fuerint (ex 1°) nulla comminatione, seu monitione præmissa: vel in delictum omnino præteritum (3). Aut (ex 2°) causa non expressa (§ 326, 21), vel in perpetuum, vel in diem (4), vel quamdiu videbitur irroganti (5). Et quamvis censura sine scriptis lata valeat, nihilominus, quia hoc est grave (§ 329, 34), si oretenus lata fuit, magis pœna præsumitur, quam censura (6). Demum quæ non irrogantur in singulos, sed in Ordinem aliquem, vel Cœtum personarum (v. g., Senatum, Urbem, Collegium), quoad innocentes ne pœnæ quidem sunt, quia ubi noxa non est, ibi nec pœna esse potest (7); sed *privationes* quædam (8), ut ecce cum Civitas interdicitur.

352. Pœnæ autem et privationes a censuris longissime distant; nam cum fuerint incursæ, suspenduntur per appellationem (9); et si latæ fuerint in diem certum, vel ad beneplacitum, cessant illinc die elapso (10),

39 S. Alph. VII, 68.

1 V. Salm. 10, 1, 80. Schmalz. V, 39, 30.

2 Ex C. 16 *De Appellat.* Schmalz. l. c.

3 Suar. IV, 5, 6. S. Alph. VII, 52.

4 Suar. XXV, 1, 3; 2, 4. Et si plures vicibus incurreris, v. c., plures suspensiones ad mensem, ejus quam secundo contraxisti dies computatur, non elapso mense prioris, sed statim a delicto admisso (Suar. 29, 1, 2. Sanch. M. III, 50, 3). Ideo si toto eo mense non permanseris in suspensione, sed aliquibus diebus sacrum feceris, nihilominus suspensio, elapso eo mense, finitur (Suar. n. 12).

5 Suar. 25, 2, 4; 27, 1, 16.

6 Salm. 10, 5, 8. S. Alph. VII, 317.

7 L. 22, C. *De Pœnis.*

8 Suar. 5, 1, 29.

9 Abbas in C. *Sœpe. De Appellat.* Et jure prorsus (§ 331, 41). Contra Suarezium, et Bonacinam.

10 Suar. 29, 1, 14; 25, 1, 3. Salmat. 10, 5, 53.

hinc resoluto jure eas ferentis (11). Tolluntur autem, non absolutione, sed dispensatione (12). Et hæc dari non potest ab inferiore, licet pœna non fuerit expressim reservata (13), præterquam ab Ordinariis, si fuerint occultæ (14). Demum Clericus qui eas violat ordinem exercendo, verius non fit irregularis (15), nisi in jure Canonico aliud cautum sit nominatim (16) Sed et distant (pœnæ et privationes) inter se. Etenim *privationes* quæ irrogantur in aliquam universitatem personarum, etiam ob unius delictum irrogari possunt (17); et universitatem ipsam personarum, cum primis, non singulos, tenent. Hac re tenent insontem simul ac pars ejus universitatis esse cœperit (18): deserunt statim ac ejus pars esse desierit (19). Pertinent ad forum dumtaxat externum, atque ideo ab eo tantum absolvi possunt, qui in eo foro jurisdictionem habet (20). Quæsitum est an is qui habet potestatem delegatam absolvendi ab *omnibus censuris*, ab his quoque seu pœnis, seu privationibus absolvere possit. Affirmant Filiucc., Laym., Bonac. (21) et est probabile, quia in jure censurarum appellatione, lato licet sensu, significantur (22).

353. Postremo duo admonendi sumus. Cum censuræ teneant nos interdum ipso jure, interdum post sententiam judicis, quoties deinceps animadverto, aliquid vetitum esse sub censura, de his tantum intelligo, quæ *ipso jure* nos tenent. Cumque ex his quædam sint reservatæ, quædam non, nisi nominatim dixero, eam censuram qua de agitur esse reservatam, reservatam non esse tenendum est, etsi non addiderim *n. r. (nemini reservatam)*.

11 Laym. *De Suspens.* Cap. III, 3.

12 Suar. 29, 1, 18.

13 Ex LL. 10, 14. C. *De Pœnis.* Bonac., Suar. n. 16. Sanch. M. III, 52, 2. Laym. *De Suspens.* IV, 3. Et quoties pœna lata est in diem certam, vel in perpetuum, hoc ipso reservata intelligitur (Sanch. et Laym. ll. cc.), sive ab homine ea sit, sive a jure; sive perpetua, sive temporanea (Navarr. 27, 162. Suar. 29, 1, nn. 16, 20). Sed si lata est (nempe ob delictum præteritum) sine temporis præfinitione, Glos., Abb., Avil., Suar. 29, l. c. n, 19, et Laym. cit. n. 3, putant, quasi pœnam medicinalem, dispensari posse ab inferiore, nisi expresse fuerit reservata. Contra putat Navarr. 27, 126 quia pœna hujusmodi, suapta natura, perpetua est. Et rectius (L. 10, C. *De Pœn*). Nihilominus prior sententia extrinseca probabilitate non caret.

14 Laym. loc. cit. n. 4. Sanch. cit. n. 2, in fin. Ex Trid. XXIV, R. 6.

15 S. Alph. VII, 314, 317.

16 Ut in C. 1 *De Sent. et Re Judic.* in 6°. Et in M. p. Xisti V. Contra male promotos (V. Salm. X, IV, 12; VIII, 70).

17 Salm. cit. n. 12. S. Alph. VII, 317).

18 Ex C. 16, § ult. *h. t.* in 6°.

19 Suar. 38, 1, 16. Salmat. 10, 5, 42.

20 Salm. X, V, 52; VI, 93.

21 Filiucc. XVII, 78. Thesaur. 1, 24.

22 V. S. Alph. VII, 30. V. §§ 393, 394.

CAPUT II.

DE CENSURIS SPECIATIM.

Art. 1. De excommunicatione.

Quid excommunicatio, et quid præstet.

354. Excommunicatio definiri potest. *Censura qua quis removetur a communione fidelium, vel a sola participatione Sacramentorum.* Inde in majorem, et minorem diducitur (1). Major igitur est: *Censura qua quis separatur a communione fidelium.* Itaque excommunicatio removet excommunicatum (seu vitandum, seu toleratum) a communione fidelium (2): et fideles a communione excommunicati, si tamen is fuerit vitandus (§ 330), sive in divinis, sive in humanis. Et in divinis omni, idest tum externa, tum interna (V. § 108). EXTERNA: inde excommunicatus arcetur Sacramentis, divinis officiis (3), et sepultura ecclesiastica (§ 114). Et aliis grave est ei *(vitando)* ministrare sacramenta, exceptis in articulo mortis pœnitentia (4), et viatico (5);

1 C. 59, *h. t.* (*De Sent. Excomm.*). Distinctio, non in species, sed quasi in partes diversas. Ceterum quoties excommunicationem simpliciter dicimus, major intelligitur (cit. C. 59). Quæ cum fertur solemniter, idest pulsatis campanis, accensis et extinctis candelis, etc., proprie dicitur *anathema* ab *ana* (sursum), et *thesis* (positio); et modo aliquid *execratum* (Jos. 6, 17), modo donum Deo suspensum in templo, et separatum a communi usu (Judit. 16, 24) significat. Sed et excommunicatio, qua animadvertitur in non credentes ea quæ ab Ecclesia definita sunt, anathema dici solet.

2 V. Suar. 10, 2, 4. Laym. Cap. 1, 5. Et dicitur *tradi Satanæ* (I Cor. 5, 5).

3 C. 59 *De Const.* Dist. 1. Id est a Missa et a publicis Ecclesiæ precibus. Quocirca prohibetur Ecclesiam intrare, dum hæc celebrantur, his adfuturus (Suar. X, 1, 1; XII, 2, 2).

4 Ex C. 11 *De Pœnit. Certa.* Sed asserenti, se absolutum fuisse, regulariter credendum est: immo etsi tantum petat, tenendum est fuisse absolutum; quia nemo præsumitur velle peccare (Navar., Salm. 10, 3, 49. S. Alph. VII, 160).

5 Suar. XI, 1, 17. S. Alph. VI, 88; VII, 170. *Probabilis.* Non item Extrem. Unctionem, nisi nequiverit aliud Sacramentum recipere (Salm. 10, 6, 45). Nihilominus, quia legum humanarum nulla est obligatio cum incommodo gravi, non prohibetur (toleratus) qui *impedimento*, vel *brevi* (§ 341, 31), laborat in gravi necessitate recipere sacramenta (Salm. 10, 3, 43); puta Eucharistiam (Suar. et Conin. apud Lug. *De Euchar.* 14, 101), Pœnitentiam (Sanch., Salmat. 10, 2, 38. Lugo n. 100): v. c. *urgente scandalo, vel nota infamiæ* (S. Alph. VI, 265, q. 2, 465); vel si Superior longius absit (Laym. *De Pœnit.* XII, 10).

coram eo sacra peragere, cum eo interesse divinis officiis (6): ac demum vita functo dare sepulturam ecclesiasticam, atque ideo ei justa persolvere (§ 111). At vero in his, quibus nulla hujusmodi communicatio inest, excommunicatio non obest: ideo licet vitando in Ecclesia concionem audire, licet et privatim orare; nempe seorsim ab aliis cum divina celebrantur, extra hæc etiam aliis permixtus (7): et aliis licet pro vitandis orare privatim, Sacerdoti quoque, cum sacrum facit (8). Interna: ex hoc capite excommunicatus expers est bonorum, quæ cuique fidelium contingunt ex sacrificio Missæ, ex publicis Ecclesiæ precibus, et ex indulgentiis (9). Et aliis grave est hæc pro vitandis obire, vel eis applicare, seu vivis seu vita functis (10): et si ea obierint, applicaverint, missæ quidem sacrificium, quod ipse Christus offert, eis prodest; cetera, quæ fiunt Ecclesiæ nomine vel auctoritate, non item (11). Sed pro toleratis, etiam publicis, licet sacrum facere; quæ aut verior sententia est, aut æquior certe, quia contraria non caret incommodis (12).

355. Præterea excommunicatus arcetur communione in *humanis* (13): nempe *foro*, idest officio magistratus, procuratoris, testis, accusatoris (14), et *omni consortio fidelium*; ut ecce domo, mensa, lecto, ludo, colloquiis: et vicissim fideles, quoad hæc, communione ejus (vitandi) prohibentur (15). Privatur jure suffragii (16); fit inhabilis ad rescripta Pontificia, quæ idcirco irrita sunt ipso jure (17); nisi fuerint

6 CC. 18, 29, *h. t.* Quocirca, si dum hæc celebrantur (vitandus) supervenerit his adfuturus, aut expellendus est, aut cessandum (C. 16 et Clem. 2, *h. t.*). Nihilominus si Missa celebratur, et Sacerdos Canonem fuerit ingressus, persequi debebit usque ad consumationem; reliqua in sacristia, vel quo alio loco decenti, absoluturus (Suar. 12, 1, 15): adstantibus interim recedentibus (S. Alphon. VII, 160). Dixi *vitando*; nam tolerato licet etiam Sacramenta ministrare (ceteris paribus) si 1° vel bona fide putet ea se recipere posse, (S. Alph. l. c.), neque necesse est eum admonere (Salm. 10, 3, 51. S. Alph. l. c.): vel 2° si sciens quidem petat, sed ex causa gravi (V. n. 5).

7 S. Alph. VII, 174.

8 Bonac., Suar. 10, 5, 6. Quippe suo nomine orat (Salm. n. 53).

9 V. Suar. IX, 4, 1, etc., XIII, 4, 2. Mortuus quoque, et licet contritus mortem obierit (§ 387, 4).

10 Ex C. 38, *h. t.* Quamvis vivi redierint in gratiam, et mortui contriti et emendati decesserint (C. 1, § 2 *Eod.* S. Alph. VII, 163. Suar. 9, 3, 2. Salm. n. 56).

11 D. Tho. 3, 82, 7 ad 3. Salm. n. 57.

12 Salm. n. 60. S. Alph. VII, 164.

13 CC. 16, 17. *Cau.* 11, 3. Nempe, ut et ipse facilius resipiscat, et ne alii contagione ejus inficiantur. Verum tolerati hodie hac communione non prohibentur; (S. Pœnit. 5 Julii 1867).

14 C. 8, *h. t.* in 6°.

15 CC. 16, 17. *Cau.* 11, 3. Sive, uti Nostri ajunt, *Os, orare, vale, communio, mensa negatur.*

16 V. Suar. XIV, 2, 17.

17 C. 26 *De Rescript.* C. 1 *Eod. tit.* in 6°.

concessa scienter, vel motu proprio (§ 239), vel præmissa, uti assolet, absolutione a censuris (18). Demum, si in excommunicatione insorduerit per annum, fit suspectus de hæresi, et reus revera præsumitur (19).

356. Excommunicatus qui communicat cum fidelibus peccat; et fideles peccant qui cum excommunicato (vitando) communicant. Nempe utrique in divinis graviter, nisi excuset parvitas materiæ (20), vel damnum grave: in humanis leviter (21), et ne leviter quidem, si justa causa intervenerit. Et in primis si id suadeat utilitas seu spiritualis, seu temporalis vel excommunicati, vel ejus qui cum ipso communicat, vel alterius (22). Aut id ferat jus excommunicati (adeoque, ex adverso obligatio), quod nempe cuique natura competit (23): quocirca vitandus non prohibetur conjuge, liberis, famulis subditis; neque hi vitando prohibentur (24); ne in divinis quidem in officio eis debito (25).

357. Sed etsi peccent, nullam pœnam incurrit nec excommunicatus qui cum aliis, nec alii qui cum excommunicato communicant (26). Hi tantum 1° qui communicant cum excommunicato *nominatim* a Papa

18 Laym. II, 12. Quæ his non prodest qui per annum in excommunicatione insorduerint (Ex Reg. 66, Cancell. *De Insord.*): nec his, qui post eam a R. P. datam, si gratia concessa fuerit in forma commissoria, ante Rescripti exequutionem, aliam excommunicationem contraxerint (Garcias, *De Justis.* I, VI, 217); V. c. si, post impetratam dispensationem connubialem, ab Ordinario *pro suo arbitrio* expediendam, prædium aliquod Ecclesiæ ab usurpatoribus emerit.

19 CC. 36, 37. *Cau.* XI, 3. Trid. XXV, R. 3. Quod quidam, ut Croi. VII, 28, extendunt ad suspensos, et interdictos; sed contra regulas juris (V. § 304. Cf. cl. Baller. ad Gury. II, 959). Ad hæc, si est Clericus potest expoliari omnibus beneficiis ecclesiasticis (C. 8 *De Æt. et qual. ordin.*); nempe si causa excommunicationis id sinat (Abb. in C. 1 *De Judic.* Suar. 17, 1, 8): sed fieri non solet (Schmalz. V, 39, 197).

20 Suppl. D. Tho. 23, 3. V. S. Alph. VII, 170, 177, 198, 206. Utputa si recitent simul privatim Rosarium, vel horas canonicas (S. Alph. 178); si vitandus adsit sacro usque ad Evangelium (Bonac. Dis. 2, Q. 2, P. 6, n. 5). *Vitandus* inquam, nam tolerati (timidus dico, forte omnium primus) aut nullatenus, aut leviter peccant, si intersint divinis officiis, licet usque ad finem intersint. Etenim cum vix reperies Confessarium qui hodie excommunicatum, his prohibeat; vel excommunicatum, qui sibi his abstinendum ducat, rigor juris hac in re obsolevisse videtur.

21 S. Alph. VII, 170, 198, 206.

22 C. 103 *Cau.* XI, q. 3.

23 C. 34, *h. t.*

24 Cit. C. 103, CC. 31, 34, *h. t.* V. S. Alph. VII, 200. Atque huc recidunt. *Utile, lex, humile, res ignorata, necesse* (res ignorata huc non pertinet).

25 Ex Cit. C. 31. Suar. 15, 5, 22. Veluti si cum eo officium *privatim* recitent, vel ministrent celebranti (S. Alph. VII, 173, 204).

26 Ex C. *Ap. Sedis.* Adeoque si adsint divinis officiis, et jussi abire, recusent, non amplius incurrunt excommunicationem Clementinæ 2, *h. t.*, R. P. r.

in *crimine criminoso, ei impendendo auxilium vel favorem,* incurrunt excomm. R. P. r. (27). 2° Qui mandant vel cogunt alios tradere quemcumque vitandum Ecclesiasticæ sepulturæ incurrunt excommunic.: sed nemini reservatam (§ 392): qui vero ad hanc sepulturam vitandum admittunt, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ, donec ei satisfecerint, cujus legem contempserunt (§ 394, 2). Demum 3° Clerici qui excommunicatos admittunt ad divina officia, siquidem excommunicatos *a Papa,* incurrunt excomm. R. P. r.; sin *ab aliis,* interdicto ab ingressu Ecclesiæ tenentur (§ 388, 17; 394, 2).

358. Atque hæc fere omnia communia sunt sive Clericis sive laicis. Ad hæc excommunicatio interdicit Clericis ordine et jurisdictione. Verum jurisdictionem non adimit nisi vitandis (§ 334). Proinde Clericus excommunicatus sacramenta ministrando, vel divina obeundo peccat graviter: nempe toleratus, nisi fecerit requisitus expresse, vel tacite (§ 333); vitandus, etsi requisitus, nisi excuset parvitas materiæ (28): exceptis, in articulo mortis et si alius desit, baptismo, (privato) pœnitentia (29), et probabilius viatico (30). Sed valent quæ ab eis gesta sunt: ea tantum sunt irrita quæ vitandus facit nomine Ecclesiæ, vel ex potestate jurisdictionis (31): nisi forte Ecclesia eam suppleat, ut alias, propter errorem communem (32).

359. Præterea Clerico excommunicato, seu vitando seu tolerato, fructus beneficii *subtrahuntur* (33); nempe per sententiam judicis (§ 310) eamque condemnatoriam (§ 308, 57); quæ aut probabilior, aut æquior sententia est (34). Et si est vitandus, fit inhabilis ad beneficia deinceps

27 C. *Ap. Sedis.* § 390, 16. Non item 1° si excommunicatus fuerit a quovis alio, ut antea (CC. 18, 29, *h. t.*). Nec 2° si communicet aliter in crimine hujusmodi, v. c., cum hæretico in hæresi. Et is non eamdem, quam excommunicatus contraxit, idest reservatam R. P. *s. m.* verum *simpliciter* ei reservatam excommunicat. incurrit. *Crimen* vero accipimus jam perpetratum; nam qui hæc præstat in crimine perpetrando, cum nondum excommunicato comunicat (V. Sanch. M. VII, 48, 3). Porro *criminosum, seu damnatum* crimen illud dicitur, propter quod quis excommunicatus fuit (Suar. 17, 2, 11); veluti si, Clerici concubina excommunicata, is ad illam revertatur (C. 55, *h. t.* V. Suar. 17, 2, 4).

28 Sanch. M. III, 21, 8.

29 S. Alph. H. A. XVI, 92. QQ. Refor. n. 19. De quo olim tantopere disputatum est (V. S. Alph. VI, 560). Mirum prorsus! Nam de quo disputabant? Nempe, utrum pia Mater Ecclesia (cui ceteroquin omnis potestas in ædificationem data est) vellet huic jurisdictionem dare ad salvandam animam, pro qua mortuus est Christus!

30 S. Alph. VI, 88. Non item E. U., nisi forte nec Eucharistiam recipere potuerit (S. Alph. VII, 170).

31 D. Tho. 3, 82, 7 ad 3. V. § 334, 16.

32 Suar. XI, 3, 14.

33 C. 53 § *Verum De Appell*

34 Laym. II, 8. Schmalz. V, 39, 158. S. Alph. III, 670; VII, 183 (contra

obtinenda: ratio est, *quia cum ipso communicari non debet* (35). Num igitur et toleratus fiat inhabilis, quia ei nobiscum communicare non licet (36); an secus, quia nobis licet cum ipso communicare (37)? Ego hoc æquius puto, quia cum omnia beneficia ad divinum cultum obeundum sint instituta (38), horum collatio ad nostram cum primis utilitatem pertinet. Utcumque, cum fuerint collata (tametsi hoc gravi non vacet), locus erit regulæ *in dubio respondendum est pro valore actus*. Hactenus de excomm. majori.

360. Excommunicatio minor est: *Censura qua aliquis privatur participatione sacramentorum* (39). Erat vel a jure, vel ab homine. *A jure* eam contrahebant communicantes (non in crimine criminoso) *cum excommunicato vitando;* sive in divinis, sive in humanis (40). Hæc sublata est per C. *Apostolicæ Sedis*. *Ab homine* est si Episcopus alicui sacramentis interdicat (41). Qui irretitus hac excommunicatione accedit ad Sacramenta peccat; et si celebret gravi non vacat, sed non fit irregularis (42). Hæc excommunicatio potest absolvi a quovis Confessario (43). Porro quoties censura simpliciter dicitur (v. c. quum dicitur irretitum censura ordinem exercentem fieri irregularem), hæc minor excommunicatio non intelligitur.

Suar.). Nec ideo potest omittere horas Canonicas (Suar. 12, 2, 5. V. § 304, 14). Sed loco *Dominus Vobiscum* (quæ verba salutationem, atque ideo communicationem significant) dicere debet *Domine exaudi orationem meam* (Suar. n. 13), quando eas cum aliis recitat (S. Alph. VII, 178.

35 C. 7 *De Cleric. excomm.* Suar. 13, 1, 4. Reiff. V, 39, 65, etiam ex resignatione vel permutatione (Garc. *De Benef.* VII, 13, 1). Et si obtinuerit, *non valet ea retinere licite: cum ea non fuerit canonice consecutus* (cit. C. 7), et fructus non facit suos (Salm. 10, 3, 100). Idem juris esse in Dignitatibus Ecclesiasticis, quibus adnexa est jurisdictio, ut Prioratus, Episcopatus etc., communis sententia est (Suar., Bonac., Pal., S. Alph. VII, 180, n. 2). Sed vereor ne vera sit (V. § 304, 9).

36 Suar. 13, 1, 26. Salm. 10, 3, 105. Schmalz. V, 39, 148. S. Alph. VII, 181. Et communior sententia est.

37 Navarr. ap. Salmat. 10, 3, 114, ibique Bonac., Laym. Et ap. S. Alph., Diana, Giballin., Hurtado.

38 Trid. XXI, Ref. 1. Et hæc ratio nobis S. Alphonsum conciliat l. c.

39 C. 2 *De Except.*

40 C. 10 *De Cleric. Excomm. min.* Qui hanc excommunicationem violabat, arcebatur a beneficiis Ecclesiasticis obtinendis (Ex cit. C. 10).

41 Laym. III, 5. S. Alph. VII, 148.

42 C. 10 *De Cleric. Excomm. Ministr.* Verum si administrat sacramenta, nullatenus peccat (S. Alph. VII, 149. V. Croi. VII, 90).

43 Ex C. 29, *h. t.*

De Excommunicatione Canonis, seu ob percussionem Clericorum.

361. Qui suadente diabulo injiciunt manus violentas in Clericos, vel in utriusque sexus monachos, incurrunt ipso facto excommunicationem Romano Pontifici reservatam (1). Hæc est excommunicatio quæ vulgo *Canonis* dicitur, ex privilegio ab Innocent. II, sæc. XII Clericis constituto, quod *Canonis* privilegium dici solet. Quæ omnium prima, uti videtur, *ipso jure* irrogata fuit, cujus nullum aliud exemplum extare dicitur in Gratiani *Decreto*. Hac re, et quia est privil. non personis, sed Ordini constitutum (2), latissime acceptum est (3).

362. Eo igitur gaudent Clerici et Monachi utriusque sexus, qui privilegio fori non exciderint (§ 100). Clericorum autem appellatione veniunt omnes tonsuram adepti: appellatione Monachorum omnes Regulares utriusque sexus (4), Novitii, et Tertiarii (5). Utrum et Eremitæ? Et eos qui collegialiter vivunt hoc privilegio gaudere (6); contra eo non gaudere illos qui habitum eremiticum pro lubitu suo induunt, abjiciunt (7), utrumque certi juris est. De his qui jussu Ordinarii Ecclesiis, vel ædiculis inserviunt, non satis convenit (8); idcirco pro percussoribus respondere melius est (§ 312).

363. Actio quæ punitur est injectio manuum *violenta, injuriosa* (9). Manus *violentas* injicere accipimus, quoties in personam, non verbis, sed *re* fit injuria (10). In personam vero injuria re fieri intelligitur seu lædatur corpus, seu libertas, seu dignitas. Corpus ut ecce si Clericum veneno sustuleris (11); vel prosequutus eum fueris, ut in præceps corrueret, vel ex equo decideret, et corruit, decidit (12); libertas cum detruditur in carcerem; aliumve locum, privatum quoque (13):

1 C. 29, *Cau.* 17, 4, C. *Ap. Sedis.* § 390, 3.

2 CC. 15, 50. *Cau.* 4, 1.

3 Croix VII, 301. S. Alph. VII, 273.

4 C. 33 *De Sent. Excomm.*

5 Schmalz. V, 39, 219.

6 Leo.... C. *Dum intra.*

7 V. Reiff. III, 1, 128.

8 V. Reiff. III, 1, 125.

9 C. 36 *De Sent. Exc.*

10 Ex L. 1, § 1 *De Injuriis.*

11 S. Alph. VII, 280. Is non illico excommunicationem incurrit, nec post ejus mortem, sed cum primum venenum lædere cœperit (S. Alph. l. c.).

12 Bonac. *De Excomm.* Disp. 2, q. 4, P. 1, n. 5. Secus si, præter intentionem tuam, casu decidit, corruit (V. Croix VII, 308. S. Alph. VII, 274). Item si lapidem, vel telum in eum jeceris (Suar. 22, 1, 28). Quid si telum, lapis, eum non attigerit si ille exterritus corruit? Bonac., Croix, S. Alph. ll. cc. putant excomm. te incurrere. Verum hic casus vix differt a præcedenti.

13 C. 29, § 1 *De S. E.*

dignitas, quoties *vis* adhibetur, veluti si rhedam sistas, qua vehitur, aut equum quo insidet (14); si aliquid, nullius licet pretii, ei detraxeris, veluti crumenam, pileum, baculum (15): vel quid aliud contumeliosum in ipsum admiseris; utputa si sputo, pulvere, luto eum fœdaveris; si vestes, quibus indutus erat, conscideris etc. (16); si canem in eum irritaveris, et momorderit. Ergo excommunic. cessat si aut *non re* facta sit injuria, sed verbis; ut ecce si contumeliam dixeris, si minis terrueris, coegeris (17): aut re, sed *non in personam* sit facta; utputa calumniando, clam aliquid surripiendo, etc. (18).

364. Deinde manuum injectio *injuriosa* esse debet: nam si abest injuria, culpa, ac proinde pœna, cessat. Porro injuria, nisi 1° a volente, et 2° in rationabiliter invitum, non fit. Excomm. igitur cessat, ex 1° si quis percutit clericum, laicum putans (19), vel joco (20), vel corrigendi gratia (21), vel ex subita ira (22). Ex 2° si percutit justæ defensionis causa (23), vel (ex juris æquitate) cum uxore, vel matre vel sorore (non item cum aliis) turpiter inventum (24); quamvis lethali non careat (25). Quæstionis est, an incurrat hanc excommunicationem, qui percutit Sejum Clericum, Osium Clericum putans. Negant Suarez, Concin. etc., quia non fit injuria personæ (§ 299). Affirmant Sanch., Bonac. etc., quia injuria fit Ordini. Et si is voluit percutere Sejum quasi Sejum, recte illi, si quid opinor; sin quasi Clericum, rectius hi (26).

14 S. Alph. VI, 274.

15 Laym. *De Excomm.* V, 2. *Nullius* etc. (Suar. n. 25), quia injuria inest *vi*.

16 Schmalz. V, 39, 266. V.S. Alph. II. cc.

17 Cajet. *Sum.* Cap. 10. *Coegeris* v. c., domo tua excedere (Suar. n. 31), vel eam ingredi prohibueris (Ronc. Tr. IV, Q. IV, Cap. 1, Reg. 3).

18 Suar. nn. 23, 32.

19 C. 4 *De S. E.*

20 S. Alph. VII, 275. Licet animum infensum habuerit, si non apparet (Ronc. l. c. Reg. 1).

21 C. 54 *De S. E.* Dum ne percussor modum excedat (L. 5 *Ad L. Aquil.*); et percussus non sit constitutus in sacris (Cit. C. 54). At præceptores, superiores (C. 10 *Eod.*), eoque magis parentes (S. Alph. VII, 275), etsi hunc percusserint, excusantur.

22 Tolet. *Summ.* 1, 33. S. Alph. l. c.

23 Ex C. 10 *Eod.* Dummodo id faciat *incontinenti* (C. 3 *Eod*). Huc pertinent qui Clerico eripit ensem, ut ab invasore se defendat, vel equum ut fugiat (Suar. 22, 1, 38); qui eum domo extrudit eo *quod causet perturbationes, insolentias, et rixas.* (Ronc. l. c., Q. V).

24 C. 3 *Eod.* Quod moraliter accipiendum est, quia favor percussoris agitur; adeoque etsi solum cum sola deprehenderit in loco suspecto (Navarr. 27, 84. Suar. n. 37. Ronc. cit. Q. V).

25 Suar. n. 34. Lugo *De Just.* 10, 96.

26 S. Alph. VII, 274. Sed negari non potest rem dubiam esse: adeoque reor etiam in hoc posteriori casu inferiores sacerdotes absolvere posse (§ 339, 18).

365. Huic excommunicationi olim obnoxii erant impuberes, hodie, verius, non item (27). Utrum hodie, uti olim ex jure Decretalium, et mandantes percussionem, et ratam habentes (28)? Affirmant nonnulli ex *authentica interpretatione* Canonis Lateranensis, quæ hoc jure (ajunt) continetur (29). Sed reor non esse obnoxios; primo quia solum Canonem Lateranensem inseruit Constitutio nostra, et censuræ Const. A. S. vim habent *eo modo quo in ea insertæ sunt*, et *non secus ac si primum ab ea editæ fuerit* (§ 388): quis autem, prætermisso jure Decretalium, Canonem Lateranensem traheret ad mandantes, et ratum habentes? Deinde quia, quando Const. nostra hos quoque teneri voluit, illos (§ 389, 5°) recensuit nominatim (30). Jure autem Decretalium, non *interpretatio* authentica Canonis Lateranensis, sed revera novæ leges continentur, quod jamdiu et Suar. innuerat, et Pirhinghius animadverterat (31) et jure prorsus (§ 182, 5).

366. Est autem hæc excommunicatio R. P. reservata. Nihilominus absolvere eam possunt Legati seu a latere (32), seu missi (33): et Episcopi, sed hi non omnes. Interest enim, utrum percussio fuerit levis an gravis, an enormis; levem heic accipimus quæ gravem quidem injuriam continet, sed ceteris minus gravem; cujusmodi ea est quæ fit pugno, pede, lapide, fuste, citra damnum grave: gravem quæ contusionem affert, vel deformitatem; aut si percusso dentem excusserit, vel is copiam sanguinis fuderit: demum enormis si mutilavit, si oculum exclusit, si membrum rupit etc. (34). Itaque si percussio fuerit levis, Episcopus poterit absolvere percussorem, quisquis ille sit (35), si gravis, eos tantum qui collegialiter vivunt (36); si enormis, impuberes

27 Cl. Del Vecch. 1, 596. Nam quando legislator voluit et hos teneri, id expressit (V. § 390, 6).

28 C. 6 *Eod.* C. 22 *Eod.* in 6°. Mitto *non prohibentes*, qui huic excommunicationi obnoxii quidem sunt, sed post sententiam (C. 47 *De S. E.* S. Alph. VII, 269); atque ideo huc non pertinent.

29 Avanzini, *Comm. in Const. Apost. Sedis.* n. 14. Cl. A. Varceno, Ciolli. *Comment.* etc. § 103, et late Commentatores Patavini II, § 205.

30 In nostram sententiam discesserunt Formisani, Ballerini ad Gury II, 975. Del Vecchio I, 595, et latissime. Continuatores Avanzini, p. 474, etc: in contrariam Avanzini, Ciolli, et Comment. Patavini. V. Commentar. nostrum in C. *Apost. Sedis*, § 101, Edit. 3ª.

31 Pirhin. *Ad Decret.* 1, 2, 101. Suar. 22, 1, 55; 47, 3, 26.

32 C. 20, *h. t.*

33 C. 9 *De O. L.* Sed hi in Provincia dumtaxat sua, nec extraneos.

34 Extrav. Joann. XXII. *Perlectis* ap. S. Alph. VII, 277. Amplius; utrum percussio fuerit levis, an gravis, an enormis, æstimari debet etiam ex *circumstantiis loci, personis; et aliis.* (Cit. Extr. S. Alph. 278).

35 CC. 3, 27 *De S. E.*

36 S. Alph. 1. App. II, 47; VII, 88, 2, 279. Ex C. 50 *De S. E.* C. 9 *De vit. et Honest. Cleric.*

dumtaxat, sive ante sive post pubertatem petant absolvi (37). Nempe si vera est sententia existimantium eos etiamnum esse obnoxios huic excommunicationi (V. § 365, 27). In dubio utrum percussio fuerit levis, an gravis; gravis, an enormis, id sequi debet quod majus est (38). Ceterum si fuerit occulta, poterit semper absolvi ab Episcopo (39); et, pœnitente impedito Superiorem adire, vel in periculo mortis, a quovis Confessario potest absolvi (40).

Art. 2. De Interdicto.

367. Interdicere est prohibere (1); interdictum ecclesiasticum lata significatione est: *Sacrorum prohibitio.* Sacra autem accipimus quæ ad externam Ecclesiæ communionem pertinent (§ 108); idest divina officia, sacramenta, et sepultura ecclesiastica (2). Est autem interdictum *locale,* quo locus afficitur; et *personale,* quod fertur in personas. Utrumque vel *generale,* vel *speciale* est (3): nempe ILLUD si afficit *territorium,* generale est; sin certum, vel certa loca sacra, est speciale (4); HOC si fertur, in ordinem vel cœtum personarum generale est; sin in singulos, est speciale (5). Neutrum ferri potest nisi ob crimen aliquod, et regulariter grave (6). Utroque autem afficiuntur Clerici et laici eodem modo (7). Ex his autem interdictum locale, seu speciale, seu generale, et interdictum personale universale, nec censuræ nec pœnæ sunt, verum privationes quædam (§ 351, 8); solum interdictum personale speciale censuræ (vel pœnæ) vim habet: ideo de illis, et de hoc seorsim.

37 C. 60 *De S. E.*

38 Cit. Extr. *Perlectis.*

39 Ex Trid. XXIV. Ref. 6. S. Alph. VII, 279.

40 C. 1, § 3 *De S. E.* Bonac. Disp. 1, P. III, A. 3, n. 11. Lugo *De Pœnit.* 20, 202.

1 § 1 *De Interdictis.* Suar. 32, 1, 1.

2 Ex C. 11 *De Sponsalib.* C. 8 *De Priv.* in 6°.

3 Ex CC. 10, 16, 17 *De S. E.* Utroque in personas, nempe personali directe, locali indirecte, animadvertitur. Addunt *mixtum* ex utroque, sed hoc magis duplex est (Suar. 32, 2, 3).

4 Suar. 32, 1, 4. *Territorium:* alias, etsi omnes Ecclesiæ alicujus Oppidi, Diœcesis, Regni, subjiciantur, speciale interdictum erit (Suar. n. 10. Salmat. 10, 6, 3).

5 Ex C. 24, § *Nec tunc. De S. E.* in 6°. Suar. 32, 2, 11.

6 Suar. 32, 2, 1. Laym. *De Interdict.* Cap. II, n. 3.

7 Arg. ex CC. 3, 4 *De Cler. excomm.* Clem. 2 *De S. E.* Suar. 34, 5, 2. Scilicet est prohibitio utrisque communis. Dices: atqui vetat Clericis operari sacris. Ita porro, sed quia hæc prohibentur tempore interdicti, vel in loco interdicto; et non quasi exercitium ministerii, vel ob culpam ipsorum vetat; hoc enim præstat suspensio, de qua postea.

De locali, et de personali generali interdicto.

368. Interdictum locale generale comprehendit omnia prorsus loca, etiam exempta (8); speciali non tenentur loca sacra alterius jurisdictioni subjecta (9). Sed utroque continentur accessoria loci interdicti (10); idest, urbe interdicta, suburbia, et *continentia* (propinqua, adjacentia) *ædificia* (11), licet subjecta aliis Ordinariis (12); interdicta Ecclesia, capellæ et cœmeterium ei contigua (13). Utriusque autem eadem fere est vis (14): ideo quoties interdictum simpliciter dico, utrumque intelligitur.

369. Personali interdicto generali tenentur, non cœtus aut ordo, verum singuli ex cœtu, vel ordine interdicto; quotquot nunc sunt, vel subinde fiunt ejus cœtus, vel ordinis partes (15). Item et infantes simul ac ratione uti incipiunt (16), et innocentes; sed hi indirecte et quasi *per accidens*.

370. Interdicta hujusmodi hodie ab Ordinario (17), inconsulto quoque Capitulo (18), ferri possunt. Et, quia mere privationes sunt, ferri possunt etsi non omnes ejus cœtus vel ordinis, sed tantum major pars eorum, immo etsi vel unus ex præcipuis, (v. c., Princeps, Præses), deliquerit (19). Et ex quo loca, aut personæ interdicta vitanda esse cœperint; idest ex quo loca, cœtus, ordines personarum denunciata fuerint (20), interdictum tenet omnes qui in loco interdicto versantur; vel partes sunt cœtus, ordinis interdicti. Verum qui causam ei non

8 C. 17 *De S. E.* in 6°. Clem. I, *De S. E.* Suar. 32, 2, 24. Salm. 10, 6, 9. Quocirca, interdicto territorio, nullibi fas est obire divina; locis sacris interdictis, in aliis non interdictis id licet; et omnibus interdictis, licet in ecclesiis postea extructis (Schmalz. V, 39, 331), vel sub dio; ceteris paribus (Suar. 32, 3, 10). Urbe autem, vel omnibus urbis Ecclesiis interdictis, Ecclesiam Cathedralem interdicto *generali* contineri, certa fere omnium (Ex C. 17, *h. t. De S. E.* in 6°); *speciali* verior (Ex C. 4 *De Præb.* in 6°) sententia est.

9 Ex C. 17 *De S. E.* in 6°. Salm. 10, 6, 9.

10 Ex Cap. 42 *De R. J.* in 6°.

11 C. 17 *De S. E.* in 6°. Suar. 32, 2, 23. Reiff. V, 39, 192.

12 Ex cit. C. 17. Suar. 36, 2, 26. Schmalz. V, 39, 326.

13 Cit. C. 17. C. un. *De Consecr.* in 6°. Capellæ inquam, et non alia Ecclesia, quæ interdictæ forte contigua sit (Suar. 32, 2, 27).

14 Suar. 35, 2, 1.

15 CC. 10, 16, 17 *Eodem.* Etiam absentes; non item peregrini, immo nec advenæ (Navarr. XVII, 167. Reiff. V, 39, 189. S. Alph. VII, 331); velut scholastici. *Communis et certa* (Suar. 32, 2, 15).

16 Suar. 36, 2, 9.

17 Suar. 36, 1, 6. Salmat. 10, 6, 19.

18 Suar. Salmat. 11. cc.

19 Ex C. 11 *De Sponsal.* C. 16 *De S. E.* in 6°. Salm. n. 12.

20 Suar. 37, 2, 6. Laym. II, 5. Quoad *loca* contraria consuetudo fere ubique inolevit.

dederunt eo soluti sunt simul ac loco excesserint, vel cœtus, ordinis interdicti pars esse desierint.

371. Interdictum locale, et interdictum personale generale fere in omnibus æquiparantur, et utriusque fere eadem est vis, nam pene omnia quæ alterum fieri vetat in locis interdictis, alterum personis interdictis facere vetat (21). Vetant autem divina officia, quædam sacramenta, et sepulturam ecclesiasticam. Divina officia accipimus quæ ex institutione Christi vel Ecclesiæ *a solis Clericis fieri possunt* (22). Hæc igitur in loco interdicto, vel a personis interdictis obiri, eisque adesse vetitum est (23). Nihilominus tempore interdicti localis, si interdictum est speciale, licet in Ecclesia interdicta sacrum facere semel in hebdomada ad renovandam Eucharistiam, ne desit morituris (24); et in Conventualibus Ecclesiis legere horas Canonicas binis et binis, vel simul tribus (25): sin est generale licet quotidie et sacrum facere *et alia divina officia obire sicut prius* (26). Sed utrobique *non pulsatis campanis, januis clausis, et voce submissa* (27), exclusisque Clericis interdictis, et laicis etiam non interdictis (28). Tempore vero interdicti personalis licet hæc peragere etiam pulsatis campanis, et januis apertis (29). Sed in utroque casu exclusis interdictis, nempe vitandis (30).

372. Sacramenta quæ in loco interdicto vel a personis interdictis non licet ministrare, vel recipere, hæc sunt: Eucharistia, Extrema Unctio, et Ordo Sacer. (31). Quæ licet, hæc: Baptismum, Confirmatio,

21 Suar. 33, 1, 5. Salm. 10, 6, 35.

22 Salmat. 10, 6, 30. S. Alph. VII, 333. Quæ autem sint hujusmodi æstimari debet, tum ex loco quo fiunt, velut recitatio horarum in choro (Suar. 39, 2, 2); tum *ex apparatu et vestimentis quorum usus solis licet ministris ordinatis; ut si cum superpelliceo et stola officium dicatur* (Suar. 34, 3, 7). Hac re licet, v. c., horas Canonicas cum clericis privatim recitare, mensam benedicere: eoque magis licet ad Crucem in feria VI, maj. hebdom. privatim adorandam; ad conciones in Ecclesiis audiendas, pulsatis quoque campanis, convenire.

23 C. 37 *De S. E.* C. 16 *Eod. tit.* in 6°.

24 C. 57 *De S. E.*

25 C. 11 *De Pœnit.*

26 C. *Alma Mater* 24, *h. t.* in 6°. Quo multum ex rigore veteris juris (cit. C. 11) remissum est.

27 C. 27 *De S. E.* cit. C. 24. Ita scilicet ut ab his qui foris sunt nihil exaudiri possit (cit. C. 11).

28 C. 11 *De Pœnit.* CC. 57, 24 *De S. E.* Est enim privilegium solis Clericis, nec interdictis, concessum (Suar. 31, 1, 10. Salm. 10, 6, 57. Croi. VII, 420).

29 Clem. 3 *De S. E.* C. 11 *De Priv.* in 6°. Laym. I, 3.

30 C. 57 *De S. E.* C. 24 *Eod. tit.* in 6°. Cap. 12 *De Pœnit.* S. Alph. VII, 333. Et si jussi abire nolint, et locale interdictum sit, cessandum erit; (Suar. 34, 2, 10. Schmalz. V, 39, 366. S. Alph. l. c.).

31 C. 43 *De S. E.* C. 11 *De Pœnit.* Suar. 33, 1, 44.

Pœnitentia (32), et Viaticum (33) : quæ idcirco licet ministrare et recipere, etiam citra necessitatem (34), etiam solemniter (35) ; etiam in locis interdictis ; sive personis generaliter, sive a Sacerdotibus generaliter interdictis (36). De matrimonio olim non convenit, sed obtinuit hoc quoque celebrari posse, quia contractus cum primis vim habet ; sed omissa benedictione nuptiali (37).

373. Demum tempore interdicti (seu localis seu personalis) vetitum est dare cuivis sepulturam ecclesiasticam, infantibus quoque (scilicet hæc prohibitio magis ad viventes pertinet) : exceptis Clericis, dummodo viventes servaverint interdictum (38) ; sed neque hos licet efferre ritu ecclesiastico, nec pulsatis campanis (39).

374. Qui violat quoquo modo hæc interdicta peccat graviter, sive Clericus, quod nemo dubitat ; sive laicus, quod est verius (40) : nam si interdictum *locale* est, ad personas non respicit ; sin est *personale*, non distinguit inter laicos et Clericos (§ 367, 7). Quisquis autem scienter celebrat, vel facit celebrare divina in loco interdicto ; vel excommunicatos nominatim (non interdictos, ut olim) *admittit* ad divina officia, vel ad Sacramenta, vel ad sepulturam Ecclesiasticam, incurrit ipso jure interdictum ab ingressu Ecclesiæ, donec satisfecerit competenter, arbitrio ejus cujus sententiam contempsit (41). Demum Clericus, qui in loco quoquo modo nominatim interdicto celebrat scienter quodvis divinum officium, fit irregularis (42).

375. Interdictum generale, seu locale seu personale (43), cessat ex parte in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Beatæ Mariæ Virginis in cœlum Assumptæ (44), et in solemnitate Corporis Christi ejusque octava (45). In his igitur licet pulsatis campanis, januis apertis, alta voce, divina officia solemniter celebrare, excom-

32 CC. 19, 24 *De S. E.*

33 C. 11 *De Pœnitentia.*

34 Ex cit. C. 19. Suar. Cap. 33. Salm. 10, 6, 33.

35 S. Alph. VII, 334, adeoque apertis januis (Schmalz. V, 39, 350).

36 Suar. 33, 1, 24. S. Alph. VII, 334. Nam si laicis sic interdictis ea recipere licet, clericis sic interdictis licet ea ministrare ; eum utrique eo *pariter* teneantur (§ 367, 7).

37 Ex C. 4 *De Feriis* Sanch. M. VII, 8, 2. Salmat. 10, 6, 47.

38 Salmat. n. 13. S. Alph. n. 335.

39 Ex C. 11 *De Pœnit.* Et Clem. I *De S. E.* Suar. 35, 1, 7.

40 Laym. XIV, 5. Salmat. 10, 6, 85.

41 C. 8 *De Privil.* in 6°. C. *Ap. Sedis* § 394, 2. Adimittere autem accipimus, cum Suar. et Filiucc. non prohibere si quis *ex officio* prohibere debuisset, et potuisset.

42 C. 18, § 1 *De S. E.* in 6°, *juxta omnium expositionem* (Suar. 34, 4, 15).

43 Suar. 33, 1, 14. V. Schmalz. V, 39, 368.

44 C. 24, § ult. *h. t.*

45 Mart. V. C. *Ineffabile Sacramentum.*

municatis dumtaxat exclusis (46). Non item Extremam Unctionem, vel Ordinem dare aut recipere (47). Quæstionis est, an liceat dare mortuis Ecclesiasticam sepulturam. Affirmantium sententia est probabilis (48). Denique interdictum locale, et interdictum personale generale, cum sint magis privationes quædam, cessare possunt etiam sine absolutione quoad nos. Etenim locale loco finitur, ideo, v. c., interdicta urbe, licet civibus extra illam defungi sacris (49): personale autem non tenet eos qui desierint esse pars Universitatis, vel Ordinis interdicti (50). At vero ipsa interdicta non cessant nisi fuerint relaxata ab eo, a quo lata sunt (51), aut elapso tempore interdicti, si lata fuerint in diem.

De interdicto personali speciali.

376. Hoc interdictum definitur. *Censura qua divinis officiis, sacramentis, et ecclesiastica sepultura prohibemur.* Est vel a jure vel ab homine, et vera censura est: ideo non incurritur nisi ex proprio delicto et contumacia (1). Et *singulos* tenet, idest eos in quos a jure, vel ab homine latum est; et præterea quotquot interdicto locali, vel personali generali causam dederunt (2). Vetat autem, non quæ ad internam, sed quæ ad externam fidelium communionem pertinent; idest divina officia, Sacramenta (excepta pœnitentia et viatico), et sepulturam ecclesiasticam (3): nempe servata quoad nos, ut alias, distinctione inter vitandos et toleratos. Nec adimit jurisdictionem (4). Est autem pene instar excommunicationis (5). *Pene* inquam; non enim separat a communione fidelium, sive interna, sive externa (6).

46 C. 24, § ult. *De S. E.* in 6°.

47 Suar. 33, 1, 43.

48 V. Schmalz. V, 39, 372. At procul dubio (cum his diebus liceat divina officia celebrare) licet eis in Ecclesia justa persolvere (Suar. 35, 1, 9).

49 C. 16, § 1 *h. t.* in 6°.

50 Suar. 38, 1 16. Laym. 1, 3, 3. V. *Objicies.*

51 V. Suar. 38, 2, nn. 2, 5.

1 CC. 3, 4 *De Cler. Excomm.* Clem. 2, *De S. E.*

2 Ex CC. 16, 24 *De S. E.* in 6°. Suar. 33, 1, 6.

3 C. 11 *De Pœnit.* CC. 43, 57 *De S. E.* C. 24 *Eod.* in 6°. V. Suar. 33, 1, a n. 2. Dixi excepto *viatico;* quocirca nec in festivitatibus, quibus cessant generalia interdicta, licet interdicto ad Eucharistiam accedere; quamvis ipsi quoque permissum sit interesse divinis officiis (C. 24, § 3 *De S. E.* in 6°).

4 Salmat. 10, 6, 38. Et interdictus, quamvis nominatim denunciatus, licite confert beneficia, censuras fert, aufert; immo et a peccatis absolvit valide (Salm. l. c. Bonac., Palaus, Schmalz. V, 39, 353).

5 Laym. II, I, v. *Est autem.* Berardi J. E. U. P. II, Disc. 3, Cap. 8. Ex CC. 3, 4. *De cler. excomm. ministr.*

6 Suar. 34, 2, 10. Ex C. 24, § 3 *De S. E.* in 6°.

Hac re si interdictus aderit divinis officiis, et jussus abire noluerit, non ideo cessandum erit; nisi forte locus sit interdictus (7): nec sepultura ejus Ecclesia, vel cœmeterium polluitur. Quin licet pro eo, seu vivo seu vita functo, offerre sacrificia, et publicas preces fundere (8).

377. Denique hoc interdictum sola absolutione tollitur (§ 352, 12), ideo non cessat sive interdictus a loco interdicto discedat, et alio domicilium suum conferat; sive Universitatis, vel ordinis interdicti pars esse desierit (9). Et absolvi potest a quovis confessario (§ 339, 15), nisi fuerit ab homine, vel reservatum (10). Porro interdictum quod incurritur ab eo, qui dedit causam interdicto seu locali, seu personali generali, a jure est; nec (nisi nominatim quoque latum fuerit) est reservatum; ideo a quovis confessario potest absolvi; sed postquam interdictus prius satisfecerit, aut juraverit satisfacturum (11).

De interdicto ab ingressu Ecclesiæ et de cessatione a divinis.

378. Interdicto proxime accedunt *interdictum ab ingressu Ecclesiæ,* et *cessatio* a *divinis* (1): alterum nempe personali, alterum locali; sed aliter, et aliter. Etenim interdictum ab ingressu Ecclesiæ, pertinet ad emendationem delinquentis, cessatio a Divinis ad reparandam injuriam Ecclesiæ illatam pertinet (2); ideo illud vere censura est (3), et pars interdicti personalis specialis (4); hæc est magis privatio quædam (5) Interdictum potest esse et a jure, et ab homine; cessatio a divinis ab homine tantum (6). Demum qui illud violat fit irregularis (7), qui hanc non item (8); licet neuter vacet letali.

379. Itaque interdictum ab ingressu Ecclesiæ passim definitur: *Censura qua quis in Ecclesia Ordinem Sacrum exercere* (9), *divinis interesse* (10), *et in loco sacro sepeliri* (11) *prohibetur.* Hac de-

7 Suar. 34, 2, 10.
8 Suar. 35, 1, 15.
9 Suar. 38, 1, 18.
10 Salmat. 10, 6, 100.
11 C. 24, § 1 *h. t.* in 6°. V. § 344.
1 V. Suar. 39, 2, 8. Salmat. 10, 6, 101.
2 Laym. *De Interd.* Cap. I, n. 4. Et est signum mœroris Ecclesiæ, injuria hujusmodi, illati (S. Alph. VII, 340).
3 C. 20, pr. *De S. E* in 6°.
4 Suar. 35, 4, 21. Laym. l. c.
5 Suar. 39, 1. 14. Salmat. 10, 6, 102. S. Alph. VII, 340.
6 Schmalz. V, 39, 403.
7 C. 20 *De S. E.* in 6°.
8 Navarr., Covarr., Suar. 39, 1, 8, etc.
9 C. 20 *De S. E.* in 6°.
10 Suar. 35, 4, 22. *Communissima* ex C. 2, *Cau.* 5, 2 et C. 15. *Cau.* 23, 2. Sed hæc jura, adsit reverentia vero, huc non pertinent.
11 C. 20 *De S. E.* in 6°. Salmat. 10, 6, 89. Suar. 35, 4, 13.

finitione admissa, interdictus ab ingressu Ecclesiæ prohibetur *in Ecclesia* defungi sacris, vel eis interesse; non item in ea privatim orare (12), nec recipere sacramenta (13). Sed non prohibetur extra Ecclesiam defungi sacris (14), vel eis adesse in oratorio privato (15), vel in cœmeterio, etsi contiguo (16). At Ecclesiastica sepultura tum in Ecclesia, tum in cœmeterio prohibetur, nisi pœnitens decesserit (17).

380. Cessatio a divinis est. — *Prohibitio Clericis cum primis facta, ut abstineant a Sacrificio Missæ, et divinis officiis in aliquo loco sacro celebrandis* (18). Dixi *cum primis*, quia tametsi cessatio a divinis per se afficiat Clericos, per consequens tamen tenet et laicos; scilicet ne recipiant sacramenta in Ecclesia, in qua cessatum est a divinis (19). Proxima est interdicto locali (20); adeoque, prout locale interdictum, diducitur in generalem et in particularem (21); et utraque potest esse totalis, vel partialis; pro arbitrio eam indicentis (22). Indicenda autem est ex causa manifesta, et rationabili (23); idest ex delicto notorio et gravissimo (24), in ipsa Ecclesia perpetrato (25), et si reus noluerit satisfacere (26). Cumque accedat interdicto locali, non immerito a multis in favorabilibus hujus jure censetur. Hac re quæ licet peragere in loco interdicto, hæc et in Ecclesiis, in quibus a divinis cessatum est, peragere licet: seu sacramenta ministrare, quod jam fere omnes admittunt (27), seu divina obire officia, quod aut verius, aut æquius est. Nempe quo modo hæc licent in loco interdicto; nec alias, nec aliter. Desinit autem cessatio a divinis revocatione ejus qui illam indixit; vel impleta conditione, vel die sub qua forte lata fuit.

12 Navarr. 25, 75. Silvest. etc. ap. Suar. 35, 4, 19.

13 Pala. Henr., Bonac., Salmat. 10, 6, 89. Schmalz. V, 39, 387. Contra Suar. 35, 4, 5. Laym. I, 3.

14 Suar. 12, 2, 24.

15 Suar. 35, 4, 9. Laym. I, 8.

16 Schmalz. V, 39, 381 ex C. 20 *De S. E.* in 6°.

17 Cit. C. 20. *De S. E.* in 6°.

18 Mazzot. *De Interd.* C. VI, pr. Ex Clem. I *De S. E.* In definitione quidam addunt, *et ecclesiastica sepultura:* verum hæc additio *nec jure, nec sufficienti ratione fundari potest* (Suar. 39, 2, 21); nisi forte cessationi admixtum sit interdictum (Salm. 10, 6, 108).

19 Salmat. 10, 6, 103.

20 Ex C. 55 *De Appell.*

21 Ex Clem. I *De V. S.*

22 Suar. 39, 2, 15.

23 Ex C. 14, § 3 *De O. O.*

24 Suar. 39, 3, 4. Salmat. 10, 6, 109. V. Nihilominus CC. 1, 2 *De Jur. Patron.*

25 Schmalz. V, 39, 417.

26 Ex C. 8 *De O. O.* in 6°. Suar. 39, 3, 11. Et in scriptis indicenda est (Ex C. 1 *De S. E.* in 6°. Suar. n. 8). Sed nullo jure cautum est, irritam esse, his non servatis (Suar. n. 13).

27 S. Alph. VII, 340.

Art. 3. De Suspensione.

381. Suspensio est: *Censura qua Clerico officio beneficioque interdicitur* (1). Officio inquam et beneficio jam susceptis; juris enim nondum quæsiti suspensio, ne intelligi quidem potest (2): in quo distat cum primis ab irregularitate, quæ arcet ab his suscipiendis (3). Ferri autem potest vel ab officio tantum, vel tantum a beneficio, vel ab utroque (4), arbitrio eam ferentis. Ab officio tantum. Officii appellatione omnis potestas spiritualis significatur (5); eaque duo continentur, ordo et jurisdictio: quocirca hæc suspensio potest esse vel ab ordine solum, vel solum a jurisdictione, vel ab utroque. *Ab ordine:* idest ab ordinibus vel conferendis, vel exercendis: nos de ea cum primis, quæ prohibet ab ordinibus exercendis. Hæc hodie in ordines minores non cadit, nam et a laicis exerceri solent. Suspendi autem aliquis potest vel ab unius tantum ordinis parte, vel ab uno, vel a pluribus, vel ab omnibus (6). *A jurisdictione,* sive interna solum, sive solum externa; sive ab alterutrius parte, sive utriusque, sive tota (7). Ex his autem suspensionibus (ordinis, vel jurisdictionis) altera ad se alteram non trahit (8). Et illa tenent suspensum ubique; hæc, verius, extra territorium eam ferentis non tenet (9). Ceterum cum quis su-

1 V. Berar. Tom. IV. C. II, D. VI, Cap. VI.

2 Suar. 26, 3, 11. Contra Salm. 10, 5, 24.

3 Pal. D. IV, P. 5, n. 2. Salm. n. 3.

4 C. 11 *De Privil.* Sed hæc totalis, non duplex, suspensio est.

5 Suar. 25, 2, 11.

6 C. 4 *De Corp. Vitiat.* V. Gloss. in Clem. 3 *De Pœnis* v. *Suspensi.* Et, quia versamur in odiosis, suspensus ab aliquo tantum ordine conferendo, vel exercendo, licite, nedum inferiores confert (Suar. 26, 4, 9), exercet (CC. 4, 17 *De Temp. Ordin.*); sed, probabilius, etiam superiores confert (Ex C. 4 *Eod.* in 6°. Suar. n. 11), exercet (Tolet. I, 43, 5. Laym., Salm. 10, 5, 52). Suspensus ab ordinibus conferendis, licite confert primam tonsuram, quippe, verius, non est ordo, sed dispositio ad Ordines (Bonac. *h. t.* P. 2, n. 6). Suspensus a Pontificalibus, ab his tantum suspensus intelligitur, quæ sine ordine Episcopali exerceri non possunt; ideo si celebrat in apparatu Pontificali, verius, non violat suspensionem (S. Alph. VII, 314). Demum suspensus ab ordinibus conferendis, ab eis suscipiendis *per se* quidem non prohibetur, nam propter culpam, adeoque *per accidens* prohiberi videtur (V. Suar. 26, 3, 14; 31, 1, 47. Schmalz. V, 39, 276).

7 Ex C. un. *Ne sede Vacan.*

8 Laym. I, 5. S. Alph. VII, 314 in fin. Ne in his quidem, quæ consistunt ex utriusque potestate (Salmat. X, V, 16, 26). Itaque si suspensus *ab Ordine* a peccatis absolvat, valide absolvit; et suspensus a *jurisdictione* non fit irregularis.

9 Salmat. 10, 5, 38. Bonac. P. 3, n. 7. Scilicet potestas Ordinis statui personæ, jurisdictio officio, aut mandato cohæret (Ex L. 9 *De Postul.* Suar. 26, 1, 9). Potest

spenditur *ab ordine* simpliciter, omnium majorum Ordinum (10) exercitio prohibetur; cum simpliciter a *jurisdictione*, omnis ei adimitur jurisdictio interna et externa (11); cum *ab officio*, omni utriusque usu interdicitur (12).

382. A beneficio tantum. Beneficium, stricte est, jus utendi fruendi bonis beneficio adnexis. Hoc jure duo continentur; nempe fructum perceptio, et administratio bonorum (13). Potest autem alicui illis tantum interdici, vel hac tantum, vel utroque. Et primum *fructibus tantum*. Porro fructus appellatione veniunt omnes *reditus* (14) temporales ex beneficio (15); adeoque et census, decimæ, primitiæ, etc. (16): non item incerta obventionum, seu stolæ (17); nec distributiones quotidianæ (18). Itaque suspensus a fructibus amittit quos nondum percepit: et ipso jure eos amittit, quia pœna privativa est (19). Nempe deductis impensis (20), vectigalibus (21), et oneribus impletis, vel adimplendis, quæ beneficio accedunt extrinsecus (22). *Ab administra-*

igitur obtinere in alia diœcesi beneficium cui adnexa est jurisdictio (Suar. n. 10), eaque valide uti.

10 Salmat. n. 27. Dixi *majorum*, quia minoribus hodie etiam laici defungi solent. Eoque magis eximuntur suspensioni quæ soli tonsuræ cohærent (Bonac. P. I, n. 6). Hac re suspensus ab officio verius non amittit vocem in Capitulo (Schmalz. V, 39, 298). Nec prohibetur horas Canonicas in choro recitare, dumne officiatorem agat (Salmat. n. 24, Laym. etc.); licet suspensus fuerit *a divinis officiis* (Avil., Enriq., Filiucc. ap. Bonac. P. 2, n. 16). Porro suspensus *ab altari*, a sola Missarum celebratione (Suar. 26, 4, 10); suspensus a *divinis*, ab omnium ordinum exercitio suspensus intelligitur, idest ab *omnibus officiis* (Bonac. l. c., Scav. 1015, ibiq. Suar., Ursaya, Rotar. etc.).

11 Salmat. 10, 5, 26. Lata significatione (§ 69) jurisdictionis vocabulo hic accepto (Suar. 26, 4, 16. Salmat. 10, 5, 56). Adeoque non potest Episcopus, v. c., dimissorias ad Ordines dare (Laym. I, 5), Parochus non potest baptizare, ungere ægrotos, etc. (Suar. et Salmat. ll. cc.).

12 C. 1, § *Sciturus De Sent. et Re Judic.* in 6°. Laym. 1, 2 Salm. 10, 5, 23. Schmalz. V, 39, 266, 294. Suar. 26, 1, 3.

13 LL. 1, 13 *De Usufr.*

14 LL. 19, 36 *Eod.* LL. 38, 62 *De R. V.*

15 Suar. 27, 1, 9.

16 Suar. l. c. Bonac. etc.

17 Suar. 37, 1, 30.

18 Bonac. P. 2, n. 14, S. Alph. IV, 130, v. *Cum autem*, VII, 316. Alii aliud putant (V. Schmalz. V, 39, 302), in his Suar. 27, 1, 29.

19 Suar. 27, 1, 7. Verum quia aliquid *positivæ* habet admixtum (§ 310), cum illos perceperit, non cogitur ante sententiam judicis eos restituere (Ex S. Alph. III, 670).

20 L. 7 *Solut. Matrim.*

21 Ex L. 1 C. *De Fruct.* Suar. 13, 2, 24.

22 S. Alph. VII, 316. Ut puta anniversaria, legata Missarum, etc. Aliud juris est in his quæ beneficio inhærent natura sua (Bonac. P. II, n. 16): ut ecce, Parocho suspenso, Missæ pro populo; etenim suspensione coercetur Clericus, non a suis obligationibus liberatur (Suar. 27, 1, 15). Quæsitum est, an beneficiato pauperi præstanda sint alimenta ex fructibus beneficii, ne cogatur mendicare cum dede-

tione tantum. Hac suspensione beneficiatus vetatur bona locare, fructus exigere, judicio agere (23): et si administrationi se ingesserit, peccat graviter, et amittit beneficium ipso jure (24): nihilominus, nisi fuerit vitandus, valet quod ab eo gestum est (25). Demum ab *utroque;* ut ecce cum suspenditur a beneficio simpliciter (26). Et si quis plura habeat beneficia, suspensus a beneficio ab omnibus beneficiis suspensus intelligitur, etiam ab his quæ possidet in aliena diœcesi, si forte a suo Episcopo suspensus fuerit, quia suspensio afficit personam (27); nisi aliud appareat ex causa ob quam suspensio lata fuit (28): scilicet unusquisque puniri censetur in quo deliquit. Nihilominus benigna interpretatione receptum est, suspensione lata jure diœcesano, aut sententia, vel præcepto Ordinarii, ea tantum beneficia contineri, quæ quis possidet in ejus diœcesi; nisi aliud fuerit expressum (29).

383. Itaque ea est vis utriusque suspensionis (ab officio et beneficio) simpliciter latæ, ut altera ab omni officio, altera ab omni beneficio Clericum regulariter interdicat. At vero neutra ad se alteram trahit (30): idest neque suspensio a beneficio, suspensionem ab officio, quod nemo dubitat (31); neque suspensio ab officio suspensionem a beneficio, quæ

core status ecclesiastici? Utique si suspensio irrogata fuit ob delictum mere præteritum; non item si ob contumaciam, donec a contumacia recesserit; dummodo per ipsum non stet quominus absolvatur (Suar. 13, 2, 12; 27, 2, 5. S. Alph. VII, 316).

23 LL. 1, 13. *De Usufruct.* Laym. 1, 3. Salmat. 10, 5, 35. Adeoque debitores ei solvere non possunt (Suar. 27, 1, 31).

24 C. 1 § ult. *De Elect.* in 6°. Laym. l. c. Scilicet post sententiam declaratoriam (Suar. 27, 1, 8. Schmalz. V, 39, 109).

25 Suar. 27, 1, 31. Et hæc sunt quæ suspensio *a beneficio* nobis adimit; et præterea nihil aliud: adeoque nec jus, v. c., præsentandi ad beneficium aliquod, vel officium, si quod beneficio cohæret; jus suffragii, etc (Berard. To. IV, P. II, Dissert. 3). Cumque hæc sint mere temporalia, suspensio a beneficio tantum magis pœna est quam censura (Suar. 1, 1, 6; sibi tamen contrarius 27, 2, 1). Atque ideo appellatione suspenditur (V. § 352, 9). Quæsitum est, num beneficii appellatione veniant *pensiones* quoque *Clericales:* affirmantium sententia *certa* videtur Suaresio 27, 1, 15; sed non *levis* ait Bonac. *hæc difficultas est.* P. II, n. 14.

26 Ex C. 1 § ult. *De Elect.* in 6°. Laym. 1, 2. Salm. 10, 5, 35; et Suaresio teste (27, 1, 31), *Omnes.*

27 Suar. 27, 1, nn. 10, 17. S. Alph. VII, 316; d. 2. Et patet ex C. 14 *De Foro Compet.*

28 Ex C. 37, § 4 *De Elect.* in 6°. Suar. n. 12. Croix VII, 195. Schmalz. V, 39, 300. Itaque suspensus, v.c., quia in officio parochiali negligenter versatur, vel quia alienavit prædium unius ex suis beneficiis, a sola Parœcia, vel ab eo solo beneficio, cujus prædium alienavit, suspensus intelligitur (Ex C. 37, § 4, CC. 40, 44 *De Elect.* in 6°. Suar. n. 12. Salmat. 10, 5, 38).

29 S. Alph. VII, 316, d. 2. Thesaur. 1, 26.

30 Ex C. 14 § ult. *De Vit. et honest. Cleric.*

31 Suar. 27, 1, 3. Ideo suspensus a beneficio cogitur implere, sive per se sive per alium, officia beneficio adnexa (Bonac. P. II, n. 10). Et in hoc maxime hujus pœnæ vis posita est.

verior sententia est (32). Nihilominus, quia beneficium datur propter officium, grave est suspenso ab officio conferre beneficium (33), cui adnexum est officium, quo suspensus defungi prohibetur (34). Verum si quis suspensus fuerit simpliciter (idest detracta mentione officii et beneficii) ab utroque suspensum esse, communissima sententia est; quippe hoc uno *suspensionis* vocabulo, utraque in jure et continetur et irrogatur (35).

384. Hactenus de suspensionis natura et vi, nunc videamus de suspensione ferenda; ab homine inquam. Hæc igitur ferri vel irrogari potest qua censura est, qua solum pœna, et qua cautio, seu moderatio quædam, sive uti ajunt, *ad cautelam*. Qua est *censura*, non potest irrogari nisi propter delictum et contumaciam. Delictum inquam proprium (36) grave (37) et futurum, vel quod in futurum pendeat quoquo modo (§ 326, 19). Qua est *pœna* irrogari quidem potest ex levi culpa,

32 Ex cit. § ult. ibiq. Fagn. n. 22, C. 10 *De Purg. Canon.* Suar. 26, 3, 4. Salmat. 10, 5, 20. Reiff. V, 39, 168. Sive quia alterum sine altero consistere potest (Salmat.), seu potius quia beneficium in tonsura fundatur (Bonac. P. 2, n. 5). Itaque Canonicus suspensus ab officio lucratur distributiones quotidianas, nedum pro duabus earum partibus (ubi nullæ sunt præbendæ), sed omnes; eas quoque quæ debentur propter officium vel ministerium a quo suspensus est, v. c., propter celebrationem missæ, vel administrationem sacramentorum (Salm. 10, 5, 21). Nihilominus S. Alph. VII, 316. Ex Fagn. in C. *Quæsitum* n. 30 *De Cohab. Cleric.* et Gl. in Clem. *Cupientes V. suspensi* circa fin. *De Pœnis*, putat, suspensionem ab officio secum trahere suspensionem a beneficio si 1° vel crimen sit enorme (Ex C. 10 *De Purg. Can.*), vel 2° suspensus per annum in suspensione insorduerit (Ex C. 8 *De æt. et qual. ordin.*). Sed ex C. 10 *De Purg. Can.* magis contrarium evincitur; quod alias animadvertit Berar. To. IV, Cap. II, Diss. 3, Cap. 7: quare hanc sententiam jam rejecerant Suar. 26, 3, 6. Salm. 20, etc. In C. autem 8 *De æt.* etc., sermo est de suspensione f. s., quod nec S. Doctorem præterit (S. Alph. VII, 316, Dub. 3). Fagnanus vero requirit utrumque simul: et Gl. docet, suspenso SUBTRAHI *beneficium cum est in mora petendi absolutionem;* atqui *subtrahere* est, vel ipso S. Doctore III, 670 interprete, adimere officio judicis. Liceat igitur ab hac sententia recedere.

33 C. 8 *De æt. et qual. ordin.* C. 8, § 2 *De Consuet.* Laym. I, 3. V. Suar. 26, 3, 8.

34 Ex C. ult. *De Cler. excom. min.* Salm. 10, 5, 32. At vero, nullo jure cautum est collationes hujusmodi irritas esse (S. Alph. VII, 316 d. 5).

35 Extr. 3 *De Privil.* Suar. 25, 2, 7. Laym. I, 2; Reiff. V, 39, 171. Schmalz. V, 39, 266. Tolet., Bonac. Q. 2, n. 1. Palaus Ferrar. V. *Suspensio* 1, 9. Scavi § 1015 Gury II, 994 etc. Nec audiendi sunt pauci illi, et fere omnes obscuriores TT., qui contra putant.

36 Suar. 28, 4, 2.

37 S. Alph. VII, 33, 321. *Communissima.* Nihilominus suspensionem f. s. S. Doctor l. c., ex Sancio, Palao, Suar., Salmat. etc., putat ferri posse etiam ex culpa levi. Quod mihi quam difficile est; nam oppido durum foret, eam deinde irrogari officio judicis. Sed V. § 210, 77.

dummodo levis et ipsa sit (38). At ea quæ imponitur ad *cautelam* irrogari potest vel ob solam criminis suspicionem, si hæc graviter existimationem onerat (cum minime deceat, non integræ famæ clericum operari sacris); sed tantum ab officio (39), vel ab administratione (40); non item a fructibus beneficii (41). Deinde suspensio, qua censura est, irrogari debet præmissa monitione, sive a jure, sive ab homine; causa ejus expressa, et in scriptis, ut alias: et si oretenus lata sit, magis pœna præsumitur quam censura (§ 351, 6); nisi lata fuerit per modum præcepti (42), quippe hoc instar legis est (§ 325, 6). Qua pœna, vel ad cautelam, monitione non eget (43); et oretenus ferri potest (44). Quin hodie ferri potest ex *informata,* uti dicitur, *conscientia* (45): idest ex causis ferenti notis (46); atque ideo extrajudicialiter, nulla præmissa monitione, et omni appellatione (non item recursu ad S. S.) remota (47). Dubitatur, utrum suspensio hujusmodi ferri possit ob delictum publicum (48). Illud, si quid opinor, dubitandum non est,

38 Suar. 28, 3, 7. Idest ab officio tantum, vel tantum a beneficio, vel ab utroque; sed ad *valde breve tempus, puta ad diem vel hebdomadam:* alias non ligat (S. Alph. VII, 321), remoto scandalo. (§ 336).

39 Ex C. 10 *De Purg. Can.* CC. 4, 5 *De Simon.*

40 Ex C. 31 § *Quia vero Eod.*

41 Cit. C. 10. Berard. *h. t.* C. 7.

42 Ex S. C. Epp. 2 Mart. 1866. Acta I, 684. Ut puta, si Episcopus jusserit Cajo, sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ, intra præfinitum tempus, e. g., famulam dimittere; aut vetuerit theatra, cauponas adire.

43 Navarr. 27, 159. Reiff. V, 39, 173.

44 V. S. Alph. VII, 317.

45 Trid. XIV, R. I. Sive, uti ait Concil., qua Prælatus *ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen* Clericum ab ordinum susceptione *quomodolibet, etiam extrajudicialiter,* interdicit; vel *a suis ordinibus, gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis suspendit.* (V. Bened. XIV, *De Syn.* XII, 8, 3. Bouix To. II, Sect. IV, Subsect. 3 a pag. 311. Parisiis 1866).

46 S. C. C. 20 Dec. 1687. Bouix p. 321. Quas proinde *neque ipsi reo teneatur manifestare, sed tantum Sedi Apostolicæ, si suspensus ad eam recursum habuerit* (S. C. C. 21 Mart. 1643 ap. Ben. XIV, § 4).

47 Ben. XIV C. *Ad militantis* 1 Apr. 1742. S. C. C. 22 Jun. 1582, 14 Nov. 1654. V. Bouix Cap. III, p. 332. Contra CC. 14, 17 *De Temp. Ord.* Dixi, non item *recursu;* nempe ad S. Sedem *dumtaxat* (S. C. C. ap. Bouix p. 333); eoque devolutivo, uti ajunt, non suspensivo (S. C. C. 21 Jun. 1625, ap. Ben. XIV, n. 5); prout in Censuris.

48 V. Bouix Cap. III, p. 325, qui testatur sententiam negativam penes Romanos Canonistas obtinere. Ipse contrariam tenet, maxime ex iis Trid. verbis ETIAM *occultis.* Ei præiverat Episc. Lucionensis *De Sentent. De Coscience informée,* eumque sequutus est P. Scavini *h. t.* § 1017. Et quamvis adverbium illud *etiam* non urgeat (V. S. Alph. VI, 514, d. 8), nihilominus existimo, sententiam hanc menti Tridentini melius congruere, quippe ei propositum fuit, non famæ Clericorum, sed Prælatorum (forte propter nequitiam hominum aut temporum) in-

ferri posse ab officio tantum (49). Et (hodie) nec in perpetuum, nec in tempus indefinitum irrogari posse, probabilis sententia est (50).

385. Restat ut videamus de violatione suspensionis. Clericus qui violat suspensionem gravi non caret, nisi eum excuset ignorantia, vel metus, vel incommodum grave, vel parvitas materiæ (51); vel nisi id fecerit (quamdiu est toleratus) requisitus expresse vel tacite (52). Ad hæc, si suspensus fuerit ab officio, vel ab ordine, fit irregularis Ordinem exercendo, dummodo suspensio vere censuræ vim habeat (§ 352, 15). Quid igitur si lata illa sit in tempus definitum, vel *ex informata conscientia?* In priori casu quidam negant, hunc fieri irregularem, quia hæc suspensio pœna est, non censura (53); plerique affirmant ex C. 1 *De sent. et Re Judic.* in 6° (54). S. Alphonsus, si lata est ob delictum præteritum illis, sin ob futurum, vel quod in futurum pendet, his adhæret (55); et rectius: dummodo, ut puto, suspensiones hujusmodi a R. Pontifice (cui datum est derogare regulis juris Canonici), non a quo alio inferiori, statutæ sint (56). In posteriori, quidam putant irregularitatem incurri ex S. C. C. consulto (57), quidam contra (58). Et re quidem vera, si lata fuit ob crimen præteritum, deest censura; si ob crimen quod in futurum pendet, deest monitio et contumacia: et quid emendet qui ignorat cur puniatur?

386. Hæc quoad Clericum suspensum. Alii, quamdiu est toleratus, perinde eum habent ac si nulla suspensione teneretur (§ 333, 7); quamvis notorium sit, eum suspensione teneri (59). Cum autem vi-

demnitati consulere. Illud autem dubitandum non est, suspensiones hujusmodi ferri non posse, nisi ferenti delictum liqueat (ex L. 5 *De Pœnis*); et penitus liqueat; et (quippe inauditam partem condemnat) sive ex testibus, sive (Bouix id negat) ex propria scientia; quod ea verba ex *informata conscientia* satis demonstrant.

49 Espen. *De Censur.* Cap. 10. Adnotat., Ferrar. V. *Suspensio* 20. Et præterea a gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis (V. n. 11). Non item a beneficio, v. c., Parœchum ab exercitio Curæ (S. C. C. 21 Jun. 1625. Ben. XIV, § 5).

50 Ex C. C. 8 Apr. 1848.

51 Suar. 26, 2, 1. Salm. 10, 5, 12. S. Alph. VII, 313. Porro *actus adnexi ordinibus sacris sunt in suo Ordine graves* (Suar. 34, 4, II. Suar. XI, 3, 19); ut ecce si quis benedicat nuptias, fructus (Bonac. P. IV, 6. S. Alph. 1. c.), aquam (Corsetti *De Benedict.* Baruff. *Ad Rit. Rom.* 44, 6. S. Alph. 1. c).

52 Schmalz. 307, 309. V. § 333.

53 Gabriel, Avila, Villalob. etc. et probabile putant Salmat. 10, 5, 13.

54 Suar. 27, 2, 4. Laym., Bonac. ap. Salmat. 1. c.

55 S. Alph. VII, 314.

56 Ex C. 1 *De Sent. et Re Judic.* in 6°. C. 1 *De S. E.* in 6°.

57 S. C. C. 21 Jun. 1625. Ben. XIV. *De Syn.* XII, 8, 5.

58 Quos tacito nomine refert. Ben. XIV, 1. c. His accedit Adnot., Ferrar. V. *Suspensio* II, 13.

59 Suar. 28, 5, 4, etc.

tandus esse cœperit vitare eum oportet in his, quæ ad suspensionem pertinent: ideo grave est, v. c., a suspenso ab officio petere, ut missam celebret, vel ei celebranti ministrare ; verum quia nullo jure communione ejus prohibemur (§ 333, 8), quam ipse, a me non requisitus, celebrat, secluso scandalo, mihi audire innoxium est (60). Nihilominus consuetudine receptum est, ne quis a Clerico nominatim suspenso ab officio, etsi non vitando, quidquam petat eorum, quæ suspensio ei præstare vetat ; et eum qui suspensum a divinis inducit ad celebrandum, graviter peccare *contra claves, et obedientiam Ecclesiæ* docet vel ipse Suaresius (61) : nisi forte omnis contemptus scandalum et admiratio absint, et gravis necessitas urgeat: ut puta, si is qui versatur in letali, aliis confessariis deficientibus, confiteatur ei qui suspensus est a confessionibus audiendis, occulte, vel quamdiu suspensio est occulta (62).

387. Suspensio interdum fertur in personas morales, eas nempe quibus permissum est corpus habere collegii (63) ; scilicet ecclesiasticas, uti Monasteria, Capitula. Quod cum fit, intererit utrum in singulos (v. c. Capituli Clericos), an in Capitulum lata sit, an in Capitulum et singulos. Illa in singulos cadit, et adimit quæ singulis competunt (64) ; ista cadit in personam moralem tantum, eaque solum adimit quæ competunt personæ morali, non quæ singulis (65). Illa aut vera censura est, aut saltem pœna (66) ; ista magis privatio quædam (67) : hæc quoad communitatem pœna est, et tenet omnes; quoad singulos est censura vel pœna, et tantum reos tenet (68). Quoad communitatem suspensio in foro dumtaxat externo tolli potest, et ab eo tantum qui habet jurisdictionem in foro externo (69).

60 Suar. n. 5. Salm. 10, 5, 14. S. Alph. VII, 313.

61 Suar. 28, 5, 6.

62 Salmat. 10, 5, 14.

63 Suar. 28, 3, 2. V. § 42. Suspensio etenim quæ fertur in aliquem Clericorum *cœtum* (ut puta in omnes Clericos ejus oppidi, vel civitatis); ex quibus nulla persona moralis coalescit, specialis est, et in singulos distributive sumptos (nempe reos) lata intelligitur (Suar. n. 7. Laym. 1, 3).

64 C. 40 *De Elect.* in 6°. Salm. 10, 5, 47. Ut puta jus celebrandi, absolvendi a peccatis non item jus, v. c., suffragii.

65 Ex L. 7 *Quod cujusq. Univers.* S. Alph. VII, 317. Hæc igitur, si est *ab officio*, his tantum interdicit quæ ad jurisdictionem ejus pertinent (V. Suar. 27, 2, 3); e. g. Capitulum cogere comitia, ferre suffragia, beneficia conferre (C. un. *Ne Sed. Vac.* in 6°), eligere, vacua sede, Vicarium Capitularem, etc. Et si suspensum fuerit a *divinis*, de his intelligendum est, quæ fiunt in communi (Berard. To. IV, P. II, Diss. 3, C. 7). Si a beneficio, de his tantum beneficiis, quæ omnibus communia sunt (Salm. 10, 5, 43).

66 Salm. n. 47. Vera censura si et ob delictum futurum, vel quod pendet in futurum, et in diem indefinitam lata sit: alias pœna est (§ 351).

67 S. Alph. VII, 317.

68 Suar. 28. 3, 6.

69 Salmat. 10, 5, 52.

Hucusque de censuris universim, nunc singulæ quæ vigent l. s. (nam quæ sunt f. s. ad Judicis officium pertinent) recensendæ sunt.

APPENDIX.

De Singulis quæ nunc vigent ex C. Ap. Sedis censuris latæ sententiæ.

PRÆNOTANDA.

388. Providentissimus f. r. Pius IX, cum animadvertisset censuras l. s. *magnum ad numerum sensim excrevisse; quasdam etiam temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis ob quas impositæ fuerant, vel a pristina utilitate atque opportunitate excidisse: eamque ob rem non infrequentes oriri, sive in iis quibus animarum cura commissa est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates angoresque conscientiæ:* volens occurrere incommodis hujusmodi (1), Const. *Apostolicæ Sedis*, IV. Id. Octobris 1869, sapientissimo consilio statuit, *ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, quæ per modum latæ sententiæ hactenus impositæ sunt, nonnisi illæ quas in hac ipsa constitutione* inseruit, *eoque modo quo* inseruit *robur exinde habeant.* Simulque declaravit, *easdem non modo ex veterum Canonum auctoritate, quatenus cum hac constitutione conveniunt, verum etiam ex hac ipsa constitutione, non secus ac si nunc primum editæ ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere.* Verum sarctas tectas servari voluit 1° eas censuras, quas Concil. Trident. decrevit, excepta ea quæ continetur Sess. IV, in Decr. *De editione et usu Sacrorum Librorum,* tulit (2); et eas quæ hactenus in suo vigore perstiterunt sive pro Ro-

1 Exinde autem patet Constit. *Ap. Sedis* esse *beneficium Principis,* concessum tum Confessariis, tum pœnitentibus; adeoque *latissime,* favore utrorumque, interpretandum (§ 228, 10). Et *nulla juris ratio patitur, ut eam nos duriore interpretatione contra ipsorum,* et maxime pœnitentium, *commodum, producamus ad severitatem* (L. 25 *De Legib.*).

2 Non eas, scilicet, quas Trid. confirmavit ex jure antiquo, ut ecce XXIV. Ref. 1, 3 in fin.; nec quas innovavit, ut puta XIV, Ref. 6, XXII, Ref. 1; nisi forte cum antea essent f. s., eas fecit. l. s.; veluti XXII, Ref. 11; sed quas ipsum Concilium invexit, sanxit (Ex cit. C. *Apost. Sedis.*). Et neque has omnes; sed 1° exceptis his censuris quæ mutatis temporibus obsoleverunt, ut XXV. Ref. Reg. 4; XXVI. Ref. M. 9: et 2° his locis exceptis ubi Trid. receptum non fuit (Bonac. To. 3, Disp. 2, Q. 2, P. 14, n. 5).

mani Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque Ordinum, et Institutorum Regularium, nec non quorumcumque Collegiorum, Congregationum, cœtuum, locorumque piorum, cujuscumque nominis aut generis sint (3). Censuræ igitur quæ nunc vigent hæ sunt.

Excommunicationes l. s. speciali modo Romano Pontifici reservatæ.

389. Excommunicationes hujusmodi omnes ex Bulla in Cœna Domini legi solita depromptæ sunt, excepta ea, quæ n. 10 continetur. His igitur C. *Apost. Sedis* declarat subjacere ipso facto « 1° Omnes « a Christiana fide Apostatas, et omnes ac singulos hæreticos, quo- « cumque nomine censeantur et cujuscumque sectæ existant; eisque « credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet « illorum defensores (1). 2° Omnes et singulos scienter legentes sine « auctoritate Sedis Apostolicæ libros eorumdem Apostatarum et hæ- « reticorum hæresim propugnantes: nec non libros cujusvis auctoris « per Apostolicas literas nominatim prohibitos, eosdem libros reti- « nentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes (2). 3° Schisma-

3 Juverit heic pauca adnotare de hac Const. interpretanda. Principio igitur I° tenendum est, omnes superiores censuras l. s., quæ in hac Const. comprehensæ non sunt, penitus fuisse abrogatas. Et quia Const. A. S. est *beneficium Principis* (§ 388, 1), si quando forte ambiguum erit, utrum aliqua ex his in ea contineatur, an secus, *evidenter ostendi debet, eam insertam esse in C. A. S.* (cl. Bertapelle, seu *Comment. Patav.* I, § 37). II° Earum vero, quæ in ea sunt insertæ, triplex genus constituendum est. *Unum* illarum, quæ cum veteri jure plane conveniunt; sive ex parte, sive ex toto: hæ, qua conveniunt, ex recepta veterum TT. et Canonistarum doctrina capiunt interpretationem. *Alterum* earum, quæ recedunt a jure antiquo; hæ capiunt interpretationem ex regulis juris (V. § 304). *Tertium* denique earum, quæ utrum conveniant cum jure antiquo, an ab eo recedant; non satis apparet; in his semper id accipiendum puto quod favorabilius est reo, primo quia id juri congruit (§ 304, 1); deinde quia congruit Const. nostræ, quæ est Principis beneficium: atque ideo reor interpretandam esse ex veteri jure, si hoc mitius est; sin severius, non item. III° Const. *A. S.* derogat solis censuris l. s.; ergo censuræ f. s, integræ permanent: et quidquid præterea jure anteriori continetur, sive hoc *jussum* aliquod sit, ut puta obligatio denunciandi sollicitantes (§ 392, 4°); seu *vetitum*, v. c., prohibitio legendi improbatæ editionis libros (§ 389, 2°); nisi aliud ex ipsa Const. palam appareat. At vero *censuras* queis abrogatum est, lata significatione, et eas accipere debemus, quæ vel solius *pœnæ* (§ 393, 2°, 3°, 4°, 5°), immo et solius *privationis* (Cit. § 393, 1, 6°; § 394, 1°) vim habent.

1 B. C. (Bulla Cœnæ), § 1.

2 B. C. cit. § 1 Alex. VII. B. *Speculatores*.

« ticos et eos qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obe-
« dientia pertinaciter se subrahunt, vel recedunt (3). 4° Omnes et
« singulos cujuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint, ab or-
« dinationibus seu mandatis R. P. pro tempore existentis ad universale
« futurum Concilium appellantes; nec non eos quorum auxilio, consilio
« vel favore appellatum fuerit (4). 5° Omnes interficientes, mutilantes,
« percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter inse-
« quentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos,
« Sedisque Apostolicæ legatos, vel nuncios : aut eos a suis Diœcesibus,
« Territoriis, terris seu dominiis ejicientes ; nec non ea mandantes,
« vel rata habentes; seu præstantes in eis auxilium, consilium vel fa-
« vorem (5). 6° Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdi-
« ctionis Ecclesiasticæ sive interni sive externi fori ; et ad hoc recur-
« rentes ad forum sæculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut
« auxilium, consilium, vel favorem præstantes (6). 7° Cogentes sive
« directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tri-
« bunal personas Ecclesiasticas præter canonicas dispositiones (7) :
« item edentes leges vel decreta contra libertatem, aut jura Ecclesiæ.
« 8° Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas literas vel
« acta quælibet a Sede Apostolica profecta, vel ab ejusdem legatis,
« aut delegatis quibuscumque; eorumque promulgationem vel execu-
« tionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive
« ipsas partes, sive alios lædentes vel perterrefacientes (8). 9° Omnes
« falsarios literarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, ac sup-
« plicationum gratiam, vel justitiam concernentium per Romanum
« Pontificem, vel S. E. R. Vice Cancellarios, vel Gerentes vices
« eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum,
« nec non falso publicantes literas Apostolicas, etiam in forma Brevis,
« et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Ro-
« mani Pontificis seu Vice Cancellarii aut Gerentis vices prædi-
« ctorum (9). 10° Absolventes complicem in peccato turpi etiam in
« mortis articulo, si alius sacerdos, licet non adprobatus ad confes-

3 C. 5, Dist. 19, C. 43, *Cau.* 23, 5. B. C. § 1.

4 B. C. § 2.

5 S. Pius V. C. *Infelicis* B. C. § 11.

6 Ex C. 3 *De immun. Eccles.* in 6°. B. C. § 16.

7 Olim excommunicationi erant obnoxii Judices qui trahebant Ecclesiasticos ad suum Tribunal (Mart. V. C. *Ad reprimendum* B. C. § 15); hodie ei obnoxii sunt qui cogunt judices, et hi tantum.

8 C. 4 *De Immun. Eccles.* in 6°. B. C. § 13.

9 C. 7 *De Crim. falsi* B. C. § 8.

« siones sine aliqua gravi exoritura infamia et scandalo possit exci-
« pere morientis confessionem (10). 11° Usurpantes aut sequestrantes
« jurisdictionem, bona, reditus ad personas Ecclesiasticas ratione
« suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes (11). 12° Inva-
« dentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras,
« loca, aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes,
« perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non
« ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes (12).

Excommunicationes l. s. Romano Pontifici reservatæ.

390. « 1° Docentes vel defendentes sive publice sive privatim pro-
« positiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis pœna
« latæ sententiæ; item docentes vel defendentes tamquam licitam
« praxim inquirendi a pœnitente nomen complicis, prout damnata est
« a Ben. XIV, in Const. *Suprema* 7 Julii 1745 et C. *Ubi primum*
« 2 Julii 1746, et C. *Ad eradicandam* 28 Sept. 1746. 2° Violentas manus
« suadente diabolo injicientes in Clericos, vel utriusque sexus Mona-
« chos, exceptis quoad reservationem casibus et personis de quibus jure
« vel privilegio permittitur ut Episcopus, aut alius absolvat (1).

10 Ben. XIV. B. *Sacram. Pœnitentiæ* C. *Apostolici muneris.*

11 Jure Canonico excommunicantur qui bona Ecclesiæ vel usurpant vel alienant. Usurpantium duplex genus est; nam vel usurpant quæ competunt personis ecclesiasticis ratione suarum Ecclesiarum, aut beneficiorum, vel cetera usurpant: illi excommunic. contrahunt, antea in B. C. § 17, hodie vero in C. *Ap. Sedis* speciali modo R. P. reservatam. Hi excommunicationem item R. P., sed non specialiter, reservatam jamdiu a Trid. XXII, Ref. 11 latam his verbis. Si quis *alicujus Ecclesiæ vel Loci Pii jurisdictiones, bona, census, jura, fructus, et quascumque obventiones vel emolumenta, quæ in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, vi vel timore incusso, seu quacumque arte aut quocumque quæsito colore in suos usus convertere, illosque usurpare præsumpserit, seu impedire ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur, is anathemati tamdiu subjiaceat quamdiu ea quæ occupaverit, vel quæ ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppositæ personæ pervenerint, restituerit, ac deinde a R. P. absolutionem obtinuerit.* Eidemque excommunicationi subjacent Clerici, qui usurpationum hujusmodi auctores fuerint, vel eis consenserint. Verum Decretum istud non ad quascumque usurpationes pertinet, sed *ad auctoritativas et potentiales;* cujus proinde usus *nimium rarus est in Curia Romana.* (Card. De Luca Disc. 22 *ad* Sess. 22, Cap. 11. *Conc. Trid.*) Nec tantum usurpatores sed et hi qui ab eis acquirunt hac excommunicatione tenentur (Pius IX. Alloc. 25. Jul. 1873).

12 B. C. § 20. De Alienantibus dicam inferius.

1 C. 4, *Cau.* 17, 19.

« 3° Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes, vel « ipsum acceptantes et quoslibet complices vel qualemcumque operam « aut favorem præbentes; nec non de industria spectantes, illudque « permittentes, vel quantum in illis est non prohibentes, cujuscumque « dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis (2). 4° Nomen dantes « sectæ *massonicæ* aut *carbonariæ* aut aliis ejusdem generis sectis, « quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clan- « destine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque « præstantes; earumve occultos choriphœos, ac duces, non denun- « ciantes, donec non denunciaverint (3). 5° Immunitatem asyli eccle- « siastici violare jubentes, aut ausu temerario violantes (4). 6° Vio- « lantes clausuram Monalium cujuscumque generis aut conditionis, « sexus vel ætatis fuerint in earum monasteria absque legitima licentia « ingrediendo; pariterque eas introducentes vel admittentes, itemque « Moniales ab illo exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V *in* « *C. Decori* præscriptam (5). 7° Mulieres violantes regularium vi- « rorum clausuram, et Superiores aliosve eos admittentes (6). 8° Reos « simoniæ realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices. « 9° Reos simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque « sint dignitatis. 10° Reos simoniæ realis ob ingressum in Religionem (7). « 11° Omnes qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis « spiritualibus excommunicationis censura plectuntur C. S. Pii V. « *Quam plenum* 2 Jan. 1569 (8). 12° Colligentes eleemosynas majoris « pretii pro Missis, et ex illis lucrum captantes, facientes eas cele- « brari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent (9). « 13° Omnes qui excommunicatione mulctantur in CC. S. Pii V, *Ad-* « *monet nos* IV Kal. Aprilis 1567, Innocentii IX *Quæ ab hac Sede* « prid. non Novem. 1591. Clementis VIII *Ad Romani Pontificis* « *curam* 26 Junii 1592, et Alexandri VII *Inter ceteras* IX Kal.

2 Trid. XXV, R. 19. Greg. XIII, C. *Ad tollendum* Clem. VIII, C. *Illius vices* Ben. XIV *Detestabilem.*

3 Clem. XII, C. *In Eminenti* 28 Apr. 1738. Ben. XIV, C. *Probidus.* Pius VII, 13. Sept. 1821. Pius IX. Allocut. *Qui pluribus* 9 Nov. 1846.

4 Tot. Tit. X *De Imm. Eccl.* Greg. XIV, C. *Cum illas.* Ben. XIII. *Ex quo divina.* Clem. XII. *In Suprema.* Ben. XIV, C. *Officii nostri.*

5 Trid. XXV *De Reg.* 4, 5. Greg. XIII, C. *Inscrutabilis*, C. *Dubia.* Ben. XIV, C. *Per binas.*

6 C. Decet C. *Regularium* S. Pii V. C. *Ubi gratia* Greg. XIII.

7 Extr. 3. D. Simon. Trid. XXIV, R. 18. S. Pius V. C. *Intolerabilis.*

8 Trid. XXI, Ref. C. ult. S. Pius V. C. *Quam plenum.*

9 Ben. XIV. C. *Quanta cura.*

« Novem. 1660, alienationem et infeudationem Civitatum et locorum « S. R. E. respicientibus. 14° Religiosos præsumentes clericis aut « laicis extra casum necessitatis sacramentum Extremæ Unctionis, « aut Eucharistiæ per viaticum ministrare absque Parochi licentia (10). « 15° Extrahentes absque legitima venia reliquias ex Sacris cœmeteriis « teriis sive catecumbis Urbis Romæ, ejusque territorii, eisque auxilium « vel favorem præbentes (11). 16° Communicantes cum excommunicato « nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo « auxilium vel favorem (12). 17° Clericos scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a R. P. nominatim excommunicatis, « et ipsos in officiis recipientes (13). His adde § 425.

Excommunicationes l. s. Episcopis sive ordinariis reservatæ.

391. Huic excommunicationi subjacent « 1° Clerici in sacris constituti vel regulares, aut Moniales post votum solemne castitatis « matrimonium contrahere præsumentes; nec non omnes cum aliqua « ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes (1). « 2° Procurantes abortum effectu sequuto (2). 3° Literis Apostolicis « falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes (3).

Excommunicationes l. s. nemini reservatæ.

392. Hac excommunicatione tenentur. « 1° Mandantes seu cogentes « tradi Ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios (1), aut nominatim « excommunicatos vel interdictos (2). 2° Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denunciantes, testes, aliosve ministros S. Officii; ejusve sacri tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes, « vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes (3). « 3° Alienantes et recipere præsumentes bona Ecclesiastica absque « Beneplacito Apostolico, ad formam Extrav. *Ambitiosæ De Reb. « Ecc. non alien.* 4° Negligentes sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios, sive Sacerdotes a quibus sollici-

10 Ex Clem. I *De Privil.*
11 Edict. 24 Aug. 1613, editum jussu Pauli V, et Clem. X. C. *Ex commissæ* 13 Jan. 1672.
12 C. 29 *De S. E.*
13 C. 18 *De S. E.*
1 Clem. I *De Consang.*
2 Xistus V. C. *Æffrenatam.* Greg. XIV. C. *Sedes Apostolica.*
3 C. 7 *De Crim. fals.*
1 Ex C. 2 *De Hæret* in 6°.
2 Clem. I *De Sepult.*
3 Ex C. S. Pii V. *Si De protegendis.*

« tati fuerint ad turpia, in quibuslibet casibus expressis a Prædeces-
« soribus Nostris Greg. XV, C. *Universi* 20 Aug. 1622, et Ben. XIV,
« C. *Sacramentum Pœnitentiæ* 1 Jun. 1641. His addenda est 5° ex-
« communicatio in Decreto Sess. IV. » *De editione Sacrorum Librorum constituta cui C. nostra illos tantum subjacere voluit qui libros de sacris rebus tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt* (4).

Suspensiones l. s. R. P. reservatæ.

393. « 1° Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficiorum
« perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus Ec-
« clesiarum et Monasterium, aliique omnes qui ad illarum seu illorum
« regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Prælatos
« de prædictis Ecclesiis seu monasteriis apud eamdem S. Sedem quovis
« modo provisos antequam ipsi exhibuerint literas Apostolicas de sua
« promotione (1). 2° Suspensionem per triennium a collatione Ordi-
« num ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii,
« vel patrimonii (2), cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis ali-
« menta (3). 3° Suspensionem per annum ab Ordinum administratione
« ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam *sub præ-*
« *textu beneficii statim conferendi,* aut jam collati, sed minime suf-
« ficientis, absque ejus Episcopi literis *dimissorialibus* (4); vel etiam

4 His addendæ sunt ex Concilio Tridentino (demptis his quæ obsoleverant) et his quæ in Const. *Ap. Sedis* translatæ sunt (§ 389, 11° ; § 390, 3°, 6°, 8°), excommunicationes quibus coercentur: 1° Qui adigunt viros aut mulieres matrimonium invitos contrahere (Sess. XXIV, R. M. 9). 2° Raptores mulierum eisque consilium, auxilium, vel favorem præbentes (Ib. Cap. 6). 3° Eos qui mulieres cogunt monasterium ingredi, aut solemnia vota nuncupare; quique his *consilium, auxilium, favorem, præsentiam, consensum, auctoritatem* interposuerint: vel, contra, earum *voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint* (Sess. XXV, *De Reg.* 18). 4° Qui *docere prædicare, vel pertinaciter asserere seu etiam publice disputare defendere præsumpserint,* existenti in letali, si Eucharistiam recipere velit, non esse confessionem necessariam (Sess. XIII *De Euch.* Can. 11). 5° Qui affirmant matrimonia a filiisfamil., sine parentum consensu contracta, irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse (Sess. XXIV *De R. M.* 1). Ac demum 6° Magistratus sæculares, qui Episcopis auxilium ad tuendam clausuram monialium præbere recusant (Sess. XXIV, *De Reg.* 5); quod tamen extra Ditionem Pontificiam vix amplius obtinet, aut ne vix quidem. Excommunicationes hujusmodi nulli sunt reservatæ.

1 Extr. 1 *Comm. De Elect.*

2 C. 33 *De Præb.* Trid. XXI, R. 2.

3 C. 45 *De Simon.*

4 Ex C. 2 *De Temp. Ord.* in 6°. Trid. XXIII, R. 8.

« subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut cano-
« nicum impedimentum ibi contrahere potuerit, absque Ordinarii ejus
« loci literis *testimonialibus* (5). 4° Suspensionem per annum a col-
« latione Ordinum ipso jure incurrunt, qui excepto casu legitimi
« privilegii, ordinem sacrum contulerint absque titulo beneficii vel
« patrimonii clerico in aliqua congregatione viventi, in qua solemnis
« professio non emittitur : vel religioso nondum professo (6). 5° Su-
« spensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt
« Religiosi ejecti, extra Religionem degentes (7). 6° Suspensionem
« ab ordine suscepto ipso jure incurrunt qui eumdem ordinem reci-
« pere præsumpserunt ab excommunicato vel interdicto nominatim
« denunciatis, aut ab hæretico vel schismatico notorio; eum vero qui
« bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere
« ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus (8). 7° Clerici
« sæculares exteri ultra quatuor menses in urbe commorantes ordi-
« nati ab aliquo quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Cardi-
« nalis Urbis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem pe-
« racto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto exa-
« mine rejecti fuerint; nec non Clerici pertinentes ad aliquem ex
« sex Episcopatis suburbicariis, si ordinentur extra suam diœcesim,
« dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Cardinalem
« Urbis Vicarium; vel non præmissis ante Ordinem Sacrum susci-
« piendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo Urbana Sa-
« cerdotum a Missione noncupatorum, suspensionem ab Ordinibus sic
« susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt : Episcopi
« vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum (9).

5 Innoc. XI. B. *Speculatores.*

6 Ex C. S. Pii V. *Romanus Pontifex Sacrorum.*

7 Ex S. C. C. 21 Septembr. 1624 probante Urb. VIII.

8 Ex CC. 1, 2 *De Schism.* Item Ordinati per saltum; sed, si non ministraverint, Episcopus ex justa causa potest eos dispensare (Trid. VII, R. 10).

9 Ex Edict. Card. Vicar. edito jussu Clementis VIII, 24 Nov. 1613. Alex. VII, 15 Maj. 1664, et Ben. XIV, 1743. Præterea ex Trid. I, (preter ea quæ suo loco recensuimus). 1° Episcopus qui confert ordines in aliena Diœcesi sine ejus Ordinarii expressa licentia (Sess. VI, R. 5). 2° Episcopi Titulares si quem ad minores ordines, vel primam tonsuram promoverint (Sess. XIV, R. 2). 3° Vicarii Capitulares, et Abbates exempti, qui dimissorias ad Ordines non arctati infra annum concesserint (Sess. VII, R. 10, XXIII, R. 20), incurrunt suspensionem, *ille* indefinite, *isti* per annum, ab exercitio Pontificalium; *hi* ab officio et beneficio, item per annum. II Ordinati 1° ab alieno Episcopo sine dimissoriis Episcopi sui (Sess. XXIII, n. 8), vel 2° cum dimissoriis Vic. Capitularis non arctactis infra annum concessis (Sess. VII, R. 10),

Interdicta l. s. reservata.

394. « 1° Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum « ipso jure incurrunt Universitates, Collegia, et Capitula quocumque « nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Ro- « mani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum con- « cilium appellantia (1). 2° Scienter celebrantes, vel celebrari facientes « divina in locis ab Ordinario, vel delegato judice, vel a jure interdictis, « aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu Ecclesiastica « Sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam admittentes interdictum « ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus « cujus Sententiam contempserunt, competenter satisfecerint » (2).

395. Porro a censuris Romano Pontifici utcumque reservatis hodie nullus omnino potest absolvere cujusvis Ordinis, Instituti, Societatis; sublato quovis privilegio etiam speciali, et consuetudine etiam immemorabili (3). Si quis autem præsumpserit absolvere ab excommuni-

vel 3° per saltum (Sess. XXIII, R. 14), suspensi sunt ab exercitio ordinis suscepti quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire. III Episcopi 1° Pontificalia exercentes in aliena diœcesi sine Ordinarii, loci expressa licentia (Sess. VI, R. 5), 2° Episcopi Concubinarii, si admoniti a Conc. Provinciali se non emendaverint (Sess. XXV, R. 14), 3° Præfecta Monasterii quæ professionis a suis novitiis ineundæ Episcopum certiorem non facit (Ib. *De Reg.* 17), 4° Parochi, vel alii Sacerdotes, seu sæculares seu Regulares, qui sponsos non suos subditos matrimonio conjungunt, aut benedicunt (Sess. XXIV, R. M. 1, V), ubi viget decretum Conciliare. Hi omnes suspensionem incurrunt, nempe in 1° casu a Pontificalibus in 2° simplicem, item in 3°, quamdiu videbitur Episcopo illius Parochi, cujus erat matrimonio interesse; in 4° ab officio quoad voluerit Ordinarius.

Juverint nunc obiter indicare suspensiones olim in jure statutas contra male promotos ad ordines. Itaque ante Const. nostram ab ordinibus male susceptis suspensi erant 1° Regulariter *in injuriam ordinantis* (C. 1, *Dist.* 70. C. 14 *De Tempor. Ordin.*), ordinati ab Episcopo non suo, vel sine titulo, vel extra tempora. 2° Quia nemo dat quod non habet (executionem ordinis), ordinati ab Episcopo nominatim excommunicato, vel suspenso, vel interdicto; vel ab eo qui et loco et dignitati renunciaverat. 3° Ex parte ordinati, qui ante legitimam ætatem aut per saltum, aut simoniace, aut irretitus excommunicatione obrepsit ad ordines. Hos omnes non irregularitati, prout quidam incaute docuerunt, verum suspensioni obnoxios fuisse, tenuere vel ipsimet Salmat. 10, 8, 73, et S. Alph. VI, 799, VII, 160, 361. Utrum vero suspensioni, an irregularitati, sint obnoxii qui eodem die recipiunt duos ordines, quorum vel unus sit major, et qui *furtive* ordinatur, in sequenti Tract. dispiciendum erit.

1 Ex B. C. § 2.

2 C. 8 *De Priv.* in 6°. Et præterea, ex Tridentino, Metropolitanus, qui Episcopum; vel Episcopus vicinior, qui Metropolitanum illegitime absentem non denunciat Romano Pontifici (Sess. VI, R. 1).

3 C. *Apost. Sedis* § *Ceterum.* Adeoque nec Prælati Regulares (S. Pœnit. 5 Dec. 1873).

cationibus speciali modo Romano Pontifici reservatis, excommunicationem eidem Romano Pontifici reservatam incurrit (4): *dummodo*, ait Pontifex, *non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint* (5): et firma facultate a Trid. Synodo Episcopis concessa Sess. XXIV. C. 6 De Reform. *in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi hac Constitutione reservatis* (nempe occultis et ad forum contentiosum nondum deductis § 316, 11) *iis tantum exceptis quas eidem Apostolicæ Sedi speciali modo reservatas declaravimus. Nec in novis quibuscumque concessionibus, ac privilegiis quæ ab Apostolica Sede concedi cuivis contigerit nullo modo ac ratione intelligi unquam*, ait idem Pontifex, *debere aut posse comprehendi facultatem absolvendi a casibus et censuris quibuslibet Romano Pontifici reservatis, nisi de iis formalis explicita ac individua mentio facta fuerit* (6).

396. His addendæ sunt 1° « Excomm. adversus Ecclesiasticos et « Missionarios mercaturam in Indiis Orientalibus exercentes, juxta « Const. Urb. VIII. *Ex debito* 22 Febr. 1633 et Clem. IX, *Sollicitudo* « 6 Jul. 1669 (7). 2° Excomm. R. P. r. Const. Pii IX *Romanus* « *Pontifex* 5 Kal. Sept. 1873 : In Canonicos ac Dignitates, *qui* « curam regimen et administrationem *(Ecclesiæ Cathedralis vacantis)*, « *remoto* Vicario Capitulari, concedere, et transferre præsumunt in « nominatum ac præsentatum a sæculari potestate ante exhibitionem « Literarum Apostolicarum. *(Nec non in ipsos)* nominatos ac præ- « sentatos, qui eam suscipere præsumunt. *(Ac demum in eos qui)* « præmissis paruerint, vel auxilium, consilium favorem præstiterint, « cujusvis status, præminentiæ ac dignitatis fuerint. Si autem aliqui « ex prædictis Episcopali charactere sint insigniti, incidunt in pœnam « suspensionis ab exercitio Pontificalium, et interdicti ab ingressu Ec- « clesiæ Sanctæ Sedi pariter reservatum (8) ».

4 Cit. C. § 4 *quibus| omnibus*. Ait Pontifex *ab excommunicationibus*, adeoque si a peccatis tantum absolverit, impune facit (Sylv. V. Excomm. § 36, V, 8. Ugol., Bonac. D. 1, Q. 22, P. 3, n. 6).

5 Ex B. C. § 22. Quæ id caverat nominatim. Ceterum dubitandum non est, inferiores Confessarios absolvere posse ab omnibus censuris R. P. eoque magis Ordinariis reservatis eos, qui perpetuo, sive illum, sive hos adeundi, impedimento laborant (§ 341).

6 Sed etsi nominatim et ab his data fuerit, ea non continetur excommunicatio contracta propter absolutionem data complici in peccato turpi (S. U. I. 17 Jun. 1866); neque crimen sacerdotem falso sollicitationis denunciantis (S. U. I. 4 Apr. 1871).

7 S. U. I. 4 Dec. 1872. Hæc excomm. nulli est reservata; sed *nemo ex prædictis delinquentibus* absolvi potest, præterquam in mortis articulo, nisi lucris hujusmodi prius restitutis (Clem. IX. At. C. § 3).

8 V. C. *Avaritiæ* 5 *De Elect.* in 6°. Extr. *Injunctæ. De Elect.* inter comm.

TRACTATUS VII.

DE IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.

COMMUNIA DE IRREGULARITATIBUS.

Art. 1. Quid si irregularitas, et quid præstet.

397. Irregularitas est. *Impedimentum canonicum quo quis ordinum susceptione, et per consequens eorum exercitio prohibetur* (1). Dicitur *impedimentum* quia irregularitas non ad cujusquam vel exemplum, vel emendationem pertinet, sed ad honorem et reverentiam sacri ministerii (2): ideo non est censura, nec pœna, sed quasi inhabilitas quædam (3), ob deformitatem cohærentem rei seu facto, ex quo irregularitas oritur. Porro impedimenta quæ nos ordinibus prohibent, quædam natura constant, ut in mutis; quædam jure divino, ut in fœminis; quædam denique jure canonico, ut in spuriis: atqui non ex *illis,* nec ex *istis,* sed ex *his* irregularitates consistunt; ideo irregularitas dicitur impedimentum canonicum; idest jure canonico introductum. Et, non in carentia, sed in quadam ademptione, seu privatione posita est (4). Quæstionis est: utrum hoc impedimentum debeat esse perpetuum, ut irregularitas dici possit (5): et, quando versamur in odiosis, affirmantium sententia tenenda videtur.

398. Objectum irregularitatis sunt ordines: et duo præstat irregularitas, unum directe, et per se; alterum indirecte, et per consequens. *Directe* et *per se* removet a Sacerdotio suscipiendo; atque ideo, cum omnes ordines tendant ad Sacerdotium (6), ab omnibus ordinibus re-

1 Ex Suar. (*De Censur.*) 40, 1, 2. Navarr. 27, 191. *Irregularitas,* vox parum latina ab Innoc. III, in C. 10 *De Renunc.* et a Greg. IX, in C. 10 *De Cleric. excomm.*, introducta. Inde *irregularis*, idest *extra regulam;* sive (ut in veteri disciplina) *alienus a canone* (V. Dist. 25, 3; 87, 4).

2 Laym. *h. t.* (*De Irregul.*). Cap. 1, n. 4.

3 Suar. 40, 3, 3. *Quasi;* V. S. Alph. VII, 343.

4 Ex C. 18 *De S. E.* in 6°. Suar. 40, 1, nn. 3, 5.

5 Laym. IV, 10. Affirmant alii, quos tacito nomine refert Suar. l. c. n. 7, et ipse obiter 41, 1, 1. Negant Salmat. 10, 7, 5. Et ideo verbum *perpetuum* in definitione prætermittitur (Suar. 4, 1, 8).

6 Trid. XXIII, Can. 2.

movet (7); immo, verius, et a tonsura; quippe est præparatio ad ordines (8). Sed collati valent (9). Præterea *indirecte et per consequens* prohibet exercitio majorum ordinum (10): nempe, a susceptis post irregularitatem contractam, omnino; a susceptis antea, regulariter, eatenus tantum, quatenus eis defungi rite non possumus (11). Dixi 1° *indirecte*, nam directe et per se id præstat suspensio (§ 371): 2° *majorum*, quia minores hodie a laicis quoque obiri solent. Et quia irregularitas recidit pene in legem inhabilitantem (§ 397, 3), contrahitur ipso jure, tametsi lata fuerit verbis futuri temporis v. c., *fiat irregularis* (12).

399. Amplius; cum irregularitas indirecte prohibeat ordinatum exercitio ordinum, atque exinde ei officio interdicat, cumque *beneficium detur propter officium*, eum removet, sed adhuc indirectius, et quasi per accidens, ab obtinendis beneficiis (13), quibus adnexum est officium, quo defungi irregulari non licet (14). Sed utrum eis obtinendis reddat incapacem ipso jure inter Nostros non satis convenit: S. Alphonso probabile est, si collata ei fuerint, collationem valere (15): et rectius. Utcumque, in dubio collatio possidet. At præterea nihil aliud adimit;

7 S. Alph. VII, 413.

8 Suar. 40, 2. 2. Est sententia longe communior (Bonac. *h. t.* Quæ. 1, P. 1, n. 4). Et est grave conferre tonsuram irregulari (Salmat. 10, 7, 22. S. Alph. VII, 342, 2).

9 Suar. 40, 2, 2. Et nedum hierarchici quod planum est (§ 87, 1), sed et ceteri (Ex C. 3 *De eo qui furt.*).

10 Ex C. 2 *De Cleric. pugn. in duel.* C. 17 *De Temp. Ordin.* Suar. n. 12. Inde regula: *Quod est impedimentum ad suscipiendum ordinem, post susceptionem, exercitium ordinis impedire* (S. Alph. VII, 244); quia vix non absurdum foret, ordinem quo quis suscipiendo prohibetur, susceptum impune exercere.

11 C. ult. *Dist.* 55. Salm. 10, 7, 23. Hinc., v. c., Diaconus qui missam celebravit, vel oculum amisit, presbyteratum recipere, sed non in diaconatus ordine ministrare, prohibetur (C. 2 *De Cler. non ord.*).

12 Suar. 40, 8, 3; 43, 1, 4. Nihilominus si verba requirunt officium judicis, magis *suspensio* intelligitur (Suar. 40, 8, 2). Ut puta *est deponendus* (ut in C. 1 *De Cler. pugn.*). *dejiciatur a Clero, jure ordinandi privetur* (Suar. nn. 5, 7, 14).

13 Ex C. 2 *De Cleric. pugn. in duel.* Suar. 40, 1, 12.

14 Ex C. 10 *De Cler. non ord. min.* V. S. Alph. VII, 343. Hinc. v. c., Diacono, cui manus abscissa est, Parochia conferri non potest; Canonicatus in Ecclesia Collegiata conferri potest (Croi. VII, 438).

15 S. Alph. VII, 343. Et Salm. 10, 7, 24, etc. ubi latissime. Quamobrem cum irregularis possessionem ejus cœperit, si per alium implet onera beneficii, fructus suos facit; quod nec Suaresius 40, 2, 41, contrariæ sententiæ patronus, diffitetur. Dices, Trid. XXIV, R. 2 cavetur, beneficia conferenda esse habilibus, alias provisio *irrita sit*. Ita porro, sed irregularitates inhabilitates propria significatione dici non possunt (§ 394, 3; 407, 1).

non ea quæ communia sunt Clericis et laicis (16), nec ea quæ in tonsura fundantur: atque ideo non privat beneficiis antea obtentis (17), non adimit jurisdictionem (18), non prohibet officii recitationem in choro (19). Et qui violat irregularitatem, etsi gravi non careat (20), nullam pœnam, eoque minus novam irregularitatem (21) incurrit.

400. Irregularitas, quod ex dictis licet intelligere, toto cœlo distat a censuris, hæ namque sunt pœnæ medicinales; irregularitas vero ne pœna quidem est, sed merum impedimentum. Et, ut specialiter dixerim, distat ab excomm. et interdicto, quia hæc prohibent susceptione ordinum, quasi per consequens, irregularitas autem *per se*. Distat a suspensione, quia suspensio prohibet exercitio ordinum directe et per se, irregularitas indirecte et per consequens. Nihilominus irregularitati proxime accedunt suspensiones perpetuæ, et quæ ab ipsa ordinatione contrahuntur vix ab eis distant (22). Et multi eas permiscent. Sed refert maximi eas secernere; etenim irregularitates adhuc vigent, ut veteri jure; at ex suspensionibus illæ dumtaxat supersunt, quæ continentur in Const. *Ap. Sedis*. Itaque hac certissima regula utimur, irregularitates eas esse, quæ ordinum *susceptione*, suspensiones quæ susceptorum *exercitio* nos prohibent (23). Et si quando dubium videatur, utrum lex irregularitatem, an suspensionem contineat, ipsamet dubitatio (§ 402) obstat irregularitati (24). Quod autem

16 Suar. 42, 4, 14. Et planum est.

17 C. 10 *De excess. Prælat.* C. 6 *De Cler. excom. min.* Nisi forte justitia cogat ea dimittere: v. c., si requirant servitium personale, quod beneficiatus præstare prohibetur (V. Suar. 40, 2, nn. 18, 20. S. Alph. VII, 342).

18 Ex C. 18, § *Licet* in fin. *De Excess. Prælat.* Neque ordinariam, neque delegatam (Suar. 40, 2, nn. 12. 28). Proinde valide, e. g., Episcopus confert beneficia, irrogat censuras, dispensat in votis; Parochus interest matrimoniis, Confessarius absolvit (S. Alph. VII, 342).

19 Salmat. 10, 7, 18. V. § 398, 10.

20 Ex C. ult. *De Temp. Ordin.* Navarr. 27, 194. Suar. 42, nn. 2, 3. Nisi excuset ignorantia, aut metus, aut parvitas materiæ.

21 Salm. 10, 7, 21. Puta si Diaconus irregularis ascendat ad sacerdotium, et celebret (Suar. 42, 3, 3).

22 Suar. 31, 1, 8; 40, 8, 11.

23 Suar. 31, 1, 13. Bonac. Q. 1, P. 2, n. 12. Irregularitates HIS verbis significantur. *Non fiat Clericus* (Can. Apost. 78), *non admittatur ad Clerum* (C. 13, Dist. 34), *non ordinetur* (C. 1 *De Cler. non ord. min.*), *ad sacros ordines non aspiret* (C. 9, Dist. 34), vel, *aspirare non audeat* (C. 3, Dist. 55). Suspensiones HIS. *Executionem officii*, vel, *ordinis non habebit* (C. 1 *De Ord. ab Episc. qui Epis.*), *careat ordine* (C. 9, Dist. 50), *cesset a Clero* (C. 1, Dist. 48), *irrita habeatur*, vel, *irrita sit ordinatio* (C. 108, Can. 1, 1). Eoque magis HIS, *a clericalibus officiis abstinere cogatur* (C. 2, Dist. 88), *deponatur, degradetur, dejiciatur a Clero* (CC. 1, 2, 3, Dist. 47), quæ continent pœnam f. s.

24 Suar. 40, 8, 8. Ad hæc suspensio mitior pœna est; et regulariter ab exercitio solius ordinis male suscepti nos prohibet (Suar. 31, 1, 7). Et si est occulta dispensatur ab Ordinario.

quidam putant, irregularitates esse quæ *dispensationem,* suspensiones vero quæ *absolutionem* recipiunt, nihil est; nam et suspensiones, quæ non sunt censuræ recipiunt dispensationem (25).

401. Irregularitatum una divisio est; sunt enim vel ex delicto, vel ex defectu. Nonnulli eas præterea distinguunt in *perpetuas* et *temporarias:* plures in *totales* et *partiales,* verum prior hæc distinctio controversa est (§ 397, 5); posterior non pertinet ad ea quæ irregularitas præstat directe et per se (§ 398), quippe locum habere potest in solo exercitio ordinum. Divisio autem eorum qui irregularitatem contraxerunt in toleratos et vitandos prorsus cerebrina est.

Art. 2. Quinam irregularitates constituere, contrahere et tollere possint.

402. *Nulla irregularitas incurritur nisi in jure sit expressa* (1). In jure, nempe *canonico* (2): expressa, scilicet *manifeste* (3). Ergo nec est nec potest esse a consuetudine (4), nec ab alio jure ecclesiastico (5), nec ab homine (6). Quæ autem jure canonico constitutæ sunt non excedunt proprium casum (7); et in proprio casu strictissimæ interpretationis sunt (8). Eapropter cum dubitatur, utrum quis irregularitatem contraxerit, vel an sit contracturus, irregularitas non intelligitur: seu dubium sit juris, quod sequitur ex dictis, et nemo ambigit (9); seu facti (10), quod est æquius (excepta ea quæ oritur ex homicidio); seu dubium negativum sit, quod planum est; seu positivum, quod est communius (11), et verius (12). Verum si dubium

25 Trid. XXIV, R. 6. Suar. 31, 1, 8; 40, 1, 10.

1 C. 18 *De S. E.* in 6°. S. Alph. VII, 345. Hoc Nostris velut axioma est: et nihilominus antiquiores *passim*, Recentiores *interdum* fugit; quod velim animadverti.

2 Suar. 40, 4, 11. Salm. 10, 7, 3.

3 Bonac. Q. 1, P. 2, n. 5. Et omnes in Decretalibus continentur; nulla in Conc. Trident., et Constit. Pontificiis (Suar. 40, 4, 14).

4 Giballin. Cons. 4, Concl. 3. Salm. n. 8. Quorumcumque DD. testimonio, vel auctoritate firmata (Suar. n. 13; Bonac. n. 3); nisi forte consuetudo jus interpretatur (S. Alph. VII, 345). *Et re quidem vera negari vix potest aliquas irregularitates sine jure expresso, ex communi DD. consensu et diuturna ecclesiastica consuetudine fuisse introductas* (Reiff. V, 37, 67); velut ea quæ a rebaptizante contrahitur (§ 408, 16).

5 Suar. 40, 4, 11.

6 Salmat. 10, 7, n. 5, 7. Suar. 10. Schmalz. V, 37, 69.

7 Suar. 40, 4, 13. S. Alph. VII, 347, 361.

8 Ex C. 49 *De R. J.* in 6°. Ut ecce in reiteratione baptismi (§ 408), in exercitio Ordinum (§ 409), etc.

9 Suar. 40, 5, 6. S. Alph. VII, 346.

10 S. Alph. VII, 347.

11 V. Salm. 10, 7, 46.

12 Ex C. 5, in fin. *De Cleric. pugn.* Quæstio hæc orta fuit ex CC. 20, 24 *De*

est positivum et probabile, necesse est rem explorare, et dubium deponere (13): alias irregularitas, si revera subest, non effugitur (14); nisi forte ex mora inquirendi grave damnum sequi possit (15).

403. Irregularitatem contrahere possunt ii solum, iique omnes qui Ordinis capaces sunt (16); adeoque non mulieres, nec, regulariter, viri infideles nondum baptizati (17): at his exceptis omnes obnoxii eis sunt, sive Clerici sive laici; Episcopi quoque licet non exprimantur, et S. R. E. Cardinales (18). Nec unam tantum sed plures irregularitates contrahere quem posse, sive ex diversis causis, sive ex eadem, explorati juris est: ut puta ex iteratione baptismi, et homicidio, vel ex pluribus infantibus rebaptizatis, vel hominibus interemptis (19).

404. Irregularitates tolluntur, ut generaliter dixerim, sola dispensatione R. P. Et nulla est irregularitatum in reservatas, et non reservatas distinctio (20). Nihilominus Episcopi dispensant 1° in irregularitatibus ex *delicto* occulto et ad forum contentiosum nondum deducto (§ 316, 11): excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario. In irregularitatibus ex defectu regulariter nihil possunt: nihilominus quoties probabiliter disputatur ultro citroque, utrum aliqua irregularitas sit ex delicto (occulto) an ex defectu, dispensare eos posse, præsertim si qua justa causa id suadet, indubium puto (§ 80). 2° In omnibus, prout alias (V. § 312) irregularitatibus dubiis (21). Et quia

Homic., quibus cautum est, homine occiso, ei qui dubitat, an ipse illum occiderit, abstinendum esse ab altaris ministerio; *quia in dubiis tutior pars est eligenda.* Hac igitur ratione freti, quidam censent, in aliis quoque casibus idem juris esse, quippe eadem est ratio (Concina, Tournel., etc.), alii, contra, putant his CC. 20, 24, exceptionem contineri, quæ magis firmat regulam in contrarium (Suar. 40, 6, 8. Salmat. l. c. Schmalz. V, 37, 86). Quamobrem eo redit quæstio, utrum quod in jure cautum est de homicidio, ad cæteros quoque casus pertineat; atque ideo recidit in dubium juris (S. Alph. VII, 347).

13 C. 5 *De Cler. pugn.* Salm. 10, 7, 42. S. Alph. 346.

14 Suar. XI, 3, 8. Salm. 10, 8, 66. Scilicet ubi non deest culpa letalis irregularitas excusationem non habet.

15 Suar. 40, 5, 13. Salmat. 10, 7, 43. S. Alph. VII, 346. Dixi *nisi* etc., v. g., si, dum expenditur dubium, occasio suscipiendi ordinem, nanciscendi beneficium ecclesiasticum, præteriret (Schmalz. V, 37, 78).

16 Sot., Suar. 40, 7, 1.

17 Laym. *h. t.* I, 1. Dixi *regulariter*, etenim in irregularitatibus ex defectu hæc regula non est perpetua.

18 Suar. n. 6. Pal., Salm. n. 10.

19 Suar. 44, 3, 28. S. Alph. VII, 353. V. § 318, 24.

20 V. Salm. 10, 7, 61.

21 Fagn. in C. *Veniens.* n. 7 *De Filiis Præsbyt.* S. Alph. VII, 400. Hæc absolutio proderit, in dubio facti, si postea apparuerit irregularitatem revera contractam fuisse (§ 231, 9); in dubio juris quoties agitur de interpretatione rescrictiva, e. g., an evaserit irregularis

leges Ecclesiæ non obligant cum incommodo gravi. 3° Demum in omnibus impedimentis *occultis*, urgente magna necessitate, si R. P. facile adiri nequit: sed tantum ad exercendos ordines (22), et ut puto *interim* tantum. Immo, si quid opinor, et ad eos suscipiendos quoties ordinatio sine gravi perturbatione, vel exorituro scandalo, vel infamia differri nequiret (§ 177, 5). Episcopum vero heic accipio, si agatur de ordine suscipiendo, cum cujus est ordinare (23); sin de exercendo, etiam Episcopum quasi domicilii (§ 86, 36). At inferiores Confessarii quoad irregularitates nihil possunt, ne in Jubilæo quidem; nisi hæc jurisdictio eis mandata fuerit *nominatim* (24).

405. Dispensari autem aliquis potest, si pluribus teneatur, vel ab una, vel ab aliquot, vel ab omnibus (§ 318, 24). Qui autem dispensationem petit, si pluribus sit obstrictus necesse habet omnes exprimere quæ diversæ speciei sunt. An et si ejusdem? Utique, si circa diversos subjectos versantur, ut puta si quis plures rebaptizavit: sin circa idem subjectum (§ 318, 25) non item, ut ecce si irretitus censura pluries celebravit (25): illæ enim seorsim consistunt, hæ sunt unius subjecti velut accidentia, et quasi circumstantiæ simpliciter aggravantes. Sed etsi obstrictus pluribus censuris exercuit ordinem sacrum, non ideo plures irregularitates contrahit (26). A quibus autem quis dispensatus sit, pendet ex intentione dispensantis. Data autem dispensatio neque extensivam, neque restrictivam interpretationem desiderat, sed declarativam tantum (§ 234, 36): nihilominus tenendum est, dispensatione tacite contineri ea sine quibus dispensatione uti nequires: adeoque dispensatus ad subdiaconatum recipiendum, ad minores quoque ordines

is qui sciens volens periculum subiit, in quo constitutus interemit invasorem, ne occideretur (§ 420, 27).

22 Salm. 10, 8, 16. S. Alph. VI, 391. Secus si nulla urget gravis causa, licet quis ordinatus fuerit in bona fide. (S. Alphon. 431, Salm 10, 9, 54).

23 Ex C. 3 *De Temp. Ord.* in 6°. Et S. C. C. ap. Suar. 41, 2, 10. Non quasi domicilii, contra Sanch. M. III, 23, 12. Quando autem dispensare possunt Episcopi, possunt et Prælati Regulares cum suis subditis, et eorum Confessarii cum sæcularibus (S. Alph. VII, 355).

24 Suar. 41, 1, 1, etc. Nec sufficit potestas data ad absolvendum a censuris vel a casibus reservatis: quippe irregularitates nec censuræ sunt (Salm. X, VII, 65, 66); nec casus reservati (Laym. IV, 3, 10). Addunt nonnulli irregularitates tolli præterea IV baptismo; ac demum V professione religiosa: verum *illo* solæ irregularitates ex delicto tolluntur; *hac* ea sola quæ forte oritur ex ordinatione furtiva, et ea quæ ex defectu natalium. Nihilominus Prælatis Regularium datum est dispensare suos subditos in omni bigamia, ex Priv. Xisti V. (S. Alph. VII, 455).

25 Salmat. VI, 7, 61. S. Alph. VII, 353.

26 S. Alph. VII, 359. Et nihilominus S. D.r, ex Tournel., putat id exprimendum esse, quia contrahit irregularitatem pluribus *æquivalentem*. Sed manifeste, ni fallit, heic recidimus in circumstantias aggravantes. V ergo S. Alph. VI, 468.

recipiendos dispensatus intelligeris (27). Ipsa vero dispensatio nulla indiget certa forma verborum (28): immo dari potest re quoque et facto (§ 233, 24); ut ecce si Episcopus irregularem ex delicto occulto ordinaverit sciens prudens, vel ei dimissorias concesserit (29).

406. Est igitur (§ 401) duplex genus irregularitatum; ex delicto, et ex defectu. Illæ nituntur deformitate jam ex delicto contracta, hæ præsenti deformitate nituntur. Ab utrisque secrevi eas, quæ ex utroque capite consistere possunt, de quibus proinde seorsim agendum erit. Porro non semper definiti juris est, utrum aliqua irregularitas sit ex delicto, an ex defectu; quoties igitur utrumque est probabile, tenendum est eam esse ex delicto, quia et difficilius contrahitur, et facilius dispensari poterit. Nunc singulas ingrediamur. Sed antea admonendi sumus, antiquiores TT., inter quos eminet Majolus, in irregularitatibus recensendis fuisse quam effusissimos: et licet posteriores canonistæ ac TT. plurimas pedetentim irregularitates abraserint, nihilominus adhuc nonnullæ supersunt a jure canonico violenter detortæ. Nobis certum est juri inhærere, et a receptis, superius recensitis, interpretandi regulis, ne latum quidem unguem discedere.

CAPUT II.

DE SINGULIS IRREGULARITATIBUS.

Art. 1. De irregularitatibus ex delicto.

407. Irregularitates ex delicto sunt instar pœnarum (1). Ideo ex uno capite non contrahuntur nisi ex delicto vero (2), admisso ex animo (3) post baptismum (4), consumato (5), et gravi (6); quamvis

27 Suar. 41, 3, 3.

28 Suar. 41, 3, 5. S. Alph. VII, 353. § 305, 42.

29 Suar. 41, 3, 3. V. cit. § 233, 25.

1 Suar. 40, 3, 3. Et quasi pœnæ gravissimæ sunt (Cornej., Avila., Bonac., Salmat. 10, 8, 44). *Instar*, nam suapte natura sunt impedimenta. Proinde si v. c. R. P. abrogaret legem, quæ rebaptizantes facit irregulares, irregularitates antea ex hoc delicto contractæ (secus ac pœnæ et censuræ) evanescerent (Suar. 41, 1, 7).

2 Salmat. 10, 8, 66. V. § 296, 3. Itaque si, v. c., quis falso putans Sejum baptizatum, vel se censura irretitum esse, baptizat, consecrat, non contrahit irregularitatem (Salm. l. c.).

3 Suar. 11, 3, 14. Adeoque proprio, non alieno (S. Alph. VII, 450).

4 Suar. 40, 7, 3. S. Alph. VII, 352, 363.

5 Suar. 40, 3, nn. 5, 13. Salm. 10, 7, 13. S. Alph. VII, 348.

6 Suar. 40, 3, 17. Salm. 10, 7, 12. S. Alph. VII, 348, 377. Ideoque non casu admisso, nec culpa civili (§ 297) sed *culpa lata cum peccato mortali* (S. Alphon. VII, 382).

prorsus occulto (7). Ex altero vero ab eis, prout a ceteris pœnis, excusant, metus (8); et ignorantia, seu facti, seu juris canonici (9); immo et irregularitatis (10), quia est pœna extraordinaria (§ 307, 45); quæ, etsi forte non verior, at certe probabilis (11) sententia est. Verum, quia non est pœna medicinalis, et deformitas ex ea contracta infecta fieri nequit, non excusat pœnitentia patrati delicti post illud admissum, et ante effectum sequutum (12); secus ac in censuris, quæ sine *contumacia* non contrahuntur. At vero irregularitas non contrahitur ex quovis delicto, quamvis enormi; sed ex sola iteratione baptismi, ex vetito exercitio Ordinum, ex bigamia similitudinaria, et ex mutilatione vel homicidio (13).

408. Ex iteratione baptismi fit irregularis qui rebaptizatur (14), qui ministrat rebaptizanti (15), adeoque et qui rebaptizat (16). Sed opus est baptismo 1° vero ac perfecto: ideo non contrahitur si quid valori ejus desit, (§ 298, 23); seu materia, seu forma, seu intentio suscipientis, vel conferentis; atque ideo nec si alteruter conditionem serio apposuerit, *si non sum*, vel, *si non es baptizatus* (17). Et 2° *publico* (18). At vero publicum alii *notorium* accipiunt (19), alii *solemne* (20): ergo irregular. non intelligitur nisi ex notorio utroque (idest dato, et iterato); atque *hoc* solemni (21). Hæc irregularitas prohibet a sola Ordinum susceptione, a jam susceptorum exercitio non prohibet (22).

7 Ex Trid. XXIV, *Ref.* 6. Suar. 31, 1, 68. Salm. 10, 7, 16. S. Alph. VII, 44, 349, 415, contraria sententia, quæ C. ult. *De Temp. Ordin.* falso innititur, merito explosa.

8 Bonac. D. 7, Q. 3, P. 5, n. 1. Velut infamiæ (Reiff. V, 27, 12).

9 Ex C. 2, *Dist.* 82. C. 9 *De Cleric. excomm. min.* Suar. 41, 3, 4: vel inadvertentia (V. § 307, 43. S. Alph. VII, 275, 350). Ideo qui hominem, v. c., occidit, ignorans homicidium legibus Ecclesiæ quoque prohiberi, nullatenus fit irregularis (S. Alph. 350, v. *Idem*).

10 Less. II, 34, 117. Sanch. M. IX, 32, 21. Navarr. 27, 47. Silv., Bonac., Salm. 10, 7, 53.

11 Salm. n. 54. S. Alph. VII, 351.

12 Suar. 41, 1, 5; 44, 3, 5. S. Alph. VII, 368. V. § 307, 47.

13 Reiff. V, 37, 68. Quidam addunt et ex hæresi, aliisque delictis quæ infamiam pariunt. Sed de his propediem.

14 C. 65, *Dist.* 50.

15 C. 2 *De Apostat.*

16 S. Alph. VII, 356. Dixi *adeoque*, quia sententia est recepta ex interpretatione *omnium DD.*, *nemine dempto* (Salmat. 10, 8, 59).

17 Giballin. Cap. IV, Cons. IV. Pirhin. V, 9, 13. Bonac., Croi. VII, 483. Salm. 10, 8, 61. S. Alph. VII, 356. Licet is qui utitur conditione peccet graviter (Suar. 42, 2, 1).

18 C. 12 *De Apostat.*

19 Laym. *h. t.* Cap. II, n. 1.

20 Salmat. X, VIII, 60, 64.

21 Croi. VII, 483. *Utroque*, et planum est.

22 Ex cit. C. 2. Glo. ib. v. *Non valebit.* Bonac., Pal., Salm. 10, 8, 60. Giball. l. c. P. 4, n. 7.

409. Ex vetito ordinum exercitio fit irregularis *Clericus* qui exercet *ordinem* quem non habet (23); vel 2° eum quem habet exercet dum est irretitus censura (24), etsi non vitandus (25); et 3° is qui scienter celebrat in loco nominatim (§ 374, 42) interdicto (26). Verum, ut is qui exercet ordinem incurrat irregularitatem, necesse est, ut illum exerceat, non in ipsa ordinis susceptione, quippe hoc magis pars ordinationis esse intelligitur (27), sed alias; utque illum exerceat temere (28), serio (29), et solemniter; idest quasi in officio suo agens sicut prius (30). Dixi qui *exercet ordinem*, adeoque et is qui *confert;*

23 CC. 1, 2 *De Cler. non ord.* Ut ecce si ordinatus per saltum ministret in ordine prætermisso (Schmalz. V, 9, 5). Dixi 1° *Clericus*, non Laicus ex cit. *Titulo*, seu *Rubrica De Cler. non ordin.* (V. § 187, 41. S. Alph. VII, 359). Dixi 2° *Ordinem*, non jurisdictionem (V. § 397, 18); proinde simplex sacerdos non fit irregularis excipiendo confessiones (Suar. 42, 4, 14. S. Alph. l. c.). Adeoque nec Diaconus qui sine delegatione presbyteri (V. § 89, 12), extra casum necessitatis, baptizat solemniter: utriusque enim par est ratio: nam potestas *baptizandi* inest Diaconis ex sacra Ordinatione, prout Presbyteris *absolvendi*. Nihilominus sent. communis putat, heic Diaconum fieri irregularem, quippe qui ordinatur ad baptizandum, *sed ex commissione Episcopi, vel Sacerdotis*. Ita porro: Verum *commissio* jurisdictionem dumtaxat confert, neque conferre aliud potest. Numquid præsbyteri non ordinantur ad absolvendum *ex approbatione et commissione* Ordinarii?

24 C. 1 *De sent. et re judic.* in 6°. Dixi *irretitus:* itaque si tantum prohibitus sub censura ordinem exercere eum exerceat, non fit irregularis (Suar. 31, 1, 57; 42, 9, 3. Bonac. *h. t.* Q. 3, P. 4, n. 2. Filiucc. 20, 192. Contra Silv., Regin. 30, 182. V. C. 32 *De S. E.*). Censuram autem accipimus, quæ vetat ordinem exercere: adeoque non fit irregularis Episcopus, qui suspensus a Pontificalibus celebrat in apparatu Pontificali (S. Alphon. VII, 314. V. § 381, 6); vel suspensus ab ordinibus conferendis, celebrat (Fagn. l. c. n. 45).

25 C. ult. *De Cler. excomm. min.*

26 C. 18, § 1 *De S. E.* in 6°. Non item qui audit celebrantem. Quid si coegerit eum celebrare? Communis veterum sententia fuit, ex C. 5 *De Cler. non ordin. min.*, hunc irregularitatem contrahere (Glos. in cit. C. 5. Cf. Suar. 12, 1, 6), quasi ipse per alium celebret. Quos Recentiores communius sequuntur (Salm. X, III, 70; VIII, 71. S. Alph VII, 358, n. 2). Sed ex illo C. 5 nihil eruitur, et regula illa veterum JJ. CC. incivilis est (V. § 323, 33). Quamobrem contrariam sententiam tenent Gonz. in eo C. 5, et Diana (P. IV, Tr. 2, n. 57). Et Suar. qui l. c. de hoc subdubitaverat, postea in hanc sententiam discessit (Suar. 34, 4, 17).

27 Suar. S. Alph. VI, 799, d. 3.

28 C. 7 *Cau.* XI, 3. C. 1 *De Cler. non ord.* Immo *scienter*, ex S. Alph. VII, 358. Not. 2.

29 Suar. 42, 4, 16. Laym. III, 2. v. *Tertio.* Secus si, v. c., docendi vel irridendi gratia. Quid si exerceat simulate? Et in his quæ ex intentione agentis statum capiunt (§ 145, 16), effugit irregularitatem, v. c., si a peccatis absolvat (S. Alphon. VII, 356); in aliis non item; ut ecce si baptizet solemniter; non propter baptismum, sed propter cœremonias baptismi (Suar. n. 19).

30 C. 7, *Cau.* 11, 3. C. 1 § ult. *De S. E.* in 6°. Scilicet si actus est ejusmodi

nam conferendo eum exercet quem confert (31). Non item qui exercet ea quæ ex *tonsura* consistunt (32). Ad hæc plerique docent irregularitatem et eum contrahere 1° qui invita uxore ordinatur in sacris; et 2° eum qui eodem die recipit duos ordines, quorum unus est sacer; et 3° eum qui ordinatur *furtive,* idest dolose (33). Verum et *illos* (34) et *istos* (35), magis suspensionem, quam irregularitatem contrahere, quippe non susceptione, sed male suscepti ordinis exercitio prohibentur (§ 400, 23), antiquorum verior sententia est. *Hi* autem, utrum suspensioni, an irregularitati subjaceant, non satis convenit (36). Suspensioni subjacere tenet Suar. (37); et jure prorsus, quia hujus *irregularitatis* nulla mentio fit in jure Canonico (38). Suaresio plures adhærent dum ne, ajunt, is obrepat ad ordines, ordinatore id sub excommunicatione prohibente (39): sed neque hoc in jure comprehensum est (40); et est alienum a jure; non enim is, qui prohibitus aliquid facere sub censura, si facit contrahit irregularitatem, sed qui violat censuram. Ex his autem is qui furtive ordinatus est poterit dispensari si susceperit *habitum regularem* (41); et is qui exercuit Ordinem quem non habet poterit ab Episcopo post biennium restitui in exercitio Ordinis ultimi

qui exerceri non potest nisi ab his qui talem ordinem habent, is semper solemniter exerceri intelligitur (Bonac. Q. 3, P. 6, n. 9); prout a peccatis absolvere (Salm. 10, 8, 68). Si autem et ab aliis exerceri potest, et exerceat ut alii, irregularitas cessat (Suar. 42, 5, 1); ut ecce si præsbyter hypodiaconum agat sine manipulo; aut in fer. 5, in cœna Domini in lotione pedum, canat Evang. sine stola (S. Alph. VII, 358. Salm. 10, 8, 68). At vero qui solemniter exercet actum ordinis non excusatur, quod forte ob defectum jurisdictionis irritus sit. *Communissima:* ut puta si *vitandus* a peccatis absolvat (S. Alph. 171), quia ordinem revera exercet.

31 Fagn. in C. *vel non* n. 21 *De Temp. Ordin.*

32 Suar. 9, 2, 12. Puta si Canonicus canat officium in choro: dum ne canat *Dominus vobiscum* solemniter (Salm. n. 69. S. Alph. n. 358).

33 Salm. 10, 8, 73. S. Alph. VII, 361. Et Neoterici pene omnes.

34 Suar. 31, 1, 54. Bonac. *De Suspens.* Disp. 3, P. 5, n. 3, sibi contrarius (V. *De Irreg.* Q. 3, P. 4, n. 9).

35 Suar. n. 40. Bonacina c. n. 9. Et *De Susp.* 1 c. n. 4. Pal. *De Censur.* VI, 17, 1. Reiff. V, 30, 11. Et de sola suspensione, eaque, verius, f. s. (Suar. n. 41), loquuntur CC. 8, 13 *De Temp. Ord.*, ex quibus hæc irregularitas depromi solet.

36 Bonac. *h. t.* Q. 3, P. 4, n. 6.

37 Suar. 31, 1, 57; 42, 3, 5.

38 Hæc irregularitas ex CC. 1, 3 *De eo qui furt.* vulgo peti solet. Sed perperam, etenim in primo sic Ordinatus jubetur solum in monasterium detrudi; in altero autem vetatur *in susceptis ordinibus ministrare* (V. § 400, 23). Nec favet Bonacinæ C. 32 *De S. E.,* in quo nihil prorsus hujusmodi.

39 Ex cit. C. 3 *De eo qui furti.* Reiff. V, 30, 10. Schmalz. V, 30, 9.

40 Suar. 31, 1, 58. Giball. Cap. 5. Quæ. 1, n. 21, dub. 6. Gonzal. in cit. C. 3. Covarr., Pirhin. V, 30, 2, etc.

41 Ex C. 1 *De eo qui furt.*

susceptì, et in beneficiis institui (42). De bigamia, mutilatione et homicidio dicam postea (43).

Art. 2. De irregularitatibus ex defectu.

410. Sequitur ut videamus de irregularitatibus ex defectu. Harum quadruplex genus constitui potest; nempe ex defectu status, corporis, animi, lenitatis. Hæ ne instar quidem pœnarum sunt; quamvis interdum oriantur ex aliquo facto nostro illicito: ideo 1° nihil refert, utrum quis eas contraxerit culpa sua, an secus (1); ante baptismum, an postea (2): 2° ab eis non excusant error, metus, ignorantia (3); nec 3° dispensari possunt ab Episcopo, quamvis occultæ (4). Ab his quæ oriuntur ex defectu status ordiamur. Hæ contrahuntur ex defectu vel natalium, vel libertatis, vel famæ, vel sacramenti.

411. *Ex defectu* natalium sunt irregulares filii illegitimi; si tamen *constet* esse illegitimos (5). Hæc irregularitas tollitur legitimatione per subsequens matrimonium (§ 50, 13): per rescriptum Romani Pontificis, et per ingressum in Religionem (6). Dispensari quoque potest ab Episcopo quoad ordines minores suscipiendos, vel exercendos; et ad beneficia quæ non exigunt ordinem sacrum (7). Et si quis

42 C. 2 *De Cler. non ord. min.*

43 Ad hæc irregularitas contrahitur ex hæresi (eoque magis ex apostasia); sed non convenit, utrum ex delicto, ut Canonistæ, et quidam ex Nostris (Reiff. V, 7, 25. Suar. 43, 1, 2); an ex delicto quidem, sed qua infamiam parit, adeoque mixto ex famæ defectu (Pirhin. V, 39, 46); an ex solius famæ defectu (S. Alph. VII, 362. Scavi. III, 638. Gury II, 1035). Quod sequor, quia nullo expresso jure cautum est, hæreticos esse irregulares qua hæretici sunt; et in solo C. *Saluberrimum* 21, *Cau.* 1, 7, id subobscure contineri videtur. 2° Quia in jure Canonico (CC. 2, 15 *De hæret.* in 6°), eodem censu, ex hoc capite, habentur hæretici, et *filii* et nepotes hæreticorum. 3° Demum quia versamur in odiosis. Nec obstat quod Clem. VIII, potestatem fecerit Inquisitoribus dispensandi ab irregularitate ex hæresi occulta, ceu refert Suar. n. 4; notum quippe est, has facultates plerumque concedi *ad cautelam.*

1 Suar. 51, 2, 18.

2 C. 3, *Dist.* 26. C. 13, *Dist.* 34.

3 Sanch. M. 7, 84, 15. Suar. 49, 3, 15. Laym. VI, 3. S. Alph. VII, 439, 443, 446.

4 S. Alph. I, App. II, 49.

5 CC. 1, 2. *De Fil. Presb.* Non item qui constante matrimonio conceptus fuit (§ 49, 5); licet publice, et ab ipsis quoque parentibus, adulterinus habeatur; nisi talem revera esse in *jure* constiterit (S. C. C. 27 Junii 1857. *Acta* I, 352). *Si tamen:* V. § 57. In dubio igitur, ne *expositi* quidem (§ 57, 9), irregulares censentur (S. Alph. VII, 432).

6 Ex C. Greg. XIII an. 1588. Sed *prælationes nullatenus* habere possunt. Quod et in monialibus locum habet (Salmat. 10, 9, 55; ibiq. Suar., Sanch., etc.).

7 C. 1 *De Filiis Pres.* V. c. ad Canonicatum in Ecclesia Collegiata, (Navarr. 27, 201), non item in Cathedrali (V. Trid. XXIV, R. 12), obtinendum (S. Alph. H. A. XX, 49). Quidam putant

non possit spurium se prodere sine infamia, nulla ei dispensatione opus est (8).

412. Ex defectu libertatis sunt irregulares servi (ubi servitus adhuc viget), nisi domini ordinationi eorum consenserint (9). Conjugati, nisi velint, uxoribus consentientibus et ceteris paribus, *Religionem intrare, vel ad sacros ordines promoveri* (10). Huc pertinent quodammodo obligati ad ratiocinia (rationes) reddenda (11) ex munere aliquo, vel officio, vel negocio sæculari Clericis interdicto (12); donec se officio, negocio abdicaverint, et rationes reddiderint (13); vel de reddendis creditoribus caverint (14). Verum si fuerint ordinati exercitio ordinis nullo jure prohibentur (15).

413. Demum irregulares sunt qui laborant infamia (16); non quidem facti (§ 120), nam utrum hæc pariat irregularitatem incertum est (17); sed juris (18); sive oriatur ex delicto proprio, sive alieno; sive ex officio quod quis exercet (19). Verum hæc infamia probabilius non contrahitur ante sententiam judicis (§ 120, 26); quamvis grave sit, regulariter, hujusmodi ordinare ante sententiam. Cum autem semel fuerit contracta non aboletur pœnitentia; sed indulgentia Principis si oritur

hanc irregularitatem dispensari posse ab Episcopo, si est occulta, quasi ex delicto alieno, et est *valde probabile* (Salmat. 10, 9, 53); alii ad ordines exercendos, ex C. 9, § *Personæ De renunciat* quod negant alii (Suar., Salm., S. Alph. VII, 431). Et rectius, quia C. 9 *De Renunc.* huc non pertinet.

8 Laym. V, 1, § 177, 5.

9 C. 5 *De Serv. non Ordin.*

10 C. 4 *De Temp. ord.* in 6°.

11 C. un. *De Oblig. ad ratioc. redd.*

12 Reiff. I, 19, 7. Schmalz. I, I, 19, 3. Ut Syndici, Tutores, redemptores vectigalium etc. (Suar. 51, 3, 19); non item Tutores vel Curatores miserabilium personarum, viduarum, orphanorum; administratores bonorum Ecclesiæ, vel cujuslibet loci Pii, etc. (S. Alph. III, 838, v. *Valde*).

13 C. un. *De Oblig. ad ratioc.*

14 Suar. 51, 3, 23. Pirhin. I, 19, 23. Salmat. 10, 9, 63.

15 Glos. in cit. C. un. V. *Infamatur.* Reiff. I, 19, 11.

16 C. 17, *Cau.* 6, 1.

17 Affirmat Bonac. Q, 3, P. 1, n. 5. Salmat. 10, 8, 16. Negant Suar. 48, 2, 2. Tolet., Laym., Filiucc., Reiff. ad C. 87 *De R. J.* in 6°. Sed etsi pariat irregularitatem, hæc deletur pœnitentia (C. 54 *De Testib.* Laym. 4, 10. S. Alph. VII, 352).

18 CC. 4, 17 *De Temp. Ordin.*

19 Salmat. 10, 8, 80. Ex 1° sunt infames, atque ideo irregulares, apostatæ hæretici (V. § 409, 43), monomachi, raptores: ex 2° filii et nepotes hæreticorum, percussores, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales; eorumque filii et nepotes (CC. 1, 15, 20 *De Hæret.* in 6°. C. 5 *De Pœn.* in 6°): ex 3° demum lenones (L. 1 *De his qui not. infam.*), quique in scænam prodeunt spectaculum sui præbituri (L. 2, § *Ait Prætor Eod.*). Non item qui aliquo viliori officio functi sunt; utputa lictoris, lanionis; quamvis exerceri non potuerit sine peccato (Salmat. 84). Dixi *functi sunt,* nam qui hæc in præsens exercent,

ex solo jure civili (20); vel si reus pœnam luerit (21). Qua aboleta, irregularitas cessat ipso jure (22). Quæ præterea tollitur dispensatione Episcopi *si oritur ex adulterio, vel ex aliis criminibus quæ sunt minora* (23). Utrum autem baptismus deleat infamiam, non satis convenit (24). De irregularitate ex defectu sacramenti dicam postea.

414. Ex defectu corporis sunt irregulares *corpore vitiati* (25), idest qui propter quodvis corporis vitium, vel 1° non ea qua convenit dignitate, vel 2° minus apte defungi possunt altaris ministerio; quamvis digne obire possint ceteras functiones Sacerdotales (26). Quocirca omnis irregularitas hujusmodi oritur 1° vel ex aliqua deformitate quæ aut stomachum, aut risum movet, adeoque patenti; vel 2° ex aliqua impotentia (27). Ex primo igitur sunt irregulares hi quibus abscissæ sunt nares, vel labia, vel aures (28): item gibbosi, nani, ætiopes, et, si risum moveant, blæsi (29). Ex altero hi quibus dexterum (30) vel sinistrum (31) brachium obriguit: mutilatus altera manu (32), vel medietate palmæ (33) vel pollice, aut indice, vel alterutrius parte (34)

prohibentur ipso naturali jure (Ex Clem. I *De Vit. et hon. Cleric.*). Quidam putant ex hoc capite esse irregularem qui duxit ancillam (Sanch. M. VII, 19. Schmalz. IV, 9, 15), idest *servam* (Navarr. 27, 196); nempe ex C. 15, *Dist.* 34. Verum hoc Cap. depromptum est ex *Const. Apostolicis*, quas vocant; ideo nihil valet.

20 Ex L. 5 *De Decurion.* Laym. IV, 10. Suar. 48, 2, 18. Scilicet unaquæque res per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur (L. 36 *De R. J.*). Adeoque non aboletur si delictum jure quoque canonico notetur infamia; velut hæresis, bigamia (Suar. n. 10).

21 Ex L. 8 *De Postul.* L. 3 *De Decur.* Ant., Matt., Renaz. Lib. II, Cap. 12, § 2. Carmign. *Elem.* § 335.

22 Ex L. 17 *Ad S. C. Turpil.* Bonac. Q. 3. P. I, n. 6. Laym. IV, 10. Suar. ll. cc.

23 C. 4, § 1 *De Judic.* V. § 3!5, 9. Nempe post emendationem (S. Alph. VI, 363).

24 V. Suar. 42, 2, 11. S. Alph. l. c.

25 V. Levit. 21. C. 50, *Dist.* 50. *In qualibet parte corporis* (C. 10, *Dist.* 34. C. 1. Tot. Tit. X *De Corp. vitiat.*).

26 Suar. 51, 1, 2. Schmalz. V, 20, 12. Verum contractæ post ordinem susceptum eorum tantum exercitio nos prohibent, quibus digne defungi nequimus (§ 398, 11).

27 Ex CC. 2, 4 *De Cler. Ægrot.* Navarr. 27, 20. Pirhin. I, 20, 2.

28 S. Alph. VII, 410, 411. Salmat. 10, 9, 68. Nisi capillis tegi possit aurium defectus (S. Alph. ib. Schmalz. I, 20, 13). Item qui faciem ustulatam habet (Laym. VII, 1), aut valde maculatam (S. Alph. 411).

29 C. 3, *Dist.* 55. S. Alph. VII, 406, 412.

30 S. C. C. 18 Sept. 1824, 27 Jan. 1872, *Acta* VII, 81, 82.

31 Argum. ex citt. Decretis.

32 C. 6 *De Corp. vitiat.*

33 C. 2 *De Cler. Ægrot.*

34 Ex C. 7 *De Corp. Vitiat.* Reiff. I, 20, 5. Schmalz. I, 20, 10. S. Alph. VII, 408. Non si quo alio (C. 11, Dist. 55. Reiff. n. 14). Immo, si post Sacerdotium susceptum indicem amiserit non videtur irregularis (V. S. Alph. VI, 244; VII, 408).

item paralitici (35), et epileptici ; sed de his postea. Ex utroque demum, vel ex alterutro, surdi utraque aure (36), cœci utroque oculo (37), vel cui alteruter erutus est (38), aut levi maculatus albugine (39); claudus qui non valet in altari consistere sine baculo (40), vel crura adeo distorta gerit, ut vitium ne veste quidem talari tegi possit (41). Itaque hi sunt omnes irregulares ; ceterum ad contrahendam irregularitatem post ordines susceptos, *ne afflicto addatur afflictio* (42), opus est deformitate (43) et impotentia paulo majoribus (44). Et quamvis contrahatur, non prohibet omni ordinis exercitio, sed his tantum officiis, quibus quis congrue defungi non potest (45). Adeoque regulariter nec beneficiis ecclesiasticis prohibet (46). Porro hæc irregularitas magis in facto quam in jure consistit; factum vero in æstimatione Episcopi, tum sui (47), tum ordines conferentis (48), positum est.

415. Defectus animi est 1° defectus usus rationis 2°, scientiæ; et, ut nonnullis placet, 3° fidei defectus (50). Verum has irregularitates accipimus lata significatione et minus propria. Nam et qui ratione et qui scientia carent magis naturali, aut divino (§ 397), nec sane perpetuo (§ 397, 5) impedimento laborant. Ex 1° igitur sunt ir-

35 Ex C. 6 *De Cleric. Ægrot.* nempe si paralisis periculosa sit (S. Alph. VII, 409).

36 Ex *Can.* 7. *Apost.*, et S. C. C. 27 Jan. 1855. (Acta II, 46). Non item surdaster (S. Alph. VII, 405). Et si surditas ei post præsbyteratum susceptum supervenerit, celebrare potest. Ex S. C. C. 24 Mart. 1871 (Acta l. c.). Pirhin. I, 20, 50.

37 V. S. Alph. l. c.

38 C. 13, *Dist.* 55, nisi vitreo sit instructus (S. Alph. VII, 410).

39 C. 2 *De Corp. vitiat.* Reiff. 1, 20, 16. Non item cæcus uno solum oculo, seu dextero, seu lævo (quem vocant *canonis*) ; dummodo possit sine indecenti conversione canonem legere (Pirhin. I, 20, 6. Laym. VII, 2. S. Alph. VII, 404). Alii aliud putant (V. Reiff. V, 37, 83).

40 Ex C. 10, *Dist.* 55 junct. C. 57, *Dist.* I. S. Alph. VII, 407.

41 S. Alph. VII, 407.

42 C. 6 *De Cleric. Ægrot.*

43 Laym. 9, 3. Hac re, v. c., non prohibentur missam celebrare cœci *modo discernant calicem et hostiam* (S. Alph. VI, 390) ; surdi utraque aure ; nec hi, probabiliter, qui pollicem amiserint (S. Alph. VII, 405, 408) ; dum ne sibi illum absciderint (V. § 422, 21).

44 Ex S. Alph. VII, 405.

45 Suar. 51, 2, 11. Itaque cæcus poterit audire confessiones, et claudus celebrare, si scandalum absit ; ut ecce in Oratorio privato (S. Alph. VII, 413).

46 CC. 3, 5, 6 *De Cleric. Ægrot.* Ex his autem licet intelligere vulgarem eam regulam, *quod est impedimento ad suscipiendum ordinem post susceptionem exercitium ordinis impedire* (S. Alph. VI, 244) quæ et alias fallit (V. § 398, 11), accipiendam esse cum grano salis.

47 Ex CC. 2, 3 *De Corp. vitiat.* Navarr. 27, 200. Reiff. I, 20, 20, 38. Schmalz. I, 20, 15. S. Alph. VII, 414.

48 Suar. 51, 2, 16. Laym. 7, 6.

49 Salm. 10, 9, 76. S. Alph. VII, 397.

50 Suar. 51, 14. Silv., Navarr., Laym. n. 3.

regulares (arbitrio Episcopi) amentiam passi (51), lunatici, et demoniaci; tametsi convaluisse videantur (52). Nihilominus isti, et hi, si jam fuerant ordinati, poterunt, arbitrio Episcopi, in susceptis ordinibus ministrare (53). Huc multi referunt epilepticos; sed in his distinguendum est: nam, si morbus ante pubertatem in eis cessaverit, poterunt ordinari; si postea aut cessaverit, aut cœperit, non licet eos ordinare, sed si jam fuerant ordinati permittitur eis celebrare, quamvis interdum (utputa semel in mense) morbo corripiantur; dummodo non cadant, aut spumas agant; et præsente alio Sacerdote jejuno (54). Ex 2° sunt irregulares illiterati (55), idest qui linguam (penes occidentales) latinam ignorant, et ea scientia carent, sine qua ordine suscipiendo, aut suscepto omnino defungi non possunt (56); quod Episcopi judicium est (57): nec proderit ordinatis si forte susceperint ordines bona fide (58). Demum ex 3° sunt irregulares hi de quibus non immerito suspicatur, num vere et ex animo fidei catholicæ nomen dederint. Scilicet neophiti (59), et qui baptismum in mortem distulerant (60); demum (ex hoc capite, si quid judico) qui ab hæretico baptizari se passus fuit (61). Dixi *si quid judico,* nam hæc irregularitas communiter ex delicto esse dicitur (62).

Art. 3. De irregularitatibus quæ sive ex delicto contrahuntur, sive ex defectu.

Tria sunt ex quibus irregularitas quandoque ex delicto, quandoque ex defectu contrahitur; bigamia, hominis occisio, et mutilatio.

51 CC. 3, 4, 5. *Dist.* 33. Quamvis convaluisse videantur (Laym. VII, 2. Salmat. 10, 9, 79): quia non creduntur perfecte convalescere posse.

52 Suar. 51, 1, 4.

53 S. Alph. VII, 399. V. *Dist.* 33, per totum.

54 C. 1, *Dist.* 36. C. 4 *De Temp. Ordinat.* in 6°.

55 S. Alph. VI, 791, q. 2. Non pertinet huc igitur Trid. XXIII, R. 11, 13, 14.

56 Salmat. X, IX, 77.

57 Suar. 51, 1, 9.

58 Ex 1 *Timot.* 3, 6. Quamdiu autem neophitus dicendus sit, in æstimatione Ordinarii esse debet (Suar. 43, 3, 7).

59 C. *Si quis Dist.* 57. Suar. 42, 1, 5. Quoad alias Episcopus judicaverit (Suar. 43, 3, 6).

60 C. *Ventum est* 18, *Cau.* 1, Q. 1. C. *Qui in qualibet* 10, *Cau.* 1, Q. 7.

61 Suar. 42, 1, 14. Salm. 10, 8, 65. Quod utilius quidem foret (V. § 406), verum difficile est. Etenim neque ex delicto (in odium) baptizantis oriri potest, uti censuit Majolus, alias infantes quoque ea tenerentur; nec ex delicto baptizati, quia sub Ecclesiæ jurisdictione non cadit (V. S. Alph. VI, 427, d. 1). 2° Contra ex defectu esse non obscure significatur in cit. C. *Qui.* Demum 3° Si irregularis ex delicto non est hæreticus (§ 408, 43), qui potest esse ab hæretico baptizatus tantum?

Bigamia.

416. Bigamia heic est, duas vel plures successive uxores habuisse (1). Age nunc, matrimonium est *sacramentum magnum in Christo et in Ecclesia* (2); idest significat, repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Hæc conjunctio fuit unius cum una; hujus igitur sacramenti perfecta significatio deficit in eo matrimonio quod contrahitur si, aut vir cum pluribus uxoribus, aut uxor cum pluribus viris, suam carnem diviserit (3). Sed hoc loco bigamia latissime accepta est, et in veram similitudinariam, et interpretativam diducitur. *Vera* est quæ oritur ex duplici matrimonio, utroque vero, valido, et consumato (4). Similitudinaria, et interpretativa introductæ sunt ad instar veræ : utraque nititur fictione juris : et quia fictio imitatur naturam (§ 208, 68), neutra intelligitur sine aliquo matrimonio (seu valido, seu invalido), et consumato (5). In bigamia *vera* vere deficit sacramentum *(mysterium)*; atque ideo parit irregularitatem ex defectu (6).

417. *Similitudinaria* habetur cum quis, post initum matrimonium spirituale (idest post susceptum ordinem sacrum, vel edita *a se* solemnia vota), ducit uxorem eique commiscet (7). Ergo oritur ex duplici matrimonio, uno spirituali, carnali altero. Dices qui ex carnali? nam est irritum, ac proinde nihil est (8). Ita porro, sed matrimonium heic accipere debemus quod in *solo facto*, etsi non in jure, consistit, quia *in matrimoniis*, quæ contra jus contrahuntur, *non juris effectus sed animi destinatio attenditur* (9). Alias, fictione juris, conatus matrimonii pro matrimonio, et qui illud inire conatur pro bigamo est (10).

1 Reiff. I, 21, 2 A. *bis* et *gamos* (uxor).

2 Ad Ephes. V, 32.

3 C. 5 *De Bigam.*

4 C. 6 § ult. *De Bigam.*

5 CC. 4, 5 *Eod.* Sanch. M. VIII, 83.

6 Ad Ephes. l. c. 1 ad Timoth. 3, 2. CC. 2, 5 *De Bigam.*

7 C. *Nuper.* 4. C. ult. *Eod. A se* (Sanch. M. VIII, 85, 12. S. Alph. VII, 449).

8 Ex L. 4, § *Condemnatum. De Re Judic.* Etenim *non præstat impedimentum quod de jure non sortitur effectum* (C. 52 *De R. J.* in 6°).

9 C. *Nuper.* 4 *De Big. non ordin.* Hic canon depromptus est ex L. 18. C. *Ad L. Jul. De Adult.*, qua cavetur « *Eum qui duas simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia : in ea namque re non juris effectus... sed animi destinatio cogitatur* ». Hoc igitur utriusque juris placito *pœna irrogatur*, quod velim animadverti.

10 CC. 4, 7 *De bigam. non. ordinand.*, quibus vetatur cum eis dispensari, *non propter sacramenti defectum, sed propter* AFFECTUM *intentionis cum* OPERE SUBSECUTO. Atque ideo si simulate contraheret, irregularitati, verius, locus non foret (Salm. 10, 9, 27).

Et ideo hæc irregularitas ex delicto est (11); ac proinde non ispicitur, utrum quis duxerit virginem, an corruptam (12).

418. Bigamia *interpretativa* res est implexa, et obscura. Mulier, quæ duobus commiscuit, habetur quasi duplex mulier, atque ideo quasi duplex uxor. Nostri igitur docent communissime, hanc bigamiam trifariam incidere. 1° Si quis ducat corruptam ab alio, seu fornicariam, seu viduam (13): hanc esse bigamiam nemo dubitat, ergo parit irregularitatem ex defectu (14); atque ideo etsi vir eam putaverit virginem (15). 2° Si quis commisceat uxori suæ postquam lapsa fuit in adulterio: verum hunc esse irregularem, *certo* (16); bigamum esse, *nullo* jure constat (17). Atque ideo non constat, utrum hæc irregularitas, quæ ex defectu esse dicitur, sit ex defectu sacramenti, ceu tenet sententia longe communior (18); an ex famæ defectu (19). Quæstio eo spectat ut sciatur, si adulterium sit occultum, aut vir uxorem cognoverit inscius adulterii, utrum cesset irregularitas; quod, pro natura cujusque irregularitatis, prior sententia negat, posterior affirmat. Sed mihi videtur esse ex delicto (20); delictum vero, maritum non divertisse (21): ideo existimo virum fieri irregularem, si et rea fuerit uxor, et ipse eam cognoverit sciens, quamvis adulterium lateat; secus, etsi hoc pateat, non fieri. Demum 3° Si quis contraxerit duo matrimonia, et utrumque vel unum ex eis irritum fuerit, plures tenent, eum esse irregularem; non ex jure aliquo expresso, sed ex *ratione* expressa in jure; idest in C. *Nuper* 11. *De bigam. non ordinand.* (22). Sed utrum sit ex defectu, an ex delicto; adeoque utrum cesset, si hæc matri-

11 Giballin. Cap. 3, pr. 4. Sanch. M. VII, 85, 10. Salm. n. 41. S. Alph. VII, 449.

12 Ex C. 2. *Qui Cler. vel vov.* Sanch. n. 5.

13 CC. 10, 13. *Dist.* 34, C. 10, § *Personæ. De Renunc.* Salm. n. 29. Secus si ducat non corruptam, etsi viduam (C. 5 *De Bigam.*); aut corruptam *a se* (Sanch. M. VII, 84, 14); quia bigamia posita est in divisione carnis (§ 416, 3). Illud non inquiritur, utrum vir cum pluribus fornicatus fuerit (C. 6 *De Bigam.*).

14 C. 3 *De bigamis.*

15 Sanch. M. VII, 84, 8. S. Alph. VII, 439. Dummodo, verius, matrim. validum fuerit (Navarr. 27, 195. Sanch. n. 11. Henriq., Valent., Pal., Salmat. 10, 9, 31). Et jure prorsus: primo quia versamur in odiosis; deinde quia quod nihil est nihil præstat (§ 417, 8). Et ita a S. Pœnit. decisum fuisse testatur Navarr. l. c.: et a S. C. C. testatur Farinac.: ap. Salmat.

16 CC. 12, 13, *Dist.* 34.

17 Cf. Giball. Cap. 3, *Dist.* 4.

18 Sanch. 84, 15. S. Alph. VII, 442, 443.

19 Giballin. l. c. Gonz. in C. 5 *De Bigam.* n. 8.

20 Scilicet Canones ajunt. *Si uxorem adulterium commisisse probatur: Si adulteravit* (Cit. C. 12): *si in adulterio fuerit deprehensa* (cit. C. 13).

21 Nam citt. Canones ita cavent. *Vir* (si forte Clericus), *dato repudio, dimittere eam debet* (cit. C. 12): *dimittat eam* (cit. C. 13).

22 Sanch. 84, 3. Salm. n. 28. S. Alph. VII, 444, 445.

monia coita fuerint b. f., non satis convenit (23). At Henriquez commentitiam putat irregularitatem hujusmodi (24). Nec immerito; nam 1° nititur fictione juris, et recepta est contra eam universalem juris regulam, *non præstat impedimentum*, etc. (§ 417, 8): atqui non licet interpreti *illam* producere (§ 208, 68), *istam* coercere (§ 185, 26). 2° Hæc irregularitas non *ex jure* depromitur, sed ex ratione juris deducitur per interpretationem extensivam: atqui alterum a jure canonico (§ 402, 1), alterum a regulis interpretationis (§ 304, 9) alienum est: et heic est alienissimum; quippe extensio heic fit in disparatis, et a majori ad minus (25). Demum 3° verbis C. 11 *De bigam.* vix non manifeste refragatur (26).

419. Ex his autem bigamia vera neque baptismo aboletur (27), quippe ex defectu est; neque Professione Religiosa: quæ autem ex ea oritur irregularitas sola R. P. dispensatione deleri potest (28). Similitudinaria dispensari potest ab Ordinario, etiam quoad Ordines sacros (29), quippe vix bigamia dici potest; dum ne aliquid seu veræ, seu interpretativæ habeat admixtum (30). Demum interpretativa, cum ex defectu est, a solo R. P.; cum ex delicto (occulto) ab Episcopo quoque dispensari potest (31): item et cum utra illa sit dubitatur (§ 304, 1). At seu ex defectu sit, seu ex delicto, Prælati Regularium in ea dispensare posse, ex privil. Pauli III, traditum est (32).

23 Cf. Sanch. l.c., n.6. Verum si ratio irregularitatis ea profecto est, quod in his matrimoniis contrahendis attenditur *non juris effectus, sed* ANIMI *destinatio* (§ 417, 8), quis dubitet eam esse ex delicto?

24 Henriq. Lib. XII *De Matrim.* Cap. VI, n. 9.

25 Scilicet in C. 4 *De bigam.* irregularis efficitur presbyter; in C. ult. *Subdiaconus*, qui matrim. contrahit: *quia in matrimoniis* etc., atqui horum, et ceterorum Clericorum (eoque magis laicorum) dispar est ratio. Et licet *par* esset illorum crimen longe gravius est.

26 Sane cum Conditor Canonis in eo C. 4, animadvertisset: regulæ *in matrimoniis* etc. (V. § 417, 9), *obviare ex adverso, quod opinioni sit veritas præferenda*, decernit « *In* HAC *quæstione respondemus, quod cum* HUJUSMODI CLERICIS etc. Quibus verbis palam insinuatur, hoc ad alias *res*, vel ad alias *personas* (licet Clericos) trahendum non esse.

27 C. 3, *Dist.* 26. C. 13, *Dist.* 34. Quæ celebris olim, S. Hieronymum inter et Augustinum, quæstio fuit. Dixi *bigamia*, et non irregularitas, quippe ante baptismum irregularitas ne intelligi quidem potest.

28 Sanch. M. VII, 86, 4. Etiam quoad ordines minores et beneficia simplicia. Ex Decl. Xisti V. ap. S. Alph. VII, 452.

29 C. 1 *Qui Cleric.* C. 4 *De Cler. Conjug.*

30 Sanch. n. 29. S. Alph. VII, 454. Veluti si quis post mortem uxoris subdiaconatum susceperit, et post susceptum subdiaconatum aliam uxorem duxerit; vel tunc primam quidem, sed corruptam ab alio.

31 Ex Sanch. n. 23. Contra putant Salm. 10, 9, 39. S. Alph. VII, 451. Nempe tenent, omnem irregularitatem quæ oritur ex bigamia interpretativa, ex *defectu* esse.

32 Salmat., Pelliz., S. Alph. VII, 455.

De homicidio et mutilatione.

420. Mutilatio et homicidium admitti possunt auctoritate propria, vel publica: et publica, vel officio judicis, vel in bello. Ex eo, quod fit auctoritate propria contrahitur irregularitas ex delicto; ex eo quod in judicio, ex defectu; ex eo demum quod in bello, modo ex delicto, modo ex defectu contrahitur. Singula seorsim.

421. Homicidium est, *hominis occisio,* adeoque abortus fœtus animati homicidium est (1). Occidere est vitam adimere: nec interest quantum vitæ spatium quis ademerit (2); vel quo modo eam ademerit, utputa fame veneno; et planum est. Uti autem ex homicidio, *quasi ex delicto* irregularitas contrahatur, necesse est, ut homicidium non casu fuerit admissum (3); neque culpa civili (4), quippe hæc, quoad conscientiæ forum, in casum recidit (§ 297, 20): sed necesse est, ut fuerit voluntarium sive in se, sive in causa (5). Ex hoc autem fit irregularis qui hominem occidit; quamvis unum pro alio errans occiderit, quia revera culpabiliter *sanguinem fudit* (6). Et si plures concurrerint, sed unus interemit, siquidem communi consilio, omnes (7); secus is qui interemit (8); et si non appareat quis interemerit, in foro conscientiæ, verius, nemo (9). Et præterea is qui mandavit occidi (10); quique *vi* aut *dolo* fecit ne occisus sibi, vel ei alius opitularetur (11); non item qui non prohibuit; eoque minus qui ratum habet (12); licet et hi indignissimi sint,

1 C. 24 *De Homic.* C. 20 *Eod.* Suar. 44, 3, 14.

2 Salm. 10, 1, 141. V. S. Alph. VII, 372.

3 CC. 9, 13, 16 *De Homic.* Clem. un. *Eod. tit.* Licet is qui illud admisit dederit operam *rei illicitæ* (Ex C. 4 *De S. E.* Suar. 45, 6, nn. 2, 9, 16. Laym. 10, 1), vel periculosæ (Ex C. 14 *De Homic.* S. Alph. VII, 377, 387. V. § 157, 19. § 297, 6). *Nec obstat.* Trid. XIV, Ref. 7. V. S. Alph. VII, 388.

4 Ex C. 7 *De Pœnit.* C. 9 *De Homic.* Suar. 45, 5, 7. Salmat. 10, 8, 30. S. Alph. VII, 387. Nisi aliud in jure exprimatur.

5 C. 6 *De Homic.* Suar. 45, 1. Et huc spectant. CC. 8, 20. *Eod.*

6 Ex L. 18, § *Si injuria. De Injur.* Suar. 45, 6, 18.

7 S. Alph. VII V. 374,. § 319, 3.

8 Ex L. 11, § 1 *Ad L. Aquil.* V. S. Alphon. VII, 369.

9 V. § 319, 2. Contra Suar. 45, 3, 9. Nec obstat, immo favet C. 18 *De homic.*

10 C 8 *De Homic.* in 6°. Etsi vulnerari tantum, non occidi, mandaverit (cit. C. 3); vel mandato suo id tantum effecerit, ut alter citius occideretur (Ex S. Alphon. VII, 372). Nempe dummodo certo sibi constet vere hominem, nedum occisum, sed mandato suo occisum fuisse (S. Alph. VII, 371; V. § 323, 42).

11 Ex L. 3, § ult. *De Incend. Et est omnium sententia* (Suar. 45, 2, 2). Secus igitur si alteri *persuaseris,* ne ei opitularetur (Suar. 4, 3. Salm. 10, 8, 39).

12 S. Alph. VII, 375, 376. Nec audiendi sunt qui contra putant (V. § 323, 36)

qui ad sacros ordines promoveantur. Dubitari potest de eo qui opem (proximam), vel consilium præbuit. Et *illum* irregularem fieri communissima (13), *hunc* communior (14); sed utraque sine certo jure sententia est. Ab illa non ausim recedere, huic non adhæreo, cujus contraria Lugoni probabilis visa est (15).

422. Mutilare est membrum abscindere (16). Membrum dicitur quod in corpore propriam et a cæteris distinctam functionem præstat (17). Abscindere autem est separare a corpore (18); proinde abscissio non intelligitur si membrum tantum læsum, vel deformatum fuerit, vel tantum factum inutile (19). Itaque qui sciens volens mutilat sive alium, sive seipsum (20), fit irregularis: immo, si aliquid sibi abscidit, fit irregularis ob sævitiam, licet membri partem dumtaxat, v. c., digitum, immo digiti partem, absciderit (21).

423. Verum si quis occidit aut mutilavit ut se tueretur, irregularitatem non contrahit; neque ex delicto, quia caret culpa; neque ex defectu lenitatis, quia non facit auctoritate publica (22). Sed necesse

13 S. Alph. VII, 374. Ex C. 6, § *Si vero;* et ex C. 18 *De Homic.* Sed in 1° agitur de pœna f. s.; in 2° argumentum deducitur *a sensu contrario;* quod *per se* fallax (§ 185, 25) v. *Hue accedunt* heic reprobum (§§ 304, 402) est.

14 Suar. 44, 3, 18.

15 Hurtad., Præpos., Turrian., Lugo *De Justit.* 19, 40. Quia hæc irregularitas (ait Lugo) *non est in jure inflicta.* Contraria sententia nititur C. 8 *Dist.* 50, C. 6, § *Si vero.* C. 18 *De Homic.* At vero illud C. 8 *Si quis viduam. Dist.* 50, non est Martini PP., uti rentur contrarii, sed Martini Bracharensis. De CC. 6, 18 *De Homic.* V. not. 13.

16 Salm. 10, 8, 27. S. Alph. VII, 380.

17 Zach. QQ. *Medic. Legal.* Lib. V, n. 3. Giballin. Cap. IV, Salmat. 10, 8, 22. Prout manus, pes, oculus, mamilla (mulieris), uterque testiculus (viro): non item quæ subsidiariam tantum; uti aures, digitus, nares (S. Alph. VII, 379, 380).

18 Ita Veteres TT. ap. Suar. 44, 2, 5. Et, vi vocabuli, jure prorsus.

19 Suar. nn. 10, 11. Salm. 10, 8, 19. Croi. VII, 388. Et, verius, etsi prorsus inutile; immo etsi prorsus aridum et velut emortuum reliquerit (Pal., Navarr., Covarr. apud S. Alph. VII, 380). De hoc aliud putant Suar., Salmat. etc., quippe, ajunt, membrum prorsus aridum est plane emortuum: sed hoc falsum est, nam brevi tabesceret; et licet verum esset, alienum est a regulis juris quæ heic strictissimam interpretationem desiderant.

20 C. 4 *De Raptor.* Clem. un. *De homic. Seipsum.* Ut ecce si seipsum eviraverit, quamvis fecerit castitatis amore, vel ratus obsequium se præstare Deo (C. 5, *Dist.* 55. CC. 3, 4, 5 *De Corp. Vitiat.*). Scilicet in foro externo: nam in interno, si crimen abest, irregularitas ne intelligi quidem poterit Ad hæc V. S. Alph. VII, 418.

21 C. 6, *Dist.* 55.

22 S. Alph. VII, 389. Idest nec in judicio, nec in bello (Salm. 10, 8, 57); quamvis fecerit ex odio et lubenti animo (§ 153, 18, 19). Nec obstat Trid. XIV, Ref. 7; nam loquitur de eo homicidio *casuali* quod letali non caret, juxta veteres canones (Suar. 45, 5, 9).

est ut occiderit *mortem aliter vitare non valens* (23); adeoque non excusatur nec is qui excedit moderamen inculpatæ tutelæ *cum gravi* sua *culpa* (24); nec is qui potuisset sibi consulere fuga, vel quo alio modo, sine dedecore, et sine periculo (25). Quid si tute provocaveris aggressorem, seu verbis, seu factis? non enim ideo vel ille occidendi te jus acquirit, vel tu defendendi tui jus amittis. Et, si non prævideras hoc periculum, convenit irregularitatem cessare (26): secus quidam putant, te irregularitatem contrahere, quia homicidium est volontarium in causa; alii contra putant, quia defensio licita est: sententia Suaresio utraque gravis (27); ergo hæc nobis potior. Ait canon *mortem:* sed idem juris est, si fecit ad tuendam pudicitiam, libertatem, etiam alterius (28): immo quidquid nece invasoris tueri fas est.

424. Nunc videamus qui possint ab irregularitatibus ex homicidio et mutilatione, (nempe post baptismum admissis) dispensare. Quoad homicidium refert, utrum fuerit voluntarium, an casuale. Nostri *voluntarium,* hoc loco, accipiunt quod quis sponte et ex proposito, seu potius, sciens volens admisit: inde patet quod sit *casuale* (29). Porro Episcopis vetitum est dispensare ab ea sola irregularitate, quæ oritur ex occulto homicidio voluntario (30). *Itaque* dispensare possunt ab ea quæ oritur 1° sive ex mutilatione voluntaria, dummodo fuerit occulta (31); sive ex homicidio casuali: scilicet, si hoc fuerit occultum, quoad omnes ordines, sin publicum, quoad minores, ut olim (32).

23 Cit. Clem. un. *De homic.* Quod in loro conscientiæ proprium cujusque, aut viri prudentis, judicium est (Suar. 46, 1, 7).

24 S. Alph. VII, 388.

25 Salmat. X, VIII, 44, 51, 52. Spor. *in V Dec. Præc.* Cap. 2, n. 181.

26 S. Alph. III, 398; VII, 388.

27 Suar. 46, 1, 11. Sane *magna hæc controversia est* (S. Alph. cit. n. 398). Quis igitur non putet respondendum pro reo? Casus est, si quis invasorem antea provocaverit, puta si injuriis lacesserit, si ei alapam duxerit, si in adulterio fuerit deprehensus. Item si amico persuasit ut Sejum occideret, et ille a Sejo fuerit occisus; si maritus occidat adulteram, etc.

28 S. Alph. VII, 388, 389.

29 Ex Trid. XIV, De R. 7. Suar. 44, 1, 5. S. Alph. VII, 394. Proinde non dicitur (heic) voluntarium quod quis admisit ut se tueretur, quamvis multum excesserit moderamen inculpatæ tutelæ (S. Alph. VII, 388, 395): nec 2° cujus quis reus fuerit tantum in causa (Salm. 10, 8, 29. S. Alph. 377, 393). At verius voluntarium est, quod admisit ex impetu, vel in rixa (S. Alph. n. 394).

30 Trid. XXIV, R. 6 *Liceat.* Quamvis prorsus occulto (S. C. C. 21 Maji 1718. S. Alph. I, ap. II, 51; VII, 392). Nisi forte, urgente magna necessitate, R. Pontifex commode adiri non possit (Salm. n. 16, S. Alph. VII, 391).

31 Ex Trident. XIV, Ref. 7. Giballin., S. Alph. 381.

32 Ex C. 12 *De Homic.* Trident. l. c. Salm. 10, 8, 43. Adeoque et ad beneficia (C. 2 *De Clerc. pugn.*), simplicia inquam (Navarr. 27, 240. S. Alph. VII, 393).

De Judicio sanguinis.

425. Judicium sanguinis dicitur illud, quo irrogatur mors (licet sine effusione sanguinis), aut mutilatio (1). A judiciis hujusmodi, *licet justis,* abhorret Ecclesia (2): ideo Christifideles, qui in illa concurrunt, fiunt irregulares ex defectu lenitatis; sive Clerici, sive laici (3); dummodo 1° publica auctoritate, et 2° sua sponte concurrerint. Et primo *publica auctoritate* (4): ideo necesse est, ut vel processus, vel sententiæ, vel executionis fuerint participes: Et ex 1° irregularitatem contrahunt accusatores (5), testes (6), et advocati seu procuratores contra reum (7); dummodo non ignorent agi judicium sanguinis (8). Ex 2° Judices, eorumque assessores (9), scribæ, seu tabelliones qui sententiam dictant, vel publicant (10). Ex 3° demum lictores, apparitores etc., qui eum comitantur ad suplicii locum; et qui eum mutilatione vel capite plectunt (11).

426. Dein *sponte sua.* Nam in hoc maxime consistit defectus lenitatis, quod quis his sese ingerat (12). Ex hoc capite 1° irregularitati eximuntur accusatores, seu delatores, penes judices laicos, si injuria vel damnum ipsis forte, vel *suis* fuerit illatum: quippe quodam jure defensionis utuntur; adeoque si vel ob damnum illatum agant, vel ut eis in posterum caveatur, et *protestando expresse, quod ad vindictam*

1 C. 5 *Ne cler. vel mon.* Suar. 47, 1, 2. Salm. 10, 9, 1.

2 CC. 6, 9 *De Cleric. pugn. in duel.*

3 C. 1, *Dist.* 51. C. 10 *De Homic.* Suar. 47, 1, 1. Reiff. V, 12, 76. Et Clerici in sacris, vel beneficiati, et Monachi gravi præterea non vacant (Ex CC. 5, 9. *Ne Cler. vel Mon.* S. Alph. VII, 467). Dixi, *licet justis,* quia si judicium fuerit injustum, vel si judicatum sit non servato ordine juris, irregularitas contrahitur ex delicto, quasi ex homicidio voluntario (Salm. 10, 9. 1).

4 Vasq. 2, 2. Tom, I, Disp. 33, dub. 2. Bonac. Disp. 7, Q. 4, p. 1, n. 35. Salm. 10, 9, 8. S. Alph. VII, 464. Contra veteres TT., hac in re vix non truculentos. *Concurrerint:* adeoque huc non pertinent qui, pro temporali sua jurisdictione, judices dederint (C. 3 *Ne Cler. vel mon.* in 6°).

5 C. 2 *De Homic.* in 6°.

6 C. 10 *De Homic.* Laym. *De Homic.* C. 7, 1.

7 C. 1, *Dist.* 51.

8 Ex C. 21 *De Homic.* Suar. 47, 2, 8. Salmat. 10, 9, 3.

9 Ex C. 10 *De Excess. Prælat.* Suar. 47, 1, 1.

10 Ex C. 1, *Dist.* 51. Non item exceptores (qui dictata excipiunt), qui eam scribunt, vel transcribunt (V. S. Alph. VII, 461): eoque minus, ut puto, qui illam obsignant.

11 Suar. 47, 4, 10. Non item (ut veteres quidam TT., in his Henriq. et Bonac.) qui justitiæ administro gladium porrigit: qui breviori itinere reum perducunt ad supplicii locum; vel urgent ut is citius, ad eum perveniat, vel ut celerius scalam ascendat etc. (Salmat. 10, 9, 10).

12 Suar. 46, 2, 4.

seu pœnam sanguinis non intendunt (13). Qui hanc protestationem omittunt fiunt irregulares: nempe Clerici in sacris constituti, vel ecclesiasticum beneficium habentes, si eam scienter omiserint, *ex delicto;* secus vero *ex defectu* (14); ceteri vero ex defectu (15). Nec 2° irregularitatem contrahunt testes si accesserint compulsi metu, vel justo præcepto (16); quamvis nullam protestationem emiserint, quippe nullo jure exigitur. At judices, lictores, etc. numquam irregularitatem effugiunt, etsi protestationem emittant, quippe sponte funguntur officiis hujusmodi (17). Sed nonnisi post effectum sequutum eam incurrunt (18).

427. Ab hac irregularitate nemo potest dispensare præter R. P., quamvis fuerit occulta (19).

De homicidio et mutilatione in bello perpetratis.

428. Postremo videamus quid juris sit si quis mutilatus, vel interemptus fuerit in bello. Et in bello injusto, si vel unus occisus, aut mutilatus fuerit, fiunt irregulares *ex delicto,* perinde quasi participes, quotquot ex adverso eo cornu dimicant (1). In bello justo, siquidem est defensivum, nemo contrahit irregularitatem (2), exceptis Clericis;

13 C. 2 *De homic.* in 6°. Ex C. 21 *Eod. tit.* Suar. Disp. 47, Sect. 2 *Ad vindictam:* ergo non fiunt irregulares, etsi id agant, aut petant, ut Judex in reum animadvertat (Suar. 47, 2, 10). Quid si revera in corde suo vindictam inhient? Sane hæc protestatio eo spectat, *ut retrahat Judicem a sententia sanguinis* (Salm. 10, 9, 15): non immerito igitur plures docent, occultam hujusmodi intentionem non obesse (Salmat. l. c.; ibique Filiucc., Pal., Bonac.) quod et S. Alph. VII, 468 probat. *Suos* autem accipimus necessarios usque ad 4° gradum; famulos, et subditos (Suar. l. c.; Salmat. 10, 9, 17). Quin cessat irregularitas si quis accuset ad vitandum grave damnum proximi, quoties aliter vitari non potest, et talis accusatio *cadit sub præcepto caritatis* (Suar. n. 15): quo in casu non est protestatio necessaria (Salm. 10, 9, 17), et planum est.

14 Ex C. 2 *De homic.* in 6°. Ex *delicto,* quia eis vetatur se immiscere judiciis hujusmodi (Ex C. 9 *Ne Cler. vel Mon.*): et sub gravi vetatur (S. Alph. VII, 468). Judex autem Ecclesiasticus qui tradit reum brachio sæculari puniendum, necesse habet pro reo intercedere, *ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur* (C. 27 *De V. S.*). Verum, si id omiserit, utrum incurrat irregularitatem satis incertum est (Cf. Suar. 47, 1, 12).

15 Sot. II, I, 9. Suar. 47, 2, 6. Salmat. 10, 9, 18.

16 Ex C. 19 § ult. *De Homic.*

17 Suar. 47, 3, 6. Adeoque nec testes voluntarii; (Salmat. 10, 9, 12); quamvis protestationem ediderint (S. Alph. VII, 468).

18 S. C. C. 2 Jun. 1703. Ben. XIV, Not. 101, 4.

19 S. Alph. VII, 469.

1 Giball. *De Irregular.* C. IV, Consect. 7, Diff. 2. Ben XIV, Not. 101, 8.

2 Ex Clem. un. *De Homic.* S. Alph. VII, 459.

et ne his quidem exceptis si pugnaverint jussi (3), vel in magno discrimine rerum (4). Si est offensivum, is tantum qui hostem sua manu occidit, vel mutilat fit irregularis ex *defectu lenitatis* (5): et ne is quidem, licet Clericus, si, cum incurreret in eum hostis, aliter se tueri non potuit (6). At 3° qui dubitat, num ipse occiderit aut mutilaverit aliquem, licet multi occisi et mutilati fuerint, non est irregularis (7). Sed nonnulla supersunt specialia quoad Clericos, et Regulares.

429. Et duo sunt. Primum hoc est: Clericis in sacris constitutis, et monachis, vetitum est exercere chirurgiam *incidendo,* vel *adurendo* (8): quamobrem si cui *sic* medicinam fecerint, et ægrotus ex incisione, vel adustione interierit, fiunt irregulares (9). Hæc irregularitas non oritur ex delicto, nec ex defectu, sed ex culpa civili (10); quia *culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti* (§ 297, 15); adeoque non incurritur si Clericus vel Monachus (peritus inquam) fecerint hæc in necessitate, aliis peritis absentibus (11).

430. Alterum Sacerdotum speciale est. Quoties Sacerdoti constat, hominem fuisse occisum, dubitat vero, utrum *ipse,* an alius occiderit (12), si ejusmodi homicidium est, ex quo contrahitur irregularitas, abstinere debet solummodo a sacrificio missæ (13).

Et hæc de Prolegomenis satis multa, extra ea quoque fortasse multa, ad cetera veniamus.

3 Ex C. 2 *De Imm.* juncto C. 24 *De Homic.* Giball. l. c. Diff. ult. n. 40.

4 Salmat 10, 9, 21.

5 Ben. XIV l. c. n. 9.

6 Ex Clem. un. *De Homic.* C. 24 *De Homic.* Nec demum is qui hortatur ad hostes, vel hostem, v. c. Ducem belli, occidendum (S. Alph. VII, 460).

7 Croix VII, 453.

8 C. 9 *Ne Cleric. vel Mon. In sacris,* adeoque non Minoristæ, etsi beneficium ecclesiasticum habeant (S. Alph. VII, 385).

9 C. 19 *De Homic.* Salmat. 10, 9, 32. Sic; non item si ipse *peritus,* vel *bona fide, det aliquid infirmo ad ejus remedium vel levamen* (S. Alph. VII, 384).

10 Ex C. 19 *De Homic.* Non *ex delicto,* primum quia alias nihil esset heic speciale: deinde quia non solum incidendo vel adurendo, sed alias quoque medendo, Clericus fieret irregularis. Non ex defectu lenitatis, quia incisio, vel adustio hujusmodi magis ad conservandam, quam ad adimendam vitam, pertinent; quod scite Bonacina animadvertit.

11 S. Alph. VII, 384 in fin.

12 CC. 12, 24 *De Homic.* Dixi 1° *constat,* quamdiu igitur hoc non apparet manifeste, irregularitas (ut alias) non incurritur (Ex L. 15 § *Item illud. Ad S. C. Syll.* S. Alph. 347, Dub. 3). *Dixi* 2° *hominem:* itaque hoc locum non habet in abortu, si non apparet fœtum fuisse animatum (Ex C. 20 *Eod.* S. Alph. III, 396, VII, 347, d. 4). Dixi 3° *Ipse;* nam si, v. c., mandasti hominem occidi, nec satis appareat, utrum mandato tuo fuerit occisus, heic quoque cessat irregularitas (§ 421, 10).

13 C. 24 *De Homic.* Suar., Lay., Schmalz. V, 37, 84. S. Alph. VII, 347, D. 3, Not. 2. Quod tamen a C. 12 *Eod.* alienum videtur.

INDEX

PROŒMIUM.

De origine vicibus, et progressu Theol. Moralis . . . *Pag.* 9
De Fontibus Theologiæ Moralis . . . . . » 19

PARS PRIMA.

Prolegomena. — Divisio. . . . . » 22

TRACTATUS I. DE PERSONIS.

Prænotanda . . . . . » 23

CAP. I. DE SINGULIS PERSONIS.

ART. 1. De Diversitate personarum quoad corpus . . . . » 26
ART. 2. De Diversitate personarum quod animum . . . . » 28
ART. 3. De Diversitate personarum quoad ætatem . . . . » 30
Appendix — De Personis moralibus . . . . . » 36

CAP. II. DE PERSONIS QUOAD FAMILIAM.

ART. 1. De Viro et uxore . . . . . » 39
ART. 2. De Parentibus, et liberis. . . . . » 40
ART. 3. De Viro et uxore putativis eorumque liberis . . . . » 44
ART. 4. De Tutoribus et Curatoribus . . . . . » 45
ART. 5. De Necessitudine . . . . . » 47

CAP. III. DE PERSONIS QUOAD SOCIETATEM.

ART. 1. Communia utriusque societatis . . . . . » 51
De Jurisdictione . . . . . » 52
De Origine, domicilio et quasi domicilio . . . . » 61
ART. 2. De Personis quoad Ecclesiam . . . . . » 66
De Regularibus , ... » 75
De Laicis . . . . . » 79
Appendix — De Sepultura Ecclesiestica . . . . » 81
ART. 3. De Personis quoad societatem civilem . . . . . » 86

TRACTATUS II. DE ACTIBUS HUMANIS.

CAP. I. DE PRINCIPIIS HUMANORUM ACTUUM.

ART. 1. De imaginatione et appetitu . . . . . » 90
ART. 2. De Intellectu et Voluntate . . . . . » 91
De Intellectu. . . . . » *ivi*
ART. 3. De Voluntate . . . . . » 99
ART. 4. De Libertate . . . . . » 102

CAP. II. DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

ART. 1. Quinam dicendi sint actus humani. . . . . » 106
ART. 2. Unde petenda sit bonitas vel malitia actus humani . . » 113
ART. 3. De imputatione actuum humanorum . . . . . » 117

TRACTATUS III. DE LEGIBUS.

CAP. I. DE LEGIBUS IN GENERE.

ART. 1. Quid lex et quotuplex . . . . . *Pag.* 122
ART. 2. Quæ legum virtus, seu de obligatione leges . . . » 125
ART. 3. Quemadmodum cesset legis obligatio, aut lex ipsa . . » 135
Appendix — De interpretatione legum. . . . . » 140

CAP. II. DE LEGIBUS IN SPECIE.

ART. 1. De jure naturali . . . . . » 152
ART. 2. De jure divino . . . . . » 155
ART. 3. De jure humano . . . . . » 156
Appendix — De legibus irritantibus . . . . . » 166

CAP. III. DE HIS QUÆ A JURE RECEDUNT COMMUNI.

ART. 1. De juribus singularibus . . . . . « 170
ART. 2. De privilegiis, dispensationibus. — Prænotanda . . » 173
De Privilegiis. . . . . » 176
De Dispensationibus . . . . . » 180
ART. 3. De Rescriptis . . . . . » 186
Appendix I. — De Consuetudine . . . . . » 194
Appendix II. — De Præceptis . . . . . » 196

TRACTATUS IV. DE CONSCIENTIA.

CAP. I. DE CONSCIENTIÆ NATURA ET DIVISIONIBUS . . . . . » 198
ART. 1. De Conscientia antecedenti . . . . . » 199
ART. 2. De Conscientia consequenti . . . . . » 201

CAP. II. MORALISTARUM SYSTEMATA.

ART. 1. Quæ sint præcipua systemata Moralia . . . . . » 202
ART. 2. Quodnam systema præferendum sit. . . . . » 208

TRACTATUS V. DE PECCATIS.

CAP. I. QUOMODO PECCETUR . . . . . » 218

CAP. II. UNDE PECCATORUM DISTINCTIO PETENDA SIT.

ART. 1. De Specifica peccatorum distinctione . . . . . » 223
ART. 2. De numerica distinctione peccatorum . . . . . » 226

CAP. III. DE GRAVITATE PECCATORUM . . . . . » 229

TRACTATUS VI. DE PŒNIS ET CENSURIS.

TIT. 1. De Pœnis . . . . . » 234
ART. 1. De Delictis . . . . . » *ivi*
ART. 2. De Pœnis. . . . . » 239
ART. 3. De Pœnis delictis irrogandis et subeundis . . . . » 241
ART. 4. De Pœnis tollendis . . . . . » 253
Appendix — De his qui in delictum concurrunt. . . » 256

TIT. II. De Censuris.

CAP. I. COMMUNIA DE CENSURIS . . . . . » 261
ART. 1. Quid sit Censura et de Censuris irrogandis . . . . » *ivi*
ART. 2. De effectibus Censuræ . . . . . » 267
ART. 3. De Censuris absolvendis . . . . . » 271
A quo danda sit absolutio a censuris . . . . . » *ivi*
Cui et quomodo danda sit absolutio a censuris . . . » 277

Appendix — De Censuris quæ irrogantur ad instar pœnarum, vel privationis cujusdam . . . . . *Pag.* 281
Cap. II. De Censuris speciatim.
Art. 1. De Excommunicatione . . . . . » 283
De excommunicatione Canonicis, seu ob percussionem Clericorum » 288
Art. 2. De Interdicto . . . . . » 291
De locali, et personali generali interdicto . . . . » 292
De interdicto personali speciali . . . . . » 295
De interdicto ab ingressu Ecclesiæ, et de Cessatione a divinis » 296
Art. 3. De Suspensione. . . . . » 298
Appendix — De singulis quæ nunc vigent ex C. Ap. Sedis censuris latæ sententiæ. — Prænotanda . . . » 305
Excommunicationes l. s. speciali modo Romano Pontifici reservatæ » 306
Excommunicationes l. s. Romano Pontifici reservatæ . . » 308
Excommunicationes l. s. Episcopis, sive ordinarii reservatæ » 310
Excommunicationes l. s. nemini reservatæ . . . . » *ivi*
Suspensiones l. s. Romano Pontifici reservatæ . . . » 311
Interdicta l. s. reservatæ . . . . . » 313

TRACTATUS VII. DE IRREGULARITATIBUS

Cap. I. Communia de irregularitatibus.
Art. 1. Quid si irregularitas, et quid præstet . . . . . » 315
Art. 2. Quinam irregularitates constituere, contrahere, et tollere possint » 318
Cap. II. De singulis irregularitatibus.
Art. 1. De irregularitatibns ex delicto . . . . . » 321
Art. 2. De irregularitatibus ex defectu . . . . . » 325
Art. 3. De irregularitatibus quæ sive ex delicto contrahuntur, sive ex defectu . . . . . » 329
De Bigamia , ... » 330
De homicidio, et mutilatione. . . . . » 333
De judicio sanguinis . . . . . » 336
De homicidio et mutilatione in bello perpetratis. . . » 337

ERRATA-CORRIGE

Pag.	§	Not.	Lineæ	Errata	Corrige
28		20	4	jure nostro	jure communi
30		16	3	34	340
41		12	1	18	181
42		25	1	C. It. 321	C. It. 212, 221
43		35	3	330, 331	230, 231
»		36	2	181	184
44		51	2	Absentibus V. § 35, 21	
»		52	1	Non item	V. § 37, 21. Non item
»		2	2	C. G. 10	C. G. 201
56		54	12	V. § 40, 50	V. § 41, 50
68		16	10	§ 88	68
74		75	6	§ 387, 7	§ 389, 7°
82		11	5	§ 54, 83	§ 54, 35
84		34-35	3-2	§ 390	§ 392
86	116		2	§ 164	§ 177
88		15	9	§ 52	§ 54
95	130		11	§ 32, 21	§ 32, 23
96		31	15	§ 46	§ 49
97	132		7	§ 127	§ 128
102		22	4	baptismum. Si	baptismum, si
108	143		1	§ 143, 3	§ 134, 3
»		2	5	§ 145, 5	§ 145, 15
117	155		4-9	§ 143, 9; § 143, 10	§ 143, 10; § 143, 7
119	156		2	§ 195, 24	§ 155, 4
131		53	1	De Dolo Pacto	De dolo malo
138	179		1-5	Ex patre.... Lex	Ex parte.... legis

Pag.	§	Not.	Lineæ	Errata	Corrige
140		4	6	§ 102	§ 29, 21
147		39	3	§ 105	§ 408
148		44	3-11	§ 184, 17; § 162, 5	§ 184, 22; § 162, 6
149		50	in fine	§ 186, 30	§ 186, 35
150	188		4	§ 183, 5	§ 183, 11
156		2	5	§ 91	§ 93 in fine
157		8	col.2, lin.22	oratione	oratione mentali
159		21	4	(§ 52)	
171	219		3	§ 180	§ 100
»		10	6-7	§ 323; § 387, 5	§ 325, 10; § 389, 5°
178		18	6	§ 165, 19	§ 178, 14
179		19	2	§ 75	§ 77, 62
186	236		10	§ 353, 17	§ 355, 17
»		3	5	§ 408	§ 411
205		24	col.2, lin.28	V. § 262	V. § 263
212		12	8	§ 405	§ 408
217		31	9	§ 408	§ 411
234		3	1-2	Ad L. Cornel.... § 155, 23	Ad L. Cornel.... § 155,
243		11	4	§ 407	§ 408
244		19	13	§ 402, 8	§ 390 8°
249		51	in fine	§ 248	§ 249, 12
252		80	2	Ut in § 359, 24	Ut in § 359, 34
268	334		13	§ 87, 91	§ 87, 1
282	352		9	tenent. Hac re	tenent (Sed V. § 369). Hac re
310	390		11	His adde § 425	His adde § 395
319	403		7	vel	velut
320		21	3	§ 420, 27	§ 423, 27
323		23	7	§ 397, 18	§ 399, 18
329		61	12	§ 408, 43	§ 409, 43

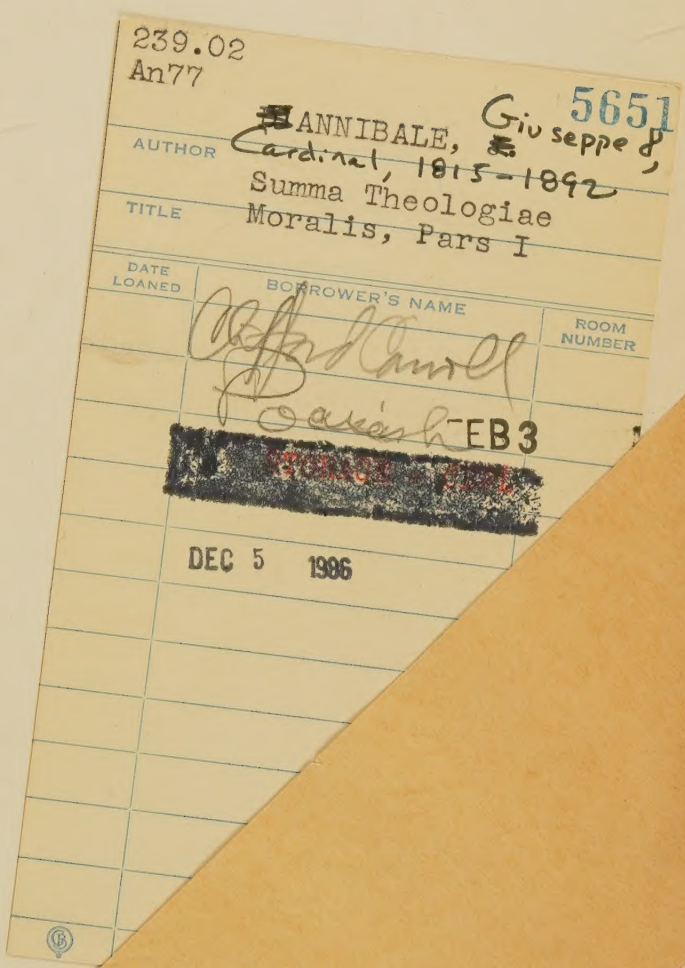
239.02
An77
5651
AUTHOR
ANNIBALE, Giuseppe di,
Cardinal, 1815-1892
TITLE
Summa Theologiae
Moralis, Pars I
DATE LOANED
BORROWER'S NAME
ROOM NUMBER
FEB 3
DEC 5 1986

5651